

☸ မြဟ္မဝိဟာရ နိဇ္ဇယ

☸ အာရပ္ပ နိဇ္ဇယ

☸ သမာဓိ နိဇ္ဇယ

☸ ဣဒ္ဓိပိတ နိဇ္ဇယ

☸ အဘိညာ နိဇ္ဇယ

☸ ခန္ဓ နိဇ္ဇယ

☸ အာယတန-ဓာတု နိဇ္ဇယ

☸ ဣန္ဒြိယ-သစ္စ နိဇ္ဇယ

ရန်ကုန်သောဌာန
ဝဉ္ဇာဘူမိကောဏိဝတီ
(ဟံသာဝတီအပိုင်းအမှတ်) ရတနာပုံလမ်း၊ စမ်းချောင်းမြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့။
ဖုန်း- ၀၁- ၅၃၉၅၂၃၊ ၅၁၁၇၇၄၊ ၀၉၅၀၃၇၃၁

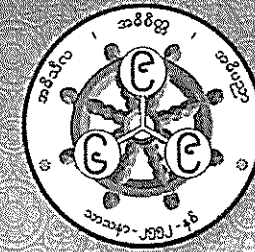

ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မြန်မာပြန် ဗိမ္ဗုချက်

(ဒုတိယဆင့်)

အရှင်ပဏ္ဍိတ (ကထိက)
(အဘယ) ပဏ္ဍိတ

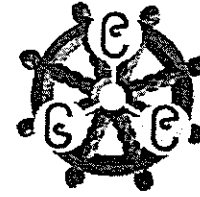
သာသနာရေးဝန်ကြီးဌာန
သာသနာရေးဦးစီးဌာန၊ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်စာမေးပွဲ

ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မြန်မာပြန် ဗိမ္ဗုချက်

(ဒုတိယဆင့်)

အရှင်ပဏ္ဍိတ (ကထိက)
သာသနာတက္ကသိုလ်မဟာဓမ္မာစရိယ (M.A; Buddhism)
အဘိဓမ္မဝိဇ္ဇာမဟာဌာန
နိုင်ငံတော်ပရိယတ္တိသာသနာ့တက္ကသိုလ် (ရန်ကုန်)

ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မြန်မာပြန် ပို့ချချက်

(ဒုတိယဆင့်)

အရှင်ပဏ္ဍိတ(ကထိက)
သာသနာတက္ကသိုလ်မဟာဓမ္မာစရိယ (M.A; Buddhism)
အဘိဓမ္မပိဋကမဟာဌာန
နိုင်ငံတော်ပရိယတ္တိသာသနာ့တက္ကသိုလ်(ရန်ကုန်)

သာသနာ-၂၅၅၁၊

ကောဇာ-၁၃၆၉၊

ခရစ်-၂၀၀၇

ပုံနှိပ်မှတ်တမ်း

ပထမအကြိမ်
၂၀၀၇-ခုနှစ်၊ မတ်လ
အုပ်ရေ (၁၅၀၀)
ဓမ္မဒါန

ထုတ်ဝေသူ
ဦးထွန်းမြအောင်
ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်
သာသနာတော်ထွန်းကားပြန်ပွားရေးဦးစီးဌာန
သာသနာရေးဝန်ကြီးဌာန
မှတ်ပုံတင်အမှတ်-၀၃၈၄၅

ကွန်ပျူတာစာစီ
မကွေး ကွန်ပျူတာ

မျက်နှာဖုံးဖလင် နှင့် အတွင်းဖလင်
Stars Colour Repro

အတွင်းစာသား နှင့် မျက်နှာဖုံးပုံနှိပ်သူ
ဦးအောင်ပြုံး
မှတ်ပုံတင်အမှတ်(မြ-၀၄၀၉၈)
ပညာဉာဏ်ရောင်ပုံနှိပ်တိုက်
အမှတ်(၃၀/၃၂)၊ ကွက်သစ်လမ်း
(၇)ရပ်ကွက်၊ ပုဇွန်တောင်မြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့။

အဗ္ဗာဓကား

သာသနာရေးဝန်ကြီးဌာန၊ သာသနာရေးဦးစီးဌာနမှ နှစ်စဉ် ဒီဇင်ဘာလတွင် လူပုဂ္ဂိုလ်များအတွက် “အဘိဓမ္မာနှင့် ဝိသုဒ္ဓိမဂ်စာမေးပွဲ” ဟူသော သာသနာပြု စာမေးပွဲတစ်ရပ်ကို ကျင်းပပေးလျက် ရှိသည်။ ယင်းစာမေးပွဲတွင် အဘိဓမ္မာ(ရိုးရိုး)၊ အဘိဓမ္မာ(ဂုဏ်ထူး)နှင့် ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ဟူ၍ ဘာသာရပ်သုံးမျိုးရှိပြီး ဘာသာရပ်တစ်ခုစီ တိုင်းတွင် ပထမဆင့်၊ ဒုတိယဆင့်၊ တတိယဆင့်-ဟု အဆင့်သုံးဆင့်စီ သတ်မှတ်ထား သည်။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်အတွက် ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ကျမ်းလာ နိဒ္ဒေသပေါင်း(၂၃)ခန်းကို အချိုးကျ ခွဲဝေ၍ အဆင့်သတ်မှတ်ထားခြင်းဖြစ်ရာ -

- ပထမဆင့်တွင် သီလနိဒ္ဒေသမှ အနုဿတိကမ္မဋ္ဌာနနိဒ္ဒေသအထိ (၈)ခန်း၊
- ဒုတိယဆင့်တွင် ဗြဟ္မဝိဟာရနိဒ္ဒေသမှ ဣန္ဒြိယသစ္စနိဒ္ဒေသအထိ (၈)ခန်း၊
- တတိယဆင့်တွင် ပညာဘူမိနိဒ္ဒေသမှ ပညာဘာဝနာနိသံသနိဒ္ဒေသအထိ (၇)ခန်း ပါဝင်၏။

ပြဋ္ဌာန်းကျမ်းစာမှာ ကျိုက်ထိုမြို့၊ ဘုရားသုံးဆူတောင်ဆရာတော် အရှင် နန္ဒမာလာထေရ် ပြန်ဆိုတော်မူထားသော “ဝိသုဒ္ဓိမဂ်အဋ္ဌကထာ မြန်မာပြန်” ဖြစ်၏။ “ကျိုက်ထိုမြို့၊ ဘုရားသုံးဆူ” ဟု ခေါ်ကြသည်။ အတွဲသုံးတွဲ ရှိ၏။ ယင်းစာအုပ်များ ယခုနောက်ပိုင်းတွင် ရှားပါးလာမှုကြောင့် ကျေးဇူးတော်ရှင် မဟာစည်ဆရာတော် ဘုရားကြီး ပြန်ဆိုတော်မူထားသော “ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မြန်မာပြန်” စာအုပ်ဖြင့် လေ့လာ သင်ယူနေကြရသည်။ “မဟာစည်မူ” ဟု လူသိများလှ၏။ မဟာစည်မူကား အတွဲလေးတွဲ ရှိ၏။ မဟာစည်မူတွင် လက်သည်းကွင်း ပြန်ဆိုချက်များ၊ အောက်ခြေ မှတ်စုများမှာ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မဟာဋီကာ၊ ဝိဘင်းမူလဋီကာ၊ ဝိဘင်းအနုဋီကာကျမ်းများ၏ ဖွင့်ဆိုချက်များကို ဖော်ပြထားခြင်းဖြစ်ရာ အလွန်ပင် ပြည့်စုံလှ၏။ ထို့ကြောင့် ဤဒုတိယဆင့်ပို့ချချက်ကိုလည်း မဟာစည်မူကိုပင် ညွှန်းဆိုထားပါသည်။

ဝိသုဒ္ဓိမဂ်သင်တန်းများတွင် သင်တန်းသားအများစုမှာ ပါဠိမတတ်သူများ ဖြစ်သဖြင့် ပါဠိဂတိအတိုင်းပြန်ဆိုထားသည့် မြန်မာပြန်ဆိုချက်များကို တော်တော်နှင့် နားမလည်နိုင် ဖြစ်နေကြ၏။ အထူးသဖြင့် ပါဠိပုဒ်အဖွင့် ပြန်ဆိုချက်နေရာများတွင် ပို၍ခက်ခဲနေ၏။ ခက်ခဲသည့်အပြင် စာကလည်းများပြန်ဆိုတော့ သင်တန်းသားတို့ ခဗျာ လုံးလည်ချာလည်ဖြစ်ပြီး လက်လျှော့သွားတတ်ကြ၏။ ခေတ်စကားဖြင့် ဆိုရပါမူ- “ဆန်ပြုတ်သောက်သူ” များလှ၏။ သို့သော် ပါရမီမြောက် ကြိုးစား သင်ယူနေကြသူများကိုလည်း တွေ့မြင်နေရရာ အားတက်ရွှင်လန်းစရာပင် ဖြစ်၏။

ဃာရာဝါသလူကိစ္စများကြားမှ အချိန်ပေးသင်ယူနေခြင်းဖြစ်သဖြင့် အချိန်တိုတိုနှင့် ရှင်းရှင်းလင်းလင်း သိလို၊ တတ်လိုကြ၏။ ဤအချက်ကို ဖြည့်ဆည်းပေးနိုင်လိမ့် မည်ဟု ထင်ပါသည်။

စင်စစ်၊ အဘိဓမ္မာအခြေခံကို သင်ယူထားပြီးလျှင် ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ကို ဆက်လက် သင်ယူသင့်၏။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်သင်ယူလေ့လာခြင်းဖြင့် အထက်အဘိဓမ္မာကျမ်းများကို တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း လေ့လာရာရောက်သည်ကို သတိပြုစေချင်ပါသည်။ ဥပမာ- ဝိသုဒ္ဓိမဂ်(ဒုတိယဆင့်)ကို လေ့လာသင်ယူလျှင် အဘိဓမ္မာခုနစ်ကျမ်းရှိ ဝိဘင်းကျမ်း လာ ဝိဘင်း၁၈-ရုပ်အနက် ခန္ဓဝိဘင်း၊ အာယတနဝိဘင်း၊ ဓာတုဝိဘင်း၊ ဣန္ဒြိယ ဝိဘင်း၊ သစ္စဝိဘင်းများအကြောင်းကို လေ့လာပြီး ဖြစ်နေ၏။ ဤဝိဘင်းတို့သည် အဘိဓမ္မာပိဋက ‘ဝိဘင်းပါဠိတော်’နှင့် ‘သမ္မောဟဝိနောဒနီအဋ္ဌကထာ’ ကျမ်းတို့၌ ပါဝင်နေသဖြင့် ယင်းကျမ်းတို့ကိုပါ မြန်မာဘာသာဖြင့် လေ့လာသင်ယူနေရာ ရောက်၏။ ထို့ကြောင့် အခြေခံအဘိဓမ္မာကို သင်ယူတတ်မြောက်ပြီးသူတိုင်း ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ကို မဖြစ်မနေ ဆက်လက်သင်ယူပါ-ဟု တိုက်တွန်းလိုပါသည်။

မိမိသည် သင်တန်းလိုအပ်ချက်အရ ၂၀၀၆-ခုနှစ်၊ ဧပြီလတွင် “ဝိသုဒ္ဓိမဂ် မြန်မာပြန်ပို့ချချက်(ပထမဆင့်)” ကို သင်တန်းသုံးအဖြစ် ထုတ်ဝေခဲ့၏။ ယင်းစာအုပ် ဖြင့်ပင် ၂၀၀၆-စာသင်နှစ်ကို မိမိကိုယ်တိုင်ပို့ချခဲ့ရာ အချိန်တိုတိုနှင့် လွယ်လွယ် ကူကူ သင်ပေးနိုင်ခဲ့သည်။ ယခုအခါ “ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မြန်မာပြန် ပို့ချချက်(ဒုတိယဆင့်)” ကို ၂၀၀၇-စာသင်နှစ်အစီ ထုတ်ဝေလိုက်ပါသည်။ အမှန်တော့ ဤပို့ချချက်ကို ၂၀၀၆-စာသင်နှစ် တစ်နှစ်ထဲသာ သင်ခဲ့ရသေး၏။ ထုတ်ဝေရန် ရည်ရွယ်ချက် လုံးဝမရှိသေးပါ။ ၂-နှစ်ခန့်ပို့ချပြီးမှသာ စာအုပ်အဖြစ်ထုတ်ဝေရန် နှလုံးပိုက်ထား၏။ သို့သော် သင်တန်းသားတို့၏ လိုအပ်ဆန္ဒကိုဖြည့်ဆည်းပေးလိုသည်က တစ်ကြောင်း၊ မိမိ၏ အခြားပြုဖွယ်ကိစ္စများရှိနေသေးသည်က တစ်ကြောင်းကြောင့် အလျင်စလို အပတ်တကုတ်ကြိုးစား၍ ရေးသားထုတ်ဝေလိုက်ခြင်းဖြစ်ရာ အမှားများ၊ လိုအပ်ချက် များ ပါဝင်နေမှာ သေချာ၏။ အကယ်၍ အမှားများ၊ လိုအပ်ချက်များကို တွေ့မြင် ခဲ့ပါက မိမိချို့ယွင်းချက်သာဖြစ်ကြောင်း ရှိသားစွာ ဝန်ခံပါသည်။ သင်တန်းသား တို့အနေဖြင့် ဤစာအုပ်ကိုလေ့လာပြီး ဝိသုဒ္ဓိမဂ်အသိဉာဏ်များ တိုးတက်လာကာ သူတော်ကောင်းစိတ်ဓာတ်များ ရင့်ကျက်လာမည်ဆိုပါက ပင်ပန်းရကျိုးနပ်ပြီး- ဟု ခံယူမိပါကြောင်း

ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မည်သော စင်ကြယ်သောလမ်းစဉ်ဖြင့်
ဝိသုဒ္ဓိစခန်း နိဗ္ဗာန်နန်းသို့ ဆိုက်ရောက်အောင် ပွားများနိုင်ကြပါစေ
အရှင်ပဏ္ဍိတ
၂၀၀၇-ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ(၉)ရက်။

ကျေးဇူးတင်စာ

ဤစာအုပ် ဖြစ်မြောက်ရေးအတွက် -

- မ၊တည်အလှူငွေများ ပိုင်းဝန်းလှူဒါန်းကြသည့် ဓမ္မဒါန အလှူရှင်များနှင့် အကျိုးဆောင်ဒကာမကြီး ဒေါ်အပြုံး၊ ဒေါ်မိမိမော်တို့အားလည်းကောင်း၊
- လိုအပ်သည်များကို ထောက်ပံ့လှူဒါန်း တိုက်တွန်းအားပေး သော မင်္ဂလာဗျူဟာသင်တန်းကျောင်းမှ ဒု-ဗိုလ်မှူးကြီး ဇင်ဝေသိမ်း(ငြိမ်း)နှင့် ဒကာ၊ဒကာမများ၊ ဓမ္မဗျူဟာသင်တန်း ကျောင်းမှ ဆရာမကြီး ဒေါ်ခင်လှတင် (မဟာသဒ္ဓမ္မ-ဇောတိကဓဇ)နှင့် ဒကာ၊ဒကာမများအားလည်းကောင်း၊
- ပို့ချချက်များကို အသေးစိတ် ပြန်လည်စစ်ဆေးပေးသော Dr.ဒေါ်နွဲ့တင်ထွဋ်၊ ဒေါ်ခင်ယုဝေ၊ ဒေါ်အေးမွန်အောင်၊ Dr.ဒေါ်ဥမ္မာထွန်း၊ မဝေမွန်ကျော်နှင့် ဆရာတူတပည့်များ၊ ဝေယျာဝစ္စတပည့် ဒကာ၊ဒကာမများအားလည်းကောင်း၊
- စာအုပ်ကိစ္စမျိုးစုံကို ကူညီဆောင်ရွက်ပေးသော ဦးဣန္ဒြိယ၊ ဦးကျော်ကျော်ဆင့်(TRC ကုမ္ပဏီမီသားစု)၊ ဖားအောက် ဆရာတော်ဘုရားကြီး၏တပည့် ပညာဉာဏ်ရောင်ပုံနှိပ်တိုက် ပိုင်ရှင် ဒကာကြီး ဦးအောင်ပြုံးနှင့် ဇနီး ဒေါ်စန်းစန်းလွင် တို့အားလည်းကောင်း

အထူးကျေးဇူးတင် ဝမ်းမြောက်ကြောင်း
မှတ်တမ်းတင် ဂုဏ်ပြုဖော်ပြအပ်ပါသည်...။

အရှင်ပဏ္ဍိတ(ပုသိမ်)

ဗြဟ္မဝိဟာရ နိဒ္ဒေသ

၁။ မေတ္တာပွားပုံ	၁
- အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ပရိကံနှင့်ဆင်ခြင်မှု ၂-ပါး	၁
- ဆင်ခြင်ရခြင်းအကြောင်း	၁
- ဒေါသ၏အပြစ်ကို ဆင်ခြင်ပုံသာဓက	၂
- သည်းခံခြင်း၏အကျိုးအာနိသင်တို့ကို ဆင်ခြင်ပုံသာဓက	၂
- မေတ္တာဘာဝနာပွားများသင့်ခြင်းအကြောင်း ၂-ပါး	၂
- ဘာဝနာကိုပျက်စေတတ်သော ပုဂ္ဂလဒေါသ ၆-ဦး	၃
- မိမိကိုသာ ဦးစွာ မေတ္တာပွားပါ	၄
- ပါဠိတော်စကားသုံးရပ်နှင့် မဆန့်ကျင်ပုံ	၅
- အပ္ပနာမဖြစ်သော်လည်း မိမိကိုသာ ရှေးဦးစွာ	
မေတ္တာပွားရခြင်းအကြောင်း	၅
- ကိုယ်ချင်းစာတရားထားသင့်ကြောင်း မြတ်ဗုဒ္ဓဟောကြားတော်မူချက်	၆
- မိမိ၏အခြားမဲ့၌ မေတ္တာပွားရမည့်ပုဂ္ဂိုလ်နှင့် မေတ္တာပွားများပုံ	၆
- သီမာသမ္ဘေဒပြုလုပ်ခြင်း	၇
- ရန်သူမရှိသောယောဂီ၏ မေတ္တာပွားပုံ	၇
- အမျက်ဒေါသပယ်ဖျောက်နည်း ၁၀-နည်း	၇
- ပေးကမ်းခြင်းသည် အောင်မြင်ရေးနည်းလမ်းဖြစ်ကြောင်း	
မြတ်ဗုဒ္ဓဟောကြားတော်မူချက်	၂၀
- သီမာသမ္ဘေဒပြုရာရောက်ပုံနှင့် မရောက်ပုံ	၂၀
- ဟိတစိတ္တပုဂ္ဂိုလ်	၂၁
- မေတ္တာလိုတိုင်းရ ကျွမ်းကျင်သူ	၂၁
- အပ္ပနာသို့ရောက်ပုံ	၂၁
- မေတ္တာဝိကုဗ္ဗနာပြုပုံ	၂၂

(ခ)

ဗာဟိတာ

-ဝိဘင်းပါဠိတော်ကို အဋ္ဌကထာဖွင့်ဆိုချက်များ	၂၂
-ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်လာ မေတ္တာပွားပုံများ	၂၄
-သတ္တဝါမည်ပုံ၊ ပါဏမည်ပုံ၊ ပုဂ္ဂလမည်ပုံ	၂၈
-၅၂၈သွယ်မေတ္တာ	၂၈
-ရာဂကင်းသောရဟန္တာကို သတ္တဝါဟု ခေါ်ဆိုခြင်းအကြောင်း	၂၈
-ဘူတမည်ပုံ၊ အတ္တဘာဝပရိယာပနမည်ပုံ	၂၉
-မေတ္တာအကျိုး(၁၁)မျိုး	၂၉
၂။ ကရုဏာပွားပုံ	၃၂
-အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ပရိကံနှင့်ဆင်ခြင်မှု ၂-ပါး	၃၂
-ရှေးဦးစွာ ကရုဏာဘာဝနာ မပွားသင့်သောပုဂ္ဂိုလ်များ	၃၃
-ရှေးဦးစွာ ကရုဏာပွားသင့်သောပုဂ္ဂိုလ်များ	၃၄
-ပါပကာရီပုဂ္ဂိုလ်ကို ကရုဏာပွားသင့်ပုံ	၃၄
-ကောင်းမှုများစွာ ပြုလုပ်သောပုဂ္ဂိုလ်ကို ကရုဏာပွားနိုင်ပုံ	၃၅
-ကရုဏာဘာဝနာ ဆက်လက်ပွားသင့်သူများ	၃၅
-အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာလာ ဝါဒကွဲ	၃၆
-အပ္ပနာဖြစ်ပုံ	၃၆
-ကရုဏာ ၁၃၂-ပါး	၃၆
၃။ မုဒိတာပွားပုံ	၃၈
-ရှေးဦးစွာ မုဒိတာဘာဝနာ မပွားသင့်သောပုဂ္ဂိုလ်များ	၃၈
-အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ ပွားသင့်ပုံ	၃၈
-ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ပွားနိုင်ပုံ	၃၈
-ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသော အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို မုဒိတာပွားပုံ	၃၉
-မုဒိတာဆက်လက်ပွားများ၍ အပ္ပနာဖြစ်ပုံ	၃၉
၄။ ဥပေက္ခာပွားပုံ	၄၀
-မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးတို့၏အပြစ်ကို ရှုမြင်ဆင်ခြင်ခြင်းအကြောင်း	၄၀
-ဥပေက္ခာ၏အကျိုးကို ရှုမြင်ဆင်ခြင်ခြင်းအကြောင်း	၄၀

ဗာဟိတာ

(ဂ)

-မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးတို့ ချစ်ခြင်း,မုန်းခြင်း၏ အနီးအပါး၌ဖြစ်ပုံ	၄၀
-ရှေးဦးစွာ ဥပေက္ခာပွားသင့်သောပုဂ္ဂိုလ်	၄၁
-အပ္ပနာဖြစ်ပုံ	၄၁
-ပထဝီကသိုဏ်းကိုပွား၍ တတိယဈာန်ရသောပုဂ္ဂိုလ်အား ဥပေက္ခာစတုတ္ထဈာန်ဖြစ်-မဖြစ်	၄၁
၅။ အထွေထွေမှတ်ဖွယ်	၄၂
-မေတ္တာမည်ပုံ	၄၂
-မေတ္တာ၏လက္ခဏာစသည်	၄၂
-မေတ္တာ၏အနီးရန်နှင့်အဝေးရန်	၄၂
-ကရုဏာမည်ပုံ	၄၃
-ကရုဏာ၏လက္ခဏာစသည်	၄၃
-ကရုဏာ၏အဝေးရန်နှင့်အနီးရန်	၄၄
-ဂေဟသီတ-ဒေါမနဿဟူသည်	၄၄
-မုဒိတာမည်ပုံ	၄၄
-မုဒိတာ၏လက္ခဏာစသည်	၄၄
-မုဒိတာ၏အနီးရန်နှင့်အဝေးရန်	၄၅
-ဂေဟသီတ-သောမနဿဟူသည်	၄၅
-ဥပေက္ခာမည်ပုံ	၄၆
-ဥပေက္ခာ၏လက္ခဏာစသည်	၄၆
-ဥပေက္ခာ၏အနီးရန်နှင့်အဝေးရန်	၄၆
-ဂေဟသီတ-အညာဏုပေက္ခာဟူသည်	၄၇
-ဗြဟ္မဝိဟာရ၏ဆက်ဆံသောအကျိုးနှင့် မဆက်ဆံသောအကျိုး	၄၇
-ဗြဟ္မဝိဟာရ၏အစ,အလယ်,အဆုံးနှင့်အာရုံ	၄၇
-အာရုံကိုပွားပုံ	၄၈
-နိဿန္တခေါ်အကျိုးရလဒ်	၄၈
-ဗြဟ္မဝိဟာရမည်ပုံ	၄၉
-ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးသာရှိခြင်းအကြောင်း	၄၉
-သားလေးယောက်ရှိသောမိခင်နှင့်တူပုံ	၅၀

(ဃ)

ဓာတိကာ

-ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးဟောစဉ်	၅၀
-အပ္ပမညာမည်ပုံ	၅၁
-ရနိုင်သောဈာန်များ	၅၁
-ဟလိဒ္ဒဝသနသုတ်၌ မေတ္တာစသည်တို့ကို အထူးပြု၍ဟောတော်မူပုံ	၅၂
-မေတ္တာသည် သုဘဝိမောက္ခလျှင် အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ	၅၂
-ကရုဏာသည် အာကာသာနဉာယတနသမာပတ်လျှင်အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ	၅၃
-မုဒိတာသည် ဝိညာဏဉာယတနသမာပတ်လျှင် အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ	၅၃
-ဥပေက္ခာသည် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်လျှင်အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ	၅၄
-ဒါနပါရမီစသော ကလျာဏဓမ္မပြည့်ကြောင်းတရားဖြစ်ပုံ	၅၄

အာရူပ္ပ နိဒ္ဒေသ

၁။ အာကာသာနဉာယတနကမ္မဋ္ဌာန်း	၅၇
- ကရုဇရုပ်၏အပြစ်ကို ရှေးဦးစွာဆင်ခြင်	၅၇
- ကရုဇရုပ်ကို လွန်မြောက်ရန် စတုတ္ထဈာန်ရအောင်ပွား	၅၇
- ကသိုဏ်းရုပ်ကို လွန်မြောက်လိုပုံ	၅၈
- ဥပမာ-ဥပမေယျ နှိုင်းယှဉ်ချက်	၅၉
- ကသိုဏ်းရုပ်ကိုလွန်မြောက်လိုလျှင် စတုတ္ထဈာန်၏အပြစ်ကိုရှု	၅၉
- ကသိုဏ်းရုပ်ခွာပုံ	၆၀
- ခွာခြင်း ဟူသည်	၆၀
- ကသိုဏ်းရုပ်ခွာထားသော ဟင်းလင်းပြင်၏အမည်များ	၆၀
- အာကာသနိမိတ်ကို မြင်ပုံဥပမာ	၆၁
- အာကာသာနဉာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ	၆၁
- အာကာသာနဉာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ ပါဠိတော်နှင့်အဖွင့်များ	၆၂
- ရူပသညာနံ သမတိက္ကမာအဖွင့်	၆၂
- ပဋိဃသညာနံ အတ္တင်္ဂမာအဖွင့်	၆၅
- နာနတ္ထသညာနံ အမနသိကာရာအဖွင့်	၆၇
- အနန္တော အာကာသောအဖွင့်	၆၉
- အာကာသာနဉာယတနမည်ပုံ	၇၀

ဓာတိကာ

(င)

၂။ ဝိညာဏဉာယတနကမ္မဋ္ဌာန်း	၇၂
- ပွားများပုံ အစီအစဉ်	၇၂
- ဝိညာဏဉာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ	၇၂
- ဝိညာဏဉာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ ပါဠိတော်နှင့်အဖွင့်များ	၇၃
- အာကာသာနဉာယတနံ သမတိက္ကမ္မအဖွင့်	၇၃
- အနန္တ ဝိညာဏ်အဖွင့်	၇၄
- ဝိညာဏဉာယတနမည်ပုံ	၇၅
၃။ အာကိဉ္ဇညာယတနကမ္မဋ္ဌာန်း	၇၆
- ပွားများပုံ အစီအစဉ်	၇၆
- အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ	၇၆
- အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ထင်ပုံ ဥပမာ	၇၇
- အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ ပါဠိတော်နှင့်အဖွင့်များ	၇၇
- ဝိညာဏဉာယတနံ သမတိက္ကမ္မအဖွင့်	၇၈
- နတ္ထိ ကိဉ္ဇိအဖွင့်	၇၉
- ဓယသမ္ပနသဘောဖြင့် ဘင်္ဂဉာဏ်ရှုပုံကဲ့သို့ မဟုတ်ကြောင်း ဖြေရှင်းချက်	၇၉
- အာကိဉ္ဇညာယတနမည်ပုံ	၈၀
၄။ နေဝသညာနာသညာယတနကမ္မဋ္ဌာန်း	၈၁
- ပွားများပုံ အစီအစဉ်	၈၁
- နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ	၈၁
- နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်ဖြစ်ပေါ်ပုံ ပါဠိတော်နှင့်အဖွင့်များ	၈၂
- အာကိဉ္ဇညာယတနံ သမတိက္ကမ္မအဖွင့်	၈၂
- နေဝသညာနာသညာပုဒ်အဖွင့်	၈၃
- ငြိမ်သက်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းရခြင်းအကြောင်း	၈၄
- ငြိမ်သက်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းပါလျက် လွန်မြောက်ရခြင်းအကြောင်း	၈၄
- သရုပ်တရားကိုယ်	၈၅
- နေဝသညာနာသညာယတနမည်ပုံ	၈၅
- တစ်နည်း နေဝသညာနာသညာယတနမည်ပုံ	၈၆

(စ)	ဓာတိကာ	ဓာတိကာ	(ဆ)
-ယှဉ်ဖက်တရားတို့လည်း နေဝသညာနာသညာကဲ့သို့ အမည်ရပုံ -သပိတ်ကို ဆီသုတ်သောဥပမာ -ရေဥပမာ -သညာကိစ္စ	၈၇ ၈၇ ၈၈ ၈၈	(၆)မကျေမကျက်သေးသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၇)ကျေကျက်ပြီးသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၈)ပြီးစီးသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၉)ယိုထွက်ခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၁၀)လူးပေသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ	၉၈ ၉၉ ၉၉ ၉၉
၅။ အထွေထွေမှတ်ဖွယ်	၈၉		
-အရူပသမာပတ်တို့ အာရုံအသီးအသီး လွန်မြောက်ပုံ -နောက်နောက်သမာပတ်တို့ ပို၍သာလွန်ကောင်းမြတ်ပုံ -လေးထပ်ရှိသောပြဿဒိ ဥပမာ -အဝတ်အထည်လေးမျိုး ဥပမာ -အာရပ္ပလေးပါးဖြစ်ပုံကို မဏ္ဍပ်ဥပမာဖြင့် ပြဆိုခြင်း -စတုတ္ထအရူပသမာပတ်သည် အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကိုသာ အာရုံပြုရခြင်းအကြောင်း	၈၉ ၉၀ ၉၀ ၉၀ ၉၁ ၉၂	-သမာဓိဖြစ်ပေါ်ပုံ -သညာအမည်တပ်၍ ခေါ်ဝေါ်ရခြင်းအကြောင်း -အာဟာရပဋိက္ခလသညာကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများရခြင်းအကျိုး(၇)မျိုး	၁၀၀ ၁၀၀ ၁၀၁
သမာဓိ နိဒ္ဒေသ			
၁။ အာဟာရပဋိက္ခလသညာ ဘာဝနာပွားပုံ	၉၃	၂။ စတုဓာတုဝဝတ္ထာန် ဘာဝနာပွားပုံ	၁၀၂
-အာဟာရမည်ပုံနှင့် အာဟာရလေးပါး -အာဟာရလေးပါးတို့ ဆိုင်ရာတရားအသီးသီးကို ဆောင်ပုံ -အာဟာရလေးပါးတို့၏ဘေးရန်နှင့် ထိုဘေးရန်မှလွတ်မြောက်အောင် ရှုပုံ -အာဟာရပဋိက္ခလသညာ၌ ယူရမည့်အာဟာရ -အာဟာရပဋိက္ခလသညာမည်ပုံ -ဘာဝနာပွားပုံ အစီအစဉ် (၁၀)မျိုး (၁)သွားခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၂)ရှာမှီးခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၃)သုံးဆောင်သောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၄)တည်ရာအာသယအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ (၅)စု၍တည်ရာ အစာသစ်အိမ်အားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ	၉၃ ၉၃ ၉၃ ၉၃ ၉၄ ၉၄ ၉၄ ၉၅ ၉၆ ၉၆ ၉၇ ၉၇	-ဝဝတ္ထာန်မည်ပုံ၊ စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်မည်ပုံ -ပရိယာယ်အမည်များ -ဒေသနာနှစ်မျိုး -ဒေသနာအကျဉ်း, အကျယ်ဟောတော်မူရခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက် -မဟာသတိပဋ္ဌာနသုတ်တော်၌ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျဉ်းဟောတော်မူပုံ -ဒေသနာတော်အကျဉ်းချုပ် -ဒေသနာတော် ဆိုလိုချက် -မဟာဟတ္ထိပဒေါပမသုတ်၌ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျယ်ဟောတော်မူပုံ -ပထဝီဓာတ်ကို ဟောတော်မူပုံ -တေဇောဓာတ်ကို ဟောတော်မူပုံ -ဝါယောဓာတ်ကို ဟောတော်မူပုံ -ဓာတ်လေးပါးအကျယ်ဖြစ်ပုံ -ဉာဏ်ထက်သောယောဂီနှင့် ဉာဏ်သိပ်မထက်သောယောဂီတို့၏ ခြားနားချက် -ဉာဏ်ထက်သောယောဂီ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုပုံ -အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုပုံ -ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းအကျယ်ရှုပုံ အစီအစဉ် ၄-မျိုး	၁၀၂ ၁၀၂ ၁၀၂ ၁၀၃ ၁၀၃ ၁၀၄ ၁၀၄ ၁၀၅ ၁၀၆ ၁၀၈ ၁၁၀ ၁၁၁ ၁၁၂ ၁၁၂ ၁၁၃

(ဇ)

မာတိကာ

-သသမ္ဘာရသင်္ခေပအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၁၃
-သသမ္ဘာရဝိဘတ္တိအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၁၃
-ဆံပင်စသော ၃၂-ကောဋ္ဌာသ၌ ရှုပုံ	၁၁၄
-တေဇောကောဋ္ဌာသ ၄-ပါး၌ ရှုပုံ	၁၂၅
-ဝါယောကောဋ္ဌာသ ၆-ပါး၌ ရှုပုံ	၁၂၅
-သလက္ခဏသင်္ခေပအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၂၆
-သလက္ခဏဝိဘတ္တိအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၂၇
တစ်နည်း ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းအကျယ်ရှုပုံ ၁၃-မျိုး	၁၂၈
(၁)ဝစနတ္ထအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၂၉
(၂)ကလာပအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၂၉
(၃)စုဏ္ဏအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၀
(၄)လက္ခဏအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၁
(၅)သမုဋ္ဌာနအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၁
(၆)နာနတ္ထ,ကေတ္တအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၂
-ဓာတ်လေးပါးတူညီပုံ	၁၃၂
-မဟန္တပါတုဘာဝကြောင့် မဟာဘုတ်အမည်ရပုံ	၁၃၃
-မဟာဘူတသာမညကြောင့် မဟာဘုတ်အမည်ရပုံ	၁၃၄
-မဟာပရိဟာရကြောင့် မဟာဘုတ်အမည်ရပုံ	၁၃၅
-မဟာဝိကာရကြောင့် မဟာဘုတ်အမည်ရပုံ	၁၃၅
-မဟတ္တ,ဘူတတ္တကြောင့် မဟာဘုတ်အမည်ရပုံ	၁၃၆
(၇)ဝိနိဗ္ဗောဂ၊ အဝိနိဗ္ဗောဂအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၆
(၈)သဘာဂ၊ ဝိသဘာဂအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၇
(၉)အဇ္ဈတ္တိက၊ ဗာဟိရဝိသေသအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၇
(၁၀)သင်္ဂဟအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၇
(၁၁)ပစ္စယအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၈
(၁၂)အသမန္နဟာရအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၈
(၁၃)ပစ္စယဝိဘာဂအားဖြင့် ရှုပုံ	၁၃၈
ဓာတ်အချင်းချင်း ကျေးဇူးပြုပုံ	၁၄၀
-ခြေတစ်လှမ်း၌ ဓာတ်လေးပါး ပါဝင်နေပုံ	၁၄၂

မာတိကာ

(ဈ)

-စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်ကမ္မဋ္ဌာန်းပွားများရခြင်းအကျိုး(၈)မျိုး	၁၄၂
-သမာဓိမှတ်သားဖွယ်	၁၄၃
-သမာဓိဘာဝနာအကျိုး (၅)မျိုး	၁၄၃

ဣဒ္ဓိဝိဓ နိဒ္ဒေသ

၁။ အဘိညာဉ်အကြောင်း	၁၄၅
-အဘိညာဏကထာကို ရှေးဦးစွာ ဆိုရခြင်းအကြောင်း	၁၄၅
-စတုတ္ထဈာန်ရအောင်ပွား	၁၄၅
-လောကီအဘိညာဉ် ၅-ပါး	၁၄၆
-ဣဒ္ဓိဝိကုဗ္ဗနအတွက် အခြင်းအရာ ၁၄-ပါးတို့ဖြင့် စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမထားပုံ	၁၄၆
-ဘာဝနာတာဝန်ကြီးမှု (၇)မျိုး	၁၅၀
-ဘာဝနာလေ့ကျင့်မှုအစဉ်နှင့် ကင်းနိုင်သောပုဂ္ဂိုလ်များ	၁၅၁
-စိတ်ကိုကြိုတင်ဆုံးမပြီးမှ အဘိညာဉ်ကိစ္စ ပြည့်စုံနိုင်	၁၅၁
-စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမရခြင်းအကြောင်း	၁၅၂
-တုန်လှုပ်ခြင်းမရှိသောစိတ်များ	၁၅၂
-ဣဒ္ဓိဝိဓ-စသောအဘိညာဉ်သို့ရောက်အောင် ပို့ဆောင်နိုင်သောစိတ်၏ အင်္ဂါ(၈)ပါး	၁၅၃
၂။ ဣဒ္ဓိဆယ်ပါးအကြောင်း	၁၅၄
-ဣဒ္ဓိမည်ပုံ	၁၅၄
-ဣဒ္ဓိ ၁၀-ပါး	၁၅၅
(၁)အဓိဋ္ဌာနိဒ္ဓိမည်ပုံ	၁၅၅
(၂)ဝိကုဗ္ဗနိဒ္ဓိမည်ပုံ	၁၅၅
(၃)မနောမယိဒ္ဓိမည်ပုံ	၁၅၆
(၄)ဉာဏဝိပ္ပါရိဒ္ဓိမည်ပုံ	၁၅၆
-အရှင်ဗာကုလထေရ်၏ ဉာဏဝိပ္ပါရိဒ္ဓိဖြစ်ပုံ	၁၅၆
-အရှင်သင်္ကစ္ဆထေရ်၏ ဉာဏဝိပ္ပါရိဒ္ဓိဖြစ်ပုံ	၁၅၇
-အရှင်ဘူတပါလထေရ်၏ ဉာဏဝိပ္ပါရိဒ္ဓိဖြစ်ပုံ	၁၅၈

(၁၁)

မာတိကာ

- (၅)သမာဓိဝိပျာဉ်တို့
 - အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ သမာဓိဝိပျာဉ်တို့
 - အရှင်သန္တိ၏ သမာဓိဝိပျာဉ်တို့
 - ခါဏုကောဏ္ဍညမထေရ်၏ သမာဓိဝိပျာဉ်တို့
 - မဟိဉ္ဇရာ၏ သမာဓိဝိပျာဉ်တို့
 - သမာဓိဝိပျာဉ်တို့
- (၆)အရိယံတို့မည်တို့
 - ရဟန္တာတို့၏အလိုတိုင်း ပြီးမြောက်ပုံ
- (၇)တမ္မဝိပါကတို့မည်တို့
- (၈)ပုညဝတောဏ္ဍိတို့မည်တို့
 - ဘူဌေးကြီးလေးဦးတို့၏ ပုညဝတောဏ္ဍိ
 - ဘုန်းကံကြီးမာသူ ငါးဦး
- (၉)ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိမည်တို့
- (၁၀)တတ္ထ တတ္ထ သမ္မာပယောဂ ပစ္စယိဒ္ဓိမည်ပုံ
 - ဤနေရာ၌ဟူသောဏ္ဍိတို့၊ ဣဒ္ဓိဝိပဟူသည်
 - စိတ်ကိုရှေးရှုဆောင်ခြင်း၊ ရှေးရှုညွတ်စေခြင်း
 - တစ်ဖန်ခံစားခြင်း
 - တစ်ယောက်တည်းက အများဖြစ်ခြင်း
 - တန်ခိုးဖန်ဆင်းရာတွင် လိုအပ်သောတရားများ
 - ဘူမိ ၄-ပါး
 - ပါဒ ၄-ပါး
 - ဣဒ္ဓိပါဒ်မည်တို့
 - တစ်နည်း ဣဒ္ဓိပါဒ်မည်တို့
 - ပဒ ၈-ပါး
 - မူလ ၁၆-ပါး
 - တန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံ အစီအစဉ်
 - တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု၌ ပါဝင်သောစိတ်တို့၏အာရုံ
 - အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်ပုံ
 - ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်လော တန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံ

၁၅၈
၁၅၉
၁၅၉
၁၆၀
၁၆၀
၁၆၀
၁၆၁
၁၆၁
၁၆၂
၁၆၂
၁၆၃
၁၆၃
၁၆၄
၁၆၄
၁၆၅
၁၆၅
၁၆၅
၁၆၅
၁၆၆
၁၆၆
၁၆၇
၁၆၇
၁၆၈
၁၆၈
၁၆၉
၁၇၀
၁၇၀
၁၇၁
၁၇၁

မာတိကာ

(၁၂)

- အရှင်စူဠပန်အကြောင်း
- အထူးသတ်မှတ်ချက်မရှိသော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု
- အထူးထူး အထွေထွေ တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုဆ
- တန်ခိုးရုပ်သိမ်းမှု
- ပေါ်လွင်ထင်ရှားအောင် တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု
- အာဝိဘာဝတန်ခိုး ပြခဲ့သူများ
- ဖုံးကွယ်ခြင်းတိရောဘာဝတန်ခိုး
- တိရောဘာဝတန်ခိုးပြခဲ့သူများ
- ပါကဋ္ဌပါဠိဟာရိယ နှင့် အပါကဋ္ဌပါဠိဟာရိယ တန်ခိုးများအကြောင်း
- နံရံ,တံတိုင်း,တောင်တစ်ဖက်ခြမ်းသို့ မငြိမထိဘဲ သွားနိုင်သောတန်ခိုး
- ဤတန်ခိုးနှင့်စပ်လျဉ်းသော စောဒနာနှင့်ဖြေရှင်းချက်များ
- မြေပြင်၌ ရေပြင်မှာကဲ့သို့ ပေါ်နိုင်,ငုတ်နိုင်သောတန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု
- ရေပြင်၌ မြေပြင်မှာကဲ့သို့ သွားနိုင်သောတန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု
- ကောင်းကင်၌ ငှက်ကဲ့သို့ တင်ပျဉ်ခွေဖြင့်ထိုင်လျက် ရွှေသွားနိုင်သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု
- လ,နေတို့ကို လက်ဖြင့်ထိကိုင်သုံးသပ်သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု
- နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းကို ဆုံးမခြင်း
- လ,နေတို့နှင့်ဆိုင်ရာ တန်ခိုးအမျိုးမျိုး ဖန်ဆင်းနိုင်မှု
- ဗြဟ္မာ့ပြည်တိုင်အောင် မိမိအလိုအတိုင်းဖြစ်အောင် တန်ခိုးပြမှုနှင့်ပတ်သက်၍ မှတ်သားဖွယ်
- အဝေးကို အနီးဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း
- အနီးကို အဝေးဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း
- အများကို အနည်းဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း
- အနည်းကို အများဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း
- ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် ဗြဟ္မာတို့၏အဆင်းကိုမြင်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း
- ဒိဗ္ဗသောတဖြင့် ဗြဟ္မာတို့၏အသံကိုကြားအောင် ဖန်ဆင်းခြင်း
- ထင်ရှားမြင်ရသောကိုယ်ဖြင့် ဗြဟ္မာလောကသို့ သွားခြင်း

၁၇၂
၁၇၅
၁၇၆
၁၇၆
၁၇၇
၁၇၇
၁၇၉
၁၈၀
၁၈၁
၁၈၂
၁၈၂
၁၈၃
၁၈၄
၁၈၅
၁၈၆
၁၈၇
၁၉၀
၁၉၀
၁၉၁
၁၉၁
၁၉၂
၁၉၂
၁၉၄
၁၉၄
၁၉၄

(၅)

ဓာတ်တ

- မထင်ရှားမမြင်ရသောကိုယ်ဖြင့် ဗြဟ္မာလောကသို့ သွားခြင်း ၁၉၅
- မနောမယဟူသည် ၁၉၆
- ဣန္ဒြေမယုတ်လျော့ခြင်း ဟူသည် ၁၉၆
- သာဝကနိမ္မိတနှင့် ဗုဒ္ဓနိမ္မိတ တူးခြားချက် ၁၉၆
- ကိုယ်ဖြင့်အလိုသို့ လိုက်စေခြင်း ၁၉၆
- ဝိကုဗ္ဗနုဏ္ဏိ နှင့် မနောမယိဒ္ဓိ တူးခြားချက် ၁၉၆

အဘိညာ နိဒ္ဒေသ

- ၁။ ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်အကြောင်း ၁၉၉
 - ဒိဗ္ဗာယ သောတဓာတုယာ ပုဒ်အဖွင့် ၁၉၉
 - ဝိသုဒ္ဓါယ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၀
 - အတိက္ကန္တမာနသိကာယ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၁
 - ဥဘော သဒ္ဓေ သုဏ္ဏာတိ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၁
 - ယေ နုရေ သန္တိကေ စ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၁
 - ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်ဖြစ်ပုံ ၂၀၁
 - ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်အားကောင်းအောင် ပြုလုပ်ခြင်း ၂၀၂
- ၂။ စေတောပရိယအဘိညာဉ်အကြောင်း ၂၀၃
 - စေတောပရိယဉာဏာယ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၃
 - ပရသတ္တာနံ ပရပုဂ္ဂလာနံ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၄
 - စေတသာ စေတော ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၄
 - ပရိစ္စ ပဇာနာတိ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၄
 - စေတောပရိယအဘိညာဉ်ဖြစ်ပုံ ၂၀၄
 - အရူပဘုံသားတို့၏ စိတ်ကို သိနိုင်ပုံ ၂၀၅
 - ၁၆-မျိုးသောစိတ်တို့၏ အရကောက် ၂၀၅
- ၃။ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်အကြောင်း ၂၀၇
 - ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏာယ ပုဒ်အဖွင့် ၂၀၇
 - ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့နိုင်သောပုဂ္ဂိုလ် (၆)မျိုး ၂၀၈
 - ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့နိုင်သောအချိန်ကာလ ၂၀၈

ဓာတ်တ

(၃)

- ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့နိုင်ပုံ အခြင်းအရာ ၂၀၉
- ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့ရာ၌မြင်ပုံ အလင်းရောင်ဥပမာ ၂၁၀
- ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့ရာ၌ နှိုင်းယှဉ်မြင်ပုံ ဥပမာ ၂၁၁
- ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ အဘိညာဉ်ဖြစ်ပုံ ၂၁၂
- ခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့ပုံ ၂၁၅
- မဟာကပ် ၂၁၅
- သံဝဇ္ဇကပ်သုံးမျိုး ၂၁၅
- ဗုဒ္ဓဓေတ် ၂၁၆
- မီးကြောင့်ကမ္ဘာပျက်ပုံနှင့် ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံ ၂၁၇
- ရေကြောင့်ကမ္ဘာပျက်ပုံနှင့် ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံ ၂၂၄
- လေကြောင့်ကမ္ဘာပျက်ပုံနှင့် ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံ ၂၂၅
- ကမ္ဘာပျက်ခြင်းအကြောင်း ၂၂၇
- သုဘကိဏှာဘုံ ပျက်စီးပုံ ၂၂၇
- ၄။ စုတူပပါတအဘိညာဉ်အကြောင်း ၂၂၉
 - ပုဒ်အဖွင့်အဓိပ္ပာယ်များ ၂၃၀
 - ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် မြင်နိုင်ကောင်းသောသတ္တဝါများ ၂၃၂
 - စုတေဆဲ,ပဋိသန္ဓေနေဆဲ သတ္တဝါတို့ကို မြင်ပုံ ၂၃၂
 - ဟိနသတ္တဝါ၊ ပဏီတသတ္တဝါစသည်တို့၏ အဖွင့် ၂၃၃
 - ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်နှင့် ယထာကမ္မုပဂဉာဏ်တို့၏ တူးခြားချက် ၂၃၃
 - ပုဒ်အဖွင့်များ ၂၃၄
 - အရိယူပဝါဒကံအကြောင်း ၂၃၄
 - အရိယူပဝါဒကံ ကုစားနည်း ၂၃၆
 - အရိယူပဝါဒကံနှင့် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံတို့ အပြစ်ကြီးမားပုံ ၂၃၇
 - အပါယ်စသည်တို့၏အဖွင့်နှင့် အပါယ်စသည်မည်ပုံများ ၂၃၈
 - ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်ဖြစ်ပုံ ၂၄၀
 - ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် အဆင်းကိုမြင်ပုံ ၂၄၂
 - ဒိဗ္ဗစက္ခုသည် ပုထုဇဉ်အတွက် အန္တရာယ်ရှိနိုင် ၂၄၃
 - ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်လာပုံအစဉ် ၂၄၃

(တ)

ဓာတ်ထာ

-အကုသိုလ်သင်္ခါရအကြောင်း	၃၁၇
-အဟိရိကစသော အကုသိုလ်သင်္ခါရတို့၏လက္ခဏာစသည်များ	၃၁၈
၇။ ခန္ဓာငါးပါးကို အတိတ်စသည်ဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၂၅
-ရူပက္ခန္ဓာကို အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်ဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၂၆
-ရူပက္ခန္ဓာကို အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၂၈
-ရူပက္ခန္ဓာကို ဟိန်၊ ပဏီတဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၂၈
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်ဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၂၉
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၂၉
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို သြဋ္ဌာရိက၊ သုခုမဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၂၉
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို သဘာဝအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၃၀
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို ပုဂ္ဂိုလ်အလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၃၁
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို လောကီ၊ လောကုတ္တရာအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၃၁
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို သြဋ္ဌာရိက၊ သုခုမခွဲခြားရာ၌	
ရောနှောခြင်းကို ရှောင်သင့်ပုံ	၃၃၂
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို သြဋ္ဌာရိက၊ သုခုမဝေဖန်ပုံ နောက်တစ်နည်း	၃၃၃
-တည်ရာဩကာသအလိုဖြင့် သြဋ္ဌာရိက၊ သုခုမဝေဖန်ပုံ	၃၃၅
-အာရုံပြု၍ဖြစ်ရာ ဝတ္ထုအလိုဖြင့် သြဋ္ဌာရိက၊ သုခုမဝေဖန်ပုံ	၃၃၅
-ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို ဒူရေ၊ သန္တိကေအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၃၆
၈။ ကမ(အစဉ်)စသည်ဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၃၇
(က)အစဉ်အားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ဝေဖန်ပုံ	၃၃၇
-ခန္ဓာငါးပါးဟောစဉ်	၃၃၈
(ခ) ထူးခြားချက်အားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၃၉
-ခန္ဓာနှင့်ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ဟောပုံထူးခြားချက်	၃၃၉
-ရုပ်ကို ခန္ဓာ၌ဟောရခြင်းအကြောင်း	၃၄၀
-ရုပ်ကို ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၌ ဟောရခြင်းအကြောင်း	၃၄၁
-ဝေဒနာစသည်တို့ကို ခန္ဓာ၌ဟောပုံ	၃၄၁
-ဝေဒနာစသည်တို့ကို ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၌ ဟောပုံ	၃၄၁
(ဂ) အယုတ်၊ အလွန်မရှိသောအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၄၁
-ခန္ဓာငါးပါးသာ ဟောရခြင်းအကြောင်း	၃၄၁

ဓာတ်ထာ

(ထ)

(ဃ)ဥပမာအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၄၂
(င) ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၄၄
-အကျိုးထူးများ	၃၄၅
အာယတနဓာတ် နိဒ္ဒေသ	
အာယတန နိဒ္ဒေသ	
-အာယတန ၁၂-ပါးကို ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၄၇
၁။ သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၄၈
-စက္ခုစသည်မည်ပုံ	၃၄၈
-အာယတနမည်ပုံ ၃-မျိုး	၃၄၉
-တစ်နည်း အာယတနမည်ပုံ ၅-မျိုး	၃၅၀
၂။ လက္ခဏာအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၅၂
၃။ ၁၂-ပါးမျှသာရှိခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၅၂
၄။ အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၅၃
-အာယတနဟောစဉ်	၃၅၃
၅။ အကျဉ်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၅၄
၆။ အကျယ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၅၅
၇။ ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၅၅
-မလာ၊ မသွားသောအားဖြင့် ရှုပုံ	၃၅၅
-အားထုတ်မှုကြောင့်ကြဗျာပါရ ကင်းသောအားဖြင့် ရှုပုံ	၃၅၆
-ဥပမာအားဖြင့် ရှုပုံ	၃၅၆
ဓာတ် နိဒ္ဒေသ	
-ဓာတ် ၁၈-ပါးကို ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံများ	၃၅၈
၁။ သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၅၈
-ဓာတ်မည်ပုံ ၅-မျိုး	၃၅၈
-တစ်နည်း ဓာတ်မည်ပုံများ	၃၅၉
၂။ လက္ခဏာစသည်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၆၀
၃။ အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၆၀

(၁)

ဓာတ်ထာ

၄။	၁၈-ပါးမျှသာရှိခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၆၀
	-ပါဠိတော်လာ ဓာတ်အမျိုးအစားများ	၃၆၀
	-စောဒနာနှင့်ဖြေရှင်းချက်	၃၆၁
	-ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့၌ အကျုံးဝင်ပုံ	၃၆၁
၅။	ရေတွက်ခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၆၄
	-ဓာတ် ၁၈-ပါးအရကောက်များ	၃၆၅
၆။	ကျေးဇူးပြုခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၆၆
	-ပဉ္စဒွါရ၌ ဓာတ်အချင်းချင်းကျေးဇူးပြုပုံ ဇယား	၃၆၆
	-မနောဒွါရ၌ ဓာတ်အချင်းချင်း ကျေးဇူးပြုပုံ ဇယား	၃၆၆
	-ရှေးဆရာတို့အဆို ဝိညာဏဓာတ်ဖြစ်ပုံ	၃၆၇
၇။	ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၆၇
	-စက္ခုဓာတ်စသည်တို့ကို ရှုမှတ်ပုံ	၃၆၇
	-မနောဓာတ်ကို ရှုမှတ်ပုံ	၃၆၈
	-မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ရှုမှတ်ပုံ	၃၆၈
	-ဓမ္မဓာတ်ကို ရှုမှတ်ပုံ	၃၆၈

ဣန္ဒြိယသစ္စ နိဒ္ဒေသ

ဣန္ဒြိယ နိဒ္ဒေသ

	-ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါး	၃၇၁
	-ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါးကို ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၇၂
၁။	သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၇၂
	-အနညာတညဿာမီတိန္ဒြေမည်ပုံ	၃၇၂
	-အညိန္ဒြေမည်ပုံ	၃၇၂
	-အညာတာဝိန္ဒြေမည်ပုံ	၃၇၃
	-ဣန္ဒနစ်မျိုး	၃၇၃
	-ဣန္ဒြေမည်ပုံ ၅-မျိုး	၃၇၃
	-တစ်နည်း ဣန္ဒြေမည်ပုံ	၃၇၅
၂။	လက္ခဏာစသည်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၇၅

ဓာတ်ထာ

(၂)

၃။	အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၇၅
	-ဣန္ဒြေဟောစဉ်	၃၇၅
၄။	မျိုးကွဲပြားမှုရှိ-မရှိအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၇၆
၅။	ကိစ္စအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၇၇
၆။	ဘုံအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၇၉
	သစ္စနိဒ္ဒေသ	
	-သစ္စာ ၄-ပါး	၃၈၀
	-သစ္စာ ၄-ပါးကို ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၈၀
၁။	သဒ္ဓါအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၈၀
	-သစ္စာအနက် ၁၆-ချက်	၃၈၁
၂။	ဝေဖန်သောအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၈၂
	-ဒုက္ခမည်ပုံ	၃၈၂
	-သမုဒယမည်ပုံ	၃၈၂
	-နိရောဓမည်ပုံ ၃-မျိုး	၃၈၃
	-ဒုက္ခနိရောဓဂေါမိနိပဋိပဒါမည်ပုံ	၃၈၄
	-အရိယသစ္စာမည်ပုံ ၄-မျိုး	၃၈၄
၃။	လက္ခဏာအစရှိသည်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၈၅
	-သစ္စာ၄-ပါးတို့၏ လက္ခဏာစသည်များ	၃၈၅
	-တစ်နည်း သစ္စာ ၄-ပါးတို့၏ လက္ခဏာများ	၃၈၆
၄။	အနက်၊ အနက်ကိုထုတ်ဆောင်သောအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၈၆
	-သစ္စာအနက်(သစ္စာဟူသည်)	၃၈၆
	-ဒုက္ခ၏သစ္စာထိုက်ပုံ	၃၈၇
	-တဏှာ၏သစ္စာထိုက်ပုံ	၃၈၇
	-နိဗ္ဗာန်၏သစ္စာထိုက်ပုံ	၃၈၇
	-အရိယမဂ်၏သစ္စာထိုက်ပုံ	၃၈၇
	-သစ္စာသဒ္ဓါ၏ဖြစ်သင့်သော အနက်အဓိပ္ပာယ်	၃၈၈
၅။	မယုတ်၊မလွန်သောအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၈၉
	-သစ္စာ ၄-ပါးသာ ဟောရခြင်းအကြောင်း	၃၈၉
	-တစ်နည်း သစ္စာ ၄-ပါးသာ ဟောရခြင်းအကြောင်း	၃၈၉

(န)

မာတိကာ

၆။ အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၃၉၀
-သစ္စာ ၄-ပါးဟောစဉ်	၃၉၀
၇။ ဇာတိအစရှိသည်ကို ဆုံးဖြတ်ခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ	၃၉၁
ဒုက္ခနိဒ္ဒေသကထာ	၃၉၁
(၁)ဇာတိအကြောင်း	၃၉၂
(၂)ဇရာအကြောင်း	၃၉၈
(၃)မရဏအကြောင်း	၃၉၉
(၄)သောကအကြောင်း	၄၀၀
(၅)ပရိဒေဝအကြောင်း	၄၀၁
(၆)ဒုက္ခအကြောင်း	၄၀၂
(၇)ဒေါမနဿအကြောင်း	၄၀၂
(၈)ဥပါယာသအကြောင်း	၄၀၃
(၉)အပ္ပိယသမ္ပယောဂအကြောင်း	၄၀၄
(၁၀)ပိယဝိပ္ပယောဂအကြောင်း	၄၀၄
(၁၁)ဣစ္ဆိတာလာဘအကြောင်း	၄၀၅
(၁၂)သံခိတ္တေန ပဉ္စုပါဒါနက္ခန္ဓာအကြောင်း	၄၀၆
သမုဒယနိဒ္ဒေသကထာ	၄၀၈
-ဒုက္ခသမုဒယ အရိယသစ္စာဟု ဟောတော်မူခြင်းအကြောင်း	၄၀၈
-နိရောဓနိဒ္ဒေသကထာ	၄၀၈
-မြတ်စွာဘုရားရှင်နှင့်တိတ္ထိတို့၏အကျင့်ကွဲပြားပုံ	၄၀၉
-ပုဒ်အနက်ဖွင့်များ	၄၀၉
-နိဗ္ဗာန်ကို ဝိရာဂ၊ နိရောဓဟုဆိုပုံ	၄၁၀
-နိဗ္ဗာန်ကို စာဂ၊ ပဋိနိဿဂ္ဂ၊ မုတ္တိ၊ အနာလယဟု ဆိုပုံ	၄၁၀
-နိဗ္ဗာန်၏လက္ခဏာစသည်	၄၁၀
-နိဗ္ဗာန်နှင့်ပတ်သက်၍ လျဉ်းပါးဖွယ်ရာများကို ဖြေရှင်းပြခြင်း	၄၁၁
-နိဗ္ဗာန်ကို ဥပစာနည်းဖြင့် ခယ-ဟုဟောတော်မူခြင်းအကြောင်း	၄၁၃
-သရုပ်အားဖြင့် ဟောတော်မူခြင်းအကြောင်း	၄၁၃
-နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်ပုဒ်အမည်များ	၄၁၄
-နိဗ္ဗာန်၏ နိစ္စတရားမည်ပုံနှင့်ပတ်သက်၍ လျဉ်းပါးဖွယ်ကို ရှင်းပြခြင်း	၄၁၅

မာတိကာ

(ပ)

-မဂ္ဂနိဒ္ဒေသကထာ	၄၁၆
-မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးတို့၏လက္ခဏာစသည်များ	၄၁၆
၈။ ဉာဏ်ကိစ္စအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၄၁၉
-သစ္စဉာဏ် ၂-ပါး	၄၁၉
-လောကီသစ္စဉာဏ် ၄-ပါး၏ကိစ္စ	၄၁၉
၉။ အကျုံးဝင်သောတရားတို့၏ အပြားအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၄၂၁
၁၀။ ဥပမာအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၄၂၂
၁၁။ လေးချက်စု(စတုက္က)အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၄၂၃
-ဒုက္ခသစ္စာ၏လေးချက်စု	၄၂၃
-သမုဒယသစ္စာ၏လေးချက်စု	၄၂၄
-နိရောဓသစ္စာ၏လေးချက်စု	၄၂၄
-မဂ္ဂသစ္စာ၏လေးချက်စု	၄၂၅
၁၂။ သုညအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၄၂၅
၁၃။ ဧကဝိဓအစရှိသည်တို့ဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၄၂၇
-ဒုက္ခသစ္စာ၏ ဧကဝိဓစသည်	၄၂၇
-သမုဒယသစ္စာ၏ ဧကဝိဓစသည်	၄၂၇
-နိရောဓသစ္စာ၏ ဧကဝိဓစသည်	၄၂၇
-မဂ္ဂသစ္စာ၏ ဧကဝိဓစသည်	၄၂၈
-သီလက္ခန္ဓာစသည်ဖြင့် ရေတွက်ရခြင်းအကြောင်း	၄၂၈
-သီလက္ခန္ဓာဖြင့်ရေတွက်ပုံ	၄၂၈
-သမာဓိက္ခန္ဓာဖြင့်ရေတွက်ပုံ	၄၂၉
-ပညာက္ခန္ဓာဖြင့်ရေတွက်ပုံ	၄၃၀
-တစ်နည်းသစ္စာ၄-ပါးလုံး၏ ဧကဝိဓစသည်	၄၃၀
၁၄။ သဘာဂ၊ ဝိသဘာဂအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ	၄၃၁
- ဓမ္မဒါနအလှူရှင်များစာရင်း	၄၃၄

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

မြဟ္မဝိဟာရ နိဇ္ဇေသ

၁။ မေတ္တာပွားပုံ

အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ပရိကံနှင့်

ဆင်ခြင်မှု ၂-ပါး

မေတ္တာပွားလိုသော အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ပလိဗောဓများကို ပယ်ဖြတ်ခြင်း၊ ဆရာထံ၌ ကမ္မဋ္ဌာန်းသင်ယူခြင်း၊ ဆွမ်းစားပြီးနောက် ဆွမ်းဆီယစ်မှုကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊ ဆိတ်ငြိမ်ရာအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်ပြီး ကောင်းစွာခင်းထားအပ်သော နေရာ၌ နေသာသည့်အလျောက် ချမ်းသာစွာ ထိုင်နေခြင်းဟူသော ရှေးဦးစွာပြုလုပ်ရမည့် ပရိကံများကို ပြုလုပ်ပြီးလျှင်-

(၁) ဒေါသအာဒီနဝ = ဒေါသ၏အပြစ်နှင့်

(၂) ခန္တီအာနိသံသ = သည်းခံခြင်း၏ အကျိုးအာနိသင်တို့ကို

ရှေးဦးစွာ ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဆင်ခြင်ရခြင်းအကြောင်း

မေတ္တာဘာဝနာဖြင့် ဒေါသကို ပယ်အပ်၏။ သို့သော် အပြစ်မမြင်ရသေးသည့် တစ်စုံတစ်ခုသောတရားကို ပယ်သတ်ရန် မစွမ်းနိုင်သောကြောင့် ဒေါသ၏ အပြစ်တို့ကို ဆင်ခြင်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မေတ္တာဘာဝနာဖြင့် သည်းခံခြင်းဂုဏ်ကို ရယူအပ်၏။ သို့သော် အကျိုးအာနိသင်ကို မသိရသေးသည့် တစ်စုံတစ်ခုသောတရားကို ရယူရန်မစွမ်းနိုင်သောကြောင့် သည်းခံခြင်း၏ အကျိုးအာနိသင်တို့ကို ဆင်ခြင်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

(ဧည့်၂။ ၄၅၁)

ဒေါသ၏အပြစ်ကို ဆင်ခြင်ပုံသာဓက

“ငါ့ရှင်ပရမိဇ်... ဒေါသသည် ဖျက်ဆီးအပ်သော၊ ဒေါသသည် လွှမ်းမိုးနှိပ်စက်လျက် စိတ်အားလုံးကို ဆွဲဆောင်သွားသောသူသည် သတ္တဝါတို့ကိုလည်း သတ်၏” ဤသို့အစရှိသော သုတ်တို့၏အစွမ်းဖြင့် ဒေါသ၏အပြစ်တို့ကို ရှုဆင်ခြင်ရပါမည်။

သည်းခံခြင်း၏ အကျိုးအာနိသင်တို့ကို ဆင်ခြင်ပုံသာဓက

- “ခန္တီ ပရမံ တပေါ တိတိက္ခာ၊ နိဗ္ဗာနံ ပရမံ ဝဒန္တိ ဗုဒ္ဓေါ = ချုပ်တည်းခြင်းဟူသော သည်းခံခြင်းခန္တီတရားသည် အမြတ်ဆုံးအကျင့်တည်း။ နိဗ္ဗာန်ကို အမြတ်ဆုံးဟူ၍ ဘုရားရှင်တို့သည် မိန့်ဆိုတော်မူကြကုန်၏” ဟူ၍လည်းကောင်း၊
- “ခန္တီဗလံ ဗလာနိကံ၊ တမဟံ ဗြူမိ ဗြာဟ္မဏံ = သည်းခံခြင်းဟူသော ခွန်အားရှိသော၊ သည်းခံခြင်းခွန်အားဟူသော စစ်တပ်ရှိသော ထိုပုဂ္ဂိုလ်ကို မကောင်းမှုကို အပြုပြုပြီးသော ဗြာဟ္မဏပုဂ္ဂိုလ်ဟူ၍ ငါ မိန့်ဆို၏” ဟူ၍လည်းကောင်း၊
- “ခန္တျာ ဘိယျော န ဝိဒ္ဓတိ = သည်းခံခြင်းထက် သာလွန်သော အကျိုးစီးပွားမည်သည် မရှိချေ” ဟူ၍လည်းကောင်း- ဤသို့အစရှိကုန်သော သုတ်တို့၏အစွမ်းအားဖြင့် သည်းခံခြင်း၏အကျိုးအာနိသင်တို့ကို ရှုဆင်ခြင်ရပါမည်။

မေတ္တာဘာဝနာ ပွားများသင့်ခြင်း အကြောင်း ၂-ပါး

မြင်အပ်ပြီးသော အပြစ်ရှိသည့်ဒေါသမှ စိတ်ကို ကင်းကွာစေခြင်းအကျိုးငှာလည်းကောင်း၊ သိအပ်ပြီးသော အကျိုးအာနိသင်ရှိသည့် သည်းခံခြင်းနှင့် စိတ်ကို ယှဉ်တွဲစေခြင်းအကျိုးငှာလည်းကောင်း မေတ္တာဘာဝနာကို ပွားများအားထုတ်သင့်ပါသည်။

(ဧည့်၂။ ၄၅၁-၄၅၂)

ဘာဝနာကို ပျက်စေတတ်သော ပုဂ္ဂလဒေါသ ၆-ဦး

မေတ္တာဘာဝနာကို ပျက်စေတတ်သော ပုဂ္ဂလဒေါသ ၆-ဦးတို့မှာ-

- (၁) အပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ် = မချစ်မနှစ်သက်အပ်သောပုဂ္ဂိုလ်(မုန်းသောသူ)
- (၂) အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ် = အလွန်ချစ်အပ်သောပုဂ္ဂိုလ်
- (၃) မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ် = မချစ်၊မမုန်း အလယ်အလတ်ပုဂ္ဂိုလ်
- (၄) ဝေရီပုဂ္ဂိုလ် = ရန်သူပုဂ္ဂိုလ်
- (၅) လိင်္ဂဝိသဘာဂပုဂ္ဂိုလ် = လိင်အသွင်ကွဲပြားသောပုဂ္ဂိုလ်
- (၆) ကာလကတပုဂ္ဂိုလ် = သေလွန်ပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်တို့ ဖြစ်ပါသည်။

ဤပုဂ္ဂိုလ် ၆-ဦးတို့သည် မေတ္တာဘာဝနာကို ပျက်စီးစေတတ်သောကြောင့် ပုဂ္ဂလဒေါသ ၆-ဦးတို့ မည်၏။ ထိုတွင် အပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်၊ အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်၊ မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်၊ ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို ရှေးဦးစွာ မေတ္တာမပွားရပေ။ လိင်္ဂဝိသဘာဂပုဂ္ဂိုလ်ကို သီးသန့်ပိုင်းခြား၍ မပွားသင့်ပေ။ ကာလကတပုဂ္ဂိုလ်ကိုမူကား မည်သည့်အခါမျှ မေတ္တာမပွားရပေ။

အပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ မပွားသင့်ခြင်းအကြောင်း

မချစ်အပ်သော၊မုန်းသော အပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ချစ်ခင်သူအရာ၌ထား၍ မေတ္တာပွားများပါက ပင်ပန်းတတ်၏။ ထို့ကြောင့် အပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ မေတ္တာမပွားများသင့်ပေ။

အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ မပွားသင့်ခြင်းအကြောင်း

အလွန်ချစ်အပ်သော အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို အလယ်အလတ်အရာ၌ထား၍ မေတ္တာပွားများပါက ပင်ပန်းတတ်၏။ ထို့ကြောင့် အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ရှေးဦးစွာ မေတ္တာမပွားသင့်ပေ။

မှန်ပါသည်။ မိမိ အလွန်ချစ်ခင်သောပုဂ္ဂိုလ် အနည်းငယ်မျှ ဆင်းရဲနွှဲရောက်သည်ကို ကြားရလျှင်ပင် ငိုမည့်အခြင်းအရာသို့ ရောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်တတ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ရှေးဦးစွာ မေတ္တာမပွားသင့်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ မပွားသင့်ခြင်းအကြောင်း

မချစ်၊မမုန်း အလယ်အလတ်ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကို အလေးပြုအပ်သူအရာ၌ထား၍ မေတ္တာပွားများလျှင်၊ သို့မဟုတ် ချစ်အပ်သူအရာ၌ထား၍ မေတ္တာပွားများလျှင် ပင်ပန်းတတ်၏။ ထို့ကြောင့် မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ရှေးဦးစွာ မေတ္တာမပွားသင့်ပေ။

ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ မပွားသင့်ခြင်းအကြောင်း

မိမိ၏ ရန်သူဖြစ်သော ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ရှေးဦးစွာ မေတ္တာမပွားသင့်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မေတ္တာပွားရန် ဆင်ခြင်လိုက်သည်နှင့် အမျက်ဒေါသ ဖြစ်ပေါ်လာတတ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

လိင်္ဂဝိသဘာဝပုဂ္ဂိုလ်ကို သီးသန့်ပိုင်းခြား၍ မပွားသင့်ခြင်းအကြောင်း

လိင်္ဂအသွင်ကွဲပြားသော လိင်္ဂဝိသဘာဝပုဂ္ဂိုလ်ကို တစ်ဦးတည်း သီးသန့် ပိုင်းခြား၍ မေတ္တာပွားများလျှင် မေတ္တာမဖြစ်ဘဲ တပ်မက်စွဲလန်းမှုရာဂသာ ဖြစ်ပေါ် လာတတ်၏။ ထို့ကြောင့် လိင်္ဂဝိသဘာဝပုဂ္ဂိုလ်ကို သီးသန့်ပိုင်းခြား၍ မေတ္တာမပွား များသင့်ပေ။

အမတ်တစ်ယောက်၏ သားသည် ဆွမ်းခံကြွလာသော မထေရ်တစ်ပါးကို “အရှင်ဘုရား... အဘယ်ပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ မေတ္တာပွားသင့်ပါသနည်းဘုရား” ဟု မေးမြန်းလျှောက်ထားရာ မထေရ်က “ချစ်အပ်သည့် ဝိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ပွားများပါ” ဟု မိန့်လေ၏။ ထိုအခါ အမတ်၏သားသည် မိမိ၏ ဇနီးမယားကို ချစ်လေသောကြောင့် ဇနီးမယားကို မေတ္တာပွားလေသော် မေတ္တာစိတ်မဖြစ်ဘဲ ရာဂစိတ်များသာ ဖြစ်ပေါ် လာလေ၏။ ရာဂစိတ်ကြောင့် ဇနီးမယား ရှိရာအရပ်သို့သွားလိုသဖြင့် တစ်ညလုံး နံရံနှင့်ဦးခေါင်း တိုးဝှေ့တိုက်ခိုက်၍သာ နေရရှာ၏။

ကာလကတပုဂ္ဂိုလ်ကို မည်သည့်အခါမျှ မပွားသင့်ခြင်းအကြောင်း

သေလွန်လေပြီးသော ကာလကတပုဂ္ဂိုလ်ကို မေတ္တာပွားလျှင် အပ္ပနာသို့ လည်းမရောက်၊ ဥပစာရသို့လည်း မရောက်ဘဲ ရှိတတ်သည်။ ထို့ကြောင့် သေလွန် ပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း မေတ္တာမပွားရပါ။

ရဟန်းငယ်တစ်ပါးသည် ဆရာကိုအာရုံပြု၍ မေတ္တာပွားများရာ မေတ္တာ မဖြစ်ဘဲ ရှိလေ၏။ သို့နှင့် မထေရ်ကြီးတစ်ပါးထံသွား၍ အကျိုးအကြောင်းကို မေးမြန်းလျှောက်ထားသောအခါ မထေရ်ကြီးက “ငါ့ရှင်... အာရုံနိမိတ်ဖြစ်သူကို ပြန်ရှာပါအုံး” ဟု စေခိုင်းလိုက်သဖြင့် ရှာကြည့်ရာ ဆရာဖြစ်သူ ကွယ်လွန်သွားပြီ ဖြစ်ကြောင်း သိရှိလေသောကြောင့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်တစ်ယောက်ကို ပြောင်းလဲ၍ မေတ္တာ ပွားများသောအခါမှသာ သမာပတ်သို့ ရောက်လေတော့၏။ (စည်ပူ၊ ၄၅၅)

မိမိကိုယ်သာ ဦးစွာ မေတ္တာပွားပါ

အားလုံးသောပုဂ္ဂိုလ်တို့ထက် မိမိကိုယ်ကိုသာ ရှေးဦးစွာ မေတ္တာပွား သင့်ပါသည်။ မေတ္တာပွားများပုံမှာ-

- အဟံ သုခိတော ဟောမိ နိဒ္ဒါက္ခော= ငါသည် ချမ်းသာလို၏၊ ဆင်းရဲခြင်း ကင်းလို၏-ဟူ၍လည်းကောင်း၊
- အဟံ အဝေရော ဟောမိ= ငါသည် ဘေးရန်ကင်းသည် ဖြစ်လို၏-ဟူ၍ လည်းကောင်း၊
- အဗျာပဇ္ဇော ဟောမိ= စိတ်ဆင်းရဲကင်းသည် ဖြစ်လို၏-ဟူ၍လည်းကောင်း၊
- အနီယော ဟောမိ= ကိုယ်ဆင်းရဲကင်းသည် ဖြစ်လို၏-ဟူ၍လည်းကောင်း၊
- သုခိ အတ္တာနံ ပရိဟရာမိ= ချမ်းသာနှင့် ပြည့်စုံသည်ဖြစ်၍ မိမိကိုယ်ကို ဆောင်ရွက်နိုင်ရပါလို၏-ဟူ၍လည်းကောင်း အဖန်ဖန်အထပ်ထပ် ပွားများနေရ ပါမည်။

ပါဠိတော်စကားသုံးရပ်နှင့် မဆန့်ကျင်ပုံ

- (၁) “ရဟန်းသည် အဘယ်သို့လျှင် မေတ္တာနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်ဖြင့် ... (ပ) ... သတ္တဝါတို့ကို မေတ္တာဖြင့် ဖြန့်၏” ဟူသော ဝိဘင်းပါဠိတော်စကားရပ်၊
 - (၂) “အပိုင်းအခြား အကန့်အသတ် မရှိသောအားဖြင့်ဖြန့်သော မေတ္တာစေတော ဝိမုတ္တိကို ... (ပ) ... ချမ်းသာနှင့်ပြည့်စုံ၍ မိမိကိုယ်ကို ရွက်ဆောင်နိုင်ကြပါစေ” ဤသို့စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူထားသော ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်ပါဠိတော် စကားရပ်၊
 - (၃) “သုခိနော ခေမိနော ဟောန္တ သဗ္ဗသတ္တာ ဘဝန္တ သုခိတတ္တာ= အလုံးစုံသော သတ္တဝါတို့သည် ချမ်းသာနှင့်ပြည့်စုံကုန်သည်လည်းကောင်း၊ ဘေးငြိမ်းကုန်သည် လည်းကောင်း ဖြစ်ကြပါစေ၊ ချမ်းသာနှင့်ပြည့်စုံသော ကိုယ်စိတ်ရှိကုန်သည်ဖြစ် ကြပါစေ” စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူထားသော မေတ္တာသုတ်ပါဠိတော် စကားရပ်၊
- ဤပါဠိတော်စကားသုံးရပ်နှင့် “မိမိကိုယ်သာ ရှေးဦးစွာ မေတ္တာပွားအပ်၏” ဟူသောစကားရပ်သည် ဆန့်ကျင်နေသည်ဟု ထင်ရ၏။ သို့သော် မဆန့်ကျင်ပါ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုပါဠိတော်စကားသုံးရပ်ကို အပ္ပနာကိုဆောင်တတ်သော ဘာဝနာအလိုအားဖြင့် ဟောတော်မူထားသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဤဝိသုဒ္ဓိမဂ်၌ ပြဆိုအပ်သော “မိမိကိုယ်သာ ရှေးဦးစွာ မေတ္တာပွားအပ်၏” ဟူသောစကားကို သက်သေအဖြစ်ဟူသောအလိုအားဖြင့် ဆိုခြင်းဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း မဆန့်ကျင်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စည်ပူ၊ ၄၅၆-၄၅၇)

အပ္ပနာမဖြစ်သော်လည်း မိမိကိုယ်သာ ရှေးဦးစွာ

မေတ္တာပွားရခြင်းအကြောင်း

“ငါသည် ချမ်းသာလို၏” စသည်ဖြင့် အနှစ်တစ်ရာပတ်လုံး၊ အနှစ် တစ်ထောင်ပတ်လုံး မည်မျှပင် မိမိကိုယ်ကို မေတ္တာပွားများစေကာမူ အပ္ပနာမဖြစ်

နိုင်ပေ။ သို့သော်လည်း “ငါသည် ဆင်းရဲကို စက်ဆုပ်လျက် ချမ်းသာခြင်းကို အလိုရှိသကဲ့သို့၊ အသက်ရှင်နေလိုလျက် သေခြင်းကို အလိုမရှိသကဲ့သို့ ထို့အတူပင် အခြားသော သတ္တဝါတို့သည်လည်း အလိုရှိကြပေလိမ့်မည်” ဟု မိမိကိုယ်ကို သက်သေပြ၍ အခြားသောသတ္တဝါတို့၏ အကျိုးစီးပွားကိုလိုလားခြင်း ကိုယ်ချင်းစာ တရား ဖြစ်ပေါ်နိုင်သောကြောင့် အပ္ပနာမဖြစ်သော်လည်း မိမိကိုယ်ကို ရှေးဦးစွာ မေတ္တာပွားရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ကိုယ်ချင်းစာတရားထားသင့်ကြောင်း မြတ်ဗုဒ္ဓ၏

ဟောကြားတော်မူချက်

သဗ္ဗဒိသာ အနုပရိဂမ္မ စေတသာ၊ နေဝဇ္ဈဂါ ပိယတရမတ္တနာ ကုစိ။
ဧဝံ ပိယော ပုထု အတ္တာ ပရေသံ၊ တသ္မာ န ဟိသေ ပရမတ္တကာမော။

အလုံးစုံသော အရပ်မျက်နှာတို့သို့ စိတ်ဖြင့် လှည့်လည်၍ ရှာကြည့်ပါသော် လည်း မိမိကိုယ်ထက် သာလွန်၍ ချစ်အပ်သောသူကို တစ်ခုသောအရပ်မျက်နှာ၌ မျှပင် မတွေ့မြင်နိုင်ပေ။ မိမိမှ တစ်ပါးသောသူတို့သည်လည်း အသီးအသီးသော ၎င်းတို့၏ကိုယ်ကို ဤအတူပင် ချစ်အပ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် မိမိ၏စီးပွားချမ်းသာကို အလိုရှိသောသူသည် သူတစ်ပါးကို မညှဉ်းဆဲ မနှိပ်စက်ရာ။

မိမိ၏အခြားမဲ့၌ မေတ္တာပွားရမည့်ပုဂ္ဂိုလ်နှင့်

မေတ္တာပွားများပုံ

သက်သေအဖြစ်ထားရန် မိမိကိုယ်ကို ရှေးဦးစွာ မေတ္တာပွားများပြီးနောက် မေတ္တာပွားရန် လွယ်ကူစေခြင်းအကျိုးငှာ ချစ်အပ်သောပိယဂုဏ်၊ မြတ်နိုးအပ်သော မနာပဂုဏ်၊ အလေးပြုအပ်သော ဂရုဂုဏ်၊ မေတ္တာပွားအပ် ပွားထိုက်သော ဘာဝနီယ ဂုဏ်ရှိသည့် ဆရာကိုဖြစ်စေ၊ ဆရာနှင့်တူမျှသူကိုဖြစ်စေ၊ ဥပဇ္ဈာယ်ကိုဖြစ်စေ၊ ဥပဇ္ဈာယ်နှင့်တူမျှသူကိုဖြစ်စေ ဆက်လက်၍ မေတ္တာပွားများရပါမည်။

ပွားများပုံမှာ - ချစ်အပ်သောပိယပုဂ္ဂိုလ်၊ မြတ်နိုးအပ်သော မနာပပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်ပါက ချစ်ခင်ရခြင်း၊ မြတ်နိုးရခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်ကုန်သော ပေးကမ်းချီးမြှင့်မှု၊ ချစ်ဖွယ်စကားကို ပြောဆိုမှုစသည်တို့ကို အောက်မေ့ဆင်ခြင်၍ “ဧသ သပ္ပရိသော= ဤသူတော်ကောင်းသည်၊ သုခိ ဟောတု= ချမ်းသာခြင်းနှင့် ပြည့်စုံပါစေ၊ နိဒ္ဒုက္ခော ဟောတု= ဆင်းရဲခြင်း ကင်းဝေးပါစေ” စသည်ဖြင့် မေတ္တာပွားရမည်။

အလေးပြုအပ်သော ဂရုပုဂ္ဂိုလ်၊ မေတ္တာပွားထိုက်သော ဘာဝနီယ ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါက အလေးပြုရခြင်း၊ မေတ္တာပွားထိုက်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်ကုန်သော သီလဂုဏ်၊ သုတဂုဏ်စသည်တို့ကို အောက်မေ့ဆင်ခြင်၍ “ဧသ သပ္ပရိသော=

ဤသူတော်ကောင်းသည်၊ သုခိ ဟောတု= ချမ်းသာခြင်းနှင့် ပြည့်စုံပါစေ။ နိဒ္ဒုက္ခော ဟောတု= ဆင်းရဲခြင်း ကင်းဝေးပါစေ” စသည်ဖြင့် မေတ္တာပွားရမည်။

သီမာသမ္ဘေဒပြုလုပ်ခြင်း

သီမာသမ္ဘေဒခေါ် နယ်ပယ်ပျက်ခြင်းကို ပြုလုပ်လိုလျှင် အလွန်ချစ်အပ်သော အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း၊ ထို့နောင် အလယ်အလတ်ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ် ကိုလည်းကောင်း၊ ထို့နောင် ရန်သူဖြစ်သော ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း မေတ္တာပွား များရမည်။ ထိုသို့ပွားရာ၌လည်း ပုဂ္ဂိုလ်တစ်မျိုးချင်းစီ၌ စိတ်ကို နူးညံ့အောင်၊ ဘာဝနာအမှု၌ ခန့်ကျန်းသန်စွမ်းအောင် ပြုပြီးမှသာ ပုဂ္ဂိုလ်တစ်မျိုးချင်းစီထံသို့ ပြောင်းလဲ၍ မေတ္တာပွားရမည်။

ရန်သူမရှိသောယောဂီ၏ မေတ္တာပွားပုံ

ရန်သူမရှိသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါမူ၊ သို့မဟုတ် အကျိုးစီးပွားမဲ့ကို ပြုလုပ် သောသူကိုပင် ရန်သူဟု သဘောမထားဘဲ သည်းခံခွင့်လွှတ်တတ်သည့် ယောဂျနာမြတ် သဘောရှိသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါမူ “ငါ၏ မေတ္တာစိတ်သည် အလယ်အလတ် ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်၌ ခန့်ကျန်းစွာဖြစ်ပြီ၊ ယခုအခါ ထိုမေတ္တာစိတ်ကို ရန်သူ ထံသို့ ပို့ပေအံ့” ဟူ၍ ကြောင့်ကြစိုက်စရာပင် မလိုတော့ပြီ။

မှတ်ချက်။ “မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကို မေတ္တာပွားပြီးနောက် ရန်သူဖြစ်သော ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ကို မေတ္တာပွားရမည်” ဟူသောစကားရပ်မှာ ရန်သူရှိသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ် ကို ရည်ရွယ်၍ ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

အမျက်ဒေါသ ပယ်ဖျောက်နည်းများ

ရန်သူကို မေတ္တာပို့သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုရန်သူက ပြုလုပ်ထားသော ပြစ်မှားမှုများကို ပြန်လည်အောက်မေ့ဆင်ခြင်မိသဖြင့် အမျက်ဒေါသများ ဖြစ်ပေါ် လာခဲ့လျှင် ယင်းအမျက်ဒေါသများကို ပယ်ဖျောက်ပြီးမှသာ မေတ္တာကို ဆက်လက် ပွားများရပါမည်။ အမျက်ဒေါသပယ်ဖျောက်ပုံ နည်းလမ်းများမှာ -

- ၁။ အလေးပြုအပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်စသည်တို့ကို မေတ္တာပွားပြီးမှ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၂။ ကကဇူပမ ဩဝါဒလာ အဆုံးအမတို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၃။ ရန်သူ၏ အမူအကျင့်တို့ကိုဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၄။ မိမိကိုယ်ကို ဆုံးမ၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊

- ၅။ မိမိ၊သူတစ်ပါး နှစ်ဦးသားတို့၏ ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၆။ ဆရာသခင်ဖြစ်တော်မူသော မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ရှေးအတိတ်ဘဝတို့က ကျင့်တော်မူခဲ့သော အကျင့်ဂုဏ်တို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၇။ အနုမတဂ္ဂိယသုတ်ဖြင့် ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၈။ မေတ္တာ၏ အကျိုးအနိသင်တို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၉။ ဓာတ်သဘောတရားတို့ကို ခွဲခြမ်းဝေဖန်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊
- ၁၀။ အပေး၊အယူဖြင့် အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း တို့ဖြစ်သည်။

၁။ အလေးပြုအပ်သောပုဂ္ဂိုလ်စသည်တို့ကို ပွားများပြီးမှ

အမျက်ဒေါသပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရန်သူနှင့်ပတ်သက်၍ အမျက်ဒေါသများ ဖြစ်ပေါ်နေပါက အလေးပြုအပ်သောသူ အစရှိသောပုဂ္ဂိုလ်တို့တွင် တစ်ဦးဦးသောပုဂ္ဂိုလ်၌ အဖန်တလဲလဲ မေတ္တာစုရန်ကို ဝင်စားပြီးလျှင် ထိုမေတ္တာစုရန်မှထပြီးမှသာ ရန်သူပုဂ္ဂိုလ်ကို အဖန်တလဲလဲ မေတ္တာပို့၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

၂။ ကကစူပမ ဩဝါဒလာ အဆုံးအမတို့ကို ဆင်ခြင်၍

အမျက်ဒေါသပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အကယ်၍ အမျက်ဒေါသ မငြိမ်းသေးလျှင် ကကစူပမ ဩဝါဒလာ မြတ်စွာဘုရား၏ အဆုံးအမတော်များကို အဖန်တလဲလဲ အောက်မေ့ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။ အမျက်ဒေါသထွက်နေသောသူကို မြတ်စွာဘုရား ဆုံးမတော်မူပုံတို့မှာ -

“ရဟန်းတို့...ယုတ်မာသောအကျင့်ရှိကုန်သော ခိုးသူဓားပြတို့သည် အစွန်းနှစ်ဖက်၌ အရိုးတပ်ထားသော ငါးမန်းစွယ်လွှကြီးဖြင့် အင်္ဂါကြီးငယ်တို့ကို တိုက်ဖြတ်ကုန်ရာ၏။ ထိုသို့တိုက်ဖြတ်ခြင်းကြောင့် တိုက်ဖြတ်ခံရသောသူသည် စိတ်ဆိုးအမျက်ထွက်ငြားအံ့ ထိုသူသည် ငါဘုရား၏ အဆုံးအမတော်ကို လိုက်နာသူ မမည်တော့ချေ။”

“အမျက်ဒေါသထွက်နေသောသူကို တုံ့ပြန်၍ အမျက်ထွက်သောသူသည် ထိုသို့တုံ့ပြန်၍ အမျက်ထွက်ခြင်းကြောင့် ပထမအမျက်ထွက်သောသူထက်ပင် ပို၍ယုတ်မာသောသူ ဖြစ်၏။ အမျက်ဒေါသထွက်နေသောသူကို တုံ့ပြန်၍ အမျက်မထွက်ဘဲ သည်းခံနိုင်သောသူသည် အောင်နိုင်ခဲ့သောစစ်ပွဲကို အောင်နိုင်သူ မည်ပေ၏။”

“သူတစ်ပါးကို ပြင်းထန်စွာ အမျက်ထွက်နေကြောင်း သိရှိသဖြင့် သတိပြုလျက် အမျက်ဒေါသကို သိမ်းဆည်းကာ ငြိမ်းချမ်းစွာနေသောသူသည် မိမိ၊သူတစ်ပါး နှစ်ဦးသားတို့၏ အကျိုးစီးပွားကို ကောင်းစွာကျင့်သောသူ မည်ပေ၏။”

“ရဟန်းတို့...ရန်သူတို့သာပြုသည့် ရန်သူအကြိုက် တရားခုနစ်ပါးတို့သည် အမျက်ထွက်သော ယောက်ျားထံသို့ဖြစ်စေ၊မိန်းမထံသို့ဖြစ်စေ အချိန်မရွေး ရောက်ရှိလာနိုင်၏။ ရန်သူတို့သာပြုသည့် ရန်သူအကြိုက် တရားခုနစ်ပါးမှာ-

- (၁) ဤသူသည် အဆင်းမလှ အရုပ်ဆိုးသောသူဖြစ်ပါမူ ကောင်းလေစွ-ဟုအလိုရှိခြင်း၊အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရန်သူအချင်းချင်းသည် တစ်ဦးနှင့် တစ်ဦး အဆင်းလှခြင်းကို မနှစ်သက်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။
- (၂) ဤသူသည် ဆင်းရဲစွာ အိပ်နေရပါမူ ကောင်းလေစွ-ဟုအလိုရှိခြင်း၊
- (၃) ဤသူသည် များသောအကျိုးစီးပွားနှင့် မပြည့်စုံပါမူ ကောင်းလေစွ-ဟုအလိုရှိခြင်း၊
- (၄) ဤသူသည် စည်းစိမ်ဥစ္စာနှင့် မပြည့်စုံပါမူ ကောင်းလေစွ-ဟုအလိုရှိခြင်း၊
- (၅) ဤသူသည် အခြွေအရံနှင့် မပြည့်စုံပါမူ ကောင်းလေစွ-ဟုအလိုရှိခြင်း၊
- (၆) ဤသူသည် မိတ်ဆွေမရှိသောသူဖြစ်ပါမူ ကောင်းလေစွ-ဟုအလိုရှိခြင်း၊
- (၇) ဤသူသည် ခန္ဓာကိုယ်ပျက်စီး၍ သေလွန်သောအခါ သုဂတိနတ်ပြည်သို့ မရောက်ပါမူ ကောင်းလေစွ-ဟု အလိုရှိခြင်း တို့ဖြစ်ပါသည်။

“ရဟန်းတို့...အမျက်ထွက်သောသူသည် အမျက်ဒေါသက လွှမ်းမိုးနှိပ်စက် အပ်သောကြောင့် ကာယဒုစရိုက်၊ ဝစီဒုစရိုက်၊ မနောဒုစရိုက်တို့ကို ပြုကျင့်ပြီးလျှင် ခန္ဓာကိုယ်ပျက်စီး၍ သေသည်မှနောက်ကာလ၌ အပါယ်ဒုဂ္ဂတိဖြစ်သော ဝိနိပါတာဘုံ၊ ငရဲဘုံသို့ ကျရောက်ရ၏။”

“ရဟန်းတို့...အစွန်းနှစ်ဖက်တို့၌ မီးလောင်ထားပြီး အလယ်၌ မစင်လူးနေသော သူသေကောင်ဖုတ်သည့် ထင်းကုလားသည် ရွာ၌ဖြစ်စေ၊ တော၌ဖြစ်စေ သစ်သားဖြင့်ပြုလုပ်ရမည့် ပြုဖွယ်ကိစ္စမှန်သမျှကို မပြီးစီးနိုင်တော့သကဲ့သို့ ထိုအတူ အဘိဇ္ဈာ၊ဗျာပါဒစသည်တို့ဖြစ်ပွားနေသော ဤအမျက်ထွက်နေသောပုဂ္ဂိုလ်ကို သူသေကောင်ဖုတ်သည့် ထင်းကုလားနှင့်တူ၏-ဟူ၍ ငါဘုရားမိန့်တော်မူ၏။”

ဤသို့လျှင် အမျက်ထွက်ခြင်းကြောင့် မြတ်စွာဘုရားအဆုံးအမကို လိုက်နာသူမဟုတ်တော့ခြင်း၊ ပထမအမျက်ထွက်သူထက် ပို၍ယုတ်မာသော သူဖြစ်ခြင်း၊ အောင်နိုင်ခဲ့သောစစ်ပွဲကို မအောင်မြင်တော့ခြင်း၊ ရန်သူကပြုသည့် ရန်သူအကြိုက် သဘောတရားတို့ကို မိမိကိုယ်တိုင်ပင် မိမိအား ပြုရာရောက်ခြင်း၊ လူစည်းစိမ်လည်းရှုံး၊ ရဟန်းကိစ္စလည်း မပြီးသဖြင့် ထင်းကုလားနှင့်တူခြင်း-

ဟူသော ကကစူပမ ဩဝါဒလာ အဆုံးအမတော်တို့ကို ဆင်ခြင်ခြင်းဖြင့်လည်း အမျက်ဒေါသများ ငြိမ်းပျောက်နိုင်ပါသည်။

၃။ ရန်သူ၏ အမူအကျင့်တို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသ ပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အကယ်၍ အမျက်ဒေါသမငြိမ်းသေးလျှင် ရန်သူ၏ ငြိမ်သက်၍ ထက်ဝန်းကျင်စင်ကြယ်သည့် ကြည်လင်ပြီး ကြည်ညိုဖွယ်ကိုဆောင်သော အမူအကျင့်သဘောတို့ကို အဖန်တလဲလဲ အောက်မေ့ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။ အမူအကျင့်တို့ကို အောက်မေ့ဆင်ခြင်ပုံမှာ -

- (က) အချို့သောသူ၏ ကာယသမာစာရ=ကိုယ်အမူအကျင့်သည် ငြိမ်သက် အေးချမ်း၏။ ဝတ်ကြီး, ဝတ်ငယ်များစွာတို့ကို ပြုလုပ်သည်ဖြစ်၍ ကိုယ်အမူ အရာ ငြိမ်သက်အေးချမ်းသည်၏အဖြစ်ကို အတူနေပုဂ္ဂိုလ်အားလုံးကလည်း သိရှိကြ၏။ သို့သော် ဝစီသမာစာရ=နှုတ်အမူအကျင့်၊ မနေသာမာစာရ= စိတ်အမူအကျင့်ကား မငြိမ်သက်မအေးချမ်းပေ။ သို့ဖြစ်လျှင် မငြိမ်သက် မအေးချမ်းသည့် နှုတ်အမူအကျင့်၊ စိတ်အမူအကျင့်တို့ကို မစဉ်းစားဘဲ ငြိမ်သက် အေးချမ်းသည့် ကိုယ်အမူအကျင့်ကိုသာ အောက်မေ့ဆင်ခြင်ရပါမည်။
- (ခ) အချို့သောသူ၏ နှုတ်အမူအကျင့်သည် ငြိမ်သက်အေးချမ်း၏။ ပင်ကိုယ် ကတည်းက ပဋိသန္ဓာရအမှု၌ ကျွမ်းကျင်၏။ အပြောအဆို ပြေပြစ်၏။ နားချမ်းသာအောင် ပြောတတ်၏။ ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်အောင် ပြောဆို တတ်၏။ ပေါ်လွင်ထင်ရှားသော မျက်နှာရှိ၏။ ဦးစွာ နှုတ်ဆက်လေ့ရှိ၏။ ချိုသာသောအသံဖြင့် တရားတော်ကို ရွတ်ဆိုတတ်၏။ ထက်ဝန်းကျင် ပြည့်စုံသော ပုဒ်ဝါကျတို့ဖြင့် တရားစကားကို ပြောဟောတတ်၏။ ဤသို့လျှင် နှုတ်အမူအကျင့် ငြိမ်သက်အေးချမ်းသူဖြစ်ပါသော်လည်း ကိုယ်အမူအကျင့်၊ စိတ်အမူအကျင့်ကား မငြိမ်သက်မအေးချမ်းဘဲ ရှိတတ်၏။ သို့ဖြစ်လျှင် မငြိမ်သက်, မအေးချမ်းသော ကိုယ်အမူအကျင့်၊ စိတ်အမူအကျင့်တို့ကို မစဉ်းစားဘဲ ငြိမ်သက်အေးချမ်းသည့် နှုတ်အမူအကျင့်ကိုသာ အောက်မေ့ဆင်ခြင်ရပါမည်။
- (ဂ) အချို့သောသူ၏ စိတ်အမူအကျင့်သည် ငြိမ်သက်အေးချမ်း၏။ စိတ်အမူအကျင့် ငြိမ်သက်သူနှင့် မငြိမ်သက်သူတို့သည် ကွဲပြားခြားနားကြ၏။ စိတ်မငြိမ်သက် သူသည် စေတီတော်, ဗောဓိပင်, မထေရ်တို့ကို ရှိခိုးဦးချရာ၌ ကောင်းမွန် ရှိသောစွာ မရှိခိုး၊ တရားနာသောအခါ၌လည်း စိတ်ပျံ့လွင့်လျက်, ငိုက်မျှည်းလျက် ထိုင်ကာ တရားနာတတ်၏။ စိတ်ငြိမ်သက်သူကား ထိုသို့မဟုတ်ပေ။ စေတီတော်,

ဗောဓိပင်, မထေရ်တို့ကို ရှိခိုးဦးချရာ၌ ကောင်းမွန်ရှိသောစွာ ရှိခိုးဦးချတတ်၏။ တရားနာရာ၌လည်း တရားတော်ကို စီးပွားသဖွယ်အောက်မေ့၍ ရှိသောစွာ နာကြားတတ်၏။ ဤသို့လျှင် အချို့သောသူတို့၏ စိတ်အမူအကျင့်သည် ငြိမ်သက်အေးချမ်းပါသော်လည်း ကိုယ်အမူအကျင့်၊ နှုတ်အမူအကျင့်ကား မငြိမ်သက် မအေးချမ်းဘဲ ရှိတတ်၏။ သို့ဖြစ်လျှင် မငြိမ်သက်, မအေးချမ်း သည့် ကိုယ်အမူအကျင့်၊ နှုတ်အမူအကျင့်တို့ကို မစဉ်းစားဘဲ ငြိမ်သက် အေးချမ်းသည့် စိတ်အမူအကျင့်ကိုသာ အောက်မေ့ဆင်ခြင်ရပါမည်။

- (ဃ) အချို့သောသူသည် ကိုယ်အမူအကျင့်၊ နှုတ်အမူအကျင့်၊ စိတ်အမူအကျင့် တို့တွင် မည်သည့်အမူအကျင့်မျှ ငြိမ်သက်အေးချမ်းမှု မရှိပေ။ ထိုသို့သော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို “ဤသူသည် ယခုချိန်ခါဝယ် လူ့ပြည်၌ နေရတုံသေး၏။ သေလွန်သောအခါ ငရဲသို့ကျရောက်ပြီး ဆင်းရဲခြင်းကြီးစွာ ခံစားရပေ လိမ့်မည်” ဟုဆင်ခြင်ကာ သနားခြင်းကရုဏာကို ဖြစ်စေရပါမည်။ အမူ အကျင့်သုံးမျိုးလုံး မငြိမ်းအေးသူကို သနားသင့်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် သနားခြင်းကရုဏာဖြစ်ပေါ်လာလျှင် ရန်ငြိုးများ ပြေပျောက်တတ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။
- (င) အချို့သောသူသည် အမူအကျင့်သုံးပါးလုံး ငြိမ်သက်အေးချမ်း၏။ ထိုသူ၏ ငြိမ်သက်အေးချမ်းသော အမူအကျင့်များတွင် ထင်ရှားပေါ်လွင်သော အလိုရှိရာအမူအကျင့်ကို အောက်မေ့ဆင်ခြင်နိုင်သည်။ ထိုသို့သောပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို မေတ္တာပွားများရန် မခဲယဉ်းလှပေ။
မှတ်ချက်။ အင်္ဂုတ္တရပါဠိတော်၊ ပဉ္စကနိပါတ်လာ ‘အာယာတပဋိဝိနယသုတ်’ ကို ဆက်လက်လေ့လာသင့်ပါသည်။ (စဉ်း၊ ၄၆၆-၄၆၈)

၄။ မိမိကိုယ်ကို ဆုံးမ၍ အမျက်ဒေါသပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရန်သူ၏အမူအကျင့်တို့ကို ဆင်ခြင်ပါသော်လည်း အမျက်ဒေါသ မငြိမ်းသေးလျှင် မိမိကိုယ်ကိုဆုံးမ၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက် ရပါမည်။

မိမိကိုယ်ကို ဆုံးမပုံမှာ -

“ရန်သူသည် သင့်ကို ဆင်းရဲအောင်ပြုလုပ်ရာ၌ ကိုယ်ဆင်းရဲအောင်သာ ပြုလုပ်နိုင်သည်။ စိတ်ဆင်းရဲအောင် မပြုလုပ်နိုင်ပေ။ ရန်သူမပြုလုပ်နိုင်သော စိတ် ဆင်းရဲမှုကို သင်သည် အဘယ်ကြောင့် မိမိကိုယ်တိုင်ပင် ပြုလုပ်နေရပါသနည်း။”

“သင်သည် ကျေးဇူးများသည့် ဆွေမျိုးအပေါင်းကို စွန့်ခွာ၍ ရဟန်းပြုနိုင်ခဲ့ပါလျက် အဘယ်ကြောင့် များစွာသောအကျိုးမဲ့ကိုဖြစ်စေသည့် အမျက်ဒေါသဟူသောရန်သူကို မစွန့်နိုင်ဘဲ ဖြစ်နေရပါသနည်း။”

“သင်သည် သီလကိုစောင့်ရှောက်နေသည့် သီလဝန္တပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါလျက် ထိုသီလ၏အမြစ်ရင်းဖြစ်သော ဟိရီ၊ ဩတ္တပ္ပ၊ ခန္တီ၊ မေတ္တာ၊ ကရုဏာတရားတို့ကို ဖျက်ဆီးတတ်သော အမျက်ဒေါသကို အလိုလိုကနေဘိ၏။ သင့်လောက်မိုက်မဲသူ မရှိတော့ပေ။”

“သူတစ်ပါး၏ ယုတ်မာသောပြစ်မှားမှုကြောင့် အမျက်ထွက်နေသော သင်သည် သူတစ်ပါးပြုသည့် ပြစ်မှားမှုနှင့်အလားတူသော မကောင်းမှုကို ကိုယ်တိုင်ပြုရန် အဘယ်ကြောင့် လိုလားနေရပါသနည်း။”

“ရန်သူက သင့်ကို အမျက်ဒေါသဖြစ်ပေါ်လာအောင် မနှစ်မြို့၊ မခံချင်ဖွယ် အမှုကိုပြုသဖြင့် သင်အမျက်ထွက်လျှင် ထိုရန်သူ၏အလိုဆန္ဒ ပြည့်ဝသွားပေလိမ့်မည်။”

“သင်သည် အမျက်ဒေါသထွက်သဖြင့် ရန်သူကို ဆင်းရဲအောင်ပြုလုပ်နိုင်သည်ဖြစ်စေ၊ မပြုလုပ်နိုင်သည်ဖြစ်စေ၊ သင်ကိုယ်တိုင်ကမူ ယခုလက်ငင်းပင် အမျက်ဒေါသဟူသော ဆင်းရဲ၏နှိပ်စက်ခြင်းကို ခံစားနေရပေပြီ။”

“ရန်သူတို့သည် အမျက်ထွက်၍ ဉာဏ်မျက်စိကန်းကြသောကြောင့် အကျိုးမဲ့ဖြစ်သော လမ်းမှားသို့ သက်ဆင်းကြကုန်၏။ အဘယ်ကြောင့် သင်သည်လည်း အမျက်ထွက်ခြင်းဖြင့် ထိုရန်သူတို့၏ လမ်းမှားကို အတုလိုက်၍ကျင့်ဘိသနည်း။”

“သင်၏ရန်သူသည် အမျက်ဒေါသကိုအကြောင်းပြု၍ သင့်ကို မုန်းအောင် ပြုလုပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် သင်သည် အကြောင်းရင်းဖြစ်သော ဒေါသကိုသာ ပယ်ဖြတ်ပါလော့။ အရာမဟုတ်သည့် ဒေါသ၏အစေခံသာဖြစ်သော လူပုဂ္ဂိုလ်ကို စိတ်ဆိုးလျက် အဘယ်ကြောင့် မိမိကိုယ်ကို ပင်ပန်းအောင်ပြုလုပ် နေရပါသနည်း။”

“ရန်သူက သင့်ကို မနှစ်မြို့ဖွယ်ကို ပြုလုပ်စဉ်ကဖြစ်ပေါ်နေသော ခန္ဓာအစဉ်တို့သည် ပရမတ်သဘောဖြစ်သောကြောင့် တစ်ခဏမျှသာတည်၍ ချက်ချင်းပင် ချုပ်ကွယ်သွားလေပြီ။ ယခုအခါ ထိုရန်သူ၏သန္တာန်၌ အဘယ်ခန္ဓာတို့ကို သင်သည် အမျက်ထွက်နေပါသနည်း။”

“တစ်စုံတစ်ယောက်သည် တစ်စုံတစ်ယောက်ကို ဆင်းရဲအောင် ပြုလုပ်သည်ဟုဆိုလျှင် ဆင်းရဲပြုသောသူသည် ဆင်းရဲအပြုခံ ထိုသူနှင့်ကင်း၍ မည်သူ့ကိုမျှ ပြုလုပ်နိုင်သည်မဟုတ်။ သို့ဖြစ်၍ ဆင်းရဲအပြုခံ သင်ကိုယ်တိုင်ကလည်း ဆင်းရဲပြုခြင်း၏အကြောင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဤသို့ ပြုသူ၊ ခံသူ နှစ်ဦးစလုံးပင် ဆင်းရဲပြုခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်ပါလျက် အဘယ်ကြောင့် ဆင်းရဲပြုသူကို သင်သည် အမျက်ထွက်နေဘိသနည်း။”
(ဧည့်၊ ၂။ ၄၆၈-၄၇၁)

၅။ ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည့်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိကိုယ်ကိုဆုံးမသော်လည်း အကယ်၍ အမျက်ဒေါသ မငြိမ်းသေးလျှင် မိမိ၊ သူတစ်ပါး နှစ်ဦးသားတို့၏ ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာ ရှိသည်၏အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

မိမိ၏ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ပုံမှာ -

“အချင်း...သင်သည် သူတစ်ပါးကို အမျက်ထွက်သဖြင့် အဘယ်ကို ပြုနိုင်မည်နည်း။ ဒေါသကြောင့်ဖြစ်သော သင်ပြုသည့်မကောင်းကံသည် အကျိုးမဲ့ရန်သာ ဖြစ်ချေ၏။ သင်သည် ကမ္မဿက=ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသူ၊ ကမ္မဒါယာဒ= ကံသာလျှင်အမွေခံရှိသူ၊ ကမ္မယောနိ=ကံသာလျှင်အကြောင်းရှိသူ၊ ကမ္မဗန္ဓု= ကံသာလျှင်ဆွေမျိုးရှိသူ၊ ကမ္မပဋိသရဏ=ကံသာလျှင်အားကိုးရာရှိသူ ဖြစ်၏။ မည်သည့်ကံကို ပြုလုပ်မိသည်ဖြစ်စေ ပြုလုပ်မိသည့်ကံ၏ အမွေခံသာ ဖြစ်ရပေလိမ့်မည်။”

“သင်ပြုသော မကောင်းကံသည် သမ္မာသမ္မောဓိဉာဏ်၊ ပစ္စေကဗောဓိဉာဏ်၊ သာဝကဗောဓိဉာဏ်တို့ကို မပြီးစီးနိုင်။ ဗြဟ္မာ၊ သိကြား၊ စကြာဝတေးမင်းစသည်တို့၏ စည်းစိမ်မျိုးကိုလည်း မရနိုင်။ စင်စစ် သင်ပြုသည့် သင်၏ မကောင်းကံသည် သာသနာတော်မှလည်း ရွှေ့လျောနိုင်၏။ စားကြွင်းစားစသည်တို့လည်း ဖြစ်နိုင်၏။ ၎င်းရဲဆင်းရဲစသော ဆင်းရဲအထူးတို့ကိုလည်း ခံစားရနိုင်၏။”

“မီးကျိခဲကိုဖြစ်စေ၊ မစင်ကိုဖြစ်စေ လက်နှင့်ကိုင်၍ သူတစ်ပါးကို ပစ်ပေါက်သောသူသည် မိမိလက်ကိုသာ ရှေးဦးစွာ အပူလောင်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ မစင်နဲ့ နံစော်သကဲ့သို့လည်းကောင်း ဖြစ်ရပေလိမ့်မည်” ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

သူတစ်ပါး၏ ကံသာလျှင် သူ၏ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ပုံမှာ-

“အချင်း...သင်၏ရန်သူသည် သင့်အား အမျက်ထွက်နေသဖြင့် အဘယ်ကို ပြုနိုင်မည်နည်း။ ဒေါသကြောင့်ဖြစ်သော သူပြုသည့်မကောင်းကံသည် အကျိုးမဲ့ ရန်သာ ဖြစ်ချေ၏။ ရန်သူဖြစ်သော ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် ကမ္မဿက=ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသူ၊ ကမ္မဒါယာဒ=ကံသာလျှင်အမွေခံရှိသူ၊ ကမ္မယောနိ= ကံသာလျှင် အကြောင်းရှိသူ၊ ကမ္မဗန္ဓု=ကံသာလျှင်ဆွေမျိုးရှိသူ၊ ကမ္မပဋိသရဏ= ကံသာလျှင် အားကိုးရာရှိသူ ဖြစ်၏။ မည်သည့်ကံကို ပြုလုပ်မိသည်ဖြစ်စေ ပြုလုပ်မိသည့်ကံ၏ အမွေခံသာ ဖြစ်ရပေလိမ့်မည်။”

“ထိုရန်သူပြုသော မကောင်းကံသည်လည်း သမ္မာသမ္မောဓိဉာဏ်၊ ပစ္စေက ဗောဓိဉာဏ်၊ သာဝကဗောဓိဉာဏ်တို့ကို မပြီးစီးနိုင်။ ဗြဟ္မာ၊ သိကြား၊ စကြာဝတေး မင်းစသည်တို့၏ စည်းစိမ်မျိုးကိုလည်း မရနိုင်။ စင်စစ် ထိုရန်သူ၏ မကောင်းကံ သည် သာသနာတော်မှလည်း ရွေ့လျောနိုင်၏။ စားကြွင်းစားစသည်တို့လည်း ဖြစ်နိုင်၏။ ငရဲဆင်းရဲစသော ဆင်းရဲအထူးတို့ကိုလည်း ခံစားရနိုင်၏။”

“မကောင်းကံကိုပြုသော ထိုရန်သူသည် လေအောက်အရပ်မှနေ၍ သူတစ်ပါးကို မြူမြူနှင့် ဖြန့်ကြဲသောသူကဲ့သို့ သူ၏ကိုယ်ကိုသာလျှင် ကြိမိလေ တော့၏” ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။ (စည်၊ ၂။ ၄၇၁-၄၇၃)

၆။ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ရှေးအတိတ်ဘဝက ကျင့်တော်မူခဲ့သော အကျင့်ဂုဏ်တို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်ကို ဆင်ခြင် သော်လည်း အကယ်၍ အမျက်ဒေါသမငြိမ်းသေးလျှင် ဆရာသခင်ဖြစ်တော်မူသော မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ရှေးအတိတ်ဘဝတို့၌ ကျင့်တော်မူခဲ့သော အကျင့်ဂုဏ်တို့ကို အောက်မေ့ ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

ဆင်ခြင်ပုံမှာ -

“အချင်းယောဂီ... သင်၏ဆရာဖြစ်တော်မူသော မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဘုရား အလောင်းဘဝဖြင့် ဘဝထိုထို၌ လေးသင်္ချေနှင့်ကမ္ဘာတစ်သိန်း ကာလပတ်လုံး ရန်သူဖြစ်သော သူသတ်သမားတို့အပေါ်၌ စိတ်မကွက်ဘဲ သည်းခံတော်မူခဲ့ပေ၏။ သာဓကအဖြစ် ဖော်ပြရသော် -

သီလဝဇာတ်တော်၌ အလောင်းတော်သီလဝမင်းသည် မိမိတိုင်းပြည်ကို သိမ်းပိုက်ရန်ရောက်ရှိလာသော ရန်သူမင်း၏ စစ်တပ်ကို မိမိအမတ်တို့အား တိုက်ခိုက် သတ်ဖြတ်ခွင့်ကို မပေးခြင်း၊ သုသာန်၌ အမတ်တစ်ထောင်နှင့်တကွ လည်ပင်းအထိ မြေမြှုပ်၍ နှိပ်စက်သည့်ရန်သူမင်းအပေါ် စိတ်ဖြင့်ပင် မပြစ်မှားခြင်း၊ တစ်ဖန် လွတ်မြောက်ပြီးသော် မိမိနန်းတော်၏ ကျက်သရေခန်းအတွင်း၌ အိပ်စက်နေသော ရန်သူမင်းကို တွေ့မြင်ပါလျက် အမျက်မထွက်ဘဲ အချင်းချင်းအန္တရာယ်မပြုရန် သစ္စာဆိုခြင်းဖြင့် မိတ်ဆွေအရာ၌ တည်စေခဲ့ပြီ။

ခန္တီဝါဒီဇာတ်တော်၌ ပညာမဲ့သည့် ကလာဗုမင်း၏ နှိပ်စက်မှုအမျိုးမျိုးကို ခံရပြီး လက်ခြေတို့ကို အဖြတ်ခံရသော်လည်း ထိုမင်းအပေါ်၌ အမျက်မထွက်ဘဲ သည်းခံတော်မူခဲ့၏။

စူဠဓမ္မပါလဇာတ်တော်၌ ဘုရားအလောင်းသည် ပက်လက်အိပ်တတ်ကာမျှ သူငယ်ဖြစ်စဉ် ခမည်းတော် မဟာပတာပမင်းက စေခိုင်းသဖြင့် သူသတ်ယောက်ျားက ဓမ္မပါလသူငယ်၏ လက်ခြေ လေးချောင်းလုံးကို ခုတ်ဖြတ်လေသည်။ ဤမျှဖြင့် အားမရသေးသောကြောင့် သူငယ်၏ဦးခေါင်းကိုပါ ခုတ်ဖြတ်ရန် အမိန့်ပေးသောအခါ ဘုရားအလောင်း ဓမ္မပါလသူငယ်သည် ခမည်းတော်၊ မယ်တော်၊ သူသတ်ယောက်ျား နှင့်မိမိ-ဟူသော ဤလေးဦးတို့အပေါ်၌ အညီအမျှ စိတ်ကိုထား၍ အဓိဋ္ဌာန်ပြုဆောက် တည်ကာ ပြစ်မှားသည့်အခြင်းအရာကိုမျှ မပြုဘဲနေတော်မူခဲ့၏။

ဆဒ္ဒန္တဇာတ်တော်၌ ဆဒ္ဒန်အမည်ရှိသော ဆင်မင်းဖြစ်စဉ်က အဆိပ်လူးမြား ဖြင့် ချက်ကို စူးဖောက်ဝင်ရောက်အောင် ပစ်ခတ်သည့် မုဆိုးအပေါ်၌ အမျက်မထွက် သည့်အပြင် ကာသိမင်း၏မိဖုရား အလိုဆန္ဒအတိုင်း နှစ်သက်စဖွယ် မိမိအစွယ်တို့ကို ဖြတ်၍ ပေးလှူတော်မူခဲ့၏။

မဟာကပိဇာတ်တော်၌ ဘုရားအလောင်းသည် ဂေါနုလမျောက်မျိုး၌ဖြစ်စဉ် ဒုက္ခရောက်နေသော ယောက်ျားတစ်ယောက်ကို ချောက်ကမ်းပါးပြတ်မှ ကယ်တင် ခဲ့၏။ ထိုယောက်ျားက မျောက်မင်းအိပ်ပျော်နေစဉ် သတ်စားရန်အကြံဖြင့် ကျောက်ခဲကို ချီမ၍ မျောက်မင်း၏ဦးခေါင်းကို ထုခွဲလေရာ အမျက်မထွက်သည့်အပြင် မိမိ၏ ဆင်းရဲကိုပင် မစဉ်းစားဘဲ ထိုယောက်ျားကို လူတို့၏နေရာအရပ်ဆီသို့ လမ်းညွှန်ကာ ချမ်းသာအောင် ပို့ဆောင်ပေးခဲ့၏။

ဘူရိဒတ်နဂါးမင်းဖြစ်စဉ်က ဥပုသ်ဆောက်တည်ပြီး တောင်ပို့ထိပ်၌ ခွေနေစဉ် ကမ္ဘာဖျက်မီးနှင့်တူသော ဆေးဖြင့် တစ်ကိုယ်လုံးဖျန်းကာ ပခြွပ်အတွင်း ထည့်၍ အလွှာယပ်ပြစားသည့် ပုဏ္ဏားယုတ်အပေါ် ဥပုသ်ပျက်မည်စိုးသောကြောင့် စိတ်ဖြင့်ပင် မပြစ်မှားခဲ့ပေ။

ထိုအတူ စမွေယုနဂါးမင်းဖြစ်စဉ်ကလည်း မြေကိုရေဖြစ်အောင်၊ ရေကိုမြေ ဖြစ်အောင်၊ စိတ်ဆိုးလျှင် တစ်ခဏချင်းပင် ပြာဖြစ်အောင်ပြုလုပ်နိုင်သည့် စွမ်းရည်ထူး ရှိပါလျက် မြွေအလွှာယံသမား၏ နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲမှုကို သည်းခံတော်မူခဲ့၏။

သင်္ခါလနဂါးမင်းဖြစ်စဉ်ကလည်း မုဆိုးသား ၁၆-ယောက်တို့ ဖမ်းဆီးကာ အမျိုးမျိုးနှိပ်စက်ခြင်းကိုခံရပြီး ထမ်းပိုးဖြင့်လျှို၍ ထမ်းခေါ်လာစဉ် ဘုရားအလောင်း နဂါးမင်းသည် အမျက်ထွက်၍ကြည့်ကာမျှဖြင့် မုဆိုးသား ၁၆-ယောက်လုံး ပြာကျ သွားနိုင်သည့် စွမ်းရည်မျိုးရှိပါသော်လည်း မျက်စိကိုဖွင့်၍ ပြစ်မှားသောအခြင်း အရာကိုမျှ မပြုဘဲ သည်းခံတော်မူခဲ့၏။

ဤသို့စသည်ဖြင့် ဘုရားအလောင်းသည် ထိုထိုဘဝတို့၌ အမျက်ဒေါသကို မဖြစ်စေဘဲ သည်းခံခြင်းဟူသောအကျင့်တို့ကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူခဲ့ပေသည်။ ယခုအခါ သဗ္ဗညုတဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူပြီးလျှင် နတ်နှင့်တကွသော လောက၌ တစ်စုံတစ်ယောက်သောသူနှင့်မျှ မတူသည့် ခန္တီဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံတော်မူလေပြီ။ ထိုမြတ်ဗုဒ္ဓကို ‘ဆရာသခင်’ ဟု ရည်ညွှန်း၍ ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်ခြင်းကို ပြုနေသော သင့်အား အမျက်ဒေါသထွက်ခြင်းသည် မည်သို့မျှ မသင့်လျော်သည့် ကိစ္စဖြစ်ပေ၏- ဟု ဆရာသခင်၏ ရှေးအတိတ်ဘဝတို့၌ ဖြည့်ကျင့်တော်မူခဲ့သော အကျင့်ဂုဏ်တို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။ (စဉ်း၂။ ၄၇၄-၄၇၈)

၇။ အနုမတဂ္ဂိယသုတ်ဖြင့် ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ရှေးဘဝတို့၌ ကျင့်တော်မူခဲ့သော အကျင့် ဂုဏ်တို့ကို ဆင်ခြင်ပါသော်လည်း ရှည်မြင့်စွာသောကာလပတ်လုံး ကိလေသာ တို့၏ကျွန်အဖြစ်သို့ ရောက်ခဲ့သဖြင့် အမျက်ဒေါသမငြိမ်းနိုင်သေးလျှင် အနုမတဂ္ဂိယသုတ် ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။ အနုမတဂ္ဂိယသုတ်၌- “ရဟန်းတို့...အကြင် သတ္တဝါသည် ရှေး၌ အမိ မဖြစ်စဖူး၊ ရှေး၌ အဖ မဖြစ်စဖူး၊ ရှေး၌ ညီအစ်ကို မဖြစ်စဖူး၊ ရှေး၌ အစ်မ၊ နှမ မဖြစ်စဖူး၊ ရှေး၌ သား မဖြစ်စဖူး၊ ရှေး၌ သမီး မဖြစ်စဖူး၊ ထိုသို့သော သတ္တဝါသည် ရလွယ်သော သဘောမရှိပေ” ဟူ၍ မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူသောကြောင့် ရန်သူပုဂ္ဂိုလ်ကို -

“ဤသူသည် အတိတ်ဘဝက ငါ၏ မိခင် ဖြစ်ခဲ့ဖူးမည်၊ ငါ့ကို ဆယ်လ ပတ်လုံး ကိုယ်ဝန်ဆောင်၍ မွေးဖွားသန်စင်ကာ ကျင်ကြီး၊ ကျင်ငယ်၊ တံတွေး၊ နှပ်စသည် ရွံရှာဖွယ်တို့ကို စန္ဒကူးနံ့သာကဲ့သို့ မရွံရှာ သုတ်သင်သန်ရှင်း၍ ရင်ခွင်၌ ထွေးပိုက်လျက် ကြီးပြင်းအောင် မွေးမြူခဲ့ဖူးမည်။”

“ဤသူသည် အတိတ်ဘဝက ငါ၏ ဖခင် ဖြစ်ခဲ့ဖူးမည်၊ ငါ့အတွက် အန္တရာယ်ရှိသောလမ်းတို့ကို သွား၍ ကူးသန်းရောင်းဝယ်ခြင်း၊ အသက်ကိုစွန့်၍ စစ်တိုက်ခြင်း၊ သမုဒ္ဒရာကို ဖြတ်ကျော်၍ စီးပွားရှာဖွေခြင်း၊ အခြားအမျိုးမျိုးသော နည်းလမ်းတို့ဖြင့် စီးပွားရှာဖွေခြင်းစသည်ဖြင့် ပစ္စည်းဥစ္စာတို့ကို စုဆောင်း၍ ငါ့ကို လူလားမြောက်အောင် ကျွေးမွေးခဲ့ဖူးမည်။”

“ဤသူသည် အတိတ်ဘဝက ငါ့ညီ၊ ငါ့အစ်ကို၊ ငါ့အစ်မ၊ ငါ့နှမ၊ ငါ့သား၊ ငါ့သမီး တစ်ဦးဦးဖြစ်ခဲ့ပြီး၊ ငါ့အတွက် တစ်ခုခုသော အကျိုးစီးပွားကို ဆောင်ရွက် ပေးသည့် ကျေးဇူးရှိသူတစ်ဦး ဖြစ်ခဲ့ဖူးမည်။” ဟုဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

၈။ မေတ္တာ၏ အကျိုးအာနိသင်တို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အကယ်၍ အမျက်ဒေါသမငြိမ်းသေးလျှင် မေတ္တာ၏ အကျိုးအာနိသင်တို့ကို ဆင်ခြင်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။ မေတ္တာ၏ အကျိုးအာနိသင်နှင့် ပတ်သက်၍ မြတ်စွာဘုရားရှင်က -

“ရဟန်းတို့...မှီဝဲအပ် - ပွားများအပ် - ကြိမ်ဖန်များစွာပြုအပ်သော၊ ယာဉ်ကဲ့သို့၊ တည်ရာကဲ့သို့ပြုအပ်သော၊ မြဲမြံစွာဆောက်တည်၍ နိုင်နင်းအောင် လေ့ကျင့်ပြီးသော၊ ကောင်းစွာအားထုတ်ထားသည့် မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ၏ အကျိုး အာနိသင်တို့သည် ၁၁-ပါး အပြားရှိကုန်၏။ ယင်းတို့ကား -

- (၁) သုခံ သုပတိ = ချမ်းသာစွာ အိပ်ရခြင်း၊
- (၂) သုခံ ပဋိဗုဇ္ဈတိ = ချမ်းသာစွာ နိုးရခြင်း၊
- (၃) ပါပကံ သုပိနံ န ပဿတိ = မကောင်းသော အိပ်မက်ဆိုးကို မမြင်မက်ရခြင်း၊
- (၄) မနုဿာနံ ပိယော ဟောတိ = လူတို့၏ ချစ်ခင်မှုကို ရရှိခြင်း၊
- (၅) အမနုဿာနံ ပိယော ဟောတိ = နတ်တို့၏ ချစ်ခင်မှုကို ရရှိခြင်း၊
- (၆) ဒေဝတာ ရက္ခန္တိ = နတ်တို့က စောင့်ရှောက်ခြင်း၊
- (၇) အဿ အဂ္ဂိ ဝါ ဝိသံ ဝါ သတ္တံ ဝါ န ကမတိ = မေတ္တာပွားသူအား မီးဘေး၊ အဆိပ်ဘေး၊ လက်နက်ဘေးတို့ မကျရောက်နိုင်ခြင်း၊
- (၈) တုဝဋ် စိတ္တံ သမာဓိယတိ = လျင်မြန်စွာ စိတ်တည်ကြည်ခြင်း၊ (သမာဓိဖြစ်လွယ်ခြင်း)
- (၉) မုခဝဏ္ဏော ပဿီဒတိ = မျက်နှာအဆင်း ကြည်လင်တောက်ပခြင်း၊

- (၁၀) အသမ္မုဋ္ဌော ကာလင်္ကရောတိ = မတွေမဝေ သေရခြင်း၊
- (၁၁) ဥတ္တရိ အပ္ပဋ္ဌိဝိဇ္ဈန္တော = အထက်မဂ်၊ ဖိုလ်တရားကို ထိုထွင်း၍မသိနိုင် ဗြဟ္မာလောကူပဂေါ ဟောတိ မသိရသေးသော်လည်း ဗြဟ္မာပြည်သို့ လားရောက်ရခြင်း တို့ဖြစ်သည်” ဟူ၍ ဟောတော်မူခဲ့၏။

“သင်သည် အကယ်၍ ဤဒေါသကို မငြိမ်းသတ်သေးလျှင် အဆိုပါမေတ္တာ၏ အကျိုးအာနိသင်တို့မှ လက်လွှတ်ဆုံးရှုံးသူ ဖြစ်ရပေတော့မည်” ဟုဆင်ခြင်၍ အမျက် ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

မှတ်ချက်။ ‘စေတောဝိမုတ္တိ’ ဟူသည်မှာ- နိဝရဏတို့မှ လွတ်သောမေတ္တာစိတ်၊ အထူးသဖြင့် ဗျာပါဒမှလွတ်သောမေတ္တာစိတ်ကို ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ မေတ္တာဈာန်ကိုသာ ယူရမည်။ ‘မေတ္တာ’ ဟု သာမညဆိုလျှင် မေတ္တာရိုးရိုးနှင့်မေတ္တာဈာန် နှစ်မျိုးလုံး ကို ယူရမည်၏။ (စဉ်း၊ ၄၈၃)

၉။ ဓာတ်သဘောတို့ကို ခွဲခြမ်းဝေဖန်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အကယ်၍ အမျက်ဒေါသမငြိမ်းသေးလျှင် ဓာတ် သဘောတို့ကို ခွဲခြမ်းဝေဖန်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

“အချင်း...သင်သည် ဤရန်သူကို အမျက်ထွက်ရာ၌ မည်သည့်အရာကို အမျက်ထွက်ပါသနည်း၊ ဆံပင်ကို အမျက်ထွက်သလော၊ သို့မဟုတ် အမွှေး တို့ကို အမျက်ထွက်သလော၊ ... (ပ) ...ကျင်ငယ်ကို အမျက်ထွက်သလော။ သို့မဟုတ် ဆံပင်စသော ၃၂-ကောဠာသတို့တွင် ပထဝီဓာတ်ကို အမျက် ထွက်သလော၊ ... (ပ) ...ဝါယောဓာတ်ကို အမျက်ထွက်သလော။”

“ခန္ဓာငါးပါး၊ အာယတနတစ်ဆယ့်နှစ်ပါး၊ ဓာတ်တစ်ဆယ့်ရှစ်ပါးတို့ကို အကြောင်းပြု၍ ‘ဦး.....’၊ ‘ဒေါ်.....’ စသည်ဖြင့် ခေါ်ဆိုနေ ကြခြင်းဖြစ်ရာ ယင်းခန္ဓာငါးပါးတို့တွင် ရူပက္ခန္ဓာကို အမျက်ထွက်သလော၊ သို့မဟုတ် ... (ပ) ...ဝိညာဏက္ခန္ဓာကို အမျက်ထွက်သလော။ - အာယတန တစ်ဆယ့်နှစ်ပါးတို့တွင် စက္ခာယတနကို အမျက်ထွက်သလော၊ ... (ပ) ... ဓမ္မာယတနကို အမျက်ထွက်သလော။ ဓာတ်တစ်ဆယ့်ရှစ်ပါးတို့တွင် စက္ခာဓာတ် ကို အမျက်ထွက်သလော၊ ... (ပ) ...ဓမ္မဓာတ်ကို အမျက်ထွက်သလော။”

ဤသို့လျှင် ဓာတ်သဘောတရားတို့ကို အသီးအသီး ခွဲခြမ်းဝေဖန်၍ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

ဓာတ်တို့ကို ခွဲခြမ်းဝေဖန်ခြင်းအကျိုး

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဓာတ်သဘောတရားတို့ကို အသီးအသီး ခွဲခြမ်းဝေဖန်ခြင်း ကိုပြုလျှင် အဝိနည်းထွင်း၊ စူးဖျားထိပ်၌ မှန်ညင်းစေ့၏ တည်ရာဌာနမရှိသကဲ့သို့၊ ဟင်းလင်းပြင် ကျွန်းကင်အရပ်၌ ပန်းချီရေးဆွဲရန် တည်ရာဌာနမရှိသကဲ့သို့ ထို့အတူ အမျက်ဒေါသ၏ တည်ရာဌာနမရှိတော့ခြင်း-ဟူသောအကျိုးကို ရရှိနိုင်ပါသည်။ (စဉ်း၊ ၄၈၄-၄၈၅)

၁၀။ အပေး-အယူသဘောဖြင့် အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အကယ်၍ အမျက်ဒေါသမငြိမ်းသေးလျှင် ပစ္စည်းဥစ္စာ ပေးခြင်း၊ ယူခြင်းဖြင့်လည်း အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်နိုင်ပါသည်။

ရန်သူအား မိမိ၏ပစ္စည်းဥစ္စာကို ပေးကမ်းလျှင် ရန်သူ၏အမျက်ဒေါသသည် ငြိမ်းပျောက်နိုင်၏။ တစ်ဖန် ရန်သူက မိမိကို ပစ္စည်းဥစ္စာပေးလာလျှင် လက်ခံရယူ ခြင်းဖြင့်လည်း ရန်သူ၏အမျက်ဒေါသသည် ငြိမ်းပျောက်နိုင်ပါသည်။ အကယ်၍ ရန်သူသည် ဒုဿီလပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်၍ အသက်မွေးမှု မစင်ကြယ်သောသူဖြစ်လျှင် ၎င်းပေးသည့် ပစ္စည်းဥစ္စာကို မသုံးဆောင်သင့်ပါ။ မိမိကသာ ပေးကမ်းရပါမည်။ ပစ္စည်းဥစ္စာပေးခြင်း၊ လက်ခံရယူခြင်းသည် အမျက်ဒေါသငြိမ်းအေးကြောင်း နည်းလမ်းကောင်းအစစ် ကေန့်ဖြစ်ပေ၏။ အတိတ်ဘဝမှစ၍ အစဉ်တစိုက် လိုက်ပါ လာသည့် အမျက်ဒေါသမျိုးပင် ချက်ချင်းငြိမ်းပျောက်နိုင်စွမ်း ရှိပါသည်။

သာဓကအဖြစ် ဖော်ပြရသော် -

စိတ္တလတောင်ကျောင်းတိုက်၌ ပိဏ္ဍပါတိကမထေရ်ကို ရဟန်းတစ်ပါးက နေရာမှထပေးရန် သုံးကြိမ်တိုင်တိုင် အနှောင့်အယှက်ပေးနေ၏။ ထိုအခါ မထေရ်မြတ်က အဆိုပါ အနှောင့်အယှက်ပေးနေသော ရဟန်းကို “အရှင်ဘုရား... ဤသပိတ်သည် ရှစ်အသပြာ တန်ပါသည်။ တပည့်တော်၏မယ်တော် လှူထားသည့် ဓမ္မိယလဒ္ဓပစ္စည်း ဖြစ်ပါသည်။ တပည့်တော်၏မယ်တော် ကုသိုလ်ရအောင် အလှူခံ တော်မူပါဘုရား...” ဟုလျှောက်၍ သပိတ်ကို လှူဒါန်းလိုက်၏။ ထိုအခိုက် သပိတ်ကို ရသည့် အနှောင့်အယှက်ပေးနေသော ရဟန်းမှာ ချက်ချင်းပင် အမျက်ဒေါသများ ငြိမ်းပျောက်ကာ နှောင့်ယှက်ခြင်းအမှုကို မပြုတော့ပေ။ (စဉ်း၊ ၄၈၅-၄၈၆)

ပေးကမ်းခြင်းသည် အောင်မြင်ရေးနည်းလမ်းဖြစ်ကြောင်း
မြတ်ဗုဒ္ဓဟောကြားတော်မူချက်

အဒန္တဒမန် ဒါနံ ၊ ဒါနံ သဗ္ဗတ္ထကသာဓကံ။

ဒါနေန ပိယဝါစာယ၊ ဥန္တမန္တိ နမန္တိ စ။

ဒါနံ= ပေးကမ်းလှူဒါန်းခြင်းသည်။ အဒန္တဒမန်=မယဉ်ကျေးသေးသောသူကို ယဉ်ကျေးစေတတ်သည်။ ဟောတိ=ဖြစ်၏။ ဒါနံ=ပေးကမ်းလှူဒါန်းခြင်းသည်။ သဗ္ဗတ္ထကသာဓကံ= မိမိအကျိုး၊ သူတစ်ပါးအကျိုး၊ မျက်မှောက်အကျိုး၊ တမလွန် အကျိုးစသည့် အလုံးစုံသောအကျိုးအမျိုးမျိုးကို ပြီးမြောက်စေတတ်သည်။ ဟောတိ= ဖြစ်၏။ ဒါနေန စ= ပေးကမ်းလှူဒါန်းခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း၊ ပိယဝါစာယ စ= ချစ်ဖွယ်စကား ပြောကြားခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း၊ (ဒါယကာ= ပေးကမ်းလှူဒါန်း သူတို့သည်)၊ ဥန္တမန္တိ=မျက်နှာပွင့်လန်းလျက် မြင့်တက်ကြကုန်၏။ (ပဋိဂ္ဂါဟကာ= ခံယူသူတို့သည်)၊ နမန္တိ=ပျော့ပျောင်းကြည်သာ ညွတ်လာတတ်ကုန်၏။

သီမာသမ္ဘေဒ

ဤသို့ ရန်သူပုဂ္ဂိုလ်၌ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်၍ အဖန်ဖန် မေတ္တာပွား ပြီးလျှင် (၁)မိမိ၊ (၂)ချစ်အပ်သောပိယပုဂ္ဂိုလ်၊ (၃)အလယ်အလတ်ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်၊ (၄)ရန်သူဖြစ်သောဝေရီပုဂ္ဂိုလ်-ဤပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးတို့၌ ချမ်းသာစေလိုသည့် ညီမျှသော စိတ်ကို ဖြစ်စေလိုသောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် သီမာသမ္ဘေဒခေါ် မိမိ၊ သူတစ်ပါး၊ ချစ်သူ၊ မုန်းသူစသည်ဖြင့် ကွဲပြားသောနယ်ပယ်၏ပျက်ခြင်းကို ပြုရပါမည်။

သီမာသမ္ဘေဒပြုရာ မရောက်ပုံ

မိမိအပါအဝင် ပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးတို့ အတူတကွရှိနေကြစဉ် ခိုးသူဓားပြတို့ရောက်ရှိ လာပြီး လည်ချောင်းသွေးဖြင့် ဗလိနတ်စာပူဇော်ရန် တစ်ဦးတစ်ယောက်ကို အလိုရှိကြောင်း တောင်းခံလာလျှင် “ဤပုဂ္ဂိုလ်၊ ဤပုဂ္ဂိုလ်ကို ခေါ်ယူနိုင်၏” ဟု ဆိုလျှင် သီမာသမ္ဘေဒ ပြုရာမရောက်ပေ။ သို့မဟုတ် “အကျွန်ုပ်ကိုသာ ခေါ်သွားပါ၊ ကျန်ပုဂ္ဂိုလ်သုံးယောက်ကို မခေါ်ကြပါလင့်” ဟုဆိုလျှင်လည်း သီမာသမ္ဘေဒပြုရာ မရောက်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ခေါ်ယူစေလိုသောပုဂ္ဂိုလ်၏ အကျိုးစီးပွားကို အလိုမရှိမူ၍ အခြားပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အကျိုးစီးပွားကိုသာ အလိုရှိရာရောက်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

သီမာသမ္ဘေဒပြုရာ ရောက်ပုံ

စင်စစ်၊ ဤပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးထဲမှ ခိုးသူဓားပြတို့အား ပေးသင့်ပေးထိုက်သည့် ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးတစ်ယောက်ကိုမျှ မမြင်ဘဲ မိမိ၌လည်းကောင်း၊ အခြားပုဂ္ဂိုလ်သုံးဦး

တို့၌လည်းကောင်း ချမ်းသာစေလိုသည့် ညီမျှသောစိတ်ထား ဖြစ်သောအခါမှသာ သီမာသမ္ဘေဒပြုရာ ရောက်ပါသည်။ (စဉ်း၂။ ၄၈၇-၄၈၈)

ဟိတစိတ္တပုဂ္ဂိုလ်

မိမိလျှင် လေးယောက်မြောက်ရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်အပေါင်း၌ မိမိ၊ သူတစ်ပါး၊ ချစ်သူ၊ မုန်းသူစသည်ဖြင့် ထူးခြားမှုကို မြင်သေးလျှင် မေတ္တာပွားသည့် ထိုယောဂီကို “ဟိတစိတ္တပုဂ္ဂိုလ်=အကျိုးစီးပွားလိုလားသည့်စိတ်ထားရှိသူ” ဟုသာဆိုရ၏။ သို့သော် “မေတ္တာလိုတိုင်းရကျွမ်းကျင်သူ” အဆင့်သို့ မရောက်သေးပေ။

မေတ္တာလိုတိုင်းရ ကျွမ်းကျင်သူ

မိမိကိုယ်စသော နယ်ပယ်လေးပါးတို့သည် အသီးအခြား မကွဲပြားတော့ဘဲ နယ်ပယ်ပျက်ခြင်း၊ နတ်နှင့်တကွသော အလုံးစုံသောသတ္တဝါအပေါင်းကို မေတ္တာစိတ် ဖြင့် အညီအမျှ ဖြန့်နိုင်ခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်နိုင်သောအခါမှသာ မေတ္တာပွားသည့် ထိုယောဂီကို “မေတ္တာနိကာမလာဘီ=မေတ္တာလိုတိုင်းရပုဂ္ဂိုလ်” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ “မေတ္တာကုသလ= မေတ္တာကျွမ်းကျင်သူ” ဟူ၍လည်းကောင်း ဆိုရ၏။ ဤယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးသည်သာ မေတ္တာဘာဝနာအရာ၌ ဟိတစိတ္တပုဂ္ဂိုလ်ထက် အကြီးအကျယ် ထူးခြားသောပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်ပေသည်။ (စဉ်း၂။ ၄၈၈)

အပ္ပနာသို့ရောက်ပုံ

မေတ္တာပွားသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် သီမာသမ္ဘေဒကိစ္စပြီးသည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် ပဋိဘာဂနိမိတ်ကိုလည်းကောင်း၊ ဥပစာရကိုလည်းကောင်း ရရှိလေတော့၏။ ထို့နောက် သီမာသမ္ဘေဒ၏ အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ထိုပဋိဘာဂနိမိတ်ကိုပင် ကြိမ်ဖန် များစွာ ပွားများသည်ရှိသော် ပထမဈာန်အပ္ပနာသို့ မဆင်းရဲမပင်ပန်းဘဲ ရောက်လေ တော့၏။ ပထမဈာန်ရပြီးလျှင် ဘာဝနာအစဉ်အတိုင်း ထိုပဋိဘာဂနိမိတ်ကို ကြိမ်ဖန် များစွာ ဆက်လက်ပွားများသည်ရှိသော် စတုတ္ထနည်းဖြင့် တတိယဈာန်အပ္ပနာအထိ၊ ပဉ္စကနည်းဖြင့် စတုတ္ထဈာန်အပ္ပနာအထိ ရောက်ရှိနိုင်ပါသည်။

မေတ္တာဝိကုဗ္ဗနာပုဂ္ဂိုလ်

မေတ္တာ၏ကွန်မြူးစံပယ်ခြင်း၊ မေတ္တာကို အမျိုးမျိုးအထွေထွေပြုခြင်းတို့ကို စွမ်းနိုင်သော ‘မေတ္တာဝိကုဗ္ဗနာပုဂ္ဂိုလ်မျိုး’ ဆိုသည်မှာ အပ္ပနာဈာန်စိတ်သို့ ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်မှသာ ပြီးပြည့်စုံနိုင်၏။ ဤယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ မေတ္တာကို အမျိုးမျိုးအထွေထွေ ပွားများခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ -

၂၂

ဝိသုဒ္ဓိစစ်မြန်မာပြန် ပို့ချချက် (ဒုတိယဆင့်)

“မေတ္တာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ ဖရိတ္တာ ဝိဟရတိ။ တထာ ဒုတိယံ၊ တထာ တတိယံ၊ တထာ စတုတ္ထံ၊ ဣတိ ဥဒ္ဓမ္မဓော တိရိယံ သဗ္ဗမိ သဗ္ဗတ္တတာယ သဗ္ဗာဝန္တံ လောကံ မေတ္တာသဟဂတေန စေတသာ ဝိပုလေန မဟဂ္ဂတေန အပ္ပမာဏေန အဝေရေန အဗျာပဇ္ဇေန ဖရိတ္တာ ဝိဟရတိ” ဟူ၍ ဟောတော်မူထားပါသည်။

အဓိပ္ပါယ်မှာ -

“မေတ္တာနှင့်တကွဖြစ်သော စိတ်ဖြင့် တစ်ခုသော အရပ်မျက်နှာကို ဖြန့်၍ နေ၏။ ထို့အတူ ဒုတိယ... (ပ) ...အတိုင်းအရှည်မရှိသည့် သတ္တဝါလျှင် အာရုံရှိသော၊ ရန်ကင်းသော၊ ဆင်းရဲကင်းသောစိတ်ဖြင့် ဖြန့်၍နေ၏။” ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။ (ဧည့်ပု။ ၄၉၀)

မေတ္တာဝိကုဗ္ဗနာပြုပုံ

မေတ္တာနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်ဖြင့် အရပ်မျက်နှာတစ်ခုကို ဖြန့်၍ နေ၏။ ထို့နောက် ဒုတိယအရပ်မျက်နှာ၊ တတိယအရပ်မျက်နှာ၊ စတုတ္ထအရပ်မျက်နှာ တို့ကိုလည်း မေတ္တာနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်ဖြင့် ဖြန့်၍ နေ၏။ အထက်အရပ်၊ အောက်အရပ်နှင့် ဖိလာပတ်ဝန်းကျင်ဖြစ်သော အထောင့်အရပ်လေးမျက်နှာတို့ကိုလည်း မေတ္တာနှင့်တကွ ဖြစ်သောစိတ်ဖြင့် ဖြန့်၍ နေ၏။ မြင်းပြိုင်ကွင်း၌ မြင်းစီးသမားသည် မြင်းကို ခေါက်တုံ့ခေါက်ပြန် ခုန်းစိုင်း၍ စီးနင်းနေသကဲ့သို့ ထို့အတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ် သည်လည်း အရပ်ဆယ်မျက်နှာလုံးကို ခေါက်တုံ့ခေါက်ပြန် မေတ္တာနှင့်တကွဖြစ် သောစိတ်ဖြင့် ဖြန့်၍ နေ၏။

ထို့နောက် သတ္တလောကတစ်ခုလုံးရှိ သတ္တဝါအားလုံးတို့ကို မိမိကိုယ်နှင့် ထပ်တူပြု၍ မေတ္တာနှင့်တကွဖြစ်သော ကြီးကျယ်ပြန့်ပြောသည့် မဟဂ္ဂုတ်၊ အပ္ပမာဏ လျှင်အာရုံရှိသော ဒေါသဟူသောဘေးရန်ကင်း၍ ဆင်းရဲမှု မရှိသောစိတ်ဖြင့် မေတ္တာ ဖြန့်၍ နေလေ၏။ ဤသို့သောနေခြင်းကို မေတ္တာဝိကုဗ္ဗနာပြုသည်-ဟုခေါ်သည်။ (ဝါ) ‘မေတ္တာကို အမျိုးမျိုးအထွေထွေပြုခြင်း’၊ ‘မေတ္တာဈာန်ကွန့်မြူးစံပယ်ခြင်း’ဟု ခေါ်ပါသည်။

ဝိဘင်းပါဠိတော်ကို အဋ္ဌကထာ ဖွင့်ဆိုချက်များ

<u>မေတ္တာသဟဂတေန</u>	မေတ္တာသဟဂတေန-ဟူသည်ကား မေတ္တာနှင့်ပြည့်စုံသော ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။
<u>စေတသာ</u>	စေတသာ-ဟူသည်ကား စိတ်ဖြင့်ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ဧကံ ဒိသံ

ဧကံ ဒိသံ- ဟူသည်ကား တစ်ခုသောအရပ် မျက်နှာကို-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

(ဤ ဧကံ ဒိသံ-ဟူသောစကားသည် အရပ်မျက်နှာတစ်ခု၌ ရှေးဦးစွာ သိမ်းဆည်းထားသော သတ္တဝါအပေါင်းကို အစွဲပြု၍ အရပ်မျက်နှာ တစ်ခု၌ အကျုံးဝင်သော သတ္တဝါအပေါင်းကို မေတ္တာဖြန့်သည်၏ အစွမ်းဖြင့် ဆိုထားသောစကား ဖြစ်၏။)

ဖရိတ္တာ

ဖရိတ္တာ-ဟူသည်ကား စိတ်ဖြင့်တွေ့ထိလျက် အာရုံပြု၍-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ဝိဟရတိ

ဝိဟရတိ-ဟူသည်ကား မေတ္တာဈာန်ဟူသော ဗြဟ္မဝိဟာရသည် ထောက်ပံ့ခိုင်စေအပ်သော ဣရိယာပုထ်ဖြင့် အဆက်မပြတ်ဖြစ်၍ နေ၏-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

တထာ ဒုတိယံ

တထာ ဒုတိယံစသည်ကား အရှေ့မျက်နှာစသော အရပ်မျက်နှာ လေးခုတို့တွင် အရပ်မျက်နှာတစ်ခုခုကို မေတ္တာဖြန့်၍ နေထိုင် သကဲ့သို့ ထို့အတူ ဒုတိယအရပ်မျက်နှာကိုလည်းကောင်း၊ တတိယ အရပ်မျက်နှာကိုလည်းကောင်း၊ စတုတ္ထအရပ်မျက်နှာကိုလည်းကောင်း မေတ္တာဖြန့်၍ နေ၏-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ဣတိ ဥဒ္ဓံ

ဣတိ ဥဒ္ဓံ-ဟူသည်ကား ဤသို့ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း အထက်အရပ်ကို (မေတ္တာဖြန့်၍ နေ၏)ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

အစော

အစော-ဟူသည်ကား အောက်အရပ်ကို (မေတ္တာဖြန့်၍နေ၏) ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

တိရိယံ

တိရိယံ-ဟူသည်ကား ဖိလာပတ်ဝန်းကျင်အရပ်၊ အထောင့်အရပ်ကို မေတ္တာဖြန့်၍ နေ၏-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

သဗ္ဗမိ

သဗ္ဗမိ-ဟူသည်ကား အလုံးစုံသောအရပ်မျက်နှာ၌-ဟု အဓိပ္ပာယ် ရသည်။

သဗ္ဗတ္တတာယ

သဗ္ဗတ္တတာယ-ဟူသည်ကား အယုတ်၊ အလတ်၊ အမြတ်၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်သူ၊ မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်စသော အလုံးစုံသောသတ္တဝါတို့၌ မိမိကိုယ် ၏အဖြစ်ဖြင့်-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ဆိုလိုသည်မှာ- ‘ဤသူသည် အခြားပုဂ္ဂိုလ်တစ်ယောက် ဖြစ်၏’ ဟု ခွဲခြားမှုမပြုတော့ဘဲ မိမိကိုယ်နှင့်ထပ်တူ ပြုခြင်းကို ဆိုလို၏။ တစ်နည်းအားဖြင့် အနည်းငယ်မျှ ပြင်ပသို့ စိတ်မရောက်တော့ဘဲ အလုံးစုံသောစိတ်အဖို့ဖြင့်-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

သဗ္ဗဝန္တံ လောကံ သဗ္ဗဝန္တံ လောကံ-ဟူသည်ကား သတ္တဝါအားလုံးရှိသောလောကကို၊ သတ္တဝါအားလုံးနှင့်ယှဉ်သော လောကကို၊ သတ္တလောကကို-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ဝိပုလေန ဝိပုလေန-ဟူသည်ကား မေတ္တာဖြန့်ခြင်း၏ အစွမ်းဖြင့် မေတ္တာပြန့်ပြောခြင်းဖြင့်-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

မဟဂ္ဂတေန မဟဂ္ဂတေန-ဟူသည်ကား ရူပဘုံ၏အစွမ်းဖြင့်မေတ္တာများစွာစိတ်ဖြင့်-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

အပ္ပမာဏေန အပ္ပမာဏေန-ဟူသည်ကား လေ့လာကျေပြန်သည်၏ အစွမ်းဖြင့် အတိုင်းအရှည်ပမာဏမရှိခြင်း၊ အပိုင်းအခြားမရှိသော သတ္တဝါတို့ကို အာရုံပြုသည်၏အစွမ်းဖြင့် အတိုင်းအရှည် ပမာဏမရှိခြင်းဖြင့် ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

အဝေရေန အဝေရေန-ဟူသည်ကား ဒေါသဟူသောရန်သူကို ပယ်သတ်ခြင်းကြောင့် ရန်မရှိခြင်းဖြင့်-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

အဗျာပဇ္ဇေန အဗျာပဇ္ဇေန-ဟူသည်ကား ဒေါမနဿကို ပယ်ခြင်းကြောင့် စိတ်ဆင်းရဲမှုမရှိခြင်းဖြင့်-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

မှတ်ချက်။ ဧကံ ဒိသံ-ပုဒ်မှ တိရိယံ-ပုဒ်အထိ အရပ်မျက်နှာတို့ကို ပိုင်းခြား၍ ပို့သသည့် သြဓိသဖရဏမေတ္တာပွားကို ပြဆို၏။
သဗ္ဗမိ-ပုဒ်မှစသောစကားရပ်တို့သည် အနောဓိသဖရဏ မေတ္တာပွားပုံကို ပြဆိုသောစကားရပ်များ ဖြစ်သည်။ (ဧည့်၊ ၂၊ ၄၉၀-၄၉၂)

**ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်လာ
မေတ္တာပွားပုံ**

အနောဓိသပုဂ္ဂိုလ်(၅)မျိုး

- (၁) သဗ္ဗေ သတ္တာ = အလုံးစုံသော သတ္တဝါတို့သည်
- (၂) သဗ္ဗေ ပါဏာ = အလုံးစုံသော အသက်ရှူသူတို့သည်
- (၃) သဗ္ဗေ ဘူတာ = အလုံးစုံသော ထင်ရှားဖြစ်သူတို့သည်
- (၄) သဗ္ဗေ ပုဂ္ဂလာ = အလုံးစုံသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်
- (၅) သဗ္ဗေ အတ္တဘာဝပရိယာပန္နာ = အလုံးစုံသော ခန္ဓာကိုယ်အတ္တဘော၌ အကျုံးဝင်သူတို့သည်

အနောဓိသဖရဏမေတ္တာ ၂၀-ပါး

- သဗ္ဗေ သတ္တာ = အလုံးစုံသောသတ္တဝါတို့သည်-
- (၁) အဝေရာ ဟောန္တု = ရန်ကင်းကြပါစေ။
 - (၂) အဗျာပဇ္ဇာ ဟောန္တု = စိတ်ဆင်းရဲခြင်း ကင်းကြပါစေ။
 - (၃) အနိဿာ ဟောန္တု = ကိုယ်ဆင်းရဲခြင်း ကင်းကြပါစေ။
 - (၄) သုခိ အတ္တာနံ ပရိဟရန္တု = ချမ်းသာနှင့်ပြည့်စုံ၍ မိမိကိုယ်ကို ရွက်ဆောင်နိုင်ကြပါစေ။

ဤသို့လျှင် သဗ္ဗေ သတ္တာ-၌ မေတ္တာ ၄-ပါး ရှိ၏။ (တုလေးတု-ဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။) အနောဓိသပုဂ္ဂိုလ် ၅-မျိုးရှိသောကြောင့် အနောဓိသပုဂ္ဂိုလ်တစ်မျိုးစီ ၌ မေတ္တာ ၄-ပါးစီဖြင့် ပွားလျှင် အနောဓိသဖရဏမေတ္တာပေါင်း ၂၀-ပါး ဖြစ်သည်။ (အနောဓိသပုဂ္ဂိုလ် ၅-မျိုး × မေတ္တာ ၄-ပါး = ၂၀-ပါး)

သြဓိသပုဂ္ဂိုလ်(၇)မျိုး

- (၁) သဗ္ဗေ ဣတ္ထိယော = အလုံးစုံသော မိန်းမတို့သည်၊
- (၂) သဗ္ဗေ ပုရိသာ = အလုံးစုံသော ယောက်ျားတို့သည်၊
- (၃) သဗ္ဗေ အရိယာ = အလုံးစုံသော အရိယာတို့သည်၊
- (၄) သဗ္ဗေ အနရိယာ = အလုံးစုံသော ပုထုဇဉ်တို့သည်၊
- (၅) သဗ္ဗေ ဒေဝါ = အလုံးစုံသော နတ်တို့သည်၊
- (၆) သဗ္ဗေ မနုဿာ = အလုံးစုံသော လူတို့သည်၊
- (၇) သဗ္ဗေ ဝိနိပါတိကာ = အလုံးစုံသော အပါယ်ဘုံသားတို့သည်၊

သြဓိသဖရဏမေတ္တာ ၂၈-ပါး

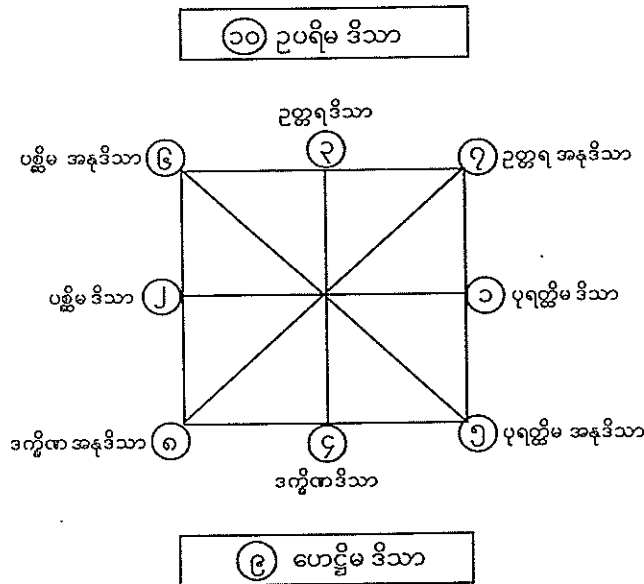
- သဗ္ဗေ ဣတ္ထိယော=အလုံးစုံသောမိန်းမတို့သည်-
- (၁) အဝေရာ ဟောန္တု = ရန်ကင်းကြပါစေ။
 - (၂) အဗျာပဇ္ဇာ ဟောန္တု = စိတ်ဆင်းရဲခြင်း ကင်းကြပါစေ။
 - (၃) အနိဿာ ဟောန္တု = ကိုယ်ဆင်းရဲခြင်း ကင်းကြပါစေ။
 - (၄) သုခိ အတ္တာနံ ပရိဟရန္တု = ချမ်းသာနှင့်ပြည့်စုံ၍ မိမိကိုယ်ကို ရွက်ဆောင်နိုင်ကြပါစေ။

ဤသို့လျှင် ‘သဗ္ဗေ ဣတ္ထိယော’ဟူသော သြဓိသပုဂ္ဂိုလ်တစ်မျိုး၌ မေတ္တာပွားပုံ ၄-ပါး ရှိ၏။ သြဓိသပုဂ္ဂိုလ် ၇-မျိုးရှိသောကြောင့် သြဓိသပုဂ္ဂိုလ်တစ်မျိုးစီ၌ မေတ္တာ ၄-ပါးစီဖြင့်ပွားလျှင် သြဓိသဖရဏမေတ္တာပေါင်း ၂၈-ပါး ဖြစ်သည်။

(ဩဇာသုဂ္ဂိုလ် ၇-မျိုး × မေတ္တာ ၄-ပါး = ၂၈-ပါး)

ဒသဒိသာ=အရပ်(၁၀)မျက်နှာ

- (၁) ပုရတ္ထိမာယ ဒိသာယ = အရှေ့အရပ်၌ ...
- (၂) ပစ္ဆိမာယ ဒိသာယ = အနောက်အရပ်၌ ...
- (၃) ဥတ္တရာယ ဒိသာယ = မြောက်အရပ်၌ ...
- (၄) ဒက္ခိဏာယ ဒိသာယ = တောင်အရပ်၌ ...
- (၅) ပုရတ္ထိမာယ အနုဒိသာယ = အရှေ့တောင်ထောင့်အရပ်၌...
- (၆) ပစ္ဆိမာယ အနုဒိသာယ = အနောက်မြောက်ထောင့်အရပ်၌...
- (၇) ဥတ္တရာယ အနုဒိသာယ = အရှေ့မြောက်ထောင့်အရပ်၌...
- (၈) ဒက္ခိဏာယ အနုဒိသာယ = အနောက်တောင်ထောင့်အရပ်၌...
- (၉) ဟေဠိမာယ ဒိသာယ = အောက်အရပ်၌ ...
- (၁၀) ဥပရိမာယ ဒိသာယ = အထက်အရပ်၌ ...

သတ္တဝါရ မေတ္တာ ၄၀-ပါး

ပုရတ္ထိမာယ ဒိသာယ= အရှေ့အရပ်၌၊ ဝသန္တာ=နေထိုင်ကြကုန်သော၊ သဗ္ဗေသတ္တာ=အလုံးစုံသောသတ္တဝါတို့သည်-

- (၁) အဝေရာ ဟောန္တူ = ရန်ကင်းကြပါစေ။
- (၂) အဗျာပန္နာ ဟောန္တူ = စိတ်ဆင်းရဲခြင်း ကင်းကြပါစေ။
- (၃) အနိယာ ဟောန္တူ = ကိုယ်ဆင်းရဲခြင်း ကင်းကြပါစေ။
- (၄) သုခီ အတ္တာနံ ပရိဟရန္တူ = ချမ်းသာနှင့်ပြည့်စုံ၍ မိမိကိုယ်ကို ရွက်ဆောင်နိုင်ကြပါစေ။

ဤသို့လျှင် သတ္တဝါရ-တွင် ပုရတ္ထိမာယ ဒိသာယ-၌ မေတ္တာ ၄-ပါးဖြင့် ပွားလျှင် ပုရတ္ထိမဒိသာမေတ္တာ ၄-ပါးဖြစ်၏။ (၁×၄ = ၄ပါး) ထိုအတူ 'ပုရတ္ထိမာယ ဒိသာယ' နေရာတွင် ကျန်သောအရပ်မျက်နှာ ၉-ခုကို အစားထိုး၍ မေတ္တာ၄-ပါး ဖြင့်ပွားလျှင် သတ္တဝါရ၌ အရပ်ဆယ်မျက်နှာ မေတ္တာပေါင်း ၄၀-ပါး ဖြစ်သည်။

ဒိသာဖရဏမေတ္တာ ၄၈၀-ပါး

- (၁) သတ္တဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၂) ပါဏဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၃) ဘူတဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၄) ပုဂ္ဂလဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၅) အတ္တဘာဝ-ပရိယာပန္နဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၆) ဣတ္ထိဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၇) ပုရိသဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၈) အရိယဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၉) အနရိယဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၁၀) ဒေဝဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၁၁) မနုဿဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊
- (၁၂) ဝိနိပါတိကဝါရ အရပ်၁၀မျက်နှာ × မေတ္တာ ၄-မျိုး = မေတ္တာ ၄၀ ပါး၊

၅၂၈-သွယ်မေတ္တာ

အနောဓိသဖရဏမေတ္တာ	...	၂၀ ပါး
ဩဓိသဖရဏမေတ္တာ	...	၂၈ ပါး
ဒိသာဖရဏမေတ္တာ	...	၄၈၀ ပါး
မေတ္တာပေါင်း	...	၅၂၈ ပါး

သတ္တဝါမည်ပုံ

ရုပ်အစရှိသော ခန္ဓာတို့၌ လိုချင်တပ်မက်သော ဆန္ဒရာဂဖြင့် ငြိကပ်၊ တွယ်တာတတ်သောကြောင့် ‘သတ္တဝါ’ မည်ပါသည်။ သာဓကစကားရပ်မှာ -

“ရာဇ...ရုပ်၌ အကြင်လိုချင်ခြင်း၊ အကြင်တပ်မက်ခြင်း၊ အကြင် နှစ်သက်ခြင်း၊ အကြင်ဆာလောင်ခြင်း-ဟူသော တဏှာသည် ရှိ၏။ ထိုရုပ်၌ ထိုတဏှာဖြင့် ငြိကပ်၊ တွယ်တာတတ်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ‘သတ္တဝါ’ ဟု ခေါ်ဆိုအပ်၏။ ဝေဒနာ၌(ပ)....ခေါ်ဆိုအပ်၏။”

ရာဂကင်းသောရဟန္တာကို သတ္တဝါဟု ခေါ်ဆိုရခြင်း အကြောင်း

ရာဂကင်းပြီးသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုလည်း ရုဋ်နည်းအားဖြင့် သတ္တဝါဟု ခေါ်ဆိုကြ၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ပုံသဏ္ဌာန်စသည်အားဖြင့် တူညီသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာ- ဝါးနီးဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော ယပ်ကို ထန်းရွက်ယပ်နှင့် ပုံသဏ္ဌာန်ချင်း တူညီသောကြောင့် ‘ထန်းရွက်ယပ်’ဟု ခေါ်ဆိုသကဲ့သို့ ထိုအတူ ရာဂမကင်းသေးသော ပုဂ္ဂိုလ်၌လည်း ခန္ဓာငါးပါး ရှိ၏။ ရာဂကင်းပြီးသော ရဟန္တာ ပုဂ္ဂိုလ်၌လည်း ခန္ဓာငါးပါး ရှိ၏။ ဤသို့ ခန္ဓာငါးပါးရှိပုံချင်း တူညီသောကြောင့် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုလည်း ရုဋ်နည်း(တင်စား၍ခေါ်ဆိုသောနည်း)ဖြင့် သတ္တဝါဟု ခေါ်ဆိုကြခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ပါဏမည်ပုံ

ထွက်လေ၊ဝင်လေဟူသော အသက်ရှူခြင်းနှင့် ဆက်စပ်၍ ဖြစ်ခြင်းရှိ သောကြောင့် ‘ပါဏ’ မည်ပါသည်။

ပုဂ္ဂလမည်ပုံ

ငရဲကို ‘ပုံ’ဟုခေါ်၏။ ပုံ-ဟုအမည်ရသော ငရဲသို့ ရောက်တတ်သောကြောင့် ‘ပုဂ္ဂလ’မည်ပါသည်။ (ပုံ=ငရဲ+ဂလ=ရောက်တတ်သူ၊ ပုဂ္ဂလ=ငရဲသို့ရောက် တတ်သူ၊ ငရဲကျတတ်သူ)

ဘူတမည်ပုံ

ထင်ရှားဖြစ်ခြင်းကြောင့် ‘ဘူတ’မည်ပါသည်။ ကောင်းစွာဖြစ်ခြင်း၊ အသစ်တစ်ဖန် ထင်ရှားဖြစ်ခြင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရပါသည်။

အတ္တဘာဝပရိယာပန မည်ပုံ

အတ္တဟု ထင်မှတ်ရခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် သရီရခေါ်ဆို ခန္ဓာငါးပါးကိုယ်ကို အတ္တဘာဝ=အတ္တဘော ဟုခေါ်ပါသည်။ ထိုခန္ဓာငါးပါး ကိုယ်ဟူသော အတ္တဘော၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် ‘အတ္တဘာဝပရိယာပန’ မည်ပါသည်။ (စည်း ၂၊ ၄၉၇-၄၉၉)

မေတ္တာအကျိုး(၁၁)မျိုး

(၁) ချမ်းသာစွာ အိပ်ရခြင်း

ဗုဒ္ဓါနုဿတိစသော ဘာဝနာတစ်ပါးပါးကို ပွားများခြင်းမရှိသူ၊ မေတ္တာ- စေတောဝိမုတ္တိကို မရသူတို့သည် အိပ်စက်သောအခါ တပြောင်းပြောင်း တပြန်ပြန် လူးလိမ့်၍ တရူးရှူးမြည်သံပေးလျက် ဆင်းရဲစွာ အိပ်စက်ကြရကုန်၏။ မေတ္တာ ပွားများသူကား ထိုသို့မဟုတ်ပေ။ ငြိမ်သက်ချမ်းသာစွာ အိပ်စက်ရသည့်အပြင် အိပ်ပျော်နေစဉ် သမာပတ်ဝင်စားနေသူကဲ့သို့ အိပ်စက်ရခြင်း အကျိုးကို ခံစားရ၏။

(၂) ချမ်းသာစွာ နိုးရခြင်း

မေတ္တာမပွားသူတို့သည် ညည်းတွား၍လည်းကောင်း၊ ကိုယ်လက်တို့ကို ပစ်ခွဲ၍လည်းကောင်း၊ လူးလိမ့်၍လည်းကောင်း ဆင်းရဲစွာ အိပ်ရာမှနိုးထကြရကုန်၏။ မေတ္တာပွားများသူကား ထိုသို့မဟုတ်ပေ။ ပဒုမ္မာကြာပွင့်လာဘိသကဲ့သို့ ကိုယ်၏ ဖောက်ပြန်ခြင်းမရှိဘဲ ကောင်းမွန်ချမ်းသာစွာ အိပ်ရာမှနိုးထရခြင်း အကျိုးကို ခံစားရ၏။

(၃) ယုတ်ညံ့သောအိပ်မက်ဆိုး မမြင်မက်ခြင်း

မေတ္တာပွားသူတို့သည် မိမိကို လူဆိုးသူဆိုးတို့က ဝန်းရံထားခြင်း၊ ကျားစသော သားရဲတိရစ္ဆာန်တို့၏ ကိုက်ခဲမှုကိုခံရခြင်း၊ ကမ်းပါးပြတ်မှ ပြုတ်ကျသကဲ့သို့ ထင်ရခြင်းစသော မကောင်းသောအိပ်မက်ဆိုးများကို မမြင်မက်ရပေ။ အကယ်၍ အိပ်မက်မြင်မက်လျှင်လည်း စေတီတော်ကို ဖူးမြင်ရပုံ၊ တရားတော်ကို ကြားနာနေရပုံ စသော ကောင်းမွန်သည့်အိပ်မက်တို့ကိုသာ မြင်မက်ရခြင်း အကျိုးကိုခံစားရ၏။

(၄) လူတို့ ချစ်ခင်မြတ်နိုးခြင်း

လည်၌ဆွဲထားသော ပုလဲသွယ်ကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ဦးခေါင်း၌ ပန်ဆင်ထားသော ပန်းကဲ့သို့လည်းကောင်း မေတ္တာပွားများသူကို လူအပေါင်းတို့သည် ချစ်ခင်မြတ်နိုးကြကုန်၏။ ဤသို့လျှင် မေတ္တာပွားသူသည် လူတို့၏ချစ်ခင်မြတ်နိုးခြင်းအကျိုးကို ခံစားရပေ၏။

(၅) နတ်တို့ ချစ်ခင်မြတ်နိုးခြင်း

မေတ္တာပွားသူကို လူတို့က ချစ်ခင်မြတ်နိုးကြကုန်သကဲ့သို့ နတ်တို့ကလည်း ချစ်ခင်မြတ်နိုးကြကုန်၏။ နတ်တို့ချစ်ခင်မြတ်နိုးခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ ထင်ရှားသည့် သာဓကမှာ ဝိသာခမထေရ်ဝတ္ထု ဖြစ်ပါသည်။

ပါဠိလိုပုတ်မြို့မှ ဝိသာခမအမည်ရသော သူကြွယ်တစ်ဦးသည် သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ ဗုဒ္ဓသာသနာတော် စည်ပင်ထွန်းကားပြန့်ပွားနေပုံ၊ ဘောဇနသပ္ပာယ်၊ ဥတုသပ္ပာယ်မျှတပုံတို့ကို ကြားသိရပြီး သီဟိုဠ်ကျွန်းသို့သွားကာ မဟာဝိဟာရကျောင်းတိုက်၌ ရဟန်းဝတ်၍ နေ၏။ ရဟန်းငါးဝါရသည်အထိ ထိုကျောင်းတိုက်၌ပင် နေထိုင်ကာ ဒွေမာတိကာတို့ကို သင်ယူပြီးနောက် ဝါလကင်းလွတ် သီတင်းကျွတ်သောအခါ မိမိနှင့်သင့်လျော်သည့် ကမ္မဋ္ဌာန်းကိုဆောင်လျက် ကျောင်းတစ်ကျောင်းစီ၌ လေးလခန့်မျှသာနေ၍ လှည့်လည်သီတင်းသုံးနေထိုင်သောအကျင့်ကို ကျင့်လေ၏။

ဤသို့ဖြင့် ဝိသာခမထေရ်သည် စိတ္တလတောင်ကျောင်းသို့ အကြောင်းတိုက်ဆိုင်၍ ရောက်ရှိလာပြီး မိုးလေးလပတ်လုံး နေထိုင်ဖြစ်ခဲ့၏။ မိုးလေးလကုန်၍ ‘နံနက်မိုးသောက်လျှင် ဤကျောင်းမှ သွားတော့မည်’ဟု ကြံစည်ကာ လျောင်းစက်နေစဉ် စင်္ကြံဦးရှိသစ်ပင်တွင် နေထိုင်သော သပြေပင်စောင့်နတ်သည် လှေကားရင်း၌ လှိုက်လှဲစွာ ငိုကြွေးနေသည်ကို သိရှိရပြီး အကြောင်းစုံမေးမြန်းစုံစမ်းရာ သပြေပင်စောင့်နတ်က-

“အရှင်ဘုရား အရပ်တစ်ပါးသို့ ကြွမည်ကို သိရ၍ ငိုကြွေးပါသည်။ အရှင်ဘုရားရှိနေသဖြင့် ဤအရပ်ရှိ နတ်အချင်းချင်း မေတ္တာဖြင့် ညီညွတ်ကြပါကုန်၏။ အရှင်ဘုရား ကြွသွားလျှင် နတ်တို့ခိုက်ရန်ဖြစ်ကြပါလိမ့်မည်။ အချင်းချင်း ရန်ရင်းကြမ်းတမ်းသောစကားတို့ကို ပြောဆိုကြပေလိမ့်မည်”

ဟုလျှောက်ထားကာ ဤအရပ်မှ ကြွမသွားရန် တောင်းပန်လေ၏။ မထေရ်မြတ်လည်း သပြေပင်စောင့်နတ်၏ လျှောက်ထားတောင်းပန်ချက်အရ နောက်ထပ်လေးလနေရပြန်သည်။ လေးလပြည့်၍ သွားမည်ဖြူစဉ် ရှေးနည်းအတိုင်း သပြေပင်စောင့်နတ်က ငိုပြီးတောင်းပန်သဖြင့် နောက်ထပ် လေးလနေရပြန်သည်။

ဤသို့ဖြင့် လေးလ၊လေးလစသည် နေလာခဲ့ရာ မထေရ်မြတ်သည် နောက်ဆုံးတွင် ထိုအရပ်၌ပင် ပရိနိဗ္ဗာန်စံရသည့်အဖြစ်သို့ ရောက်လေ၏။ ဤသည်မှာ မေတ္တာပွားများသူအား နတ်တို့က ချစ်ခင်မြတ်နိုးကြခြင်းကို ဖော်ပြသည့် ထင်ရှားသော သာဓက ဖြစ်ပါသည်။

(၆) နတ်တို့က စောင့်ရှောက်ခြင်း

မိဘတို့သည် သားသမီးကို စောင့်ရှောက်သကဲ့သို့ မေတ္တာပွားသူကိုလည်း နတ်အများက စောင့်ရှောက်ကြ၏။ ဤသို့လျှင် မေတ္တာပွားသူသည် နတ်တို့၏ စောင့်ရှောက်ခြင်းဟူသော အကျိုးကိုလည်း ခံစားရနိုင်၏။

(၇) မီးဘေး၊အဆိပ်ဘေး၊လက်နက်ဘေး မကျရောက်နိုင်ခြင်း

မေတ္တာဖြင့်နေလေ့ရှိသူ၏ ခန္ဓာကိုယ်ကို ဥတ္တရာဥပါသိကာမ၏ ကိုယ်ကို ဆီပူမလောင်သကဲ့သို့ မီးပူမလောင်နိုင်ခြင်း၊ သံယုတ္တနိကာယ်ဆောင် ဖူဠသီဝမထေရ်အား အဆိပ်မသင့်သကဲ့သို့ အဆိပ်ဘေးမသင့်နိုင်ခြင်း၊ သံကိစ္စသာမဏေ၏ ကိုယ်ကို ဓားလက်နက်မကျရောက်သကဲ့သို့ ဓားလက်နက်ဘေး မကျရောက်နိုင်ခြင်းဟူသော အကျိုးတို့ကိုလည်း ခံစားရရှိနိုင်ပေသည်။

ထင်ရှားသည့်သာဓကမှာ- သားငယ်နွားကလေးအား နို့တိုက်နေသော မိခင်နွားမကြီးကို မုဆိုးတစ်ယောက်သည် လှံဖြင့် ပစ်ထိုးလေရာ အားကြီးသော မိခင်မေတ္တာအစွမ်းကြောင့် လုံသည် နွားမကြီး၏ကိုယ်ကို မစူးဘဲ ထန်းရွက်ကဲ့သို့ လိပ်ခွေသွားလေ၏။

(၈) လျင်မြန်စွာ စိတ်တည်ကြည်ခြင်း

မေတ္တာဖြင့်နေလေ့ရှိသူ၏ စိတ်သည် လျင်မြန်စွာ တည်ကြည်မှုရှိ၏။ သမာဓိဖြစ်လွယ်၏။ ထို့ပြင် သမာဓိထူထောင်ခြင်း၌ နှောင့်နှေးကြန့်ကြာမှု မရှိခြင်းဟူသော အကျိုးတို့ကိုလည်း ရရှိနိုင်ပေသည်။

(၉) မျက်နှာအဆင်း ကြည်လင်တောက်ပခြင်း

အညှာမှ ကြွေကျသော ထန်းသီးမှည့်အဆင်းကဲ့သို့ မေတ္တာပွားများသူ၏ မျက်နှာအဆင်းသည် ထူးထူးခြားခြား ကြည်လင်တောက်ပလျက်ရှိ၏။ ဤသို့လျှင် မေတ္တာပွားများသူသည် မျက်နှာအဆင်း ကြည်လင်တောက်ပခြင်း အကျိုးကိုလည်း ရရှိခံစားနိုင်ပေသည်။

(၁၀) မတွေ့မဝေ သေရခြင်း

မေတ္တာဖြင့်နေလေ့ရှိသူအား တွေ့တွေ့ဝေဝေ သေရခြင်းမည်သည် မရှိပေ။
သေသောအခါ၌ အိပ်ပျော်သွားသကဲ့သို့ ငြိမ်သက်အေးချမ်းစွာ သေရ၏။

(၁၁) တရားထူးမရငြား ဗြဟ္မာ့ပြည်သို့လားရခြင်း

မေတ္တာသမာပတ်မှ အထက်ဖြစ်သော မဂ်,ဖိုလ်တရားထူးကို မရသေးလျှင်
သေလွန်သောအခါ၌ အိပ်သောယောက်ျား နိုးသောလားသို့ ဗြဟ္မာ့ပြည်၌ ကိုယ်ထင်ရှား
ဖြစ်ရခြင်း အကျိုးတို့ကို ရရှိခံစားနိုင်ပါသည်။ (စည်း ၂၊ ၅၀၃-၅၀၉)

၂။ ကရုဏာပွားပုံ

အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ပရိကံနှင့်
ဆင်ခြင်မှု ၂-ပါး

ကရုဏာဘာဝနာပွားလိုသော အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ပလိဗောဓ
များကိုပယ်ဖြတ်ခြင်း၊ ဆရာထံ၌ ကမ္မဋ္ဌာန်းသင်ယူခြင်း၊ ဆွမ်းစားပြီးနောက် ဆွမ်းဆီ
ယစ်မှုကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊ ဆိတ်ငြိမ်ရာအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်ပြီး ကောင်းစွာခင်းထား
အပ်သောနေရာ၌ နေသာသည့်အလျောက် ချမ်းသာစွာထိုင်နေခြင်းဟူသော ရှေးဦးစွာ
ပြုလုပ်ရမည့် ပရိကံများကို ပြုလုပ်ပြီးလျှင်-

(၁) နိက္ကရုဏာအာဒိနဝ = ကရုဏာမရှိခြင်း၏ အပြစ်တို့ကိုလည်းကောင်း၊

(၂) ကရုဏာအာနိသံသ = ကရုဏာ၏ အကျိုးအာနိသံတို့ကိုလည်းကောင်း
ရှေးဦးစွာ ဆင်ခြင်ရပါမည်။

မှတ်ချက်။ ဆင်ခြင်ခြင်း၏ အကြောင်းတို့ကို မေတ္တာဘာဝနာအတိုင်း မှတ်ရမည်။

ရှေးဦးစွာ ကရုဏာဘာဝနာ မပွားသင့်သော
ပုဂ္ဂိုလ်များ

ပိယပုဂ္ဂိုလ်

ချစ်ခင်အပ်သော ပိယပုဂ္ဂိုလ်ဟူသည်မှာ ချစ်ခင်သူအရာ၌သာ တည်သော
ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို ကရုဏာပွားရန် စတင်အားထုတ်သော
ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ချစ်ခင်မှုနှင့်မကင်းနိုင်သေးရကား ကရုဏာဖြစ်ပေါ်ရန် အလွန်
ခဲယဉ်း၏။ ထို့ကြောင့် ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ ကရုဏာမပွားရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်

အလွန်ချစ်အပ်သော အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ဟူသည်မှာ လွန်စွာချစ်ခင်သူအရာ၌သာ
တည်သောပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို ကရုဏာပွားရန် စတင်အားထုတ်
သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား အလွန်ချစ်ခင်မှုနှင့် မကင်းနိုင်သေးရကား ကရုဏာဖြစ်ပေါ်
ရန် အလွန်ခဲယဉ်း၏။ ထို့ကြောင့် အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ ကရုဏာမပွားရခြင်း
ဖြစ်ပါသည်။

မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်

အလယ်အလတ်ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ဟူသည်မှာ အလယ်အလတ်
အရာ၌သာ တည်သောပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို ကရုဏာပွားရန်
စတင်အားထုတ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား အလယ်အလတ်မျှသာ သဘောထားမှုရှိနေ
သေးသဖြင့် ကရုဏာဖြစ်ပေါ်ရန် ခဲယဉ်းလှ၏။ ထို့ကြောင့် မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ
ကရုဏာမပွားရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်

ရန်သူဖြစ်သော ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ဟူသည်မှာ ရန်သူအရာ၌သာ တည်သော
ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို ကရုဏာပွားရန် စတင်အားထုတ်သော
ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ရန်သူ၏ပြုမှုနှင့်ပတ်သက်၍ အမျက်ဒေါသဖြစ်မှု မကင်းနိုင်သေးရ
ကား ကရုဏာဖြစ်ပေါ်ရန် ခဲယဉ်းလှ၏။ ထို့ကြောင့် ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ
ကရုဏာမပွားရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

သေသူနှင့် လိင်္ဂဝိသဘာဂပုဂ္ဂိုလ်

သေသူနှင့် လိင်္ဂဝိသဘာဂပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ကရုဏာ၏နယ်ပယ် မဟုတ်သော
ကြောင့် ကရုဏာမပွားရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ရှေးဦးစွာ ကရုဏာပွားသင့်သောပုဂ္ဂိုလ်

“ကထဉ္စ ဘိက္ခု ကရုဏာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ ဖရိတ္တာ ပိဟရတိ။ သေယျထာပိ နာမ ဧကံ ပုဂ္ဂလံ ဒုဂ္ဂတံ ဒုရူပေတံ ဒိသ္မာ ကရုဏာယေယျ။ ဧဝမေဝ သဗ္ဗသတ္တေ ကရုဏာယ ဖရတိ” ဟု ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူ သည်နှင့်အညီ ခိုကိုးရာမဲ့သူတို့၏ နေထိုင်ရာဖြစ်သောဧရပ်၌သာ နေထိုင်ရပြီး အစာ အာဟာရပြတ်သဖြင့် ခွက်ကို ရှေ့၌ချ၍ တောင်းစားနေရသော အလွန်ဆင်းရဲဒုက္ခ ရောက်နေသည့် အထီးကျန် သနားစရာပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကိုလည်းကောင်း၊ နှုနာရောဂါ စွဲကပ်နေသောကြောင့် လက်ခြေတို့မှ ပိုးလောက်များ တဖွားဖွား ထွက်ကျနေပြီး နာကျင်ကိုက်ခဲလှသဖြင့် ညည်းတွားမြည်တမ်းနေရရှာသော သနားစရာ ရောဂါသည် ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကိုလည်းကောင်း ရှေးဦးစွာ ကရုဏာပွားသင့်ပါသည်။

ကရုဏာပွားထိုက်သည့် ဤသို့သော သနားစရာ ဒုက္ခိတပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို တွေ့မြင်ရလျှင် “ကိစ္ဆံ ဝတ အယံ သတ္တော= ဤသူသည် ဆင်းရဲခြင်းသို့ ရောက်နေပါပေါ့တကား...၊ အပ္ပေဝ နာမ ဣမမှာ ဒုက္ခာ မုစ္ဆေယျ= ဤဆင်းရဲဒုက္ခမှ လွတ်မြောက်ပါမူ ကောင်းလေစွ...” ဟု ဆင်ခြင်၍ သနားခြင်းကရုဏာကို ဖြစ်စေရပါမည်။

ပါပကာရီပုဂ္ဂိုလ်ကို ကရုဏာပွားသင့်ပုံ

အလွန်ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသော ဒုက္ခိတပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို မတွေ့မမြင်ရလျှင် မကောင်းမှုကိုပြုလေ့ရှိပြီး ယင်းမကောင်းမှုကို အကြောင်းပြု၍ ချမ်းသာနေသည့် ပါပကာရီပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို ကရုဏာပွားရပါမည်။ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်ကို ကရုဏာပွားရာ၌ သေဒဏ်ပေးခံရသည့် အကျဉ်းသားကဲ့သို့ သဘောထား၍ ပွားများရမည်။

ခိုးထုပ်ခိုးထည်နှင့်တကွ ဖမ်းမိသဖြင့် သေဒဏ်ပေးခံရသည့် အကျဉ်းသား တစ်ယောက်ကို မင်းချင်းယောက်ျားတို့သည် လက်ပြန်ကြီးတုပ်၍ ရိုက်နှက် ပုတ်ခတ် ကာ သူသတ်ကုန်းသို့ ခေါ်ဆောင်လာကြစဉ် လမ်းခရီးအကြား၌ လူအပေါင်းတို့သည် အကျဉ်းသားကို သနားသဖြင့် စားဖွယ်သောက်ဖွယ် အမျိုးမျိုးတို့ကို ပေးကမ်းကြ ကုန်၏။ အကျဉ်းသားကလည်း ယင်းစားသောက်ဖွယ်တို့ကို စားသောက်လျက်သာ သူသတ်ကုန်းသို့ လိုက်ပါသွား၏။

ယင်းအဖြစ်ကို တွေ့မြင်ရလျှင် “ဤအကျဉ်းသားသည် ချမ်းသာပေစွ၊ စည်းစိမ်နှင့် ပြည့်စုံပေစွ” ဟု မည်သူမျှ မထင်မှတ်ကြပေ။ စင်စစ် “ဤအကျဉ်းသား သည် မကြာမီ သေရရှာတော့မည်၊ ခြေလှမ်းတိုင်း ခြေလှမ်းတိုင်းသည် သေခြင်းနှင့်

နီးကပ်သွားလေပြီ” ဟုဆင်ခြင်ပြီး လူအပေါင်းက အကျဉ်းသားအပေါ် ကရုဏာသက် ကြသကဲ့သို့ ထို့အတူ ကရုဏာဘာဝနာပွားများမည့် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ပါပကာရီပုဂ္ဂိုလ်ကို တွေ့မြင်၍ ကရုဏာပွားလိုလျှင် “ဤသူသည် ယခုအခါ ချမ်းသာစွာ ဝတ်စားဆင်ယင် စားသောက်နေထိုင်ရတုံသေး၏။ သို့သော်လည်း မည်သည့် ကုသိုလ်ကောင်းမှုကိုမျှ ပြုလုပ်ထားခြင်းမရှိသောကြောင့် သေလွန်လျှင် အပါယ်ဘုံသို့ ဆင်း၍ ကြီးစွာသောဆင်းရဲဒုက္ခကို မသက်မသာ ခံစားရပေတော့မည်” ဟု ဆင်ခြင် တွေးတောကာ သနားခြင်းကရုဏာကို ဖြစ်စေရပါမည်။ (စဉ်း၊ ၅၁-၅၂)

ကောင်းမှုများစွာပြုလုပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ကို

ကရုဏာပွားနိုင်ပုံ

ကောင်းမှုကုသိုလ်ကံတို့ကို များစွာပြုလုပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ကရုဏာ ပွားနိုင်သည်။ ပွားနိုင်ပုံမှာ- ဉာတိဗျသန၊ ရောဂဗျသန၊ ဘောဂဗျသနစသော ဗျသနတရားများနှင့် တွေ့ကြုံပြီး ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသည်ကို တွေ့မြင်ကြား သိရသောအခါတို့၌ ပွားနိုင်ပါသည်။ အကယ်၍ ဗျသနတရားတို့နှင့် တွေ့ကြုံမှုမရှိလျှင် ဝဋ်ဆင်းရဲကို မကျော်လွန်နိုင်သေးသူဖြစ်သောကြောင့် “ဤသူသည် ဝဋ်ဆင်းရဲ ခံနေရသူ ဖြစ်ပေ၏” စသည်ဖြင့် သံသရာဝဋ်ဒုက္ခ အမျိုးမျိုးကို ဆင်ခြင်၍ ကရုဏာ ပွားများ နိုင်ပါသည်။

ကရုဏာဘာဝနာ ဆက်လက်ပွားသင့်သူများ

ဤသို့ ရှေးဦးစွာ ကရုဏာပွားထိုက်သူများကို ပွားများပြီးလျှင် ချစ်အပ်သော ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း၊ ထို့နောက် အလယ်အလတ်ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကို လည်းကောင်း၊ ရန်သူဖြစ်သော ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း အစဉ်အတိုင်း ကရုဏာ ပွားများရပါမည်။

မှတ်ချက်။

ရန်သူကို ကရုဏာပွားရာ၌ အမျက်ဒေါသများ အကယ်၍ ဖြစ်ပေါ် လာလျှင် မေတ္တာဘာဝနာ၌ ဖော်ပြခဲ့သော အမျက်ဒေါသဖြေဖျောက် နည်းများအတိုင်း ရှေးဦးစွာ ပယ်ဖျောက်ပြီးမှ ကရုဏာ ပွားများ ရပါမည်။

အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာလာ ဝါဒကွဲ

အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ၌ ကရုဏာပွားပုံကို ဖော်ပြရာတွင် ရှေးဦးစွာ ရန်သူ ဖြစ်သောဝေရီပုဂ္ဂိုလ်၊ ထို့နောက် ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသောပုဂ္ဂိုလ်၊ ထို့နောက် ပိယ ပုဂ္ဂိုလ်၊ ထို့နောက် မိမိကို ပွားရမည်-ဟု ဆိုထားသည်။

ထိုအဆိုသည် “ဒုဂ္ဂတံ=ဆင်းရဲဒုက္ခသို့ရောက်နေသော၊ ဒုဂ္ဂပေတံ= မကောင်း သော အခြေအနေရှိနေသည့်သူကို တွေ့မြင်လျှင် သနားခြင်းကရုဏာဖြစ်သကဲ့သို့” ဟူသော ဝိဘင်းပါဠိတော်စကားနှင့်မညီ ဆန့်ကျင်နေသောကြောင့် မသင့်-ဟု ဝိသုဒ္ဓိမဂ်အဋ္ဌကထာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၀၉)၌ ယင်းအဆိုကို ပယ်မြစ်ထားသည်။

အပ္ပနာဖြစ်ပုံ

ပိယပုဂ္ဂိုလ်၊ မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်၊ ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို မိမိနှင့်အတူတကွ အညီအမျှ သီမာသမ္ပေဒပြုပြီး သီမာသမ္ပေဒ၏အစွမ်းဖြင့် ပဋိဘူတနိမိတ်နှင့် ဥပစာရသမာဓိ ကိုရရှိပြီးလျှင် အကြိမ်များစွာပွား၍ စတုတ္ထနည်းဖြင့် တတိယဈာန်အပ္ပနာအထိ၊ ပဉ္စကနည်းဖြင့် စတုတ္ထဈာန်အပ္ပနာအထိ ရရှိနိုင်ပါသည်။

ကရုဏာ ၁၃၂-ပါး

အနောဓိသဖရဏ ကရုဏာ ၅-ပါး

- ၁။ သဗ္ဗေ သတ္တာ = အလုံးစုံသော သတ္တဝါတို့သည် ဆင်းရဲမှုလွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၂။ သဗ္ဗေ ပါဏာ = အလုံးစုံသော အသက်ရှူသူတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၃။ သဗ္ဗေ ဘူတာ = အလုံးစုံသော ထင်ရှားဖြစ်သူတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၄။ သဗ္ဗေ ပုဂ္ဂလာ = အလုံးစုံသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၅။ သဗ္ဗေ အတ္တဘာဝပရိယာပနာ = အလုံးစုံသော အတ္တဘော၌ အကျုံးဝင်သူ တို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။

ဩဇိသဖရဏ ကရုဏာ ၇-ပါး

- ၁။ သဗ္ဗာ ဣတ္ထိယော = အလုံးစုံသော မိန်းမတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၂။ သဗ္ဗေ ပုရိသာ = အလုံးစုံသော ယောက်ျားတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၃။ သဗ္ဗေ အရိယာ = အလုံးစုံသော အရိယာတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၄။ သဗ္ဗေ အနရိယာ = အလုံးစုံသော ပုထုဇဉ်တို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၅။ သဗ္ဗေ ဒေဝါ = အလုံးစုံသော နတ်တို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၆။ သဗ္ဗေ မနုဿာ = အလုံးစုံသော လူတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
- ၇။ သဗ္ဗေ ဝိနိပါတိကာ = အလုံးစုံသော အပါယ်ဘုံသားတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။

ဒိသာဖရဏ ကရုဏာ ၁၂၀-ပါး

- ၁။ အရှေ့အရပ်၌ ရှိကြကုန်သော သတ္တဝါတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
..... (ပ)
- ၁၀။ အထက်အရပ်၌ ရှိကြကုန်သော သတ္တဝါတို့သည် ဆင်းရဲမှု လွတ်ကင်းကြပါစေ။
ဤသို့လျှင် သတ္တဝါရ၌ ဒိသာဖရဏကရုဏာ ၁၀-ပါး ဖြစ်၏။ ထို့အတူ ပါဏဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ ဘူတဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ ပုဂ္ဂလဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ အတ္တဘာဝ-ပရိယာပနာဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ ဣတ္ထိဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ ပုရိသဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ အရိယဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ အနရိယဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ ဒေဝဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ မနုဿဝါရ၌ ၁၀-ပါး၊ ဝိနိပါတိကာဝါရ၌ ၁၀-ပါးအားဖြင့် ဒိသာဖရဏကရုဏာပေါင်း ၁၂၀-ပါး ဖြစ်သည်။
- အနောဓိသဖရဏ ကရုဏာ ... ၅-ပါး
- ဩဇိသဖရဏ ကရုဏာ ... ၇-ပါး
- ဒိသာဖရဏ ကရုဏာ ... ၁၂၀-ပါး
- ကရုဏာပေါင်း ... ၁၃၂-ပါး (စဉ်၊ ၂။ ၅၁၂-၅၁၄)

၃။ မုဒိတာပွားပုံ

ရှေးဦးစွာ မုဒိတာဘာဝနာ မပွားသင့်သော
ပုဂ္ဂိုလ်များ

မုဒိတာဘာဝနာ ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ချစ်အပ်သောပိယ
ပုဂ္ဂိုလ်၊ အလယ်အလတ်ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်၊ ရန်သူဝေရီပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို ရှေးဦးစွာ
မပွားသင့်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်-

ချစ်အပ်သောပိယပုဂ္ဂိုလ်သည် မျက်နှာရွှင်ပြခြင်း၊ ဦးစွာ နှုတ်ဆက်ပြောဆို
လေ့ရှိခြင်း၊ နားဝင်ချီသာအောင်ပြောတတ်ခြင်း၊ ချမ်းသာသုခနှင့် ပြည့်စုံခြင်းစသော
ဂုဏ်ထူးများနှင့် မပြည့်စုံလျှင်သော်လည်းကောင်း၊ ချမ်းသာသုခနှင့် ပြည့်စုံခြင်းစသည့်
ဝမ်းမြောက်ခြင်း၏အကြောင်းတို့နှင့် မပြည့်စုံလျှင်သော်လည်းကောင်း ချစ်အပ်သော
ပိယပုဂ္ဂိုလ်ပင် ဖြစ်ငြားသော်လည်း မုဒိတာ၏ နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် မဖြစ်
နိုင်ပေ။ ထို့ကြောင့် ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ မုဒိတာမပွားသင့်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။
(အဆိုပါ အကြောင်းတို့နှင့်ပြည့်စုံသော ပိယပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါက ရှေးဦးစွာ ပွားသင့်၏။)

မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်တို့မှာမူ ဆိုဖွယ်ရာ မရှိတော့ပေ။ ထို့ပြင်
သေပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်နှင့် လိင်္ဂဝိသဘာဝပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုလည်း မုဒိတာ၏နယ်ပယ် မဟုတ်
သောကြောင့် မုဒိတာမပွားသင့်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

အတိပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှေးဦးစွာ ပွားသင့်ပုံ

အလွန်ချစ်ခင်အပ်သော သူငယ်ချင်းဖြစ်သည့် အတိပိယပုဂ္ဂိုလ်သည် မုဒိတာ၏
နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ဖြစ်၏။ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်ကို “သောဏ္ဍသဟာယက=
သွမ်းဖျင်းဖက်၊ ပြောင်လှောင်ဖက်သူငယ်ချင်း” ဟုလည်း ခေါ်ဆိုကြသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည်
ရှေးဦးစွာ ရွှင်ရွှင်လန်းလန်း ပြုံးပြပြီးမှ စကားပြောဆိုလေ့ရှိသည့် ဝမ်းမြောက်အပ်၊
ဝမ်းမြောက်ထိုက်သော သူငယ်ချင်းမျိုး ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ယင်းအတိပိယ
ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးကို ရှေးဦးစွာ မုဒိတာပွားများ သင့်ပါသည်။

ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ပွားနိုင်ပုံ

တစ်နည်းအားဖြင့် ချစ်အပ်သောပိယပုဂ္ဂိုလ်၏ ချမ်းချမ်းသာသာ ကောင်းမွန်
စွာ ဝတ်စားဆင်ယင် ပြုပြင်လျက် ရွှင်လန်းဝမ်းမြောက်မှု ဖြစ်နေသည်ကို မြင်ရ၊

ကြားရလျှင် ယင်းပိယပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း ရှေးဦးစွာ မုဒိတာ ပွားနိုင်ပါသည်။ ပွားများ
ပုံမှာ- “မောဒတိ ဝတ အယံ သတ္တော= ဤသူသည် ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ
ဖြစ်နေပေစွတကား...၊ အဟော သာဓု အဟော သုဠ= ဪ...ကောင်းပါပေစွ၊
ကောင်းပါပေစွ” ဟုဆင်ခြင်၍ ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာမုဒိတာ ဖြစ်ရပါမည်။

(ဇေ၊ ၅၁၄-၅၁၅)

ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသော အတိပိယပုဂ္ဂိုလ်နှင့်
ပိယပုဂ္ဂိုလ်ကို မုဒိတာ ပွားပုံ

အကယ်၍ အတိပိယပုဂ္ဂိုလ်(သောဏ္ဍသူငယ်ချင်း)နှင့် ပိယပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်
ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေပါက ထိုပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ရှေးအခါက ချမ်းချမ်းသာသာ နေခဲ့ရပုံများ
ကို ပြန်လည်အောက်မေ့ဆင်ခြင်၍ “ဤသူသည် ရှေးအခါက စည်းစိမ်ဥစ္စာ များစွာ
ရှိခဲ့၏။ အခြံအရံများစွာနှင့် အမြဲတမ်း ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ ဖြစ်နေခဲ့၏” ဟု ငှင်းတို့၏
ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်ခဲ့ပုံ အခြင်းအရာများကို အာရုံပြု၍ မုဒိတာပွားရပါမည်။

ထို့ပြင် ယင်းပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ နောင်တစ်ချိန်ချိန်၌ ချမ်းချမ်းသာသာ စားသောက်
နေထိုင်ရမည့် အခွင့်အလမ်း ရှိပုံတို့ကိုလည်း ကြိုတင်မှန်းဆ ဆင်ခြင်၍ မုဒိတာ
ပွားများနိုင်ပါသည်။

(ဇေ၊ ၂၊ ၅၁၆)

မုဒိတာ ဆက်လက်ပွားများ၍ အပ္ပနာဖြစ်ပုံ

ဤသို့လျှင် အတိပိယပုဂ္ဂိုလ်၊ ပိယပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို အဖန်ဖန် မုဒိတာပွားများ
ပြီးလျှင် မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း၊ ထို့နောက် ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း
အစဉ်အတိုင်း ဆက်လက်ပွားများရမည်။ ထို့နောက် မိမိနှင့်တကွ အညီအမျှ သီမာ-
သမ္ဘေဒပြု၍ မေတ္တာဘာဝနာ၌ကဲ့သို့ အပ္ပနာအသီးအသီး ဖြစ်နိုင်ပါသည်။

မှတ်ချက်။ မုဒိတာ ၁၃၂-ပါး ဖြစ်ပုံကိုလည်း ကရုဏာဘာဝနာအတိုင်း
မှတ်ပါ။

၄။ ဥပေက္ခာပွားပုံ

ဥပေက္ခာဘာဝနာ ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် မေတ္တာဘာဝနာ စသည်တို့ကို ပွားများသဖြင့် ရရှိထားသော စတုတ္ထနည်းစုသုံးပါး၊ ပဉ္စကနည်းစုသုံးပါးတို့ကို ရရှိထားရမည်။ ထို့နောက် ကျေပြန်သော တတိယစုသုံးပါး- (၁) ရှေ့ဘာဝနာသုံးပါးတို့၏ အပြစ်ကိုလည်းကောင်း၊

(၂) ဥပေက္ခာ၏ အကျိုးအာနိသင်ကိုလည်းကောင်း ရှုမြင်ဆင်ခြင်ရပါမည်။

မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးတို့၏ အပြစ်ကို ရှုမြင်ဆင်ခြင်ရခြင်းအကြောင်း

မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးသည် ‘ချမ်းသာကြပါစေ’ စသည်ဖြင့် သတ္တဝါတို့၌ ယုယမြတ်နိုးသော နှလုံးသွင်းမှုနှင့် ယှဉ်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ ချစ်ခြင်း၊ မုန်းခြင်း၏ အနီး၌ ကျက်စားခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ သောမနဿ နှင့်ယှဉ်သဖြင့် ရန်ရင်းကြမ်းတမ်းသော သဘောရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးတို့၏ အပြစ်ကို ရှုမြင်ဆင်ခြင်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဥပေက္ခာ၏အကျိုးကို ရှုမြင်ဆင်ခြင်ရခြင်း အကြောင်း

ဥပေက္ခာသည် ငြိမ်သက်သောသဘော(သန္တသဘာဝ)ရှိသောကြောင့် ဥပေက္ခာ၏အကျိုးအာနိသင်ကို ရှုမြင်ဆင်ခြင်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးတို့ ချစ်ခြင်း၊ မုန်းခြင်း၏ အနီးအပါး၌ ဖြစ်ပုံ

မေတ္တာသည် ရာဂ၏အနီးအပါး၌ ဖြစ်၏။ ကရုဏာသည် ကာမဂုဏ်၌ရှိသော နှလုံးမသာယာမှု၏ အနီးအပါး၌ ဖြစ်၏။ မုဒိတာသည် ကာမဂုဏ်ကိုရှိသော ဝမ်းမြောက် ဝမ်းသာဖြစ်မှု၏ အနီးအပါး၌ ဖြစ်၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးသည် “ချမ်းသာကြပါစေ၊ ဆင်းရဲမှ လွတ်ကြပါစေ၊ ဝမ်းမြောက်ကြပါစေ” ဟု နှလုံးသွင်းလျက် အစီးအပွားကို လိုလားခြင်းသဘောရှိသောကြောင့် ချစ်ခြင်းနှင့် နီးစပ်၏။ မိမိအလိုအတိုင်း မဖြစ်သည်ကို

အကြောင်းပြု၍ ဒေါသ၊ ဒေါမနဿများဖြစ်နိုင်သောကြောင့် မုန်းခြင်းနှင့်လည်း နီးစပ်၏။ (စည်၊ ၂။ ၅၁၇)

ရှေးဦးစွာ ဥပေက္ခာ ပွားသင့်သောပုဂ္ဂိုလ်

ဤယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် မေတ္တာစသော ဘာဝနာသုံးပါးတို့၏အပြစ်နှင့် ဥပေက္ခာ၏အကျိုးအာနိသင်ကို ရှုမြင်ဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ရှေးဦးစွာ ပင်ကိုယ်ပကတိအားဖြင့် မချစ်၊ မမုန်း အလယ်အလတ်ဖြစ်သော မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကို လျစ်လျူရှု၍ ဥပေက္ခာ ဘာဝနာကို ပွားများရပါမည်။

အပ္ပနာဖြစ်ပုံ

မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကို ဥပေက္ခာပွားပြီးလျှင် ဝိယပုဂ္ဂိုလ်၊ သောဏှသဟာယ အတိပ္ပိယပုဂ္ဂိုလ်၊ ဝေရီပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို အစဉ်အတိုင်း ပွားရပါမည်။ ထို့နောက် မိမိနှင့် တကွ သီမာသမ္ပေဒပြုပြီးလျှင် သီမာသမ္ပေဒ၏အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော သမထနိမိတ်ကို အကြိမ်များစွာ ဖိုဝ်ပွားများသည်ရှိသော် စတုတ္ထနည်းဖြင့် စတုတ္ထစုသုံးပါး ဖြစ်ပေါ် နိုင်ပါသည်။

ပထဝီကသိုဏ်းကို ပွား၍ တတိယစုသုံးပါးရသောပုဂ္ဂိုလ်အား

ဥပေက္ခာ-စတုတ္ထစုသုံးပါးဖြစ်၊ မဖြစ်

ပထဝီကသိုဏ်းကို ပွားများ၍ တတိယစုသုံးပါးရသောပုဂ္ဂိုလ်အား ဤဥပေက္ခာ- စတုတ္ထစုသုံးပါး မဖြစ်နိုင်ပါ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အာရုံမတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ (ပထဝီကသိုဏ်း တတိယစုသုံးပါး၏အာရုံမှာ ပထဝီကသိုဏ်းဝန်း ဖြစ်၏။)

မေတ္တာစသော ဘာဝနာတို့ကို ပွားများ၍ တတိယစုသုံးပါးရသောပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်မှသာ ဥပေက္ခာစတုတ္ထစုသုံးပါး ဖြစ်နိုင်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အာရုံမတူသောကြောင့် ဖြစ်၏။ (မေတ္တာစသောဘာဝနာနှင့် ဥပေက္ခာဘာဝနာတို့၏ အာရုံမှာ သတ္တဝါပညတ် အာရုံသာဖြစ်သောကြောင့် အာရုံတူညီကြ၏။) (စည်၊ ၂။ ၅၁၈-၅၁၉)

မှတ်ချက်။ - ဥပေက္ခာ ၁၃၂-ပါး ဖြစ်ပုံကို ကရုဏာဘာဝနာအတိုင်း မှတ်ရမည်။
- ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ ဥပေက္ခာဘာဝနာတို့ကို ဝိကုဗ္ဗနာပြုပုံနှင့် ဘာဝနာအကျိုး(၁၁)မျိုးတို့ကိုလည်း မေတ္တာဘာဝနာအတိုင်း မှတ်ပါ။

၅။ အထွေထွေမှတ်ဖွယ်

မေတ္တာ မည်ပုံ

- အစီးအပွားကို ပြုလိုသောအားဖြင့် ချစ်တတ်သောကြောင့် မေတ္တာ မည်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့်-မိတ္တခေါ်မိတ်ဆွေ၌ ဖြစ်သောကြောင့် မေတ္တာ မည်၏။
(မိတ်ဆွေ၌ဖြစ်သော ချမ်းသာစေလိုခြင်းကို ဆိုလိုသည်။)
- တစ်နည်းအားဖြင့်-ချမ်းသာစေလိုခြင်းသဘောသည် မိတ္တခေါ် မိတ်ဆွေသန္တာန်၌ ဖြစ်သောကြောင့် မေတ္တာ မည်၏။

မေတ္တာ၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) မေတ္တာသည် သတ္တဝါတို့၏ အကျိုးစီးပွားကို ပြုကျင့်သောအခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း(ဟိတာကာရပဝတ္တိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) သူတစ်ပါးတို့၏ အကျိုးစီးပွားကို ရွက်ဆောင်ပေးခြင်း (ဟိတူပသံဟာရ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ရန်ငြိုးအာဃာတကို ပယ်ဖျောက်ခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) သတ္တဝါတို့၏ နှစ်သက်မြတ်နိုးဖွယ်အဖြစ်ကို ရှုမြင်ခြင်းဟူသော ယောနိသော မနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (င) ဗျာပါဒခေါ်ဒေါသ၏ ဝေးကွာငြိမ်းအေးခြင်းသည် မေတ္တာ၏ပြည့်စုံခြင်း (သမ္ပတ္တိ) မည်၏။
- (စ) ခင်မင်တွယ်တာ ချစ်ခင်ခြင်းသည် မေတ္တာ၏ပျက်စီးခြင်း(ဝိပုတ္တိ) မည်၏။

မေတ္တာ၏ အနီးရန်နှင့်အဝေးရန်

မေတ္တာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အနီးကပ်ရန်သူမှာ ‘ရာဂ’ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ ဂုဏ်ကိုရှုခြင်းအားဖြင့် မေတ္တာဗြဟ္မဝိဟာရနှင့် သဘောချင်းတူသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ဥပမာအားဖြင့် လူတစ်ယောက်၏ အနီးအပါး၌ အမြဲလှည့်လည်နေသော မိတ်ဆွေယောင် ဟန်ဆောင်နေသော ရန်သူကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ထိုရန်သူမျိုးသည် အန္တရာယ်ပြုရန်အတွက် အခွင့်အရေးကို လျင်မြန်စွာ ရတတ်၏။ ထို့ကြောင့် မိတ်ဆွေ ယောင်ဆောင်နေသော အနီးကပ်ရန်သူကို သတိမပြတ် စောင့်ကြည့်ရသကဲ့သို့ ထိုအတူ မေတ္တာကိုလည်း ရာဂ၏ အနီးကပ်ပူးဝင်နှိပ်စက်ခြင်းကို မခံရအောင် သတိဖြင့် ကောင်းစွာစောင့်ရှောက်၍ ပွားများရပါမည်။

မေတ္တာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အဝေးရန်သူမှာ ဗျာပါဒခေါ် ‘ဒေါသ’ ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ- မေတ္တာနှင့်သဘာဝဖြစ်သော ရာဂနှင့်သဘောချင်းမတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

ဥပမာအားဖြင့် တော၊တောင်စသော ရှုပ်ထွေးရာအရပ်ကို အမှီပြု၍ နေထိုင်သော ရန်သူကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ထိုရန်သူမျိုးကို စိုးရိမ်ကြောက်လန့်စရာ မလိုသကဲ့သို့ ထိုအတူ အဝေးရန်ဖြစ်သည့် ဗျာပါဒမှ စိုးရိမ်ကြောက်လန့်မှု ကင်းလျက် မေတ္တာကို ပွားများရပါမည်။ မှန်၏။ မေတ္တာနှင့်ဒေါသတို့သည် မည်သည့်အခါမျှ အတူတကွ မဖြစ်ပေ။ ထို့ကြောင့် မေတ္တာပွားသူအတွက် ဒေါသဟူသော အဝေးရန် သူသည် စိုးရိမ်ကြောက်လန့်စရာ မဟုတ်ပေ။

ကရုဏာ မည်ပုံ

- သူတစ်ပါး၏ ဆင်းရဲဒုက္ခကို မြင်ရ၊ကြားရလျှင် သူတော်ကောင်းတို့၏ နှလုံး တုန်လှုပ်ခြင်းကို ပြုတတ်သောကြောင့် ကရုဏာ မည်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့်-သူတစ်ပါး၏ ဆင်းရဲကို ပယ်ဖျောက်တတ်သောကြောင့် ကရုဏာ မည်ပါသည်။
- တစ်နည်းအားဖြင့်-ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသော ဒုက္ခိတသတ္တဝါတို့၌ ဖြန့်သည်၏ အစွမ်းအားဖြင့် ပြန့်စေအပ်သောကြောင့် ကရုဏာ မည်ပါသည်။

ကရုဏာ၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) ကရုဏာသည် သူတစ်ပါး၏ ဆင်းရဲဒုက္ခကို ပယ်ဖျောက်လိုသော အခြင်းအရာ အားဖြင့်ဖြစ်ခြင်း(ဒုက္ခာပနယနာကာရပဝတ္တိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) သူတစ်ပါးတို့၏ ဆင်းရဲဒုက္ခကို ပယ်ဖျောက်လိုသဖြင့် သည်းမခံနိုင်ခြင်း (ပရဒုက္ခာသဟန)ကိစ္စရှိ၏။
- (ဂ) သတ္တဝါတို့ကို မညှဉ်းဆဲခြင်း(အဝိဟိသာ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) ဆင်းရဲဒုက္ခဖြင့် အနှိပ်စက်ခံနေရသော သတ္တဝါတို့၏ အားကိုးရာမရှိခြင်းကို ရှုမြင်ခြင်းဟူသော ယောနိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (င) ညှဉ်းဆဲလိုသောဒေါသ၏ ငြိမ်းပျောက်ခြင်းသည် ကရုဏာ၏ ပြည့်စုံခြင်း (သမ္ပတ္တိ) မည်၏။
- (စ) စိုးရိမ်ပူဆွေးမှု သောကဖြစ်ခြင်းသည် ကရုဏာ၏ပျက်စီးခြင်း(ဝိပုတ္တိ) မည်၏။

ကရုဏာ၏ အနီးရန်နှင့်အဝေးရန်

ကရုဏာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အနီးကပ်ရန်သူမှာ ကာမဂုဏ်ကိုမှီသော နှလုံးမသာယာမှု ဟုဆိုအပ်သော ‘ဂေဟသီတ-ဒေါမနဿ’ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ- ပျက်စီးခြင်းကို ရှုခြင်းအားဖြင့် ကရုဏာနှင့်သဘောချင်းတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

ကရုဏာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အဝေးရန်သူမှာ ညှဉ်းဆဲခြင်း ‘ဝိဟိသာ’ ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ-ကရုဏာနှင့်သဘာဝဖြစ်သော ဒေါမနဿနှင့် သဘောချင်းမတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

သို့ဖြစ်၍ ဝေးသောရန်သူဖြစ်သည့် ဝိဟိသာမှ စိုးရိမ်ကြောက်လန့်မှု ကင်းလျက် ကရုဏာကိုပွားများရပါမည်။ မှန်၏။ သနားခြင်းကရုဏာနှင့် ညှဉ်းဆဲခြင်း ဝိဟိသာတို့သည် အတူတကွ မဖြစ်ပေ။ ထို့ကြောင့် ကရုဏာပွားများသူအတွက် ဝိဟိသာဟူသော အဝေးရန်သူသည် စိုးရိမ်ကြောက်လန့်စရာ မဟုတ်ပေ။

ဂေဟသီတ-ဒေါမနဿဟူသည်

အလိုရှိအပ်၊ နှစ်သက်အပ်၊ မြတ်နိုးအပ်၊ စိတ်နှလုံးကို တိုးပွားစေတတ် ကုန်သော လောကမိသန့်သက်ဆိုင်သည့် မျက်စိဖြင့်မြင်ရကုန်သော အဆင်းရူပါရုံ တို့ကို မရရှိခြင်းကိုအကြောင်းပြု၍ ‘မရလေခြင်း’ဟု အဖန်ဖန်ရှုသော ပုဂ္ဂိုလ်အား လည်းကောင်း၊ ရှေးအခါက ရရှိခဲ့ဖူးပြီးဖြစ်၍ ယခုအခါ၌ ကွယ်ပျောက်ချုပ်နေ ဆုံးရှုံးပျက်စီးလေပြီးသော အဆင်းရူပါရုံတို့ကို အဖန်ဖန်ရှုဆင်ခြင်မိသော ပုဂ္ဂိုလ်အား လည်းကောင်း နှလုံးမသာယာခြင်း၊ ဝမ်းနည်းပူဆွေးခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်လာတတ်၏။ ယင်းသို့ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကို ကာမဂုဏ်ကိုမှီသော နှလုံးမသာယာခြင်း “ဂေဟသီတ-ဒေါမနဿ”ဟုခေါ်ပါသည်။ (စဉ်း၂။ ၅၂၅)

မုဒိတာ မည်ပုံ

- မုဒိတာနှင့်ပြည့်စုံသော သူတို့သည် ထိုမုဒိတာ၏ အကူအညီဖြင့် ဝမ်းမြောက် ကြကုန်၏။ ဤသို့ ဝမ်းမြောက်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် မုဒိတာ မည်ပါသည်။
- တစ်နည်းအားဖြင့်- ဝမ်းမြောက်တတ်သောကြောင့် မုဒိတာ မည်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့်- ဝမ်းမြောက်ခြင်းသဘောမျှကိုပင် မုဒိတာ ဟုခေါ်သည်။

မုဒိတာ၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) မုဒိတာသည် သူတစ်ပါးတို့၏ စည်းစိမ်ဥစ္စာ ကုံလုံပြည့်စုံကြွယ်ဝသည်၏ အဖြစ်ကို ဝမ်းမြောက်တတ်ခြင်း(ပမောဒန)လက္ခဏာ ရှိ၏။

- (ခ) ငြူစူမှု၊မနာလိုမှုကင်းခြင်း ကိစ္စရှိ၏။
- (ဂ) သူတစ်ပါးစည်းစိမ်၌ မမွေ့လျော်ခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်းပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) သတ္တဝါတို့၏စည်းစိမ်ကို ရှုမြင်လိုခြင်းဟူသော ယောနိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (င) သူတစ်ပါးစည်းစိမ်၌ မပျော်မွေ့မှုငြိမ်းခြင်း (အရတိဂူပသမ)သည် မုဒိတာ၏ ပြည့်စုံခြင်း(သမ္ပတ္တိ) မည်၏။
- (စ) ခင်မင်ရင်းနှီးသည့်အနေအထားဖြင့် ဝမ်းသာရွှင်ပြမှုဖြစ်ခြင်း (ပဟာသသမ္ပဝ) သည် မုဒိတာ၏ပျက်စီးခြင်း(ဝိပုတ္တိ) မည်၏။

မုဒိတာ၏ အနီးရန်နှင့်အဝေးရန်

မုဒိတာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အနီးကပ်ရန်သူမှာ ကာမဂုဏ်ကိုမှီသော ဝမ်းမြောက်ခြင်း ဟုဆိုအပ်သော ‘ဂေဟသီတ-သောမနဿ’ ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ-ပြည့်စုံခြင်း ကိုရှုခြင်းအားဖြင့် မုဒိတာနှင့်သဘောချင်းတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

မုဒိတာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အဝေးရန်သူမှာ သူတစ်ပါးစည်းစိမ်၌ မမွေ့လျော်ခြင်း၊ မနာလိုခြင်းဟူသော ‘အရတိတရား’ ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ-မုဒိတာနှင့် သဘာဝဖြစ်သော သောမနဿနှင့်သဘောချင်းမတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဝေးသောရန်သူဖြစ်သည့် အရတိတရားမှ စိုးရိမ်ကြောက်လန့်မှုကင်းလျက် မုဒိတာကို ပွားများရပါမည်။

မှတ်ချက်။ မမွေ့လျော်ခြင်း အရတိတရားသည် သူတစ်ပါးစည်းစိမ်ချမ်းသာ၌ မမွေ့လျော်ခြင်း အရတိတရားနှင့် တောကျောင်းစသည်တို့၌ မမွေ့လျော်ခြင်း အရတိတရားဟူ၍ နှစ်မျိုးနှစ်စား ရှိသည်။ ထိုတွင် ဤနေရာ၌ သူတစ်ပါးစည်းစိမ်ချမ်းသာ၌ မမွေ့လျော်ခြင်း အရတိတရားသာ လိုရင်းဖြစ်သည်။

ဂေဟသီတ-သောမနဿဟူသည်

အလိုရှိအပ်၊ နှစ်သက်အပ်၊ မြတ်နိုးအပ်၊ စိတ်နှလုံးကို တိုးပွားစေတတ်ကုန် သော လောကမိသန့်သက်ဆိုင်သည့် မျက်စိဖြင့်မြင်ရကုန်သော အဆင်းရူပါရုံ တို့ကို ရရှိခြင်းကိုအကြောင်းပြု၍ ‘အရတော်လေစွ’ဟု အဖန်ဖန်ရှုသော ပုဂ္ဂိုလ်အား လည်းကောင်း၊ ရှေးအခါက ရရှိခဲ့ဖူးပြီးဖြစ်၍ ယခုအခါ၌ ကွယ်ပျောက်ချုပ်နေ ဆုံးရှုံးပျက်စီးလေပြီးသော အဆင်းရူပါရုံတို့ကို ခံစားရသည့်အနေအထားဖြင့် ပြန်လည်၍

အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်မိသောပုဂ္ဂိုလ်အားလည်းကောင်း စိတ်ရွှင်လန်းဝမ်းမြောက်ခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်လာတတ်၏။ ယင်းသို့ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကို ကာမဂုဏ်ကိုမှီသော ဝမ်းမြောက်ခြင်း “ဂေဟသိတ-သောမနဿ” ဟုခေါ်ပါသည်။ (စည်၊ ၅၂၈)

ဥပေက္ခာ မည်ပုံ

“ရန်ကင်းကြပါစေ” ဤသို့အစရှိသော ကြောင့်ကြဗျာပါရကို ပယ်သောအားဖြင့် လည်းကောင်း၊ အလယ်အလတ်သဘောရှိခြင်းသို့ ရောက်သောအားဖြင့်လည်းကောင်း ဘက်မလိုက်ဘဲ အညီအမျှ အသင့်အားဖြင့်ရှုတတ်သော သဘောသည် ‘ဥပေက္ခာ’ မည်ပါသည်။

ဥပေက္ခာ၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) ဥပေက္ခာသည် ဘက်မလိုက်ဘဲ အလယ်၌တည်သော အခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း(မဇ္ဈတ္တကာရပဝတ္တိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) သတ္တဝါတို့အပေါ်၌ အညီအမျှမြင်ခြင်း ကိစ္စရှိ၏။
- (ဂ) သတ္တဝါတို့အပေါ်၌ ချစ်ခြင်း၊ မုန်းခြင်းတို့၏ ငြိမ်းခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) သတ္တဝါတို့၏ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်ကို ရှုမြင်ခြင်းဟူသော ယောနိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောကြောင်း ပဒဋ္ဌာန်ရှိ၏။
- (င) သတ္တဝါတို့၌ ချစ်ခြင်း၊ မုန်းခြင်းငြိမ်းအေးမှု(ပဋိဃာနုနယဂူပဿမ)သည် ဥပေက္ခာ၏ပြည့်စုံခြင်း(သမ္ပတ္တိ) မည်၏။
- (စ) ကာမဂုဏ်ကိုမှီသော မောဟနှင့်ယှဉ်သောဥပေက္ခာ (ဂေဟသိတအညာဏု-ပေက္ခာ)သည် ဥပေက္ခာ၏ပျက်စီးခြင်း(ဝိပုတ္တိ) မည်၏။

ဥပေက္ခာ၏ အနီးရန်နှင့်အဝေးရန်

ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အနီးကပ်ရန်သူမှာ ကာမဂုဏ်ကိုမှီသော မောဟနှင့် ယှဉ်သည့် ဥပေက္ခာဟုဆိုအပ်သော ‘ဂေဟသိတ-အညာဏုပေက္ခာ’ ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ-အပြစ်နှင့်ဂုဏ်ကို မရှုစမ်း၊မဆင်ခြင်သည့်အလိုအားဖြင့် ဥပေက္ခာနှင့် သဘောချင်းတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အဝေးရန်သူမှာ ရာဂနှင့်ဒေါသ ဖြစ်ပါသည်။ အကြောင်းမှာ-ဥပေက္ခာနှင့်သာဘာဂဖြစ်သော အညာဏုပေက္ခာနှင့် သဘောချင်း မတူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ သို့ဖြစ်၍ ထိုဝေးသောရန်သူဖြစ်သော ရာဂနှင့် ဒေါသမှ

စိုးရိမ်ကြောက်လန့်မှုကင်းလျက် လျစ်လျူရှုမှု ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရကို ပွားများရ ပါမည်။ မှန်၏။ လျစ်လျူရှုခြင်းဥပေက္ခာနှင့် တပ်မက်ခြင်းရာဂ(သို့မဟုတ်) ထိပါး နှောက်ယှက်ခြင်း ပဋိဃာတို့သည် အတူတကွ ဖြစ်ပေါ်လေ့မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရကို ပွားများသူအတွက် အဝေးရန်သူဖြစ်သော ရာဂနှင့်ဒေါသ သည် စိုးရိမ်ကြောက်လန့်စရာ မဟုတ်ပေ။

ဂေဟသိတ-အညာဏုပေက္ခာ ဟူသည်

ကိလေသာတို့ကို တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းမျှ မအောင်နိုင်သေးသောသူ၊ နောင်ဖြစ် မည့် ပဋိသန္ဓေဝိပါက်ကို မအောင်နိုင်သေးသောသူ၊ တွေဝေမှုမောဟ၌ အပြစ်တို့ကို မမြင်သေးသောသူဟုဆိုအပ်သော မိုက်မဲတွေဝေ၍ အကြားအမြင် ဗဟုသုတမရှိသော ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်တို့အား မျက်စိဖြင့် အဆင်းကိုမြင်ပြီးလျှင် လျစ်လျူရှုခြင်း ဥပေက္ခာသည် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ဤလျစ်လျူရှုမှု ဥပေက္ခာသည် မြင်ရသော အဆင်းရှုပါရုံကို မလွန်မြောက်နိုင်ပေ။ ဤသို့သောဥပေက္ခာမျိုးကို ကာမဂုဏ်ကိုမှီသော မောဟနှင့် ယှဉ်သောဥပေက္ခာ “ဂေဟသိတ-အညာဏုပေက္ခာ” ဟုခေါ်ပါသည်။

ဗြဟ္မဝိဟာရ၏ ဆက်ဆံသောအကျိုး

ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးလုံးနှင့် ဆက်ဆံသောအကျိုးများမှာ -

- (၁) ဝိပဿနာသုခ = ဝိပဿနာချမ်းသာနှင့်
- (၂) ဘဝသမ္ပတ္တိ = သုဂတိဘဝကိုရခြင်း တို့ဖြစ်ပါသည်။

ဗြဟ္မဝိဟာရ၏ မဆက်ဆံသော သီးသန့်အကျိုး

ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးတို့တွင် -

- (၁) မေတ္တာသည် ဗျာပါဒဒေါသကင်းကွာခြင်း အကျိုးရှိ၏။
- (၂) ကရုဏာသည် ညှဉ်းဆဲခြင်း ဝိဟိသာကင်းကွာခြင်း အကျိုးရှိ၏။
- (၃) မုဒိတာသည် မမွေ့လျော်ခြင်း အရတိတရားကင်းကွာခြင်း အကျိုးရှိ၏။
- (၄) ဥပေက္ခာသည် တပ်မက်ခြင်းရာဂကင်းကွာခြင်း အကျိုးရှိ၏။

ဗြဟ္မဝိဟာရ၏ အစ၊အလယ်၊အဆုံးနှင့် အာရုံ

- (က) ဗြဟ္မဝိဟာရတရားတို့ကို ဖြစ်ပွားစေရန် အလိုရှိခြင်းဟူသော ကုသိုလ်ဆန္ဒသည် ဗြဟ္မဝိဟာရ၏အစ ဖြစ်၏။
- (ခ) နိဝရဏစသည်တို့ကို ပယ်ခွါခြင်းသည် ဗြဟ္မဝိဟာရ၏အလယ် ဖြစ်၏။
- (ဂ) အပ္ပနာဈာန်သည် ဗြဟ္မဝိဟာရ၏အဆုံး ဖြစ်၏။

(ဃ) ပညတ်အလိုအားဖြင့် သတ္တဝါတစ်ဦးတစ်ယောက်သည်လည်းကောင်း၊ များစွာသော သတ္တဝါတို့သည်လည်းကောင်း ဗြဟ္မဝိဟာရ၏အာရုံ ဖြစ်၏။

အာရုံကို ပွားပုံ

ဥပစာရသို့ ရောက်သောအခါ၌ဖြစ်စေ၊ အပ္ပနာသို့ ရောက်သောအခါ၌ဖြစ်စေ အာရုံကို ပွားနိုင်၏။ ပွားပုံအစဉ်မှာ ဤသို့ ဖြစ်၏။

ဥပမာအားဖြင့်- ကျွမ်းကျင်သော လယ်သမားတစ်ယောက်သည် လယ်ထွန် သင့်သောအရပ်ကို ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ပြီးမှ အစဉ်အတိုင်း ထွန်သွားသကဲ့သို့ ထိုအတူ ရှေးဦးအစ၌ ကျောင်း၊အိမ် အဆောက်အဦတစ်ခုခုကို ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ပြီး “ဤကျောင်း၊ဤအိမ်၌ နေထိုင်ကြကုန်သောသူတို့သည် ဘေးရန်ကင်းကြပါစေ” စသည်ဖြင့် မေတ္တာပို့ရမည်။ ဤသို့ ထိုကျောင်း၊အိမ်၌ နေထိုင်ကြကုန်သောသူတို့ အပေါ်၌ မေတ္တာစိတ်ကို အထပ်ထပ်ဖြစ်ပေါ်စေပြီးလျှင် မေတ္တာအားကောင်းလာ သောအခါ နှစ်ခု၊သုံးခုသော ကျောင်း၊အိမ်စသည်တို့ကို အစဉ်အတိုင်း တိုး၍တိုး၍ လည်းကောင်း၊ ထိုနောက် လမ်းတစ်လမ်းကိုလည်းကောင်း၊ ရွာတစ်ဝက်ကို လည်းကောင်း၊ တစ်ရွာလုံးကိုလည်းကောင်း၊ နေပုဒ်တစ်ခုကိုလည်းကောင်း၊ တစ်တိုင်းလုံးကိုလည်းကောင်း၊ တစ်နယ်လုံးကိုလည်းကောင်း၊ တစ်ပြည်လုံးကိုလည်း ကောင်း၊ အရပ်မျက်နှာတစ်ခုကိုလည်းကောင်း ပိုင်းခြား၍ မေတ္တာပို့ရမည်။

ဤနည်းဖြင့် စကြဝဠာတစ်ခုလုံးကိုသော်လည်းကောင်း၊ ထို့ထက် အလွန်သော် လည်းကောင်း ပိုင်းခြား၍ အရပ်ဒေသအသီးသီးရှိ သတ္တဝါတို့အပေါ်၌ မေတ္တာစိတ်ကို ဖြစ်စေရပါမည်။ ဤသည်မှာ အာရုံကို ပွားပုံအဆင့်ဆင့် ဖြစ်ပါသည်။

မှတ်ချက်။ ကရုဏာစသော ကျန်ဗြဟ္မဝိဟာရသုံးပါးတို့ကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း အာရုံကို တိုး၍တိုး၍ ပွားနိုင်သည်။

နိဿန္နခေါ် အကျိုးရလဒ်

အရူပဈာန်တို့သည် ကသိုဏ်းဈာန်တို့ကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသော အကျိုးရလဒ် ဖြစ်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်သည် ရူပဈာန်သမာဓိ၊ အောက်အရူပဈာန်သမာဓိတို့ကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသော အကျိုးရလဒ်ဖြစ်သကဲ့သို့ လည်းကောင်း၊ ဖလသမာပတ်သည် ဝိပဿနာကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသော အကျိုးရလဒ်ဖြစ်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ နိရောဓသမာပတ်သည် သမထ၊ ဝိပဿနာ တို့ကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသော အကျိုးရလဒ်ဖြစ်သကဲ့သို့လည်းကောင်း ထို့အတူ

ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရသည် ရှေ့ဗြဟ္မဝိဟာရသုံးပါးအပေါင်းကြောင့် ထွက်ပေါ်လာ သော နိဿန္နခေါ် အကျိုးရလဒ် ဖြစ်ပေသည်။

ဥပမာအားဖြင့်-တိုင်တို့ကို မစိုက်မထူဘဲ၊ ထုပ်လျှောက်တို့ကို မတင်ဘဲ ကောင်းကင်၌ အထွပ်၊အခြင်တို့ကို တင်ထားရန် မဖြစ်နိုင်သကဲ့သို့ ထို့အတူ ရှေ့ သုံးပါးသော ဗြဟ္မဝိဟာရတို့၌ရအပ်သော တတိယဈာန်နှင့်ကင်း၍ စတုတ္ထ ဗြဟ္မဝိဟာရဈာန်ကို ပွားများရန် မဖြစ်နိုင်ပေ။ (စည်၊ ၂။ ၅၃၂)

ဗြဟ္မဝိဟာရ မည်ပုံ

မြတ်သောအနက်သဘောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အပြစ်ကင်းသည်၏အဖြစ် ကြောင့်လည်းကောင်း ဗြဟ္မဝိဟာရ မည်ပါသည်။

မှန်၏။ မေတ္တာစသည်တို့ကို ပွားများ၍နေထိုင်ခြင်းသည် သတ္တဝါတို့၌ မှန်ကန်ကောင်းမွန်သော အကျင့်ဖြစ်သောကြောင့် အထူးသဖြင့် မြင့်မြတ်၏။ ထို့ပြင် ဗြဟ္မာတို့သည် နီဝရဏစသော အပြစ်ကင်းသောစိတ်ရှိကုန်လျက် နေထိုင်ကြကုန် သကဲ့သို့ ထို့အတူ မေတ္တာစသည်တို့ကို ပွားများသောပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ နေထိုင်ခြင်းသည် လည်း အပြစ်ကင်းသောနေထိုင်ခြင်းဖြစ်သဖြင့် ဗြဟ္မာတို့၏နေထိုင်ခြင်းနှင့် တူ ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်သောအနက်သဘောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အပြစ် ကင်းသည်၏အဖြစ်ကြောင့်လည်းကောင်း ဗြဟ္မဝိဟာရမည်၏-ဟူ၍ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဗြဟ္မဝိဟာရ=မြင့်မြတ်သောနေထိုင်ခြင်း၊ အပြစ်ကင်းသောနေထိုင်ခြင်း)

ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးသာ ရှိခြင်းအကြောင်း

မေတ္တာသည် ဗျာပါဒ-ဒေါသအဖြစ်များသောသူ၏ စင်ကြယ်ကြောင်း ဖြစ်၏။ ကရုဏာသည် ညည်းဆဲခြင်း ဝိဟိသာအဖြစ်များသောသူ၏ စင်ကြယ်ကြောင်း ဖြစ်၏။ ဗုဒ္ဓိတာသည် သူစည်းစိမ်၌ မမွေ့လျော်မှု၊မနာလိုမှု အရတိတရား အဖြစ်များ သောသူ၏ စင်ကြယ်ကြောင်းဖြစ်၏။ ဥပေက္ခာသည် တပ်မက်မှုရာဂအဖြစ်များ သောသူ၏ စင်ကြယ်ကြောင်းဖြစ်၏။ ဤသို့လျှင် ပုဂ္ဂိုလ်လေးမျိုးတို့၏ စင်ကြယ်သော အကြောင်းလေးပါးရှိသောကြောင့် ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးရှိခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့်- အစီးအပွားကို ဆောင်ပေးခြင်း၊ အစီးအပွားမဲ့၊ အကျိုးမဲ့ကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊ ပြည့်စုံသော သူစည်းစိမ်၌ ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်ခြင်း၊ တစ်ဘက်သတ်ကျစေရန် နှလုံးမသွင်းခြင်းတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်း ဗြဟ္မဝိဟာရ လေးပါးရှိခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

သားလေးယောက်ရှိသောမိခင်နှင့် တူပုံ

ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးကို ပွားများသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် သားလေးယောက် ရှိသောမိခင်နှင့် တူ၏။ မိခင်တစ်ဦး၌ အလွန်ငယ်ရွယ်သောသားတစ်ယောက်၊ မကျန်းမမာဖြစ်နေသော သားတစ်ယောက်၊ အရွယ်ရောက်သော သားတစ်ယောက်၊ မိမိကိစ္စကို မိမိကိုယ်တိုင် ဆောင်ရွက်နိုင်စွမ်းရှိသော သားတစ်ယောက်-ဟု သားလေးယောက် ရှိသည် ဆိုပါစို့...

- (၁) ထိုမိခင်သည် အလွန်ငယ်ရွယ်သော သားငယ်လေး၏ ကြီးပွားခြင်းကို အလိုရှိသကဲ့သို့ ထိုအတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း မေတ္တာဖြင့် သတ္တဝါတို့၏ ကြီးပွားချမ်းသာခြင်းကို အလိုရှိ၏။
 - (၂) မိခင်သည် မကျန်းမမာဖြစ်နေသောသား၏ အနာရောဂါကင်းပျောက်၍ ကျန်းမာခြင်းကို အလိုရှိသကဲ့သို့ ထိုအတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ကရုဏာဖြင့် ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်နေသော သတ္တဝါတို့၏ ဆင်းရဲပယ်ပျောက်ခြင်းကို အလိုရှိ၏။
 - (၃) မိခင်သည် အရွယ်ရောက်သောသား၏ အရွယ်ကောင်းခြင်း၊ ပြည့်စုံခြင်း၏ ကြာမြင့်စွာတည်တံ့ခြင်းကို အလိုရှိသကဲ့သို့ ထိုအတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း မုဒိတာဖြင့် သတ္တဝါတို့၏ စီးပွားဥစ္စာပြည့်စုံမှု၏ ကြာမြင့်စွာတည်တံ့ခြင်းကို အလိုရှိ၏။
 - (၄) မိခင်သည် မိမိကိစ္စကို မိမိကိုယ်တိုင် ဆောင်ရွက်နိုင်စွမ်းရှိသော သားအပေါ်၌ တစ်စုံတစ်ခုသော ကိစ္စကိုမျှ ကြောင့်ကြစိုက်စရာမလိုသကဲ့သို့ ထိုအတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ဥပေက္ခာဖြင့် သတ္တဝါတို့၏ ဆင်းရဲ၊ ချမ်းသာဟူသမျှ၌ ကြောင့်ကြစိုက်စရာ မလိုတော့ပေ။
- ဤသို့လျှင် ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးကို ပွားများသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် သားလေးယောက်ရှိသော မိခင်နှင့်တူပါသည်။ (စဉ်း၂၊ ၅၃၄)

ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါး ဟောစဉ်

ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးကို ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် သတ္တဝါတို့၌ ရှေးဦးစွာ အစီးအပွားကိုပြုကျင့်သော အခြင်းအရာ၏အလိုအားဖြင့် ကျင့်အပ်၏။ မေတ္တာသည် အစီးအပွားကိုပြုကျင့်သော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်ခြင်း-လက္ခဏာရှိသောကြောင့် မေတ္တာကို ရှေးဦးစွာ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ထို့နောက် တောင့်တအပ်သော အစီးအပွားနှင့်ပြည့်စုံကုန်သော သတ္တဝါတို့အား ဆင်းရဲဒုက္ခနှိပ်စက်ခံရသည်ကို မြင်ရ၊ ကြားရလျှင်သော်လည်းကောင်း၊ ငရဲဆင်းရဲစသည်တို့၌ဖြစ်နိုင်သည်ကို မြော်တွေးကြံဆ၍သော်လည်းကောင်း ဆင်းရဲကို

ပယ်ဖျောက်တတ်သော အခြင်းအရာ၏အလိုအားဖြင့် ကျင့်အပ်၏။ ကရုဏာသည် ဆင်းရဲကို ပယ်ဖျောက်သောအခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာရှိသောကြောင့် မေတ္တာကို ဟောတော်မူသည်၏အခြားမဲ့၌ ကရုဏာကိုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ထို့နောက် တောင့်တသည့်အတိုင်း အစီးအပွားနှင့်ပြည့်စုံကုန်သော၊ တောင့်တသည့်အတိုင်း ဆင်းရဲကင်းကုန်သော သတ္တဝါတို့၏ ပြည့်စုံခြင်းကိုတွေ့မြင်၍ ပြည့်စုံသောစည်းစိမ်၌ ဝမ်းမြောက်သောအလိုအားဖြင့် ကျင့်အပ်၏။ မုဒိတာသည် ဝမ်းမြောက်ခြင်းလက္ခဏာရှိသောကြောင့် ကရုဏာကို ဟောတော်မူသည်၏အခြားမဲ့၌ မုဒိတာကိုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ထို့နောက် ပြုဖွယ်ကိစ္စမရှိသောကြောင့် လျစ်လျူရှုခြင်းဟုဆိုအပ်သော အလယ်အလတ်သဘော အခြင်းအရာအားဖြင့် ကျင့်အပ်၏။ ဥပေက္ခာသည် အလယ်အလတ်သဘော လက္ခဏာရှိသောကြောင့် မုဒိတာကို ဟောတော်မူသည်၏ အခြားမဲ့၌ ဥပေက္ခာကိုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စဉ်း၂၊ ၅၃၄-၅၃၅)

အပ္ပမညာ မည်ပုံ

မေတ္တာစသည်တို့သည် အတိုင်းအရှည် ပမာဏကင်းသောအာရုံ၌ ဖြစ်ကြသောကြောင့် ‘အပ္ပမညာ’ မည်ပါသည်။

မှန်၏။ အတိုင်းအရှည် ပမာဏကင်းသော သတ္တဝါတို့သည် မေတ္တာစသည်တို့၏အာရုံများ ဖြစ်ကြပါသည်။ သတ္တဝါတစ်ယောက်၊ သို့မဟုတ် အရပ်ဒေသတစ်ခုဟူသော ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ချက်(ပမာဏ)ကို မယူဘဲ၊ အတိုင်းအရှည် ပမာဏသတ်မှတ်ချက်မရှိသော (အပ္ပမာဏ)အားလုံးအပေါ်၌ ပျံ့နှံ့အောင်ဖြန့်ခြင်းကို ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် အတိုင်းအရှည် ပမာဏသတ်မှတ်ချက်ကင်းသော အာရုံ(အပ္ပမာဏာရမ္မဏ)၌ ဖြစ်သောကြောင့် ‘အပ္ပမညာ’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ရနိုင်သောဈာန်များ

မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာဟူသော ရှေ့ဗြဟ္မဝိဟာရသုံးပါးသည် စတုတ္ထနည်းဖြင့် ပထမဈာန်၊ ဒုတိယဈာန်၊ တတိယဈာန်ဟူသော ဈာန်သုံးပါး၊ ပဉ္စကနည်းဖြင့် ပထမဈာန်၊ ဒုတိယဈာန်၊ တတိယဈာန်၊ စတုတ္ထဈာန်ဟူသော ဈာန်လေးပါးကို ရနိုင်သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဒေါမနဿကြောင့်ဖြစ်သော ဗျာပါဒ၊ ဝိပဿီ၊ အရတိတရားများ ကင်းကွာသဖြင့် သောမနဿနှင့် အမြဲယှဉ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

နောက်ဆုံးဖြစ်သော ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရသည် စတုတ္ထနည်းဖြင့် စတုတ္ထဈာန် တစ်ပါး၊ ပဉ္စမနည်းဖြင့် ပဉ္စမဈာန်တစ်ပါးကိုသာ ရနိုင်သည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် သတ္တဝါတို့အပေါ်၌ အလယ်အလတ်သဘော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သော ဗြဟ္မဝိဟာရသည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်ကင်း၍မဖြစ်နိုင်၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်သာ အမြဲယှဉ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ (စည်ပျ။ ၅၃၆)

ပာလိဒွဝသနသုတ်၌ မေတ္တာစသည်တို့ကို
အထူးပြု၍ ဟောတော်မူပုံ

“ရဟန်းတို့...မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိကို သုဘဝိမောက္ခလျှင် အလွန်အမြတ် ရှိသည်ဟု ငါဘုရား ဟောတော်မူ၏။ ရဟန်းတို့...ကရုဏာစေတောဝိမုတ္တိကို အာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ်လျှင် အလွန်အမြတ်ရှိသည်ဟု ငါဘုရား ဟောတော် မူ၏။ ရဟန်းတို့...မုဒိတာစေတောဝိမုတ္တိကို ဝိညာဏဉ္စာယတနသမာပတ်လျှင် အလွန်အမြတ်ရှိသည်ဟု ငါဘုရား ဟောတော်မူ၏။ ရဟန်းတို့...ဥပေက္ခာစေတော- ဝိမုတ္တိကို အာကိဉ္စညာယတနသမာပတ်လျှင် အလွန်အမြတ်ရှိသည်ဟု ငါဘုရား ဟောတော်မူ၏။”

မေတ္တာသည် သုဘဝိမောက္ခလျှင်
အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ

မေတ္တာဖြင့်နေလေ့ရှိသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား သတ္တဝါတို့သည် စက်ဆုပ်ဖွယ် မဟုတ်၊ ချစ်ခင်ဖွယ်အနေဖြင့်သာ ထင်ကုန်၏။ ဤသို့ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သော အခြင်းအရာဖြင့် အလေ့အကျင့်ရနေသောကြောင့် စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သည့် အညိုစသော စင်ကြယ်သောအဆင်းအရောင်တို့၌ စိတ်ကို ပို့ဆောင်နိုင်ပြီး၊ ယင်း စင်ကြယ်သောအဆင်းအရောင် ဝဏ္ဏကသိုဏ်းတို့၌ မခက်ခဲဘဲ လွယ်ကူစွာ ပြေးဝင်နိုင်စွမ်း ရှိလေသည်။

ဤသို့လျှင် မေတ္တာသည် စင်ကြယ်သော အဆင်းအရောင် ဝဏ္ဏကသိုဏ်း ဈာန်ဟူသော သုဘဝိမောက္ခ၏ မှီရာအကြောင်း ဥပနိဿယဖြစ်သောကြောင့် “မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိသည် သုဘဝိမောက္ခလျှင် အလွန်အမြတ်ရှိသည်”ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုသုဘဝိမောက္ခထက် ပိုလွန်၍ မဖြစ်နိုင်ပေ။

ကရုဏာသည် အာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ်လျှင်
အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ

ကရုဏာဖြင့်နေလေ့ရှိသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား တုတ်ဖြင့်ရိုက်နှက်ခြင်းစသော ရုပ်လျှင်အကြောင်းရှိသော ဆင်းရဲကိုရှုဆင်ခြင်လျက် သနားခြင်းကရုဏာ ဖြစ်သောကြောင့် ရုပ်အပြစ်သည် အလွန်ထင်ရှား၏။ ဤသို့ ရုပ်အပြစ်ကို ထင်ရှား သိခြင်း၌ အလေ့အကျင့်ရနေသောကြောင့် ပထဝီကသိုဏ်းစသည့် ရုပ်ကသိုဏ်း တို့တွင် ကသိုဏ်းတစ်ပါးပါးကို ခွါ၍ ရုပ်၏ကင်းကွာလွတ်မြောက်ကြောင်းဖြစ်သော ကောင်းကင်ပညတ်၌ စိတ်ကို ပို့ဆောင်နိုင်ပြီး၊ ယင်း ကောင်းကင်ပညတ်၌ မခက်ခဲဘဲ လွယ်ကူစွာ ပြေးဝင်နိုင်စွမ်းရှိလေသည်။

ဤသို့လျှင် ကရုဏာသည် အာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ်၏ မှီရာ အကြောင်း ဥပနိဿယဖြစ်သောကြောင့် “ကရုဏာစေတောဝိမုတ္တိသည် အာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ်လျှင် အလွန်အမြတ်ရှိသည်”ဟု မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ်ထက် ပိုလွန်၍ မဖြစ်နိုင်ပေ။

မုဒိတာသည် ဝိညာဏဉ္စာယတနသမာပတ်လျှင်
အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ

မုဒိတာဖြင့်နေလေ့ရှိသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား အကြောင်းအမျိုးမျိုးကြောင့် ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်နေကြသည့် သတ္တဝါတို့၏ ဝိညာဏ်(စိတ်)ကို ရှုဆင်ခြင်လျက် မုဒိတာဖြစ်ခြင်းကြောင့် ဝိညာဏ်ကိုယူခြင်း၌ အလေ့အကျင့်ရသော စိတ်သည် ဖြစ်နေ၏။ ဤသို့ ဝိညာဏ်ကိုယူခြင်း၌ အလေ့အကျင့်ရနေသောကြောင့် ဘာဝနာ အစဉ်ဖြင့်ရပြီးသော အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်ကို ကျော်လွန်၍ ကောင်းကင်ပညတ် အာရုံရှိသော ဝိညာဏ်၌ စိတ်ကို ပို့ဆောင်နိုင်ပြီး၊ ယင်းဝိညာဏ်၌ မခက်ခဲဘဲ လွယ်ကူစွာ ပြေးဝင်နိုင်စွမ်းရှိလေသည်။

ဤသို့လျှင် မုဒိတာသည် ဝိညာဏဉ္စာယတနသမာပတ်၏ မှီရာအကြောင်း ဥပနိဿယဖြစ်သောကြောင့် “မုဒိတာစေတောဝိမုတ္တိသည် ဝိညာဏဉ္စာယတန သမာပတ်လျှင် အလွန်အမြတ်ရှိသည်”ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုဝိညာဏဉ္စာယတနသမာပတ်ထက် ပိုလွန်၍ မဖြစ်နိုင်ပေ။

ဥပေက္ခာသည် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်လျှင်
အလွန်ဆုံးဖြစ်ပုံ

ဥပေက္ခာဖြင့်နေလေ့ရှိသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား “သတ္တဝါတို့သည် ချမ်းသာကြပါစေ” စသည်ဖြင့် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်မှုမရှိသောကြောင့် သုခ၊ ဒုက္ခစသော ပရမတ်သဘောကိုယူခြင်းမှ မျက်နှာလွဲသောအားဖြင့် အဝိဇ္ဇာမာနပညတ်ကို ယူခြင်း၌ ကျွမ်းကျင်သောစိတ်သည် ဖြစ်နေ၏။ ဤသို့ ပရမတ်သဘောကိုယူခြင်းမှ မျက်နှာလွဲသောအလေ့အကျင့် ရှိနေခြင်း၊ အဝိဇ္ဇာမာနပညတ်ကိုယူခြင်း၌ ကျွမ်းကျင်သောစိတ်ရှိနေခြင်းကြောင့် ဘာဝနာအစဉ်ဖြင့်ရပြီးသော ဝိညာဏဉာဏယတနစာရ်ကို ကျော်လွန်၍ ပရမတ်သဘောဖြစ်သော ဝိညာဏ်၏မရှိခြင်း အဘာဝပညတ်၌ စိတ်ကို ပို့ဆောင်နိုင်ပြီး၊ ယင်းပရမတ်သဘောဖြစ်သော ဝိညာဏ်၏မရှိခြင်း အဘာဝပညတ်၌ မခက်ခဲဘဲ လွယ်ကူစွာ ပြေးဝင်နိုင်စွမ်းရှိလေသည်။

ဤသို့လျှင် ဥပေက္ခာသည် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်၏ နိရာအကြောင်း ဥပနိဿယဖြစ်သောကြောင့် “ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိသည် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်လျှင် အလွန်အမြတ်ရှိသည်” ဟု ဖြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ထက် ပိုလွန်၍ မဖြစ်နိုင်ပေ။(၅၄၄-၅၄၇)

ဒါနပါရမီ စသော ကလျာဏဓမ္မပြည့်ကြောင်းတရား
ဖြစ်ပုံ

ဤမေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ ဥပေက္ခာဟူသော ဗြဟ္မဝိဟာရတရားလေးပါးသည် ဒါနပါရမီ၊ သီလပါရမီစသော ကလျာဏဓမ္မပြည့်ကြောင်းတရားများ ဖြစ်သည်။

မေတ္တာဖြင့် သတ္တဝါတို့၏ အကျိုးစီးပွားကို လိုလားခြင်း၊ ကရုဏာဖြင့် သတ္တဝါတို့၏ ဆင်းရဲဒုက္ခကို သည်းမခံနိုင်ခြင်း၊ မုဒိတာဖြင့် ရပြီးစည်းစိမ်အထူးကို ကြာမြင့်စွာတည်တံ့စေလိုခြင်း၊ ဥပေက္ခာဖြင့် သတ္တဝါအားလုံးတို့အပေါ်၌ ဘက်လိုက်မှု မရှိ၊ ညီမျှသောစိတ်ထားရှိခြင်းတို့ဖြင့် နေလေ့ရှိကြကုန်သော ဘုရားအလောင်း သူတော်ကောင်းတို့သည် -

- (၁) ‘ဤသူကို ပေးသင့်၏၊ ထိုသူကို မပေးသင့်’ ဟု ခွဲခြားမှု မပြု၊ မည်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်ကိုမဆို ပေးလှူခြင်းဟူသော ဒါနပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၂) သတ္တဝါတို့ကို ညှဉ်းဆဲသတ်ဖြတ်ခြင်းစသည်တို့မှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းဟူသော သီလပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။

- (၃) သီလနှင့်ပြည့်စုံစေရန် ရှင်ရဟန်းပြုခြင်း၊ တောထွက်ခြင်းဟူသော နေက္ခမ္မပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၄) သတ္တဝါတို့အတွက် အကျိုးရှိ၊ မရှိ အမှုတို့၌ တွေဝေမှုမဖြစ်စေရန် ပညာဖြင့် ဆင်ခြင်ခြင်းဟူသော ပညာပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၅) သတ္တဝါတို့၏ အကျိုးစီးပွားအတွက် အမြဲမပြတ်အားထုတ်ခြင်းဟူသော ဝီရိယပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၆) မြတ်သောဝီရိယအစွမ်းကြောင့် မိမိတို့ကိုယ်တိုင် ရဲရင့်မှုရှိကြပါလျက် သတ္တဝါတို့၏ အမျိုးမျိုးသော ကျူးလွန်ပြစ်မှားမှုမှန်သမျှကို သည်းခံခွင့်လွှတ်ခြင်းဟူသော ခန္တီပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၇) မိမိဝန်ခံသည့် မည်သို့သောဝန်ခံချက်ကိုမဆို မချွတ်မယွင်း ဝန်ခံသည့်အတိုင်း ဆောင်ရွက်လေ့ရှိခြင်းဟူသော သစ္စာပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၈) သတ္တဝါတို့၏ အကျိုးစီးပွားအတွက် မတုန်မလှုပ် ခိုင်မြဲသောဆောက်တည်မှုဟူသော အဓိဋ္ဌာန်ပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၉) သတ္တဝါအားလုံးအပေါ်၌ တုန်လှုပ်ခြင်းမရှိသော မေတ္တာဓာတ်ဖြင့် ဦးစွာ ကျေးဇူးပြုလေ့ရှိခြင်းဟူသော မေတ္တာပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။
- (၁၀) သတ္တဝါတို့၏ ပြန်လည်ကျေးဇူးဆပ်မှုကို မျှော်လင့်တောင့်တမှုမရှိခြင်းဟူသော ဥပေက္ခာပါရမီကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူကြ၏။

ဤသို့လျှင် ဘုရားအလောင်း သူတော်ကောင်းတို့သည် ဗြဟ္မဝိဟာရလေးပါးကိုအကြောင်းပြု၍ ပါရမီဆယ်ပါး မြတ်တရားတို့ကို ဖြည့်ကျင့်တော်မူ၍ ဒဿဗလဉာဏ်တော် ၁၀-ပါး၊ စတုဝေသာရဋ္ဌဉာဏ်တော် ၄-ပါး၊ အသာဓာရဏဉာဏ်တော် ၆-ပါး၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မခေါ် ဘုရားဂုဏ်ကျေးဇူး ၁၈-ပါးစသည်အားဖြင့် အလုံးစုံသော တရားကောင်းတရားမြတ် ကလျာဏဓမ္မတို့သည် လုံးဝဥသု ပြီးပြည့်စုံတော်မူကြပေကုန်၏။ ။

ဗြဟ္မဝိဟာရ နိဒ္ဒေသ
ပြီး၏။

အာရဗ္ဗ နိဒ္ဒေသ

၁။ အာကာသာနဉ္စာယတန ကမ္မဋ္ဌာန်း

ကရဇရုပ်၏အပြစ်ကို ရှေးဦးစွာဆင်ခြင်

အာကာသာနဉ္စာယတနကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်-
[ဒိဿန္တေ ခေါ ပန ရူပါမိကရဏံ ဒဏ္ဍာဒါန သတ္တာဒါန ကလဟာ ဝိဂ္ဂဟ
ဝိဝါဒါ၊ နတ္ထိ ခေါ ပနေတံ သဗ္ဗသော အာရပေတိ။ သော ဣတိ ပဋိသင်္ခါယ
ရူပါနံယေဝ နိဗ္ဗိဒါယ ဝိရာဂါယ နိရောဓာယ ပဋိပန္နော ဟောတိ။]

“ရုပ်-ဟူသောတည်ရာအကြောင်းကြောင့် တုတ်ကိုစွဲကိုင်ခြင်း၊ လက်နက်
ကိုစွဲကိုင်ခြင်း၊ ရန်ဖြစ်ခြင်း၊ အယူအဆကွဲပြားခြင်း၊ ငြင်းခုံခြင်းများ ဖြစ်ကြရ
သည်။ ဤအလုံးစုံသည် အရူပဘုံ၌ မရှိကြ-ဟု ဤသို့ဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ထို
ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အပြစ်မြင်ပြီးသော ရုပ်တို့ကိုသာလျှင် ငြီးငွေ့ခြင်း၊ စက်ဆုပ်
ခြင်း၊ ချုပ်ခြင်းအကျိုးငှာ ကျင့်အပ်၏။”

ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူသောကြောင့် တုတ်ကိုစွဲကိုင်ခြင်း၊ လက်နက်ကို စွဲ
ကိုင်ခြင်းစသည်တို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ မျက်စိရောဂါစသည့် အမျိုးမျိုး
သောအနာရောဂါတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း ကြမ်းတမ်းသော ကရဇရုပ်၏
အပြစ်ကို ရှေးဦးစွာ ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ကရဇရုပ်ကိုလွန်မြောက်ရန် စတုတ္ထဈာန်ရအောင်ပွား

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ကြမ်းတမ်းသောကရဇရုပ်၏ အပြစ်ကို ရှုမြင်ပြီးလျှင်
ထိုကရဇရုပ်ကို လွန်မြောက်နိုင်ရန်အတွက် အာကာသကသိုဏ်းကြည့်သော ပထဝီ
ကသိုဏ်းစသည့် ကသိုဏ်းကိုးပါးတို့တွင် တစ်ပါးပါးသောကသိုဏ်း၌ စတုတ္ထဈာန်
အထိရအောင် ပွားများရပါမည်။

- မှတ်ချက်။ - ရူပါဝစရစတုတ္ထဈာန်ဖြစ်လျှင် ထိုဈာန်၏အစွမ်းကြောင့် ကြမ်းတမ်းသော ကရဇရုပ်ကို လွန်မြောက်နိုင်၏။
- ပထမဈာန်စသည်တို့သည် ပဋိဘာကနိမိတ်ကို အာရုံပြုကြသောကြောင့် ကရဇရုပ်ကို အာရုံမပြုသည်မှာ မှန်၏။ သို့သော်လည်း ရန်ရင်းသော အင်္ဂါကိုပယ်ခြင်းကြောင့် ငြိမ်သက်သောသဘောရှိသည့် အာနေဉ္စ အဖြစ်သို့ရောက်သော စတုတ္ထဈာန်ဖြစ်မှသာလျှင် ကရဇရုပ်ကို ကောင်းစွာ လွန်မြောက်နိုင်သည်။

ကသိုဏ်းရုပ်ကို လွန်မြောက်လိုပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရူပါဝစရစတုတ္ထဈာန်၏ အစွမ်းကြောင့် ကရဇရုပ်ကို ကောင်းစွာလွန်မြောက်ခဲ့၏။ သို့သော် စတုတ္ထဈာန်၏အာရုံဖြစ်သော ကသိုဏ်းရုပ်သည် ကျန်နေသေး၏။ ထိုကသိုဏ်းရုပ်သည် ကရဇရုပ်နှင့်အလားတူသောကြောင့် ယင်း ကသိုဏ်းရုပ်ကိုလည်း လွန်မြောက်လိုသောဆန္ဒ ဖြစ်ပေါ်နေ၏။

ဥပမာအားဖြင့် မြွေကြောက်သောသူသည် တောထဲ၌ မြွေလိုက်ခံရသဖြင့် လျင်မြန်စွာ ထွက်ပြေးလွတ်မြောက်လာပြီး နေရာတစ်ခု၌ နားနေ၏။ ထိုအနားယူ နေသောအရပ်၌ မြွေနှင့်တူသော ထန်းရွက်ကိုဖြစ်စေ၊ နွယ်ကိုဖြစ်စေ၊ ကြိုးကို ဖြစ်စေ၊ မြေကြီးအက်ကွဲကြောင်းကိုဖြစ်စေ ရုတ်တရက် တွေ့မြင်လိုက်သည်ရှိသော် မြွေဟုထင်ပြီး ကြောက်လန့်တကြားဖြစ်လျက် မြွေနှင့်တူသည့် ထန်းရွက်စသည် ကိုပင် မတွေ့လို၊ မမြင်လိုဖြစ်နေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

အခြားဥပမာတစ်ခုမှာ- အမျိုးမျိုးနှိပ်စက်တတ်သော ရန်သူနှင့် တစ်ရွာ တည်းနေရသော လူတစ်ယောက်သည် ထိုရန်သူ၏ ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်မှုအမျိုးမျိုးကြောင့် အခြားရွာတစ်ရွာသို့ ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်၏။ ထိုရွာ၌လည်း ရန်သူဟောင်းနှင့် ရုပ်ရည်၊ အသံ၊ အကျင့်စာရိတ္တပါ တူညီသောလူတစ်ယောက်ကို ရုတ်တရက် တွေ့မြင်သည် ရှိသော် မိမိရန်သူဟုထင်ပြီး ကြောက်လန့်လျက် ထိုသူကိုပင် မတွေ့လို၊ မမြင်လို ဖြစ်နေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ နှိုင်းယှဉ်ချက်

ဥပမာ	ဥပမေယျ
မြွေကြောက်သူ မြွေအလိုက်ခံရခြင်း၊ ရန်ကြောက်သူ တစ်ရွာတည်းနေရန်သူ၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံရခြင်း၊	အာရုံပြုသည်၏အစွမ်းဖြင့် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ကရဇရုပ် ပြည့်စုံနေခြင်း၊
မြွေလိုက်သောကြောင့် လျင်မြန်စွာ ထွက်ပြေးလွတ်မြောက်ခြင်း၊ ရန်သူနှိပ်စက်သောကြောင့် အခြားရွာသို့ ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်ခြင်း၊	ရူပါဝစရစတုတ္ထဈာန်၏ အစွမ်းကြောင့် ကရဇရုပ်ကို လွန်မြောက်ခြင်း၊
မြွေနှင့်တူသောထန်းရွက်စသည်ကို တွေ့မြင်၍ကြောက်လန့်ပြီး ထိုထန်းရွက် စသည်ကို မတွေ့မမြင်လိုခြင်း၊ ရန်သူဟောင်းနှင့်တူသောလူကို တွေ့မြင်၍ ကြောက်လန့်ပြီး ထိုလူကို မတွေ့မမြင်လိုခြင်း၊	ကသိုဏ်းရုပ်သည် ကရဇရုပ်နှင့် အလားတူပင်ဖြစ်၏-ဟုမှတ်ထင်၍ ထိုကသိုဏ်းရုပ်ကို လွန်မြောက်လိုခြင်း၊

(စည်၊ ၂။ ၅၅၁-၅၅၂)

ကသိုဏ်းရုပ်ကို လွန်မြောက်လိုလျှင် စတုတ္ထဈာန်၏ အပြစ်ကို

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် စတုတ္ထဈာန်၏အာရုံဖြစ်သော ကသိုဏ်းရုပ်ကို ငြီးငွေ့၍ ထိုကသိုဏ်းရုပ်မှ လွန်မြောက်လိုလျှင် စတုတ္ထဈာန်ကို ဝသီဘော်ငါးပါးဖြင့် နှိုင်းနှိုင်း အောင်မြင်ရမည်။ ထို့နောက် ယင်းစတုတ္ထဈာန်မှထ၍ “ဤဈာန်သည် ငါငြီးငွေ့နေသည့် ကသိုဏ်းရုပ်ကို အာရုံပြုနေ၏။ သောမနဿဟူသော ရန်သူနှင့်လည်း နီးစပ်၏။ သန္တတိမောက္ခမည်သော အရူပဈာန်ထက်လည်း ပို၍ကြမ်းတမ်း၏” ဟုဆင်ခြင်ပြီး စတုတ္ထဈာန်၏အပြစ်ကို ရှုမြင်ရပါမည်။

မှတ်ချက်။ ကြမ်းတမ်း၏-ဟုဆိုခြင်းမှာ အာရုံအားဖြင့် ကြမ်းတမ်းခြင်းကိုသာ ဆိုလိုခြင်းဖြစ်သည်။ အင်္ဂါအားဖြင့် ကြမ်းတမ်းခြင်းကို ဆိုခြင်းမဟုတ်။ စတုတ္ထဈာန်၌ အင်္ဂါအားဖြင့် ကြမ်းတမ်းခြင်းမည်သည် မရှိပေ။

အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် စတုတ္ထဈာန်၌ ဥပေက္ခာ၊ ဧကဂ္ဂတာဟူသော ဈာန်အင်္ဂါနှစ်ပါးရှိသကဲ့သို့ ထို့အတူ အရူပဈာန်တို့၌လည်း ယင်းအင်္ဂါ နှစ်ပါးပင်ရှိသောကြောင့် ဖြစ်၏။

ကသိုဏ်းရုပ် ခွာပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် စတုတ္ထဈာန်၏အပြစ်ကို ရှုမြင်ကာ ထိုစတုတ္ထဈာန်၌ ငြိကပ်တွယ်တာမှုကို ကုန်ခမ်းစေ၍ အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်ကို သန္တု=ငြိမ်သက်မှု အဖြစ်၊ အနန္တု=အဆုံးမရှိမှုအဖြစ်ဖြင့် နှလုံးသွင်းရမည်။ ထို့နောက် စကြဝဠာအဆုံး အထိဖြစ်စေ၊ အလိုရှိရာအရပ်ဒေသအထိဖြစ်စေ ကသိုဏ်းရုပ်ကိုဖြန့်၍ ထို ကသိုဏ်းရုပ်ပြန့်နှံ့ရာ ဟင်းလင်းပြင်အရပ်ကို “အာကာသော၊ အာကာသော” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ “အနန္တော အာကာသော” ဟူ၍လည်းကောင်း နှလုံးသွင်းလျက် ကသိုဏ်းရုပ်ကို ခွာရမည်။ (ဝါ) ကသိုဏ်းရုပ်ကို ပယ်ဖျောက်ရပါမည်။

ခွာခြင်း-ဟူသည်

ဥဋ္ဌါဋ္ဌိ = ခွာခြင်းဟူသည် ဖျာကိုလိပ်သကဲ့သို့ ခွာခြင်း၊ အိုးကင်းထဲမှ မုန့်ကို ဆယ်ယူသကဲ့သို့ ခွာခြင်းမျိုး မဟုတ်ပေ။ ကသိုဏ်းရုပ်ကို နှလုံးမသွင်းဘဲ၊ စိတ်၌ မထားဘဲ၊ မဆင်ခြင်ဘဲနေခြင်းမျှကိုသာ ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။

အမှန်စင်စစ် အနာဝဇ္ဇန္တု=နှလုံးမသွင်းဘဲ၊ အမနသိကရောက္ခ=စိတ်၌ မထားဘဲ၊ အပစ္စဝေက္ခန္တု=မဆင်ခြင်ဘဲ ကသိုဏ်းရုပ်၏ တွေ့ထိပြန့်နှံ့ရာ အရပ်ကို အာကာသော၊ အာကာသော-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ခြင်းကိုပင် “ကသိဏ္ဍဂါဋ္ဌိ= ကသိုဏ်းရုပ်ခွာခြင်း”ဟု ခေါ်သည်။

ကသိုဏ်းရုပ်က ကြွတက်လာခြင်း၊ ကွာတက်လာခြင်းမျိုး၊ ဆုတ်နစ် သွားခြင်းမျိုး-ဟု မမှတ်ရ။ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်က ကသိုဏ်းရုပ်ကို နှလုံးမသွင်းမှု (အမနသိကာရ)၊ “အာကာသော၊ အာကာသော”ဟု နှလုံးသွင်းမှု (မနသိကာရ) ကိုသာ ‘ခွာခြင်း’ဟု မှတ်ရမည်။ (စည်၊ ၅၅၄)

ကသိုဏ်းရုပ်ခွာထားသော ဟင်းလင်းပြင်၏

အမည်များ

ကသိုဏ်းရုပ်၏ ပြန့်နှံ့ထိတွေ့ရာ ဟင်းလင်းပြင်အရပ်ကို “အာကာသော၊ အာကာသော”ဟုအဖန်ဖန် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်သည်ရှိသော် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ကသိုဏ်းရုပ်ခွာထားသော ဟင်းလင်းပြင်အရပ်သာ ထင်ရှားပေါ်လာတော့၏။ ယင်း

ဟင်းလင်းပြင်အရပ်ကို ကသိဏ္ဍဂါဋ္ဌိမာကာသ=ကသိုဏ်းရုပ်ခွာခြင်းဖြင့်ပြီးစီးသော ကောင်းကင်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ကသိဏ္ဍဗုဇ္ဈာကာသ=ကသိုဏ်းရုပ်ပြန့်နှံ့ထိတွေ့ရာ ကောင်းကင်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ကသိဏ္ဍဝိဝိတ္တောကာသ=ကသိုဏ်းရုပ်ကင်းဆိတ်ရာ ကောင်းကင်ဟူ၍လည်းကောင်း ခေါ်ဆိုပါသည်။

အာကာသနိမိတ်ကို မြင်ပုံဥပမာ

ဥပမာအားဖြင့် တံခါးပေါက်ဝ၊ အိုးမျက်နှာဝစသည်တို့ကို အညှို့ရောင်၊ အဝါရောင်၊ အနီရောင်၊ အဖြူရောင်ရှိသော အဝတ်အထည်တစ်ခုခုဖြင့် ဖုံးအုပ်၍ ယင်းအဝတ်အထည်ကို ကြည့်ရှုနေစဉ် လေတိုက်သောကြောင့်ဖြစ်စေ၊ အခြား အကြောင်းတစ်ခုခုကြောင့်ဖြစ်စေ အဝတ်အထည်သည် ရုတ်တရက် လွင့်စင်သွားလျှင် တံခါးပေါက်ဝ၊ အိုးမျက်နှာဝ၏ ဟင်းလင်းပြင်နေရာကိုသာ တွေ့မြင်ရသကဲ့သို့ ထိုအတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရှေးအခါက-ကသိုဏ်းဝန်းကို ဈာန်မျက်စိဖြင့် ရှုမြင်၍ နေခဲ့ပြီး “အာကာသော၊ အာကာသော”ဟုဆင်ခြင်သော ပရိတ်နှလုံးသွင်းမှုဖြင့် ထိုကသိုဏ်းနိမိတ်ကို ရုတ်တရက်ဖယ်ရှားလိုက်သောအခါ ဟင်းလင်းပြင် အာကာသ နိမိတ်ကိုသာ မြင်နေရသည်။

အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ကသိုဏ်းရုပ်ခွာထားသော ဟင်းလင်းပြင်ကောင်းကင် (ကသိဏ္ဍဂါဋ္ဌိမာကာသနိမိတ်)ကို “အာကာသော၊ အာကာသော”ဟု အဖန်ဖန် နှလုံးသွင်းခြင်း၊ ကြံစည်ခြင်း၊ အထူးထူးကြံစည်ခြင်းကို ပြုလုပ်နေရမည်။ ထိုအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား နီဝရဏတို့သည် ကင်းကွာကုန်၏။ အမှတ်ရမှုသတိသည် ကောင်းစွာထင်ပေါ်လာ၏။ ဥပစာရသမာဓိဖြင့် စိတ်သည် တည်ကြည်မှုရှိလာ၏။ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဆက်လက်၍ ထိုဟင်းလင်းပြင် ကောင်းကင်နိမိတ်ကိုပင် အဖန်ဖန် မှီဝဲခြင်း၊ အကြိမ်များစွာပြုခြင်း၊ ဆင်ခြင်နှလုံးသွင်းခြင်းကို ပြုသည်ရှိသော် ကသိုဏ်း ရုပ်ကိုခွာထားသော ဟင်းလင်းပြင်ကောင်းကင်နိမိတ်အာရုံ၌ အာကာသာနဉ္စာယတန ဈာန်စိတ်သည် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

မှတ်ချက်။

အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာပုံကို ပထဝီကသိုဏ်း ရူပါဝစရဈာန်စိတ်ဖြစ်ပေါ်လာပုံ ဝီထိပုံစံအတိုင်း မှတ်ရမည်။ ထူးခြားချက်မှာ- ပရိကံ၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ၊ ဂေါတြဘူဟူသော ကာမာဝစရဇောသုံးကြိမ်၊ လေးကြိမ်တို့သည် ဥပေက္ခာသဟဂုတ် များသာ ဖြစ်ကြသည်။

အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ
ပါဠိတော်

သဗ္ဗသော ရူပသညာနံ သမတိက္ကမာ^၁ ပဋိပသညာနံ အတ္ထင်္ဂမာ^၂
နာနာတ္ထသညာနံ အမနသိကာရာ^၃ ‘အနန္တော အာကာသော’တိ
အာကာသာနဉ္စာယတနံ ဥပသမ္ပန္န ဝိဟရတိ။

ခပ်သိမ်းသောအခြင်းအရာအားဖြင့်

- (၁) ရူပသညာရူပဈာန်၌ဖြစ်သော နိမိတ်တို့ကို လွန်မြောက်ခြင်းကြောင့်၊
- (၂) မျက်စိနှင့်အဆင်းစသည်တို့၏ ထိခိုက်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော သညာတို့၏ ချုပ်ခြင်းကြောင့်၊
- (၃) အမျိုးမျိုးသောအာရုံ၌ဖြစ်သော သညာတို့ကို နှလုံးမသွင်းခြင်းကြောင့်၊ ‘အဆုံး မရှိသောကောင်းကင်’ဟု နှလုံးသွင်းလျက် အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်သို့ ရောက်၍ နေ၏။

(စဉ်း၂။ ၅၅၇)

အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်ကထာ
အဖွင့်

သဗ္ဗသောပုဒ် အဖွင့်

သဗ္ဗသော-ဟူသည်မှာ ခပ်သိမ်းသောအခြင်းအရာအားဖြင့် (ဝါ) အကြွင်းမဲ့ အလုံးစုံကုန်သော-ဟု ဆိုလိုသည်။ (သဗ္ဗသောတိ သဗ္ဗကာရေန၊ သဗ္ဗသံ ဝါ အနဝသေသာနန္တိ အတ္ထော။)

(၁) ရူပသညာနံ သမတိက္ကမာ အဖွင့်

ရူပသညာနံပုဒ် အဖွင့်

သညာကိုခေါင်တပ်၍ ဟောတော်မူထားသော ရူပါဝစရဈာန်တို့သည် လည်းကောင်း၊ ထိုရူပါဝစရဈာန်တို့၏ အာရုံတို့သည်လည်းကောင်း ‘ရူပသညာ’ မည်ပါသည်။

မှန်၏။ “ရူပိ ရူပါနိ ပဿတိ။ ရူပိ=ရုပ်ရှိသောသူသည် (ဝါ)ရူပဈာန်ရှိသော သူသည်၊ ရူပါနိ=ကသိုဏ်းရုပ်တို့ကို၊ ပဿတိ=ရှုမြင်၏”ဟူသော ဒေသနာစကားကို ထောက်ဆ၍ ရူပါဝစရဈာန်တို့ကို ‘ရူပ’ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

“ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါနိ ပဿတိ သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာနိ။ ဗဟိဒ္ဓါ=အပ၌ဖြစ်ကုန်သော၊ သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာနိ=ကောင်းသောအဆင်း၊ မကောင်းသောအဆင်းရှိကုန်သော၊ ရူပါနိ= ကသိုဏ်းရုပ်တို့ကို၊ ပဿတိ=ရှုမြင်၏”ဟူသော ဒေသနာစကားကို ထောက်ဆ၍ ရူပါဝစရဈာန်၏ အာရုံဖြစ်ကုန်သော ကသိုဏ်းရုပ်တို့ကို ‘ရူပ’ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ (ရူပ-အရ ရူပါဝစရဈာန်နှင့် ထိုဈာန်၏အာရုံ ကသိုဏ်းရုပ်တို့ကို အရကောက်ရမည်။)

(၁) ရူပေ သညာ ရူပသညာ။

ရူပေ=ရုပ်၌၊ သညာ=ဖြစ်သောသညာသည်၊ ရူပသညာ=ရူပသညာမည်၏- ဟူသောဝစနတ္ထနှင့်အညီ သညာကိုခေါင်တပ်၍ဟောသော ရူပါဝစရဈာန်ကို ‘ရူပသညာ’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဤနည်းအရ ရူပသညာ၏အရကောက်မှာ ရူပါဝစရဈာန် ဖြစ်သည်။)

(၂) ရူပံ အဿ သညာတိ ရူပသညာ။

အဿ=ထိုအာရုံအား၊ ရူပံ=ကသိုဏ်းရုပ်ဟူသော၊ သညာ=အမည်သညာသည်၊ အတ္ထိ=ရှိ၏။ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ ရူပသညာ=ရူပသညာမည်၏ဟူသော ဝစနတ္ထနှင့်အညီ ရူပါဝစရဈာန်၏အာရုံဖြစ်သော ကသိုဏ်းရုပ်ဟူသောအမည် သညာကို ‘ရူပသညာ’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဤနည်းအရ-ရူပသညာ၏ အရကောက်မှာ ရူပါဝစရဈာန်၏အာရုံဖြစ်သော ကသိုဏ်းရုပ် ဖြစ်သည်။)

သမတိက္ကမာပုဒ် အဖွင့်

သမတိက္ကမာ=လွန်မြောက်ခြင်းကြောင့် ဟူသည်မှာ ဝိရာဂါ=စက်ဆုပ်ခြင်း ကြောင့်၊ နိရောဓါ=ချုပ်စေခြင်းကြောင့်-ဟု ဆိုလိုသည်။ (လွန်မြောက်ခြင်းဆိုသည်မှာ စက်ဆုပ်ခြင်း၊ ချုပ်စေခြင်းကို ဆိုလို၏။)

ရူပသညာကို လွန်မြောက်ခြင်း ဟူသည်
(ရူပသညာ သမတိက္ကမာ)

ဈာန်၏အလိုအားဖြင့် ရူပါဝစရကုသိုလ်ဈာန် ၅-ပါး၊ ရူပါဝစရဝိပါကဏ္ဍာန် ၅-ပါး၊ ရူပါဝစရကြိယာဈာန် ၅-ပါးဟုဆိုအပ်သော ရူပသညာ ၁၅-ပါးတို့ကို လည်းကောင်း၊ အာရုံ၏အလိုအားဖြင့် ပထဝီကသိုဏ်းစသည့် ကသိုဏ်းကိုးပါး ဟုဆိုအပ်သော ရူပသညာ ၉-ပါးတို့ကိုလည်းကောင်း ခပ်သိမ်းသောအခြင်းအရာ အားဖြင့်စက်ဆုပ်ခြင်း၊ ချုပ်စေခြင်းကို “ရူပသညာကိုလွန်မြောက်ခြင်း” ဟုခေါ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် အကြွင်းမဲ့အလုံးစုံကုန်သော ထို ၁၅-ပါးသော ရူပသညာ တို့ကိုလည်းကောင်း၊ ၉-ပါးသောရူပသညာတို့ကိုလည်းကောင်း စက်ဆုပ်ခြင်း၊ ချုပ်စေခြင်းကို “ရူပသညာကိုလွန်မြောက်ခြင်း”ဟုခေါ်သည်။

မှတ်ချက်။ ရူပသညာကို လွန်မြောက်မှ အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်နှင့် ပြည့်စုံ နိုင်၏။ ရူပသညာကို မလွန်မြောက်နိုင်သေးလျှင် အာကာသာနဉ္စာယတန ဈာန်သို့ မည်သည့်နည်းနှင့်မျှ မရောက်နိုင်ပါ။ (စဉ်း၊ ၅၅၇-၅၅၉)

အာရမ္မဏသမတိက္ကမ (အာရုံကိုလွန်မြောက်ခြင်း)ဟု

ဟောတော်မူခြင်း အကြောင်း

အာရုံ၌တပ်စွဲမှု မကင်းသေးသောပုဂ္ဂိုလ်အား သညာကိုလွန်မြောက်ခြင်း သညာသမတိက္ကမသည် မဖြစ်နိုင်ပေ။ သို့သော်လည်း သညာတို့ကို လွန်မြောက်ပြီး ဖြစ်လျှင် အာရုံကိုလွန်မြောက်ပြီးသား ဖြစ်လေ၏။ ထို့ကြောင့် အာရမ္မဏသမတိက္ကမ= အာရုံကိုလွန်မြောက်ခြင်းဟု အထူးပြု၍ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

ဝိဘင်းပါဠိတော်အရ

ရူပသညာ၊ ရူပသညာသမတိက္ကမ-ဟူသည်

ဝိဘင်းပါဠိတော်၌-“ရူပါဝစရသမာပတ္တိ သမာပန္နဿ ဝါ ဥပပန္နဿ ဝါ ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရဿ ဝါ သညာ သဉ္ဇနနာ သဉ္ဇနာနိတတ္တံ၊ ဣမာ ပုစ္ဆန္တိ ရူပသညာယော။”ဟု ဟောတော်မူထား၏။

ဤဟောတော်မူချက်အရ ရူပါဝစရသမာပတ်ကိုဝင်စားသော ပုထုဇဉ်၊ သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ရူပကုသိုလ်သညာကိုလည်းကောင်း၊ ရူပဘုံ၌ ဖြစ်သောပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ရူပဝိပါက်သညာကိုလည်းကောင်း၊ ပစ္စုပ္ပန်အတ္တဘော၌ ရူပဈာန်ဖြင့် ချမ်းသာစွာ နေသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ရူပကြိယာသညာကိုလည်းကောင်း ‘ရူပသညာ’ဟု ခေါ်ပါသည်။

“ဣမေ ရူပသညာယော အတိက္ကန္တော ဟောတိ ဝီတိက္ကန္တော သမတိက္ကန္တော။ တေန ပုစ္ဆတိ သဗ္ဗသော ရူပသညာနံ သမတိက္ကမာ”ဟူသော ဝိဘင်းပါဠိတော်အရ-အဆိုပါ ရူပသညာတို့ကို ခပ်သိမ်းသော အခြင်းအရာအားဖြင့် လွန်မြောက်ခြင်း၊ အထူးလွန်မြောက်ခြင်း၊ ကောင်းစွာလွန်မြောက်ခြင်းကို ‘ရူပသညာ- သမတိက္ကမ’ဟုခေါ်သည်။ (စဉ်း၊ ၅၆၀)

အာရုံကိုလွန်မြောက်ခြင်း-ဟူသောအနက်အဓိပ္ပါယ်

သင့်လျော်ပုံအကြောင်း

ဤသို့ ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ သညာသမတိက္ကမ=သညာလွန်မြောက်ခြင်းကို ဟောတော်မူထားသော်လည်း ကသိုဏ်းအာရုံကို လွန်မြောက်နိုင်မှသာလျှင် ဤ အရူပသမာပတ်သို့ ရောက်နိုင်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ပထမဈာန်စသည်တို့ကဲ့သို့ အာရုံတစ်ခုတည်းဖြင့် မရောက်နိုင်သောကြောင့်လည်းကောင်း ‘အာရုံကို လွန်မြောက်ခြင်း’ဟူသော အနက်အဓိပ္ပါယ်သည်လည်း သင့်လျော်၏-ဟု အဋ္ဌကထာ ဆရာများ ဖွင့်ဆိုကြသည်။ (စဉ်း၊ ၅၆၁)

(၂) ပဋိဗ္ဗသညာနံ အတ္တင်္ဂီမာ အဖွင့်

ပဋိဗ္ဗသညာနံပုဒ် အဖွင့်

မျက်စိစသောဝတ္ထုရုပ်တို့နှင့် အဆင်းစသောအာရုံတို့၏ အချင်းချင်း ထိခိုက်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသောသညာသည် ‘ပဋိဗ္ဗသညာ’ မည်ပါသည်။ (စက္ခာဒိနံ ဝတ္ထုနံ ရူပါဒိနံ အာရမ္မဏာနဉ္စ ပဋိဗ္ဗာတေန သမုပ္ပန္နာ သညာ ပဋိဗ္ဗသညာ။)

ပဋိဗ္ဗသညာ ၁၀-ပါး

ပဋိဗ္ဗသညာ ဆိုသည်မှာ -

- (၁) ရူပသညာ = အဆင်းကို မှတ်သားမှု
- (၂) သဒ္ဓသညာ = အသံကို မှတ်သားမှု
- (၃) ဂန္ဓသညာ = အနံ့ကို မှတ်သားမှု
- (၄) ရသာသညာ = အရသာကို မှတ်သားမှု
- (၅) ဖောဋ္ဌဗ္ဗသညာ = အတွေ့အထိကို မှတ်သားမှုတို့ကို ခေါ်သည်။

ထိုပဋိဗ္ဗသညာသည် ကုသလဝိပါက်ပဋိဗ္ဗသညာ ၅-ပါး၊ အကုသလ ဝိပါက်ပဋိဗ္ဗသညာ ၅-ပါး အားဖြင့် ၁၀-ပါးအပြားရှိ၏။

အတ္တင်္ဂီမာပုဒ် အဖွင့်

အတ္တင်္ဂီမာ=ချုပ်ခြင်းကြောင့်ဟူသည် ပဟာနာ=ပယ်ခြင်းကြောင့်၊ အသမုပ္ပါဒါ=မဖြစ်ခြင်းကြောင့်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ-မဖြစ်အောင် ပြုခြင်းကိုပင် ချုပ်ခြင်းဟု ဆိုလိုသည်။

ပဋိဗ္ဗာသညာချုပ်ခြင်း ဟူသည်
(ပဋိဗ္ဗာသညာအတ္ထင်္ဂမ)

ကုသလဝိပါက်ပဋိဗ္ဗာသညာစသည် ပဋိဗ္ဗာသညာ ၁၀-ပါးတို့၏ကင်းခြင်း၊
မဖြစ်ခြင်း၊ မဖြစ်အောင်ပြုခြင်းကို ‘ပဋိဗ္ဗာသညာအတ္ထင်္ဂမ=ပဋိဗ္ဗာသညာချုပ်ခြင်း’
ဟု ခေါ်ပါသည်။

အရူပဈာန်၌ ပဋိဗ္ဗာသညာချုပ်ပုံကို ဟောတော်မူခြင်း
အကြောင်း

ရူပါဝစရပထမဈာန်စသည်တို့ကို ဝင်စားနေသောပုဂ္ဂိုလ်အား ဈာန်ဝင်စား
ခိုက်၌ ပဉ္စဒ္ဓါရဝီထိမဖြစ်သောကြောင့် ပဋိဗ္ဗာသညာတို့သည် ယင်းဈာန်တို့၌လည်း
ချုပ်နေ၏။ သို့သော် ထိုပထမဈာန်စသည်တို့၌ ပဋိဗ္ဗာသညာချုပ်ပုံကို ဟောတော်
မမူခဲ့ပေ။ ဤအရူပဈာန်သို့ရောက်သောအခါမှသာ အရူပဈာန်၌ တက်တက်ကြွကြွ
အားထုတ်မှုကို ဖြစ်စေလိုသောကြောင့် အရူပဈာန်ကို ချီးမွမ်းသည့်အနေဖြင့်
ပဋိဗ္ဗာသညာချုပ်ပုံကို ဟောတော်မူခြင်းဖြစ်သည်။

ဥပမာအားဖြင့် ပထမဈာန်စသည်တို့၌ ပယ်ခဲ့ပြီးသော သုခဒုက္ခတို့ကို
စတုတ္ထဈာန်၌ ဟောတော်မူသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ အခြားမဂ်တို့၌ ပယ်ခဲ့ပြီးသော
သက္ကာယဒိဋ္ဌိကို တတိယမဂ်၌ ဟောတော်မူသကဲ့သို့လည်းကောင်း မှတ်ရပါမည်။
(စည်၊ ၂။ ၅၆၁-၅၆၂)

တစ်နည်း ရှင်းလင်းချက်

ရူပါဝစရဈာန်ကို ဝင်စားသောပုဂ္ဂိုလ်အား ပဋိဗ္ဗာသညာမရှိခြင်းမှာ ပယ်ထား
သောကြောင့် မရှိခြင်း မဟုတ်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရူပါဝစရဘာဝနာသည်
ရုပ်၌စက်ဆုပ်မှု မဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ရူပါဝစရဈာန်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသည်
ရုပ်နှင့်စပ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ဖြစ်ပါသည်။

သို့ဖြစ်၍ အရူပဈာန်၌ ပဋိဗ္ဗာသညာပယ်ပုံကို ဟောတော်မူခြင်းသည်
သင့်လျော်သော ဟောတော်မူချက်ဖြစ်ကြောင်း မူချမှတ်သွားထားရပါမည်။
ထို့ကြောင့်လည်း အရူပဈာန်မရမီ ရှေးအဖို့၌ ပထမဈာန်စသည် ရူပဈာန်တို့ကိုဝင်စား
နေသောပုဂ္ဂိုလ်အတွက် “သဒ္ဓေါ ကဏ္ဍကော= အသံသည် ဆူးငြောင့် ဖြစ်၏”ဟု
မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

အရူပဈာန်၌မူ ပဋိဗ္ဗာသညာတို့ကို ပယ်ထားပြီးဖြစ်သောကြောင့် အရူပ
သမာပတ်တို့၌ တုန်လှုပ်ခြင်းမရှိသော အာနေဉ္စအဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း၊

ငြိမ်သက်သော သန္တတိမောက္ခအဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း ဟောတော်မူထားသည်။
ကာလာမအန္တယ်ဖြစ်သော အာဠာရရသေ့သည် အရူပသမာပတ်ဝင်စားနေစဉ် မိမိ၏
အနီးအပါးမှ ဖြတ်သွားသော လှည်းငါးရာတို့ကို မတွေ့မမြင်လိုက်ခြင်း၊ လှည်းပေါင်း
ငါးရာဖြတ်သွားစဉ် ပြွေပေါ်နေသည့်အသံတို့ကို မကြားရခြင်းမှာ ပဋိဗ္ဗာသညာတို့ကို
ပယ်ထားသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ (စည်၊ ၂။ ၅၆၁-၅၆၂)

(၃) နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရာ အဖွင့်

နာနတ္တသညာနံပုဒ် အဖွင့်

အမျိုးမျိုးသောအာရုံတို့၌ ဖြစ်သောသညာတို့ကို ‘နာနတ္တသညာ’ဟု ခေါ်၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် အထူးထူးအမျိုးမျိုးသော သညာတို့သည် ‘နာနတ္တသညာ’
မည်ပါသည်။ (နာနတ္တေ ဂေါစရေ ပဝတ္တာနံ သညာနံ၊ နာနတ္တာနံ ဝါ သညာနံ။)

ဝိဘင်းပါဠိတော်အရ နာနတ္တသညာ-ဟူသည်

ဝိဘင်းပါဠိတော်၌- “တတ္ထ ကတမာ နာနတ္တသညာ၊ အသမာပန္နဿ
မနောဓာတုသမင်္ဂီဿ ဝါ မနောဝိညာဏဓာတုသမင်္ဂီဿ ဝါ သညာ သဉ္ဇနနာ
သဉ္ဇနိတတ္ထံ၊ ဣမာ ဝုစ္စန္တိ နာနတ္တသညာယော”ဟူ၍ ဟောတော်မူထား၏။

ဤဟောတော်မူချက်အရ- အရူပသမာပတ်ဝင်စားခိုက် မဟုတ်သော
ပုဂ္ဂိုလ်၏သန္တာန်၌ မနောဓာတ်နှင့်ပြည့်စုံသောသညာ၊ မနောဝိညာဏဓာတ်နှင့်
ပြည့်စုံသောသညာတို့ကို အဆင်း၊အသံစသည့် အမျိုးမျိုးသောအာရုံတို့၌ ဖြစ်သော
ကြောင့် ‘နာနတ္တသညာ’ဟု ခေါ်ပါသည်။

နာနတ္တသညာ ၄၄-ပါး

ထို နာနတ္တသညာတို့သည် -

- ကာမကုသိုလ်သညာ ၈-ပါး
- အကုသိုလ်သညာ ၁၂-ပါး
- ကာမကုသလဝိပါက်သညာ ၁၁-ပါး (မဟာဝိစ + သမ္ပဋိစိုင်း ၁ + သန္တီရဏ ၂)
- အကုသလဝိပါက်သညာ ၂-ပါး (သမ္ပဋိစိုင်း ၁ + သန္တီရဏ ၁)
- ကာမကြိယာသညာ ၁၁-ပါး (မဟာကြိ ၈ + အဟိတကြိ ၃)

ပေါင်း ၄၄-ပါး ဖြစ်ပါသည်။

အမနသိကာရာပုဒ် အဖွင့်

အမနသိကာရာ=စိတ်၌မထားခြင်းဆိုသည်မှာ အနာဝဇ္ဇနာ=နှလုံးမသွင်းခြင်း၊ အသမန္နဟာရ= ကောင်းစွာ အဖန်ဖန် စိတ်သို့မဆောင်ခြင်း၊ အပစ္စဝေက္ခဏာ= မဆင်ခြင်ခြင်းကို ဆိုလိုပါသည်။

**သညာအမျိုးမျိုးကို နှလုံးမသွင်းခြင်း ဟူသည်
(နာနတ္တသညာ အမနသိကာရ)**

နာနတ္တသညာ ၄၄-ပါးတို့ကို အချင်းခပ်သိမ်း(မည်သည့်အခါမျှ) စိတ်၌ မထားခြင်း၊ နှလုံးမသွင်းခြင်း၊ ကောင်းစွာ အဖန်ဖန် စိတ်သို့မဆောင်ခြင်း၊ မဆင်ခြင်ခြင်းကို “နာနတ္တသညာ အမနသိကာရ=သညာအမျိုးမျိုးကို နှလုံးမသွင်းခြင်း”ဟု ခေါ်သည်။

**နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရာ-ဟူ၍
ဟောတော်မူရခြင်း အကြောင်း**

ရူပသညာ၊ ပဋိဃသညာ၊ နာနတ္တသညာဟူသော သညာသုံးမျိုးတို့တွင် ရှေ့ ရူပသညာနှင့် ပဋိဃသညာတို့သည် အရူပဈာန်ကြောင့်ဖြစ်သော အရူပဘဝ၌ မရှိကြပေ။ သို့ဖြစ်၍ အရူပဘဝတွင် အရူပဈာန်ကို ဝင်စားနေသောအချိန်၌ ရူပသညာနှင့်ပဋိဃသညာ နှစ်ပါးတို့မရှိပုံနှင့်ပတ်သက်၍ ထူးထူးခြားခြား ဆိုဖွယ် မရှိပေ။ ထို့ကြောင့်လည်း သမတိက္ကမာပုဒ်၊ အတ္တဂံမာပုဒ်တို့ဖြင့် ရူပသညာနှင့် ပဋိဃသညာတို့မရှိပုံကို ဟောတော်မူခဲ့၏။

နာနတ္တသညာကား ထိုသို့မဟုတ်ပေ။ နာနတ္တသညာ ၄၄-ပါးတို့တွင် ကာမကုသိုလ်သညာ ၈-ပါး၊ ဝုဠောနှင့်တကွသော ကာမကြိယာသညာ ၉-ပါး၊ ဒေါသ-သညာကြည့်သော အကုသိုလ်သညာ ၁၀-ပါးအားဖြင့် ၂၇-ပါးသော နာနတ္တသညာတို့သည် ဤအရူပဈာန်ကြောင့်ဖြစ်သော အရူပဘဝ၌ ရှိနေသေး၏။ ဤသို့ နာနတ္တသညာ ၂၇-ပါးတို့ အရူပဘဝ၌ ရှိနေသေးသည်ကို ရည်ရွယ်၍ “နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရာ= နာနတ္တသညာတို့ကို နှလုံးမသွင်းခြင်းကြောင့်”ဟု ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

(စည်၊ ၂။ ၅၆၄-၅၆၅)

**နာနတ္တသညာကို နှလုံးမသွင်းမှ အရူပသမာပတ်ကို
ဝင်စားနိုင်ပုံ**

ဤ ၂၇-ပါးသော နာနတ္တသညာတို့ကို နှလုံးမသွင်းမှသာလျှင် အရူပဈာန်သို့ ရောက်၍ အရူပသမာပတ်ကို ဝင်စားနိုင်ပါသည်။ အကယ်၍ ထိုနာနတ္တသညာ ၂၇-ပါးတို့ကို နှလုံးသွင်းနေလျှင်မူ အရူပသမာပတ်ဝင်စားသူ မဟုတ်တော့ပေ။

သညာသုံးပါးနှင့်စပ်၍ အကျဉ်းချုပ်မှတ်သားရန်

သညာသုံးပါးနှင့်စပ်၍ ဟောတော်မူသော အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်ဖြစ်ပုံ ပါဠိတော်တွင် ‘ရူပသညာနံ သမတိက္ကမာ’ဟူသောပါဠိဖြင့် ရူပါဝစရတရား အားလုံးကို ပယ်ခြင်းကို ပြတော်မူ၏။ ‘ပဋိဃသညာနံ အတ္တဂံမာ’ဟူသောပါဠိ၊ ‘နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရာ’ဟူသောပါဠိတို့ဖြင့် ကာမာဝစရစိတ်၊ စေတသိက် အားလုံးကို ပယ်ခြင်းကိုလည်းကောင်း၊ နှလုံးမသွင်းခြင်းကိုလည်းကောင်း ပြတော်မူသည်။ ဤသို့လျှင် အကျဉ်းချုပ် မှတ်သားထားရပါမည်။

အနန္တော အာကာသော အဖွင့်

အနန္တောပုဒ် အဖွင့်

န အန္တော အနန္တော။
အန္တော=အဆုံးသည်။ န=မရှိ၊ အနန္တော=အဆုံးမရှိ။
အဆုံး(အန္တ)သည် ဖြစ်ခြင်းအဆုံး(ဥပ္ပါဒအန္တ)နှင့် ပျက်ခြင်းအဆုံး(ဝယအန္တ)ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ ဤအဆုံး နှစ်မျိုးမရှိခြင်းကို ‘အနန္တ’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

အာကာသောပုဒ် အဖွင့်

အာကာသ ဟူသည်မှာ- ကသိုဏ်းရုပ်ကို ခွာခြင်းဖြင့် ပြီးစီးသော ဟင်းလင်းပြင် ကောင်းကင်အရပ်ကို ခေါ်သည်။

**အဆုံးမရှိသော ကောင်းကင်-ဟူသည်
(အနန္တ အာကာသ)**

ကသိုဏ်းရုပ်ကို ခွာခြင်းဖြင့်ပြီးစီးသော ဟင်းလင်းပြင် ကောင်းကင်အရပ်ကို ဖြစ်ခြင်း၊ ပျက်ခြင်း အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိဟု နှလုံးသွင်းခြင်းကိုပင် “အနန္တ အာကာသ=အဆုံးမရှိသော ကောင်းကင်”ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဝိဘင်း ပါဠိတော်၌-

[တသို့ အာကာသေ စိတ္တံ ဌပေတိ၊ သဏ္ဌပေတိ၊ အနန္တံ ဖရတိ၊ တေန ဝုစ္စတိ အနန္တော အာကာသော။]

“ထိုအာကာသ၌ စိတ်ကို ထား၏။ အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသည်ကို ပြု၍ ဖြန့်၏။ ထို့ကြောင့် ‘အနန္တော အာကာသော=အဆုံးမရှိသော ကောင်းကင်’ဟု ဆိုအပ်၏။” ဟူ၍ဟောတော်မူထားခြင်း ဖြစ်သည်။ (စဉ်း၂။ ၅၆၆-၅၆၇)

အာကာသာနဉ္စာယတန မည်ပုံ

အနန္တ

- နာဿ အန္တော အနန္တော။
အဿ=ထိုအာကာသအား၊ အန္တော=ဖြစ်ခြင်း၊ ပျက်ခြင်း
အဆုံးသည်၊ န=မရှိ၊ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ အနန္တော=အနန္တ
မည်၏။
- ဖြစ်ခြင်း၊ ပျက်ခြင်းအဆုံးမရှိသောကြောင့် ‘အနန္တ’ မည်၏။

အာကာသာနန္တ

- အာကာသံ အနန္တံ အာကာသာနန္တံ။
အနန္တံ=အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော၊ အာကာသံ=
ကောင်းကင်သည်၊ အာကာသာနန္တံ=အာကာသာနန္တ
မည်၏။
- အဆုံးအပိုင်းအခြား မရှိသော ကောင်းကင်သည်
‘အာကာသာနန္တ’ မည်၏။

အာကာသာနဉ္စ

- အာကာသာနန္တမေဝ အာကာသာနဉ္စ။
အာကာသာနန္တမေဝ=အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော
ကောင်းကင်သည်ပင်လျှင်၊ အာကာသာနဉ္စ=အာကာသာနဉ္စ
မည်၏။
- အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ကိုပင်လျှင်
‘အာကာသာနဉ္စ’ဟုခေါ်သည်။

အာကာသာနဉ္စာယတန

- အာကာသာနဉ္စ အာယတနံ အာကာသာနဉ္စာယတနံ။
အာကာသာနဉ္စ=အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်
သည်၊ အာယတနံ=ဈာန်၏တည်ရာသည်၊ ဟောတိ=
ဖြစ်၏။ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ အာကာသာနဉ္စာယတနံ=
အာကာသာနဉ္စာယတန မည်၏။

အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ဟူသော အာကာသာနဉ္စသည် ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက် သမ္ပယုတ်တရားတို့နှင့်တကွဖြစ်သော ဈာန်၏တည်ရာဖြစ်သော ကြောင့် “အာကာသာနဉ္စာယတန” မည်ပါသည်။ ဥပမာ- ဒေဝါနံ အာယတနံ ဒေဝါယတနံ= နတ်တို့၏ တည်ရာသည် ‘ဒေဝါယတန’ မည်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။

(စဉ်း၂။ ၅၆၇)

ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ
ပါဠိတော်

သဗ္ဗသော အာကာသာနဉ္ဇာယတနံ သမတိက္ကမ္မံ^၁

အနန္တံ ဝိညာဏံ^၂ ဝိညာဏဉ္ဇာယတနံ ဥပသမ္ပန္တံ ဝိဟရတိ။

ခပ်သိမ်းသော အခြင်းအရာအားဖြင့် -

- (၁) အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်နှင့် အာရုံကို လွန်မြောက်၍၊
 - (၂) အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ဝိညာဏ်ဟု နှလုံးသွင်းလျက်၊
- ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်သို့ ရောက်၍ နေ၏။

၂။ ဝိညာဏဉ္ဇာယတန ကမ္မဋ္ဌာန်း

ပွားများပုံ အစီအစဉ်

ဝိညာဏဉ္ဇာယတန ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အာကာသာနဉ္ဇာယတနသမာပတ်ကို ဝသီဘော်ငါးပါးဖြင့် နိုင်နင်းအောင် ပြုလုပ်ရမည်။ ပြီးလျှင် အာကာသာနဉ္ဇာယတနသမာပတ်မှထ၍ “ဤအာကာသာနဉ္ဇာယတနသမာပတ်သည် ရူပါဝစရဈာန်ဟူသောရန်သူနှင့် နီးကပ်၏။ ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်ကဲ့သို့ မငြိမ်သက်” ဟု အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်၏အပြစ်ကို ရှုမြင်ရမည်။ ထို့နောက် ယင်းဈာန်၌တွယ်တာမှုကို ကုန်ခမ်းစေ၍ ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်ကို ငြိမ်သက်သောအားဖြင့်နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ကာ အာကာသာနဉ္ဇာယတနဝိညာဏ် (စိတ်)ကို “ဝိညာဏံ၊ ဝိညာဏံ” ဟု အဖန်ဖန် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ခြင်း၊ ကြံစည်ခြင်း၊ အထူးထူးကြံစည်ခြင်းကို ပြုလုပ်နေရပါမည်။ “အနန္တံ အနန္တံ” ဟူ၍ကား သီးသန့်နှလုံးမသွင်းသင့်ပေ။

ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ

ဤသို့ အာကာသာနဉ္ဇာယတနဝိညာဏ်နိမိတ်၌ ဘာဝနာစိတ်ကို အဖန်ဖန် ဖြစ်စေသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား နိဝရဏတို့သည် ကင်းကွာကုန်၏။ အမှတ်ရမှု သတိသည် ကောင်းစွာထင်ပေါ်လာ၏။ ဥပစာရသမာဓိဖြင့် စိတ်သည် တည်ကြည်မှုရှိလာ၏။ ဆက်လက်၍ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုအာကာသာနဉ္ဇာယတနဝိညာဏ်ဟူသော အာရုံနိမိတ်ကိုပင် အဖန်ဖန်မှီဝဲခြင်း၊ အကြိမ်များစွာပြုခြင်း၊ ဆင်ခြင်နှလုံးသွင်းခြင်းကို ပြုသည်ရှိသော် အာကာသာနဉ္ဇာယတနဝိညာဏ်ဟူသော အာရုံနိမိတ်၌ ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်စိတ်သည် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ (ဧည့်၊ ၅၆၈-၂၆၉)

ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်ကထာ
အဖွင့်

(၁) အာကာသာနဉ္ဇာယတနံ သမတိက္ကမ္မံ အဖွင့်

အာကာသာနဉ္ဇာယတနံပုဒ် အဖွင့်

ဈာန် နှင့် အာရုံကို ‘အာကာသာနဉ္ဇာယတနံ’ ဟု ခေါ်၏။
(ဈာန်မှီ အာကာသာနဉ္ဇာယတနံ အာရမ္မဏဓိ။)

အာရုံကို အာကာသာနဉ္ဇာယတန
ခေါ်ပုံ

အာကာသာနဉ္ဇာ တံ အာယတနဉ္ဇာတိ အာကာသာနဉ္ဇာယတနံ။

အာကာသာနဉ္ဇာ = အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်သည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ တံ=ထိုအဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်အာရုံသည်၊ (ပဌမာရပုဗ္ဗဈာနသမာပတ်အရူပဈာန်၏။ အာရမ္မဏဉ္ဇာ=အာရုံ၏အဖြစ်ကြောင့်၊) အာယတနဉ္ဇာ=တည်ရာသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ ဣတိ=ထိုကြောင့်၊ အာကာသာနဉ္ဇာယတနံ=အာကာသာနဉ္ဇာယတန မည်၏။

အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်အာရုံသည် ပထမအရူပဈာန်၏ တည်ရာအာရုံဖြစ်သောကြောင့် ယင်းကောင်းကင်ပညတ်အာရုံကို ‘အာကာသာနဉ္ဇာယတနံ’ ဟု ခေါ်ပါသည်။ ဥပမာ-ဒေဝါနံ အာယတနံ ဒေဝါယတနံ =နတ်တို့၏ တည်ရာကို ‘ဒေဝါယတနံ’ ဟု ခေါ်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။

ဈာန်ကို အာကာသာနဉ္စာယတန ခေါ်ပုံ

အာကာသာနဉ္စာ တံ အာယတနဉ္စာတိ အာကာသာနဉ္စာယတနံ။

အာကာသာနဉ္စာ=အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်သည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ တံ=ထိုအဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်အာရုံသည်၊ (ပဌမာရူပဈာနဉ္စာ=ပထမအရူပဈာန်၏။ သဉ္စာတိဟောတုတ္တာ=ကောင်းစွာဖြစ်ရာအကြောင်းဖြစ်သောကြောင့်၊) အာယတနဉ္စာ=ဖြစ်ရာသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ အာကာသာနဉ္စာယတနံ=အာကာသာနဉ္စာယတန မည်၏။

အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်အာရုံသည် ပထမအရူပဈာန်၏ ကောင်းစွာဖြစ်ရာ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ကောင်းကင်ပညတ်၌ဖြစ်သော ပထမအရူပဈာန်ကို ‘အာကာသာနဉ္စာယတန’ဟု ခေါ်ပါသည်။ ဥပမာ-ကမ္ဘာတစ်ခုတည်းသည် မြင်းတို့၏ ဖြစ်ရာဖြစ်သောကြောင့် ကမ္ဘာတစ်ခုတည်းဖြစ်သော မြင်းကို ‘ကမ္ဘာမြင်း’ဟု ခေါ်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။ (ဧည့်၊ ၅၇၁)

အာကာသာနဉ္စာယတနကို လွန်မြောက်ခြင်း ဟူသည်
(အာကာသာနဉ္စာယတနံ သမတိက္ကမ္မ)

ဈာန် နှင့် အာရုံဟူသော အာကာသာနဉ္စာယတန နှစ်ပါးလုံးကို မဖြစ်အောင် ပြခြင်း၊ နှလုံးမသွင်းခြင်းကိုပင် “အာကာသာနဉ္စာယတနံ သမတိက္ကမ္မ=အာကာသာနဉ္စာယတနကို လွန်မြောက်ခြင်း”ဟု ခေါ်ပါသည်။ အာကာသာနဉ္စာယတနကို လွန်မြောက်မှသာလျှင် ဝိညာဏဉ္စာယတနဈာန်သို့ ရောက်နိုင်၏။

(၂) အနန္တ ဝိညာဏံ အဖွင့်

အနန္တဝိညာဏံ(အဆုံးမရှိသောဝိညာဏ်)ဟူသည်

‘အနန္တော အာကာသော=အဆုံးမရှိသော ကောင်းကင်’ဟု ဖြန့်၍ဖြစ်သော ထိုဝိညာဏ်စိတ်ကိုပင် ‘အနန္တ ဝိညာဏံ၊ အနန္တ ဝိညာဏံ’ဟု နှလုံးသွင်းခြင်းကိုပင် “အနန္တဝိညာဏံ=အဆုံးမရှိသောဝိညာဏ်”ဟု ခေါ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် အကြွင်းမဲ့အလုံးစုံသော နှလုံးသွင်းမှု၏အစွမ်းကြောင့် ‘အနန္တ’ဟု ခေါ်သည်။ ထိုစကား မှန်၏။ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ကသိုဏ်းရုပ်ခွာထားပြီးသော အာကာသပညတ်ကို အာရုံပြုနေသော ဝိညာဏ်စိတ်ကို အကြွင်းမရှိသောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းသည်ရှိသော် ‘အနန္တ’ဟု နှလုံးသွင်းမည်သာ ဖြစ်၏။

ထို့ကြောင့် ဝိဘင်းပါဠိတော်၌လည်း “ထိုအာကာသကိုပင်လျှင် ဝိညာဏ်ကို စိတ်၌တွေ့ထိခြင်းကို ပြု၏၊ အဆုံးမရှိခြင်းကို ဖြန့်၏၊ ထို့ကြောင့် ‘အနန္တ ဝိညာဏံ=အဆုံးမရှိသော ဝိညာဏ်’ဟု ဆိုအပ်၏။” [တံယောဝ အာကာသံ ဝိညာဏေန ဖုဋ္ဌံ မနသိ ကရေတိ၊ အနန္တံ ဖရတိ၊ တေန ဝုစ္စတိ အနန္တံ ဝိညာဏံ။] ဟူ၍ ဟောတော်မူထားခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဧည့်၊ ၅၇၂)

ဝိညာဏဉ္စာယတန မည်ပုံ

အနန္တ - နာဿ အန္တော အနန္တော။
အဿ=ထိုဝိညာဏ်အား၊ အန္တော=အဆုံးသည်၊ န=မရှိ၊
ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ အနန္တော= အနန္တ မည်၏။
- အဆုံးမရှိသောကြောင့် ဝိညာဏ်ကို ‘အနန္တ’ဟု ခေါ်သည်။

အာနေဉ္စ - အနန္တမေဝ အာနေဉ္စ။
အနန္တမေဝ=အနန္တသည်ပင်လျှင်၊ အာနေဉ္စ= အာနေဉ္စ မည်၏။
- အဆုံးမရှိသော ဝိညာဏ်ဟုဆိုအပ်သော အနန္တကိုပင် ‘အာနေဉ္စ’ ဟုခေါ်သည်။

ဝိညာဏဉ္စ - ဝိညာဏံ အာနေဉ္စ ဝိညာဏဉ္စ။
ဝိညာဏံ=ဝိညာဏ်သည်၊ အာနေဉ္စ=အဆုံးမရှိသောအနန္တတည်း။ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ ဝိညာဏဉ္စ=ဝိညာဏဉ္စ မည်၏။
(ဤ၌ ‘ဝိညာဏာနေဉ္စ’ဟုဆိုသင့်လျက် ရဋ္ဌီနည်းဖြင့် ‘ဝိညာဏဉ္စ’ဟုဆိုထားသည်ကို သတိပြုရမည်။)

ဝိညာဏဉ္စာယတန - ဝိညာဏဉ္စ အာယတနံ ဝိညာဏဉ္စာယတနံ။
ဝိညာဏဉ္စ=အဆုံးမရှိသောဝိညာဏ်ဟုဆိုအပ်သော ဝိညာဏဉ္စသည်၊ အာယတနံ=ဒုတိယအရူပဈာန်၏တည်ရာသည်၊
ဟောတိ=ဖြစ်၏၊ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ ဝိညာဏဉ္စာယတနံ=ဝိညာဏဉ္စာယတန မည်၏။

အဆုံးမရှိသော အာကာသာနဉ္စာယတနဝိညာဏ်ဟူသော ဝိညာဏဉ္စသည် ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက် တရားအပေါင်း နှင့်တကွဖြစ်သော ဒုတိယအရူပဈာန်၏ တည်ရာဖြစ်သောကြောင့် ‘ဝိညာဏဉ္စာယတန’ မည်ပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့်-နတ်တို့၏ တည်ရာသည် ‘ဒေဝိယတန’မည်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။ (ဧည့်၊ ၅၇၃)

အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ထင်ပုံ
ဥပမာ

လူတစ်ယောက်သည် တန်ဆောင်းစသည်တို့၌ စည်းဝေးနေသော ရဟန်းတော်များကို တွေ့မြင်ပြီး အခြားတစ်နေရာသို့ ဆွေတော်ထွက်ခွာသွား၏။ ရဟန်းတော်များ အစည်းအဝေးပြီးဆုံး၍ အသီးအသီး ဖဲခွာကြွသွားပြီးနောက်မှ ထိုလူသည် ပြန်ရောက်လာ၏။ ရောက်လျှင်ရောက်ချင်း ရဟန်းတော်များ စည်းဝေးသောနေရာကို ကြည့်ရှုလတ်သော် ရဟန်းတော်များမရှိတော့သည်ကို တွေ့မြင်ရသဖြင့် “ရဟန်းတို့ သေကုန်ပြီလော၊ သို့မဟုတ် ဒေသအသီးအသီးသို့ ခရီးထွက်ကုန်သလော” စသည်ဖြင့် မတွေးတော မကြံစည်တော့ဘဲ “ဤနေရာ၌ ရဟန်းတော်များ မရှိတော့” ဟူ၍ မရှိခြင်းကိုသာလျှင် တွေ့မြင်နေရသကဲ့သို့ ထိုအတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရှေးအခါက အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်ဝိညာဏ်ကို ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်မျက်စိဖြင့် ရှုနေခဲ့၏။ ယခုအခါ ယင်း အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်ဝိညာဏ်၏ မရှိခြင်း၊ ကင်းဆိတ်ခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်ကို “နတ္ထိ၊ နတ္ထိ” ဟု နှလုံးသွင်းလျက် အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်ဝိညာဏ် ကွယ်ပျောက်သွားလတ်သော် ယင်းဝိညာဏ်၏ မရှိခြင်း၊ ကင်းခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်ကို ဘာဝနာစိတ်ဖြင့် ရှုမှတ်၍နေ၏။ ဤသို့ ရှုမှတ်နေရင်းဖြင့် အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်စိတ် ထင်ပေါ်လာခြင်း ဖြစ်သည်။

(စည်၊ ၂။ ၅၇၆)

၃။ အာကိဉ္ဇညာယတန ကမ္မဋ္ဌာန်း

ပွားများပုံ အစီအစဉ်

အာကိဉ္ဇညာယတနကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဝိညာဏဉ္ဇာယတနသမာပတ်ကို ဝသီဘော်ငါးပါးဖြင့် နိုင်နင်းအောင် ပြုလုပ်ရမည်။ ပြီးလျှင် ယင်းဝိညာဏဉ္ဇာယတန သမာပတ်မှထ၍ “ဤသမာပတ်သည် အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်ဟူသော ရန်သူနှင့် နီးကပ်၏။ အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကဲ့သို့ မငြိမ်သက်” ဟု ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်၏ အပြစ်ကို ရှုမြင်ရမည်။ ထို့နောက် ယင်းဈာန်၌ တွယ်တာမှုကို ကုန်ခမ်းစေ၍ အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကို ငြိမ်သက်သော အားဖြင့် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ကာ ပဌမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်ကို ‘နတ္ထိ၊ နတ္ထိ’ ဟူ၍ မရှိခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ‘သုည၊ သုည’ ဟူ၍ ဆိတ်သုညခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ‘ဝိဝိတ္တံ၊ ဝိဝိတ္တံ’ ဟူ၍ ကင်းခြင်းအားဖြင့် လည်းကောင်း အဖန်ဖန် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ခြင်း၊ ကြံစည်ခြင်း၊ အထူးထူးကြံစည်ခြင်းကို ပြုလုပ်နေရပါမည်။

အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ

ဤသို့ ပဌမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်၌ ဘာဝနာစိတ်ကို အဖန်ဖန်ဖြစ်စေသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား နီဝရဏတို့သည် ကင်းကွာကုန်၏။ နတ္ထိဘောပညတ်မှစိတ်လျှင် အာရုံရှိသော အမှတ်ရမှုသတိသည် ကောင်းစွာ ထင်ပေါ်လာ၏။ ဥပစာရသမာဓိဖြင့် စိတ်သည် တည်ကြည်လာ၏။ ဆက်လက်၍ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုပဌမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်ကိုပင် အဖန်ဖန် မှီဝဲခြင်း၊ အကြိမ်များစွာပြုခြင်း၊ ဆင်ခြင်နှလုံးသွင်းခြင်းကို ပြုသည်ရှိသော် ထိုပဌမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်၌ အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်စိတ်သည် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

(စည်၊ ၂။ ၅၇၄-၅၇၅)

အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ
ပါဠိတော်

သဗ္ဗသော ဝိညာဏဉ္ဇာယတနံ သမတိက္ကမ္မံ^၁
နတ္ထိံ ကိဉ္ဇိတိံ^၂ အာကိဉ္ဇညာယတနံ ဥပသမ္ပန္နံ ဝိဟရတိ။

ခပ်သိမ်းသော အခြင်းအရာအားဖြင့်-

- (၁) ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်နှင့် အာရုံကို လွန်မြောက်၍၊
 - (၂) စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိဟု နှလုံးသွင်းလျက်၊
- အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်သို့ ရောက်၍ နေ၏။

၇၈

ဝိညာဏဉာဏ်ဖြင့် ပို့ချချက် (ဒုတိယဆင့်)

အာကိဉ္ဇညာယတနဇာနကထာ
အဖွင့်

(၁) ဝိညာဏဉာဏ် သမတိက္ကမ္မ အဖွင့်

ဝိညာဏဉာဏ်ပုဒ် အဖွင့်

ဈာန် နှင့် အာရုံကို 'ဝိညာဏဉာဏ်' ဟု ခေါ်၏။
(ဈာန်မှ ဝိညာဏဉာဏ် အာရမ္မဏမ္မိ။)

အာရုံကို ဝိညာဏဉာဏ် ခေါ်ပုံ

ဝိညာဏဉာဏ် တံ အာယတနဉာဏ် ဝိညာဏဉာဏ်။

ဝိညာဏဉာဏ်=အာကာသာနဉာဏ်ဝိညာဏ်စိတ်သည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ တံ=ထိုအာကာသာနဉာဏ် ဝိညာဏ်စိတ်သည်၊ (ဒုတိယာရဗ္ဗဇာနဿ=ဒုတိယအရူပဈာန်၏။ အာရမ္မဏတ္တာ=အာရုံ၏အဖြစ်ကြောင့်၊) အာယတနဉာဏ် =တည်ရာသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ ဝိညာဏဉာဏ်=ဝိညာဏဉာဏ် မည်၏။

ပထမာရဗ္ဗဝိညာဏ်ဟူသော အာကာသာနဉာဏ်ဈာန်စိတ်သည် ဒုတိယအရူပဈာန်၏ တည်ရာအာရုံဖြစ်သောကြောင့် 'ဝိညာဏဉာဏ်' မည်ပါသည်။ ဥပမာ-ဒေဝါနံ အာယတနံ ဒေဝါယတနံ=နတ်တို့၏ တည်ရာကို 'ဒေဝါယတန' ဟု ခေါ်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။

ဈာန်ကို ဝိညာဏဉာဏ် ခေါ်ပုံ

ဝိညာဏဉာဏ် တံ အာယတနဉာဏ် ဝိညာဏဉာဏ်။

ဝိညာဏဉာဏ်=အာကာသာနဉာဏ်ဝိညာဏ်စိတ်သည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ တံ=ထိုအာကာသာနဉာဏ် ဝိညာဏ်စိတ်သည်၊ (ဒုတိယာရဗ္ဗဇာနဿ=ဒုတိယအရူပဈာန်၏။ သဉ္ဇာတိဟေတုတ္တာ=ကောင်းစွာဖြစ်ရာအကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့်၊) အာယတနဉာဏ် =ဖြစ်ရာသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ ဝိညာဏဉာဏ်=ဝိညာဏဉာဏ် မည်၏။

ပထမာရဗ္ဗဝိညာဏ်ဟူသော အာကာသာနဉာဏ်ဈာန်စိတ်သည် ဒုတိယအရူပဈာန်၏ ကောင်းစွာဖြစ်ရာ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ဒုတိယအရူပဈာန်စိတ်ကို 'ဝိညာဏဉာဏ်' ဟု ခေါ်သည်။ ဥပမာ-ကမ္မောဇတိုင်းသည် မြင်းတို့၏ ဖြစ်ရာဖြစ်သောကြောင့် ကမ္မောဇတိုင်းဖြစ်သော မြင်းကို 'ကမ္မောဇမြင်း' ဟုခေါ်သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဝိညာဏဉာဏ်တနကို လွန်မြောက်ခြင်း ဟူသည်
(ဝိညာဏဉာဏ် သမတိက္ကမ္မ)

ဈာန်နှင့်အာရုံဟူသော ဝိညာဏဉာဏ်တန နှစ်ပါးလုံးကို မဖြစ်အောင်ပြုခြင်း၊ နှလုံးမသွင်းခြင်းကိုပင် "ဝိညာဏဉာဏ် သမတိက္ကမ္မ= ဝိညာဏဉာဏ်ကို လွန်မြောက်ခြင်း" ဟု ခေါ်ပါသည်။ ဝိညာဏဉာဏ်ကို လွန်မြောက်မှသာလျှင် အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်သို့ ရောက်နိုင်၏။

နတ္ထိ ကိဉ္ဇိ အဖွင့်

နတ္ထိ ကိဉ္ဇိ-ဟူသည်မှာ 'နတ္ထိ၊ နတ္ထိ' မရှိဟူ၍လည်းကောင်း၊ 'သုည၊ သုည' ဆိတ်သုညသည်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ 'ဝိဝိတ္တံ၊ ဝိဝိတ္တံ' ကင်းဆိတ်သည်ဟူ၍လည်းကောင်း နှလုံးသွင်းခြင်းကို ဆိုလိုပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဝိဘင်းပါဠိတော်၌-

"ထိုပထမအရူပဝိညာဏ်ကိုပင်လျှင် မရှိအောင်နှလုံးသွင်း၏။ ကင်းအောင်နှလုံးသွင်း၏။ ကွယ်ပျောက်စေ၏။ စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိဟု ရှုမြင်၏။ ထို့ကြောင့် နတ္ထိ ကိဉ္ဇိ-ဟုဆိုအပ်၏။" [တညေဝ ဝိညာဏ် အဘာဝေတိ ဝိဘာဝေတိ အန္တရဓာပေတိ နတ္ထိ ကိဉ္ဇိတိ ပဿတိ၊ တေန ဝုစ္စတိ နတ္ထိ ကိဉ္ဇိ။] ဟုဟောတော်မူထားခြင်း ဖြစ်သည်။
(စဉ်း၊ ၅၇၇-၅၇၈)

ဓယသမ္မသနသဘောဖြင့် ဘင်္ဂဉာဏ်ရှုပ်ကဲ့သို့
မဟုတ်ကြောင်း ဖြေရှင်းချက်

အထက်ပါ ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူချက်သည်- အာရုံဖြစ်သော အာကာသာနဉာဏ်ဝိညာဏ်ကို နှလုံးမသွင်းဘဲ၊ စိတ်၌မထားဘဲ၊ မဆင်ခြင်ဘဲ ထိုအာကာသာနဉာဏ်ဝိညာဏ်၏ မရှိခြင်း နတ္ထိဘာဝပညတ် သက်သက်ကို လည်းကောင်း၊ ဆိတ်သုညခြင်း သုညဘာဝပညတ် သက်သက်ကိုလည်းကောင်း၊ ကင်းဆိတ်ခြင်း ဝိဝိတ္တဘာဝပညတ် သက်သက်ကိုလည်းကောင်း နှလုံးသွင်း၍ ကင်းအောင်၊ ကွယ်ပျောက်အောင်ပြုခြင်းကိုသာ ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ကုန်ခြင်းကို သုံးသပ်သော ဓယသမ္မသနသဘောဖြင့် ဘင်္ဂဉာဏ်ရှုပ်ကဲ့သို့ ဟောတော်မူထားခြင်း မဟုတ်ကြောင်း မှတ်သားထားရပါမည်။
(စဉ်း၊ ၅၇၈)

အာကိဉ္ဇညာယတန မည်ပုံ

အာကိဉ္ဇန

- နာဿ ကိဉ္ဇနံ အာကိဉ္ဇနံ။
အဿ=ထို အာကာသာနဉ္ဇာယတနစိတ်၏။ ကိဉ္ဇနံ= စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှသည်။ နတ္ထိ=မရှိ၊ ဣတိ= ထိုကြောင့်၊ အာကိဉ္ဇနံ=အာကိဉ္ဇန မည်၏။
- စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိသောကြောင့် ‘အာကိဉ္ဇန’မည်၏။ ထိုဈာန်စိတ်၏ အကြွင်းအကျန်သည် အယုတ်ဆုံး ဘင်ခဏ၌ မျှသော်လည်း မရှိဟု ဆိုလိုသည်။

အာကိဉ္ဇည

- အာကိဉ္ဇနဿ ဘာဝေါ အာကိဉ္ဇညံ။
အာကိဉ္ဇနဿ= စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှသော်လည်း အကြွင်း အကျန်မရှိသော ဈာန်စိတ်၏။ ဘာဝေါ=ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်ရာ သည်။ အာကိဉ္ဇညံ=အာကိဉ္ဇည မည်၏။
- စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ အကြွင်းအကျန်မရှိသော ဈာန်စိတ်၏ အဖြစ်ကို ‘အာကိဉ္ဇည’ဟု ခေါ်သည်။ ဤအာကိဉ္ဇည ဟူသောအမည်သည် အာကာသာနဉ္ဇာယတနဝိညာဏ်၏ ကင်းခြင်း၊ မရှိခြင်းကို ခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။

အာကိဉ္ဇညာယတန

- အာကိဉ္ဇညံ အာယတနံ အာကိဉ္ဇညာယတနံ။
အာကိဉ္ဇညံ=စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ အကြွင်းအကျန်မရှိသည်၏ အဖြစ်ဟူသော အာကိဉ္ဇညသည်။ အာယတနံ=တတိယ အရူပဈာန်၏ တည်ရာသည်။ ဟောတိ=ဖြစ်၏။ ဣတိ= ထိုကြောင့်၊ အာကိဉ္ဇညာယတနံ=အာကိဉ္ဇညာယတန မည်၏။

စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ အကြွင်းအကျန် မရှိသည်၏အဖြစ်ဟူသော အာကိဉ္ဇည သည် ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက် တရားအပေါင်းနှင့်တကွ တတိယအရူပဈာန်၏ တည်ရာ ဖြစ်သောကြောင့် ‘အာကိဉ္ဇညာယတန’ မည်ပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့်-နတ်တို့၏ တည်ရာသည် ‘ဒေဝါယတန’မည်သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ (ဧညီ၊ ၅၇၈-၅၇၉)

၄။ နေဝသညာနာသညာယတန ကမ္မဋ္ဌာန်း

ပွားများပုံ အစီအစဉ်

နေဝသညာနာသညာယတနကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ် သည် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ကို ဝသီဘော်ငါးပါးဖြင့် နိုင်နင်းအောင် ပြုလုပ်ရမည်။ ပြီးလျှင် ယင်းအာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်မှ ထ၍ “ဤသမာပတ် သည် ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်ဟူသော ရန်သူနှင့်နီးကပ်၏။ နေဝသညာနာ- သညာယတနဈာန်ကဲ့သို့ မငြိမ်သက်”ဟူ၍လည်းကောင်း၊ “သညာသည် ရောဂါ တည်း၊ သညာသည် အိုင်းအမာတည်း၊ သညာသည် စူးဝင်နေသော ငြောင့်တည်း၊ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်သည် ငြိမ်သက်၏၊ မွန်မြတ်၏”ဟူ၍လည်းကောင်း အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်၏ အပြစ်ကို ရှုမြင်ရမည်။ ထို့နောက် ယင်းဈာန်၌ တွယ်တာမှုကို ကုန်ခမ်းစေ၍ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်ကို ငြိမ်သက်သော အားဖြင့် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ကာ ပဌမာရူပဝိညာဏ်၏မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ကို “သန္တာသန္တာ= ငြိမ်သက်ပေစွ၊ ငြိမ်သက်ပေစွ”ဟု အဖန်ဖန် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ခြင်း၊ ကြံစည်ခြင်း၊ အထူးထူး ကြံစည်ခြင်းကို ပြုလုပ်နေရပါမည်။

နေဝသညာနာသညာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ

ဤသို့ အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ဟူသော အာရုံနိမိတ်၌ ဘာဝနာစိတ်ကို အဖန်ဖန်ဖြစ်စေသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား နိဝရဏတို့သည် ကင်းကွာကုန်၏။ နတ္ထိဘော ပညတ်နိမိတ်လျှင်အာရုံရှိသော တတိယာရူပဝိညာဏ်၌ အမှတ်ရမှုသတိသည် ကောင်းစွာ ထင်ပေါ်လာ၏။ ဥပစာရသမာဓိဖြင့် စိတ်သည် တည်ကြည်မှုရှိလာ၏။ ဆက်လက်၍ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုအာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ဟူသော နိမိတ်ကိုပင် အဖန်ဖန်မှီဝဲခြင်း၊ အကြိမ်များစွာပြုခြင်း၊ ဆင်ခြင်နှလုံးသွင်းခြင်းကို ပြုသည်ရှိသော် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ဟုဆိုအပ်သော လေးပါးသောခန္ဓာတို့၌ နေဝသညာ- နာသညာယတနဈာန်စိတ်သည် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ (ဧညီ၊ ၅၈၀)

နေဝသညာနာသညာယတနဈာန် ဖြစ်ပေါ်ပုံ
ပါဠိတော်

သဗ္ဗသော အာကိဉ္ဇညာယတနံ သမတိက္ကမ္မံ ၊
နေဝသညာနာသညာယတနံ ၊ ဥပသမ္ပန္န ဝိဟရတိ။

ခပ်သိမ်းသော အခြင်းအရာအားဖြင့်-

- (၁) အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်နှင့် အာရုံကို လွန်မြောက်၍ ၊
- (၂) နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်သို့ ရောက်၍ နေ၏။

နေဝသညာနာသညာယတနဈာနကထာ
အဖွင့်

(၁) အာကိဉ္ဇညာယတနံ သမတိက္ကမ္မ အဖွင့်

အာကိဉ္ဇညာယတနံပုဒ် အဖွင့်

ဈာန် နှင့် အာရုံကို 'အာကိဉ္ဇညာယတန' ဟု ခေါ်၏။
(ဈာနမ္ပိ အာကိဉ္ဇညာယတနံ အာရမ္မဏမ္ပိ။)

အာရုံကို အာကိဉ္ဇညာယတန ခေါ်ပုံ

အာကိဉ္ဇညဉ္စ တံ အာယတနဉ္စာတိ အာကိဉ္ဇညာယတနံ။

အာကိဉ္ဇညဉ္စ=ပထမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏ စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိခြင်းဟူသော အာကိဉ္ဇညသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ တံ= ထိုအာကိဉ္ဇညသည်၊ (တတိယာရုပ္ပ-ဈာနဿ=တတိယအရူပဈာန်၏၊ အာရမ္မဏတ္တာ=အာရုံ၏အဖြစ်ကြောင့်) အာယတနဉ္စ=တည်ရာသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏၊ ဣတိ=ထို့ကြောင့်၊ အာကိဉ္ဇညာယတနံ=အာကိဉ္ဇညာယတန မည်၏။

ပထမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏ စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိခြင်းဟူသော အာကိဉ္ဇညသည် တတိယအရူပဈာန်၏တည်ရာ အာရုံဖြစ်သောကြောင့် 'အာကိဉ္ဇညာယတန' မည်ပါသည်။ ဥပမာ-ဒေဝါနံ အာယတနံ ဒေဝါယတနံ=နတ်တို့၏ တည်ရာကို 'ဒေဝါယတန' ဟု ခေါ်သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဈာန်ကို အာကိဉ္ဇညာယတန ခေါ်ပုံ

အာကိဉ္ဇညဉ္စ တံ အာယတနဉ္စာတိ အာကိဉ္ဇညာယတနံ။

အာကိဉ္ဇညဉ္စ=ပထမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏ စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိခြင်းဟူသော အာကိဉ္ဇညသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ တံ= ထိုအာကိဉ္ဇညသည်၊ (တတိယာရုပ္ပ-

ဈာနဿ= တတိယအရူပဈာန်၏၊ သညာတိဟောတုတ္တာ= ကောင်းစွာဖြစ်ရာအကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့်၊) အာယတနဉ္စ=ဖြစ်ရာသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏၊ ဣတိ= ထို့ကြောင့်၊ အာကိဉ္ဇညာယတနံ=အာကိဉ္ဇညာယတန မည်၏။

ပထမာရုပ္ပဝိညာဏ်၏ စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိခြင်းဟူသော အာကိဉ္ဇညသည် တတိယအရူပဈာန်၏ ကောင်းစွာဖြစ်ရာ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် တတိယအရူပဈာန်စိတ်ကို 'အာကိဉ္ဇညာယတန' ဟု ခေါ်သည်။ ဥပမာ-ကမ္ဘောဇ တိုင်းသည် မြင်းတို့၏ဖြစ်ရာဖြစ်သောကြောင့် ကမ္ဘောဇတိုင်း၌ဖြစ်သော မြင်းကို 'ကမ္ဘောဇမြင်း' ဟု ခေါ်သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

အာကိဉ္ဇညာယတနကို လွန်မြောက်ခြင်း ဟူသည်
(အာကိဉ္ဇညာယတနံ သမတိက္ကမ)

ဈာန်နှင့်အာရုံဟူသော အာကိဉ္ဇညာယတန နှစ်ပါးလုံးကို မဖြစ်အောင်ပြုခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်းကိုပင် "အာကိဉ္ဇညာယတနံ သမတိက္ကမ္မ= အာကိဉ္ဇညာယတနကို လွန်မြောက်ခြင်း" ဟု ခေါ်ပါသည်။ အာကိဉ္ဇညာယတနကို လွန်မြောက်မှသာလျှင် နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်သို့ ရောက်နိုင်၏။ (ဧညံ၊ ၂၊ ၅၈၁)

(၂) နေဝသညာနာသညာယတနပုဒ် အဖွင့်

အလွန်သိမ်မွေ့သော သညာရှိခြင်းကြောင့် စတုတ္ထအရူပဈာန်ကို 'နေဝသညာနာသညာယတန' ဟုခေါ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ 'နေဝသညီနာသညီ=သညာရှိသည်လည်းမဟုတ်၊ သညာမရှိသည်လည်းမဟုတ်' ဟူသောစကားကို ထုတ်ပြပြီးလျှင် -

"ထို အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ကိုပင်လျှင် ငြိမ်သက်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်း၏။ ရုန့်ရင်းသောသင်္ခါရတို့မှကြွင်းသော အလွန်သိမ်မွေ့သည့် သင်္ခါရ မျှသာဖြစ်သော 'သင်္ခါရာဝသေသသမာပတ်' ကို ဖြစ်စေ၏။ ထို့ကြောင့် 'နေဝသညီနာသညီ' ဟု ဆိုအပ်၏" ဟု ဟောတော်မူထားခြင်း ဖြစ်သည်။

[တညေဝ အာကိဉ္ဇညာယတနံ သန္တတော မနသိကရောတိ၊ သင်္ခါရာဝသေသ သမာပတ္တိ ဘာဝေတိ၊ တေန ဝုစ္စတိ နေဝသညီနာသညီ။]

မှတ်ချက်။ သင်္ခါရာဝသေသသမာပတ်-ဟူသည် အလွန်သိမ်မွေ့ခြင်းသို့ ရောက်သော သင်္ခါရရှိသည့် စတုတ္ထဈာန်အရူပသမာပတ်ကို ခေါ်သည်။

ငြိမ်သက်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းရခြင်း အကြောင်း

[သန္တာ ဝတာယံ သမာပတ္တိ၊ ယတြ ဟိ နာမ နတ္ထိဘာဝမ္ပိ အာရမ္မဏံ ကရိတာ ဌဿတိ၊]

“ဤ အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်သည် ငြိမ်သက်သိမ်မွေ့ပေစွ တကား၊ ယင်းသို့ ငြိမ်သက်သောကြောင့်ပင် ပထမာရပုပ္ဖိညာဏ်၏မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ် ကိုသော်လည်း အာရုံပြု၍ တည်နိုင်ပါပေ၏”ဟူသောသာဓကကို ထောက်၍ ငြိမ်သက်သောအာရုံရှိခြင်းကြောင့် ထိုအာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ကို ‘သန္တာ၊ သန္တာ’ ဟု ငြိမ်သက်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စဉ်း၊ ၅၈၂)

ငြိမ်သက်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းပါလျက် လွန်မြောက်ရခြင်းအကြောင်း

အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ကို ငြိမ်သက်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းငြား သော်လည်း “ငါသည် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ကို နှလုံးသွင်းအံ့၊ ဝင်စားအံ့၊ အဓိဋ္ဌာန်အံ့၊ ထအံ့၊ ဆင်ခြင်အံ့”ဟု ကြံရွယ်ခြင်း၊ စိတ်သို့ဆောင်ခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်း (အာဘောဂသမန္နဟာရမနသိကာရ)မည်သည် မရှိပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ထက် နေဝသညာနာသညာယတနသမာပတ်က သာ၍ ငြိမ်သက်၊ ကောင်းမွန်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ဥပမာအားဖြင့်ဆိုရပါမူ- များစွာသောအခြံအရံတို့ဖြင့် တိုင်းခန်းလှည့်လည် သော ဘုရင်မင်းမြတ်သည် ဦးရစ်ပေါင်း၍ ဆင်စွယ်မှုန့် အလိမ်းလိမ်းကပ်လျက် ဆင်စွယ်ထုဆစ်နေသော ပန်းပွတ်အတတ်ပညာရှင်တို့ကို တွေ့မြင်သည်ရှိသော် “မင်းချင်းတို့... ဤပန်းပွတ်ပညာရှင်တို့သည် ကျွမ်းကျင်ကုန်စွတကား...၊ လှပဆန်းကြယ်စွာ ထုလုပ်နိုင်ကြပါပေကုန်၏”ဟု ချီးမွမ်းစကားပြောကြား၍ ထိုပန်းပွတ်ပညာရှင်တို့၏ တတ်ကျွမ်းမှု၌ နှစ်သက်အားရခြင်း ဖြစ်ပေါ်လေ၏။ သို့သော်လည်း ထိုမင်းသည် “ငါသည် မင်းအဖြစ်ကို စွန့်၍ ဤကဲ့သို့သော ပန်းပွတ် ပညာရှင်မျိုး ဖြစ်ရပါမူကား ကောင်းလေစွ”ဟူသော အကြံအစည်ကား မဖြစ်ချေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မင်းအဖြစ်သည် ပန်းပုပညာရှင်ထက် ပို၍ကျက်သရေရှိပြီး စည်းစိမ်ဥစ္စာများပြားသော အကျိုးအာနိသင်ရှိသောကြောင့် ဖြစ်၏။ သို့ဖြစ်၍ ထိုမင်းသည် ပန်းပွတ်ပညာရှင်တို့ကို မက်မောတွယ်တာခြင်းမရှိဘဲ ကျော်လွန်၍ သွားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ (စဉ်း၊ ၅၈၃)

သရုပ်တရားကိုယ်

[နေဝသညာနာသညာယတနန္တိ နေဝသညာနာသညာယတနံ သမာပန္နဿ ဝါ ဥပပန္နဿ ဝါ ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရဿ ဝါ စိတ္တစေတသိကာ ဓမ္မာ၊]
“နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်ကိုဝင်စားသော ပုထုဇဉ်၊ သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်၏လည်း ကောင်း၊ နေဝသညာနာသညာယတနဘုံ၌ ဖြစ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏လည်းကောင်း၊ မျက်မှောက်အတ္တဘော၌ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်ဖြင့် ချမ်းသာစွာနေသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်၏လည်းကောင်း ကုသိုလ်၊ ဝိပါက်၊ ကြိယာစိတ်၊ စေတသိက်တရား တို့ပေတည်း”ဟု ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူ၏။ ထိုသုံးမျိုးတို့တွင် နေဝသညာ- နာသညာယတနအရ-ဈာန်ဝင်စားသော သမာပန္နပုဂ္ဂိုလ်၏ ကုသိုလ်စိတ်၊ စေတသိက် ကို အရကောက်ရမည်။ (စဉ်း၊ ၅၈၄)

နေဝသညာနာသညာယတန မည်ပုံ

နေဝသညာနာသညာ

- နေဝဿ သညာ နာသညန္တိ နေဝသညာနာသညံ။ အဿ=ထိုဈာန်အား၊ (ဩဠာရိကတာယ= ကြမ်းတမ်းသော၊ သညာယ=သညာ၏၊ အဘာဝတော= မရှိခြင်းကြောင့်)သညာ=ကြမ်းတမ်းသော သညာ သည်၊ နေဝ အတ္ထိ= မရှိသည်သာ။ (သုခုမာယ= သိမ်မွေ့သော၊ သညာယ= သညာ၏၊ ဘာဝတော= ဖြစ်ခြင်းကြောင့်)၊ အသညာ= သိမ်မွေ့သောသညာ မရှိသည်၊ န=မဟုတ်၊ (နာသညာ=သိမ်မွေ့သော သညာရှိ၏။)ဣတိ=ထိုကြောင့်၊ နေဝသညာနာသညံ =နေဝသညာနာသညာ မည်၏။
- ရုန့်ရင်းသော သညာမရှိဘဲ သိမ်မွေ့သော သညာရှိသောကြောင့် ‘နေဝသညာနာသညာ’မည်ပါသည်။

နေဝသညာနာသညာယတန

- နေဝသညာနာသညဉ္စ တံ အာယတနဉ္စ နေဝသညာနာသညာယတနံ။ နေဝသညာနာသညဉ္စ= ရုန့်ရင်းသောသညာကား မရှိ၊ သိမ်မွေ့သောသညာ မရှိသည်လည်းမဟုတ် ဟူသော နေဝသညာနာသညာသည်လည်း၊ ဟောတိ=ဟုတ်၏။ တံ=ထိုနေဝသညာနာသညာ

သည်၊ (မနာယတန၊ ဓမ္မာယတန၊ ပရိယာပန္နတ္တာ =
မနာယတန၊ ဓမ္မာယတန၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့်၊)
အာယတနဉ္စ = အာယတနသည်လည်း၊ ဟောတိ =
ဟုတ်၏။ ဣတိ = ထို့ကြောင့်၊ နေဝသညာနာသညာ-
ယတနံ = နေဝသညာနာသညာယတန မည်၏။

ရန်ရင်းကြမ်းတမ်းသော သညာမရှိဘဲ၊ သိမ်မွေ့သောသညာသာရှိသော
နေဝသညာနာသညာသည် မနာယတန၊ ဓမ္မာယတန၌ အကျုံးဝင်သဖြင့်
အာယတနလည်းမည်သောကြောင့် ‘နေဝသညာနာသညာယတန’ မည်ပါသည်။

တစ်နည်း နေဝသညာနာသညာယတန မည်ပုံ

နေဝသညာ မည်ပုံ

စတုတ္ထအရူပဈာန်၌ရှိသော သညာကို ဝိပဿနာ၏အာရုံဖြစ်လျက်
ငြီးငွေ့မှုကိုဖြစ်စေခြင်းဟူသော ထင်ရှားသောသညာကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ရန် မစွမ်းနိုင်
သောကြောင့် “နေဝသညာ”(သညာမမည်)ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

နာသညာ မည်ပုံ

ရန်ရင်းသောသင်္ခါရတို့မှ ကြွင်းကျန်သော သိမ်မွေ့သည့် သင်္ခါရအဖြစ်ဖြင့်
ထင်ရှားရှိသောကြောင့် “နာသညာ”(သညာမရှိ မဟုတ်၊ သညာရှိ၏)ဟုခေါ်ခြင်း
ဖြစ်သည်။

နေဝသညာနာသညာ မည်ပုံ

နေဝသညာ နာသညာတိ နေဝသညာနာသညာ။

နေဝသညာ = နေဝသညာလည်း မည်၏။ နာသညာ = နာသညာလည်း
မည်၏။ ဣတိ = ထို့ကြောင့်၊ နေဝသညာနာသညာ = နေဝသညာနာသညာ မည်၏။

စတုတ္ထအရူပဈာန်၌ရှိသော သညာသည် ဝိပဿနာ၏အာရုံဖြစ်လျက်
ငြီးငွေ့မှုကို ဖြစ်စေခြင်းဟူသော သညာကိစ္စကိုဆောင်ရွက်ရန် မစွမ်းနိုင်သောကြောင့်
‘နေဝသညာ’မည်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ရန်ရင်းကြမ်းတမ်းသောသင်္ခါရတို့မှ
ကြွင်းကျန်သည့် သိမ်မွေ့သောသင်္ခါရအဖြစ်ဖြင့် ထင်ရှားရှိသောကြောင့် ‘နာသညာ’
မည်၏ဟူ၍လည်းကောင်း ဆိုသောကြောင့် စတုတ္ထအရူပဈာန်ကို “နေဝသညာ-
နာသညာ” ဟု ခေါ်ပါသည်။

နေဝသညာနာသညာယတန မည်ပုံ

နေဝသညာနာသညာ စ သာ အာယတနဉ္စာတိ နေဝသညာနာသညာယတနံ။

နေဝသညာနာသညာ စ = နေဝသညာနာသညာသည်လည်း၊ ဟောတိ =
ဟုတ်၏။ သာ = ထိုနေဝသညာနာသညာသည်၊ (သေသဓမ္မာနံ = ကြွင်းသောယှဉ်ဖက်
တရားတို့၏။ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေန = တည်ရာဟူသောအနက်ကြောင့်၊) အာယတနဉ္စ =
အာယတနလည်း မည်၏။ ဣတိ = ထို့ကြောင့်၊ နေဝသညာနာသညာယတနံ =
နေဝသညာနာသညာယတန မည်၏။

နေဝသညာနာသညာ-မည်သော သညာသည် ကြွင်းသောယှဉ်ဖက် တရား
တို့၏ တည်ရာဟူသော အနက်သဘောကြောင့် ‘နေဝသညာနာသညာယတန’
မည်ပါသည်။ (စဉ်း၊ ၅၈၅)

ယှဉ်ဖက်တရားတို့လည်း ‘နေဝသညာနာသညာ’ကဲ့သို့ အမည်ရပုံ

အမှန်စင်စစ်၊ ‘နေဝသညာနာသညာ’ဟူသောအမည်မှာ သညာကို ခေါင်
တပ်၍ ဟောတော်မူထားသော ဒေသနာသာ ဖြစ်ချေ၏။ စတုတ္ထအရူပဈာန်၌
သညာကိုသာ ဤအမည်မျိုးခေါ်သည် မဟုတ်၊ သညာနှင့်ယှဉ်ဖက်ယှဉ်ဖက်ဖြစ်သော
ဝေဒနာကိုလည်း ‘နေဝဝေဒနာ နာဝေဒနာ’ဟူ၍လည်းကောင်း၊ စိတ်ကိုလည်း
‘နေဝစိတ္တ နာစိတ္တ’ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဖဿကိုလည်း ‘နေဝဖဿ နာဖဿ’
ဟူ၍ လည်းကောင်းစသည်ဖြင့် ကြွင်းသောတရားတို့ကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း
ခေါ်ဆိုနိုင်သည်သာ ဖြစ်၏။ (စဉ်း၊ ၅၈၅-၅၈၆)

သပိတ်ကို ဆီသုတ်သော ဥပမာ

သာမဏေတစ်ပါးသည် သပိတ်ကို ဆီဖြင့်သုတ်လိမ်းထားရာ ယာဂု
သောက်မည့်အချိန်၌ မထေရ်ကြီးတစ်ပါးသည် သာမဏေကို သပိတ်ယူခိုင်းလေ၏။
သာမဏေက “သပိတ်ထဲ၌ ဆီရှိနေပါသည်ဘုရား”ဟု လျှောက်လေ၏။ မထေရ်ကြီး
က “ဆီကို ယူခဲ့၊ ဆီကျည်တောက်ထဲ ထည့်မည်”ဟု ဆိုပြန်ရာ သာမဏေက
“ဆီမရှိပါဘုရား”ဟု ပြန်လျှောက်လေ၏။

ဤဥပမာ၌ ကျောင်းထဲ၌ တစ်ည၌စသည်ကြာအောင် သိမ်းထားပြီးဖြစ်
သောကြောင့် ယာဂုနှင့်ရောသောက်ရန် မအပ်စပ်သည်ကို ရည်ရွယ်၍ ‘ဆီရှိနေပါသည်’
ဟု သာမဏေက ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ဆီကျည်တောက်ထဲ ထည့်ရန် မလုံလောက်သည်
ကို ရည်ရွယ်၍ ‘ဆီမရှိပါ’ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

ဤဥပမာနှင့်အလားတူစွာ စတုတ္ထအရူပဈာန် သညာသည် ထင်ရှားသောသညာ ကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ရန် မစွမ်းနိုင်သောကြောင့် ‘နေဝသညာ’မည်၏။ ရန်ရင်းသော သင်္ခါရတို့မှ ကြွင်းကျန်သည့် သိမ်မွေ့သောသင်္ခါရအဖြစ်ဖြင့် ထင်ရှားရှိနေသော ကြောင့် ‘နာသညာ’ မည်၏။

ရေဥပမာ

မထေရ်တစ်ပါးနှင့် သာမဏေတစ်ပါးတို့ ခရီးသွားနေစဉ် ရွှေကသွား နေသော သာမဏေသည် ရေအနည်းငယ်ကို မြင်၍ “ရေတွေရှိနေပါသည်... ဖိနပ်ကို ချွတ်တော်မူပါဘုရား” ဟု မထေရ်ကို လျှောက်ထား၏။ ထိုအခါ မထေရ်က “ရေရှိလျှင် ရေချိုးမည်၊ ရေသနပ် ယူလာခဲ့” ဟုဆိုလေရာ သာမဏေက “ရေမရှိပါဘုရား” ဟု ပြန်လျှောက်လေ၏။

ဤဥပမာ၌ ဖိနပ်စုံရုံမျှ ရေအနည်းငယ်ရှိသောကြောင့် ‘ရေရှိသည်’ ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ရေချိုးရန် မလုံလောက်သောကြောင့် ‘ရေမရှိ’ ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

ဤဥပမာနှင့်အလားတူစွာ စတုတ္ထအရူပဈာန် သညာသည် ထင်ရှားသော သညာကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ရန် မစွမ်းနိုင်သောကြောင့် ‘နေဝသညာ’မည်၏။ ရန်ရင်းသောသင်္ခါရတို့မှ ကြွင်းကျန်သည့် သိမ်မွေ့သောသင်္ခါရအဖြစ်ဖြင့် ထင်ရှားရှိ နေသောကြောင့် ‘နာသညာ’ မည်၏။

သညာကိစ္စဟူသည်

အာရုံကို အမှတ်ပြု၍သိခြင်း (အာရမ္မဏသဉ္ဇာနန)သည်လည်းကောင်း၊ ဝိပဿနာ၏အာရုံအဖြစ်သို့ ရောက်၍ ငြီးငွေ့မှုကိုဖြစ်စေခြင်း(နိဗ္ဗိဒါဇနန)သည် လည်းကောင်း သညာကိစ္စ မည်ပါသည်။

ရေအေး၌ရှိသော တေဇောဓာတ်သည် ပူလောင်စေခြင်းကိစ္စကို ပြုရန် မစွမ်းနိုင်သကဲ့သို့ ထိုအတူ စတုတ္ထအရူပဈာန်သညာသည် အာရုံကို အမှတ်ပြု၍ သိခြင်း(အာရမ္မဏသဉ္ဇာနန)ကိစ္စကို ထင်ရှားအောင်ပြုရန် မစွမ်းနိုင်ပေ။

ထို့ပြင် အခြားသောသမာပတ်တို့၌ရှိသော သညာကဲ့သို့ ဝိပဿနာ၏ အာရုံ အဖြစ်သို့ရောက်၍ ငြီးငွေ့မှုကိုဖြစ်စေခြင်း(နိဗ္ဗိဒါဇနန)ကိစ္စကိုလည်း ဖြစ်စေခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်ပေ။

ထိုစကား မှန်၏။ အခြားခန္ဓာတို့၌ စတင်၍ နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ခြင်းကို မပြုပူး သေးသောပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်လျှင် အရှင်သာရိပုတ္တရာပင် ဖြစ်စေကာမူ နေဝသညာ- နာသညာယတနခန္ဓာတို့ကို သုံးသပ်ရှုမှတ်၍ နိဗ္ဗိဒါဉာဏ်သို့ရောက်ရန် မစွမ်းနိုင်ပေ။

ပကတိရှုရိုးရှုစဉ်အတိုင်း ရှုမှတ်လာခဲ့သည့် ပညာကြီးသောအရှင်သာရိပုတ္တရာ ကဲ့သို့သော ပကတိဝိပဿကပုဂ္ဂိုလ်မျိုးသာ စွမ်းဆောင်နိုင်၏။ သို့သော် အပေါင်းလိုက် သုံးသပ်ခြင်း ကလာပသမ္မသန၏ အစွမ်းဖြင့်သာ စွမ်းနိုင်၏။ ပုဒ်အစဉ်အတိုင်း ရှုမှတ်ခြင်း အနုပဒဓမ္မဝိပဿနာဖြင့်ကား မစွမ်းနိုင်ပေ။ (စဉ်း၂။ ၅၈၆-၅၈၉)

၅။ အထွေထွေမှတ်ဖွယ်

အရူပသမာပတ်တို့ အာရုံအသီးအသီး လွန်မြောက်ပုံ

- အရူပသမာပတ်တို့သည် အာရုံကိုလွန်မြောက်သော (အာရမ္မဏာတိက္ကမ္မ) သမာပတ်များ ဖြစ်၏။ ဥပေက္ခာနှင့် စိတ္တေကဂ္ဂတာ အင်္ဂါနှစ်ပါးသာရှိသောကြောင့် အင်္ဂါကိုလွန်မြောက်သော (အင်္ဂါတိက္ကမ္မ)သမာပတ်များ မဟုတ်ဟု ဆိုကြသည်။ သမာပတ်အသီးသီးတို့ အာရုံကို လွန်မြောက်ပုံနှင့် ပတ်သက်၍ ဤသို့မှတ်အပ်၏။
- ပထမအရူပသမာပတ်သည် ကသိုဏ်းရုပ်နိမိတ်ကို လွန်မြောက်သောအားဖြင့် ဖြစ်၏။ (ရူပနိမိတ္တ အတိက္ကမ္မသမာပတ်ဟု ခေါ်သည်။)
 - ဒုတိယအရူပသမာပတ်သည် ကသိုဏ်းရုပ်ကို ခွာခြင်းဖြင့်ငြီးစီးသော အာကာသကို လွန်မြောက်ခြင်းဖြင့် ဖြစ်၏။ (အာကာသ အတိက္ကမ္မသမာပတ်ဟု ခေါ်သည်။)
 - တတိယအရူပသမာပတ်သည် အာကာသ၌ဖြစ်စေအပ်ပြီးသော ပထမာရုပ္ပဝိညာဏ် ကို လွန်မြောက်ခြင်းဖြင့် ဖြစ်၏။ (အာကာသ ပဝတ္တိတဝိညာဏအတိက္ကမ္မသမာပတ် ဟုခေါ်သည်။)
 - စတုတ္ထအရူပသမာပတ်သည် အာကာသ၌ဖြစ်စေအပ်ပြီးသော ပထမာရုပ္ပ ဝိညာဏ်၏ ကင်းခြင်းကို လွန်မြောက်ခြင်းဖြင့် ဖြစ်၏။ (အာကာသ ပဝတ္တိတဝိညာဏအပဂမ အတိက္ကမ္မသမာပတ်ဟု ခေါ်သည်။)
- (စဉ်း၂။ ၅၉၀)

နောက်နောက်သမာပတ်တို့ ပို၍သာလွန်
ကောင်းမြတ်ပုံ

အရူပသမာပတ်လေးပါးတို့သည် ဘာဝနာ၏ထူးခြားမှုကြောင့် ဥပေက္ခာနှင့် စိတ္တေကဂ္ဂတာ အင်္ဂါနှစ်ပါးချင်းတူသော်လည်း ရှေ့သမာပတ်ထက် နောက်နောက် သမာပတ်များက အဆင့်ဆင့် ပို၍သာလွန်ကောင်းမြတ်ကြ၏။ ပို၍သာလွန် ကောင်းမြတ်ပုံကို ဥပမာဖြင့် ဖော်ပြရသော် -

လေးထပ်ရှိသောပြဿဒိ ဥပမာ

အထပ်လေးထပ်ရှိသော ပြဿဒိတစ်ခုရှိသည် ဆိုပါစို့...။ ထိုပြဿဒိ၏ အောက်ဆုံးအထပ်၌ နတ်၌ဖြစ်သော ကခြင်း၊ သီဆိုခြင်း၊ တီးမှုတ်ခြင်းများ၊ မွေးရန် လှိုင်သောပန်းများ၊ အမျိုးမျိုးသော အစားအစာများ၊ အမျိုးမျိုးသော အဝတ်အထည် များစသည့် ကောင်းမြတ်သော ကာမဂုဏ်အာရုံငါးပါးတို့ အသင့်သုံးဆောင်နိုင်ရန် တည်ရှိနေ၏။ ဒုတိယထပ်၌ ပထမထပ်၌ရှိသော ပစ္စည်းများထက် ပိုမိုကောင်းမွန် သောပစ္စည်းများ တည်ရှိနေ၏။ တတိယထပ်၌ ဒုတိယထပ်၌ရှိသော ပစ္စည်းများ ထက် ပိုမိုကောင်းမွန်သောပစ္စည်းများ တည်ရှိနေ၏။ စတုတ္ထထပ်၌ အထပ်အားလုံး၌ ရှိသော ပစ္စည်းများထက် ပိုမိုကောင်းမွန်သောပစ္စည်းများ တည်ရှိနေ၏။

ဤပြဿဒိ၌ အထပ်လေးထပ်လုံးပင် အထပ်အပြင်အနေဖြင့် ထူးခြားမှု မရှိသော်လည်း အထပ်အသီးအသီး၌ ရှိသောပစ္စည်းတို့၏ ပြည့်စုံကောင်းမွန်ပုံ ထူးခြား သဖြင့် အထက်အထက် အထပ်များက ပို၍သာလွန်ကောင်းမွန်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။

အဝတ်အထည်လေးမျိုး ဥပမာ

အလျား၊ အနံတူညီသော အဝတ်အထည် လေးထပ်ရှိသည် ဆိုပါစို့...။ ပထမအဝတ်အထည်သည် ချည်ကြမ်းဖြင့် ရက်လုပ်ထားသောကြောင့် လေးပိုလ်စီး (၁၆-ကျပ်သား) အလေးချိန်ရှိ၏။ ဒုတိယအဝတ်အထည်သည် ချည်နုဖြင့် ရက်လုပ် ထားသောကြောင့် သုံးပိုလ်စီး(၁၂-ကျပ်သား) အလေးချိန်ရှိ၏။ တတိယအဝတ် အထည်သည် ပို၍နုသောချည်ဖြင့် ရက်လုပ်ထားသောကြောင့် နှစ်ပိုလ်စီး(၈- ကျပ်သား) အလေးချိန်ရှိ၏။ စတုတ္ထအဝတ်အထည်သည် အနူးညံ့ဆုံးချည်နုဖြင့် ရက်လုပ်ထားသောကြောင့် တစ်ပိုလ်စီး(၄-ကျပ်သား) အလေးချိန်ရှိ၏။

ဤအဝတ်အထည် လေးထပ်တို့သည် အလျား၊ အနံ ပမာဏချင်း တူညီကြ သောကြောင့် ထူးခြားမှုမရှိသော်လည်း ထိတွေ့မှု နူးညံ့ခြင်း၊ အဖိုးများစွာ ထိုက်တန် ခြင်း၊ ပေါ့ပါးခြင်းစသည်တို့ကြောင့် ပထမအဝတ်အထည်ထက် နောက်နောက်

အဝတ်အထည်များက ပို၍သာလွန်ကောင်းမွန်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။ (၅၉၁-၅၉၂) မှတ်ချက်။ တစ်ပိုလ်စီးသည် ယခုခေတ် အလေးချိန် ၄-ကျပ်သားနှင့် ညီမျှ၏။

အာရူပလေးပါးဖြစ်ပုံကို မဏ္ဍပ်ဥပမာဖြင့်
ပြဆိုခြင်း

မစင်များရှိသော အရပ်တစ်ခု၌ မဏ္ဍပ်ရှိသည် ဆိုပါစို့ ...

- (၁) လူတစ်ယောက်သည် ထိုမဏ္ဍပ်ရှိရာသို့ ရောက်ရှိလာပြီး မစင်ကို ရွံရှာသော ကြောင့် မဏ္ဍပ်ကို လက်ဖြင့် တွဲလွဲဆွဲ၍ မဏ္ဍပ်၌ ငြိတွယ်နေသကဲ့သို့ တည် နေ၏။
- (၂) ထို့နောက် ယင်းနေရာသို့ ဒုတိယလူတစ်ယောက် ရောက်ရှိလာပြီး ပထမလူကို မှီ၍ နေပြန်၏။
- (၃) ထို့နောက် တတိယလူတစ်ယောက် ရောက်လာပြီး ပထမလူနှင့်ဒုတိယလူတို့ တည်ရှိနေပုံသည် ဘေးအန္တရာယ် မကင်းသည်၏အဖြစ်ကို စဉ်းစားသိရှိပြီး မဏ္ဍပ်အပြင်ဘက်၌ တည်နေ၏။
- (၄) ထိုနေရာသို့ စတုတ္ထလူတစ်ယောက် ရောက်လာပြီးလျှင် ထိုလူသည် ပထမလူနှင့် ဒုတိယလူတို့ တည်ရှိနေပုံသည် ဘေးအန္တရာယ်မကင်း၊ တတိယလူတည်ရှိ နေပုံသည် ဘေးအန္တရာယ်ကင်း၏-ဟုသတ်မှတ်ကာ တတိယလူကိုပင် မှီ၍ တည်နေ၏။

ဤဥပမာကို ဥပမေယျနှင့် နှိုင်းယှဉ်ကြည့်သော် -

- (၁) မစင်ကို ရွံရှာသောကြောင့် မဏ္ဍပ်၌ တွဲလွဲဆွဲနေသော ပထမလူတည်ရှိနေပုံသည် ကသိုဏ်းရုပ်ကိုခွာထားသော အာကာသနိမိတ်ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်ဖြစ်ပုံနှင့် တူညီ၏။
- (၂) ပထမလူကို မှီ၍နေသော ဒုတိယလူတည်ရှိနေပုံသည် အာကာသာနဉ္စာယတန ဈာန်ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ဝိညာဏဉ္စာယတနဈာန်ဖြစ်ပုံနှင့် တူညီ၏။
- (၃) ပထမလူနှင့်ဒုတိယလူတို့၏ ဘေးမကင်းသည်၏အဖြစ်ကို သိရှိပြီး ပထမလူကို မမှီဘဲ မဏ္ဍပ်အပြင်ဘက်၌နေသော တတိယလူတည်ရှိနေပုံသည် အာကာသာ- နဉ္စာယတနဈာန်ကို အာရုံမပြုဘဲ ထိုဈာန်၏မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော အာကိဉ္စညာယတနဈာန်ဖြစ်ပုံနှင့် တူညီ၏။
- (၄) မဏ္ဍပ်အပြင်၌နေသည့် တတိယလူကိုမှီ၍နေသော စတုတ္ထလူတည်ရှိနေပုံသည် အာကာသာနဉ္စာယတနဝိညာဏ်၏ မရှိခြင်း-ဟုဆိုအပ်သော ပြင်ပအရပ်၌

တည်သော အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော နေဝသညာ-
နာသညာယတနဈာန်ဖြစ်ပုံနှင့် တူညီ၏။ (စည်း၊ ၅၉၂ - ၅၉၄)

စတုတ္ထအရူပသမာပတ်သည် အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကိုသာ
အာရုံပြုရခြင်းအကြောင်း

စတုတ္ထအရူပသမာပတ်သည် “ဤအာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်သည်
ဝိညာဏဉ္ဇာယတနဈာန်ဟူသော ရန်သူနှင့် နီးကပ်၏”ဟု အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်၏
အပြစ်ကို မြင်ပြီးဖြစ်သော်လည်း အခြားအာရုံပြုစရာမရှိသောကြောင့်သာ ထို
အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကို အာရုံပြုရခြင်း ဖြစ်သည်။

ဥပမာ-ကိုယ်၊နှုတ်၊နှလုံးသုံးပါးလုံးကို စောင့်စည်းမှုမရှိသည့်အပြင် ရိုင်းစိုင်း
ကြမ်းတမ်းသည့် မင်းကို မနှစ်မြို့၍ အပြစ်မြင်နေသော်လည်း အခြားအသက်
မွေးဝမ်းကြောင်းလုပ်ငန်းကို ရှာမရသဖြင့် ထိုမင်း၏လက်အောက်၌ပင် မင်းမှုထမ်း
လုပ်ငန်းကို ဆက်လက်၍ လုပ်ကိုင်နေရသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

စင်စစ်၊ အမြင့်သို့တက်သောသူသည် ကိုင်စရာမရှိလျှင် လှေကားပေါင်ကိုသာ
ကိုင်ရသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ တောင်ထိပ်သို့တက်သောသူသည် တောင်၏မြေ
မျက်နှာပြင်ကိုသာ ထောက်ရခြင်း၊ သို့မဟုတ် မိမိ၏ဒူးကိုသာ ထောက်၍တက်ခြင်းကို
ပြုရသကဲ့သို့လည်းကောင်း ထို့အတူ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်ဟူသော
စတုတ္ထအရူပသမာပတ်သည် အာရုံပြုစရာမရှိသောကြောင့်သာ အာကိဉ္ဇညာယတန
ဈာန်ကို အာရုံပြုရခြင်း ဖြစ်သည်။ (စည်း၊ ၅၉၅ - ၅၉၆)

အာရူပ နိဒ္ဒေသ
ပြီး၏။

သမာဓိ နိဒ္ဒေသ

၁။ အာဟာရေပဋိက္ခလသညာ
ဘာဝနာပွားပုံ

အာဟာရမည်ပုံနှင့် အာဟာရလေးပါး

“အာဟာရတိတိ အာဟာရော”ဟူသော ဝစနတ္ထနှင့်အညီ ဆောင်တတ်သော
ကြောင့် အာဟာရ မည်ပါသည်။ ယင်းအာဟာရသည်-

- (၁) ကဗဠိကာရ အာဟာရ
- (၂) ဖဿ အာဟာရ
- (၃) မနောသဇ္ဇေတနာ အာဟာရ
- (၄) ဝိညာဏ အာဟာရ-ဟူ၍ လေးပါး ရှိ၏။

အာဟာရလေးပါးတို့ ဆိုင်ရာတရားအသီးသီးကို
ဆောင်ပုံ

- (၁) ကဗဠိကာရအာဟာရသည် ဩဇာလျှင်ရှစ်ခုမြောက်ရှိသော ဩဇ္ဇမကရုပ်ကို
ဆောင်တတ်၏။
- (၂) ဖဿ အာဟာရသည် ဝေဒနာသုံးပါးကို ဆောင်တတ်၏။
- (၃) မနောသဇ္ဇေတနာ အာဟာရသည် ဘဝသုံးပါး၌ ပဋိသန္ဓေကို ဆောင်တတ်၏။
- (၄) ဝိညာဏ အာဟာရသည် ပဋိသန္ဓေဓဏ၌ နာမ်ရုပ်ကို ဆောင်တတ်၏။

အာဟာရလေးပါးတို့၏ဘေးရန်နှင့် ထိုဘေးရန်မှ
လွတ်မြောက်အောင်ရှုပုံ

အာဟာရလေးပါးတို့တွင် -

- (၁) ကဗဠိကာရ အာဟာရသည် နှစ်သက်တွယ်တာခြင်း ရသတဏှာဟူသော နိကန္တိ
ဘေးရန် ရှိ၏။

ထိုဘေးရန်မှ လွတ်မြောက်အောင် သား၏အသားကို စားခြင်းဥပမာ (ပုတ္တမံသ ဥပမာ)ဖြင့် ရှုမှတ်ရပါမည်။

- (၂) ဖဿ အာဟာရသည် အာရုံသို့ ချဉ်းကပ်ခြင်းဟူသော ဥပဂမဘေးရန် ရှိ၏။ ထိုဘေးရန်မှ လွတ်မြောက်အောင် အရေမရှိသောနွားဥပမာ (နိစ္စဗ္ဗဂီဝိဥပမာ)ဖြင့် ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (၃) မနောသဇ္ဇေတနာ အာဟာရသည် ဘဝသစ်၌ ကပ်ရောက်၍ဖြစ်ခြင်းဟူသော ဥပပတ္တိဘေးရန် ရှိ၏။ ထိုဘေးရန်မှ လွတ်မြောက်အောင် မီးကျိုးတွင်းဥပမာ (အင်္ဂါရကာသုဥပမာ)ဖြင့် ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (၄) ဝိညာဏ အာဟာရသည် ပဋိသန္ဓေဟူသောဘေးရန် ရှိ၏။ ထိုဘေးရန်မှ လွတ်မြောက်အောင် လှံတစ်ရာဥပမာ (သတ္တိသတဥပမာ)ဖြင့် ရှုမှတ်ရပါမည်။

အာဟာရပဋိက္ခုလသညာ၌ ယူရမည့်အာဟာရ

ဤ အာဟာရလေးပါးတို့တွင် အာဟာရပဋိက္ခုလသညာ ဘာဝနာပွားရာ၌ ယူရမည့်အာဟာရမှာ စားအပ်၊သောက်အပ်၊ကိုက်ခဲအပ်၊လျက်အပ်သော ကဗဠိကာရ အာဟာရကို ယူရပါမည်။

အာဟာရပဋိက္ခုလသညာမည်ပုံ

ကဗဠိကာရအာဟာရ၌ စက်ဆုပ်ဖွယ်ကို ယူသည်၏အစွမ်းအားဖြင့်ဖြစ်သော အမှတ်သညာကို ‘အာဟာရပဋိက္ခုလသညာ’ဟုခေါ်ပါသည်။ [တသ္မိ အာဟာရပဋိက္ခုလကာရဂ္ဂဟဏဝသေန ဥပ္ပန္နာ သညာ အာဟာရပဋိက္ခုလသညာ။]

ဘာဝနာပွားပုံ အစီအစဉ်

အာဟာရပဋိက္ခုလသညာ ဘာဝနာကို ပွားများလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်-

- ရှေးဦးစွာ အာဟာရပဋိက္ခုလသညာ ကမ္မဋ္ဌာန်းကို သင်ယူရမည်။
- သင်ယူခဲ့သည့် ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာ အားထုတ်ပုံမှ တစ်ပုဒ်တစ်လေကိုမျှ ချွတ်ချော်မှု မရှိစေရ။
- ဆိတ်ငြိမ်ရာအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်ပြီးလျှင် ပြင်ပအာရုံများမှ ဖွဲ့စွာကာ ကဗဠိကာရ အာဟာရ၌ ၁၀-ပါးသော စက်ဆုပ်ဖွယ်အခြင်းအရာတို့ဖြင့် ဆင်ခြင်ရပါမည်။

စက်ဆုပ်ဖွယ် အခြင်းအရာ ၁၀-ပါးမှာ -

- (၁) ဂမနတော = သွားခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၂) ပရိယေသနတော = ရှာမှီးခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၃) ပရိဘောဂေ = သုံးဆောင်ခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၄) အာသယတော = သည်းခြေစသည်တို့တည်ရာ နေရာအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၅) နိဓာနတော = စု၍တည်ရာ အစာသစ်အိမ်အားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၆) အပရိပက္ကတော = မကျေမကျက်သေးသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၇) ပရိပက္ကတော = ကျေကျက်ပြီးသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၈) ဖလတော = ပြီးစီးသောအကျိုးအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၉) နိဿန္နတော = ယိုထွက်ခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ
- (၁၀) သမ္မက္ခနတော = လူးပေခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ တို့ဖြစ်သည်။

(၁) သွားခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

သာသနာဝန်ထမ်း ရှင်ရဟန်းဟူသည် ညဉ့်အခါ၌ တရားတော်ကို ရွတ်ဖတ် သရဇ္ဈာယ်၍ဖြစ်စေ၊ ကမ္မဋ္ဌာန်း နှလုံးသွင်း၍ဖြစ်စေ အချိန်ကို ကုန်လွန်စေရမည်။ နံနက်စောစော ထ၍ စေတီယင်္ဂဏဝတ်၊ ဗောဓိယင်္ဂဏဝတ်၊ သေနာသနဝတ်စသည် တို့ကို ဖြည့်ကျင့်ဆောင်ရွက်ပြီးလျှင် အနည်းဆုံး အကြိမ်နှစ်ဆယ်၊သုံးဆယ်ခန့် ကမ္မဋ္ဌာန်းနှလုံးသွင်းမှုကို ပြုလုပ်ရမည်။ ဆွမ်းခံချိန်သို့ ရောက်သောအခါ “ဪ... ငါသည် သုဿန်သို့ အစာရှာသွားသော မြေခွေးကဲ့သို့ အာဟာရအတွက် အစာရှာ သည့်အနေဖြင့် ဆွမ်းခံထွက်ရပေဦးမည်တကား”ဟု ဆင်ခြင်ရမည်။

ဆွမ်းခံသွားသောအခါ၌လည်း ညောင်စောင်းအင်းပျဉ်မှ ဆင်းသက်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် မြူမှုန်များ၊ အိမ်မြှောင်ချေးများရှိသော ကြမ်းပြင်အခင်း၊ ကြွက်ချေး၊ လင်းနို့ချေးများရှိသော ကျောင်းဦးကြမ်းပြင်အခင်း၊ ခိုချေးစသည်တို့ဖြင့် လူးပေ နေသော အောက်ထပ်ကြမ်းပြင်အခင်း၊ မြက်သစ်ရွက်များ၊ ကျင်ကြီးကျင်ငယ်များ၊ မိုးတွင်းအခါ၌ ရွှံ့ညှံ့ရေများဖြင့် အလွန်စက်ဆုပ်ဖွယ်ကောင်းသည့် မြေပြင် ကျောင်းလမ်းတို့ကို ခြေဖဝါးသက်သက်ဖြင့် အဆင့်ဆင့် နင်းကျော်ဖြတ်ပြီးမှ အာဟာရ အတွက် သွားနေရပါတကား-ဟု ဆင်ခြင်ရမည်။

ထို့နောက် စေတီတော်၊ဗောဓိပင်၊ကျောင်းတို့ကို ငဲ့ကွက်မှုမရှိဘဲ ကျောခိုင်း လျက် အိုင်းအမာကို ဖုံးလွှမ်းသကဲ့သို့ သင်းပိုင်ကို ပြင်ဝတ်ခြင်း၊ အမာလွှမ်းသော အဝတ်ကို ဖွဲ့စည်းသကဲ့သို့ ခါးပန်းကြိုးကို ဖွဲ့ချည်ခြင်း၊ အရိုးစုကို ဖုံးလွှမ်းသကဲ့သို့

ကေသီသင်္ကန်းကို ရုံခြင်းကိုပြုပြီးလျှင် ဆေးထည့်စရာ အိုးခြမ်းခွက်ကို ထုတ်သကဲ့သို့ သပိတ်အိတ်မှ သပိတ်ကိုထုတ်၍ ပိုက်ပြီးလျှင် ဆွမ်းခံရွာသို့ ရှေးရှုကြွရပေ၏။ ထိုသို့ကြွသွားစဉ် လမ်းခုလတ်၌ ဆင်ကောင်ပုပ်၊ မြင်းကောင်ပုပ်စသည့် အကောင်ပုပ် အမျိုးမျိုးကို တွေ့မြင်နိုင်၏။ ယင်းတို့၏ အပုပ်နံ့အမျိုးမျိုးကိုလည်း ရှုရှိုက်ရ၏။ ဆင်ကြမ်း၊ မြင်းကြမ်းစသည်တို့၏ အန္တရာယ်အမျိုးမျိုးတို့နှင့်လည်း တွေ့ကြုံရ၏။ ဤဒုက္ခမျိုးစုံတို့နှင့် ကြုံဆုံလျက် ဆွမ်းခံသွားရခြင်းသည် စင်စစ် အစာအာဟာရ အတွက်ကြောင့်သာ သွားရခြင်း ဖြစ်ပေ၏။ ဤသို့လျှင် သွားခြင်းအားဖြင့် အစာ အာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၂) ရှာမှီးခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

ဆွမ်းခံရွာသို့ဝင်စဉ် ခွက်လက်စွဲ၍ တောင်းစားနေသည့် ခိုကိုးရာမဲ့ သူတောင်းစားကဲ့သို့ အစပ်အစပ်ရှိသည့် သင်္ကန်းကိုဝတ်ရုံလျက် အိမ်စဉ်အတိုင်း လှည့်လည်ရချေ၏။ မိုးတွင်းအခါ၌ ရွံ့ညံ့များ၊ ရေများကြောင့် နင်းတိုင်း နင်းတိုင်း ခြေသလုံးတိုင်အောင် ရွံ့ညံ့အတွင်းသို့ နစ်သဖြင့် သပိတ်ကို လက်တစ်ဖက်ဖြင့်ကိုင် လျက် သင်္ကန်းစွန်းကို လက်တစ်ဖက်ဖြင့် မ-ရ၏။ နွေအခါ၌ နေပူ၊ လေပူ၊ မြူမှုန် တို့ဖြင့် အလိမ်းလိမ်းလူးကပ်၍ ချွေးတဒီးဒီး ယိုစီးလျက် သွားရချေ၏။ အချို့အိမ်တို့၏ ရှေ့၌ သားငါးဆေးရေ၊ ဆန်ဆေးရေ၊ ခွေးချေး၊ ဝက်ချေး၊ တံတွေး၊ နှပ်စသည် တို့ဖြင့် ရောပြွမ်းလျက် ယင်တအုန်းအုန်းဖြင့် အလွန်ရွံ့စရာကောင်း၏။ အချို့ယင်တို့က လည်း ဦးခေါင်း၊ သပိတ်၊ သင်္ကန်းတို့၌ လာရောက်နားကြ၏။ အချို့က လောင်းလျှူ၏။ အချို့က မလောင်းမလျှူ၊ အချို့က ဟင်းကျန်၊ ထမင်းကျန်၊ အပုပ်အသိုးများကို လောင်း လျှူတတ်ကြ၏။ အချို့က မလျှူလိုလျှင် 'အတိစ္ဆထ=ကျော်လွန်၍ အလိုရှိပါကုန် ဘုရား' ဟု ကန်တော့ဆွမ်း ဆိုတတ်ကြ၏။ အချို့က မဖွယ်မရာကြမ်းတမ်းသော စကားတို့ကို ပြောဆိုတတ်ကြသေး၏။ အချို့က မမြင်ချင်ယောင်ဆောင်တတ်ကြ၏။ ဤဒုက္ခမျိုးစုံတို့နှင့် ကြုံဆုံရခြင်းသည် စင်စစ် အစာအာဟာရကို ရှာမှီးခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပေ၏။ ဤသို့လျှင် ရှာမှီးခြင်းအားဖြင့်လည်း အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ် ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၃) သုံးဆောင်သောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

ဆွမ်းခံပြီးနောက် ရွာပြင်ပရှိသင့်လျော်ရာ နေရာတစ်ခုခု၌ ဆွမ်းစားရန် ပြင်ဆင်နေစဉ် ရိသေလေးစားထိုက်သည့် ရဟန်းတော်တစ်ပါးပါးကိုဖြစ်စေ၊ လူမဲ့ သူတော်ကောင်းတစ်ဦးဦးကိုဖြစ်စေ တွေ့မြင်လျှင် ဆွမ်းသပိတ်၌ လက်မနှိုက်ရသေး

ပါက ဘုဉ်းပေးသုံးဆောင်ရန် ဖိတ်ခံရပါမည်။ ဆွမ်းသပိတ်၌ လက်နှိုက်ပြီးပါက မဖိတ်သင့်ပေ။

အစာအာဟာရဟူသည် လက်ဖြင့် ထိကိုင်ဆုပ်နယ်ထားပြီးပါက တင့်တယ်မှု ကင်း၍ ရွံရှာဖွယ်ကောင်းတတ်၏။ ခံတွင်းသို့သွတ်သွင်း၍ ကြိတ်ဝါးထားပြီးပါက လွန်စွာစက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်ကောင်း၏။ ခံတွင်းထဲ၌လည်း အစားအစာတို့ကို အောက်သွားများက ဆုပ်မာ၊ အထက်သွားများက ကျည်ပွေ့မာ၊ လျှာက လက်ပမာ အပြန်ပြန်အလှန်လှန် လှည့်ပေးလျက် အဖန်ဖန် ကြိတ်ချေပေး၏။ ပြစ်ချဲ့သော တံတွေးများ၊ သွားကြားမှ သွားချေးများဖြင့်လည်း လိမ်းကျံထားသောကြောင့် အစား အစာတို့သည် ခံတွင်း၌ အဆင်းအနံ့ကင်းမဲ့ကာ ခွေးစားခွက်ထဲရှိ ခွေးအန်ဖတ်ပမာ လွန်စွာ ရွံ့စရာကောင်းလှသည်။ မျက်စိဖြင့် မြင်နေရပါက စားချင်စဖွယ်မရှိ၊ မမြင် နိုင်ကောင်းသောကြောင့်သာ မျှီချနေခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ဤသို့လျှင် သုံးဆောင်သော အားဖြင့်လည်း အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၄) တည်ရာအာသယအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

သတ္တဝါတို့၌ သည်းခြေ၊ သလိပ်၊ ပြည်၊ သွေးဟူသော အစာအာဟာရ၏ တည်ရာ အာသယလေးပါး ရှိ၏။ ဘုရား၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါစသော ဘုန်းကံကြီးမားသူတို့၌ အာသယလေးပါးအနက် တစ်ပါးပါး အမြဲရှိနေ၏။ ဘုန်းကံနည်းသူတို့တွင် အာသယ လေးပါးလုံး တည်ရှိ၏။ မျှီချလိုက်သော အစာအာဟာရတို့သည် -

- သည်းခြေအာသယလွန်ကဲသူ၌ ပြစ်ချဲ့သော သစ်မည်ဆီဖြင့် လိမ်းကျံထားသကဲ့သို့ အလွန်စက်ဆုပ်ဖွယ်ကောင်း၏။
- သလိပ်အာသယလွန်ကဲသူ၌ ဝက်ချေးပနဲရွက်ရည်ဖြင့် လိမ်းကျံထားသကဲ့သို့ အလွန်စက်ဆုပ်ဖွယ်ကောင်း၏။
- ပြည်အာသယလွန်ကဲသူ၌ ရက်တက်ပုပ်ရည်ဖြင့် လိမ်းကျံထားသကဲ့သို့ အလွန် စက်ဆုပ်ဖွယ်ကောင်း၏။
- သွေးအာသယလွန်ကဲသူ၌ ဆိုးရည်အနီဖြင့် လိမ်းကျံထားသကဲ့သို့ အလွန်စက်ဆုပ် ဖွယ်ကောင်း၏။ ဤသို့လျှင် တည်ရာအာသယအားဖြင့်လည်း အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၅) စု၍တည်ရာ အစာသစ်အိမ်အားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

အာသယလေးပါးဖြင့် လိမ်းကျံ၍ ဝမ်းတွင်းသို့ရောက်လာသော အစာ အာဟာရတို့သည် ရွှေခွက်၊ ငွေခွက်စသည်တို့၌ တည်နေသည် မဟုတ်။ စင်စစ်

သော်ကား နှစ်ပေါင်းများစွာ ဆေးကြောသုတ်သင်ထားခြင်းမရှိသည့် ကျင်ကြီးခွက် နှင့်တူသည့် အစာသစ်အိမ်၌သာတည်နေခြင်း ဖြစ်သည်။

အစာသစ်အိမ်ဟူသည်မှာ မည်သည့်အခါမျှ ဆေးကြောထားခြင်း မရှိပေ။ ဥပမာ- အသက်ဆယ်နှစ်ရှိသူ၏ အစာသစ်အိမ်သည် ဆယ်နှစ်တိုင်တိုင် ဆေးကြော ထားခြင်း မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် ဆယ်နှစ်တိုင်တိုင် ဆေးကြောထားခြင်း မရှိသည့် ခွက်၌ထည့်ထားသည်နှင့် တူနေ၏။ ထိုနည်းတူစွာ အသက်နှစ်ဆယ်၊ သုံးဆယ် စသည်ဖြင့် အသက်ရှင်နေသမျှကာလပတ်လုံး ဆေးကြောသန့်စင်မှု မရှိပေ။ ထို မသန့်မရှင်းသော အစာသစ်အိမ်၌ စားမျိုးအပ်သော အစာအာဟာရတို့သည် စုဝေး၍ တည်နေကြပေ၏။ ဤသို့လျှင် စု၍တည်ရာ အစာသစ်အိမ်အားဖြင့်လည်း အစာ အာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။ (စည်၊ ၂၊ ၆၀၀-၆၀၇)

(၆) မကျေမကျက်သေးသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

အစာသစ်အိမ်၌ စု၍တည်နေသော အစာအာဟာရတို့သည် မကျေမကျက် သေးသမျှ ကာလပတ်လုံး အလွန်မှောင်၍ အပုပ်နံ့အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် စွဲထုံနေသည့် လေပုပ်တို့ဖြတ်သန်းရာ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်ကောင်းသော ထိုအစာသစ်အိမ်၌ပင် ဆက်လက်၍ တည်ရှိနေ၏။

ဥပမာအားဖြင့်- ဒွန်းစဏ္ဍားရွာ၏ တံခါးဝ၌ မြက်၊ သစ်ရွက်စသည့် အမှိုက်သရိုက် အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့်လည်းကောင်း၊ ခွေးကောင်ပုပ်၊ မြွေကောင်ပုပ်စသည့် အကောင်ပုပ် အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့်လည်းကောင်း ပြည့်နှက်နေသော ကျင်းချိုင့်ကြီးတစ်ခု ရှိနေသည် ဆိုပါစို့။ ယင်းကျင်းချိုင့်ကြီးအတွင်းရှိ အမှိုက်သရိုက်များနှင့် အကောင်ပုပ် အမျိုးမျိုးတို့သည် နွေအခါဖြစ်သဖြင့် နေပူရှိန်ဖြင့်လောင်မြိုက်နေ၏။ ထိုစဉ် ရုတ်တရက် အချိန်အခါမမှီကြီး သည်းထန်စွာရွာချလိုက်သောကြောင့် ယင်းကျင်းချိုင့် ကြီးသည် မိုးရေတို့ဖြင့်ပြည့်ပြီး အမြှုပ်တစ်စိထလျက် မကောင်းသောအနံ့အသက် များ တလှိုင်လှိုင်ထွက်၍ အလွန်စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်ဖြစ်နေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဤဥပမာနှင့် အလားတူစွာ အစာသစ်အိမ်၌ ယနေ့စားသော အစားအစာ၊ မနေ့က စားထားသော အစားအစာ၊ အခြားနေ့များက စားထားသော အစားအစာ အကြွင်းအကျန်တို့သည် တစ်ပေါင်းတည်းဖြစ်၍ ပြည့်နေ၏။ ယင်းတို့ကို သလိပ်များ က အပေါ်မှဖုံးအုပ်လျက်ရှိနေစဉ် ဝမ်းမီးအပူရှိန်ကြောင့် ကျိုက်ကျိုက်ဆူကာ အမြှုပ်တစ်စိထလျက် အလွန်စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်ဖြစ်၍ အစာသစ်အိမ်၌တည်ရှိနေ ကြသည်။ ဤသို့လျှင် မကျေမကျက်သေးသောအားဖြင့်လည်း အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၇) ကျေကျက်ပြီးသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

အစာသစ်အိမ်၌တည်ရှိနေသော အစာအာဟာရတို့သည် အလွန်ပူလောင်သော ဝမ်းမီးဖြင့် ကျေကျက်ပြီးလျှင် အမြှုပ်၊ အပွက်ထလျက် အမှိုက်ကြိတ်စက်၌ ကြိတ်ချေ ပြီးလျှင် ကျည်တောက်ငယ်၌ သိပ်ထည့်ထားသော ဝါဖျော့ဖျော့ မြေညက်များပမာ ကျင်ကြီးဖြစ်ကာ အစာဟောင်းအိမ်၌ တည်နေပြန်၏။ ကျင်ငယ်ဖြစ်သော အရည် တို့ကလည်း ဆီးအိမ်၌ ပြည့်ဖောင်း၍ တည်နေပြန်၏။ ဤသို့လျှင် ကျေကျက်ပြီးသော အားဖြင့်လည်း အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၈) ပြီးစီးသောအကျိုးအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

အစာအာဟာရမည်သည် ကျေကျက်လျှင် ဆံပင်၊ အမွေး၊ လက်သည်း၊ ခြေသည်း၊ သွားစသော အမျိုးမျိုးသောအပုပ်အစုကို ပြီးစီးစေ၏။ အစာမကျေလျှင် ပွေးနာ၊ ယားနာ၊ ဝဲနာ၊ နူနာ၊ ညှင်းနာ၊ မြစ်ခြောက်နာ၊ ချောင်းဆိုးနာ၊ ဝမ်းသွေးသွန်သော အနာစသည့် အနာရောဂါအမျိုးမျိုးတို့ကို ပြီးစီးစေ၏။ ဤကား အစာအာဟာရတို့၏ ပြီးစီးသောအကျိုးရလဒ် ဖြစ်ပေသည်။ ဤသို့လျှင် ပြီးစီးသောအကျိုးအားဖြင့်လည်း အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၉) ယိုထွက်ခြင်းအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

အစာအာဟာရတို့သည် ကိုယ်တွင်းသို့ဝင်ရောက်သောအခါ ပါးစပ်ပေါက် တစ်ခုမှသာ ဝင်ရောက်ကြ၏။ သို့သော် ယိုထွက်သောအခါ၌မူ မျက်စိပေါက်မှ မျက်ချေးအဖြစ်လည်းကောင်း၊ နားပေါက်မှ နားဖာချေးအဖြစ်လည်းကောင်း၊ နှာခေါင်း ပေါက်မှ နှာချေးအဖြစ်လည်းကောင်းစသည်ဖြင့် ယိုထွက်စရာ အမာဝကိုးခုမှ ပုံစံ အမျိုးမျိုးဖြင့် ယိုထွက်နေကြသည်။

ထို့ပြင် အစားအစာအမျိုးမျိုးကို သေချာစွာပြင်ဆင်၍ ဖွယ်ဖွယ်ရာရာ ပြုလုပ် စားကြသော်လည်း ယိုထွက်သောအခါ အောက်ဒွါရမှ ကျင်ကြီးကျင်ငယ်ဖြစ်လျက် သာ အများအားဖြင့် ယိုထွက်ကြ၏။ စားချိန်၌ အလွန်မွှေးကြိုင်သည့် အစားအစာတို့ကို အတူတကွ ပျော်ပျော်ပါးပါး ဝိုင်း၍စားသောက်ကြသော်လည်း စွန့်ထုတ်သော အချိန်၌မူ မိမိတစ်ယောက်တည်း မျက်နှာမသာမယာဖြင့် အလွန်နံ့စော်နေသည့် အညစ်အကြေးများကို နှာခေါင်းပိတ်လျက် စွန့်ထုတ်နေရသည်။ စားသောက်နေချိန်၌ ဖြစ်နေသော မျက်နှာအမူအရာနှင့် စွန့်ထုတ်သည့်အချိန်၌ဖြစ်နေသော မျက်နှာအမူ အရာတို့သည် လွန်စွာကွာခြားလှ၏။ ဤသို့လျှင် ယိုထွက်ခြင်းအားဖြင့်လည်း အစာ အာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၁၀) လူးပေသောအားဖြင့် ဆင်ခြင်ပုံ

အစာစားနေစဉ် လက်၊ နှုတ်ခမ်း၊ လျှာ၊ အာခေါင်တို့သည် အစားအစာတို့ဖြင့် လူးပေနေသောကြောင့် မသန့်မရှင်းဖြစ်နေပြီး စက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်ကောင်း၏။ ထို့ကြောင့် ယင်းလက်စသည်တို့ကို အစာစားပြီးလျှင် သန့်ရှင်းအောင် အဖန်ဖန်အထပ်ထပ် ဆေးကြောနေရခြင်း ဖြစ်သည်။

ဥပမာ- ထမင်းချက်နေစဉ် ထမင်းအိုးဆွပ်ကပ်တက်သဖြင့် အိုးနှုတ်ခမ်း၊ ထမင်းအိုးအဖုံးတို့ကို ထမင်းရည်များ လူးပေကုန်သကဲ့သို့ ထိုအတူ အစာစားပြီးလျှင် ယင်းအစားအစာတို့သည် ဝမ်းမီးဖြင့် အမြှုပ်ထ၍ ကျကျက် ကေတက်ကာ ခန္ဓာကိုယ် အနံ့အပြားသို့ရောက်ပြီး လူးပေကုန်၏။ သွားတို့တွင် သွားချေးအဖြစ်၊ မျက်စိတွင် မျက်ချေးအဖြစ်၊ နားတွင် နားဖာချေးအဖြစ်၊ နှာခေါင်းတွင် နှာချေးအဖြစ်၊ လျှာတွင် တံတွေးအဖြစ်၊ အာခေါင်တွင် သလိပ်အဖြစ်၊ အောက်ပိုင်းဒွါရတို့တွင် ကျင်ကြီး၊ ကျင်ငယ်အဖြစ်ဖြင့် လူးပေကုန်၏။ နေ့စဉ်နေ့တိုင်း ယင်းတို့ကို ဆေးကြောသန့်ရှင်း နေပါလျက် မသန့်မရှင်းပြန်ဖြစ်ကာ အဖန်ဖန်အထပ်ထပ် ဆေးကြောနေရသည်။ ထို့ပြင် အနံ့အသက်များရှိနေသဖြင့် နံ့သာအမျိုးမျိုး၊ အနံ့ပျောက်ဆေးအမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် လည်း ဖုံးလွှမ်းနေရသည်။ သို့တိုင်အောင် မသန့်ရှင်းဘဲ၊ အနံ့မပျောက်သေးဘဲ ရှိချေ သေး၏။ ဤသို့လျှင် လူးပေခြင်းအားဖြင့်လည်း အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ် ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်ရပါမည်။ (ဧည့်၊ ၂။ ၆၀၇-၆၁၃)

သမာဓိဖြစ်ပေါ်ပုံ

ဤသို့လျှင် ၁၀-ပါးသောအခြင်းအရာတို့ဖြင့် အစာအာဟာရတို့၏ စက်ဆုပ် ရွံရှာဖွယ်အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်နေသောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ကြံစည်ခြင်း၊ အထူးထူးကြံစည် ခြင်းကိုပြုသည်ရှိသော် ပဋိက္ခန္ဓာလက္ခဏာရ၏အစွမ်းဖြင့် ကဗဠိကာရ အာဟာရသည် ထင်ရှားပေါ်လာ၏။ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဆက်လက်၍ ထိုစက်ဆုပ်ရွံရှာဖွယ်နိမိတ် ကို အဖန်ဖန်မှီဝဲခြင်း၊ အကြိမ်များစွာပြုခြင်း၊ ဆင်ခြင်နှလုံးသွင်းခြင်းကို ပြုသည် ရှိသော် နီဝရဏတို့သည် ကင်းကွာကုန်၏။ ကဗဠိကာရအာဟာရ၏ သဘာဝဓမ္မ အဖြစ်ဖြင့် နက်နဲသောကြောင့် အပ္ပနာသို့မရောက်သော ဥပစာရသမာဓိသည်သာ ဖြစ်ပေါ်ကာ ဘာဝနာစိတ်သည် ကောင်းစွာ တည်ကြည်လာပါသည်။

သညာအမည်တပ်၍ ခေါ်ဝေါ်ရခြင်းအကြောင်း

ဤကမ္မဋ္ဌာန်းကို အာဟာရ၌ စက်ဆုပ်ဖွယ်အခြင်းအရာကို ယူသည်၏အစွမ်း အားဖြင့် အမှတ်သညာ ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသောကြောင့် အာဟာရပဋိက္ခန္ဓာလ သညာကမ္မဋ္ဌာန်းဟု သညာအမည်တပ်၍ ခေါ်ဝေါ်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

အာဟာရပဋိက္ခန္ဓာလသညာ ကမ္မဋ္ဌာန်း ပွားများခြင်း
အကျိုး(၇)မျိုး

အာဟာရပဋိက္ခန္ဓာလသညာ ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများသောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား -

- (၁) ရသတဏှာမှ စိတ်တွန့်ဆုတ်ခြင်း၊
- (၂) ကန္တာရခရီးခဲကို ကျော်လွန်လိုသော မိခင်ဖခင်တို့သည် မိမိတို့သားငယ်၏ အသားကို တပ်မက်မှုမရှိဘဲ စားသုံးရသကဲ့သို့ ထိုအတူ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ အစာအာဟာရ သုံးဆောင်ခြင်းသည်လည်း ဝဋ်ဆင်းရဲမှ ထွက်မြောက်ရန်အလို့ငှာ သုံးဆောင်မှုဖြစ်ခြင်း၊
- (၃) ဤသို့သုံးဆောင်သဖြင့် ကဗဠိကာရ အာဟာရကို ပင်ပန်းခြင်းမရှိဘဲ လွယ်ကူ စွာ ပိုင်းခြား၍သိမြင်ခြင်းကို အကြောင်းပြု၍ ငါးဖြာအာရုံကာမဂုဏ်၌ တပ်မက် သောရာဂကိုလည်း ပိုင်းခြား၍ သိမြင်နိုင်ခြင်း၊
- (၄) ငါးဖြာအာရုံ ကာမဂုဏ်ကို ပိုင်းခြား၍သိမြင်ခြင်းကို အကြောင်းပြု၍ ရူပက္ခန္ဓာကို ပိုင်းခြား၍သိနိုင်ခြင်း၊
- (၅) အစာမကျေမကျက်ခြင်း စသည်တို့၏အစွမ်းအားဖြင့် ကာယဂတာသတိ ဘာဝနာနှင့် ပြည့်စုံခြင်း၊
- (၆) အသုဘသညာအား သင့်လျော်လျောက်ပတ်သော အကျင့်မြတ်ကို ကျင့်ရာ ရောက်ခြင်း၊
- (၇) ဤအကျင့်ကို အမှီပြု၍ နိဗ္ဗာန်မရသေးသော်လည်း သုဂတိဘဝသို့ ရောက်နိုင်ခြင်း-ဟူသောအကျိုးတို့ကို ရရှိနိုင်ပါသည်။ (ဧည့်၊ ၂။ ၆၁၃-၆၁၅)

အာဟာရပဋိက္ခန္ဓာလသညာ ဘာဝနာပွားပုံ
ပြီး၏။

၂။ စတုဓာတုဝဏ္ဏာန် ဘာဝနာပွားပုံ

ဝဏ္ဏာန် မည်ပုံ

ဓာတ်တို့၏ သဘောလက္ခဏာ အသီးအသီးကို မှတ်သားခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်သော ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်ကြောင်းဉာဏ်ကို ‘ဝဏ္ဏာန်’ ဟုခေါ်ပါသည်။

စတုဓာတုဝဏ္ဏာန် မည်ပုံ

ပထဝီစသောဓာတ်လေးပါးတို့ကို ခက်မာခြင်းစသော သဘောလက္ခဏာ အသီးအသီးဖြင့် ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်ကြောင်းဉာဏ်ကို ‘စတုဓာတုဝဏ္ဏာန်’ ဟုခေါ်ပါသည်။

ပရိယာယ်အမည်များ

စတုဓာတုဝဏ္ဏာန် ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ဓာတ်တို့ကို နှလုံးသွင်းရှုမှတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်း ဖြစ်သောကြောင့် “ဓာတုမနုဿိကာရ” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းဖြစ်သော ကြောင့် “ဓာတုကမ္မဋ္ဌာန်း” ဟူ၍လည်းကောင်း ခေါ်ပါသည်။

ဒေသနာ နှစ်မျိုး

စတုဓာတုဝဏ္ဏာန်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ဟောကြားရာ၌ သင်္ခေပ(အကျဉ်း)ဒေသနာ နှင့် ဝိတ္ထာရ(အကျယ်)ဒေသနာ-ဟူ၍ နှစ်မျိုးဟောတော်မူ၏။ ထိုတွင် -

- (၁) မဟာသတိပဋ္ဌာနသုတ်တော်၌ ဟောတော်မူထားသော စတုဓာတုဝဏ္ဏာန် ကမ္မဋ္ဌာန်းသည် အကျဉ်းနည်းအားဖြင့် ဟောတော်မူထားသောကြောင့် သင်္ခေပ ဒေသနာ မည်၏။
- (၂) မဟာဟတ္ထိပဒေါပမသုတ်၊ ရာဟုလောဝါဒသုတ်၊ ဓာတုဝိဘင်္ဂသုတ်၊ အဘိဓမ္မ ပိဋကလာ ဓာတုဝိဘင်းတို့၌ ဟောတော်မူထားသော စတုဓာတုဝဏ္ဏာန်ကမ္မဋ္ဌာန်း သည် အကျယ်နည်းအားဖြင့် ဟောတော်မူထားသောကြောင့် ဝိတ္ထာရဒေသနာ မည်၏။

ဒေသနာအကျဉ်း၊ အကျယ် ဟောတော်မူရခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်

ဉာဏ်ပညာထက်မြက်သော တိက္ခပညာပုဂ္ဂိုလ်တို့အား ရည်ရွယ်၍ မဟာသတိ- ပဋ္ဌာနသုတ်တော်၌ စတုဓာတုဝဏ္ဏာန်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျဉ်းအားဖြင့် ဟောတော် မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဉာဏ်ပညာ သိပ်မထက်မြက်သော နာတိတိက္ခပညာပုဂ္ဂိုလ်တို့အား ရည်ရွယ် ၍ မဟာဟတ္ထိပဒေါပမသုတ်စသည်တို့၌ စတုဓာတုဝဏ္ဏာန်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျယ် အားဖြင့် ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မဟာသတိပဋ္ဌာနသုတ်တော်၌ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျဉ်းဟောတော်မူပုံ

[“သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဒက္ခော ဂေါဃာတကော ဝါ ဂေါဃာတက- နန္တဝါသီ ဝါ ဂါဝိ ဝဓိတ္တာ စတုမဟာပထေ ဗိလသော ဝိဘဓိတ္တာ နိဿိန္နော အဿ၊ ဧဝမေဝ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု ဣမမေဝ ကာယံ ယထာဋ္ဌိတံ ယထာပဏိဟိတံ ဓာတုသော ပစ္စဝေက္ခတိ၊ အတ္ထိ ဣမသ္မိ ကာယေ ပထဝီဓာတု အာပေါဓာတု တေဇောဓာတု ဝါယောဓာတူ” တိ။] (ဒိ၊ ၂။ ၂၃၄)

“ချစ်သားရဟန်းတို့... ဥပမာအားဖြင့်သော်ကား ကျွမ်းကျင်သောနွားသတ် သမားသည်လည်းကောင်း၊ နွားသတ်သမား၏ တပည့်သည်လည်းကောင်း နွားကို သတ်ပြီးလျှင် လမ်းဆုံလေးခွ မင်းလမ်းမ၌ အပုံအပုံအားဖြင့် ခွဲခြမ်း၍ ထိုင်နေ သကဲ့သို့ ချစ်သားရဟန်းတို့... ဤအတူသာလျှင် ယောဂီရဟန်းသည် တည်မြဲတိုင်း၊ ထားမြဲတိုင်းသော ဤရုပ်ကိုယ်ကိုသာလျှင် ဓာတ်သဘောဖြင့် ဆင်ခြင်နေ၏။ အဘယ်သို့ ဆင်ခြင်သနည်းဟူမူကား? ဤရုပ်ကိုယ်၌ ပထဝီဓာတ်သည် ရှိ၏၊ အာပေါဓာတ်သည် ရှိ၏၊ တေဇောဓာတ်သည် ရှိ၏၊ ဝါယောဓာတ်သည် ရှိ၏- ဟူ၍ ဆင်ခြင်နေ၏။” (စဉ်၊ ၂။ ၆၁၆)

ဒေသနာတော် အကျဉ်းချုပ်

ကျွမ်းကျင်သော နွားသတ်သမားသည် နွားကိုသတ်ပြီးလျှင် လမ်းလေးခွ ဆုံရာအရပ်၌ နွားအသားတို့ကို အပုံအပုံပြု၍ ထိုင်နေသကဲ့သို့ ထို့အတူ ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဣရိယာပုထ်လေးပါးတွင် တစ်ပါးပါးသော ဣရိယာပုထ်၌တည်နေ သော ဤရုပ်ကိုယ်၌ ပထဝီဓာတ်သဘောစသည် ရှိ၏-ဟု ဆင်ခြင်နေ၏။

ဒေသနာတော်၏ ဆိုလိုချက်

နွားသတ်သမားသည် နွားကို မွေးမြူသည့်အချိန်၊ နွားသတ်ကုန်းသို့ ခေါ်ဆောင်ရာအချိန်၊ နွားသတ်ကုန်း၌ ချည်နှောင်ထားချိန်၊ သတ်ဖြတ်နေချိန်၊ နွားအသေကောင်ကို ကြည့်နေချိန်တို့၌ ‘နွား’ ဟူသောအမှတ်သညာသည် မပျောက်သေးပေ။ လမ်းဆုံလေးခွ မင်းလမ်းမ၌ နွားသားတို့ကို အပုံအပုံပြု၍ ထိုင်ပြီးကြည့်ရှုနေချိန်၌မူ နွား-ဟူသော အမှတ်သညာပျောက်၍ ‘အသား’ ဟူသော အမှတ်သညာသာ ဖြစ်နေချေ၏။

ထိုနည်းတူစွာ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် တရားနှလုံးသွင်းမှု မရှိသေးသော ဗာလပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ရန်၊ လူဝတ်ကြောင်ဖြစ်ရန်၊ ရဟန်းဖြစ်ရန်အချိန်တို့၌ ပုဂ္ဂိုလ်၊ သတ္တဝါ၊ ငါ-ဟူသော အမှတ်သညာသည် မကွယ်ပျောက်သေးပေ။ တည်မြဲတိုင်း၊ ထားမြဲတိုင်းသော ဤရုပ်ကိုယ်ကို ပထဝီသောဓာတ်သဘောဖြင့် အပုံပုံခွဲစိတ်၍ ရှုဆင်ခြင်သောအခါ၌မူ ပုဂ္ဂိုလ်၊ သတ္တဝါ၊ ငါ-ဟူသော အမှတ်သညာကွယ်ပျောက်၍ ဓာတ်သဘော၏ အစွမ်းအားဖြင့်သာလျှင် ဘာဝနာစိတ်သည် ကောင်းစွာတည်နေ၏။

ဤသို့သော ဆိုလိုရင်းသဘောကို သိစေတော်မူလိုသောကြောင့် မဟာသတိ-ပဋ္ဌာနသုတ်တော်၌ စတုဓာတုဝဂ္ဂတ္ထာန်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စည်ပျ။ ၆၁၇-၆၁၈)

မဟာဟတ္ထိပဒေါပမသုတ်၌ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျယ်ဟောတော်မူပုံ

ပထဝီဓာတ်ကို ဟောတော်မူပုံ

[“ကတမာ စာသုသော အဇ္ဈတ္တိကာ ပထဝီဓာတု၊ ယံ အဇ္ဈတ္တိ ပစ္စတ္တိ ကက္ခဋ္ဌံ ခရိဂတံ ဥပါဒိန္နံ။ သေယျထိဒံ။ ကေသာ လောမာ ... (ပ) ... ဥဒရိယံ ကရိသံ၊ ယံ ဝါ ပနညဓိ ကိဉ္စိ အဇ္ဈတ္တိ ပစ္စတ္တိ ကက္ခဋ္ဌံ ခရိဂတံ ဥပါဒိန္နံ၊ အယံ ဂုစ္စတိ အာသုသော အဇ္ဈတ္တိကာ ပထဝီဓာတူ” တိ စ။]

“ငါ့ရှင်တို့...အဇ္ဈတ္တိက ပထဝီဓာတ်ဟူသည် အဘယ်နည်း? မိမိကိုယ်၊ အသီးသီးသောကိုယ်တို့၌ဖြစ်သော ခက်မာ၊ ကြမ်းတမ်းသည့် စွဲလမ်းအပ်သော သဘောတရားသည် တည်ရှိနေ၏။ ထိုသဘောတရားသည် အဘယ်နည်းဟူမူ? ဆံပင်၊ အမွေး၊ ခြေသည်း လက်သည်း၊ သွား၊ အရေ၊ အသား၊ အကြော၊ အရိုး၊ ရိုးတွင်းခြင်ဆီ၊ အညှို့၊ နှလုံး၊ အသည်း၊ အမွှေး၊ အဖျဉ်း၊ အဆုပ်၊ အူမ၊ အူသိမ်၊ အစာသစ်၊ အစာဟောင်းတို့ ဖြစ်၏။ ထို့ပြင် မိမိကိုယ်၊ အသီးသီးသောကိုယ်တို့၌

ဖြစ်သော ခက်မာ၊ ကြမ်းတမ်းသည့် စွဲလမ်းအပ်သော အမှတ်မထား တစ်ပါးပါးသော သဘောတရားသည် တည်ရှိနေသေး၏။ ငါ့ရှင်တို့... ထိုဆံပင်စသော သဘောတရားများကို အဇ္ဈတ္တိကပထဝီဓာတ်-ဟုဆိုအပ်၏။”

ပါဠိတော် ပုဒ်အဖွင့်များ

- အဇ္ဈတ္တိ - မိန်းမတို့၌ဖြစ်သော စကားကို (ဝါ) မိန်းမတို့အကြောင်းကို ပြောသော စကားကို ‘အမိတ္တိ’ ဟုလောက၌ ပြောဆိုနေသကဲ့သို့ ထိုအတူ မိမိကိုယ်၌ဖြစ်သောကြောင့် ‘အဇ္ဈတ္တိ’ မည်၏။ (အမိ+အတ္တ=အဇ္ဈတ္တိ) (ယထာ လောကေ ဣတ္ထိသု ကထာ အမိတ္တိတိ ဂုစ္စတိ၊ ဧဝံ အတ္တနိ ပဝတ္တတ္တာ အဇ္ဈတ္တိ။)
- ပစ္စတ္တိ - အသီးအသီးသော မိမိကိုယ်ကို စွဲ၍စွဲ၍ ဖြစ်သောကြောင့် ‘ပစ္စတ္တိ’ မည်ပါသည်။ (ပတိ+ပတိ+အတ္တ=ပစ္စတ္တိ) (အတ္တာနံ ပဋိစ္စ ပဋိစ္စ ပဝတ္တတ္တာ ပစ္စတ္တန္တိပိ ဂုစ္စတိ။)
- ကက္ခဋ္ဌံ - ကက္ခဋ္ဌံ ဆိုသည်မှာ ခက်မာခြင်းသဘောကို ဆို၏။ (ကက္ခဋ္ဌန္တိ ထဒ္ဓံ။)
- ခရိဂတံ - ခရိဂတံ ဆိုသည်မှာ ကြမ်းတမ်းခြင်းသဘောကို ဆို၏။ (ခရိဂတန္တိ ဖရသံ။)
- ဥပါဒိန္နံ - ဥပါဒိန္နံ ဆိုသည်မှာ မြဲမြံစွာယူခြင်း၊ ဆုပ်ကိုင်ခြင်းကို ဆို၏။ ‘ငါ၊ ငါ၏ဥစ္စာ’ ဟု မြဲမြံစွာယူခြင်း၊ ဆုပ်ကိုင်ခြင်း၊ မှားယွင်းစွာ သုံးသပ်ခြင်းကို ရည်ရွယ်၍ဆိုသော စကားဖြစ်သည်။ (ဥပါဒိန္နန္တိ ဒဋ္ဌံ အာဒိန္နံ၊ အဟံ မမန္တိ ဧဝံ ဒဋ္ဌံ အာဒိန္နံ၊ ဂဟိတံ၊ ပရမဋ္ဌန္တိ အတ္ထော။)

အာပေါဓာတ်ကို ဟောတော်မူပုံ

[“ကတမာ စာသုသော အဇ္ဈတ္တိကာ အာပေါဓာတု၊ ယံ အဇ္ဈတ္တိ ပစ္စတ္တိ အာပေါ အာပေါဂတံ ဥပါဒိန္နံ။ သေယျထိဒံ။ ပိတ္တံ ... (ပ) ... မုတ္တံ၊ ယံ ဝါ ပနညဓိ ကိဉ္စိ အဇ္ဈတ္တိ ပစ္စတ္တိ အာပေါ အာပေါဂတံ ဥပါဒိန္နံ၊ အယံ ဂုစ္စတိ အာသုသော အဇ္ဈတ္တိကာ အာပေါဓာတူ” တိ စ။]

“ငါ့ရှင်တို့...အဇ္ဈတ္တိက အာပေါဓာတ်ဟူသည် အဘယ်နည်း? အဇ္ဈတ္တိ၊ ပစ္စတ္တိဖြစ်သော အရည်တို့၌ အကျုံးဝင်သည့် စွဲလမ်းအပ်သော သဘောတရားသည်

တည်ရှိနေ၏။ ထိုသဘောတရားသည် အဘယ်နည်းဟူမူ? သည်းခြေ၊ သလိပ်၊ ပြည်၊ သွေး၊ ရွေး၊ အဆီခဲ၊ မျက်ရည်၊ ဆီကြည်၊ တံတွေး၊ နှပ်၊ အစေး၊ ကျင်ငယ်တို့ ဖြစ်၏။ ထို့ပြင် အဇ္ဈတ္တ၊ ပစ္စတ္တဖြစ်သော အရည်တို့၌ အကျုံးဝင်သည့် စွဲလမ်းအပ်သော အမှတ်မထား တစ်ပါးပါးသော သဘောတရားသည် တည်ရှိနေသေး၏။ ငါ့ရှင်တို့... ထိုသည်းခြေစသော သဘောတရားများကို အဇ္ဈတ္တိကအာပေါဓာတ်-ဟုဆိုအပ်၏။”

ပါဠိတော် ပုဒ်အဖွင့်များ

- အာပေါ - ယိုစီးခြင်း ဝိဿန္တနသဘောဖြင့် ထိုထိုဌာနသို့ ရွေ့တတ်၊ ရောက် တတ်သောကြောင့် ‘အာပေါ’ (အရည်) မည်၏။
(ဝိဿန္တနဘာဝေန တံ တံ ဌာနံ အပ္ပေါတိတိ အာပေါ။)
- အာပေါဂတံ - ကံကြောင့်ဖြစ်သော အရည်စသည်တို့၏အစွမ်းဖြင့် အမျိုးမျိုးသော အရည်တို့၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် ‘အာပေါဂတံ’ မည်၏။
ဤအာပေါဂတ-ဟူသောအမည်သည် အာပေါဓာတ်၏ဖွဲ့စည်းခြင်း အာဗန္ဓနလက္ခဏာကိုပင် ခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။
(ကမ္မသမုဋ္ဌာနာဒိဝသေန နာနာဝိဓေသု အာပေသု ဂတန္တိ အာပေါဂတံ။ ကိံ တံ? အာပေါဓာတုယာ အာဗန္ဓနလက္ခဏာ။)

တေဇောဓာတ်ကို ဟောတော်မူပုံ

[“ကတမာ စာဝသော အဇ္ဈတ္တိကာ တေဇောဓာတု၊ ယံ အဇ္ဈတ္တံ ပစ္စတ္တံ တေဇော တေဇောဂတံ ဥပါဒိန္နံ။ သေယျထိဒံ။ ယေန စ သန္တပ္ပတိ၊ ယေန စ ဇီရိယတိ၊ ယေန စ ပရိဋ္ဌယတိ၊ ယေန စ အသိတပီတ ခါယိတသာယိတံ သမ္မာ ပရိဏာမံ ဂစ္ဆတိ၊ ယံ ဝါပနညဗ္ဗိ ကိဉ္စိ အဇ္ဈတ္တံ ပစ္စတ္တံ တေဇော တေဇော-ဂတံ ဥပါဒိန္နံ၊ အယံ ဝုစ္စတိ အာဝသော အဇ္ဈတ္တိကာ တေဇောဓာတူ” တိ စ။]

“ငါ့ရှင်တို့... အဇ္ဈတ္တိက တေဇောဓာတ်ဟူသည် အဘယ်နည်း? အဇ္ဈတ္တ၊ ပစ္စတ္တဖြစ်သော အပူငွေ့အပေါင်း၌ အကျုံးဝင်သည့် စွဲလမ်းအပ်သော သဘောတရား သည် တည်ရှိနေ၏။ ထိုသဘောတရားသည် အဘယ်နည်းဟူမူ? အကြင်အပူငွေ့ ဖြင့်လည်း ကိုယ်သည် ပူလောင်၏။ အကြင်အပူငွေ့ဖြင့်လည်း အိုမင်းရင့်ရော်၏။ အကြင်အပူငွေ့ဖြင့်လည်း ပြင်းစွာပူလောင်၏။ အကြင်အပူငွေ့ဖြင့်လည်း စားအပ်၊ သောက်အပ်၊ ခဲအပ်၊ လျက်အပ်သော အစာသည် ကောင်းစွာကျေညက်ခြင်းသို့ ရောက်၏။ ထို့ပြင် အဇ္ဈတ္တ၊ ပစ္စတ္တဖြစ်သော အပူငွေ့အပေါင်း၌ အကျုံးဝင်သည့်

စွဲလမ်းအပ်သော အမှတ်မထား တစ်ပါးပါးသော သဘောတရားသည် တည်ရှိနေ သေး၏။ ငါ့ရှင်တို့... ထိုသဘောတရားများကို အဇ္ဈတ္တိကတေဇောဓာတ်-ဟု ဆိုအပ်၏။”

ပါဠိတော် ပုဒ်အဖွင့်များ

- တေဇော - ပူလျက် ထက်သည်၏အစွမ်းအားဖြင့် ဖြစ်သောကြောင့် ‘တေဇော’ မည်၏။
- တေဇောဂတ - ကံစသည်တို့ကြောင့်ဖြစ်သော အပူငွေ့စသည်တို့၏ အစွမ်း အားဖြင့် အမျိုးမျိုးသောအပူငွေ့တို့၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် ‘တေဇောဂတ’ မည်၏။
ဤ တေဇောဂတ-ဟူသောအမည်သည် တေဇောဓာတ်၏ ပူခြင်း ဥဏှတ္တလက္ခဏာကိုပင် ခေါ်ခြင်းဖြစ်၏။
- ယေန စ သန္တပ္ပတိ - ‘ယေန စ သန္တပ္ပတိ=အကြင်အပူငွေ့ဖြင့်လည်း ပူလောင်၏’ ဟူသောစကားရပ်ဖြင့် တေဇောဓာတ်၌ အကျုံးဝင်သော ဖောက် ပြန်သောအပူငွေ့ သန္တပ္ပနတေဇောဓာတ်ဖြင့် ဤကိုယ်သည် ပူလောင်နေ၏။ တစ်ရက်ဖျား၊ နှစ်ရက်ဖျားကျန် စသည်ဖြင့် ဖြစ်သော ဥသုမဇာတခေါ် အဖျားအပူရှိန် ဖြစ်ပေါ်လာပုံကို ပြပါသည်။ (ဤစကားရပ်ဖြင့် သန္တပ္ပနတေဇောဓာတ်ကို ပြ၏။ အဖျားရှိန်အပူ၊)
- ယေန စ ဇီရိယတိ - ‘ယေန စ ဇီရိယတိ=အကြင်အပူငွေ့ဖြင့်လည်း အိုမင်းရင့်ရော်၏’ ဟူသောစကားရပ်ဖြင့် ပကတိခန္ဓာကိုယ် အပူငွေ့ဖြစ်သော ဇီရဏတေဇောဓာတ်ဖြင့် ဤကိုယ်သည် အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်း၊ မျက်စိမှန်ခြင်းစသော ဣန္ဒြေတို့ချို့တဲ့ခြင်း၊ အားအင်ကုန်ခမ်း ခြင်း၊ အရေတွန့်ခြင်း၊ ဆံဖြူခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်လာပုံကို ပြပါ သည်။ (ဤစကားရပ်ဖြင့် ဇီရဏတေဇောဓာတ်ကို ပြ၏။ ကိုယ်ငွေ့၊)
- ယေန စ ပရိဋ္ဌယတိ - ‘ယေန စ ပရိဋ္ဌယတိ= အကြင်အပူငွေ့ဖြင့်လည်း ပြင်းစွာ ပူလောင်၏’ ဟူသောစကားရပ်ဖြင့် ဖောက်ပြန်ပျက်စီးသော ဒါဟတေဇောဓာတ်ဖြင့် ဤကိုယ်သည် ပြင်းထန်စွာအပူ လောင်ခံရခြင်းကို ပြပါသည်။

မည်မျှ ပူလောင်သနည်းဆိုသော်- “အား... ပူလိုက်တာ၊ ပူလိုက်တာ” ဟု အော်ဟစ်မြည်တမ်းလျက် အကြိမ်ပေါင်းများစွာ ရေအေးအေးဖြင့်စိမ်ထားသည့် ထောပတ်၊ ဂေါသီသစန္ဒကူး စသည်တို့ဖြင့် လိမ်းကျံပေးခြင်း၊ ယပ်ခပ်ပေးခြင်းကို လိုလားတောင့်တရသည်အထိ ပူလောင်မှုကို ဆိုလို၏။ (ဤစကားရပ်ဖြင့် ဒါဟတေဇောဓာတ်ကို ရ၏။ မီးအပူစသည်...)

ယေန စ အသိတ... - ‘ယေန စ အသိတပီတခါယိတသာယိတံ သမ္မာ ပရိဏာမဂစ္ဆတိ=အကြင်အပူငွေ့ဖြင့်လည်း စားအပ်၊ သောက်အပ်၊ ခဲအပ်၊ လျက်အပ်သော အစာသည် ကောင်းစွာကျေညက်ခြင်းသို့ ရောက်၏” ဟူသောစကားရပ်ဖြင့် ဝမ်းမီးအပူခေါ် ပါစကတေဇောဓာတ်ဖြင့် စားစရာ ထမင်းစသည်တို့သည်လည်းကောင်း၊ သောက်စရာ အဖျော်ယမကာစသည်တို့သည်လည်းကောင်း၊ ကိုက်ခဲစရာ ခဲဖွယ်စသည်တို့သည်လည်းကောင်း၊ လျက်စရာ ပျားရည်စသည်တို့သည်လည်းကောင်း ကောင်းစွာ ကျေညက်ခြင်းသို့ ရောက်ပုံကို ပြပါသည်။ (ဤစကားရပ်ဖြင့် ပါစကတေဇောဓာတ်ကို ပြ၏။ ဝမ်းမီးအပူငွေ့၊)

မှတ်ချက်။ တေဇောဓာတ် လေးမျိုးတို့တွင် သန္တပ္ပနတေဇော၊ ဇီရဏတေဇော၊ ဒါဟတေဇောတို့သည် ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရဟူသော အကြောင်းလေးပါးတို့ကြောင့် ဖြစ်သည်။ နောက်ဆုံး ပါစကတေဇောသည် ကံကြောင့်သာ ဖြစ်၏။

ဝါယောဓာတ်ကို ဟောတော်မူပုံ

[“ကတမာ စာသော အဇ္ဈတ္တိကာ ဝါယောဓာတု၊ ယံ အဇ္ဈတ္တိ ပစ္စတ္တံ ဝါယော ဝါယောဂတံ ဥပါဒိန္နံ။ သေယျထိဒံ။ ဥဒ္ဓင်္ဂမာ ဝါတာ၊ အဓောဂမာ ဝါတာ၊ ကုစ္ဆိသယာ ဝါတာ၊ ကောဋ္ဌာသယာ ဝါတာ၊ အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရိနော ဝါတာ၊ အဿာသော ပဿာသော ဣတိ ဝါ၊ ယံ ဝါ ပနညမ္ပိ ကိဉ္စိ အဇ္ဈတ္တိ ပစ္စတ္တံ ဝါယော ဝါယောဂတံ ဥပါဒိန္နံ၊ အယံ ဝုစ္စတိ အာသော အဇ္ဈတ္တိကာ ဝါယောဓာတု” တိ စ။]

“ငါ့ရှင်တို့...အဇ္ဈတ္တိကာ ဝါယောဓာတ်ဟူသည် အဘယ်နည်း? အဇ္ဈတ္တိ၊ ပစ္စတ္တိဖြစ်သော လေအပေါင်းတို့၌ အကျုံးဝင်သည့် စွဲလမ်းအပ်သော သဘောတရားသည် တည်ရှိနေ၏။ ထိုသဘောတရားသည် အဘယ်နည်းဟူမူ- အထက်သို့ ဆန်တက်သော ဥဒ္ဓင်္ဂမလေများ၊ အောက်သို့စုန်ဆင်းသော အဓောဂမလေများ၊ ဝမ်းထဲ၌တည်ရှိနေသော ကုစ္ဆိသယလေများ၊ အူထဲ၌တည်ရှိနေသော ကောဋ္ဌာသယလေများ၊ အင်္ဂါကြီးငယ်အသီးအသီး၌ အစုန်အဆန်သွားနေသော အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရိလေများ၊ ဝင်သက်၊ ထွက်သက်ဖြစ်သော အဿာသ၊ ပဿာသလေများ ဤသို့အားဖြင့် ၆-မျိုးသော လေသဘောသည်မူလည်း ရှိ၏။ ထို့ပြင် အဇ္ဈတ္တိ၊ ပစ္စတ္တိဖြစ်သော လေအပေါင်းတို့၌ အကျုံးဝင်သည့် စွဲလမ်းအပ်သော အမှတ်မထား တစ်ပါးပါးသော သဘောတရားသည် တည်ရှိနေသေး၏။ ငါ့ရှင်တို့...ထိုသဘောတရားများကို အဇ္ဈတ္တိကာဝါယောဓာတ်-ဟုဆိုအပ်၏။”

ပါဠိတော် ပုဒ်အဖွင့်များ

ဝါယော

- ရွှေခြင်း၊ တွန်းခြင်းအားဖြင့်(ဝါ)အဟုန်နှင့်တကွ သွားခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ‘ဝါယော’ မည်၏။

ဝါယောဂတံ

- ကံစသည်တို့ကြောင့်ဖြစ်သော လေအမျိုးမျိုးတို့၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် ‘ဝါယောဂတံ’ မည်၏။
ဤ ဝါယောဂတ-ဟူသောအမည်သည် ဝါယောဓာတ်၏ ထောက်ကန်ခြင်း၊ တောင့်ခံခြင်း၊ ဝိတ္တုန္တနုလက္ခဏာကိုပင် ခေါ်ခြင်း ဖြစ်၏။

ဥဒ္ဓင်္ဂမာ ဝါတာ

- ဥဒ္ဓင်္ဂမလေ ဟူသည်မှာ ပျံအန်ခြင်း၊ ကြို့ထိုးခြင်းစသည်တို့ကိုဖြစ်တတ်သော အထက်သို့ဆန်တက်သောလေများကို ဆိုလို၏။

အဓောဂမာ ဝါတာ

- အဓောဂမလေ ဟူသည်မှာ ကျင်ကြီး၊ ကျင်ငယ်စသည်တို့ကို ထုတ်ဆောင်တတ်သော အောက်သို့စုန်ဆင်းသောလေများကို ဆိုလို၏။

ကုစ္ဆိသယာ ဝါတာ

- ကုစ္ဆိသယလေ ဟူသည်မှာ အူတို့၏အပြင်ဘက် ဝမ်းထဲ၌ တည်ရှိနေသောလေများကို ဆိုလို၏။

ကောဋ္ဌာသယာ ဝါတာ

- ကောဋ္ဌာသယလေ ဟူသည်မှာ အူထဲ၌တည်ရှိနေသောလေများကို ဆိုလို၏။

အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရိနော
ဝါတာ

- အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရိလေ ဟူသည်မှာ အကြောတို့၏ကွန်ရက်
အတိုင်း အစဉ်အတိုင်းသွားပြီးလျှင် တစ်ကိုယ်လုံးရှိ အင်္ဂါကြီး
ငယ်များထံသို့ ပြန့်နှံ့လျက် အင်္ဂါကြီးငယ်တို့၏ ကွေးခြင်း၊
ဆန့်ခြင်းစသည်တို့ကို ဖြစ်စေနိုင်သောလေများကို ဆိုလို၏။

အဿာသော

- အဿာသလေဟူသည်မှာ ခန္ဓာကိုယ်အတွင်းသို့ ဝင်သော
နာခေါင်းလေများကို ဆိုလို၏။

ပဿာသော

- ပဿာသလေဟူသည်မှာ ခန္ဓာကိုယ်အပြင်ပသို့ ထွက်သော
နာခေါင်းလေများကို ဆိုလို၏။

မှတ်ချက်။

ဥဒ္ဓဂ်မလေ၊ အဓောဂမလေ၊ ကုစ္ဆိသယလေ၊ ကောဋ္ဌာသယလေ၊
အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရိလေတို့သည် ကံစသောအကြောင်းလေးပါးတို့ကြောင့်
ဖြစ်သည်။
နောက်ဆုံးဖြစ်သော အဿာသ၊ ပဿာသလေသည် စိတ်ကြောင့်
သာ ဖြစ်သည်။

(ဧည့်၊ ၂။ ၆၁၈-၆၂၇)

ဓာတ်လေးပါး အကျယ်ဖြစ်ပုံ

ဤသို့လျှင် ၂၀-သောအခြင်းအရာတို့ဖြင့် ပထဝီဓာတ်သဘောကို လည်း
ကောင်း၊ ၁၂-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် အာပေါဓာတ်သဘောကိုလည်းကောင်း၊
၄-ပါးသောအခြင်းအရာတို့ဖြင့် တေဇောဓာတ်သဘောကိုလည်းကောင်း၊ ၆-ပါး
သောအခြင်းအရာတို့ဖြင့် ဝါယောဓာတ်သဘောကိုလည်းကောင်း ဆင်ခြင်ရပါမည်။
ဤ၄၂-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် ဓာတ်လေးပါးကို ရှုဆင်ခြင်မှုသည်ပင်
အကျယ်အားဖြင့် ရှုရာရောက်လေတော့၏။

ပထဝီကောဋ္ဌာသ ၂၀-ပါး

ဆံပင်	အမွှေး	လက်သည်း၊ ခြေသည်း	သွား	အရေ၊
အသား	အကြော	အရိုး	ရိုးတွင်းခြင်ဆီ	အညှို့၊
နှလုံး	အသည်း	အမြှေး	အဖျဉ်း	အဆုပ်၊
အူမ	အူသိမ်	အစာသစ်	အစာဟောင်း	(ဦးနှောက်)၊

အာပေါကောဋ္ဌာသ ၁၂-ပါး

သည်းခြေ	သလိပ်	ပြည်	သွေး	ချွေး	အဆီခဲ၊
မျက်ရည်	ဆီကြည်	တံတွေး	နှပ်	အစေး	ကျင်ငယ်၊

တေဇောကောဋ္ဌာသ ၄-ပါး

သန္တပ္ပနတေဇော၊ ဇီရဏတေဇော၊ ဒါဟတေဇော၊ ပါစကတေဇော။

ဝါယောကောဋ္ဌာသ ၆-ပါး

ဥဒ္ဓဂ်မလေ၊	အဓောဂမလေ၊	ကုစ္ဆိသယလေ၊
ကောဋ္ဌာသယလေ၊	အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရိလေ၊	အဿာသ၊ ပဿာသလေ။

ဉာဏ်ထက်သောယောဂီ နှင့် ဉာဏ်သိပ်မထက်သောယောဂီ
တို့၏ ခြားနားချက်

ဉာဏ်ထက်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်

ဉာဏ်ထက်သော တိက္ခပညယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် “ဆံပင်တို့သည် ပထဝီဓာတ်
ဖြစ်၏၊ အမွှေးတို့သည် ပထဝီဓာတ် ဖြစ်၏။” စသည်ဖြင့် ဓာတ်တို့ကို အကျယ်
အားဖြင့် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်နေလျှင် အချိန်ကုန်၏-ဟု မှတ်ထင်ကာ ဓာတ်သဘော
တို့ကို-

- ခက်မာခြင်းသဘော(ထဒ္ဒလက္ခဏာ)သည် ပထဝီဓာတ်တည်း၊
- ဖွဲစည်းခြင်းသဘော(အာပန္နန္တလက္ခဏာ)သည် အာပေါဓာတ်တည်း၊
- ပူလောင်၍ ရင့်ကျက်စေခြင်းသဘော(ပရိပါစနလက္ခဏာ)သည်
တေဇောဓာတ်တည်း၊
- ထောက်ကန်၊ တောင့်တင်းခြင်းသဘော (ဝိတ္ထမ္ဘန္တလက္ခဏာ)သည် ဝါယော
ဓာတ်တည်း။”

ဟူ၍ အကျဉ်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရုံမျှဖြင့် ကမ္မဋ္ဌာန်းသည် ထင်ရှားပေါ်လွင်
လာ၏။

ဉာဏ်သိပ်မထက်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်

ဉာဏ်သိပ်မထက်သော နာတိတိက္ခပညယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် “ခက်မာခြင်း
သဘောသည် ပထဝီဓာတ်တည်း” စသည်ဖြင့် အကျဉ်းချုပ် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်လျှင်
အမှိုက်မှောင်ကဲ့သို့ဖြစ်၍ ကမ္မဋ္ဌာန်းသည် ထင်ရှားပေါ်လွင်မှု မရှိတော့ပေ။ “ဆံပင်
တို့သည် ပထဝီဓာတ်တည်း” စသည်ဖြင့် အကျယ်အားဖြင့် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်မှသာ
ကမ္မဋ္ဌာန်းသည် ထင်ရှားပေါ်လွင်လာ၏။

ဥပမာအားဖြင့် ပေယျာလ(ပ)များစွာပါရှိသော ပါဠိတော်တစ်ပုဒ်ကို
ဉာဏ်ထက်သောရဟန်းနှင့် ဉာဏ်သိပ်မထက်သောရဟန်းတို့ ရွတ်ဆိုနေကြသည်

ဆိုပါစို့။ ဉာဏ်ထက်သောရဟန်းသည် ပါဠိအပြည့်အစုံကို တစ်ကြိမ်၊ နှစ်ကြိမ် ရွတ်ဆိုပြီးလျှင် နောက်ရွတ်ဆိုမှုများ၌ ပေယျာလ(ပ)တို့ကိုကျော်၍ အစနှင့် အဆုံးကိုသာ ရွတ်ဆိုတော့၏။ ထိုအခါ ဉာဏ်သိပ်မထက်သောရဟန်းက ပေယျာလ (ပ)တို့ကို ကျော်လွန်၍ ရွတ်ဆိုနေလျှင် ပါဠိကျေပွန်မှုမရှိဟုဆိုကာ ပေယျာလ(ပ) များကို ထုတ်ဖော်၍ အကျယ်ရွတ်ဆိုသည်နှင့် တူနေ၏။

ဉာဏ်ထက်သောယောဂီ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်း ရှုပုံ

ဉာဏ်ထက်သော တိက္ခပညယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုလိုပါက- ရှေးဦးစွာ ဆိတ်ငြိမ်ရာအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်ပြီးလျှင် ပြင်ပအာရုံများမှ ဖွဲ့စည်းသော ကမ္မဋ္ဌာန်း အာရုံ၌ စိတ်စိုက်ထားရမည်။ ထို့နောက် မိမိ၏ရူပကာယ တစ်ကိုယ်လုံးကို ဓာတ်အစု အဝေးမျှသာ ဖြစ်သည်-ဟုနှလုံးသွင်းဆင်ခြင်းဖြင့် “ဤကိုယ်ထဲရှိ ခက်မာခြင်း၊ ကြမ်းတမ်းခြင်းသဘောသည် ပထဝီဓာတ် ဖြစ်၏။ ဖွဲ့စည်းခြင်း၊ အရည်အဖြစ် ယိုစီးခြင်းသဘောသည် အာပေါဓာတ် ဖြစ်၏။ ကျက်စေခြင်း၊ ပူခြင်းသဘောသည် တေဇောဓာတ် ဖြစ်၏။ ထောက်ကန်ခြင်း၊ လှုပ်စေခြင်း၊ လှုပ်ခြင်းသဘောသည် ဝါယောဓာတ် ဖြစ်၏”ဟူ၍ ဓာတ်သဘောဖြင့် အဖန်ဖန် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင် နေရပါမည်။ ဤသို့ ဆင်ခြင်လျှင် မကြာမီ ဥပစာရသမာဓိသို့ ရောက်နိုင်သည်။ ဓာတ်တို့၏အထူးအပြားကို ထင်လင်းစေသောပညာက သိမ်းဆည်းအပ်သော သဘောတရားလျှင် အာရုံရှိသောကြောင့် အပ္ပနာသမာဓိသို့ကား မရောက်နိုင်ပေ။

အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်း အကျဉ်းရှုပုံ

အရှင်သာရိပုတ္တရာသည် “အရိုးကိုလည်း စွဲမှီ၍၊ အကြောကိုလည်း စွဲမှီ၍၊ အသားကိုလည်း စွဲမှီ၍၊ အရေကိုလည်း စွဲမှီ၍ ကာရံလျက်တည်သော ဟင်းလင်းပြင် အာကာသအရပ်ကိုပင် ရုပ်-ဟုခေါ်အပ်၏”ဟု ဟောတော်မူ၍ ထိုအရိုး၊ အကြော၊ အသား၊ အရေဟူသော ကောဋ္ဌာသဌ-ပါးတို့၏ အကြားအရပ်ကို လက်ဖြင့်ခွဲခြားသကဲ့သို့ ဉာဏ်ဖြင့်ခွဲခြားလျက် သိမြင်ပြီးလျှင် “ခက်မာခြင်း၊ ကြမ်းတမ်းခြင်းသဘောသည် ပထဝီဓာတ်တည်း” စသည်ဖြင့် ဓာတ်လေးပါးတို့ကို သိမ်းဆည်း၍ “ဤသဘောတို့သည် ဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်ချေ၏။ သတ္တဝါ မဟုတ်”ဟု အဖန်ဖန်နှလုံးသွင်း ဆင်ခြင်ရမည်။ ဤသို့ဆင်ခြင်လျှင် မကြာမီ ဥပစာရသမာဓိသို့ ရောက်နိုင်၏-ဟု ဓာတ်လေးပါးတို့၏ သတ္တဝါမဟုတ်ကြောင်းကို ပြရန်အတွက် ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုပုံအကျဉ်းကို ဟောတော်မူခဲ့သည်။

ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်း အကျယ်ရှုပုံ အစီအစဉ်

ဉာဏ်သိပ်မထက်သော နာတိတိက္ခပညယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျယ်ရှုမည်ဆိုပါက- ဆရာထံ၌ ၄၂-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျယ်သင်ယူခြင်း၊ ပထဝီကသိုဏ်း၌ပြဆိုခဲ့သော သင့်လျော်သောကျောင်း၌ နေထိုင်ခြင်း၊ ဆိတ်ငြိမ်ရာသို့ ချဉ်းကပ်ပြီးလျှင် ပြင်ပအာရုံများမှ ဖွဲ့စည်းခြင်း၊ ကမ္မဋ္ဌာန်း အာရုံ၌ စိတ်စိုက်ထားခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်ရပါမည်။ ထို့နောက် -

- သသမ္ဘာရသင်္ခေပအားဖြင့်လည်းကောင်း
- သသမ္ဘာရဝိဘတ္တိအားဖြင့်လည်းကောင်း
- သလက္ခဏသင်္ခေပအားဖြင့်လည်းကောင်း
- သလက္ခဏဝိဘတ္တိအားဖြင့်လည်းကောင်း ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများရပါမည်။

သသမ္ဘာရသင်္ခေပအားဖြင့် ရှုပုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်-

- (က) ဆံပင်အစ ဦးနှောက်အဆုံးရှိသော ကောဋ္ဌာသ(၂၀)တို့၌ ခက်မာသောအခြင်း အရာကို ပထဝီဓာတ်ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှု၏။
 - (ခ) သည်းခြေအစ ကျင်ငယ်အဆုံးရှိသော ကောဋ္ဌာသ(၁၂)ခုတို့၌ ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာကို အာပေါဓာတ်ဟုပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ရှု၏။
 - (ဂ) သန္တပွန်စသော တေဇောကောဋ္ဌာသ(၄)ခုတို့၌ ကျက်စေသောအပူငွေ့ကို တေဇောဓာတ်ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှု၏။
 - (ဃ) ဥဒ္ဓွန်မစသော ဝါယောကောဋ္ဌာသ(၆)ခုတို့၌ ထောက်ကန်၊ တောင့်တင်းသော အခြင်းအရာကို ဝါယောဓာတ်ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှု၏။
- ဤသို့ဓာတ်လေးပါးတို့ကို ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ရှုခြင်းကို ‘သသမ္ဘာရသင်္ခေပ’ (ပထဝီစသောသမ္ဘာရနှင့်တကွ ဆံပင်စသည်တို့၏အမည်ကို အကျဉ်းအားဖြင့်ရှုခြင်း) ဟုခေါ်သည်။ (စဉ်း၂၊ ၆၃၇)

သသမ္ဘာရဝိဘတ္တိအားဖြင့် ရှုပုံ

သသမ္ဘာရသင်္ခေပအားဖြင့် ပွားများရှုမှတ်သော်လည်း ကမ္မဋ္ဌာန်းမပြည့်စုံ သေးလျှင် သသမ္ဘာရဝိဘတ္တိအားဖြင့် ဆက်လက် ပွားများရှုမှတ်ရပါမည်။ ပွားများပုံ အစီအစဉ်မှာ- ရှေးဦးစွာ ကာယဂတာသတိကမ္မဋ္ဌာန်း၌ ပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း သင်ယူပုံ ဥဂ္ဂဟကောသလ္လ(၇)ပါး၊ နှလုံးသွင်းပုံ မနသိကာရကောသလ္လ(၁၀)ပါး တို့ကို မယုတ်လျော့စေဘဲ ကောဋ္ဌာသ ၃၂-ပါးတို့ကို အနုလုံ၊ ပဋိလုံအားဖြင့်

အသားနှင့်အရိုးစုဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်... ဤသို့လျှင်...(ပ)... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ မြေညက် = အသား
နံရံ = အရိုးစု

၇။ အကြော

အကြောတို့သည် ခန္ဓာကိုယ်အတွင်း၌ အရိုးတို့ကို ကွန်ယက်ကဲ့သို့ ဖွဲ့ယှက်လျက် တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ-နွယ်တို့ကို နံရံ၌ ဖွဲ့ချည်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ).. မသိပေ။

အကြောနှင့်အရိုးဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင်...(ပ)... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ နွယ် = အကြော
နံရံ = အရိုး

၈။ အရိုး

အရိုးတို့တွင် ဖနောင့်ရိုးသည် ဖမျက်ရိုးကို ရွက်လျက်တည်ရှိ၏။ ဖမျက်ရိုးသည် ခြေသလုံးရိုးကို ရွက်လျက်တည်ရှိ၏။ ခြေသလုံးရိုးသည် ပေါင်ရိုးကို ရွက်လျက်တည်ရှိ၏။ ပေါင်ရိုးသည် တင်ပါးရိုးကို ရွက်လျက်တည်ရှိ၏။ တင်ပါးရိုးသည် ကျောက်ဆူးရိုးကို ရွက်လျက်တည်ရှိ၏။ ကျောက်ဆူးရိုးသည် လည်ချောင်းရိုးကို ရွက်လျက်တည်ရှိ၏။ လည်ချောင်းရိုးသည် ဦးခေါင်းရိုးကို ရွက်လျက်တည်ရှိ၏။

ထိုမှတစ်ဖန် ဦးခေါင်းရိုးသည် လည်ချောင်းရိုး၌ တည်ရှိ၏။ လည်ချောင်းရိုးသည် ကျောက်ဆူးရိုး၌ တည်ရှိ၏။ ကျောက်ဆူးရိုးသည် တင်ပါးရိုး၌ တည်ရှိ၏။ တင်ပါးရိုးသည် ပေါင်ရိုး၌ တည်ရှိ၏။ ပေါင်ရိုးသည် ခြေသလုံးရိုး၌ တည်ရှိ၏။ ခြေသလုံးရိုးသည် ဖမျက်ရိုး၌ တည်ရှိ၏။ ဖမျက်ရိုးသည် ဖနောင့်ရိုး၌ တည်ရှိ၏။ ဥပမာ-အုတ်၊ သစ်သား၊ နွားချေးစသည်တို့ဖြင့် စုပုံထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ထိုအရိုးတို့တွင် ဖနောင့်ရိုးက မိမိသည် ဖမျက်ရိုးကို ရွက်နေရသည်ဟု မသိသကဲ့သို့ ဖမျက်ရိုးကလည်း ဖနောင့်ရိုးပေါ်၌ တည်ရှိနေ၏-ဟု မသိပေ။ ... (ပ) ... ဤသို့လျှင် အောက်အောက်အရိုးသည် အထက်အထက်အရိုးကို ရွက်ထားရသည်ကို မသိသကဲ့သို့ အထက်အထက်အရိုးကလည်း အောက်အောက်အရိုးပေါ်၌ တည်ရှိနေသည်ကို မသိကြပေ။ အရိုးအချင်းချင်းဟူသော ရုပ်တို့သည် ...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ အုတ်၊ သစ်သား၊ နွားချေးစသည် = အောက်အောက်အရိုး
နွားချေးစသည်၊ သစ်သား၊ အုတ် = အထက်အထက်အရိုး

၉။ ရိုးတွင်းခြင်ဆီ

ရိုးတွင်းခြင်ဆီသည် အရိုးအသီးအသီးတို့၏ အတွင်း၌ တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ- ပြုတ်ထားသည့် ကြိမ်ညွန့်တို့ကို ဝါးကျည်တောက်အတွင်း၌ ထည့်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ).. မသိပေ။

အရိုးနှင့် ရိုးတွင်းခြင်ဆီဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ ပြုတ်ထားသောကြိမ်ညွန့် = ရိုးတွင်းခြင်ဆီ
ဝါးကျည်တောက် = အရိုး

၁၀။ အညှို့

အညှို့သည် လည်ချောင်းမှထွက်သော တစ်ခုတည်းသော အကြောမကြီးဖြင့် အနည်းငယ်သွားပြီးလျှင် နှစ်ဖြာကွဲသောအကြောဖြင့် ဖွဲ့စပ်ထားပြီးလျှင် နှလုံးကို ခြံရံလျက် တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ-အညှာတစ်ခုတည်း၌ သရက်သီးနှစ်လုံးပြုတ်တည်ရှိနေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ).. မသိပေ။

အညှို့နှင့်အကြောဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ သရက်သီးနှစ်လုံးပြုတ် = အညှို့
အညှာ = အကြော

၁၁။ နှလုံး

နှလုံးသည် ခန္ဓာကိုယ်တွင်းရှိ ရင်ရိုးချိုင့်၏အလယ်ကို မှီ၍ တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ-ဆွေးမြည့်နေသော သံလျှင်သံချိုင့်အတွင်း၌ ထည့်ထားသော သားတစ်ကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ).. မသိပေ။

နှလုံးနှင့် ရင်ရိုးချိုင့်ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ သားတစ် = နှလုံး
ဆွေးမြည့်နေသောသံလျှင်ချိုင့် = ရင်ရိုးချိုင့်အတွင်းအရပ်အတွင်းအရပ်

၁၂။ အသည်း

အသည်းသည် သားမြတ်နှစ်ခုတို့၏အလယ် ခန္ဓာကိုယ်အတွင်း၌ လက်ယာ နံပါးကို မှီ၍ တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ-ဟင်းအိုးနံပါး၌ မှီနေသော အသားစိုင်ကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ)..မသိပေ။

အသည်းနှင့် သားမြတ်နှစ်ခုအကြား လက်ယာနံပါးအရပ်ဟူသော ရုပ် အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ တွယ်ကပ်နေသောအသားစိုင် = အသည်း
ဟင်းအိုးနံပါး = သားမြတ်နှစ်ခုအကြား
လက်ယာနံပါးအရပ်

၁၃။ အမြွှေး

အမြွှေးတို့တွင် ဖုံးလွှမ်းသည့်အမြွှေးသည် နှလုံးနှင့်အညှီကို ဝန်းရံဖုံးလွှမ်း လျက် တည်ရှိ၏။ အဖုံးအလွှမ်းမဟုတ်သော အမြွှေးသည် ခန္ဓာကိုယ်တစ်ကိုယ်လုံးရှိ အရေပြား၏အောက်၌ အသားတို့ကို မြွှေးယှက်ဖုံးလွှမ်းလျက် တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ- အသားကို ပုဆိုးကြမ်းဖြင့် ရစ်ပတ်ဖုံးအုပ်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ)..မသိပေ။

ဖုံးလွှမ်းသောအမြွှေးနှင့် နှလုံးနှင့်အညှီဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည် ...။ ဤသို့လျှင်... (ပ) ... နှလုံးသွင်း ဆင်ခြင်ရပါမည်။ အဖုံးအလွှမ်းမဟုတ်သော အမြွှေးနှင့် ခန္ဓာကိုယ်တစ်ကိုယ်လုံးရှိ အသားဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည် ...ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ ပုဆိုးကြမ်း = ဖုံးလွှမ်းသောအမြွှေး
အသား = နှလုံးနှင့်အညှီ

၁၄။ အဖျဉ်း

အဖျဉ်းသည် နှလုံး၏လက်ဝဲဘက်၌ အစာသစ်အိမ်၏ အရေလွှာအထက် နံပါးကိုမှီလျက် တည်ရှိနေ၏။ နွားချေးစိုင်သည် စပါးကျို၏ အထက်နံရံ၌ တည်ရှိ နေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ)..မသိပေ။

အဖျဉ်းနှင့် အစာသစ်အိမ်၏ အထက်နံပါးအရပ်ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်း တို့သည်...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်း ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ နွားချေးစိုင်ခဲ = အဖျဉ်း
စပါးကျို = အစာသစ်အိမ်၏ အထက်နံပါးအရပ်

၁၅။ အဆုပ်

အဆုပ်သည် ခန္ဓာကိုယ်အတွင်း၌ သားမြတ်နှစ်ခုတို့၏အကြားဝယ် နှလုံးနှင့်အသည်းကို အထက်မှ ဖုံးအုပ်ကာ တွဲလွဲဆွဲလျက် တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ- ဆွေးမြည့်နေသော ဝါးကျီ၌ စာပေါင်းသိုက် တွဲလွဲဆွဲနေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ)..မသိပေ။

အဆုပ်နှင့် ခန္ဓာကိုယ်အတွင်းအရပ်ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည် ...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်း ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ စာပေါင်းသိုက် = အဆုပ်
ဆွေးမြည့်နေသောကျီ = ခန္ဓာကိုယ်အတွင်းအရပ်

၁၆။ အူမ

အူမသည် လည်ချောင်းပေါက်မှစ၍ ကျင်ကြီးပေါက်အဆုံးရှိပြီး ခန္ဓာကိုယ် အတွင်းအရပ်၌ တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ-မြွေ၏ကိုယ်သည် သွေးစားကျင်း၌ တည်ရှိနေ သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ)..မသိပေ။

အူမနှင့် ခန္ဓာကိုယ်အတွင်းအရပ်ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည် ...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်း ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ မြွေ၏ကိုယ် = အူမ
သွေးစားကျင်း = ခန္ဓာကိုယ်အတွင်းအရပ်

၁၇။ အူသိမ်

အူသိမ်သည် အူမတို့၏အကြား ၂၁-ခုသောအူခွေတို့ကို ဖွဲ့ယှက်လျက် တည်ရှိနေ၏။ ဥပမာ- ခြေသုတ်ကြိုးဝန်းကို ကြိုးငယ်များဖြင့် ဖွဲ့ယှက်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ)..မသိပေ။

အူသိမ်နှင့်အူမဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ ဖွဲ့ယှက်သောကြိုးငယ်များ = အူသိမ်
ခြေသုတ်ကြိုးဝန်း = အူမ

၁၈။ အစာသစ်

အစာသစ်ဟူသည် အစာသစ်အိမ်၌တည်ရှိသော စားသောက်ထားသည့် အစားအစာများ ဖြစ်၏။ ဥပမာ-ဆွေးစားခွက်၌ ဆွေးအန်ဖတ်များ တည်ရှိနေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ..(ပ).. မသိပေ။

သွေးနှင့် အသည်း၏အောက်အရပ်စသည်-ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင်...(ပ)...အရည်သဘောဖြင့်ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ စွတ်စိုသောမိုးရေ = သွေး
ဆွေးမြည့်နေသောအိုးကင်း = အသည်း၏အောက်အရပ်အညှို့စသည်။

၂၅။ ချွေး

ချွေးသည် ပူအိုက်ရာကာလစသည်တို့၌ ဆံတွင်း၊ မွေးတွင်းပေါက်များကို ပြည့်စေလျက်တည်လည်း တည်၏။ ယိုလည်း ယိုထွက်၏။ ဥပမာ-ကြာစွယ်ကြာရင်း ကုမုဒြာကြာရိုးစည်းတို့ကို ရေမှ ထုတ်နုတ်ဆယ်ယူကာစ အချိန်၌ ကြာရိုးအပေါက်စသည်တို့မှ ရေများတည်ရှိပြီး ယိုထွက်နေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ချွေးတို့နှင့် ချွေးတို့ယိုထွက်ရာ အပေါက်ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင်...(ပ)...အရည်သဘောဖြင့်ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ ကြာစည်း ကြာရိုးပေါက်တို့မှ = ချွေး
ယိုထွက်သောရေ
ကြာစည်း ကြာရိုးပေါက် = ဆံတွင်းပေါက် ချွေးပေါက်

၂၆။ အဆီခဲ

အဆီခဲသည် ဝါဗြူးသောသူ၌ တစ်ကိုယ်လုံးတွင် ပြန့်နှံ့၍တည်ရှိပြီး ပိန်သောသူ၌ အသားများစုဝေးရာ၌ ပြစ်ချဲ့သည့်အနေဖြင့် တည်ရှိ၏။ ဥပမာ-အသားစုကို နှင်းဆိုး ပုဆိုးကြမ်းဖြင့် ဖုံးလွှမ်းထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဤသို့လျှင် အဆီခဲနှင့် ခန္ဓာကိုယ်တစ်ကိုယ်လုံး၊ အသားများစုဝေးရာနေရာဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင်...(ပ)...အရည်သဘောဖြင့် ဖွဲ့စည်းသောအခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ နှင်းဆိုး ပုဆိုးကြမ်း = အဆီခဲ
အသားစု = တစ်ကိုယ်လုံး၊ အသားများစုဝေးရာနေရာ

၂၇။ မျက်ရည်

မျက်ရည်ဖြစ်ပေါ်သောအခါ၌ မျက်တွင်းတို့ကို ပြည့်စေလျက် တည်လည်း တည်၏။ ယိုလည်း ယိုစီး၏။ ဥပမာ-ထန်းသီးနုစေ့၏ တွင်းငယ်အတွင်း၌ ထန်းနုရည်များ ပြည့်နေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

မျက်ရည်နှင့် မျက်တွင်းဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင်...(ပ)...အရည်သဘောဖြင့်ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ ထန်းနုရည် = မျက်ရည်
ထန်းသီးနုစေ့၏တွင်းငယ် = မျက်တွင်း

၂၈။ ဆီကြည်

ဆီကြည်သည် ပူအိုက်သောကာလစသည်တို့၌ လက်ဖဝါးပြင်၊ ခြေဖဝါးပြင်၊ လက်ဖမိုး၊ ခြေဖမိုး၊ နှာခေါင်းဖု၊ နဖူး၊ ပခုံးစွန်းတို့၌ ဖြစ်ပေါ်တတ်၏။ ဥပမာ-ထမင်းချိုးကို ဆီဆမ်းထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဆီကြည်နှင့် လက်ဖဝါးပြင်စသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင်...(ပ)...အရည်သဘောဖြင့်ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ ဆီ = ဆီကြည်
ထမင်းချိုး = လက်ဖဝါးပြင်စသည်။

၂၉။ တံတွေး

တံတွေးဖြစ်ပေါ်ရန် အကြောင်းရှိပါက တံတွေးတို့သည် ပါးစောင်နှစ်ဖက်တို့မှ ဆင်းသက်လာပြီးလျှင် လျှာအပြင်၌ တည်နေ၏။ ဥပမာ-မြစ်ကမ်းဘေးရှိ လက်ယက်တွင်းငယ်အတွင်းမှ ရေထွက်သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

တံတွေးနှင့် လျှာအပြင်ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင်...(ပ)...အရည်သဘောဖြင့် ဖွဲ့စည်းသောအခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ ရေ = တံတွေး
လက်ယက်တွင်းငယ် = လျှာပြင်

၃၀။ နှပ်

နှပ်ဖြစ်ပေါ်သောအခါ နှာခေါင်းဖုတို့ကို ပြည့်စေလျက် တည်လည်း တည်၏။ ယိုလည်း ယိုထွက်၏။ ဥပမာ-ယောက်သွား၌ နို့ဓမ္မပုပ်များဖြင့် ပြည့်နေ သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

နှပ်နှင့် နှာခေါင်းဖုဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည်...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... အရည်သဘောဖြင့် ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ် သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ	နို့ဓမ္မပုပ်	=	နှပ်
	ယောက်သွား	=	နှာခေါင်းဖု

၃၁။ အစေး

အစေးသည် အရိုးဆက်တို့၏ နယ်ဆီကိစ္စကို ပြီးစေလျက် တစ်ရာရှစ်ဆယ် သော အရိုးဆက်တို့၌ တည်ရှိ၏။ ဥပမာ-ဝင်ရိုးကို ဆီဖြင့်လူးလိမ်းပေးသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဆီနှင့်အရိုးဆက် တစ်ရာရှစ်ဆယ်ဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည် ...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... အရည်သဘောဖြင့် ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါ ဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ	ဆီ	=	အစေး
	ဝင်ရိုး	=	အရိုးဆက်တစ်ရာရှစ်ဆယ်

၃၂။ ကျင်ငယ်

ကျင်ငယ်သည် ဆီးအိမ်စည်ဖောင်း၏ အတွင်း၌ တည်ရှိ၏။ ဥပမာ- ရေဝင်ပေါက်မရှိသည့် ရေစစ်အိုးကို တန်းစီးအိုင်၌ ပစ်ချထားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ကျင်ငယ်နှင့် ဆီးအိမ်စည်ဖောင်းဟူသော ရုပ်အချင်းချင်းတို့သည် ...။ ဤသို့လျှင် ... (ပ) ... အရည်သဘောဖြင့် ဖွဲ့စည်းသော အခြင်းအရာရှိသည့် အာပေါဓာတ်သဘောမျှသာ ဖြစ်၏-ဟု နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ	တန်းစီးရည်	=	ကျင်ငယ်
	ရေစစ်အိုး	=	ဆီးအိမ်စည်ဖောင်း

(စည်၂။ ၆၃၇-၆၆၀)

တေဇောကောဋ္ဌာသ ၄-ပါး၌ ရှုပ်

(၁) သန္တပ္ပနကောဋ္ဌာသ

သန္တပ္ပနခေါ် အဖျားအပူငွေ့ဖြင့် ခန္ဓာကိုယ်သည် ပူလောင်၏။ ဤအပူငွေ့ သည် ခန္ဓာကိုယ်ထဲ၌ တစ်သီးတစ်ခြား အဖို့အစုတစ်ခု ဖြစ်၏။ စိတ်စေတနာ မရှိ၊ အဗျာကတတရားပေတည်း၊ အတ္တမှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ သတ္တဝါ မဟုတ်၊ ကျက်စေ သော အခြင်းအရာရှိသည့် တေဇောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၂) ဇီရဏကောဋ္ဌာသ

ဇီရဏခေါ် ကိုယ်အပူငွေ့ဖြင့် ခန္ဓာကိုယ်သည် ပူလောင်၏။ ဤအပူငွေ့ သည် ခန္ဓာကိုယ်ထဲ၌ တစ်သီးတစ်ခြား အဖို့အစုတစ်ခု ဖြစ်၏။ စိတ်စေတနာ မရှိ၊ အဗျာကတတရားပေတည်း၊ အတ္တမှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ သတ္တဝါ မဟုတ်၊ ကျက်စေ သော အခြင်းအရာရှိသည့် တေဇောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၃) ပရိဒါဟကောဋ္ဌာသ

ပရိဒါဟခေါ် အပူငွေ့ဖြင့် ဤခန္ဓာကိုယ်သည် ပြင်းစွာပူလောင်၏။ ဤ အပူငွေ့သည် ခန္ဓာကိုယ်ထဲ၌ တစ်သီးတစ်ခြား အဖို့အစုတစ်ခု ဖြစ်၏။ စိတ်စေတနာ မရှိ၊ အဗျာကတတရားပေတည်း၊ အတ္တမှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ သတ္တဝါမဟုတ်၊ ကျက်စေ သော အခြင်းအရာရှိသည့် တေဇောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၄) ပါစကကောဋ္ဌာသ

ပါစကခေါ် ဝမ်းမီးအပူငွေ့ဖြင့် ဤခန္ဓာကိုယ်၌ အစာအာဟာရတို့ကို ကျက်စေ၏။ ဤအပူငွေ့သည် ခန္ဓာကိုယ်ထဲ၌ တစ်သီးတစ်ခြား အဖို့အစုတစ်ခု ဖြစ်၏။ စိတ်စေတနာ မရှိ၊ အဗျာကတတရားပေတည်း၊ အတ္တမှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ သတ္တဝါ မဟုတ်၊ ကျက်စေသောအခြင်းအရာရှိသည့် တေဇောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဝါယောကောဋ္ဌာသ ၆-ပါး၌ ရှုပ်

(၁) ဥဒ္ဓင်္ဂမကောဋ္ဌာသ

အထက်သို့ဆန်တက်သော ဥဒ္ဓင်္ဂမလေတို့ကို ဆန်တက်သောလေအဖြစ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ဤလေတို့သည် ခန္ဓာကိုယ်ထဲ၌ တစ်သီးတစ်ခြား အဖို့အစုတစ်ခု ဖြစ်၏။ စိတ်စေတနာ မရှိ၊ အဗျာကတတရား ဖြစ်၏။ အတ္တမှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ သတ္တဝါ မဟုတ်၊ ထောက်ကန်တောင့်တင်းသော အခြင်းအရာရှိသော ဝါယောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၂) အဓောဂမကောဋ္ဌာသ

အောက်သို့စုန်ဆင်းသော အဓောဂမလေတို့ကို စုန်ဆင်းသောလေအဖြစ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ဤလေတို့သည် ... (ပ) ... ထောက်ကန် တောင့်တင်းသော အခြင်းအရာရှိသော ဝါယောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၃) ကုစ္ဆိသယကောဋ္ဌာသ

ဝမ်းတွင်း၌ရှိသော ကုစ္ဆိသယလေတို့ကို ကုစ္ဆိသယလေအဖြစ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ဤလေတို့သည် ... (ပ) ... ထောက်ကန်တောင့်တင်းသော အခြင်းအရာရှိသော ဝါယောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၄) ကောဋ္ဌာသယကောဋ္ဌာသ

အူအတွင်း၌ရှိသော ကောဋ္ဌာသယလေတို့ကို ကောဋ္ဌာသယလေအဖြစ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ဤလေတို့သည် ... (ပ) ... ထောက်ကန်တောင့်တင်းသော အခြင်းအရာရှိသော ဝါယောဓာတ်တည်း-ဟု ဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၅) အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရီကောဋ္ဌာသ

အင်္ဂါကြီးငယ်အသီးသီး၌ရှိသော အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရီလေတို့ကို အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရီလေအဖြစ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ဤလေတို့သည် ... (ပ) ... ထောက်ကန်တောင့်တင်းသော အခြင်းအရာရှိသော ဝါယောဓာတ်တည်း-ဟုဆင်ခြင်ရပါမည်။

(၆) အဿာသ, ပဿာသကောဋ္ဌာသ

ဝင်လေ, ထွက်လေဟူသော အဿာသ, ပဿာသလေတို့ကို အဿာသ, ပဿာသလေအဖြစ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ဤလေတို့သည် ... (ပ) ... ထောက်ကန်တောင့်တင်းသော အခြင်းအရာရှိသော ဝါယောဓာတ်တည်း-ဟုဆင်ခြင်ရပါမည်။ (စဉ်း၂။ ၆၆၀-၆၆၂)

သလက္ခဏာသင်္ခေပအားဖြင့် ရှုပုံ

သသမ္ဘာရဝိဘတ္တိအားဖြင့် ပွားများရှုမှတ်သော်လည်း ကမ္မဋ္ဌာန်းမပြည့်စုံသေးလျှင် သလက္ခဏာသင်္ခေပအားဖြင့် ဆက်လက်ပွားများ ရှုမှတ်ရပါမည်။ ရှုမှတ်ပုံမှာ-

ပထဝီကောဋ္ဌာသ ၂၀ -ပါး၌ ရှုပုံ

ဆံပင်အစ ဦးနှောက်အဆုံးရှိသော ကောဋ္ဌာသ ၂၀ တို့၌ ခက်မာခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ပထဝီဓာတ်ဟု ပိုင်းခြားရှုမှတ်ရမည်။ ထိုကောဋ္ဌာသ ၂၀-ပါးတို့၌ပင် ဖွဲ့စည်းခြင်းသဘောလက္ခဏာကို အာပေါဓာတ်, ကျက်စေခြင်းသဘော လက္ခဏာ

ကို တေဇောဓာတ်, ထောက်ကန်ခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ဝါယောဓာတ်-ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

အာပေါကောဋ္ဌာသ ၁၂-ပါး၌ ရှုပုံ

သည်းမြေ သ ကျင်ငယ်အဆုံးရှိသော ကောဋ္ဌာသ ၁၂-ပါးတို့၌ ဖွဲ့စည်းခြင်းသဘောလက္ခဏာကို အာပေါဓာတ်ဟု ပိုင်းခြားရှုမှတ်ရမည်။ ထိုကောဋ္ဌာသ ၁၂-ပါးတို့၌ပင် ခက်မာခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ပထဝီဓာတ်, ကျက်စေခြင်းသဘောလက္ခဏာကို တေဇောဓာတ်, ထောက်ကန်ခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ဝါယောဓာတ်ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

တေဇောကောဋ္ဌာသ ၄-ပါး၌ ရှုပုံ

တေဇောကောဋ္ဌာသ ၄-ပါးတို့၌ ကျက်စေခြင်းသဘောလက္ခဏာကို တေဇောဓာတ်ဟု ပိုင်းခြား ရှုမှတ်ရမည်။ ထိုတေဇောကောဋ္ဌာသ ၄-ပါးတို့၌ပင် ခက်မာခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ပထဝီဓာတ်, ယိုစီးခြင်းသဘောလက္ခဏာကို အာပေါဓာတ်, ထောက်ကန်ခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ဝါယောဓာတ်-ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

ဝါယောကောဋ္ဌာသ ၆-ပါး၌ ရှုပုံ

ဝါယောကောဋ္ဌာသ ၆-ပါးတို့၌ ထောက်ကန်တောင့်တင်းခြင်း သဘောလက္ခဏာကို ဝါယောဓာတ်ဟု ပိုင်းခြား ရှုမှတ်ရမည်။ ထိုကောဋ္ဌာသ ၆-ပါးတို့၌ပင် ခက်မာခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ပထဝီဓာတ်, ယိုစီးခြင်းသဘောလက္ခဏာကို အာပေါဓာတ်, ကျက်စေခြင်းသဘောလက္ခဏာကို တေဇောဓာတ်-ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။ (စဉ်း၂။ ၆၆၂-၆၆၄)

သလက္ခဏာဝိဘတ္တိအားဖြင့် ရှုပုံ

သလက္ခဏာသင်္ခေပအားဖြင့် ပွားများရှုမှတ်သော်လည်း ကမ္မဋ္ဌာန်းမပြည့်စုံသေးလျှင် သလက္ခဏာဝိဘတ္တိအားဖြင့် ဆက်လက်ပွားများ ရှုမှတ်ရပါမည်။ ရှုမှတ်ပုံမှာ -

၄၂-ကောဋ္ဌာသတို့တွင် ဆံပင်ဟူသော ကောဋ္ဌာသကို ပိုင်းခြားပြီးလျှင် ဆံပင်တို့၏ ခက်မာခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ပထဝီဓာတ်ဟု ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှုမှတ်ရမည်။ ထိုဆံပင်တို့၌ပင်လျှင် ဖွဲ့စည်းခြင်းသဘောလက္ခဏာကို အာပေါဓာတ်, ကျက်စေခြင်းသဘောလက္ခဏာကို တေဇောဓာတ်, ထောက်ကန်တောင့်တင်းခြင်းသဘောလက္ခဏာကို ဝါယောဓာတ်-ဟု ပိုင်းခြားရှုမှတ်ရပါမည်။ (စဉ်း၂။ ၆၆၄၊

မှတ်ချက်။ ဤနည်းအတိုင်း အမွေးစသော ကျန်သောကောဋ္ဌာသတို့၌လည်း တစ်ခုချင်းစီ၌ ဓာတ်လေးပါးဖြင့်ပိုင်းခြား၍ အဖန်ဖန် ရှုမှတ်ရပါမည်။

တစ်နည်း ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်း အကျယ်ရှုပုံ

ဓာတ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အကျယ်ရှုရာ၌ တစ်နည်းအားဖြင့် အောက်ပါအတိုင်း လည်း ရှုမှတ်နိုင်ပါသည်။

- (၁) ဝစနတ္ထ = သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၂) ကလာပ = အပေါင်းအစုအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၃) စုဏ္ဏ = အမှုန့်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၄) လက္ခဏာဒိ = လက္ခဏာစသည်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၅) သမုဋ္ဌာန = ဖြစ်ကြောင်းသမုဋ္ဌာန်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၆) နာနတ္ထေကတ္ထ = ကွဲပြားခြင်း(နာနတ္ထ)၊ တူညီခြင်း(ဧကတ္ထ) အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၇) ဝိနိဗ္ဗောဂါဝိနိဗ္ဗောဂ = အသီးအသီးကွဲပြားခြင်း၊ မကွဲပြားခြင်း အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၈) သဘာဂဝိသဘာဂ = သဘောတူခြင်း(သဘာဂ)၊ သဘောမတူခြင်း (ဝိသဘာဂ)အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၉) အဇ္ဈတ္တိကဗာဟိရဝိသေသ = အတွင်းအဇ္ဈတ္တိကအထူး၊ အပြင်ဗာဟိရ အထူးအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၁၀) သင်္ဂဟ = သိမ်းယူခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၁၁) ပစ္စယ = အချင်းချင်းကျေးဇူးပြုခြင်း၊ ထောက်ပံ့ခြင်း အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၁၂) အသမန္နာဟာရ = ဆင်ခြင်မှုကင်းခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (၁၃) ပစ္စယဝိဘာဂ = ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားအထူး၊ သတ္တိ အထူးကို ဝေဖန်သောအားဖြင့်လည်းကောင်း ဓာတ်လေးပါးတို့ကို ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

(၁) ဝစနတ္ထအားဖြင့် ရှုပုံ

- ပထဝီ - ကျယ်ပြန့်ကြီးမားသောကြောင့် ‘ပထဝီ’မည်၏။ (ပတ္တဋ္ဌတ္တာ ပထဝီ။)
- အာပေါ - ထိုထိုအရပ်သို့ ယိုစီးသောအားဖြင့် ရောက်တတ်သောကြောင့် ‘အာပေါ’ မည်၏။ (အပ္ပေါတိတိ အာပေါ။)
- တစ်နည်းအားဖြင့် ခြောက်စေ့အပ်သောကြောင့် ‘အာပေါ’မည်၏။ (အာပိယတိတိ အာပေါ။)
- တစ်နည်းအားဖြင့် စိုပွသောအားဖြင့် ပွားစေတတ်သောကြောင့် ‘အာပေါ’မည်၏။ (အပ္ပေါယတိတိ အာပေါ။)
- တေဇော - ထက်မြက်သောအားဖြင့် ပူစေတတ်သောကြောင့် ‘တေဇော’ မည်၏။ (တေဇတိတိ တေဇော။)
- ဝါယော - လှုပ်စေတတ်၊ ရွှေ့လျားစေတတ်သောကြောင့် ‘ဝါယော’မည်၏။ (ဝါယတိတိ ဝါယော။)
- ဓာတ် - သာမညအားဖြင့် မိမိ၊မိမိ၏ သဘောလက္ခဏာ အသီးအသီးကိုဆောင် တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သံသရာဆင်းရဲကို စီရင်တတ်သော ကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဆင်းရဲကို သိုမှီးထားရာဖြစ်သောကြောင့် လည်းကောင်း ‘ဓာတ်’ မည်၏။ (ဧညံ၊ ၆၆၂-၆၆၄)

(၂) ကလာပအားဖြင့် ရှုပုံ

[ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာ၊ စတသော ဓာပိ ဓာတုယော။
 အဋ္ဌဓမ္မသမောဓာနာ၊ ဟောတိ ကေသာတိ သမ္မုတိ။
 တေသံယေဝ ဝိနိဗ္ဗောဂါ၊ နတ္ထိ ကေသာတိ သမ္မုတိ။]

“ဓာတ်လေးပါး၊ ဝဏ္ဏ၊ဂန္ဓ၊ရသ၊ဩဇာဟူသော ရှစ်ပါးသောတရားတို့၏ အညီအညွတ် ပေါင်းစု၍ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ဆံပင်-ဟူသောပညတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုရှစ်ပါးသောတရားတို့ကို ဉာဏ်ဖြင့် အသီးအသီးခွဲခြားလိုက်ပါက ဆံပင်-ဟူသော ပညတ် မရှိတော့ပေ။” ဟုဆိုသောကြောင့် ဆံပင်ကောဋ္ဌာသသည် ရုပ်ကလာပ်ရှစ်ခု မျှသာ ဖြစ်၏-ဟူ၍ အပေါင်းအစုကလာပ်အားဖြင့် ရှုမှတ်ရပါမည်။ ထို့အတူ အမွေးစသည်တို့ကိုလည်း ဤအတိုင်း ရှုမှတ်သွားရမည်။

မှတ်ချက်။ ကံကြောင့်ဖြစ်သည့် ဇီဝိတနဝကကလာပ်၊ ဘာဝဒသကကလာပ် များလည်း ဖြစ်သေး၏။ သို့သော် ပထဝီသတ္တိ၊ အာပေါသတ္တိ လွန်ကဲ သောကြောင့် များရာသို့လိုက်၍ ပထဝီဓာတ်၊ အာပေါဓာတ်ဟု ခေါ်ဝေါ်ရခြင်း ဖြစ်သည်။

(၃) စုတ္တအားဖြင့် ရှုပုံ

ဤခန္ဓာကိုယ်၌ ပရမာအဏုမြူမျှသေးငယ်သော ပထဝီဓာတ်အမှုန်များ တစ်စိတ်ခန့်ရှိနေသည် ဆိုပါစို့...။ ထိုသို့ဖြစ်လျှင် အာပေါဓာတ်ပမာဏသည် ယင်းပထဝီဓာတ်၏ ထက်ဝက်ခန့်သာ ရှိနေ၏။ ယင်းပထဝီဓာတ် အမှုန်များကို အာပေါဓာတ်က တစ်ပေါင်းတစ်စည်းတည်းဖြစ်အောင် ပေါင်းစုဖွဲ့စည်းပေးထား၏။ တေဇောဓာတ်က အာပေါဓာတ်ကြောင့် အရည်ဖြစ်သွားအောင် စောင့်ရှောက်ပေးထား၏။ ဝါယောဓာတ်က ခိုင်ခံ့အောင် ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ ထို့ကြောင့် ပထဝီဓာတ်အမှုန်များသည် ဖရိုဖရဲ ပြန့်ကျဲလွင့်ထွက်မသွားခြင်း ဖြစ်သည်။ မိန်းမပုံ သဏ္ဌာန်၊ ယောက်ျားပုံသဏ္ဌာန်စသည်ဖြင့် ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြစ်နေခြင်း၊ အကြီး၊ အငယ်၊ အရှည်၊ အတိုများ ဖြစ်နေခြင်း၊ ခိုင်ခံ့ခြင်း၊ ခက်မာခြင်းသဘောများ ထင်ရှားလာခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့ပြင် ဤခန္ဓာကိုယ်၌ အရည်ဖြစ်သော အာပေါဓာတ်သည် ပထဝီဓာတ် အခံ၌ တည်နေ၏။ ယင်းအာပေါဓာတ်ကို တေဇောဓာတ်က စောင့်ရှောက်ထား၏။ ဝါယောဓာတ်က ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ ထို့ကြောင့် အာပေါဓာတ်အရည်များ ယိုကျ ပျက်စီးသွားခြင်းမရှိဘဲ တည်ရှိနေသဖြင့် ဤခန္ဓာကိုယ်သည် စိုပြည်၊ ပြည့်ဖြိုး နေခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့ပြင် ဤခန္ဓာကိုယ်၌ အပူငွေ့ဖြစ်သော တေဇောဓာတ်သည် ပထဝီဓာတ် အခံ၌ တည်နေ၏။ ယင်းတေဇောဓာတ်ကို အာပေါဓာတ်က ပေါင်းစုဖွဲ့စည်းပေးထား၏။ ဝါယောဓာတ်က ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ ထို့ကြောင့် ဤခန္ဓာကိုယ်သည် ရင့်ကျက်နေခြင်းဖြစ်သည်။ တေဇောဓာတ်က အခြားဓာတ်များနှင့်ပေါင်း၍ ရင့်ကျက်စေသောကြောင့်သာ အဆင်းအရောင်ကောင်းခြင်း၊ ခန္ဓာကိုယ်မပုပ် မသိုးခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့ပြင် ဤခန္ဓာကိုယ်၌ အင်္ဂါကြီးငယ်အသီးအသီးသို့ ရွေ့လျားနေသော ဝါယောဓာတ်သည် ပထဝီဓာတ်အခံ၌ တည်နေ၏။ ယင်းဝါယောဓာတ်ကို အာပေါဓာတ်က ပေါင်းစုဖွဲ့စည်းပေးထား၏။ တေဇောဓာတ်က စောင့်ရှောက်ပေးထား၏။ ထို့ကြောင့် ဤကိုယ်သည် ကြံ့ခိုင်နေခြင်းဖြစ်၏။ ဝါယောဓာတ်က ထောက်ကန် လျက် ကြံ့ခိုင်စေသောကြောင့်သာ မလဲမပြိုသွားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဝါယောဓာတ်က တွန်းကန်ပေးထားသောကြောင့်သာ သွားနိုင်၊ ရပ်နိုင်၊ ထိုင်နိုင်၊ လျောင်းစက်နိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ လက်၊ ခြေတို့ ကွေးခြင်း၊ ဆန့်ခြင်းများကို ပြုလုပ်နိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဤသို့လျှင် မိန်းမ၊ ယောက်ျားစသည်ဖြင့် အထင်မှားနေသော ဤကိုယ် သည် အသက်မရှိသည့် စက်ရုပ်ပမာ၊ လူအပေါင်းကို လှည့်စားတတ်သည့် မျက်လှည့်ရုပ်ပမာသာ ဖြစ်ချေ၏။ ဟူ၍လည်း မှန်ချေသောအားဖြင့် နှလုံးသွင်း ရှုမှတ်ရပါမည်။

(၄) လက္ခဏာစသည်အားဖြင့် ရှုပုံ

ပထဝီဓာတ်သည် - ခက်မာခြင်း ကက္ခဋတ္တလက္ခဏာ ရှိ၏။
- အတူဖြစ်ဖက်တရားတို့၏ တည်ရာဟူသော ပတိဋ္ဌာနကိစ္စရှိ၏။
- အတူဖြစ်ဖက်တရားတို့ကို လက်ခံခြင်းဟူသော ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။

အာပေါဓာတ်သည် - ယိုစီးခြင်း ပဋ္ဌရဏလက္ခဏာ ရှိ၏။
- စိုပွသောအားဖြင့် ပွားစေခြင်း ဗြူဟနကိစ္စ ရှိ၏။
- အတူဖြစ်ဖက်တရားတို့ကို ပေါင်းစုဖွဲ့စည်းခြင်းဟူသော ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

တေဇောဓာတ်သည် - ပူခြင်း ဥဏုတ္တလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကျက်စေခြင်း ပါရိပါစနကိစ္စ ရှိ၏။
- အတူဖြစ်ဖက်တရားတို့ကို နှည့်စေခြင်းဟူသော ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။

ဝါယောဓာတ်သည် - တွန်းကန်ထောက်ပံ့ခြင်း ဝိတ္တိန္ဒနလက္ခဏာ ရှိ၏။
- လှုပ်ရှားခြင်း သမုဒီရဏကိစ္စ ရှိ၏။
- ရှေးရှုဆောင်ခြင်း၊ ရွေ့လျားခြင်းဟူသော ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

(၅) သမုဋ္ဌာနအားဖြင့် ရှုပုံ

ဧကသမုဋ္ဌာန်(ဧကဇ)

- (က) အစာသစ်၊ အစာဟောင်း၊ ပြည်၊ ကျင်ငယ်တို့သည် ဥတုကြောင့်ဖြစ်သည့် ဥတုသမုဋ္ဌာန်ရုပ်များ ဖြစ်၏။
- (ခ) ပါစကတေဇောသည် ကံကြောင့်ဖြစ်သည့် ကမ္မသမုဋ္ဌာန်ရုပ် ဖြစ်၏။
- (ဂ) အဿာသ၊ ပဿာသသည် စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သည့် စိတ္တသမုဋ္ဌာန်ရုပ် ဖြစ်၏။

ဒွိသမုဋ္ဌာန်(ဒွိဇ)

မျက်ရည်၊ ချွေး၊ တံတွေး၊ နှပ်တို့သည် ဥတုနှင့်စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ဥတုစိတ္တသမုဋ္ဌာန်ရုပ်များ ဖြစ်၏။

စတုသမုဋ္ဌာန်(စတုဇ)

ကြွင်းသော ၃၂-ကောဋ္ဌာသတို့သည် ကံ,စိတ်,ဥတု,အာဟာရကြောင့် ဖြစ်သော စတုသမုဋ္ဌာန်ရုပ်များ ဖြစ်၏-ဟူ၍လည်း ဖြစ်ကြောင်းသမုဋ္ဌာန်အားဖြင့် ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

ဧကဇ	(က) အစာသစ်၊ အစာဟောင်း၊ ပြည်၊ ကျင်ငယ်	ဥတုဇ	ဥတုသမုဋ္ဌာန်ရုပ်	၄ ပါး
	(ခ) ပါစကတေဇော	ကမ္မဇ	ကမ္မသမုဋ္ဌာန်ရုပ်	၁ ပါး
	(ဂ) အဿာသ,ပဿာသ	စိတ္တဇ	စိတ္တသမုဋ္ဌာန်ရုပ်	၁ ပါး
ဒွိဇ	မျက်ရည်၊ ချွေး၊ တံတွေး၊ နှပ်	ဥတုစိတ္တဇ	ဥတုစိတ္တသမုဋ္ဌာန်ရုပ်	၄ ပါး
စတုဇ	ကြွင်းသော ကောဋ္ဌာသ ၃၂-ပါး	စတုဇ	စတုသမုဋ္ဌာန်ရုပ်	၃၂ ပါး
ကောဋ္ဌာသရုပ်ပေါင်း				၄၂ ပါး

(စဉ်၊၂။ ၆၇၃-၆၇၄)

(၆) နာနတ္တ,ဧကတ္တအားဖြင့် ရှုပုံ

ဓာတ်လေးပါးတို့သည် မိမိတို့၏ လက္ခဏာ၊ ကိစ္စ၊ ပစ္စုပဋ္ဌာန်တို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ သမုဋ္ဌာန်စသည်တို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း အချင်းချင်း မတူဘဲ ထူးခြားကွဲပြားကြကုန်၏။ ဤသို့ ကွဲပြားသောအားဖြင့်ရှုခြင်းသည် နာနတ္တအားဖြင့်ရှုခြင်း မည်၏။

ဓာတ်လေးပါးတို့သည် ရုပ်အဖြစ်၊ မဟာဘုတ်အဖြစ်၊ ဓာတ်အဖြစ်၊ ဓမ္မအဖြစ်၊ အနိစ္စအဖြစ်စသည်တို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်မူ ကွဲပြားခြင်းမရှိ၊ တူညီကြကုန်၏။ ဤသို့ တူညီသောတစ်ခုတည်း၏အဖြစ်ဖြင့် ရှုခြင်းသည် ဧကတ္တအားဖြင့် ရှုခြင်း မည်၏။

ဓာတ်လေးပါးတို့ တူညီပုံ

ရုပ်အဖြစ်တူညီပုံ

ဓာတ်လေးပါးလုံးပင် ဖောက်ပြန်ခြင်း ရပ္ပနလက္ခဏာသဘောကို မလွန်နိုင်ကြသောကြောင့် ‘ရုပ်’ မည်၏။ ဤသို့လျှင် ရုပ်အဖြစ်အားဖြင့် တူညီကြပါသည်။

မြန်မာကျမ်းပင်“သာသနာ့ပလ္လ”မှ စကန်ဖတ်၍ ဒါနပြုသည်

ဓာတ်အဖြစ်စသည် တူညီပုံ

ဓာတ်လေးပါးလုံးပင် မိမိတို့၏ အသီးအသီးသော လက္ခဏာကိုဆောင်တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သံသရာဆင်းရဲကို စီရင်တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ဓာတ်၏သဘောကို မလွန်နိုင်ကြသဖြင့် ‘ဓာတ်’အားဖြင့် တူညီကြ၏။ ထို့ပြင် မိမိတို့၏ အသီးအသီးသော သဘောက္ခဏာကို ဆောင်တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ရုပ်နာမ်ဟူသော မိမိ၏ခဏအားလျော်စွာ တည်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း ‘ဓမ္မ’အားဖြင့်လည်း တူညီကြ၏။ ကုန်ခြင်းသဘောကြောင့် ‘အနိစ္စ’၊ ကြောက်ဖွယ်အနက်သဘောကြောင့် ‘ဒုက္ခ’၊ အတ္တအကောင်ဟူသော အနှစ်သာရမရှိသောကြောင့် ‘အနတ္တ’ဟူသောအဖြစ်အားဖြင့်လည်း တူညီကြပါသည်။

မဟာဘုတ်အဖြစ်တူညီပုံ

ဓာတ်လေးပါးတို့သည် မဟန္တပါတုဘာဝ=ကြီးကျယ်၍ထင်ရှားခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ မဟာဘူတသာမည=မဟာဘုတ်မည်သူနှင့်တူသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မဟာပရိဟာရ=များစွာသောအကြောင်းတို့ဖြင့် ဆောင်အပ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မဟာဝိကာရ=အကြီးအကျယ်ဖောက်ပြန်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မဟတ္တ=ကြီးကျယ်သည်၏အဖြစ်ကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဘူတတ္ထ=ထင်ရှားသည်၏အဖြစ်ကြောင့်လည်းကောင်း “မဟာဘုတ်” မည်ပါသည်။ ဤသို့လျှင် မဟာဘုတ်၏အဖြစ်အားဖြင့်လည်း တူညီကြပါသည်။

မဟန္တပါတုဘာဝကြောင့် မဟာဘုတ်

အမည်ရပုံ

မဟာဘုတ်မည်ခြင်းအကြောင်းတို့တွင် မဟန္တပါတုဘာဝကြောင့် မဟာဘုတ်မည်၏-ဟူသောစကားရပ်၌ ဓာတ်ကြီးလေးပါးတို့သည် သက်မဲ့အနုပါဒိန္န သန္တာန်၌လည်း မဟန္တပါတုဘာဝ=ကြီးကျယ်ထင်ရှားကြ၏။ သက်ရှိဥပါဒိန္နသန္တာန်၌လည်း မဟန္တပါတုဘာဝ=ကြီးကျယ်ထင်ရှားကြ၏။

သက်မဲ့အနုပါဒိန္နသန္တာန်၌ မဟန္တပါတုဘာဝဖြစ်ပုံမှာ- “ဤမဟာပထဝီမြေကြီးသည် အထူအားဖြင့် ယူဇနာနှစ်သိန်းလေးသောင်းဟူသော ဤမျှအတိုင်း အရှည်ရှိသည်ဟူ၍ ဆိုအပ်၏” စသည်ဖြင့် ဗုဒ္ဓါနုဿတိ၌ပြဆိုခဲ့သော စကြဝဠာတည်နေပုံကို ပြဆိုရာစကားရပ်၌ ထင်ရှား၏။

သက်ရှိဥပါဒိန္နသန္တာန်၌ မဟန္တပါတုဘာဝဖြစ်ပုံမှာ- “ရဟန်းတို့...မဟာသမုဒ္ဒရာ၌ ယူဇနာတစ်ရာရှိသော အတ္တဘောရှိသော သတ္တဝါတို့သည်လည်း ရှိကုန်၏” စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူထားရာ ခန္ဓာကိုယ်အလွန်ကြီးမားသောငါးများ၊ လိပ်များ၊ နတ်များ၊ ဒေါနာဘီလူးစသည်တို့၏ ခန္ဓာကိုယ်ကြီးမားမှု၌ ထင်ရှား၏။

ဤသို့လျှင် ဓာတ်ကြီးလေးပါးတို့သည် သက်မဲ့အနုပါဒိန္နသန္တာန်၌လည်း
ကောင်း၊ သက်ရှိဥပါဒိန္နသန္တာန်၌လည်းကောင်း မဟန္တပါတုဘာဝ=ကြီးကျယ်၍
ထင်ရှားခြင်းဟူသောအဖြစ်ကြောင့် “မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

**မဟာဘူတသာမညကြောင့် မဟာဘုတ်
အမည်ရပုံ**

မဟာဘူတသာမညကြောင့် မဟာဘုတ်မည်၏-ဟူသောစကားရပ်၌-
မဟာဘူတ-အမည်ရသည့် မျက်လှည့်ဆရာသည် ပတ္တမြားမဟုတ်သည့် ရေခဲကို
ပတ္တမြားပြုလုပ်၍ ပြသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ရွှေမဟုတ်သည့် ကျောက်ခဲ၊ အုတ်ခဲကို
ရွှေပြုလုပ်၍ ပြသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ဘီလူးမဟုတ်ပါဘဲလျက်၊ ငှက်မဟုတ်ပါဘဲ
လျက် ဘီလူးဟူ၍လည်းကောင်း၊ ငှက်ဟူ၍လည်းကောင်း ပြသကဲ့သို့လည်းကောင်း
ထို့အတူ ဓာတ်ကြီးလေးပါးတို့သည် မိမိတို့ကိုယ်တိုင်က အညို၊ အဝါ၊ အဖြူ၊ အနီ
မဟုတ်ပါဘဲလျက် ညိုသောအဆင်း၊ ဝါသောအဆင်း၊ ဖြူသောအဆင်း၊ နီသော
အဆင်းဥပါဒါရပ်တို့ကို ပြတတ်ကုန်၏။ ဤသို့လျှင် မဟာဘူတ-အမည်ရသည့်
မျက်လှည့်ဆရာနှင့်တူသောကြောင့် “မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့်-

မဟာဘူတ-အမည်ရသော ဘီလူးစသည်တို့သည် လူကို ပူးဝင်ဖမ်းစား
သည်ရှိသော် အပူးဝင်ခံရသောလူ၏ ခန္ဓာကိုယ်အတွင်း၊ အပြင်တို့၌ ထိုဘီလူးကို
ရှာဖွေသည်ရှိသော် ရှာ၍မရနိုင်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ အပူးဝင်ခံရသောလူကို
အမှီပြု၍ မတည်သည်လည်း မဟုတ်၊ တည်ရှိနေသကဲ့သို့လည်းကောင်း ထို့အတူ
ဓာတ်လေးပါးတို့သည် အချင်းချင်း၏ အတွင်း၊ အပြင်၌ တည်နေကြသည်လည်း
မဟုတ်။ အချင်းချင်းကို အမှီပြု၍ မတည်သည်လည်း မဟုတ်၊ တည်ရှိနေကြသည်
သာတည်း။ ဤသို့လျှင် ဓာတ်ကြီးလေးပါးတို့သည် မကြံစည်နိုင်သည့် တည်ရာရှိ
သည်၏အဖြစ်အားဖြင့် မဟာဘူတ-မည်သော ဘီလူးစသည်တို့နှင့်တူသောကြောင့်
“မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့်-

မဟာဘူတ-အမည်ရသော ဘီလူးမသည် မိမိ၏ ကြောက်မက်ဖွယ်အဆင်း
သဏ္ဌာန်တို့ကို ဖုံးကွယ်၍ နှစ်သက်မြတ်နိုးစဖွယ် အဆင်းသဏ္ဌာန် အမူအရာတို့ဖြင့်
ယောက်ျားသတ္တဝါတို့ကို လှည့်စားသကဲ့သို့ ထို့အတူ ဓာတ်လေးပါးတို့သည် မိမိ
တို့၏ ကြမ်းကြုတ်ခြင်းစသည့် သဘောမှန်ကို ဖုံးကွယ်လျက် မိန်းမ၏ကိုယ်အရည်
အဆင်း၊ ယောက်ျား၏ကိုယ်အရည်အဆင်း စသည်တို့ဖြင့်လည်းကောင်း၊ မြတ်နိုး

ဖွယ်ရာ အင်္ဂါကြီးငယ် အသွယ်သွယ်တို့ဖြင့်လည်းကောင်း၊ နှစ်သက်ချစ်ခင်စဖွယ်
အမူအရာအမျိုးမျိုးဖြင့်လည်းကောင်း သတ္တဝါတို့ကို လှည့်စားတတ်ကုန်၏။ ဤသို့
လျှင် ဓာတ်ကြီးလေးပါးတို့သည် မိမိတို့၏သဘောမှန်ကို သိခွင့်မပေးဘဲ လှည့်စား
တတ်သည်၏အဖြ်အားဖြင့် မဟာဘူတ-မည်သော ဘီလူးမနှင့်တူသောကြောင့်
“မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

**မဟာပရိဟာရကြောင့် မဟာဘုတ်
အမည်ရပုံ**

မဟာပရိဟာရကြောင့် မဟာဘုတ်မည်၏-ဟူသောစကားရပ်၌ များစွာ
သောအကြောင်းပစ္စည်းတို့ဖြင့် ဆောင်အပ်သောကြောင့် “မဟာဘုတ်” အမည်ရ
ခြင်း ဖြစ်သည်။ မှန်၏။ ဓာတ်ကြီးလေးပါးတို့သည် နေ့စဉ်နေ့တိုင်း များပြားလှသည့်
အစားအစာ၊ အဝတ်အထည်စသည်တို့ဖြင့် ဆောင်အပ်သောကြောင့်သာ ဖြစ်နေ
ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် “မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်သည်။

**မဟာဝိကာရကြောင့် မဟာဘုတ်
အမည်ရပုံ**

မဟာဝိကာရကြောင့် မဟာဘုတ်မည်၏-ဟူသောစကားရပ်၌-ဓာတ်ကြီး
လေးပါးတို့၏ ဖောက်ပြန်ပျက်စီးပုံသည် သက်မဲ့တို့ပျက်စီးရာ၌လည်း ထင်ရှား
ပေါ်လွင်၏။ သက်ရှိတို့ပျက်စီးရာ၌လည်း ထင်ရှားပေါ်လွင်၏။

သက်မဲ့တို့ ဖောက်ပြန်ပျက်စီးပုံအဖြစ် ဩကာသလောကပျက်စီးပုံကို ဥပမာ
အဖြစ်ကြည့်နိုင်သည်။ ဩကာသလောကသည် မီးကြောင့်ပျက်ရာ၌ မြေပြင်မှစ၍
မဟာဗြဟ္မာ့ပြည်တိုင်အောင် ပျက်စီး၏။ ရေကြောင့်ပျက်ရာ၌ ကုဋေတစ်သိန်းအရေ
အတွက်ရှိသော စကြဝဠာတစ်ခုလုံး ကြေမှု့ပျက်စီး၏။ လေကြောင့်ပျက်ရာ၌ ကုဋေ
တစ်သိန်းအရေအတွက်ရှိသော စကြဝဠာတစ်ခုလုံး ဖရိဖရဲ လွင့်ပျောက်၍ ပျက်စီး၏။
ဤသို့လျှင် သက်မဲ့ဓာတ်လေးပါးတို့သည် အကြီးအကျယ် ပျက်စီးဖောက်ပြန်တတ်
သောကြောင့် “မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

သက်ရှိတို့ ဖောက်ပြန်ပျက်စီးပုံအဖြစ် သတ္တဝါတို့၏ ဓာတ်ချောက်ချားခြင်းစသည်ကို
ဥပမာအဖြစ် ကြည့်နိုင်၏။

(၁) ကဋ္ဌမှခမြွေအကိုက်ခံရလျှင် ခန္ဓာကိုယ်သည် ခက်မာကြမ်းတမ်းလျက် တောင့်
တင်း၏။ ထို့အတူ ဤခန္ဓာကိုယ်သည်လည်း ပထဝီဓာတ်ဖောက်ပြန်ပျက်စီး
လျှင် ကဋ္ဌမှခမြွေအကိုက်ခံရသည့်ပမာ ခက်မာကြမ်းတမ်းလျက် တောင့်တင်း
နေ၏။

- (၂) ပူတိမုခမြွေအကိုက်ခံရလျှင် ခန္ဓာကိုယ်သည် ပုပ်၏။ ထို့အတူ ဤခန္ဓာကိုယ်သည်လည်း အာပေါဓာတ်ဖောက်ပြန်ပျက်စီးလျှင် ပူတိမုခမြွေအကိုက်ခံရသည့်ပမာ ပုပ်သောကိုယ်ရှိ၏။
- (၃) အဂ္ဂိမုခမြွေအကိုက်ခံရလျှင် ခန္ဓာကိုယ်သည် ပြင်းစွာပူလောင်နေတတ်၏။ ထို့အတူ ဤခန္ဓာကိုယ်သည်လည်း တေဇောဓာတ်ဖောက်ပြန်ပျက်စီးလျှင် အဂ္ဂိမုခမြွေအကိုက်ခံရသည့်ပမာ ပြင်းစွာပူလောင်၏။
- (၄) သတ္တမုခမြွေအကိုက်ခံရလျှင် ခန္ဓာကိုယ်သည် အကြောပြတ်သကဲ့သို့ အပိုင်းပိုင်းပြတ်၍ ကျ၏။ ထို့အတူ ဤခန္ဓာကိုယ်သည်လည်း ဝါယောဓာတ်ဖောက်ပြန်ပျက်စီးလျှင် သတ္တမုခမြွေအကိုက်ခံရသည့်ပမာ အပိုင်းပိုင်းပြတ်၍ ကျ၏။ ဤသို့လျှင် သက်ရှိဓာတ်လေးပါးတို့သည်လည်း အကြီးအကျယ်ဖောက်ပြန်ပျက်စီးတတ်သောကြောင့် “မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မဟတ္ထ၊ ဘူတတ္ထကြောင့် မဟာဘုတ် အမည်ရပုံ

မဟတ္ထ၊ ဘူတတ္ထကြောင့် မဟာဘုတ်မည်၏-ဟူသောစကားရပ်၌ - ဓာတ်လေးပါးတို့သည် ကြီးကျယ်သော သဘောရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ထင်ရှားသော သဘောရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း “မဟာဘုတ်” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စည်၊ ၂။ ၆၇၄-၆၈၂)

(၇) ဝိနိဗ္ဗောဂ၊ အဝိနိဗ္ဗောဂအားဖြင့် ရှုပုံ

တစ်ပြိုင်နက်၊ တစ်ပေါင်းတည်းဖြစ်ကုန်သော ဤဓာတ်လေးပါးတို့ကို အသေးငယ်ဆုံးဖြစ်သော သုဒ္ဓဋ္ဌက စသောကလာပ်၌သော်လည်း တည်ရာအားဖြင့် အသီးအသီးမခွဲခြားနိုင်ကုန်။

တည်ရာ-ဆိုသည်မှာ ဤဓာတ်က အထက်၌တည်သည်။ ဤဓာတ်က အောက်၌တည်သည်-စသည်ဖြင့် တည်ရာအားဖြင့် မခွဲခြားနိုင်ခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ စင်စစ် ပထဝီဓာတ်ပြန့်နှံ့ရာ အရပ်ဟူသမျှ၌ အခြားဓာတ်သုံးပါးကလည်း ပြန့်နှံ့လျက်ရှိ၏။ အခြားဓာတ်များ ပြန့်နှံ့ရာအရပ်မှန်သမျှတွင်လည်း ပထဝီဓာတ် ပြန့်နှံ့လျက်ရှိ၏။ ထို့ကြောင့် တည်ရာအားဖြင့် အသီးအသီးမခွဲခြားနိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဓာတ်လေးပါးတို့ကို သဘောလက္ခဏာအားဖြင့်မူကား အသီးအသီးခွဲခြား၍ ရနိုင်ပါသည်။ ဤကား ဓာတ်လေးပါးတို့ကို ဝိနိဗ္ဗောဂ၊ အဝိနိဗ္ဗောဂအားဖြင့် နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ပုံ ဖြစ်ပါသည်။

(၈) သဘာဂ၊ ဝိသဘာဂအားဖြင့် ရှုပုံ

ဓာတ်လေးပါးတို့တွင် -

- ပထဝီဓာတ်နှင့်အာပေါဓာတ်သည် လေးသောသဘောရှိသောကြောင့် သဘောချင်းတူသော သဘာဂဓာတ်များ ဖြစ်၏။
 - တေဇောဓာတ်နှင့်ဝါယောဓာတ်သည်လည်း ပေါ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သဘောချင်းတူသော သဘာဂဓာတ်များ ဖြစ်၏။
 - ရှေ့ဓာတ်နှစ်ပါးနှင့် နောက်ဓာတ်နှစ်ပါးသည် သဘောချင်းမတူသောကြောင့် ဝိသဘာဂဓာတ်များ ဖြစ်၏။
- ဤသို့လျှင် သဘာဂ၊ ဝိသဘာဂအားဖြင့်လည်း နှလုံးသွင်း ရှုမှတ်ရပါမည်။

(၉) အဇ္ဈတ္တိက၊ ဗာဟိရဝိသေသအားဖြင့် ရှုပုံ

ဓာတ်လေးပါးတို့တွင် ကိုယ်တွင်းအဇ္ဈတ္တဓာတ်တို့သည် ဝိညာဏ်စိတ်တို့၏ တည်ရာ စက္ခုဝတ္ထု၊ သောတဝတ္ထု၊ ဃာနဝတ္ထု၊ ဇီဝာဝတ္ထု၊ ကာယဝတ္ထု၊ ဟဒယဝတ္ထု၊ ရုပ်တို့၏လည်းကောင်း၊ ဝိညာတ်ရုပ်တို့၏လည်းကောင်း၊ ဣတ္ထိ၊ ပုရိသ၊ ဇီဝိတ ဟူသော ဣန္ဒြိယရုပ်တို့၏လည်းကောင်း မှီရာဖြစ်ကုန်၏။ ဣရိယာပုလ်လေးပါးနှင့် အတူဖြစ်၏။ ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရအကြောင်းလေးပါးတို့ကြောင့် ဖြစ်ကုန်၏။

ဗာဟိရဓာတ်တို့သည် ဝတ္ထု၊ ဝိညာတ်၊ ဣန္ဒြိယရုပ်တို့၏ မှီရာမဟုတ်ကုန်။ ဣရိယာပုလ်လေးပါးတို့နှင့် အတူမဖြစ်ကုန်။ ဥတုဟူသော အကြောင်းတစ်ပါးကြောင့်သာ ဖြစ်၏။ ဤသို့လျှင် အဇ္ဈတ္တိက၊ ဗာဟိရအထူးအားဖြင့်လည်း ဓာတ်တို့ကို နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ရပါမည်။

(၁၀) သင်္ဂဟအားဖြင့် ရှုပုံ

ကံကြောင့်ဖြစ်သည့် ပထဝီဓာတ်ကို ကံကြောင့်ဖြစ်သော အခြားဓာတ်များ နှင့် ဖြစ်ခြင်းအကြောင်းတူသောကြောင့် တစ်မျိုးတည်းပေါင်း၍ သိမ်းယူရမည်။ ထို့အတူ စိတ်စသည်တို့ကြောင့်ဖြစ်သော ပထဝီဓာတ်စသည်တို့ကိုလည်း စိတ်စသည်တို့ကြောင့်ဖြစ်သော အခြားဓာတ်များနှင့် တစ်မျိုးတည်းပေါင်း၍ သိမ်းယူရမည်။ ဤသို့လျှင် ပေါင်း၍သိမ်းယူခြင်း သင်္ဂဟအားဖြင့်လည်း ဓာတ်တို့ကို နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ရပါမည်။

(၁၁) ပစ္စယအားဖြင့် ရှုပုံ

- (၁) ပထဝီဓာတ်သည် အာပေါဓာတ်က ပေါင်းစုပေးခြင်း၊ တေဇောဓာတ်က စောင့်ရှောက်ပေးခြင်း၊ ဝါယောဓာတ်က ထောက်ကန်ပေးခြင်းကို ရ၍ ယင်းဓာတ်သုံးပါးတို့အား တည်ရာဖြစ်လျက် ထောက်ပံ့ကျေးဇူးပြု၏။
- (၂) အာပေါဓာတ်သည် ပထဝီဓာတ်၌တည်၍ တေဇောဓာတ်က စောင့်ရှောက်ပေးခြင်း၊ ဝါယောဓာတ်က ထောက်ကန်ပေးခြင်းကို ရ၍ ယင်းဓာတ်သုံးပါးတို့အား ဖွဲ့စည်းပေါင်းစပ်လျက် ထောက်ပံ့ကျေးဇူးပြု၏။
- (၃) တေဇောဓာတ်သည် ပထဝီဓာတ်၌တည်၍ အာပေါဓာတ်က ပေါင်းစုပေးခြင်း၊ ဝါယောဓာတ်က ထောက်ကန်ပေးခြင်းကို ရ၍ ယင်းဓာတ်သုံးပါးတို့အား ပူနွေးစေ၊ ကျက်စေလျက် ထောက်ပံ့ကျေးဇူးပြု၏။
- (၄) ဝါယောဓာတ်သည် ပထဝီဓာတ်၌တည်၍ အာပေါဓာတ်က ပေါင်းစုပေးခြင်း၊ တေဇောဓာတ်က ကျက်စေခြင်းကို ရ၍ ယင်းဓာတ်သုံးပါးတို့အား ထောက်ကန်လျက် ထောက်ပံ့ကျေးဇူးပြု၏။ ဤသို့လျှင် ဓာတ်လေးပါးတို့ကို အထောက်အပံ့ကျေးဇူးပြုခြင်း ပစ္စယအားဖြင့်လည်း နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ရပါမည်။

(၁၂) အသမန္နာဟာရအားဖြင့် ရှုပုံ

ဓာတ်လေးပါးတို့တွင် ပထဝီဓာတ်သည် “ငါသည် ပထဝီဓာတ် ဖြစ်၏” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ “ကျန်ဓာတ်သုံးပါးတို့အား ငါက တည်ရာဖြစ်၍ အထောက်အပံ့ပေးထား၏” ဟူ၍လည်းကောင်း မသိချေ။ ထို့အတူ အခြားဓာတ်သုံးပါးတို့ကလည်း “ငါတို့အား ပထဝီဓာတ်က တည်ရာဖြစ်၍ ထောက်ပံ့ပေးထား၏” ဟူ၍ မသိကြချေ။ ဤသို့စသည်ဖြင့် ဓာတ်အချင်းချင်းတို့သည် ဆင်ခြင်မှု နှလုံးသွင်းမှုကင်းလျက် ဖြစ်နေကြသည်။ ဤသို့လျှင် ဓာတ်လေးပါးတို့ကို ဆင်ခြင်မှု နှလုံးသွင်းမှုကင်းခြင်း(အသမန္နာဟာရ)အားဖြင့်လည်း နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ရပါမည်။

(၁၃) ပစ္စယဝိဘာဂအားဖြင့် ရှုပုံ

ဓာတ်လေးပါးတို့သည် ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရဟူသော အကြောင်းလေးပါးတို့ကြောင့် ဖြစ်၏။ ထိုအကြောင်းတို့တွင် ကံကြောင့်ဖြစ်သည့်ဓာတ်သည် ကံသာလျှင်အကြောင်း ဖြစ်၏။ အခြားသော စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရအကြောင်းတို့ကြောင့်ဖြစ်သည် မဟုတ်။ ကြွင်းသော စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရကြောင့်ဖြစ်သည့် ဓာတ်တို့ကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း မှတ်ရပါမည်။ ကျေးဇူးပြုသည့် ပစ္စယသတ္တိတို့မှာ -

အကြောင်း		ဓာတ်	သတ္တိ-ပစ္စယ
၁။	ကံ	ကမ္မသမုဋ္ဌာန်ဓာတ်များ အခြားသမုဋ္ဌာန်သုံးမျိုးဓာတ်များ	ဇနကသတ္တိ ဥပနိဿယ
၂။	စိတ်	စိတ္တသမုဋ္ဌာန် ဓာတ်များ အခြားသမုဋ္ဌာန်သုံးမျိုးဓာတ်များ	ဇနကသတ္တိ ပစ္ဆာဇာတ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ
၃။	ဥတု	ဥတုသမုဋ္ဌာန် ဓာတ်များ အခြားသမုဋ္ဌာန်သုံးမျိုးဓာတ်များ	ဇနကသတ္တိ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ
၄။	အာဟာရ	အာဟာရသမုဋ္ဌာန် ဓာတ်များ အခြားသမုဋ္ဌာန်သုံးမျိုးဓာတ်များ	ဇနကသတ္တိ အာဟာရ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ

ထို့အတူ ကမ္မမေဟာဘုတ်သည် ကမ္မမေဟာဘုတ် အချင်းချင်းအားလည်းကောင်း၊ စိတ္တမေဟာဘုတ်၊ ဥတုမေဟာဘုတ်၊ အာဟာရမေဟာဘုတ်တို့အားလည်းကောင်း ကျေးဇူးပြု၏။ စိတ္တမေဟာဘုတ်သည်တို့ကလည်း ဤနည်းအတိုင်း ကျေးဇူးပြုကြ၏။ ကျေးဇူးပြုပုံ ပစ္စယသတ္တိမှာ -

မဟာဘုတ်	အချင်းချင်း	သတ္တိ-ပစ္စယ
ကမ္မဇ ပထဝီဓာတ်	ကြွင်းဓာတ်သုံးပါး (ကမ္မဇ)	-သဟ၊ အည၊ နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -တည်ရာ၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။
	စိတ္တဇ-ဥတုဇ- အာဟာရဇဓာတ်သုံးပါး (တိသန္တတိမဟာဘုတ်)	-နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -တည်ရာ၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။
ကမ္မဇ အာပေါဓာတ်	ကြွင်းဓာတ်သုံးပါး (ကမ္မဇ)	-သဟ၊ အည၊ နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -ဖွဲ့စည်းခြင်းအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။
	စိတ္တဇ-ဥတုဇ- အာဟာရဇဓာတ်သုံးပါး (တိသန္တတိမဟာဘုတ်)	-နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -ဖွဲ့စည်းခြင်းအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။

ကမ္မဇ တေဇောဓာတ်	ကြွင်းဓာတ်သုံးပါး (ကမ္မဇ)	-သဟ၊အည၊ နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -ကျက်စေသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။
	စိတ္တဇ-ဥတုဇ- အာဟာရဇဓာတ်သုံးပါး (တိသန္တတိမဟာဘူတံ)	-နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -ကျက်စေသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။
ကမ္မဇ ဝါယောဓာတ်	ကြွင်းဓာတ်သုံးပါး (ကမ္မဇ)	-သဟ၊အည၊ နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -ထောက်ကန်သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။
	စိတ္တဇ-ဥတုဇ- အာဟာရဇဓာတ်သုံးပါး (တိသန္တတိမဟာဘူတံ)	-နိဿယ၊ အတ္ထိ၊ အဝိဂတ -ထောက်ကန်သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။ -ဇနကသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးမပြု။

(စဉ်း၂။ ၆၈၇-၆၉၀)

ဓာတ်အချင်းချင်း ကျေးဇူးပြုပုံ အထူး

ဧကံ ပဋိစ္စ တိဿော၊ တစ်ပါးစွဲလတ်၊ သုံးဓာတ်လေးလီ၊
စတုဓာ တိဿော ပဋိစ္စ ဧကော စ။ သုံးဓာတ်စွဲငြား၊ တစ်ပါးလေးလီ၊
ဒွေ ဓာတုယော ပဋိစ္စ၊ နှစ်ဓာတ်စွဲပြု၊ နှစ်ခုခြောက်လီ၊
ဒွေ ဆဒ္ဓါ သမ္ပဝတ္တန္တိ။ ကြောင်းကျိုးစပ်၊ မပြတ်ဖြစ်ကြသည်။

တစ်ပါးစွဲလတ်၊ သုံးဓာတ်လေးလီ

(၁) ပထဝီဓာတ်ကို စွဲမှီ၍ ကြွင်းသောဓာတ်သုံးပါး ဖြစ်၏။ ၁ × ၃
(၂) အာပေါဓာတ်ကို စွဲမှီ၍ ကြွင်းသောဓာတ်သုံးပါး ဖြစ်၏။ ၁ × ၃
(၃) တေဇောဓာတ်ကို စွဲမှီ၍ ကြွင်းသောဓာတ်သုံးပါး ဖြစ်၏။ ၁ × ၃
(၄) ဝါယောဓာတ်ကို စွဲမှီ၍ ကြွင်းသောဓာတ်သုံးပါး ဖြစ်၏။ ၁ × ၃

$$၃ \times ၄ = ၁၂-ပါး$$

ဤသို့လျှင် ဓာတ်တစ်ပါးချင်းစီကို စွဲမှီ၍ဖြစ်သော ‘သုံးဓာတ်လေးလီ’ ဓာတ် ၁၂-ပါး ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ပဋ္ဌာန်းပါဠိတော်၌ “ဧကံ မဟာဘူတံ တိဏ္ဍန္တံ မဟာဘူတာနံ” ဟုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

သုံးဓာတ်စွဲငြား၊ တစ်ပါးလေးလီ

(၁) ပထဝီ၊ အာပေါ၊ တေဇောဓာတ်သုံးပါးကို စွဲမှီ၍ ဝါယောဓာတ်တစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၃ × ၁
(၂) ပထဝီ၊ အာပေါ၊ ဝါယောဓာတ်သုံးပါးကို စွဲမှီ၍ တေဇောဓာတ်တစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၃ × ၁
(၃) ပထဝီ၊ တေဇော၊ ဝါယောဓာတ်သုံးပါးကို စွဲမှီ၍ အာပေါဓာတ်တစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၃ × ၁
(၄) အာပေါ၊ တေဇော၊ ဝါယောဓာတ်သုံးပါးကို စွဲမှီ၍ ပထဝီဓာတ်တစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၃ × ၁

$$၁ \times ၄ = ၄-ပါး$$

ဤသို့လျှင် ဓာတ်သုံးပါးချင်းစီကို စွဲမှီ၍ဖြစ်သော ‘တစ်ပါးလေးလီ’ ဓာတ် ၄-ပါး ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ပဋ္ဌာန်းပါဠိတော်၌ “တယော မဟာဘူတာ ဧကဿ မဟာဘူတဿ” ဟုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

နှစ်ဓာတ်စွဲပြု၊ နှစ်ခုခြောက်လီ

(၁) ပထဝီ၊ အာပေါ(ရှေ့)နှစ်ပါးကို စွဲမှီ၍ တေဇော၊ ဝါယော (နောက်)နှစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၂ × ၂
(၂) တေဇော၊ ဝါယော(နောက်)နှစ်ပါးကို စွဲမှီ၍ ပထဝီ၊ အာပေါ (ရှေ့)နှစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၂ × ၂
(၃) ပထဝီ(ပ)၊ တေဇော(တ)နှစ်ပါးကို စွဲမှီ၍ အာပေါ(ဒု)၊ ဝါယော(စ)နှစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၂ × ၂
(၄) အာပေါ(ဒု)၊ ဝါယော (စ)နှစ်ပါးကို စွဲမှီ၍ ပထဝီ(ပ)၊ တေဇော (တ) နှစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၂ × ၂
(၅) ပထဝီ(ပ)၊ ဝါယော(စ)နှစ်ပါးကို စွဲမှီ၍ အာပေါ(ဒု)၊ တေဇော(တ) နှစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၂ × ၂
(၆) အာပေါ(ဒု)၊ တေဇော(တ)နှစ်ပါးကို စွဲမှီ၍ ပထဝီ(ပ)၊ ဝါယော(စ) နှစ်ပါး ဖြစ်၏။ ၂ × ၂

$$၂ \times ၆ = ၁၂-ပါး$$

ဤသို့လျှင် ဓာတ်နှစ်ပါးချင်းစီကို စွဲမှီ၍ဖြစ်သော ‘နှစ်ခုခြောက်လီ’ ဓာတ် ၁၂-ပါး ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ပဋ္ဌာန်းပါဠိတော်၌ “ဒွေ မဟာဘူတာ ဒွိန္တံ မဟာဘူတာနံ” ဟုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

ခြေတစ်လှမ်း၌ ဓာတ်လေးပါး ပါဝင်နေပုံ

- (၁) ပထဝီဓာတ်သည် ခြေတစ်လှမ်း၏ ရှေ့တိုး,နောက်ဆုတ်ချိန်၌ ဖိနင်းခြင်း၏ အကြောင်း ဖြစ်၏။ သို့ဖြစ်၍ ခြေရပ်တည်ထားနိုင်ခြင်းသည် နောက်လိုက် အာပေါဓာတ်နှင့် အတူတကွဖြစ်သော ပထဝီဓာတ်၏အစွမ်း ဖြစ်၏။
- (၂) ခြေကိုချခြင်းသည် နောက်လိုက်ပထဝီဓာတ်နှင့် အတူတကွဖြစ်သော အာပေါဓာတ်၏အစွမ်း ဖြစ်၏။
- (၃) ခြေကိုကြွခြင်းသည် နောက်လိုက် ဝါယောဓာတ်နှင့်အတူတကွဖြစ်သော တေဇောဓာတ်၏အစွမ်း ဖြစ်၏။
- (၄) ခြေကိုဆောင်ခြင်း,ဖယ်ခြင်းသည် နောက်လိုက်တေဇောဓာတ်နှင့် အတူတကွ ဖြစ်သော ဝါယောဓာတ်၏အစွမ်း ဖြစ်၏။

(အာပေါ) + ပထဝီ	နင်း,တည်	ကြွ	တေဇော + (ဝါယော)
(ပထဝီ) + အာပေါ	ချ	ဆောင်,ဖယ်	ဝါယော + (တေဇော)

၁၃-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့်

ရှုမှတ်ခြင်းအကျိုး

ဤသို့လျှင် ဝစနတ္ထအားဖြင့်ရှုမှတ်ခြင်း-စသည် (၁၃)ပါးသောအခြင်းအရာ တို့ဖြင့် နှလုံးသွင်းရှုမှတ်သည်ရှိသော် ယင်း၁၃-ပါးတို့အနက် တစ်ပါးပါးသော နည်းလမ်းဖြင့်လည်း ဓာတ်လေးပါးတို့ ထင်ရှားပေါ်လွင်နိုင်၏။ ဆက်လက်၍ ယင်းထင်ရှားပေါ်လွင်လာသည်ဓာတ်တို့ကို အဖန်ဖန်နှလုံးသွင်း ရှုမှတ်ခြင်းဖြင့် ဥပစာရသမာဓိကို ရရှိနိုင်ပေ၏။

ဤဥပစာရသမာဓိသည် ဓာတ်လေးပါးကို ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်သည့် ဉာဏ်၏ အစွမ်းအာနုဘော်ဖြင့် ဖြစ်သောကြောင့် ယင်းသမာဓိကို “စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်”ဟုပင် ခေါ်ဆိုရသည်။

စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်ကမ္မဋ္ဌာန်း ပွားများခြင်း

အကျိုး(၈)မျိုး

ဤစတုဓာတုဝဝတ္ထာန်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများရှုမှတ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်-

- (၁) အတ္တမှဆိတ်ခြင်းသို့ သက်ဝင်၏။
- (၂) သတ္တဝါဟု ထင်မှတ်သောသညာကို ပယ်နုတ်နိုင်၏။

- (၃) သားရဲ,ဘီလူး,ရက္ခိသ်စသည်ဖြင့် ကြံဆခြင်းမရှိတော့ဘဲ ဘေးကြီး,ဘေးငယ် အသွယ်သွယ်တို့၏ လွှမ်းမိုးနှိပ်စက်မှုကို သည်းခံနိုင်၏။
- (၄) ဘာဝနာကုသိုလ်လုပ်ငန်း၌ မပျော်မွေ့ခြင်း၊ ကာမဂုဏ်အာရုံတို့၌ ပျော်မွေ့ခြင်း ကို နှိမ်နင်းသွင်းခံနိုင်၏။
- (၅) ဣဋ္ဌာရုံ,အနိဋ္ဌာရုံတို့၌ ဝမ်းမြောက်တက်ကြွခြင်း၊ စိတ်ညစ်,စိတ်တွန့်ဆုတ် ခြင်းသို့ မရောက်တော့ပေ။
- (၆) အထူးသဖြင့် ဉာဏ်ပညာကြီးမား၏။
- (၇) အမြိုက်နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်နိုင်၏။
- (၈) နိဗ္ဗာန်မရသေးငြား သုဂတိလျှင် လားရောက်ရာရှိ၏။ (စည်,၂။ ၆၉၀-၆၉၃)

သမာဓိ မှတ်သားဖွယ်

သမာဓိသည် သမထဘာဝနာ ကမ္မဋ္ဌာန်းအရာ၌ ဥပစာရသမာဓိနှင့် အပ္ပနာ သမာဓိဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ ကမ္မဋ္ဌာန်းလေးဆယ်တို့တွင်-

- (၁) ကမ္မဋ္ဌာန်းဆယ်ပါးနှင့် အပ္ပနာ၏ ပုဗ္ဗဘာဂစိတ်တို့၌ရအပ်သည့် တစ်ခုတည်းသော အာရုံရှိသော ဧကဂ္ဂတာသည် ဥပစာရသမာဓိ မည်၏။
- (၂) ကြွင်းသော ကမ္မဋ္ဌာန်းသုံးဆယ်တို့၌ရအပ်သည့် တစ်ခုတည်းသောအာရုံရှိသော ဧကဂ္ဂတာသည် အပ္ပနာသမာဓိ မည်၏။ ထို့ကြောင့် သမာဓိနှစ်မျိုးလုံးကို ကမ္မဋ္ဌာန်းလေးဆယ်တို့၌ ပွားပြီးဖြစ်လေတော့၏။

သမာဓိဘာဝနာအကျိုး (၅)မျိုး

- (၁) ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရ = မျက်မှောက်ဘဝ၌ ချမ်းသာစွာနေရခြင်း
- (၂) ဝိပဿနာ အာနိသံသ = ဝိပဿနာအတွက် အကျိုးရှိခြင်း
- (၃) အဘိညာ အာနိသံသ = အဘိညာဉ်အတွက် အကျိုးရှိခြင်း
- (၄) ဘဝဝိသေသ အာနိသံသ = ဘဝအထူးကို ဖြစ်စေတတ်ခြင်း
- (၅) နိရောဓ အာနိသံသ = နိရောဓသမာပတ်အတွက် အကျိုးရှိခြင်း

(၁) ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရအကျိုး

အာသဝေါကင်းကွာ ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် “ဈာန်ဝင်စားပြီးလျှင် တစ်နေ့ ပတ်လုံး ချမ်းသာစွာနေအံ့”ဟူသောရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် သမာဓိဘာဝနာကို ပွားများ၏။ ထို့ကြောင့် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ယင်းအပ္ပနာသမာဓိဘာဝနာသည် ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခ ဝိဟာရ= မျက်မှောက်ဘဝ၌ ချမ်းသာစွာနေရခြင်း အကျိုးရှိပေ၏။

(၂) ဝိပဿနာ အာနိသံသအကျိုး

သေက္ခ၊ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် “ဈာန်သမာပတ်မှ ထပြီးလျှင် ဝိပဿနာ ရှုအံ့” ဟူသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် အပ္ပနာသမာဓိဘာဝနာကို ပွားများ၏။ ကျဉ်းကျပ် ပိတ်လှောင် ဤလူ့ဘောင်ကာမဂုဏ်အာရုံမှ လွတ်မြောက်၍ မဂ်၊ဖိုလ်၊နိဗ္ဗာန်ရောက် ကြောင်း အခွင့်ရေးကောင်းကို ရယူသောအားဖြင့် ဥပစာရသမာဓိကို ပွားများ၏။ ထို့ကြောင့် သေက္ခ၊ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ယင်းအပ္ပနာသမာဓိ၊ဥပစာရ သမာဓိဘာဝနာ သည် ဝိပဿနာအာနိသံသ=ဝိပဿနာအတွက် အကျိုးရှိပေ၏။

(၃) အဘိညာ အာနိသံသအကျိုး

ဈာန်သမာပတ်ရှစ်ပါးကို ဝင်စားပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်သည် အဘိညာဉ်၏ အခြေခံ ဖြစ်သည့် စတုတ္ထဈာန်ကို ဝင်စား၍ ယင်းသမာပတ်မှထပြီးလျှင် အဘိညာဉ်တို့ကို တောင့်တလျက် အပ္ပနာသမာဓိကို ပွားများ၏။ ထို့ကြောင့် အဘိညာဉ်ကို တောင့်တ သော ထိုပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အပ္ပနာသမာဓိဘာဝနာသည် အဘိညာဉ်ကိုရရန် အကြောင်း ရှိတိုင်း၊ရှိတိုင်းပွားများသဖြင့် အဘိညာဉ်၏ နီးသောအကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် အဘိညာအာနိသံသ= အဘိညာဉ်အတွက် အကျိုးရှိပေ၏။

(၄) ဘဝဝိသေသ အာနိသံသအကျိုး

ဗြဟ္မာပြည်ကို တောင့်တသည်ဖြစ်စေ၊ မတောင့်သည်ဖြစ်စေ ရပြီးသော ဈာန်မှ လျှော့ကျသွားခြင်းမရှိအောင် အားထုတ်သောပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အပ္ပနာ သမာဓိသည် ယင်းသမာဓိဖြင့် စုတေသောအခါ ဘဝအထူးကို ဖြစ်စေတတ်၏။ ဤသို့ ဘဝအထူးကို ဖြစ်စေတတ်သောကြောင့် ဈာန်မလျှော့အောင် အားထုတ်သော ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အပ္ပနာသမာဓိဘာဝနာသည် ဘဝဝိသေသအာနိသံသ= ဘဝ အထူးကိုဖြစ်စေတတ်ခြင်း အကျိုးရှိပေ၏။

(၅) နိရောဓ အာနိသံသအကျိုး

အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် သမာပတ်ရှစ်ပါးကို ဖြစ်စေပြီးလျှင် “နိရောဓ သမာပတ်ကို ဝင်စားအံ့” ဟူသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် အပ္ပနာသမာဓိကို ပွားများကြ ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ထိုအပ္ပနာသမာဓိဘာဝနာသည် နိရောဓ သမာပတ်လျှင် နီးသောအကြောင်းရှိသောကြောင့် နိရောဓအာနိသံသ=နိရောဓ သမာပတ်အတွက် အကျိုးရှိပေ၏။

(စည်၊၂။ ၆၉၄-၇၀၀)

သမာဓိ နိဒ္ဒေသ ပြီး၏။

ဣဒ္ဓိဝိဓ နိဒ္ဒေသ

၁။ အဘိညာဉ် အကြောင်း

အဘိညာဏကထာကို ရှေးဦးစွာ ဆိုရခြင်း အကျိုး

သီလ၊ သမာဓိ၊ ပညာ တရားသုံးမျိုးတို့တွင် သမာဓိနိဒ္ဒေသဖြင့် သမာဓိ အကြောင်းကို ပြဆိုပြီးဖြစ်သဖြင့် ယခုအခါ ပညာအကြောင်းကို ဆက်လက်၍ ပြဆိုရမည်ဖြစ်သော်လည်း ဤနေရာ၌ အဘိညာဏကထာခေါ် အဘိညာဉ် အကြောင်းကို ဦးစွာပြဆိုထား၏။ ဤသို့ပြဆိုသဖြင့် -

- (၁) ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ သမာဓိဘာဝနာသည် အဘိညာဉ်ဟူသော အကျိုးအာနိသင်ကို ရရှိနိုင်ခြင်း၊
- (၂) သမာဓိဘာဝနာ သာ၍ မြဲမြံခိုင်ခံ့နိုင်ခြင်း၊
- (၃) ပညာဘာဝနာကို အားထုတ်ရာ၌ ချမ်းသာလွယ်ကူစွာ ပြီးမြောက်နိုင်စေခြင်း အကျိုးရှိ၏။ ဤအကျိုးတို့ကို ရည်မျှော်၍ အဘိညာဏကထာကို ရှေးဦးစွာ ပြဆိုရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

စတုတ္ထဈာန်ရအောင်ပွား

လောကီအဘိညာဉ်တို့ကို ဖြစ်ပေါ်ပြည့်စုံစေလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ပထဝီကသိုဏ်းစသည့် ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့၌ စတုတ္ထဈာန်ရအောင် ပွားများအားထုတ် ထားရပါမည်။ သို့မှသာ အဘိညာဉ်ဖြစ်ပေါ်နိုင်၏။

လောကီအဘိညာဉ် ၅-ပါး

လောကီအဘိညာဉ် ၅-ပါးတို့မှာ -

- ၁။ ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်
- ၂။ ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်
- ၃။ စေတောပရိယအဘိညာဉ်
- ၄။ ပုဗ္ဗေနိဝါသအဘိညာဉ်
- ၅။ စုတူပပါတခေါ် ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ် တို့ဖြစ်သည်။

အဘိညာဉ် ၅-ပါးတို့ကို ဟောတော်မူရခြင်း အကြောင်း

မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် စတုတ္ထဈာန်ရပြီးသည့် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်တို့အား သမာဓိ ဘာဝနာ၏အကျိုးဖြစ်သော အဘိညာဉ်ကို ထင်ရှားပြတော်မူခြင်းငှာလည်းကောင်း၊ တစ်ဆင့်ထက်တစ်ဆင့် မြင့်မြတ်သောတရားတို့ကို ဟောတော်မူခြင်းအကျိုးငှာ လည်းကောင်း ဣဒ္ဓိဝိဓသော လောကီအဘိညာဉ် ၅-ပါးတို့ကို ဟောတော်မူရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဣဒ္ဓိဝိကုဗ္ဗနအတွက် အခြင်းအရာ ၁၄-ပါးတို့ဖြင့် စိတ်ကိုကြိုတင်ဆုံးမထားပုံ

အားထုတ်ခါစ အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဣဒ္ဓိဝိကုဗ္ဗနခေါ် တန်ခိုး အထူးအတွက် ပထဝီကသိုဏ်းအစ ဩဒါတကသိုဏ်းအဆုံးရှိသော ကသိုဏ်းရှစ်ပါး တို့၌ ရှစ်ပါး၊ ရှစ်ပါးစီသော သမာပတ်တို့ကို ဖြစ်စေပြီးလျှင်-

- (၁) ကသိဏအနုလောမ = ကသိုဏ်းအနုလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း
- (၂) ကသိဏပဋိလောမ = ကသိုဏ်းပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း
- (၃) ကသိဏအနုလောမပဋိလောမ = ကသိုဏ်းအနုလုံ-ပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း
- (၄) ဈာနအနုလောမ = ဈာန်အနုလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း
- (၅) ဈာနပဋိလောမ = ဈာန်ပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း
- (၆) ဈာနအနုလောမ-ပဋိလောမ = ဈာန်အနုလုံ-ပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း
- (၇) ဈာနက္ကန္တိက = ဈာန်အစဉ်ကို ခုန်ကျော်၍ဝင်စားခြင်း
- (၈) ကသိဏက္ကန္တိက = ကသိုဏ်းအစဉ်ကို ခုန်ကျော်၍ဝင်စားခြင်း
- (၉) ဈာနကသိဏက္ကန္တိက = ဈာန်၊ ကသိုဏ်းအစဉ်ကို ခုန်ကျော်၍ ဝင်စားခြင်း

- (၁၀) အင်္ဂသင်္ကန္တိက = အင်္ဂါပြောင်းရွှေ့၍ဝင်စားခြင်း
- (၁၁) အာရမ္မဏသင်္ကန္တိက = အာရုံပြောင်းရွှေ့၍ဝင်စားခြင်း
- (၁၂) အင်္ဂအာရမ္မဏသင်္ကန္တိက = အင်္ဂါ-အာရုံပြောင်းရွှေ့၍ဝင်စားခြင်း
- (၁၃) အင်္ဂဝဝတ္ထာပန = အင်္ဂါကိုမှတ်၍ဝင်စားခြင်း
- (၁၄) အာရမ္မဏဝဝတ္ထာပန = အာရုံကိုမှတ်၍ဝင်စားခြင်း

ဤ ၁၄-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် စိတ်ကို နူးညံ့နေအောင် ကြိုတင်ဆုံးမ ထားရပါမည်။

(၁) ကသိုဏ်းအနုလုံ

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ပထဝီကသိုဏ်းကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် အာပေါ ကသိုဏ်းကို ဝင်စား၏။ ဤနည်းဖြင့် အစဉ်အတိုင်း ကသိုဏ်းရှစ်ပါးတို့ကို အကြိမ် ပေါင်းရာ၊ ထောင်မက ဝင်စားခြင်းသည် ကသိုဏ်းအနုလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း မည်၏။

(၂) ကသိုဏ်းပဋိလုံ

ဩဒါတကသိုဏ်းကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် လောဟိတကသိုဏ်းကို ဝင်စား ၏။ ဤနည်းဖြင့် နောက်ပြန် ပဋိလုံအစဉ်အားဖြင့် ကသိုဏ်းရှစ်ပါးတို့ကို အကြိမ် ပေါင်းရာ၊ ထောင်မက ဝင်စားခြင်းသည် ကသိုဏ်းပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း မည်၏။

(၃) ကသိုဏ်းအနုလုံ-ပဋိလုံ

ပထဝီကသိုဏ်းမှစ၍ ဩဒါတကသိုဏ်းအထိ အနုလုံအစဉ်အတိုင်း၊ ထိုမှ နောက်၌ ဩဒါတကသိုဏ်းမှပြန်၍ ပထဝီကသိုဏ်းအထိ ပဋိလုံနောက်ပြန် အစဉ် အတိုင်း ကသိုဏ်းရှစ်ပါးတို့ကို အကြိမ်ပေါင်းရာ၊ ထောင်မက ဝင်စားခြင်းသည် ကသိုဏ်းအနုလုံ-ပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း မည်၏။

(၄) ဈာန်အနုလုံ

ပထမဈာန်မှစ၍ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်အထိ အစဉ်အတိုင်း ဈာန် ရှစ်ပါးတို့ကို အကြိမ်ပေါင်းရာ၊ ထောင်မက ဝင်စားခြင်းသည် ဈာန်အနုလုံဖြင့် ဝင်စားခြင်း မည်၏။

(၅) ဈာန်ပဋိလုံ

နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်မှစ၍ ပထမဈာန်အထိ နောက်ပြန်ပဋိလုံ အစဉ်အတိုင်း ဈာန်ရှစ်ပါးတို့ကို အကြိမ်ပေါင်းရာ၊ ထောင်မက ဝင်စားခြင်းသည် ဈာန်ပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း မည်၏။

(၆) ဈာန်အနုလုံ-ပဋိလုံ

ပထမဈာန်မှစ၍ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်အထိ အနုလုံအစဉ် အတိုင်း၊ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်မှစ၍ ပထမဈာန်အထိ နောက်ပြန် ပဋိလုံ အစဉ်အတိုင်း ဈာန်ရှစ်ပါးတို့ကို အကြိမ်ပေါင်းရာ၊ထောင်မက ဝင်စားခြင်းသည် ဈာန်အနုလုံ-ပဋိလုံဖြင့်ဝင်စားခြင်း မည်၏။

(၇) ဈာန်ကို ခုန်ကျော်ခြင်း

ပထဝီကသိုဏ်း၌ ပထမဈာန်ကို ဝင်စားပြီးလျှင် ထိုပထဝီကသိုဏ်း၌ပင် တတိယဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် ပထဝီကသိုဏ်းနိမိတ်ကို ခွာ၍ အာကာသာ- နဉ္ဇာယတနဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ဤနည်းဖြင့် အာပေါကသိုဏ်းစသည်တို့၌လည်း ကသိုဏ်းအစဉ်အတိုင်း ဈာန်ကို ခုန်ကျော်၍ ဝင်စား၏။ ဤနည်းသည် ကသိုဏ်းကိုမကျော်ဘဲ ဈာန်ကို တစ်ခုခြား ခုန်ကျော်၍ဝင်စားသောကြောင့် ဈာနုက္ကန္တိက= ဈာန်အစဉ်ကိုခုန်ကျော်၍ဝင်စားခြင်း မည်၏။

ပထဝီကသိုဏ်း (ပ) ဒု (တ) စ (အာကာ) ဝိညာ (အာကိဉ္ဇ) နေဝ
အာပေါကသိုဏ်းစသည် (ပ) ဒု (တ) စ (အာကာ) ဝိညာ (အာကိဉ္ဇ) နေဝ

(၈) ကသိုဏ်းကို ခုန်ကျော်ခြင်း

ပထဝီကသိုဏ်း၌ ပထမဈာန်ကိုဝင်စားပြီးလျှင် ထိုပထမဈာန်ကိုပင် တေဇောကသိုဏ်း၌ ဝင်စား၏။ ထို့နောက် နီလကသိုဏ်း၊ လောဟိတကသိုဏ်း၌ ဝင်စား၏။ ဤနည်းဖြင့် ဒုတိယဈာန်စသည်တို့ကိုလည်း အစဉ်အတိုင်း ကသိုဏ်း အစဉ်ကိုခုန်ကျော်၍ ဝင်စား၏။ ဤနည်းသည် ဈာန်ကိုမကျော်ဘဲ ကသိုဏ်းအစဉ်ကို သာ တစ်ခုခြားခုန်ကျော်၍ ဝင်စားသောကြောင့် ကသိဏုက္ကန္တိက=ကသိုဏ်းအစဉ်ကို ခုန်ကျော်၍ဝင်စားခြင်း မည်၏။

ပထမဈာန် (ပထဝီ) အာ (တေ) ဝါ (နီလ) ပီတ (လောဟိ) သြဒါ
ဒုတိယဈာန်စသည် (ပထဝီ) အာ (တေ) ဝါ (နီလ) ပီတ (လောဟိ) သြဒါ

(၉) ဈာန်နှင့်ကသိုဏ်းကို ခုန်ကျော်ခြင်း

ပထဝီကသိုဏ်း၌ ပထမဈာန်ကို ဝင်စားပြီးလျှင် တေဇောကသိုဏ်း၌ တတိယဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် နီလကသိုဏ်း၌ ကသိုဏ်းရုပ်ကိုခွာ၍

အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် လောဟိတကသိုဏ်း၌ အာကိဉ္ဇ- ဉ္ဇာယတနဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ဤနည်းဖြင့် ဈာန်ကိုလည်းကောင်း၊ ကသိုဏ်းကို လည်းကောင်း ခုန်ကျော်၍ ဝင်စား၏။ ဤနည်းသည် ဈာန်နှင့်ကသိုဏ်းအစဉ် တစ်ခုခြားခုန်ကျော်၍ ဝင်စားသောကြောင့် ဈာနကသိဏုက္ကန္တိက= ဈာန်နှင့်ကသိုဏ်း အစဉ်ကို ခုန်ကျော်၍ဝင်စားခြင်း မည်၏။

ပထဝီ	အာပေါ	တေဇော	ဝါယော	နီလ	ပီတ	လောဟိ	သြဒါတ
ပ-ဈာန်	ဒု-ဈာန်	တ-ဈာန်	စ-ဈာန်	အာကာ	ဝိညာ	အာကိဉ္ဇ	နေဝ-ဈာန်

(၁၀) အင်္ဂါပြောင်းရွှေ့ခြင်း

ပထဝီကသိုဏ်း၌ ပထမဈာန်ကို ဝင်စားပြီးလျှင် ထိုပထဝီကသိုဏ်း၌ပင် အခြားဈာန်တို့ကို ပြောင်း၍ ဝင်စားသွား၏။ ဤနည်းသည် အင်္ဂါသင်္ကန္တိက= အင်္ဂါ ပြောင်းရွှေ့၍ဝင်စားခြင်း မည်၏။

ပထဝီကသိုဏ်း

ပ-ဈာန်	ဒု-ဈာန်	တ-ဈာန်	စ-ဈာန်	အာကာ	ဝိညာ	အာကိဉ္ဇ	နေဝ
--------	---------	--------	--------	------	------	---------	-----

(၁၁) အာရုံပြောင်းရွှေ့ခြင်း

ပထဝီကသိုဏ်း၌ ပထမဈာန်ကို ဝင်စားပြီးလျှင် ထိုပထမဈာန်ကိုပင် အာပေါ ကသိုဏ်းစသည်တို့၌ ပြောင်း၍ ဝင်စားသွား၏။ ဤနည်းသည် ဈာန်တစ်ပါးတည်း ကိုပင် ကသိုဏ်းအာရုံတို့ကိုပြောင်း၍ ဝင်စားသောကြောင့် အာရမ္မဏသင်္ကန္တိက= အာရုံပြောင်းသောအားဖြင့်ဝင်စားခြင်း မည်၏။

ပထမဈာန်

ပထဝီ	အာပေါ	တေဇော	ဝါယော	နီလ	ပီတ	လောဟိတ	သြဒါတ
------	-------	-------	-------	-----	-----	--------	-------

(၁၂) အင်္ဂါနှင့်အာရုံ ပြောင်းရွှေ့ခြင်း

ပထဝီကသိုဏ်း၌ ပထမဈာန်ကို ဝင်စားပြီးလျှင် အာပေါကသိုဏ်း၌ ဒုတိယ ဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် တေဇောကသိုဏ်း၌ တတိယဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ဝါယောကသိုဏ်း၌ စတုတ္ထဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ထို့နောက် နီလကသိုဏ်း၌ ကသိုဏ်း ရုပ်ကိုခွာ၍ အာကာသာနဉ္ဇာယတနဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ပီတကသိုဏ်း၌ ဝိညာဏဉ္ဇာ- ယတနဈာန်ကို ဝင်စား၏။ လောဟိတကသိုဏ်း၌ အာကိဉ္ဇညာယတနဈာန်ကို

ဝင်စား၏။ သြဒါတကသိုဏ်း၌ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်ကို ဝင်စား၏။ ဤနည်းသည် ဈာန်နှင့်ကသိုဏ်း ပြောင်း၍ဝင်စားသောကြောင့် အင်္ဂအာရမ္မဏာ-သင်္ကေတိက = အင်္ဂါနှင့်အာရုံကို ပြောင်းရွှေ့၍ဝင်စားခြင်း မည်၏။

ပ-ဈာန်	ဒု-ဈာန်	တ-ဈာန်	စ-ဈာန်	အာကာ	ဝိညာ	အာကိဉ်	နေဝ
ပထဝီ	အာပေါ	တေဇော	ဝါယော	နီလ	ပီတ	လောဟိ	သြဒါတ

(၁၃) အင်္ဂါကို မှတ်သားခြင်း

ပထမဈာန်ကို ဈာန်အင်္ဂါငါးပါးရှိသောဈာန်-ဟု မှတ်သားပြီးလျှင် ဒုတိယဈာန်ကို အင်္ဂါသုံးပါး၊ တတိယဈာန်ကို အင်္ဂါနှစ်ပါး၊ စတုတ္ထဈာန်ကို အင်္ဂါနှစ်ပါး၊ အရူပဈာန်တို့ကို အင်္ဂါနှစ်ပါး-ဟု မှတ်သား၏။ ဤသို့ မှတ်သားခြင်းသည် အင်္ဂဝဝတ္ထာပန=အင်္ဂါကိုမှတ်သားခြင်း မည်၏။

(၁၄) အာရုံကို မှတ်သားခြင်း

ဤအာရုံကား ပထဝီကသိုဏ်း ဖြစ်၏-ဟု အာရုံကိုမှတ်သားပြီးလျှင် အာပေါကသိုဏ်းစသည်တို့ကိုလည်း မှတ်သား၏။ ဤသို့ မှတ်သားခြင်းသည် အာရမ္မဏာ-ဝဝတ္ထာပန=အာရုံကို မှတ်သားခြင်း မည်၏။ (စည်၊ ၃။ ၃-၈)

ဘာဝနာ တာဝန်ကြီးမှု (၇)မျိုး

သမထကမ္မဋ္ဌာန်းအရာတွင် ဘာဝနာလေ့ကျင့်ရာ၌ တာဝန်ကြီးမှု (၇)မျိုးရှိ၏။ ယင်းတို့မှာ -

- (၁) အားထုတ်ခါစ အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ကသိုဏ်းပရိကံကို ပြုခြင်းသည် တာဝန်ကြီးလေး၏။
- (၂) ကသိုဏ်းပရိကံ ပြုပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်အား ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို ဖြစ်စေခြင်းသည် တာဝန်ကြီးလေး၏။
- (၃) ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို ရပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်အား ယင်းပဋိဘာဂနိမိတ်ကို ပွား၍ အပ္ပနာဈာန်ရအောင် အားထုတ်ခြင်းသည် တာဝန်ကြီးလေး၏။
- (၄) အပ္ပနာဈာန်ကို ရပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်အား ၁၄-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမခြင်းသည် တာဝန်ကြီးလေး၏။
- (၅) ၁၄-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်အား တန်ခိုးဖန်ဆင်းခြင်းသည် တာဝန်ကြီးလေး၏။

(၆) တန်ခိုးဖန်ဆင်းခြင်းသို့ ရောက်ပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်အား လျင်မြန်စွာ ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်းသည် တာဝန်ကြီးလေး၏။

(၇) လျင်မြန်စွာ တန်ခိုးဖန်ဆင်းနိုင်သော ပုဂ္ဂိုလ်အား သူတစ်ပါးတို့၏ ထောက်ရာ၊ တည်ရာ၊ အားကိုးရာဖြစ်အောင် ပြုလုပ်နိုင်ခြင်းသည် တာဝန်ကြီးလေး၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော ဘာဝနာဘာရဓေါ ဘာဝနာလေ့ကျင့်ရာ၌ တာဝန်ကြီးမှု(၇)မျိုးတို့အနက် တစ်မျိုးမျိုးကိုဖြစ်စေ၊ အားလုံးကိုဖြစ်စေ လွယ်ကူစွာ ဆောင်ရွက်နိုင်သော ပုဂ္ဂိုလ်မှာ အလွန်ရှားပါး၏။ တစ်ရာမှာတစ်ယောက်၊ တစ်ထောင်မှာတစ်ယောက် လောက်သာ စွမ်းဆောင်နိုင်၏။

ဘာဝနာလေ့ကျင့်မှုအစဉ်နှင့် ကင်းနိုင်သော ပုဂ္ဂိုလ်များ

ရှေးဘဝတို့၌ ဘာဝနာအားထုတ်မှု အားကြီးတော်မူခဲ့ကြသော ဘုရား၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ အဂ္ဂသာဝကတို့မှာမူ ဤဘာဝနာလေ့ကျင့်မှု အစဉ်နှင့်ကင်း၍ ဖြစ်နိုင်၏။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် အရဟတ္တဖိုလ်သို့ရောက်ခြင်းဖြင့်သာလျှင် တန်ခိုးအမျိုးမျိုးကို ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓိဒါဉာဏ်စသည် အခြားသောဂုဏ်ထူးဝိသေသတို့နှင့် ပြည့်စုံတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမပြီးမှ အဘိညာဉ်ကိစ္စ ပြည့်စုံနိုင်

ဘုရား၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ အဂ္ဂသာဝကတို့မှတစ်ပါး အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ၁၄-ပါးသောအခြင်းအရာတို့ဖြင့် စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမမှု မရှိဘဲ အဘိညာဉ်ကိစ္စ မပြည့်စုံနိုင်ပေ။

ဥပမာ- ထူးဆန်းသော အဆင်တန်ဆာကိုပြုလုပ်လိုသည့် ရွှေပန်းတိမ်ဆရာသည် ရွှေကို မီးဖြင့်မှတ်ခြင်းစသောကိစ္စတို့ကို ကြိုတင်ပြုလုပ်ရသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ အိုးလုပ်မည့် အိုးထိန်းသည်သည် မြေကိုညက်အောင် ကောင်းစွာနယ်ခြင်း စသောကိစ္စတို့ကို ကြိုတင်ပြုလုပ်ရသကဲ့သို့လည်းကောင်း ထိုအတူ အာဒိကမ္မိကယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ၁၄-ပါးသောအခြင်းအရာတို့ဖြင့် စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမပြီးမှသာလျှင် ဆန္ဒ၊ စိတ်၊ ဝီရိယ၊ ပညာတို့တွင် တစ်ပါးပါးကို ဦးဆောင်၍ဝင်စားခြင်း၊ အာဝဇ္ဇနဝသီဘော်စသည့် ဝသီဘော်ငါးပါးအစွမ်းဖြင့် အားထုတ်ခြင်းကို ပြုလုပ်နိုင်မည် ဖြစ်ပါသည်။

စိတ်ကို ကြိုတင်ဆုံးမရခြင်း အကြောင်း

ရာဂ၊ဒေါသစသော အင်္ဂဏ-မည်သောကိလေသာတို့ဖြင့် စိတ်သည် ညစ်ညူးနေ၏။ ယင်းသို့ ညစ်ညူးနေသောစိတ်ကို ၁၄-ပါးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် ကောင်းစွာ ပွားများထားမှသာလျှင် နူးညံ့နိုင်၏။ စင်စစ် စိတ်နူးညံ့ခြင်း ဆိုသည်မှာ စိတ်အလိုအတိုင်းဖြစ်ခြင်းကို ခေါ်သည်။ နူးညံ့သောစိတ်ရှိမှသာ လိုအပ်သည့်အမှုကို စိတ်ရှိသလောက် ပြုလုပ်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ-လိုရာအဆင်တန်ဆာကို ပြုလုပ်နိုင်ရန်အတွက် ကောင်းစွာလှော်ပြီး၊ ဦးပြီးသောရွှေဖြစ်မှသာ ပြုလုပ်နိုင်သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က -

“ရဟန်းတို့...စိတ်သည် ပွားစေလျှင်၊ အကြိမ်များစွာပြုလျှင် နူးညံ့သည် လည်းကောင်း၊ အမှု၌ခံသည်လည်းကောင်း ဖြစ်သကဲ့သို့ ဤအတူပင် အကြင် တရားသည် ပွားစေလျှင်၊ အကြိမ်များစွာပြုလျှင် နူးညံ့သည်လည်းကောင်း၊ အမှု၌ခံသည်လည်းကောင်း ဖြစ်နိုင်ရာ၏။ စိတ်မှတစ်ပါး ထိုသို့ဖြစ်နိုင်သော အခြားမည်သည့် တစ်စုံတစ်ခုသောတရားကိုမျှ ငါဘုရား မြင်တော်မမူပေ။”
(စည်၊ ၁၄-၁၅)

တုန်လှုပ်ခြင်းမရှိသော စိတ်များ

- သဒ္ဓါတရားက ထောက်ပံ့အားပေးထားသောစိတ်သည် မယုံကြည်ခြင်းကြောင့် မတုန်လှုပ်ပေ။
- ဝီရိယတရားက ထောက်ပံ့အားပေးထားသော စိတ်သည် ပျင်းရိခြင်းကြောင့် မတုန်လှုပ်ပေ။
- သတိတရားက ထောက်ပံ့အားပေးထားသော စိတ်သည် မေ့လျော့ခြင်းကြောင့် မတုန်လှုပ်ပေ။
- သမာဓိတရားက ထောက်ပံ့အားပေးထားသော စိတ်သည် ဥဒ္ဓစ္စကြောင့် မတုန်လှုပ်ပေ။
- ပညာတရားက ထောက်ပံ့အားပေးထားသော စိတ်သည် အဝိဇ္ဇာကြောင့် မတုန်လှုပ်ပေ။
- ဉာဏ်အလင်းနှင့်တကွဖြစ်သော စိတ်သည် ကိလေသာအမှောင်ကြောင့် မတုန်လှုပ်ပေ။

ဣဒ္ဓိဝိမ-စသောအဘိညာဉ်သို့ ရောက်အောင် ပို့ဆောင်နိုင်သောစိတ်၏ အင်္ဂါ(၈)ပါး

ဣဒ္ဓိဝိမ-စသောအဘိညာဉ်သို့ ရောက်အောင်ပို့ဆောင်နိုင်သော စိတ်သည် ဖော်ပြပါ အင်္ဂါရှစ်ပါးနှင့်ပြည့်စုံရပါမည်။ ယင်းတို့မှာ -

- (၁) သမာဟိတ = စတုတ္ထဈာန်သမာဓိဖြင့် တည်ကြည်ခြင်း၊
- (၂) ပရိသုဒ္ဓ = နိဝရဏတို့မှဝေးသဖြင့် ထက်ဝန်းကျင်စင်ကြယ်ခြင်း၊
- (၃) ပရိယောဒါတ = ဝိတက်စသည်တို့ကို ကျော်လွန်သဖြင့် ထက်ဝန်းကျင် ဖြူစင်ခြင်း၊
- (၄) အနင်္ဂဏ = ဈာန်ရလို့မှုကို အကြောင်းပြု၍ဖြစ်တတ်သည့် ယုတ်ညံ့သော အလိုဆိုးများမရှိသဖြင့် အင်္ဂဏ-မည်သော ကိလေသာအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းဝေးခြင်း၊
- (၅) ဝိဂတ ဥပက္ကိလေသ = အဘိဇ္ဈာအစရှိသော စိတ်ကို ပူပန်စေတတ်သည့် ကိလေသာတို့မှ ကင်းဆိတ်ခြင်း၊
- (၆) မုဒုဘူတ = ဝသီဘော်သို့ရောက်သဖြင့် နူးညံ့စွာဖြစ်ခြင်း၊
- (၇) ကမ္မနိယ = တန်ခိုးဖန်ဆင်းခြင်းသို့ရောက်သဖြင့် အမှု၌ခံခြင်း၊
- (၈) ဌိတိ အာနေဉ္စပတ္တ = ဘာဝနာပြည့်စုံခြင်းကြောင့် အမြတ်ဆုံးအဖြစ်သို့ ရောက်သဖြင့် တည်တံ့၍ မတုန်မလှုပ်သည်၏အဖြစ် သို့ရောက်ခြင်း တို့ဖြစ်သည်။ (စည်၊ ၁၆-၁၇)

ဣန္ဒြိ (တန်ခိုး) = ဣန္ဒြ (ပြည့်စုံခြင်း)
 ဝိန္ဒြိ (ကြီးပွားခြင်း)
 ဥက္ကံသဂတ (မြင့်မြတ်ခြင်း)
 = ကြီးပွားမြင့်မြတ်သောတရား၊

၂။ ဣန္ဒြိဆယ်ပါး အကြောင်း

ဣန္ဒြိမည်ပုံ

(၁) “ဣန္ဒြနဋ္ဌေန ဣန္ဒြိ” ဟူသည်နှင့်အညီ ပြည့်စုံခြင်း(ဣန္ဒြန)အနက်သဘောကြောင့် ဣန္ဒြိ(တန်ခိုး) မည်ပါသည်။ စင်စစ်၊ ပြည့်စုံခြင်းဆိုသည်မှာ နိပ္ပတ္တိ=ပြီးစီးခြင်း၊ပြီးမြောက်ခြင်းကိုလည်းကောင်း၊ ပဋိလာဘာ=ရခြင်း၊ရောက်ခြင်းကိုလည်းကောင်း ဆိုလို၏။

ဣန္ဒြိ (တန်ခိုး) = ဣန္ဒြန (ပြည့်စုံခြင်း)
 နိပ္ပတ္တိ (ပြီးစီးခြင်း၊ပြီးမြောက်ခြင်း)
 ပဋိလာဘာ(ရခြင်း၊ရောက်ခြင်း)
 = ပြည့်စုံပြီးမြောက်သည့်တရား၊

(၂) “ဣန္ဒြနဋ္ဌေန ဣန္ဒြိ” ဟူသည်နှင့်အညီ ပြီးမြောက်စေတတ်သော အနက်သဘောကြောင့် ဣန္ဒြိ(တန်ခိုး)မည်ပါသည်။ ဤအမည်ရပုံ၌ ဣန္ဒြဟူသည် အကြောင်း၏ ပြည့်စုံခြင်း၊ အကြောင်းကောင်းခြင်းကို ပရိယာယ်အမည်ဖြင့် ဖော်ပြခြင်းဖြစ်သည်။

မှန်၏။ အကြောင်းပြည့်စုံလျှင်(ဝါ)အကြောင်းကောင်းလျှင် လိုအပ်သောအကျိုးကို ဖြစ်စေနိုင်၏။ ထို့ကြောင့် အကျိုးကို ပြီးမြောက်စေတတ်သောကြောင့် ‘ဣန္ဒြိ’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဣန္ဒြိ (တန်ခိုး) = ဣန္ဒြန (ပြီးမြောက်စေတတ်သော အကြောင်းမှန်)
 = ပြီးမြောက်စေတတ်သော အကြောင်းမှန်တရား၊

(၃) “စတာယ သတ္တာ ဣန္ဒြိတိ ဣန္ဒြိ” ဟူသည်နှင့်အညီ ဤအဘိညာဉ်အမှုဖြင့် သတ္တဝါတို့သည် ပြည့်စုံကြကုန်၏။ ထိုသို့ ပြည့်စုံကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ဣန္ဒြိ(တန်ခိုး) မည်ပါသည်။ စင်စစ် ပြည့်စုံခြင်း-ဆိုသည်မှာ ဝုဒ္ဓိ=ကြီးပွားခြင်း၊ ဥက္ကံသဂတ=မြင့်မြတ်ခြင်းသို့ရောက်ခြင်းကို ဆိုလို၏။

ဣန္ဒြိ ၁၀-ပါး

ဣန္ဒြိခေါ် တန်ခိုးဆယ်ပါးမှာ -

- (၁) အဓိဋ္ဌာနိန္ဒြိ = အဓိဋ္ဌာန်ဖန်ဆင်းသောတန်ခိုး
- (၂) ဝိကုဗ္ဗနိန္ဒြိ = ပကတိအသွင်ကိုပယ်ဖျောက်၍ တစ်မျိုးတစ်မည် ဖန်ဆင်းသောတန်ခိုး
- (၃) မနောမယိန္ဒြိ = မိမိနှင့်ပုံတူ စိတ်ဖြင့်ဖန်ဆင်းသောတန်ခိုး
- (၄) ဉာဏဝိပ္ပာရိန္ဒြိ = ဉာဏ်၏ပျံ့နှံ့ခြင်းကြောင့် ပြီးမြောက်သောတန်ခိုး
- (၅) သမာဓိဝိပ္ပာရိန္ဒြိ = သမာဓိ၏ပျံ့နှံ့ခြင်းကြောင့် ပြီးမြောက်သောတန်ခိုး
- (၆) အရိယိန္ဒြိ = အရိယာတို့၌ ပြီးမြောက်ပြည့်စုံသောတန်ခိုး
- (၇) ကမ္မဝိပါကဇိန္ဒြိ = ကံ၏အကျိုးကိုမှီ၍ ပြီးမြောက်ပြည့်စုံသောတန်ခိုး
- (၈) ပုညဝတောဣန္ဒြိ = ထူးခြားသောကောင်းမှုရှင်တို့ကိုမှီ၍ ပြီးမြောက် ပြည့်စုံသောတန်ခိုး
- (၉) ဝိဇ္ဇာမယိန္ဒြိ = ဝိဇ္ဇာမန္တန်ဖြင့် ပြီးမြောက်ပြည့်စုံသောတန်ခိုး
- (၁၀) တတ္ထ တတ္ထ သမ္မာပယောဂပစ္စယိန္ဒြိ = ထိုထိုအရာ၌ နည်းလမ်းမှန်စွာ အားထုတ်မှုကြောင့် ပြီးမြောက်ပြည့်စုံသောတန်ခိုး တို့ဖြစ်သည်။

(၁) အဓိဋ္ဌာနိန္ဒြိ မည်ပုံ

တစ်ယောက်တည်းဖြစ်ပါလျက် “အယောက်တစ်ရာ ဖြစ်စေသတည်း၊ အယောက်တစ်ထောင် ဖြစ်စေသတည်း၊ အယောက်တစ်သိန်း ဖြစ်စေသတည်း” စသည်ဖြင့် အများကိုဖန်ဆင်းသောတန်ခိုးသည် အဓိဋ္ဌာန်၏အစွမ်းဖြင့် ပြီးစီးသောကြောင့် ‘အဓိဋ္ဌာနိန္ဒြိ’ မည်ပါသည်။

(၂) ဝိကုဗ္ဗနိန္ဒြိ မည်ပုံ

ပုံမှန် ပင်ကိုယ်ရုပ်သွင်ကို ပယ်ဖျောက်၍ လုလင်၊နဂါး၊ဘီလူး၊ သိကြား၊ နတ်၊ဗြဟ္မာစသည့် အသွင်အမျိုးမျိုး၊ သမုဒ္ဒရာ၊တော၊တောင်စသည့် သဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုး၊ ခြင်္သေ့၊သစ်၊ကျား၊ဆင်၊မြင်းစသည့် ပုံစံအမျိုးမျိုး၊ ခြေလျင်တပ်၊

မြင်းတပ်၊ ရထားတပ်၊ ဆင်တပ်စသည် အမျိုးမျိုးသော အသွင်သဏ္ဌာန်တို့ကို ဖန်ဆင်းသောတန်ခိုးသည် ပုံမှန်ရုပ်သွင်ကို ပယ်ဖျောက်၍ ဖောက်ပြန်ပြောင်းလဲသော အသွင်သဏ္ဌာန်၏အစွမ်းဖြင့် ပြီးစီးသောကြောင့် ‘ဝိကုဗ္ဗနိဒ္ဓိ’ မည်ပါသည်။

(၃) မနောမယိဒ္ဓိ မည်ပုံ

ပကတိကိုယ်နှင့် အလားတူသည့် ပုံတူကိုယ်ပွားတစ်ခုကို အဘိညာဉ်စိတ်ဖြင့် ဖန်ဆင်းသောတန်ခိုးသည် အဘိညာဉ်စိတ်ဖြင့်ပြီးစီးသောကြောင့် ‘မနောမယိဒ္ဓိ’ မည်ပါသည်။

(၄) ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ မည်ပုံ

ဉာဏ်မဖြစ်ပေါ်မီ ရှေးဦးဖြစ်စေ၊ ဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်ပြီး နောက်ဦးဖြစ်စေ၊ ဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်ဆဲခဏဦးဖြစ်စေ ယင်းဉာဏ်အစွမ်းကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော ထူးခြားမှုများသည် ‘ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ’ မည်ပါသည်။ ဤတန်ခိုးနှင့်ပတ်သက်၍ ပဋိသန္ဓိဒါမဂ် ပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူထားသည်မှာ-

[အနိစ္စာနုပဿနာယ နိစ္စသညာယ ပဟာနဋ္ဌော ဣဇ္ဈတီတိ ဉာဏဝိပ္ပာရာ ဣဒ္ဓိ။ ... (ပ) ...အရဟတ္တမဂ္ဂေန သဗ္ဗကိလေသာနံ ပဟာနဋ္ဌော ဣဇ္ဈတီတိ ဉာဏဝိပ္ပာရာ ဣဒ္ဓိ။ အာယသ္မတော ဗာကုလဿ ဉာဏဝိပ္ပာရာ ဣဒ္ဓိ။ အာယသ္မတော သံကိစ္စဿ ဉာဏဝိပ္ပာရာ ဣဒ္ဓိ။ အာယသ္မတော ဘူတပါလဿ ဉာဏဝိပ္ပာရာ ဣဒ္ဓိ။]

“အနိစ္စာနုပဿနာဖြင့် နိစ္စသညာကို ပယ်ခြင်းသဘောသည် ပြီးမြောက်၏။ ထို့ကြောင့် ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ မည်၏။ ... (ပ) ...အရဟတ္တမဂ်ဖြင့် အလုံးစုံသော ကိလေသာတို့ကို ပယ်ခြင်းသဘောသည် ပြီးမြောက်၏။ ထို့ကြောင့် ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ မည်၏။ အရှင်ဗာကုလ၏ ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ၊ အရှင်သံကိစ္စ၏ ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ၊ အရှင်ဘူတပါလ၏ ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိကို သိအပ်၏။” ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။

အရှင်ဗာကုလထေရ်၏ ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ ဖြစ်ပုံ

အရှင်ဗာကုလသည် ငါးရက်သား ကလေးသူငယ်ဘဝက မင်္ဂလာနေမြတ် ရက်၌ မြစ်အတွင်း၌ ရေချိုးပေးနေစဉ် ကလေးထိန်းတစ်ယောက်၏ ပေါ့ဆမှုကြောင့် ရေစီးထဲမျောပါသွား၏။ ထိုစဉ် ငါးကြီးတစ်ကောင်သည် ကလေးငယ်ကို အစာ

ထင်မှတ်ကာ မျိုချလိုက်သဖြင့် ငါးကြီး၏ဝမ်းဗိုက်အတွင်းသို့ ရောက်သွား၏။ တစ်နေ့တွင် ဗာရာဏသီမြို့မှ တံငါသည်တစ်ဦးသည် ယင်းငါးကြီးကို ဖမ်းမိပြီး ရောင်းချရာ ဗာရာဏသီမြို့မှ သူဌေးကတော်တစ်ဦးက ဝယ်ယူသွား၏။ အိမ်သို့ ရောက်သောအခါ ကိုယ်တိုင်ချက်ပြုတ်လိုသဖြင့် ငါးဝမ်းဗိုက်ကို ခွဲစိတ်လိုက်စဉ် ငါးဝမ်းဗိုက်အတွင်း၌ ရွှေရုပ်သဖွယ် တင့်တယ်လှသည့် ကလေးငယ်ကို အသက်ရှင် လျက်တွေ့ရပြီး ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်ကာ သားအဖြစ်မွေးစားခဲ့သည်။ နောင်တွင် ထိုကလေးငယ်သည် အရှင်ဗာကုလရဟန္တာအဖြစ် ထင်ရှားကျော်ကြားလာ၏။

ဤဖြစ်ရပ်၌ အရှင်ဗာကုလလောင်းလျာ ကလေးငယ်သည် ငါးဝမ်းဗိုက်ထဲ၌ အနာရောဂါမရှိဘဲ ဘေးရန်ကင်း၍ အသက်ရှင်လျက် ပကတိနေထိုင်နိုင်ခြင်းသည် ထူးခြားသောဖြစ်ရပ် ဖြစ်၏။ ဤသို့ ဖြစ်ရခြင်းမှာ ကလေးငယ်သည် ပစ္ဆိမဘဝိက သားဖြစ်သဖြင့် ဤဘဝဤခန္ဓာကိုယ်ဖြင့် ကျိန်းသေဖြစ်လတ္တံ့သော အရဟတ္တမဂ် ဉာဏ်၏ အစွမ်းအာနုဘော်ကြောင့် ဖြစ်၏။ ဤသည်မှာ မုချဖြစ်မည့် အရဟတ္တမဂ် ဉာဏ်၏အစွမ်းကြောင့်ဖြစ်သော ထူးခြားမှုဖြစ်သဖြင့် ‘ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ’ မည်၏။

အရှင်သံကိစ္စထေရ်၏ ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ ဖြစ်ပုံ

သံကိစ္စထေရ်၏ မိခင်သည် သံကိစ္စသူငယ်ကို ကိုယ်ဝန်ဆောင်ထားချိန်၌ပင် ဆုံးပါးသွား၏။ လူတို့သည် ကိုယ်ဝန်သည် မိခင်အလောင်းကောင်ကို ထင်းတလား ပေါ်တင်၍ တံစိုထိုးပြီး မီးရှို့မည်ပြုစဉ် တံစိုသည် ဝမ်းထဲရှိ သူငယ်၏မျက်လုံးထောင့်ကို ထိုးမိသဖြင့် ကလေးငယ်၏ အသံထွက်လာသည်ကို မီးရှို့မည့်သူများကြားသိရသဖြင့် မိခင်အလောင်းကို ထင်းတလားပေါ်မှချကာ ဝမ်းဗိုက်ကိုခွဲ၍ ကလေးငယ်ကို ထုတ်ယူပြီး အဘွားဖြစ်သူထံ အပ်နှံကြ၏။ အဘွားဖြစ်သူက ကျွေးမွေးစောင့်ရှောက်ထား၏။ အရွယ်ရောက်လတ်သော် ရဟန်းဝတ်၍ ပဋိသန္ဓိဒါပတ္တရဟန္တာဖြစ်ကာ သံကိစ္စထေရ်ဟူ၍ ထင်ရှားလာ၏။

ဤဖြစ်ရပ်၌ သံကိစ္စထေရ်လောင်းလျာ ကလေးငယ်သည် မိခင်သေလျှင် ဝမ်းဗိုက်ထဲရှိ ကလေးငယ်ပါ သေရမည်ထုံးစံဖြစ်သော်လည်း မသေဘဲ အသက်ရှင် နေခြင်းသည် ထူးခြားသောဖြစ်ရပ် ဖြစ်၏။ ဤသို့ ဖြစ်ရခြင်းမှာ ကလေးငယ်သည် ပစ္ဆိမဘဝိကသားဖြစ်သဖြင့် ဤဘဝဤခန္ဓာကိုယ်ဖြင့် ကျိန်းသေဖြစ်လတ္တံ့သော အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်၏ အစွမ်းအာနုဘော်ကြောင့် ဖြစ်၏။ ဤသည်မှာ မုချဖြစ်မည့် အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်၏ အစွမ်းကြောင့်ဖြစ်သော ထူးခြားမှုဖြစ်သဖြင့် ‘ဉာဏဝိပ္ပာနိဒ္ဓိ’ မည်၏။

အရှင်ဘူတပါလထေရ်၏ ဉာဏဝိပ္ပါရိန္ဒြိ
ဖြစ်ပုံ

အရှင်ဘူတပါလထေရ်၏ ဖခင်သည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့၌ နေထိုင်ကာ ထင်းခွေစားရသည့် အလွန်ဆင်းရဲသောသူတစ်ဦး ဖြစ်၏။ တစ်နေ့တွင် သားအဖနှစ်ဦးသည် မြို့ပြင်ထွက်၍ တောထဲ၌ထင်းခွေပြီး ထင်းများကို လှည်းပေါ်တင်ကာ ပြန်လာကြ၏။ ညနေချမ်းချိန်ဖြစ်သဖြင့် မြို့အနီးသို့ရောက်သောအခါ နွားများသည် ထမ်းပိုးမှ ရုန်းထွက်ကာ မြို့တွင်းသို့ဝင်ရောက်သွားသဖြင့် ဖခင်ဖြစ်သူသည် နွားများနောက်သို့ လိုက်ရာ မြို့တံခါးပိတ်သွား၏။ ထို့ကြောင့် သားရှိရာအရပ်ဆီသို့ ပြန်မလာနိုင်တော့ပေ။ ဘူတပါလသူငယ်သည် ကြမ်းတမ်းသောဘီလူး၊ တစ္ဆေများ ကျက်စားသွားလာရာဖြစ်သည့် မြို့ပြင်၌ တစ်ညလုံးနေထိုင်ရသော်လည်း တစ်စုံတစ်ခုသော အန္တရာယ်မျှမဖြစ်ဘဲ ချမ်းသာစွာနေရပြီး နံနက်မိုးသောက်သောအခါ ဖခင်ဖြစ်သူနှင့် ပြန်တွေ့ရ၏။

ဤဖြစ်ရပ်၌ ဘူတပါလထေရ်လောင်းလျာ ကလေးငယ်သည် ကြမ်းတမ်းသော ဘီလူး၊ တစ္ဆေစသည်တို့၏အန္တရာယ်မှ လွတ်မြောက်ခြင်းသည် ထူးခြားသော ဖြစ်ရပ် ဖြစ်၏။ ဤသို့ ဖြစ်ရခြင်းမှာ ကလေးငယ်သည် ပစ္စိမာဝိကသားဖြစ်သဖြင့် ဤဘဝဤခန္ဓာကိုယ်ဖြင့် ကျိန်းသေဖြစ်လတ္တံ့သော အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်၏ အစွမ်းအာနုဘော်ကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဤသည်မှာ မုချဖြစ်မည့် အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်၏ အစွမ်းကြောင့်ဖြစ်သော ထူးခြားမှုဖြစ်သဖြင့် ‘ဉာဏဝိပ္ပါရိန္ဒြိ’ မည်၏။

(၅) သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ မည်ပုံ

သမာဓိမဖြစ်ပေါ်မီ ရှေး၌ဖြစ်စေ၊ သမာဓိဖြစ်ပေါ်ပြီး နောက်၌ဖြစ်စေ၊ သမာဓိဖြစ်ပေါ်ဆဲခဏ၌ဖြစ်စေ ယင်းသမာဓိ၏အစွမ်းကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော ထူးခြားမှုသည် ‘သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ’ မည်ပါသည်။ ဤတန်ခိုးနှင့်ပတ်သက်၍ ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူထားသည်မှာ-

[ပဌမဇ္ဈာနေန နိဝရဏာနံ ပဟာနဋ္ဌော ဣဇ္ဈတီတိ သမာဓိဝိပ္ပါရော ဣဒ္ဓိ။
... (ပ) ...နေဝသညာနာသညာယတနသမာပတ္တိယာ အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ္တိယာ ပဟာနဋ္ဌော ဣဇ္ဈတီတိ သမာဓိဝိပ္ပါရော ဣဒ္ဓိ။ အာယသ္မတော သာရိပုတ္တဿ သမာဓိဝိပ္ပါရော ဣဒ္ဓိ။ အာယသ္မတော သဉ္စိဝဿ သမာဓိဝိပ္ပါရော ဣဒ္ဓိ။ အာယသ္မတော ခါဏုကောဏ္ဍညဿ သမာဓိဝိပ္ပါရော ဣဒ္ဓိ။ ဥတ္တရာယ ဥပါသိကာယ၊ သာမာဝတိယာ ဥပါသိကာယ သမာဓိဝိပ္ပါရော ဣဒ္ဓိ။]

“ပထမဈာန်ဖြင့် နိဝရဏတို့ကို ပယ်ခြင်းသဘောသည် ပြီးမြောက်၏။ ထို့ကြောင့် သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ မည်၏။... (ပ) ...နေဝသညာနာသညာ-ယတနသမာပတ်ဖြင့် အာကိဉ္ဇညာယတနသမာပတ်ကို ပယ်ခြင်းသဘောသည် ပြီးမြောက်၏။ သို့ကြောင့် သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ မည်၏။ အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ၊ အရှင်သဉ္စိဝ၏ သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ၊ အရှင်ခါဏုကောဏ္ဍည၏ သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ၊ ဥတ္တရာဥပါသိကာမ၏ သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ၊ သာမာဝတိဥပါသိကာမ၏ သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိကို သိအပ်၏။” ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။

အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ
ဖြစ်ပုံ

အခါတစ်ပါး၌ အရှင်သာရိပုတ္တရာထေရ်သည် အရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ်နှင့် အတူ ကပေါတချောင်၌ လသာသောည၌အချိန်တွင် ဟင်းလင်းပြင်၌ထွက်၍ သီတင်းသုံးနေ၏။ အရှင်သာရိပုတ္တရာသည် ခေါင်းရိတ်ပြီးခါစဖြစ်သဖြင့် လရောင်ကြောင့် ဦးခေါင်းသည် ပြောင်လက်နေ၏။ ထိုစဉ် ဘီလူးမိုက်တစ်ကောင်သည် အရှင်သာရိပုတ္တရာထေရ်၏ ဦးခေါင်းကို ပုတ်ခတ်လို၏။ အဖော်ဘီလူးက တားမြစ်နေသည့်ကြားမှပင် ထိုဘီလူးမိုက်သည် မထေရ်မြတ်၏ ဦးခေါင်းကို ပြင်းထန်စွာ ပုတ်ခတ်လေရာ မိုးချန်းသံကဲ့သို့ မြည်လေ၏။ ထိုအခိုက် မထေရ်မြတ်က သမာပတ်ဝင်စားနေခိုက်ဖြစ်သဖြင့် နာကျင်မှုတစ်စုံတစ်ရာ မဖြစ်ပေ။ ဤသို့ နာကျင်မှုမဖြစ်ခြင်းမှာ သမာဓိပျံ့နှံ့မှု၊ သမာဓိ၏အစွမ်းကြောင့်ဖြစ်သဖြင့် ‘သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ’ မည်၏။

အရှင်သဉ္စိဝ၏ သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ
ဖြစ်ပုံ

နိရောဓသမာပတ်ဝင်စားနေသော အရှင်သဉ္စိဝထေရ်ကို နွားကျောင်းသားတို့သည် ပျံလွန်တော်မူပြီဟုမှတ်ထင်ကာ ကောက်ရိုးမြက်စသည်တို့ဖြင့် မီးပုံရှိကြရာ မထေရ်မြတ်၏ သင်္ကန်းချည်မျှင်ကိုသော်မျှ မီးမလောင်ပေ။ ဤသို့ ဖြစ်ရခြင်းမှာ အစဉ်အတိုင်းဝင်စားသော သမာပတ်၏အစွမ်းအားဖြင့်ဖြစ်သော သမာဓိကြောင့် ဖြစ်သဖြင့် ‘သမာဓိဝိပ္ပါရိန္ဒြိ’ မည်၏။

ခါဏုကောဏ္ဍညမထေရ်၏ သမာဓိဝိပွါရိဒ္ဓိ
ဖြစ်ပုံ

ခါဏုကောဏ္ဍညမထေရ်သည် အကြောင်းထူးမရှိသော်လည်း သမာပတ် ဝင်စားလေ့ရှိသော မထေရ်တစ်ပါး ဖြစ်၏။ တစ်နေ့သ၌ ညအချိန်တွင် သမာပတ် ဝင်စားနေခိုက် ခိုးသားငါးရာတို့သည် ပစ္စည်းဥစ္စာတို့ကို ခိုးယူထွက်ပြေးလာပြီး နောက်မှလိုက်လာသူ မရှိမှန်းသိသဖြင့် အပန်းဖြေအနားယူရန် ခိုးထုပ်ခိုးထည်တို့ကို သမာပတ်ဝင်စားနေသော မထေရ်မြတ်အပေါ်သို့ သစ်ငုတ်တို့အထင်ဖြင့် စုပုံထား ကြကုန်၏။

ခိုးသားတို့သည် အနားယူပြီးနောက် ဆက်လက်ထွက်ခွာရန် ဥစ္စာထုပ်တို့ကို စတင်ယူဆောင်သောအချိန်သည် မထေရ်မြတ်၏ အဓိဋ္ဌာန်ကာလပြည့်၍ သမာပတ်မှ ထသောအချိန်နှင့် ကြုံကြိုက်လေ၏။ ခိုးသားတို့သည် သစ်ငုတ်ထင်ထားသည့် မထေရ်မြတ်၏ လှုပ်လှုပ်ရွရွ အခြင်းအရာကို တွေ့မြင်သောအခါ ကြောက်လန့် တကြားဖြစ်လျက် ထွက်ပြေးကြကုန်၏။ မထေရ်မြတ်က မကြောက်ကြရန် မိန့်တော် မူပြီး ဆုံးမစကား မိန့်ကြားတော်မူ၏။ ခိုးသားငါးရာတို့သည် မထေရ်မြတ်ကို အလွန် ကြည်ညိုကြပြီး မထေရ်မြတ်ထံ၌ ရဟန်းပြုကြကာ ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တရဟန္တာများ ဖြစ်ကြကုန်၏။ ဤဖြစ်ရပ်၌ ခိုးထုပ်ခိုးထည်ငါးရာတို့ဖြင့် ဖိပုံခံထားရသော်လည်း မထေရ်မြတ်၏ နာကျင်မှုတစ်စုံတစ်ရာ မဖြစ်ခြင်းသည် ‘သမာဓိဝိပွါရိဒ္ဓိ’ မည်၏။

မယ်ဥတ္တရာ၏ သမာဓိဝိပွါရိဒ္ဓိ
ဖြစ်ပုံ

ပုဏ္ဏသူဌေးကြီး၏သမီး မယ်ဥတ္တရာသည် သူမ၏ခင်ပွန်းသည်အား ပြုစု လုပ်ကျွေးရန်အတွက် သီရိမာပြည့်တန်ဆာမကို ငှားရမ်းထား၏။ သီရိမာပြည့်တန်ဆာ မသည် မယ်ဥတ္တရာအပေါ် တဏှာမာန်မှု ငြူစူ၍ ကျွိုက်ကျွိုက်ဆူနေသော ဆီပူတို့ဖြင့် သွန်းလောင်းလေ၏။ မယ်ဥတ္တရာသည် မေတ္တာဈာန်ဝင်စားလိုက်သဖြင့် ဆီပူတို့သည် ပိန်းကြာဖက်ပြင် ရေမတင်လျှောကျဘိသကဲ့သို့ စီးဆင်းလိမ့်ကျသွားလေ၏။ ဤဖြစ်ရပ်၌ မယ်ဥတ္တရာအား ဆီပူမလောင်နိုင်ခြင်းသည် မေတ္တာဈာန်၏ ‘သမာဓိ- ဝိပွါရိဒ္ဓိ’ မည်၏။

သာမာဝတီ၏ သမာဓိဝိပွါရိဒ္ဓိ
ဖြစ်ပုံ

သာမာဝတီသည် ဥတေနဘုရင်၏ အဂ္ဂမဟေသီ မိဖုရားခေါင်ကြီး ဖြစ်၏။ ဦးလေးဖြစ်သူ မာဂဏ္ဍိပုဏ္ဏားကြီးက တူမတော်မာဂဏ္ဍိအား မိဖုရားခေါင်ဖြစ်စေ

လို၍ သာမာဝတီမိဖုရားကိုဆောင်သည့် စောင်းခွက်အတွင်း၌ မြွေဆိုးတစ်ကောင်ကို တိတ်တဆိတ်ထည့်ထားလိုက်၏။ ထို့နောက် ဥတေနဘုရင်အား သာမာဝတီက လုပ်ကြံလိမ့်မည်ဖြစ်ကြောင်း ကုန်းချောစကား ပြောကြားလေ၏။ ဥတေနဘုရင် လည်း ယုံကြည်တော်မူကာ အမျက်ထွက်ပြီး သာမာဝတီနှင့် အခြွေအရံငါးရာတို့အား ကိုယ်တိုင်ပင် အဆိပ်လူးမြားဖြင့်ပစ်သတ်ရန် ချိန်ရွယ်နေစဉ် သာမာဝတီနှင့် အခြွေအရံငါးရာတို့သည် ဥတေနဘုရင်အား မေတ္တာဈာန်ဖြစ်၍ မေတ္တာပို့လေတော့၏။ ထိုအခိုက် ဥတေနဘုရင်သည် မြားကိုလည်း မပစ်နိုင်၊ အောက်သို့လည်း မချနိုင် ဖြစ်ကာ တုန်လှုပ်နေ၏။ ဤသို့ ဥတေနဘုရင်၏ မြားကို မပစ်လွှတ်နိုင်ခြင်းသည် သာမာဝတီမိဖုရား၏ သမာဓိဝိပွါရိဒ္ဓိကြောင့် ဖြစ်၏။ (စည်၊ ၂၃-၂၇)

(၆) အရိယံဒ္ဓိ မည်ပုံ

စက်ဆုပ်ဖွယ်အာရုံစသည်တို့၌ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်ဟု အမှတ်သညာရှိ လျက်နေခြင်းအစရှိသော ပြီးမြောက်မှုတန်ခိုးသည် ‘အရိယံဒ္ဓိ’မည်၏။ ဤတန်ခိုးနှင့် ပတ်သက်၍ အောက်ပါအတိုင်း ဟောတော်မူထား၏။

“အရိယံဒ္ဓိဟူသည် အဘယ်နည်း? ဤသာသနာတော်၌ ရဟန်းသည် စက်ဆုပ်ဖွယ်အာရုံ၌ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်ဟူသော အမှတ်သညာရှိသည်ဖြစ်၍ နေခြင်းငှာ အကယ်၍ အလိုရှိငြားအံ့၊ ထိုအာရုံ၌ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်ဟူသော အမှတ်သညာရှိလျက် နေနိုင်၏။... (ပ) ...ထိုဣဒ္ဓာရုံ၊ အနိဋ္ဌာရုံ နှစ်မျိုး၌ လျစ်လျူရှုကာ သတိ၊ သမ္မဇဉ်ရှိလျက် နေနိုင်၏။”

ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ စိတ်အလိုအတိုင်း
ပြီးမြောက်ပုံ

အရိယံဒ္ဓိနှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်-

- (၁) စက်ဆုပ်ဖွယ်အနိဋ္ဌာရုံ၌ မေတ္တာပွားများ၍ဖြစ်စေ၊ ဓာတ်သဘောကို နှလုံးသွင်း ဆင်ခြင်၍ဖြစ်စေ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သော အမှတ်သညာဖြင့် နေနိုင်၏။
- (၂) စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သည့် ဣဒ္ဓာရုံအပေါ်၌ မတင့်မတယ် အသုဘသဘောကို ဆင်ခြင်၍ဖြစ်စေ၊ မမြဲသောအနိစ္စသဘောတရားဟု နှလုံးသွင်း၍ဖြစ်စေ စက်ဆုပ်ဖွယ်အမှတ်သညာဖြင့် နေနိုင်၏။
- (၃) စက်ဆုပ်ဖွယ် အနိဋ္ဌာရုံကိုဖြစ်စေ၊ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သည့် ဣဒ္ဓာရုံကိုဖြစ်စေ မေတ္တာပွားများ၍ဖြစ်စေ၊ ဓာတ်သဘောကို နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်၍ဖြစ်စေ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သော အမှတ်သညာဖြင့် နေနိုင်၏။

- (၄) စက်ဆုပ်ဖွယ် အနိဋ္ဌာရုံကိုဖြစ်စေ၊ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သည့် ဣဋ္ဌာရုံကိုဖြစ်စေ မတင့်မတယ်သော အသုဘသဘောကိုဆင်ခြင်၍ဖြစ်စေ၊ မမြဲသောအနိစ္စ သဘောတရားဟု နှလုံးသွင်း၍ဖြစ်စေ စက်ဆုပ်ဖွယ်အမှတ်သညာဖြင့် နေနိုင်၏။
 - (၅) “မျက်စိဖြင့် အဆင်းရူပါရုံကိုမြင်သော်လည်း ဝမ်းမြောက်ခြင်း၊ နှလုံးမသာမယာ ဖြစ်ခြင်းများ မရှိပေ” ဤသို့အစရှိသောနည်းဖြင့် ဆဋ္ဌဂုံပေက္ခာ (အာရုံခြောက်ပါး ဌှံ့ မချစ်၊မမုန်း အညီအမျှဖြစ်ခြင်း)ကို ဖြစ်စေပြီးလျှင် ထိုစက်ဆုပ်ဖွယ်အနိဋ္ဌာရုံ၊ စက်ဆုပ်ဖွယ်မဟုတ်သည့် ဣဋ္ဌာရုံနှစ်မျိုးလုံးအပေါ်၌ လျစ်လျူရှုကာ သတိ၊ သမ္မုဇဉ်ဖြင့် နေနိုင်၏။
- ဤသို့လျှင် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် စိတ်အလိုအတိုင်းနေနိုင်ကြသဖြင့် ထိုရဟန္တာ ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ စိတ်အလိုအတိုင်းပြီးမြောက်မှုကို ‘အရိယံဒွိ’ ဟုခေါ်ပါသည်။

(စည်၃။ ၂၈-၃၀)

(၇) ကမ္မဝိပါကဇိဒ္ဓိ မည်ပုံ

ဈာန်၊ဝိပဿနာမပါဘဲ ငှက်များကောင်းကင်၌ ပျံသန်းသွားနိုင်ခြင်း၊ နတ်များ ကောင်းကင်၌သွားလာနိုင်ခြင်း၊ အချို့သော ကမ္ဘာဦးလူသားများ ကောင်းကင်၌ သွားလာနိုင်ခြင်း၊ ပိယင်္ဂရ၏မိခင်ဖြစ်သူ မြေဘုတ်ဘီလူးမ၊ ဥတ္တရ၏မိခင်ဖြစ်သူ မြေဘုတ်ဘီလူးမ၊ ဖုဿမိတ္တာအမည်ရသည့် မြေဘုတ်ဘီလူးမ၊ မဓ္မဂုတ္တာအမည် ရသည့် မြေဘုတ်ဘီလူးမအစရှိသော အချို့သောဝိနိပါတ်ကနတ်များ ကောင်းကင်၌ သွားလာနိုင်ခြင်းသည် ကံအကျိုးကိုမှီ၍ပြီးမြောက်သော တန်ခိုးများဖြစ်သောကြောင့် ‘ကမ္မဝိပါကဇိဒ္ဓိ’ မည်ပါသည်။

(၈) ပုညဝတောဣဒ္ဓိ မည်ပုံ

စကြဝတေးမင်း၏ ဆင်ထိန်း၊မြင်းထိန်းအောက်ဆုံးပုဂ္ဂိုလ်များမှစ၍ ဒေင်္ဂါ လေးပါးရှိသော စစ်တပ်ကြီးနှင့်တကွ ကောင်းကင်၌သွားလာနိုင်ခြင်းသည် ထူးခြား သောကောင်းမှုရှင်၏ ပြီးမြောက်ခြင်းတန်ခိုးဖြစ်သောကြောင့် ‘ပုညဝတောဣဒ္ဓိ’ မည်ပါသည်။

ထို့အတူ ထူးခြားသောကောင်းမှုရှင်များဖြစ်သော ဇောတိက၊ ဇဇိလ၊ ဃောသိတ၊ မေဏ္ဍကသူဌေးကြီးတို့၏ ပြီးမြောက်ပြည့်စုံခြင်းတို့သည်လည်း ရှေးဘဝ၌ပြုလုပ်ခဲ့သော ကောင်းမှုအထူးရှိခဲ့သူများဖြစ်သဖြင့် ‘ပုညဝတောဣဒ္ဓိ’ မည်၏။ အကျဉ်းချုပ်မှတ်ရန်မှာ-ရင့်ကျက်လာသော ပုညသမ္ဘာကြောင့် ပြီးမြောက် ပြည့်စုံသောထူးခြားမှုသည် ‘ပုညဝတောဣဒ္ဓိ’ မည်၏။ (သင်္ခေပတော ပန ပရိပါကံ ဂဗေ ပုညသမ္ဘာရေ ဣဇ္ဈနကဝိဝေသသော ပုညဝတောဣဒ္ဓိ။)

သူဌေးကြီးလေးဦးတို့၏ ပုညဝတောဣဒ္ဓိ

- (၁) မြေပြင်ကို ဖောက်ခွဲ၍ ပတ္တမြားပြသားထွက်ပေါ်လာခြင်း၊ ပဒေသာပင် ၆၄-ခုတို့ပေါ်ထွက်လာခြင်းသည် ဇောတိကသူဌေးကြီး၏ ပုညဝတောဣဒ္ဓိ (ကောင်းမှုတန်ခိုး) ဖြစ်၏။
- (၂) အတောင်ရစ်ဆယ်မျှရှိသော ရွှေတောင်ကြီးပေါ်ပေါက်လာခြင်းသည် ဇဇိလ သူဌေးကြီး၏ ပုညဝတောဣဒ္ဓိ (ကောင်းမှုတန်ခိုး) ဖြစ်၏။
- (၃) ခုနစ်ရပ်ခုနစ်ဌာနတို့၌ သေကြောင်းကြံစည်ခံရပါသော်လည်း အနာရောဂါမရှိ သေဘေးမတွေ့ခြင်းသည် ဃောသိတသူဌေးကြီး၏ ပုညဝတောဣဒ္ဓိ (ကောင်းမှု တန်ခိုး) ဖြစ်၏။
- (၄) တစ်ပယ်မျှရှိသောအရပ်၌ ရတနာခုနစ်ပါးဖြင့်ပြီးသော ဆိတ်ကုလားခေါ် သိုးရုပ် (မေဏ္ဍက)များ ပေါ်ပေါက်လာခြင်းသည် မေဏ္ဍကသူဌေးကြီး၏ ပုညဝတော ဣဒ္ဓိ(ကောင်းမှုတန်ခိုး) ဖြစ်၏။

ဘုန်းကံကြီးမားသူ ငါးဦး

ဘုန်းကံကြီးမားသူ(မဟာပုည)ငါးဦးမှာ- မေဏ္ဍကသူဌေးကြီး၊ ၎င်း၏ဇနီး စဏ္ဍပဒုမသီရီ၊ ၎င်းတို့၏သား နေဥယသူဌေး၊ ချွေးမ သုမနာဒေဝီနှင့် ပုဏ္ဏအမည် ရှိသောကျွန်တို့ ဖြစ်သည်။ ဤပုဂ္ဂိုလ်ငါးဦးတို့၏ ရှေးဘုန်းရှေးကံကြောင့် ပြီး မြောက်သော တန်ခိုးအသီးအသီးမှာ-

- (၁) မေဏ္ဍကသူဌေးကြီးသည် ခေါင်းလျှော်ပြီး ကောင်းကင်သို့ မော့ကြည့်စဉ်ခဏ၌ သလေးနီစပါးများ ကောင်းကင်မှကျလာပြီး စပါးကျိပေါင်း တစ်သောင်း၊ နှစ်ထောင်၊ငါးရာ(၁၂၅၀၀)တို့ကို ပြည့်လျှံသွားသော-ဟူ၏။
- (၂) သူဌေးကတော်ကြီး စဏ္ဍပဒုမသီရီသည် ၎င်းကိုယ်တိုင်ချက်ပြုတ်ထားသော တစ်စလယ်ချက်မျှသောထမင်းကို ဇမ္ဗူဒိပ်တစ်ကျွန်းလုံးနေ လူအားလုံးတို့အား ကျွေးမွေးပါသော်လည်း မကုန်နိုင်သော-ဟူ၏။
- (၃) သားဖြစ်သူ နေဥယသူဌေးသည် အသပြာငွေတစ်ထောင်ကို ကိုင်၍ ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်း နေ လူအားလုံးတို့အား ပေးလှူဒါန်းသော်လည်း အသပြာငွေတစ်ထောင် မကုန်သော-ဟူ၏။
- (၄) ချွေးမဖြစ်သူ သုမနာဒေဝီသည် စပါးအပြည့် ပြည်တစ်တောင်းကို ကိုင်၍ ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်းနေ လူအားလုံးတို့အား ပေးလှူဒါန်းသော်လည်း စပါးတစ်ပြည် မကုန်သော-ဟူ၏။

၅) ပုဏ္ဏမည်သောကျွန်သည် ထည်တစ်ကြောင်းထိုးလိုက်လျှင် ဘယ်၊ ညာဖြစ်သော ထည်ကြောင်း ခုနစ်ကြောင်းစီ တစ်ပြိုင်နက်ထိုးပြီးဖြစ်သဖြင့် ထည်၁၄-ကြောင်း ပြီးသော-ဟူ၏။

(၉) ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိ မည်ပုံ

ဝိဇ္ဇာခိုရ်စသည်တို့၏ မန္တန်ကိုရွတ်ဖတ်၍ ကောင်းကင်၌ သွားလာနိုင်ခြင်း၊ ဆင်တပ်၊ မြင်းတပ်၊ ရထားတပ်၊ ခြေလျင်တပ်များ အစရှိသည်တို့ကို ကောင်းကင်၌ ဖန်ဆင်းပြနိုင်ခြင်းသည် အတတ်ပညာမန္တန်ဖြင့် ပြီးစီးသောတန်ခိုးများဖြစ် သောကြောင့် ‘ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိ’ မည်၏။

(၁၀) တတ္ထ တတ္ထ သမ္မာပယောဂ ပစ္စယိဒ္ဓိ မည်ပုံ

ထိုထိုအလုပ်ကိစ္စမှန်သမျှ၌ နည်းမှန်လမ်းမှန် အားထုတ်မှုအမျိုးမျိုးကြောင့် အမှုကိစ္စအမျိုးမျိုး အောင်မြင်ပြီးမြောက် ပြည့်ခဲ့ခြင်းသည် ‘တတ္ထ တတ္ထ သမ္မာပယောဂ ပစ္စယိဒ္ဓိ’ မည်၏။ ဤတန်ခိုးနှင့်ပတ်သက်၍ ပဋိသန္ဓိဒါမဂ် ပါဠိတော်၌ အောက်ပါအတိုင်း ဟောတော်မူထား၏။

“ကာမအလိုမှထွက်မြောက်မှု နေက္ခမ္မဖြင့် ကာမစ္ဆန္ဒကို ပယ်ခြင်းသဘော သည် ပြီးမြောက်၏။ ဤသို့ ပြီးမြောက်ခြင်းသဘောသည် တတ္ထ တတ္ထ သမ္မာပယောဂ ပစ္စယိဒ္ဓိ-မည်၏။ ... (ပ)...အရဟတ္တမဂ်ဖြင့် အလုံးစုံသော ကိလေသာတို့ကို ပယ်ခြင်းသဘောသည် ပြီးမြောက်၏။ ဤသို့ ပြီးမြောက် ခြင်းသဘောသည် တတ္ထ တတ္ထ သမ္မာပယောဂ ပစ္စယိဒ္ဓိ-မည်၏။”

မှတ်ချက်။ ဤနောက်ဆုံးတန်ခိုးကို ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်၌ အကျင့်ပဋိပတ် နှင့်စပ်လျဉ်း၍ ဟောတော်မူခြင်းဖြစ်သည်။ လောကီလုပ်ငန်း ဆောင်တာများနှင့်စပ်၍ ဟောတော်မူခြင်းမဟုတ်ကြောင်း မှတ်သား ထားရမည်။

အဋ္ဌကထာတို့၏ ဖော်ပြချက်အရ-သကဋဗျူဟာ၊ စက္ကဗျူဟာ၊ ပဒုမဗျူဟာစသည်ဖြင့် စစ်ဆင်ရေးအတတ်ပညာများ၊ သင်္ချာပညာ၊ ဆေးပညာ၊ ဗေဒပညာ၊ ပိဋကတ်သင်ယူမှုပညာ၊ အယုတ်ဆုံး အားဖြင့် လယ်ထွန်ခြင်း၊ စိုက်ပျိုးခြင်းစသည့် သက်မွေးပညာ အမျိုးမျိုးတို့ကို ညွှန်းဆိုထားသည့် နည်းလမ်းများအတိုင်း ဆောင်ရွက် ကြသဖြင့် လုပ်ငန်းကိစ္စများ အောင်မြင်ပြီးမြောက် သွားခြင်းတို့ကို လည်း ဤတန်ခိုး၌ ထည့်သွင်းဖော်ပြထားသည်။

ဤနေရာ၌ ယူသင့်သော ဣဒ္ဓိ

ဤတန်ခိုးဣဒ္ဓိ ၁၀-မျိုးတို့တွင် “ဣဒ္ဓိဝိဓာယ=တန်ခိုးဖန်ဆင်းခြင်းအမျိုး မျိုးအလိုငှာ” ဟူသောပုဒ်၌ အလိုရှိအပ်သောတန်ခိုးဣဒ္ဓိမှာ အဓိဋ္ဌာနိဒ္ဓိ=အဓိဋ္ဌာန် ဖန်ဆင်းခြင်းတန်ခိုး ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော်လည်း အဘိညာဓိသံသ= အဘိညာဉ်၏ အကျိုးအာနိသင်-ဟုဆိုသဖြင့် ဝိကုဗ္ဗနိဒ္ဓိနှင့် မနောမယိဒ္ဓိတို့ကိုလည်း ယူသင့်ပါသည်။

ဣဒ္ဓိဝိဓ-ဟူသည်

ဣဒ္ဓိဝိဓ-ဟူသည် တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုအဖို့ (ဣဒ္ဓိကောဋ္ဌသ)၊ တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု အမျိုးမျိုး(ဣဒ္ဓိဝိကုဗ္ဗန)ကို ဆိုလိုပါသည်။

စိတ်ကို ရှေးရှုဆောင်ခြင်း

စိတ္တအဘိနီဟရဏ=စိတ်ကို ရှေးရှုဆောင်ခြင်း-ဟူသည်မှာ အင်္ဂါရှစ်ပါး ရှိသော စတုတ္ထဈာန်စိတ်သည် အဘိညာဉ်၏အခြေခံဖြစ်လတ်သော် တန်ခိုးအမျိုးမျိုး ပြီးမြောက်နိုင်၏။ ဤသို့ ပြီးမြောက်မှုကိုရရန်အတွက် ပရိကံစိတ်ကို ရှေးရှုဆောင် ခြင်း၊ ကသိုဏ်းအာရုံမှ ဖွဲ့၍ တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုသို့ ရှေးရှုစေလွှတ်ခြင်းကို ဆိုလို ပါသည်။

စိတ်ကို ရှေးရှုညွှတ်စေခြင်း

စိတ္တ အဘိနီဇ္ဇာမန = စိတ်ကို ရှေးရှုညွှတ်စေခြင်း-ဟူသည်မှာ အဆိုပါ ပရိကံစိတ်ကို ရအံ့လတ္တံ့သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုသို့ ကိုင်းရှိုင်းမှုကိုပြုခြင်း-ဟုဆို လိုပါသည်။

တစ်ဖန်ခံစားခြင်း

ပစ္စနဘောတိ=တစ်ဖန်ခံစားခြင်းဟူသည်မှာ မျက်မှောက်ခံစားခြင်း၊ တွေ့ထိခြင်း၊ မျက်မှောက်ပြုခြင်း၊ ရောက်ခြင်းကို ဆိုလိုပါသည်။

တစ်ယောက်တည်းက အများဖြစ်ခြင်း

တန်ခိုးဣဒ္ဓိ မဖန်ဆင်းမီ ရှေးအခါ၌ နဂိုပကတိတစ်ယောက်တည်း ဖြစ်ပါသော်လည်း ဖန်ဆင်းထားသည့် နိမ္မိတပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အနီး၌သွားလာရန် အတွက်ဖြစ်စေ၊ ယင်းနိမ္မိတပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် အတူသွားလာရန်အတွက်ဖြစ်စေ၊ ပါဠိကိုရွတ်ဆိုရန်အတွက်ဖြစ်စေ၊ ပြဿနာကို မေးမြန်းရန်အတွက်ဖြစ်စေ အယောက် တစ်ရာ၊ အယောက်တစ်ထောင်စသည်ဖြင့် အများအပြား ဖန်ဆင်းလေ၏။ ယင်းကို “တစ်ယောက်တည်းက အများဖြစ်ခြင်း” (ဧကောပိ ဟုတွာ ဗဟုဓာ ဟောတိ)ဟု ခေါ်၏။ (စည်၃။ ၃၇-၃၈)

တန်ခိုးဖန်ဆင်းရန်အတွက် လိုအပ်သော
တရားများ

တန်ခိုးလူဒွိဖန်ဆင်းရန်အတွက် လိုအပ်သောတရားများမှာ -

- (က) ဘူမိ ၄-ပါး
- (ခ) ပါဒ ၄-ပါး
- (ဂ) ပဒ ၈-ပါး
- (ဃ) မူလ ၁၆-ပါး တို့ဖြစ်သည်။

(က) ဘူမိ ၄-ပါး

ဘုံအဆင့်ခေါ် ဘူမိ ၄-ပါးဟူသည်မှာ ပထမဇ္ဈာနဘူမိ၊ ဒုတိယဇ္ဈာနဘူမိ၊ တတိယဇ္ဈာနဘူမိ၊ စတုတ္ထဇ္ဈာနဘူမိ တို့ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဓမ္မသေနာပတိ အရှင်သာရိပုတ္တရာက -

- (၁) ပထမဈာန်သည် နီဝရဏကင်းဆိတ်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော ပိဝေကဘူမိ မည်၏။
- (၂) ဒုတိယဈာန်သည် ပီတိသုခကြောင့်ဖြစ်သော ပီတိသုခဘူမိ မည်၏။
- (၃) တတိယဈာန်သည် ဥပေက္ခာသုခကြောင့်ဖြစ်သော ဥပေက္ခာသုခဘူမိ မည်၏။
- (၄) စတုတ္ထဈာန်သည် ဒုက္ခလည်းမဟုတ်၊ သုခလည်းမဟုတ်သော ဥပေက္ခာကြောင့် ဖြစ်သော အဒုက္ခမသုခဘူမိ မည်၏-ဟူ၍ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

ဈာန်လေးပါးကို သမ္ဘာရဘူမိ၊ ပကတိဘူမိ
ခွဲခြားပုံ

ဈာန်လေးပါးတို့တွင် ပထမဈာန်၊ ဒုတိယဈာန်၊ တတိယဈာန် ဤဈာန်သုံးပါး တို့သည် ပီတိပျံ့နှံ့ခြင်း၊ သုခပျံ့နှံ့ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဈာန်ချမ်းသာနှင့်ယှဉ်သော အမှတ်သညာ၊ ပေါ့ပါးခြင်းနှင့်ယှဉ်သော အမှတ်သညာသို့ သက်ရောက်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း ပေါ့ပါးနူးညံ့ အမှု၌ခံသောကိုယ်ရှိသည်ဖြစ်၍ တန်ခိုးလူဒွိဖန်ဆင်းမှုသို့ ရောက်လေတော့၏။ ထိုသို့ရောက်သဖြင့် စတုတ္ထဈာန်၏အကြောင်း အဆောက်အဦများဖြစ်သောကြောင့် ယင်းဈာန်သုံးပါးကို ‘သမ္ဘာရဘူမိ’ဟုခေါ်သည်။

စတုတ္ထဈာန်သည် တန်ခိုးလူဒွိဖန်ဆင်းရန် ပင်ကိုယ်ပကတိဘုံဖြစ်သောကြောင့် ‘ပကတိဘူမိ’ မည်၏။

(ခ) ပါဒ ၄-ပါး

တန်ခိုးလူဒွိဖန်ဆင်းမှု၏ ပါဒခေါ် အခြေခံအကြောင်းတို့သည် ၄-ပါး ရှိ၏။

၄င်းတို့မှာ -

- (၁) ဆန္ဒလွန်ကံသောသမာဓိ(ဆန္ဒသမာဓိ)၊
ပြင်းစွာအားထုတ်မှုသင်္ခါရ(ပဓာနသင်္ခါရ)တို့နှင့် ပြည့်စုံသောလူဒွိပါဒ်၊
- (၂) ဝီရိယလွန်ကံသောသမာဓိ(ဝီရိယသမာဓိ)၊
ပြင်းစွာအားထုတ်မှုသင်္ခါရ(ပဓာနသင်္ခါရ)တို့နှင့် ပြည့်စုံသောလူဒွိပါဒ်၊
- (၃) စိတ္တလွန်ကံသောသမာဓိ(စိတ္တသမာဓိ)၊
ပြင်းစွာအားထုတ်မှုသင်္ခါရ(ပဓာနသင်္ခါရ)တို့နှင့် ပြည့်စုံသောလူဒွိပါဒ်၊
- (၄) ပညာလွန်ကံသောသမာဓိ(ဝီရိယသမာဓိ)၊
ပြင်းစွာအားထုတ်မှုသင်္ခါရ(ပဓာနသင်္ခါရ)တို့နှင့် ပြည့်စုံသောလူဒွိပါဒ်
တို့ဖြစ်သည်။

ဆန္ဒသမာဓိ ဟူသည်

ဆန္ဒဟူသောအကြောင်းရှိသော သမာဓိ (ဝါ) ဆန္ဒလွန်ကံသောသမာဓိသည် ‘ဆန္ဒသမာဓိ’ မည်၏။ ဤဆန္ဒသမာဓိ-ဟူသောအမည်သည် ပြုလိုသောဆန္ဒကို အဓိပတိအကြီးအမှူးပြု၍ ရအပ်သောသမာဓိ၏အမည် ဖြစ်ပါသည်။

ပဓာနသင်္ခါရ ဟူသည်

ပြင်းစွာအားထုတ်ကြောင်းဖြစ်ကုန်သော သင်္ခါရတို့သည် ‘ပဓာနသင်္ခါရ’တို့ မည်၏။ ဤပဓာနသင်္ခါရ-ဟူသောအမည်သည် ကိစ္စလေးပါးကို ပြီးစေသောလုံ့လ (သမ္ပပ္ပဓာန်)၏အမည် ဖြစ်ပါသည်။

လူဒွိပါဒ် မည်ပုံ

ဆန္ဒသမာဓိနှင့်ပဓာနသင်္ခါရတို့သည် ပြီးစီးမှု(နိပ္ပတ္တိ)، ပြီးမြောက်မှု(လုဇ္ဈန) အနက်သဘောကြောင့် လူဒွိ-မည်ပါသည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် ယင်းဆန္ဒသမာဓိနှင့် ပဓာနသင်္ခါရတို့သည် သတ္တဝါတို့၏ ကြီးပွားမြင့်မြတ်ကြောင်း တရားများဖြစ်သောကြောင့် လူဒွိ-မည်ပါသည်။

ဤလူဒွိမည်သော သမာဓိ၊ ဝီရိယတို့နှင့်ယှဉ်သော အဘိညာဉ်စိတ်၊ စေတသိက်အပေါင်းသည် ယင်းသမာဓိ၊ ဝီရိယတို့၏ တည်ရာအခြေခံအကြောင်းများ ဖြစ်သောကြောင့် ပါဒ-မည်၏။ သို့ဖြစ်၍ လူဒွိပါဒ်-ဟူသည် ဆန္ဒသမာဓိနှင့်

ပဓာနသင်္ခါရတို့၏ တည်ရာအခြေခံအကြောင်းဖြစ်သော ယှဉ်ဖက်အဘိညာဉ်စိတ်၊ စေတသိက်အပေါင်းကို ‘ဣဒ္ဓိပါဒ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့ကြောင့် ဝိဘင်းပါဠိတော်၌- “ဣဒ္ဓိပါဒေါတိ ယထာဘူတဿ ဝေဒနာ- ကွန္ဓော... (ပ)...ဝိညာဏကွန္ဓော” ဟူ၍ ဟောတော်မူထားခြင်း ဖြစ်သည်။ အဓိပ္ပါယ်မှာ- “ဣဒ္ဓိပါဒ်ဟူသည်ကား ဆိုခဲ့ပြီးသော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သော သူ၏ ဝေဒနာကွန္ဓာ၊ သညာကွန္ဓာ၊ သင်္ခါရကွန္ဓာ၊ ဝိညာဏကွန္ဓာပေတည်း” ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။ (ဧည့်၊ ၄၂-၄၃)

တစ်နည်း ဣဒ္ဓိပါဒ်မည်ပုံ

“ပဇ္ဇတေ အနေနာတိ ပါဒေါ” ဟူသည်နှင့်အညီ ရောက်ကြောင်းဖြစ်သော ကြောင့် ပါဒ-မည်၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် “ဣဒ္ဓိယာ ပါဒေါ ဣဒ္ဓိပါဒေါ” ဟူသည်နှင့်အညီ ပြီးမြောက်ခြင်းသို့ ရောက်ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့်လည်း ဣဒ္ဓိပါဒ်(ဣဒ္ဓိပါဒ်) မည်ပါသည်။ ဤဣဒ္ဓိပါဒ်-ဟူသောအမည်သည် ဆန္ဒစသည်တို့၏အမည် ဖြစ်၏။ ဤအဆိုကို ထောက်ခံသောဟောတော်မူချက်မှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်၏။

“ရဟန်းတို့...ယောဂီရဟန်းသည် ဆန္ဒကိုမှီ၍ သမာဓိကို အကယ်၍ ရငြားအံ့၊ စိတ္တေကဂ္ဂတာကို ရငြားအံ့၊ ဤသမာဓိကို ဆန္ဒသမာဓိ-ဟူ၍ ဆိုအပ်၏။ ထိုယောဂီရဟန်းသည် မဖြစ်သေးသော ယုတ်ညံ့သည့် အကုသိုလ်တရားတို့ကို မဖြစ်စေခြင်းငှာ အားထုတ်၏။ ... (ပ)...ထိုအားထုတ်မှုလုံ့လကို ပဓာနသင်္ခါရ-ဟူ၍ ဆိုအပ်၏။ ဤသို့လျှင် ဆန္ဒသည်လည်းကောင်း၊ သမာဓိသည်လည်းကောင်း၊ ပဓာနသင်္ခါရသည်လည်းကောင်း ဖြစ်ကုန်၏။ ဤသဘောကို ဆန္ဒသမာဓိ၊ ပဓာနသင်္ခါရနှင့်ပြည့်စုံသော ဣဒ္ဓိပါဒ်-ဟူ၍ ခေါ်ဆိုအပ်၏။” မှတ်ချက်။ ကြွင်းသော ဣဒ္ဓိပါဒ်တို့ကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း မှတ်ပါ။

(ဂ) ပဒ ၈-ပါး

“ရဟန်းတို့...တန်ခိုးဣဒ္ဓိသို့ရောက်ကြောင်း ပဒ ၈-ပါးတို့ကား အဘယ်နည်း? ယောဂီရဟန်းသည် ဆန္ဒကိုမှီ၍ သမာဓိကို အကယ်၍ ရငြားအံ့၊ စိတ္တေကဂ္ဂတာကို ရငြားအံ့၊ ဆန္ဒသည် သမာဓိမဟုတ်၊ သမာဓိသည် ဆန္ဒမဟုတ်၊ ဆန္ဒက တစ်ခြား၊ သမာဓိက တစ်ခြားဖြစ်၏။” ဤသို့စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူထားသော ကြောင့် တန်ခိုးဣဒ္ဓိသို့ရောက်ကြောင်း အသေးစိတ်အကြောင်းတရားခေါ် ပဒတို့မှာ-

- (၁) ဆန္ဒ (၂) သမာဓိ (၅) စိတ္တ (၆) သမာဓိ
- (၃) ဝီရိယ (၄) သမာဓိ (၇) ဝီရိယ (၈) သမာဓိ တို့ဖြစ်ပါသည်။

မှန်၏။ တန်ခိုးဣဒ္ဓိဖန်ဆင်းလိုခြင်း ဆန္ဒသည် သမာဓိနှင့်တစ်ပေါင်းတည်း ဖြစ်မှသာလျှင် ပြီးမြောက်နိုင်၏။ ဝီရိယစသည်တို့လည်း ဤနည်းအတိုင်းပင် ဖြစ်၏။

(ဃ) မူလ ၁၆-ပါး

တန်ခိုးဣဒ္ဓိပြီးမြောက်မှု၏ အရင်းအမြစ် မူလတို့မှာ -

- (၁) မတွန့်ဆုတ်သောစိတ်သည် ပျင်းရိခြင်းကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၂) မတက်ကြွ မပျံ့လွင့်သောစိတ်သည် ပျံ့လွင့်မှုကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၃) ကပ်ငြိသောအားဖြင့် မညွတ်သောစိတ်သည် တပ်မက်မှုရာဂကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၄) မစွဲခွာသောစိတ်သည် ပြစ်မှားမှုဗျာပါဒကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၅) ငါကောင်အနေဖြင့် မမှီသောစိတ်သည် အမြင်မှားမှုဒိဋ္ဌိကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၆) နှစ်သက်တပ်စွဲလျက် မဖွဲ့အပ်သောစိတ်သည် နှစ်သက်တပ်စွဲမှု ဆန္ဒရာဂကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၇) လိုချင်တပ်မက်မှုမှ လွတ်မြောက်သောစိတ်သည် ကာမရာဂကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၈) ကိလေသာနှင့် မယှဉ်သောစိတ်သည် ပူပန်ညစ်နွမ်းမှု ကိလေသာကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၉) ကိလေသာအပိုင်းအခြားကင်းအောင် ပြုထားပြီးသောစိတ်သည် ကိလေသာဟူသော အပိုင်းအခြားကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၁၀) ကိလေသာအဖော်မမှီးသဖြင့် တစ်ခုတည်းသောသဘော၌ တည်သောစိတ်သည် အထူးထူးသောကိလေသာကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၁၁) သဒ္ဓါက ချီးမြှောက်အပ်သောစိတ်သည် မယုံကြည်မှုကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၁၂) ဝီရိယက ချီးမြှောက်အပ်သောစိတ်သည် ပျင်းရိခြင်းကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၁၃) သတိက ချီးမြှောက်အပ်သောစိတ်သည် မေ့လျော့ခြင်းကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၁၄) သမာဓိက ချီးမြှောက်အပ်သောစိတ်သည် ပျံ့လွင့်မှုကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၁၅) ပညာက ချီးမြှောက်အပ်သော စိတ်သည် မသိမှု၊ အသိမှားမှုကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း၊
- (၁၆) ပညာအလင်းရောင်နှင့် တကွဖြစ်သောစိတ်သည် အဝိဇ္ဇာအမှောင်ကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း တို့ဖြစ်သည်။

မှတ်ချက်။

“သဒ္ဓါက ချီးမြှောက်အပ်သောစိတ်သည် မယုံကြည်မှုကြောင့် မတုန်လှုပ်ခြင်း” စသည်ဖြင့်-ပါးတို့ကို ရှေ့ပိုင်း၌ ပြဆိုခဲ့ပြီးဖြစ်သော်လည်း ဤနေရာ၌ တန်ခိုးလူ့ဒွါ၏ ဘူမိ၊ ပါဒ၊ ပဒ၊ မူလတို့ကို ပြခြင်းအကျိုးငှာ ထပ်မံ၍ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် ရှေ့ပိုင်း၌ ပြဆိုခြင်းသည် အဋ္ဌကထာနည်းအရ ဖြစ်၏။ ယခုတစ်ဖန်ထပ်၍ ဆိုခြင်းသည် ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်နည်း ဖြစ်၏။ ဤသို့ နည်းနှစ်ပါး၌ တွေဝေမှုမဖြစ်စေရန်အတွက်လည်း ထပ်မံ၍ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ (စည်း၊ ၄၄-၄၅)

တန်ခိုးလူ့ဒွါဖန်ဆင်းပုံ အစီအစဉ်

တန်ခိုးလူ့ဒွါဖန်ဆင်းလိုသော ပုဂ္ဂိုလ်သည်-

- (၁) တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု၏ ဘူမိ၊ ပါဒ၊ ပဒ၊ မူလတရားတို့နှင့် ပြည့်စုံရမည်။
 - (၂) အဘိညာဉ်၏အခြေခံဖြစ်သော စတုတ္ထဈာန်ကို ဝင်စားရမည်။
 - (၃) ထိုဈာန်မှထ၍ ‘အယောက်တစ်ရာဖြစ်စေ၊ အယောက်တစ်ထောင်ဖြစ်စေ’ စသည်ဖြင့် ပရိကံပြုရမည်။
 - (၄) ထို့နောက် အဘိညာပါဒကဈာန်ကို ပြန်ဝင်စားရမည်။
 - (၅) ထိုဈာန်မှထကာ ‘အယောက်တစ်ရာဖြစ်စေ၊ အယောက်တစ်ထောင်ဖြစ်စေ’ စသည်ဖြင့် အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။
- မှတ်ချက်။ အဓိဋ္ဌာန်ပြုသောစိတ်နှင့် အတူတကွ အယောက်တစ်ရာစသည် တစ်ပြိုင်နက် ဖြစ်ပေါ်၏။ အကယ်၍ ဖန်ဆင်းမှုမပြည့်စုံပါက နောက်တစ်ဖန် ပရိကံပြုပြီးလျှင် အဘိညာပါဒကဈာန်ကို နှစ်ကြိမ် မြောက်ပြန်ဝင်စားကာ ဈာန်မှထ၍ အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။ သံယုတ်အဋ္ဌကထာ၌လည်း တစ်ကြိမ်၊ နှစ်ကြိမ်ဝင်စားခြင်းငှာ သင့်၏-ဟု ဖွင့်ဆိုထား၏။

တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု၌ ပါဝင်သောစိတ်တို့၏ အာရုံ

- အဘိညာပါဒကဈာန်စိတ်သည် ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြု၏။
- ပရိကံစိတ်(ကာမာဝစရစိတ်)သည် ဖန်ဆင်းလိုသော အယောက်တစ်ရာ၊ တစ်ထောင် စသည်ကို အာရုံပြု၏။ သို့သော် အဆင်း၏အစွမ်းအားဖြင့်သာ အာရုံပြု၏။ ပညတ်၏အစွမ်းအားဖြင့် အာရုံပြုခြင်း မဟုတ်။
- အဓိဋ္ဌာန်စိတ်သည်လည်း ထို့အတူ တစ်ရာ၊ တစ်ထောင်ကို အာရုံပြု၏။

အဓိဋ္ဌာန်စိတ် ဖြစ်ပုံ

အယောက်တစ်ရာ၊ တစ်ထောင်ဖြစ်စေရန် နှလုံးသွင်း၍ အာဝဇ္ဇန်း၊ ပရိကံ၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ၊ ဂေါတြဘူဟူသော ကာမာဝစရစိတ်တို့ဖြစ်ပြီးနောက် စတုတ္ထဈာန်နှင့် ယှဉ်သောအဘိညာဉ်စိတ်ဖြင့် “တစ်ရာဖြစ်စေ၊ တစ်ထောင်ဖြစ်စေ” စသည်ဖြင့် ညွှတ်ကိုင်းခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်းကိုပင် အဓိဋ္ဌာန်သည်-ဟု ခေါ်သည်။ ထိုစိတ်သည် အပ္ပနာစိတ်ကဲ့သို့ပင် ဂေါတြဘူစိတ်၏ အခြားမဲ့၌ ရူပါဝစရစတုတ္ထဈာန်စိတ်နှင့်ယှဉ်၍ တစ်ကြိမ်တည်းသာ ဖြစ်ပေါ်၏။ ယင်းစိတ်ဖြစ်မှသာ တန်ခိုးဖန်ဆင်းခြင်း ကိစ္စ ပြီးမြောက်လေတော့၏။

ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်လာ တန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံ

ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်၌ -

[“ပကတိယာ ဧကော ဗဟုကံ အာဝဇ္ဇတိ သတံ ဝါ သဟဿံ ဝါ သတ- သဟဿံ ဝါ၊ အာဝဇ္ဇိတွာ ဉာဏေန အဓိဋ္ဌာတိ ‘ဗဟုကော ဟောမီ’တိ၊ ဗဟုကော ဟောတိ၊ ယထာ အာယသ္မာ စူဠပန္နကော။”]

- “ပကတိပင်ကိုယ်အားဖြင့် တစ်ပါးတည်းက တစ်ရာကိုသော်လည်းကောင်း၊ တစ်ထောင်ကိုသော်လည်းကောင်း၊ တစ်သိန်းကိုသော်လည်းကောင်း များစွာကို ဆင်ခြင်၏။ ဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ‘များစွာဖြစ်စေ’ဟု ဉာဏ်ဖြင့် အဓိဋ္ဌာန်၏။ များစွာသောကိုယ်သည် ဖြစ်၏။ အရှင်စူဠပန္နကကဲ့သို့တည်း။”ဟု ဟောတော်မူထား၏။ ဤဟောတော်မူချက်အရ -
- (က) တစ်ပါးတည်းက မိမိဖြစ်လိုသော တစ်ရာ၊ တစ်ထောင်၊ တစ်သိန်းစသည်ကို ဆင်ခြင်ရမည်။
 - (ခ) ဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ‘များစွာဖြစ်စေ’ဟု ဉာဏ်ဖြင့် အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။
 - (ဂ) အဓိဋ္ဌာန်သည့်အတိုင်း များစွာ ဖြစ်၏။ အရှင်စူဠပန္နက(စူဠပန်)ကဲ့သို့ မှတ်ပါ-ဟု တန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံကို ပြဆိုထားပါသည်။

မဆန့်ကျင်ပုံ

ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်လာ တန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံနှင့် ဝိသုဒ္ဓိမဂ်လာ တန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံတို့ ဆန့်ကျင်ကွဲပြားသည်-ဟုထင်ရသော်လည်း စင်စစ် ဆန့်ကျင်ကွဲပြားမှု မရှိပေ။ မဆန့်ကျင်ပုံကို ရှင်းပြရသော် -

- (က) တစ်ပါးတည်းက မိမိဖြစ်လိုသောတစ်ရာ၊ တစ်ထောင်၊ တစ်သိန်းစသည်ကို ဆင်ခြင်၏-ဟုဆိုခြင်းမှာ ပရိကံ၏အစွမ်းဖြင့် ဆိုထားခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဆင်ခြင်ခြင်းသည် ပရိကံပြုခြင်း ဖြစ်၏။

(ခ) ဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ‘များစွာ ဖြစ်စေ’ဟု ဉာဏ်ဖြင့် အဓိဋ္ဌာန်၏-ဟုဆိုခြင်းမှာ အဘိညာဉ်၏အစွမ်းဖြင့် ဆိုထားခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့ကြောင့် ပရိကံပြုပြီးလျှင် ထိုပရိကံစိတ်တို့၏အဆုံး၌ အဘိညာပါဒကဗျာန်ကို လင်စား၏။ ယင်းဗျာန်မှ ထပြီးလျှင် ‘များစွာသောကိုယ် ဖြစ်စေ’ဟု ဆင်ခြင်၍ ထိုဆင်ခြင်မှုအာဝဇ္ဇန်းစိတ်၏ နောက်၌ဖြစ်ကုန်သော သုံးကြိမ်၊လေးကြိမ်ကုန်သော ပရိကံ၊ဥပစာ၊အနုလုံ၊ဂေါတြဘူတိတို့၏ အခြားမဲ့၌ ပြီးမြောက်ခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ‘အဓိဋ္ဌာန်’အမည်ရသည် တစ်ခုတည်းသောအဘိညာဉ်ဖြင့် အဓိဋ္ဌာန်၏-ဟု မှတ်သားသားရပါမည်။

(စည်၃၊ ၄၉-၅၀)

အရှင်စူဠပန် အကြောင်း

ညီနောင်နှစ်ဦးတို့၏ ‘ပန္နက’အမည်ရခြင်းမှာ ခရီးသွားနေစဉ် လမ်းမပေါ်၌ ဖွားမြင်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အကြီးဖြစ်သူက ‘မဟာပန္နက’(မဟာပန်)၊ အငယ်ဖြစ်သူက ‘စူဠပန္နက’(စူဠပန်)ဟု အမည်တွင်၏။ မဟာပန်သည် ရဟန်းပြုပြီးနောက် ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တရဟန္တာ ဖြစ်သွား၏။ ညီဖြစ်သူ စူဠပန်ကိုလည်း သာသနာ့ဘောင်သို့ ဝင်ရောက်စေ၍ ရှင်ပြုပေးပြီးလျှင် အောက်ပါဂါထာကို အလွတ်အရ ကျက်မှတ်စေ၏။

ပဒုမံ ယထာ ကောကနဒံ သုဂန္ဓံ၊
 ပါတော သိယာ ဖုလ္လမဝီတဂန္ဓံ။
 အင်္ဂီရသံ ပဿ ဝိရောစမာနံ၊
 တပန္နမာဒိစ္စမိဝန္တလိက္ခေ။

ကောကနဒံ= ကောကနဒမည်သော၊ ပဒုမံ=ပဒုမ္မာကြာသည်၊ သုဂန္ဓံ ယထာ= မွေးကြိုင်သောအနံ့ရှိသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ပါတော= နံနက်စောစော နေထွက်ချိန်၌၊ အဝီတဂန္ဓံ= မကင်းမပြယ်သေးသော အနံ့ရှိသည်၊ သိယာ ယထာ= ဖြစ်ရာသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ သုဂန္ဓံ= သီလရနံ့စသည်တို့ဖြင့် မွေးကြိုင်သော အနံ့ရှိတော်မူသော၊ ဖုလ္လံ= အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်တို့ဖြင့် ငွားငွားစွင့်စွင့် ပွင့်တော်မူသည့် ဘုရားအဖြစ်သို့ရောက်တော်မူသော၊ အဝီတဂန္ဓံ= မကင်းမပြယ်သော သီလစသော အနံ့ရှိတော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို၊ ပဿ= ဖူးမြော်ပါလော့၊ အင်္ဂီရသံ= ပြုံးပြုံး ပြက်ပြက် ကိုယ်တော်မှထွက်သော ရောင်ခြည်တော်ရှိတော်မူသည်ဖြစ်၍၊ ဝိရောစ-မာနံ= တင့်တယ်သပ္ပာယ်တော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို၊ ပဿ= ဖူးမြော်ပါလော့။ အန္တလိက္ခေ= အရေးအသားမထင် ကောင်းကင်ပြင်၌၊ အာဒိစ္စံ လူဝ= ထွန်းလင်း

တောက်ပနေသော နေမင်းကြီးကဲ့သို့၊ တပန္နံ= ဉာဏ်တော်အရောင်တို့ဖြင့် ထွန်းလင်း တောက်ပတော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို၊ ပဿ= ဖူးမြော်လိုက်ပါလော့.....။

အဆိုပါ ဂါထာတော်ကို အရှင်စူဠပန်သည် လေးလတိုင်တိုင် ကျက်မှတ်ပါသော်လည်း မရနိုင်ဘဲရှိချေ၏။ သို့ဖြစ်၍ နောင်တော်မဟာပန်က အရှင်စူဠပန်အား သာသနာတော်နှင့် မထိုက်တန်သူ-ဟုဆိုကာ ကျောင်းတော်မှ နှင်ထုတ်လိုက်လေ၏။ ထိုစဉ်အချိန်က မဟာပန်ထေရ်သည် ဆွမ်းညွှန်းရဟန်း(ဘတ္တ၊ဒွေသက)တာဝန်ကို ယူထားရသူ ဖြစ်၏။ နောက်တစ်နေ့အတွက် ဆရာဇီဝက၏ ပင့်လျှောက်ချက်အရ ဘုရားအမှူးရှိသော ရဟန်းငါးရာတို့ ဆရာဇီဝက၏အိမ်သို့ ဆွမ်းဘုဉ်းပေးကြရန် ညွှန်ကြားရာတွင် အရှင်စူဠပန်ကို ချန်ထားခဲ့၏။ အရှင်စူဠပန်သည် တံခါးမုခ်၌ ရပ်လျက် ငိုကြွေးနေ၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် မြင်တော်မူပြီး ကြွချီတော်မူလာကာ အကြောင်းစုံကို မေးမြန်းသိရှိတော်မူပြီးနောက် အရှင်စူဠပန်ကို နှစ်သိမ့်အားပေးတော်မူ၏။

ထို့နောက် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် အရှင်စူဠပန်အား လက်မောင်းကို ဆွဲကိုင်၍ ကျောင်းတော်အတွင်းသို့ ခေါ်ဆောင်သွားပြီးလျှင် အဝတ်အပိုင်းအစတစ်ခုကို တန်ခိုးဖြင့်ဖန်ဆင်းတော်မူကာ ဤအဝတ်ကို “ရဇောဟရဏံ=မြူကိုဆောင်၏၊ ရဇောဟရဏံ=မြူကိုဆောင်၏”ဟု ရွတ်ဆို၍ လက်ဖြင့်ဆုပ်နယ်ပေးရမည်-ဟု မိန့်တော်မူပြီး ထိုအဝတ်ကို အရှင်စူဠပန်အား ပေးသနားတော်မူ၏။

အရှင်စူဠပန်လည်း မြတ်စွာဘုရား မိန့်မှာတော်မူသည့်အတိုင်း ပြုလုပ်နေစဉ် အဝတ်ပိုင်းစသည် တဖြည်းဖြည်း မည်းညစ်လာ၏။ ဤအခြင်းအရာကို တွေ့မြင်သောအခါ “ဤအဝတ်သည် မြတ်ဗုဒ္ဓပေးသနားတော်မူစဉ်က အလွန်ဖြူစင်သော အဝတ် ဖြစ်၏။ ယခုမူ မည်းညစ်သွားချေပြီ၊ စင်စစ် ဤအဝတ်၌ အပြစ်မရှိ၊ အပြစ်ရှိသည်ကား ဤငါ၏ခန္ဓာကိုယ်ပင်တည်း၊ ခန္ဓာကိုယ်နှင့်ဆက်စပ်သောကြောင့် သာ ညစ်နွမ်းရခြင်း ဖြစ်ပေ၏”ဟု နှလုံးသွင်းမိပြီးလျှင် ခန္ဓာ၌ ဉာဏ်ချ၍ ဝိပဿနာတင်ကာ ဂေါတြဘူဉာဏ်အနီးသို့ ရောက်လေ၏။

ထိုအခိုက် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ခြောက်သွယ်ရောင်ခြည် ကွန့်မြူး ထုတ်လွှတ်တော်မူ၍ အရှင်စူဠပန်အား ဂန္ဓကုဋီကျောင်းတော်မှ အောက်ပါ တရားဂါထာသုံးပုဒ်ကို ဟောကြားတော်မူလေ၏။

ရာဂေါ ရဇော န စ ပန ရေဏှ ဝုစ္စတိ၊
 ရာဂဿေတံ အဓိဝစနံ ရဇောတိ။
 ဇေတံ ရဇံ ဝိပ္ပဇဟိတွာ ပဏှိတာ၊
 ဝိဟရန္တိ တေ ဝိဂတရဇဿ သာသနေ။

ရာဂေါ= တပ်မက်မှုရာဂသည်။ ရဇော= ကြေးညှော်အညစ်အကြေးပေတည်း။
 ရေဏု= မြူမှုန်ကို၊ နှစ် ၈ ပန ဝုစ္စတိ= ကြေးညှော်အညစ်အကြေးဟု မဆိုအပ်။
 ရဇောတိ ဇတံ= ကြေးညှော်အညစ်အကြေးဟူသော ဤအမည်သည်။ ရာဂဿ=
 တပ်မက်မှုရာဂ၏။ အဓိဝစနံ= အမည်ပေတည်း။ ပဏ္ဍိတာ= ပညာရှိတို့သည်။
 ဇတံ ရဇံ= တပ်မက်မှုဟူသော ဤရာဂအညစ်အကြေးကို၊ ဝိပဇ္ဇဟိတ္တာ= ပယ်စွန့်
 ကုန်၍၊ တေ= ထိုပညာရှိတို့သည်၊ ဝိဂတရဇဿ= ကိလေသာမြူ အညစ်အကြေး
 ကင်းသောမြတ်ဗုဒ္ဓ၏။ သာသနေ= သာသနာတော်၌၊ ဝိဟရန္တိ= နေထိုင်ကြပေ
 ကုန်၏။

ဒေါသော ရဇော နှစ် ၈ ပန ရေဏု ဝုစ္စတိ၊
 ဒေါသဿေတံ အဓိဝစနံ ရဇောတိ။
 ဇတံ ရဇံ ဝိပဇ္ဇဟိတ္တာ ပဏ္ဍိတာ၊
 ဝိဟရန္တိ တေ ဝိဂတရဇဿ သာသနေ။

ဒေါသော= စိတ်ဆိုးပြစ်မှားမှုဒေါသသည်။ ရဇော= ကြေးညှော်အညစ်အကြေး
 ပေတည်း။ ရေဏု= မြူမှုန်ကို၊ နှစ် ၈ ပန ဝုစ္စတိ= ကြေးညှော်အညစ်အကြေးဟု
 မဆိုအပ်။ ရဇောတိ ဇတံ= ကြေးညှော်အညစ်အကြေးဟူသော ဤအမည်သည်။
 ဒေါသဿ= စိတ်ဆိုးပြစ်မှားမှု ဒေါသ၏။ အဓိဝစနံ= အမည်ပေတည်း။ ပဏ္ဍိတာ=
 ပညာရှိတို့သည်။ ဇတံ ရဇံ= စိတ်ဆိုးပြစ်မှားမှုဟူသော ဤဒေါသအညစ်အကြေးကို၊
 ဝိပဇ္ဇဟိတ္တာ= ပယ်စွန့်ကုန်၍၊ တေ= ထိုပညာရှိတို့သည်၊ ဝိဂတရဇဿ=
 ကိလေသာမြူ အညစ်အကြေးကင်းသော မြတ်ဗုဒ္ဓ၏။ သာသနေ= သာသနာတော်၌၊
 ဝိဟရန္တိ= နေထိုင်ကြပေကုန်၏။

မောဟော ရဇော နှစ် ၈ ပန ရေဏု ဝုစ္စတိ၊
 မောဟဿေတံ အဓိဝစနံ ရဇောတိ။
 ဇတံ ရဇံ ဝိပဇ္ဇဟိတ္တာ ပဏ္ဍိတာ၊
 ဝိဟရန္တိ တေ ဝိဂတရဇဿ သာသနေ။

မောဟော= အမှန်ကိုမသိမှု၊ အသိမှားမှု မောဟသည်။ ရဇော= ကြေးညှော်
 အညစ်အကြေးပေတည်း။ ရေဏု= မြူမှုန်ကို၊ နှစ် ၈ ပန ဝုစ္စတိ= ကြေးညှော်
 အညစ်အကြေးဟု မဆိုအပ်။ ရဇောတိ ဇတံ= ကြေးညှော်အညစ်အကြေးဟူသော
 ဤအမည်သည်။ မောဟဿ= အမှန်ကိုမသိမှု၊ အသိမှားမှု မောဟ၏။ အဓိဝစနံ=
 အမည်ပေတည်း။ ပဏ္ဍိတာ= ပညာရှိတို့သည်။ ဇတံ ရဇံ= အမှန်ကိုမသိမှု၊ အသိ
 မှားမှုဟူသော ဤမောဟအညစ်အကြေးကို၊ ဝိပဇ္ဇဟိတ္တာ= ပယ်စွန့်ကုန်၍၊ တေ=

ထိုပညာရှိတို့သည်၊ ဝိဂတ ရဇဿ= ကိလေသာမြူ အညစ်အကြေးကင်းသော
 မြတ်ဗုဒ္ဓ၏။ သာသနေ= သာသနာတော်၌၊ ဝိဟရန္တိ= နေထိုင်ကြပေကုန်၏။

အရှင်စူဠပန်သည် အထက်ပါ တရားဒေသနာသုံးပုဒ်ကို နာကြားရပြီးနောက်
 တရားတော်အဆုံး၌ ပဋိသန္တိဒါလေးပါး၊ အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးနှင့်တကွ ရဟန္တာ
 အဖြစ်သို့ ရောက်လေ၏။

နောက်တစ်နေ့ မြတ်စွာဘုရားနှင့် နောက်ပါရဟန်းတော်များ ဆရာဇီဝက၏
 အိမ်သို့ ဆွမ်းဘုဉ်းပေးရန် ကြွတော်မူကြ၏။ ဆရာဇီဝကအိမ်၌ ရဟန်းတစ်ပါး
 ကျောင်း၌ကျန်နေသေးကြောင်း မြတ်စွာဘုရားမိန့်ကြားတော်မူသဖြင့် ယောက်ျား
 တစ်ယောက်ကို အပင့်ခိုင်းလေ၏။ အရှင်စူဠပန်လည်း မြတ်စွာဘုရားနှင့် ရဟန်းတော်
 များ ဆွမ်းစားကြတော်မူသောအချိန်မှစ၍ မိမိကိုယ်ကို အပါးတစ်ထောင်ဖန်ဆင်း
 ကာ ဆွမ်းစားပင့်လျှောက်လာသည်အထိ စောင့်ဆိုင်းနေ၏။ ဆွမ်းပင့်ယောက်ျား
 သည် ကျောင်းဝန်းအတွင်း၌ သင်္ကန်းရောင်တစ်ထိန်ထိန်ဖြင့် ရဟန်းတော်အများ
 အပြားကို တွေ့မြင်ရသောအခါ မည်သည့်ရဟန်းကို ပင့်လျှောက်ရမည်ကို မသိဘဲ
 ဆရာဇီဝကအိမ်သို့ ပြန်ရောက်လာ၏။ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ မိန့်မှာတော်မူချက်အရ
 နောက်တစ်ကြိမ်ပြန်သွားပြီးလျှင် ဦးစွာတွေ့မြင်ရသည့် ရဟန်း၏သင်္ကန်းကို ဆွဲကိုင်
 ကာ ပင့်လျှောက်သောအခါမှသာ နိမ္မိတရုပ်ပွားများ ကွယ်ပျောက်ကုန်၏။ ထို့နောက်
 အရှင်စူဠပန်သည် ဆွမ်းပင့်ယောက်ျားကို ပြန်လွှတ်လိုက်ပြီးလျှင် မျက်နှာသစ်
 ခြင်းအမှုကိစ္စသည်တို့ကို ပြုလုပ်ပြီးနောက် ဆရာဇီဝက၏အိမ်၌ မိမိအတွက်
 ခင်းထားအပ်သောနေရာသို့ ဆွမ်းပင့်ယောက်ျားထက် ဦးစွာ အရှင်ရောက်နှင့်နေ၏။

ဤသည်မှာ အရှင်စူဠပန်၏ ပကတိပင်ကိုယ်တစ်ပါးတည်းမှ အပါး
 တစ်ထောင်ဖန်ဆင်းသည့် တန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံသာမက ဖြစ်ပါသည်။(စည်၊ ၃၊ ၅၀-၅၆)

အထူးသတ်မှတ်ချက်မရှိသော
 တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု

အထူးသတ်မှတ်ချက်မရှိသည့် တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု၌ ဖန်ဆင်းထားသော နိမ္မိတ
 ရုပ်ပွားများစွာတို့သည် ဖန်ဆင်းသူတန်ခိုးရှင်နှင့် အလုံးစုံတူညီကြကုန်၏။ ဖန်ဆင်းသူ
 တန်ခိုးရှင်က ထိုင်လျှင် နိမ္မိတရုပ်ပွားများကလည်း လိုက်ထိုင်ကြကုန်၏။ ထို့အတူ
 ရပ်သည်ဖြစ်စေ၊ စကားပြောဆိုသည်ဖြစ်စေ၊ ဆိတ်ဆိတ်နေသည်ဖြစ်စေ ဖန်ဆင်းသူ
 တန်ခိုးရှင် ပြုလုပ်သည့်အမှုအရာအတိုင်း တစ်သွေမတိမ်း နိမ္မိတရုပ်ပွားများကလည်း
 ထပ်တူပြုလုပ်ကြကုန်၏။

အထူးထူး အထွေထွေ တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု

အကယ်၍ အထူးထူး အထွေထွေ ဖန်ဆင်းလိုလျှင်လည်း အချို့က ပထမ အရွယ်ပုံစံ၊ မဇ္ဈိမအရွယ်ပုံစံ၊ ပစ္ဆိမအရွယ်ပုံစံ၊ အချို့က ဆံပင်ရှည်၊ အချို့ကဆံပင် တစ်ဝက်၊ အချို့ကဆံပင်မရှိ ခေါင်းတုံးထားပုံ၊ အချို့က ဆံပင်အဖြူ၊အမည်းရော နေပုံ၊ အချို့က အနီရောင်တစ်ဝက်ရှိသော သင်္ကန်းကိုဝတ်ရုံထားပုံ၊ အဝါဖျော့ဖျော့ရော နေသည့်သင်္ကန်းကို ဝတ်ရုံထားပုံ၊ အချို့က ပါဠိရွတ်ဖတ်နေပုံ၊ အချို့က တရားဟော နေပုံ၊ အချို့က သာယာနာပျော်ဖွယ်အသံဖြင့် တရားတော်ကို ရွတ်ဖတ်နေပုံ၊ အချို့က ပြဿနာအမေး-အဖြေ ပြုလုပ်နေပုံ၊ အချို့က သင်္ကန်းဆိုးရေကျိုချက်နေပုံ၊ အချို့က သင်္ကန်းချုပ်နေပုံ၊ အချို့က သင်္ကန်းလျှော်ဖွတ်နေပုံစသည်ဖြင့် အထူးထူး အထွေထွေ ဖန်ဆင်းနိုင်၏။

ဤသို့ ဖန်ဆင်းနိုင်အောင် တန်ခိုးရှင်ရဟန်းသည် အဘိညာပါဒကဏ္ဍန် မှထ၍ ‘ဤမျှသောရဟန်းတို့သည် ပထမအရွယ် ပုံစံရှိသည် ဖြစ်ကြစေ’ အစရှိ သောနည်းဖြင့် ပရိကံပြုပြီးလျှင် တစ်ဖန် ပါဒကဏ္ဍန်ကိုဝင်စား၍ ထိုဈာန်မှထကာ အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။ အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် ဖန်ဆင်းလိုသော နိမ္မိတ အမျိုးမျိုးတို့သည် ဖန်ဆင်းလိုသည့်အတိုင်း ပြည့်စုံပြီးမြောက်လေ၏။

မှတ်ချက်။ ပြဆိုခဲ့ပြီးသော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုများသည် တစ်ပါးတည်းက အများ ဖြစ်အောင်ဖန်ဆင်းပုံ (ဧကောပိ ဟုတွာ ဗဟုဓာ ဟောတိ) ဖြစ်၏။

တန်ခိုး ရုပ်သိမ်းမှု

တန်ခိုးရှင်ရဟန်းသည် အများဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းပြီး၍ တစ်ဖန် “တစ်ပါး တည်းဖြစ်လျက် စကြိုသွားအံ့၊ ပါဠိရွတ်ဆိုအံ့” စသည်ဖြင့် ကြံစည်၍သော် လည်းကောင်း၊ “ဤကျောင်းတိုက်သည် ရဟန်းသံဃာနည်း၏။ အကယ်၍ လူတို့ ရောက်ရှိလာပြီး ဤမျှများပြားသည့် ပုံစံတူရဟန်းတို့ကို တွေ့မြင်သွားလျှင် ငါ့ကို တန်ခိုးရှင်မှန်း သိသွားပေလိမ့်မည်” ဟူ၍ အလိုနည်းခြင်းကြောင့်သော်လည်းကောင်း အဓိဋ္ဌာန်ပြုထားသည့် အချိန်မကုန်မီအတွင်း၌ တစ်ပါးတည်းပြန်ဖြစ်လိုလျှင်-

- ပါဒကဏ္ဍန်ကို ဝင်စားရမည်။
 - ပြီးလျှင် ထိုပါဒကဏ္ဍန်မှ ထ၍ ‘တစ်ပါးတည်း ဖြစ်လို၏’ဟု ပရိကံပြုရမည်။
 - ထို့နောက် ပါဒကဏ္ဍန်ကို ပြန်ဝင်စားရမည်။
 - ထိုဈာန်မှထပြီးလျှင် ‘တစ်ပါးတည်း ဖြစ်စေ’ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။
- အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် တစ်ပါးတည်း ဖြစ်လေတော့၏။

မှတ်ချက်။

ဤသို့ ရုပ်သိမ်းမှုမပြုလျှင် မူလပိုင်းခြားထားသည့် ကာလပြည့်လျှင် တစ်ပါးတည်း ပြန်ဖြစ်သွား၏။ အဓိဋ္ဌာန်ကာလမပြည့်မီ တန်ခိုး ရုပ်သိမ်း၍ တစ်ပါးတည်းပြန်ဖြစ်လိုမှုကို (ဗဟုဓာပိ ဟုတွာ ဧကော ဟောတိ) ဟုဆိုသည်။

ပေါ်လွင်ထင်ရှားအောင် ‘တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု

ပေါ်လွင်ထင်ရှားအောင် တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု (အာဝိဘာဝ)ဟူသည်မှာ- အမှိုက် အမှောင်ဖြစ်နေလျှင် အလင်းဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း၊ ဖုံးကွယ်နေလျှင် ဟင်းလင်း ပွင့်အောင်၊ ပေါ်လွင်အောင်ပြုခြင်း၊ မထင်ရှားလျှင် ထင်ရှားအောင်ပြုခြင်းကို ဆိုလို သည်။ တန်ခိုးရှင်သည် ဖုံးကွယ်နေသူကို တွေ့မြင်လိုလျှင်၊ အဝေး၌ရှိသောသူကို တွေ့မြင်လိုလျှင်၊ မိမိကိုယ်ကိုဖြစ်စေ၊ သူတစ်ပါးကိုယ်ကိုဖြစ်စေ ပြုလိုလျှင်-

- ပါဒကဏ္ဍန်ကို ရှေးဦးစွာ ဝင်စားရမည်။
- ထိုပါဒကဏ္ဍန်မှထကာ “အမှောင်သည် လင်းစေသတည်း”၊ “ဖုံးကွယ်နေသော အရာသည် ဟင်းလင်းပွင့်စေသတည်း”၊ “မထင်ရှားသော ဤအရာသည် ထင်ရှားစေသတည်း” ဟုဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုရမည်။
- ထို့နောက် ပါဒကဏ္ဍန်ကို တစ်ဖန်ပြန်ဝင်စားပြီးလျှင် ထိုပါဒကဏ္ဍန်မှထကာ အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။

အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် အဓိဋ္ဌာန်သည့်အတိုင်း အမှောင် ပျောက်၍ အလင်းရောက်လာ၏။ ဖုံးကွယ်နေသောအရာသည် ဟင်းလင်းပွင့်လာ၏။ မထင်ရှားသောအရာသည် ထင်ရှားပေါ်လွင်လာ၏။ အဝေး၌တည်သောပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိကိုယ်ကို မြင်နိုင်လာ၏။ မိမိကိုယ်တိုင်ကလည်း ထိုအဝေးမှသူကို ထင်ထင်ရှားရှား မြင်နိုင်လာ၏။ ဤသို့သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုကို ပေါ်လွင်ထင်ရှားအောင် တန်ခိုး ဖန်ဆင်းမှု(အာဝိဘာဝတန်ခိုး)ဟု ခေါ်သည်။

အာဝိဘာဝတန်ခိုး ပြခဲ့သူများ

(က) မြတ်စွာဘုရားရှင်

မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် အနာထပိဏ်သူဌေးကြီး၏သမီးဖြစ်သူ စူဠသုဘဒ္ဒါ ၏ ပင့်ဖိတ်ချက်အရ သာဝတ္ထိမြို့မှ ဒုနစ်ယူဇနာဝေးကွာသော သာကေတမြို့သို့ ကြွချီတော်မူသောအချိန်က ဤအာဝိဘာဝတန်ခိုးကို ထင်ရှားပြတော်မူခဲ့၏။ ထိုစဉ်က သာကေတမြို့သူမြို့သားများက သာဝတ္ထိမြို့သူမြို့သားများကို မြင်ရအောင်၊ သာဝတ္ထိမြို့သူမြို့သားများကလည်း သာကေတမြို့သူမြို့သားများကို

မြင်ရအောင် အဓိဋ္ဌာန်တော်မူ၏။ သာကေတမြို့အလယ်သို့ ရောက်သောအခါ ဝိသကြုံနတ်သားဖန်ဆင်းသည့် ပြဿဒ်ဆောင်ကျောင်း ယာဉ်ပျံထက်မှ ဆင်းသက် တော်မူပြီးလျှင် မြေကြီးကိုနှစ်ဖြာခွဲ၍ အဝီစိငရဲတိုင်အောင်၊ ကောင်းကင်ကိုနှစ်ဖြာခွဲ၍ ဗြဟ္မာ့ပြည်တိုင်အောင် မြင်စေတော်မူခဲ့၏။

ထို့ပြင် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် အဘိဓမ္မာတရားကို ဟောကြားတော်မူပြီး တာဝတိံသာနတ်ပြည်မှ လူ့ပြည်သို့ ဆင်းသက်တော်မူသောအချိန်ကလည်း ဤ တန်ခိုးကို ထင်ရှားပြတော်မူခဲ့၏။

မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ရေမီးအစုံအစုံ တန်ခိုးပြာဠိဟာကို ပြတော်မူပြီး တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ သုံးဖဝါး ခြေနှစ်လှမ်း(မြေပြင်တစ်ဖဝါး၊ ယုဂန္ဓါရ်တောင် ထိပ်တစ်ဖဝါး၊ မြင်းမိုရ်တောင်ထိပ်တစ်ဖဝါး၊ မြေပြင်မှ ယုဂန္ဓါရ်တောင်ထိပ်အထိ တစ်လှမ်း၊ ယုဂန္ဓါရ်တောင်ထိပ်မှ မြင်းမိုရ်တောင်ထိပ်အထိ တစ်လှမ်း) ကြွချီတော် မူပြီး စကြဝဠာတိုက်တစ်သောင်းမှ နတ်ဗြဟ္မာအပေါင်းတို့အား အဘိဓမ္မာဒေသနာ တော်ကို ဝါတွင်းသုံးလပတ်လုံး ဟောကြားတော်မူခဲ့၏။ ဝါကျွတ်၍ အဘိဓမ္မာ ဒေသနာဟောကြားမှု ပြီးဆုံးသောအခါ လူ့ပြည်သက်သာမြို့သို့ စောင်းတန်း သုံးသွယ်ဖြင့် ဆင်းသက်တော်မူလေ၏။

ထိုအခါ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် မြင်းမိုရ်တောင်ထိပ်၌ ရပ်တော်မူလျက် အရှေ့လောကဓာတ်ကို ကြည့်ရှုတော်မူစဉ် အရှေ့လောကဓာတ်တစ်ခုလုံးသည် ဟင်းလင်းပွင့်လျက် တစ်ပြင်တည်းကဲ့သို့ ထင်ရှားပေါ်လာ၏။ ထို့အတူ အနောက် လောကဓာတ်၊ မြောက်လောကဓာတ်၊ တောင်လောကဓာတ်တို့လည်း ဟင်းလင်း ပွင့်၍ တစ်ပြင်တည်းကဲ့သို့ ထင်ရှားပေါ်လာကြ၏။ ထိုနေ့၌ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် လောကဝိဝရဏ အာဝိဘာဝတန်ခိုးကို ထင်ရှားပြတော်မူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ လူတို့ သည် အထက်ကို မော့မကြည့်ရဘဲ နတ်တို့ကို မြင်နိုင်၏။ နတ်တို့ကလည်း အောက်ကို ငုံ့မကြည့်ရဘဲ လူတို့ကို မြင်နိုင်၏။ မိမိတို့၏ အသီးအသီးရှေ့၌ အချင်းချင်းကို မြင်နိုင်ကြကုန်၏။

ဤတန်ခိုးများသည် မြတ်စွာဘုရားရှင်ပြတော်မူခဲ့သော အာဝိဘာဝ တန်ခိုးများ ဖြစ်ပါသည်။ (စည်း ၃။ ၆၀-၆၇)

(ခ) အရှင်မဟာမောဂ္ဂလာန်

မြတ်စွာဘုရားရှင် တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ အဘိဓမ္မာတရားဟောကြားရန် ကြွချီတော်မူသောအခါ၌ လူအပေါင်းတို့အား မြတ်စွာဘုရားရှင်ကို ဖူးမြော်နိုင် ရန်အတွက် အရှင်မဟာမောဂ္ဂလာန်သည်လည်း ဤတန်ခိုးကို ထင်ရှားပြခဲ့သေး၏။

မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ ရေမီးအစုံအစုံတန်ခိုးပြာဠိဟာပွဲသို့ စုဝေးရောက်လာ ကြသော လူအပေါင်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရားရှင် တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ ကြွချီ တော်မူသောအခါ ဘုရားရှင်ကို မတွေ့မမြင်ကြရတော့ပေ။ ထိုအခါ မြတ်စွာ ဘုရားရှင် မည်သည့်အရပ်၌ ရှိနေသည်ကို သိလို၍ အရှင်အနုရုဒ္ဓါမထေရ်အား မေးမြန်းကြကုန်၏။ အရှင်အနုရုဒ္ဓါမထေရ်က ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်ဖြင့် ကြည့်ရှုပြီး မြတ်စွာဘုရား တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ ဝါကပ်တော်မူကြောင်း မိန့်ကြားတော် မူလေ၏။

လူအပေါင်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရားရှင်ကို ရှိခိုးကန်တော့လိုကြောင်း အရှင် မဟာမောဂ္ဂလာန်မထေရ်မြတ်ကို တောင်းပန်လျှောက်ထားကြသဖြင့် မထေရ်မြတ်က ပရိသတ်အလယ်၌ပင် မဟာပထဝီမြေကြီး၌ ငုတ်လျှိုး၍ မြင်းမိုရ်တောင်ကို ဖောက် ထွင်းကာ တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ သီတင်းသုံးနေတော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို ရှိခိုးကန်တော့ပြီးလျှင် လာလမ်းအတိုင်းဆင်းသက်၍ လူတို့အထံသို့ ပြန်ရောက် လာ၏။ မထေရ်မြတ်သည် မိမိ၏ သွားပုံ၊ ဘုရားရှင်ကိုကန်တော့ပုံ၊ ပြန်လာပုံတို့ကို လူအများမြင်သာအောင် အဓိဋ္ဌာန်တော်မူခဲ့၏။ ထိုအခြင်းအရာအားလုံးကို လူတို့သည် မျက်မှောက်ထင်ထင် တွေ့မြင်နေရ၏။ (စည်း ၃။ ၆၄)

(ဂ) သီဟိုဠ်ကျွန်း တလင်္ဂရကျောင်းနေ ဓမ္မဒိန္နမထေရ်

သီဟိုဠ်ကျွန်း တလင်္ဂရကျောင်း၌နေထိုင်သော ဓမ္မဒိန္နအမည်ရှိသော မထေရ် တစ်ပါးသည်လည်း ဤအာဝိဘာဝတန်ခိုးကို ထင်ရှားပြခဲ့၏။

မထေရ်မြတ်သည် တိဿမဟာဝိဟာရကျောင်းတိုက်၏ စေတီယင်ပြင်၌ ထိုင်ပြီး အပဏ္ဏကသုတ်ကို ဟောကြားနေစဉ် ယပ်ကို အောက်ဘက်သို့ ရှေ့ပြုလိုက် လျှင် တရားနာပရိသတ်တို့သည် အဝီစိငရဲတိုင်အောင် ဟင်းလင်းပြင် တစ်ခုတည်း ကို တစ်ပြိုင်နက်မြင်ကြရ၏။ ယပ်ကို အထက်ဘက်သို့ ရှေ့ပြုလိုက်လျှင် ဗြဟ္မာ့ ပြည်တိုင်အောင် ဟင်းလင်းပြင်တစ်ခုတည်းကို တစ်ပြိုင်နက် မြင်ကြရ၏။ မထေရ် မြတ်၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ အပြစ်ပြု၍ ခြိမ်းခြောက်ခြင်း၊ အကျိုးပြု၍ စည်းရုံးခြင်း သဘော ဖြစ်၏။ ဤတရားပွဲ၌ တရားနာပရိသတ်တို့သည် အရိယာပုဂ္ဂိုလ်များ အသီးအသီး ဖြစ်ကြကုန်၏။ (စည်း ၃။ ၆၇-၆၈)

ဖုံးကွယ်ခြင်း တိရောဘာဝတန်ခိုး

အလင်းကို အမှောင်ဖြစ်အောင်၊ ထင်ရှားသည်ကို မထင်ရှားအောင်၊ အကာအကွယ်မရှိသောအရာကို အကာအကွယ်ဖြစ်သွားအောင် ဖန်ဆင်းသော တန်ခိုးကို တိရောဘာဝတန်ခိုး ဟုခေါ်၏။

ဤတန်ခိုးရှင်သည် အဖုံးအကွယ်မရှိသောသူကိုဖြစ်စေ၊ အနီး၌တည်နေသောသူကိုဖြစ်စေ မိမိကို မမြင်မတွေ့အောင်၊ သို့မဟုတ် အခြားသူတစ်ဦးဦးကို မမြင်မတွေ့အောင် ပြုလုပ်လိုလျှင် ရှေးဦးစွာ ပါဒကဏ္ဍာန်ကို ဝင်စားရမည်။ ပါဒကဏ္ဍာန်မှ ထပြီး “ဤအဖုံးအကွယ်မရှိသောအရာသည် ဖုံးကွယ်နေသည်ဖြစ်စေသတည်း”၊ “ဤထင်ရှားသောအရာသည် မထင်ရှားစေသတည်း” ဟုဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုရမည်။ ထို့နောက် ဆင်ခြင်သည့်အတိုင်း အဓိဋ္ဌာန်ပြုရမည်။ အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် ဤတန်ခိုးဖြစ်ပေါ်လာလေ၏။ ယင်းကို ဖုံးကွယ်ခြင်း(တိရောဘာဝ) တန်ခိုးဟု ခေါ်သည်။

တိရောဘာဝတန်ခိုး ပြခဲ့သူများ

(က) မြတ်စွာဘုရားရှင်

မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် မိမိ၏အနီး၌ထိုင်နေသော ယသသတို့သားအား သူ၏ဖခင် မမြင်သာအောင် ဤတန်ခိုးတော်ဖြင့် ဖုံးကွယ်တော်မူခဲ့၏။

ထို့အတူ အနောဇာဒေဝီမိဖုရားနှင့် မောင်းမတစ်ထောင်တို့အားလည်း ဤတန်ခိုးတော်ကို ပြတော်မူခဲ့၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် မဟာကပ္ပိနမင်းနှင့် အမတ်တစ်ထောင်တို့အား ယူနောတစ်ရာနှစ်ဆယ်တိုင်အောင် ကြွချီတော်မူ၍ ခရီးဦးကြိုဆိုတော်မူပြီး မဟာကပ္ပိနမင်းအား အနာဂါမိဖိုလ်၊ အမတ်တစ်ထောင်တို့အား သောတာပတ္တိဖိုလ်၌တည်အောင် တရားဟောတော်မူခဲ့၏။ ယင်းနောက် အနောဇာဒေဝီနှင့် မောင်းမတစ်ထောင်တို့ ရောက်ရှိလာသောအခါ မင်းနှင့်တကွ အမတ်တစ်ထောင်တို့ကို မိဖုရားနှင့်မောင်းမများ မမြင်နိုင်အောင် ဤတန်ခိုးတော်အစွမ်းဖြင့် ဖုံးကွယ်တော်မူထား၏။ အနောဇာဒေဝီမိဖုရားက မင်းကြီးကို မတွေ့မမြင်သဖြင့် မေးမြန်းသောအခါ သူတစ်ပါးကို ရှာဖွေခြင်းထက် မိမိကိုယ်ကို ရှာဖွေခြင်းက အမြတ်ဆုံး ဖြစ်ကြောင်းစသည်ဖြင့် တရားတော်ကိုဟောကြားတော်မူရာ မိဖုရားနှင့်တကွ မောင်းမတစ်ထောင်တို့သည် သောတာပတ္တိဖိုလ်၌ တည်ကြကုန်၏။ အမတ်တစ်ထောင်တို့သည် အနာဂါမိဖိုလ်၌ တည်ကြပြီး မဟာကပ္ပိနမင်းမှာ အရဟတ္တဖိုလ်၌ တည်လေ၏။

(ခ) အရှင်မဟာမဟိန္ဒထေရ်

အရှင်မဟာမဟိန္ဒထေရ်သည် သီဟိုဠ်ကျွန်းသို့ ရောက်ရှိလာသောနေ့၌ မိမိနှင့်အတူတကွ အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်များကို ဒေဝါနံပိယတိဿမင်းကြီး မမြင်အောင် အဓိဋ္ဌာန်ပြု၍ ဤတန်ခိုးဖြင့် ဖုံးကွယ်တော်မူခဲ့၏။

ပါကဋ္ဌပါဠိဟာရိယ နှင့် အပါကဋ္ဌပါဠိဟာရိယ တန်ခိုးများအကြောင်း

တစ်နည်းအားဖြင့် တန်ခိုးရှင်ထင်ရှားသော တန်ခိုးပြမှု(ပါကဋ္ဌ ပါဠိဟာရိယ)သည် အာဝိဘာဝတန်ခိုး မည်၏။ တန်ခိုးရှင်မထင်ရှားသော တန်ခိုးပြမှု(အပါကဋ္ဌ ပါဠိဟာရိယ)သည် တိရောဘာဝတန်ခိုး မည်၏။

ပါကဋ္ဌ ပါဠိဟာရိယ(အာဝိဘာဝ)တန်ခိုး

ထိုတန်ခိုးနှစ်မျိုးတွင် တန်ခိုးရှင်ထင်ရှားသော တန်ခိုးပြမှု(ပါကဋ္ဌ ပါဠိဟာရိယ)ပြမှု၌ တန်ခိုး(ဣဒ္ဓိ)လည်း ထင်ရှား၏။ တန်ခိုးရှင်(ဣဒ္ဓိမာ)လည်း ထင်ရှား၏။ ဤတန်ခိုးသည် မြတ်စွာဘုရားရှင်နှင့်သာ သက်ဆိုင်၏။ သာဝကတို့နှင့်မသက်ဆိုင်ပေ။ ဥပမာအဖြစ်ဖော်ပြရသော်- မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ အထက်ပိုင်းကိုယ်တော်မှ မီးလျှံ၊ အောက်ပိုင်းကိုယ်တော်မှ ရေအယဉ်-စသည်ဖြင့် ရေမီးအစုံအစုံ ပြတော်မူသော ယမကပါဠိဟာရိယ၌ တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု ရေ၊မီးအစုံအစုံ စသည်တို့လည်း ထင်ရှား၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ ကိုယ်တော်ပုံသဏ္ဌာန်လည်း ထင်ရှား၏။

အပါကဋ္ဌ ပါဠိဟာရိယ(တိရောဘာဝ)တန်ခိုး

တန်ခိုးရှင်မထင်ရှားသော တန်ခိုးပြမှု(အပါကဋ္ဌ ပါဠိဟာရိယ)ပြမှု၌ တန်ခိုးပြမှု(ဣဒ္ဓိ)သာ ထင်ရှား၏။ တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်(ဣဒ္ဓိမာ) မထင်ရှားပေ။ ဤတန်ခိုးနှင့်ပတ်သက်၍ ဥပမာအဖြစ်ဖော်ပြရသော်- မဟာကသုတ်၊ ဗြဟ္မနိမန္တနသုတ်တို့သည် ထင်ရှားပေါ်လွင်သော သာဓကများ ဖြစ်ပါသည်။

မဟာကသုတ်

စိတ္တသူကြွယ်သည် အရှင်မဟာကထေရ်အား လူသာမန်တို့ထက် လွန်ကဲမြင့်မြတ်သော တန်ခိုးပြမှု(ပါကဋ္ဌ)ကို ဖန်ဆင်းပြသပေးရန် တောင်းပန်လျှောက်ထားသဖြင့် မထေရ်မြတ်သည် သူကြွယ်အား ကျောင်းဦးဆင်ဝင်၌ အဝတ်တစ်ထည်ကို ခင်းစေ၍ ယင်းအပေါ်၌ မြက်များကို ဖြန့်ခင်းထားရန် စေခိုင်းခဲ့ပြီး ကျောင်းအတွင်းသို့ ဝင်ကာ ဤတန်ခိုးကို ဖန်ဆင်းပြလေ၏။ ဤတန်ခိုးအစွမ်းကြောင့် စိတ္တသူကြွယ်သည် မထေရ်မြတ်ကို မမြင်မတွေ့ရဘဲ သော့ပေါက်၊ တံခါးရှက်များကြားမှ မီးလျှံများထွက်လာပြီး ဖြန့်ခင်းထားသော မြက်တို့ကိုသာ မီးလောင်ကျွမ်းခြင်း၊ အဝတ်ကို မီးလောင်ကျွမ်းမှုမရှိခြင်းတို့ကို အံ့ဩစွာ တွေ့မြင်ရလေ၏။

ဗြဟ္မနိမန္တနသုတ် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ဗကဗြဟ္မာကို ချေချွတ်ရန်အတွက် ဗြဟ္မာ ပြည်သို့ကြွ၍ ဤတန်ခိုးတော်ကို ဖန်ဆင်းတော်မူခဲ့၏။ ဤတန်ခိုး တော်ကြောင့် ဗကဗြဟ္မာနှင့်ပရိသတ်များ၊ ဗြဟ္မပါရိသဇ္ဇာ ဗြဟ္မာ များသည် မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ အသံတော်ကို ကြားနေရပြီး မြတ်ဗုဒ္ဓကိုယ်တော်ကို မမြင်မတွေ့ကြရဘဲ ရှိနေကြ၏။

(စည်၃။ ၇၀-၇၂)

နံရံ,တံတိုင်း,တောင်တစ်ဖက်ခြမ်းသို့ မငြိမထိဘဲ သွားနိုင်သောတန်ခိုး

နံရံတစ်ဖက်ခြမ်း(တိရောကုဋ္ဌ)သို့လည်းကောင်း၊ တံတိုင်းတစ်ဖက်ခြမ်း (တိရောပါကာရ)သို့လည်းကောင်း၊ တောင်တစ်ဖက်ခြမ်း(တိရောပဗ္ဗတ)သို့လည်း ကောင်း ကောင်းကင်၌သွားလာသကဲ့သို့ ထိုနံရံ,တံတိုင်းစသည်တို့နှင့် မထိမငြိဘဲ သွားနိုင်သောတန်ခိုးကို ဖန်ဆင်းလိုသော တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် -

- အာကာသကသိုဏ်းကို ပါဒကဈာန်အထိ ဝင်စားရမည်။
- ဈာန်မှထ၍ နံရံ,တံတိုင်း,တောင်ကို အပေါက်အခေါင်း အာကာသဖြစ်စေ- ဟု ဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုရမည်။
- ထို့နောက် ပါဒကဈာန်ကို တစ်ဖန်ပြန်ဝင်စားပြီး ယင်းဈာန်မှထ၍ အပေါက် အခေါင်း အာကာသဖြစ်စေ-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။

ဤအဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် ထိုနံရံစသည်တို့သည် ထုတ် ချင်းပေါက် အာကာသဟင်းလင်းပြင် ဖြစ်သွား၏။ ဤနည်းဖြင့် နံရံစသည်တို့ကို မငြိမထိဘဲ အခြားတစ်ဖက်သို့ သွားနိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။

ဤတန်ခိုးနှင့်စပ်လျဉ်းသော စောဒနာနှင့် ဖြေရှင်းချက်များ

တိပိဋကစူဠာဘယထေရ်၏ စောဒနာချက်

တိပိဋကစူဠာဘယထေရ်က ဤတန်ခိုးဖန်ဆင်းရာ၌ အာကာသကသိုဏ်း ကိုသာ ဝင်စားသင့်သည် မဟုတ်။ ထိုသို့ ဝင်စားခြင်းသည် အကျိုးမရှိ၊ အာကာသကို ဖန်ဆင်းလိုတိုင်း အာကာသကသိုဏ်းကိုဝင်စားရလျှင် ဆင်ကိုဖန်ဆင်းလိုလျှင် ဆင်ကသိုဏ်းကို ဝင်စားရမည်။ မြင်းကို ဖန်ဆင်းလိုလျှင် မြင်းကသိုဏ်းကို ဝင်စားရမည်ဆိုသကဲ့သို့ ဖြစ်နေ၏။ စင်စစ် မည်သည့်ကသိုဏ်းကိုမဆို ဝင်စားပြီး

ကသိုဏ်းပရိကံပြု၍ သမာပတ်ရှစ်ပါးနိုင်နင်းခြင်းသည်သာလျှင် အဓိကမဟုတ် တုံလော-စသည်ဖြင့် ဤစောဒနာချက်ကို ပြောကြားလေ၏။

ရဟန်းတော်တို့၏ ဖြေရှင်းချက်

ထိုအခါ ရဟန်းတော်တို့က ပါဠိတော်၌ အာကာသကို ဖန်ဆင်းလိုလျှင် အာကာသကသိုဏ်းကို ဝင်စားရမည်-ဟူ၍သာ လာရှိချေ၏။ ထို့ကြောင့် အာကာသကသိုဏ်းကိုသာ ဝင်စားသင့်ကြောင်း ပြန်လည်ချေပကာ အောက်ပါ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်ပါဠိတော်စကားကို ထောက်ပြကြ၏။

ပကတိယာ အာကာသကသိဏသမာပတ္တိယာ လာဘီ ဟောတိ။ တိရောကုဋ္ဌံ တိရောပါကာရံ တိရောပဗ္ဗတံ အာဝဇ္ဇတိ။ ... (ပ) ... အသဇ္ဇမာနော ဂစ္ဆတိ သေယျထာပိ အာကာသေ။” (ပဋိသံ၊ ၃၈၆)

စောဒနာသွင်း၍ ရှင်းလင်းချက်

အကယ်၍ အဓိဋ္ဌာန်ပြုပြီး သွားနေခိုက် လမ်းခုလတ်၌ တောင်,သစ်ပင် အတားအဆီးတစ်ခုခု ပေါ်ပေါက်လာပါက တစ်ဖန်ထပ်၍ အဓိဋ္ဌာန်ပြုသင့်/ မပြုသင့်-ဟုစောဒနာငြားအံ့? တစ်ဖန်ထပ်မံ၍ အဓိဋ္ဌာန်သင့်၏။ အပြစ်မရှိ-ဟု ဖြေရမည်။

မှန်၏။ တစ်ဖန်ထပ်၍ သမာပတ်ဝင်စားပြီး အဓိဋ္ဌာန်ပြုခြင်းသည် ဆရာထံ၌ နိဿရည်းပြန်ယူသည်နှင့် တူ၏။ သို့သော်လည်း တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်က အာကာသဖြစ်စေ-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ထားပြီးဖြစ်သောကြောင့် ထိုနေရာသည် ဟင်းလင်း ပြင်အာကာသသာ ဖြစ်နေ၏။ အဓိဋ္ဌာန်၏အစွမ်းကြောင့် လမ်းခုလတ်အကြား၌ ဥတုကြောင့်ဖြစ်သည့် သစ်ပင်,တောင်စသည် အတားအဆီးတစ်ခုခု ပေါ်ထွက် လာခွင့် မရှိတော့ပေ။ အခြားတန်ခိုးရှင် တစ်ဦးဦးက ဖန်ဆင်းလျှင်လည်း ပထမ ဖန်ဆင်းမှုက အားကြီးသောအကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် နောက်ဖန်ဆင်းသူ၏ သစ်ပင်, တောင်စသည်တို့သည် ပထမဖန်ဆင်းသူ၏ လမ်းကြောင်းမှ သွေဖည်၍ အထက်,အောက်တို့၌သာ ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်၏။

မြေပြင်၌ ရေပြင်မှာကဲ့သို့ ပေါ်နိုင်,ငုတ်နိုင်သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု

မြေပြင်၌ ရေပြင်မှာကဲ့သို့ ပေါ်နိုင်(ဥမ္မုဇ္ဇ)၊ ငုတ်နိုင်(နိမုဇ္ဇ)ခြင်း တန်ခိုးကို ဖန်ဆင်းလိုသော တန်ခိုးရှင်သည်-

- အာပေါကသိုဏ်းကို ပါဒကဈာန်အထိ ဝင်စားရမည်။
- ဈာန်မှထ၍ မြေအပြင်ကို ရေဖြစ်စေ-ဟုဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုရမည်။
- ထို့နောက် ပါဒကဈာန်ကိုပြန်ဝင်စား၊ ဈာန်မှထပြီးလျှင် ရေဖြစ်စေ-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။

အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်ပေါ်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် ပိုင်းခြားထားသည့် မြေပြင်သည် ရေပြင်ဖြစ်လေတော့၏။ ထိုရေပြင်၌ ငှက်ခြင်း၊ ပေါ်ခြင်းကိုပြု၍ တန်ခိုးပြနိုင်၏။

ထို့ပြင် ရေချိုးခြင်း၊ ရေသောက်ခြင်း၊ မျက်နှာသစ်ခြင်း၊ သင်္ကန်းလျှော်ခြင်း၊ သပိတ်ဆေးခြင်းစသည့် အလိုရှိရာအမှုတို့ကိုလည်း ပြုလုပ်နိုင်၏။ ဆီ၊ ထောပတ်၊ ပျားရည်၊ တင်လဲစသည်တို့ကို အလိုရှိပါက အလိုရှိသလောက် ဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုပြီး အဓိဋ္ဌာန်ပါက အဓိဋ္ဌာန်သည့်အတိုင်းလည်း ဖြစ်နိုင်၏။ ယင်း ဆီ၊ ထောပတ်စသည်တို့ကို ခပ်၍ အိုးထဲထည့်ပါကလည်း ဆီ၊ ထောပတ်စသည်ပင် ဖြစ်နေလေ၏။ တန်ခိုးရှင်သည် ဖန်ဆင်းထားသော ရေတို့၌ စွတ်စိုစေလိုလျှင် စွတ်စို၏။ စွတ်စိုမှုမရှိစေလိုလျှင် စွတ်စိုမှုမရှိဘဲ ပကတိခြောက်သွေ့နေ၏။ မြေပြင်သည် တန်ခိုးရှင်အတွက်သာ ရေပြင်ဖြစ်နေ၏။ အခြားသူတို့အမြင်၌ မြေပြင်ကိုသာ မြင်တွေ့နေရမည်။ ထိုမြေပြင်၌ အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် သွားလာနိုင်၏။ ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးလိုပါကလည်း ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးနိုင်၏။ အကယ်၍ တန်ခိုးရှင်က အခြားပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုပါ ရေပြင်အဖြစ် မြင်စေလိုကလည်း အလိုရှိသည့်အတိုင်း ရေပြင်ကို မြင်နိုင်ကုန်၏။ ပိုင်းခြားထားသည့်အချိန်ကာလ ကုန်ဆုံးသွားလျှင်မူ အိုး၊ ကန်စသည်တို့၌ရှိသော ရေမှတစ်ပါး ဖန်ဆင်းထားသည့် ရေများ မရှိတော့ပေ။ (စည်း၃။ ၇၆-၇၇)

ရေပြင်၌ မြေပြင်မှာကဲ့သို့ သွားနိုင်သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု

- ရေပြင်၌ မကျွံမကျဘဲ မြေပြင်မှာကဲ့သို့သွားလိုသော တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည်-
- ပထဝီကသိုဏ်းကို ပါဒကဈာန်အထိ ဝင်စားရမည်။
 - ဈာန်မှထ၍ ပိုင်းခြားထားသည့် ရေပြင်ကို “ဤမျှလောက်သောရေသည် မြေပြင်ဖြစ်စေ”ဟုဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုရမည်။
 - ထို့နောက် ပါဒကဈာန်ကို ဝင်စားပြီးလျှင် ယင်းဈာန်မှထကာ မြေပြင်ဖြစ်စေ-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။

အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် ပိုင်းခြားထားသည့် ရေပြင်သည် မြေပြင်ဖြစ်သွားလေ၏။ ထိုရေပြင်၌ မကျွံမကျဘဲ သွားလာနိုင်သောတန်ခိုးကို ပြသနိုင်လေ၏။

ထို့ပြင် အလိုရှိရာဣရိယာပုထ် အမျိုးမျိုးတို့ကိုလည်း ပြုလုပ်နိုင်၏။ ထိုရေပြင်၌ ပတ္တမြား၊ ရွှေ၊ တောင်၊ သစ်ပင်စသည်တို့ကို အလိုရှိပါက ဆင်ခြင်၍ အဓိဋ္ဌာန်လျှင် အဓိဋ္ဌာန်သည့်အတိုင်း ဖြစ်ပေါ်နိုင်၏။ ရေပြင်သည် တန်ခိုးရှင်အတွက်သာ မြေပြင်ဖြစ်နေ၏။ အခြားသူတို့အတွက် ရေပြင်ကိုသာ မြင်တွေ့နေရမည်။ ငါး၊ လိပ်စသောသတ္တဝါတို့သည် ထိုရေပြင်၌ ကူးခတ်သွားလာနိုင်၏။ အကယ်၍ တန်ခိုးရှင်က အခြားသူတို့အားလည်း မြေပြင်အဖြစ် မြင်တွေ့စေလိုပါက မြေပြင်အဖြစ် အခြားသူများလည်း မြင်တွေ့နိုင်သည်။ ဖန်ဆင်းထားသည့် အချိန်ကာလ ကုန်ဆုံးသွားလျှင်မူ ရေပြင်သာ ပြန်ဖြစ်သွားတော့၏။ (စည်း၃။ ၇၈-၇၉)

ကောင်းကင်၌ ငှက်ကဲ့သို့ တင်ပျဉ်ခွေဖြင့်ထိုင်လျက် ရွှေသွားနိုင်သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု

ကောင်းကင်၌ အတောင်ရှိသောငှက်တို့ကဲ့သို့ တင်ပျဉ်ခွေဖြင့် ထိုင်လျက် ရွှေလျားသွားနိုင်သော တန်ခိုးအစွမ်းကိုပြသလိုသော တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည်-

- ပထဝီကသိုဏ်းကို ပါဒကဈာန်အထိ ဝင်စားရမည်။
- ထိုဈာန်မှထ၍ တင်ပျဉ်ခွေဖြင့် ထိုင်လျက် ရွှေလျားသွားလိုလျှင် တင်ပျဉ်ခွေပမာဏအရပ်ကို ပိုင်းခြား၍လည်းကောင်း၊ လဲလျောင်းသည့်အနေအထားဖြင့် ရွှေလျားသွားလိုလျှင် လဲလျောင်းရာ ညောင်စောင်းပမာဏအရပ်ကို ပိုင်းခြား၍လည်းကောင်း ဆင်ခြင်လျက် ပရိကံပြုရပါမည်။
- ထို့နောက် ပါဒကဈာန်ကို ပြန်ဝင်စားပြီးလျှင် ယင်းဈာန်မှထ၍ ပိုင်းခြားထားသည့်အရပ်ကို မြေပြင်ဖြစ်စေ-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။ အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် မြေသားအတိ ဖြစ်လေတော့၏။

ဤတန်ခိုး၌ ဒိဗ္ဗစက္ခုရသင့်ပုံ

ဤတန်ခိုးဖြင့် ကောင်းကင်၌ ရွှေလျားသွားနေသော တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဒိဗ္ဗစက္ခုကို ရရှိထားသင့်၏။ အာယံကြောင့်ဆိုသော် လမ်းခုလတ်အကြား၌ ဥတုကြောင့်ဖြစ်သည့် တောင်၊ သစ်ပင်စသည်တို့ ရုတ်တရက် ပေါ်ပေါက်လာလျှင်လည်း ကောင်း၊ နဂါး၊ ဂဠုန်စသည်တို့က မနာလိုသောကြောင့် ဖန်ဆင်းဟန့်တားထားသည့်

အန္တရာယ်တစ်မျိုးမျိုး ကျရောက်လာလျှင်လည်းကောင်း မြင်ရန်လိုအပ်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ထို့ပြင် သင့်လျော်ရာအရပ်၌ ဆင်းသက်ရန်အတွက်လည်း ဒိဗ္ဗစက္ခုကို ရရှိထားသင့်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် တန်ခိုးရှင်သည် ဆင်းသက်ရန် မသင့်လျော် သည့် ရေချိုးဆိပ်၊ ရွာတံခါးဝစသည်တို့၌ ဆင်းသက်မိပါက လူအများတွေ့မြင်နိုင်ပြီး ကောင်းကင်ခရီးဖြင့် ကြွနေသောရဟန်းဖြစ်ကြောင်း သိရှိသွားကာ အုတ်အော် သောင်းနင်း ဖြစ်နိုင်၏။ ထို့ကြောင့် မဆင်းသက်သင့်သောအရပ်တို့ကို ရှောင်ကြဉ် နိုင်ရန်နှင့် ဆင်းသက်သင့်သောအရပ်တို့ကို မြင်တွေ့နိုင်ရန်အတွက် ဒိဗ္ဗစက္ခုကို ရရှိထားသင့်၏-ဟူ၍လည်း ဖွင့်ဆိုထားသည်။

တောင်၊သစ်ပင်စသည်တို့ကို တွေ့မြင်လျှင် ရှောင်ကွင်းပုံ

အကယ်၍ တောင်၊သစ်ပင်စသည်တို့ကို တွေ့မြင်သဖြင့် ရှောင်ကွင်း လိုပါက ပါဒကဗျာန်ကို ဝင်စားပြီး၊ ယင်းဗျာန်မှထကာ အာကာသဟင်းလင်းပြင် ဖြစ်လို၏-ဟု ပရိကံပြုကာ ဗျာန်ဝင်စားပြီး ဟင်းလင်းပြင် ဖြစ်စေသတည်း-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။ ထိုအခါ အဓိဋ္ဌာန်စိတ်နှင့်အတူ ဟင်းလင်းပြင်အရပ်သည် တစ်ပြိုင် နက် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ယင်း ဟင်းလင်းပြင်အာကာသအရပ်ဖြင့် တောင်၊သစ်ပင် စသည်တို့ကို ဖောက်ထွင်းလျက် ဆက်လက်ကြွသွားနိုင်၏။

မှတ်ချက်။ ဤနေရာ၌ တိပိဋကစူဠာဘယထေရ်၏ စောဒနာချက်ကို ရဟန်းတော် တို့က တိရောကုဋ္ဌတန်ခိုးစသည်တို့၌ ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ပြန်လည်၍ ချေပကြကုန်၏။

လ၊နေတို့ကို လက်ဖြင့် ထိကိုင်သုံးသပ်သော တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု

လ၊နေတို့ကို လက်ဖြင့် သုံးသပ်ထိကိုင်ခြင်း၊ လ၊နေတို့အထံသို့ သွားခြင်း စသည့် တန်ခိုးပြာဋိဟာကို ဖန်ဆင်းလိုသော တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် အခြေခံပါဒက ဗျာန်၏ အစွမ်းအားဖြင့်သာ ပြီးစီးနိုင်၏။ သို့သော် ဤတန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု၌ မည်သည့် ကသိုဏ်းကို ဝင်စားရမည်ဟု သတ်မှတ်ချက် သီးခြားမရှိပေ။ ဤတန်ခိုးဖန်ဆင်းပုံကို ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်ပါဠိတော်၌ ဖော်ပြထားသည်မှာ-

- တန်ခိုးရှင်သည် သမာပတ်ရှစ်ပါးလုံးကို နိုင်နင်းသူဖြစ်ရမည်။
- လ၊နေတို့ကို ဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုရမည်။
- တစ်တောင့်ထွာ ဟတ္ထပါသ်အတွင်း၌ ဖြစ်စေ-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုင်လျက်ဖြစ်စေ၊ လျောင်းလျက်ဖြစ်စေ လ၊နေ တို့ကို လက်ဖြင့်သုံးသပ်ခြင်း၊ ပွတ်သပ်ခြင်း၊ ထိကိုင်ခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်နိုင်၏။ ပကတိလူသားတို့သည် လက်အတွင်းရှိ အရာဝတ္ထုအမျိုးမျိုးကို သုံးသပ်ပွတ်သပ် ကြသကဲ့သို့ ထိုအတူ တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ထိုင်သည့်အနေအထား၊ လျောင်း စက်သည့်အနေအထားဖြင့်ပင် လ၊နေတို့ကို သုံးသပ်ပွတ်သပ်နိုင်၏-ဟု ပဋိသမ္ဘိဒါ မဂ်ပါဠိတော်၌ ဖော်ပြထားသည်။

ဤတန်ခိုးပြာဋိဟာပြုမှု၌ တန်ခိုးရှင်သည် လ၊နေတို့အထံသို့ သွား၍ သုံးသပ်ထိကိုင်ပွတ်သပ်လိုပါက သွား၍ သုံးသပ်ထိကိုင်ပွတ်သပ်နိုင်၏။ လူ့ပြည်မှ ထိုင်၍ဖြစ်စေ၊ လျောင်း၍ဖြစ်စေ သုံးသပ်ထိကိုင်ပွတ်သပ်လိုပါကလည်း အဓိဋ္ဌာန်၏ အစွမ်းကြောင့် လ၊နေတို့သည် အညာမှပြုတ်ကျသော ထန်းသီးကဲ့သို့ တန်ခိုးရှင်၏ ဟတ္ထပါသ်လက်အတွင်းသို့ ရောက်လာ တည်လာကြကုန်၏။ လက်တံရှည်အောင် ဖန်ဆင်း၍လည်း လူ့ပြည်မှ လှမ်းကိုင်နိုင်၊ထိနိုင်၊သုံးသပ်နိုင်၏။ စင်စစ်၊ လက်တံ ရှည်အောင်ပြုလုပ်ခြင်းသည် ဥပါဒိန္နခေါ် ကိုယ်တွင်းရုပ်ကို အမှီပြု၍ အနုပါဒိန္နခေါ် ကိုယ်ပရုပ်ကို ပွားများခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ (စဉ်း၁၃။ ၈၃-၈၅)

နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းကို ဆုံးမခြင်း

အခါတစ်ပါး၌ အနာထပိဏ်သူဌေးကြီးသည် ဘုရားအမှူးရှိသော ရဟန်း ငါးရာတို့အား နက်ဖန်အလိုငှာ မိမိအိမ်သို့ ဆွမ်းဘုဉ်းပေးကြတော်မူရန် မြတ်စွာ ဘုရားရှင်ကို ပင့်လျှောက်လေ၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ဆိတ်ဆိတ်နေတော်မူ၍ လက်ခံတော်မူ၏။

နောက်တစ်နေ့ အရုဏ်တက်လတ်သော် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် တစ်သောင်း သော လောကဓာတ်ကို ကြည့်ရှုဆင်ခြင်တော်မူလတ်သော် နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းကို ဆုံးမ၍ မိစ္ဆာအယူချေဖျက်ရမည့်အကြောင်းနှင့် ထိုနဂါးမင်းကို အရှင်မောဂ္ဂလာန်က တန်ခိုးပြ၍ဆုံးမရမည်ကိုလည်း သိမြင်တော်မူလေ၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင် သည် ရဟန်းငါးရာတို့အား နတ်ပြည်သို့ကြွရမည့်အကြောင်း အရှင်အာနန္ဒာကို လိုက်လံပြောကြားစေပြီး ရဟန်းငါးရာနှင့် အတူတကွ နတ်ပြည်သို့ ရှေးရှုကြွတော် မူလေ၏။ ထိုအချိန်၌ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းသည် စားသောက်ပွဲကျင်းပရန်အတွက် ခင်းကျင်းပြင်ဆင်နေခိုက် ဖြစ်၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်း မြင်သာအောင် စားသောက်ပွဲကျင်းပရာနေရာ၏ အထက်အရပ်မှ ကြွသွားလေ၏။ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းလည်း ရဟန်းတို့သည် ငါ၏ဦးခေါင်းထက်သို့ ခြေမှုန့်များကို

ကျစေ၏-ဟုဆိုကာ အမျက်ဒေါသပြင်းစွာထွက်လျက် မြတ်စွာဘုရားရှင်နှင့် ရဟန်းတော်များ တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ မကြွနိုင်အောင် ပကတိပင်ကိုယ်အသွင်ကို စွန့်၍ မြင်းမိုရ်တောင်ကို ခုနစ်ပတ်ရစ်ပတ်လျက် တာဝတိံသာနတ်ပြည်ကို ပါးပျဉ်း ဖြင့် ဖုံးအုပ်ကာကွယ်ထားလေ၏။

ထိုအခါ အရှင်ရဋ္ဌပါလထေရ်က မြင်းမိုရ်တောင်၊ တောင်ခါးပန်း၊ တာဝတိံသာ၊ ဝေဇယန္တာပြသာဒ်၊ တံခွန်၊ အလံတို့ကို မမြင်ရခြင်းအကြောင်းကို မြတ်စွာဘုရားအား မေးမြန်းလျှောက်ထားလေရာ မြတ်စွာဘုရားရှင်က နန္ဒောပနန္ဒ နဂါးမင်းက ဖုံးအုပ်ကာကွယ်ထားသောကြောင့်သာ မမြင်ရခြင်းဖြစ်ကြောင်း မိန့်ကြား တော်မူ၏။ အရှင်ရဋ္ဌပါလ၊ အရှင်ဘဒ္ဒိယ၊ အရှင်ရာဟုလာ စသောပုဂ္ဂိုလ်တို့က နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းကို ဆုံးမလိုကြောင်း ခွင့်တောင်းကြသော်လည်း မြတ်စွာ ဘုရားရှင်သည် ခွင့်ပြုတော်မမူခဲ့ပေ။ အရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ် ခွင့်တောင်းသောအခါ ၌မူ ခွင့်ပြုတော်မူလေ၏။

ထိုအခါ အရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ်သည် ပကတိရဟန်းအသွင်ကို ပယ်စွန့်၍ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းထက် အသွင်ကြီးသော နဂါးရုပ်သွင်ကို ဖန်ဆင်းပြီးလျှင် နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်း၏ အပေါ်မှ ၁၄-ပတ်တိုင်တိုင် ကိုယ်ကိုရစ်ပတ်ခွေပြီး နန္ဒောပနန္ဒ နဂါးမင်း၏ ပါးပျဉ်းထိပ်၌ မိမိ၏ပါးပျဉ်းကိုထားကာ မြင်းမိုရ်တောင်နှင့် ဖိညှပ် လေ၏။ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းလည်း အမျက်ဒေါသ ပြင်းစွာထွက်လျက် အခိုးအလျှံ များလွှတ်၍ ပြန်လည်ခုခံလေ၏။ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းလွှတ်သော အခိုးအလျှံတို့သည် မထေရ်မြတ်ကို ထိခိုက်ခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်ပေ။ ထို့နောက် မထေရ်မြတ်ကလည်း နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းအား ပင်ပန်းရုံမျှ အခိုးအလျှံလွှတ်လေ၏။

ဤသို့ အဖန်ဖန် အခိုးအလျှံများလွှတ်ခြင်းကြောင့် နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်း သည် ပင်ပန်းနွမ်းနယ်လာ၏။ နောက်ဆုံးတွင် မထေရ်မြတ်အား ရဟန်းအသွင်ကို ထင်ရှားပြရန် ပြောဆိုလေ၏။ မထေရ်မြတ်လည်း နဂါးအသွင်ကို ပယ်စွန့်၍ ရဟန်းအသွင်ကို ကိုယ်ထင်ရှားပြတော်မူပြီး နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်း၏ လက်ယာ နားပေါက်မှ ဝင်၍ လက်ဝဲနားပေါက်မှ ထွက်၏။ တစ်ဖန် လက်ဝဲနားပေါက်မှ ဝင်၍ လက်ယာနားပေါက်မှ ပြန်ထွက်လေ၏။ ထို့အတူ လက်ယာနားခေါင်းပေါက်မှ ဝင်၍ လက်ဝဲနားခေါင်းပေါက်မှ ထွက်၏။ လက်ဝဲနားခေါင်းပေါက်မှ ဝင်၍ လက်ယာနားခေါင်းပေါက်မှ ပြန်ထွက်လေ၏။ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းသည် ပါးစပ် ပေါက်ခံတွင်းကို ဖွင့်လိုက်သောအခါ မထေရ်မြတ်သည် ခံတွင်းပေါက်မှဝင်၍ နဂါးမင်း၏ ခန္ဓာကိုယ်အတွင်း၌ စကြိုလျှောက်နေလေ၏။

ထိုအချိန်တွင် မြတ်စွာဘုရားရှင်က အရှင်မောဂ္ဂလာန်အား “ချစ်သား မောဂ္ဂလာန်...နှလုံးသွင်း၍ သတိထားလော့၊ ဤနဂါးသည် တန်ခိုးကြီး၏”ဟု သတိပေးစကား မိန့်တော်မူ၏။ ထိုအခါ အရှင်မောဂ္ဂလာန်က မြတ်စွာဘုရားရှင်အား “တပည့်တော်သည် ဣဒ္ဓိပါဒ်လေးပါးကို အကြိမ်ပေါင်းများစွာ ပွားများထားပြီး ဖြစ်သဖြင့် ဤကဲ့သို့သော နဂါးမင်းပေါင်း အမြောက်အမြားပင်ဖြစ်စေကာမူ ဆုံးမ နိုင်ပါသည်ဘုရား”ဟု ပြန်လည်လျှောက်ထားလေ၏။

နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းသည် မထေရ်မြတ် မိမိခန္ဓာကိုယ်အတွင်းသို့ ဝင်စဉ်က မသိမမြင်လိုက်မိသောကြောင့် ပြန်ထွက်လာလျှင် အစွယ်ကြား၌ ထည့်၍ပါးမည်- ဟူသောအကြံဖြင့် မထေရ်မြတ်ကို အပြင်သို့ ပြန်ထွက်လာရန် ပြောဆိုလေ၏။ မထေရ်မြတ်သည် နဂါးမင်း၏ခန္ဓာကိုယ်တွင်းမှ အန္တရာယ်မရှိဘဲ အပြင်သို့ ထွက် ကြွတော်မူလာ၏။ ထိုစဉ် နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းသည် အရှင်မောဂ္ဂလာန်မထေရ်မြတ် အား ရုတ်တရက် နှာခေါင်းလေဖြင့် မှုတ်လေတော့၏။ ချက်ချင်းပင် မထေရ်မြတ် ကလည်း စတုတ္ထဈာန်ကို ဝင်စားတော်မူသဖြင့် အမွေးတွင်းမျှကိုသော်လည်း လှုပ်ရှား စေခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်ဖြစ်လေ၏။

ထိုအခါတွင်မှ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းသည် ဤရဟန်းသည် တန်ခိုးကြီးသူ ဖြစ်ပေ၏-ဟု စဉ်းစားမိလေသည်။ ထိုအခိုက် အရှင်မောဂ္ဂလာန်မထေရ်မြတ်သည် ရဟန်းအသွင်ကို စွန့်၍ ဂဠုန်ယောင်ဖန်ဆင်းကာ လျင်မြန်သောအဟုန်ဖြင့် နန္ဒော- ပနန္ဒနဂါးမင်းအား ထိုးသုတ်ရန် နောက်မှအစဉ်လိုက်လေတော့၏။ နန္ဒောပနန္ဒ နဂါးမင်းလည်း လွှတ်မြောက်ရန် ထွက်ပြေးရင်း လုလင်အသွင်ဖန်ဆင်းကာ မထေရ် မြတ်အား ခြေတော်အစုံကိုရှိခိုး၍ တောင်းပန်ခြင်းကို ပြုလေ၏။

ဤသို့လျှင် အရှင်မောဂ္ဂလာန်မထေရ်သည် နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းအား အဆိပ်အတောက်ကင်းအောင် ဆုံးမတော်မူပြီးမှ မြတ်စွာဘုရားထံတော်မှောက်သို့ နဂါးမင်းကို ခေါ်ဆောင်သွားလေ၏။ မြတ်စွာဘုရားရှေ့တော်မှောက်သို့ ရောက်သော အခါ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းသည် လက်အုပ်ချီလျက် “အရှင်ဘုရားတို့ကို တပည့်တော် သည် ကိုးကွယ်ပါသည်ဘုရား”ဟု လျှောက်တင်လေသည်။ မြတ်စွာဘုရားသည် “ချမ်းသာသည်ဖြစ်စေ နဂါးမင်း”ဟု မိန့်တော်မူပြီးလျှင် ရဟန်းအပေါင်းခြံရံလျက် အနာထဝိဇာတိသုဋ္ဌေးကြီးအိမ်သို့ ဆွမ်းဘုဉ်းပေးရန် ကြွချီတော်မူသည်။ ဤသည်မှာ နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းကို တန်ခိုးဣဒ္ဓိဖြင့်ဆုံးမပုံ ဖြစ်ပါသည်။

(စည်၊ ၁၄-၈၉)

အရှင်မောဂ္ဂလာန်အား နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းကို ဆုံးမရန်ခွင့်ပေးတော်မူခြင်း အကြောင်း

အရှင်ရဋ္ဌပါလထေရ်၊ အရှင်ဘဒ္ဒိယထေရ်စသော အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်လည်း အရှင်မောဂ္ဂလာန်ကဲ့သို့ နဂါးမင်းကို ဆုံးမရန် တန်ခိုးအရာ၌ စွမ်းနိုင်ကြကုန်၏။ သို့သော်လည်း နန္ဒောပနန္ဒနဂါးမင်းက နှာခေါင်းလေကို လွှတ်၍ တိုက်ခိုက်သောအခါ၌မူ အရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ်ကဲ့သို့ လျင်မြန်စွာရှုနိုင်ပြီး ဝင်စားရန်မစွမ်းနိုင်ကြသောကြောင့် အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်တို့အား နဂါးမင်းကို ဆုံးမရန်ခွင့်ပြုတော်မမူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ အရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ်ကားမူ လျင်မြန်စွာရှု၍ ဝင်စားခြင်းငှာ စွမ်းနိုင်သောကြောင့် ဆုံးမရန်ခွင့်ပြုတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဇာတ် ၁၃။ ၈၉)

လ၊နေတို့နှင့်ဆိုင်ရာ တန်ခိုးအမျိုးမျိုး ဖန်ဆင်းနိုင်မှု

တန်ခိုးရှင်သည် လ၊နေတို့ကို သုံးသပ်ထိကိုင်ရုံတင် မဟုတ်သေး။ တန်ခိုးရှင်အလိုရှိပါမူ ခြေပွတ်အိုး၊ အိုးခြမ်းကွဲပြုလုပ်၍ ခြေမပေါ်တင်လိုက တင်ထားနိုင်၏။ အင်းပျဉ်ပြုလုပ်၍ တက်ထိုင်လိုကလည်း တက်ထိုင်နိုင်၏။ ညောင်စောင်းပြုလုပ်၍ လျောင်းစက်လိုကလည်း လျောင်းစက်နိုင်၏။ ပျဉ်ချပ်ပြုလုပ်၍ မှီလိုကလည်း မှီ၍နေနိုင်၏။

အကယ်၍ အခြားတန်ခိုးရှင်များကလည်း တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်နှင့်အတူ တစ်ပြိုင်နက် လ၊နေတို့ကို ဖန်ဆင်းပြုလုပ်ပါကလည်း ပြုလုပ်ဖန်ဆင်းနိုင်ကြ၏။ တန်ခိုးရှင်အယောက်တစ်သန်းပင် ဖြစ်စေကာမူ ပြုလုပ်ဖန်ဆင်းနိုင်ကြသည်သာ ဖြစ်၏။ ထိုသို့ အလိုရှိရာဖန်ဆင်းပြုလုပ်နေကြသော်လည်း လ၊နေတို့သည် ပကတိသွားမြဲတိုင်း သွားနေကြ၏။ အလင်းရောင်စသည်တို့ကို ယခင်အတိုင်း ဖြစ်စေနိုင်ကြသည်သာဖြစ်၏။ ဥပမာအားဖြင့်- ခွက်တစ်ထောင်ကို ရေအပြည့်ထည့်ထားလျှင် ခွက်အားလုံး၌ လ၏အရိပ်သည် တစ်ပြိုင်နက် ထင်ပေါ်နေသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ လ၏သွားခြင်း၊ အလင်းရောင်ပြုခြင်းသည်လည်း ပကတိအတိုင်း ဖြစ်ပေါ်နေသကဲ့သို့လည်းကောင်း မှတ်ရပါမည်။

ဗြဟ္မာ့ပြည်တိုင်အောင် မိမိအလိုအတိုင်းဖြစ်အောင် တန်ခိုးပြပုံနှင့် ပတ်သက်၍ မှတ်သားဖွယ်

ဗြဟ္မာ့လောကတိုင်အောင် အဆုံးအပိုင်းအခြားပြု၍ မိမိအလိုအတိုင်း ဖြစ်အောင် တန်ခိုးပြလိုသော တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် သမာပတ်ရှစ်ပါးကို နိုင်နင်း

အောင် ဝင်စားနိုင်ရမည်။ ဤတန်ခိုးပြပုံနှင့်ပတ်သက်၍ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်ပါဠိတော်၌ ဖော်ပြထားသည်ကို အောက်ပါအတိုင်း မှတ်သားနိုင်ပါသည်။

(၁) အဝေးကို အနီးဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း

သမာပတ်ရှစ်ပါးနှင့်ပြည့်စုံသော တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ပါဒကဈာန်ကို ဝင်စားပြီး၊ ပါဒကဈာန်မှထ၍ အဝေး၌ရှိနေသည့် နတ်ပြည်ကိုလည်းကောင်း၊ ဗြဟ္မာ့ပြည်ကိုလည်းကောင်း ‘အနီး၌ဖြစ်စေ’ဟုဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုပြီးလျှင် တစ်ဖန် ယင်းပါဒကဈာန်ကို ဝင်စားကာ ထိုဈာန်မှထ၍ ‘အနီး၌ဖြစ်စေ’ဟု အဓိဋ္ဌာန်လိုက်သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် ထိုနတ်ပြည်၊ဗြဟ္မာ့ပြည်တို့သည် အနီး၌ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာကုန်၏။

မြတ်စွာဘုရားရှင် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ရေမီးအစုံအစုံ တန်ခိုးပြာဋိဟာကို ပြတော်မူပြီးနောက် နတ်ပြည်သို့ ကြွတော်မူလိုသောအခါ ယုဂန္ဓါရံတောင်၊ မြင်းမိုရ်တောင်တို့ကို အနီး၌ဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းတော်မူပြီး မြေပြင်မှ တစ်ခုသောခြေတော်ဖြင့် ယုဂန္ဓါရံတောင် ထိပ်ပေါ်၌ နင်းတော်မူပြီးလျှင် ဒုတိယမြောက် ခြေတော်ကို မြင်းမိုရ်တောင်ထိပ်၌ နင်းတော်မူသည်။

မောဂ္ဂလာန်ထေရ် အရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ်မြတ်သည် သာဝတ္ထိမြို့မှ သင်္ကဿမြို့သို့ သွားနေကြသည့် ၁၂-ယူဇနာရှိသည့် ပရိသတ်အပေါင်းကို ယူဇနာသုံးဆယ်ရှိသော ခရီးလမ်းကို ချုံ၍ ခဏချက်ချင်း သင်္ကဿမြို့သို့ ကောင်းစွာရောက်အောင် တန်ခိုးတော်ဖြင့် ဖန်ဆင်းပေးတော်မူခဲ့၏။

စူဠသမုဒ္ဒထေရ် သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ စူဠသမုဒ္ဒအမည်ရှိသော မထေရ်တစ်ပါးသည် ဒုတ္တိက္ခန္ဓရကပ်ကြီး ဆိုက်ရောက်သောအခါ သမုဒ္ဒရာတစ်ဖက်ကမ်းရှိ ပါဠိလိပုတ်ပြည်ကို ဆွမ်းခံရွာအဖြစ် မြင်တော်မူသဖြင့် မြေကိုချုံ့လျက် သမုဒ္ဒရာတစ်ဖက်ကမ်း ပါဠိလိပုတ်ပြည်သို့ ဆွမ်းခံကြွတော်မူ၏။ ထို့ပြင် အလွန်ကြီးကျယ်သော သမုဒ္ဒရာကိုလည်း မြောင်းငယ်တစ်ခုဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းတော်မူ၏။

(၂) အနီးကို အဝေးဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ပါဒကဈာန်ကို ဝင်စားပြီး၊ ပါဒကဈာန်မှထ၍ အနီး၌ရှိနေသည့် အရာဝတ္ထုကိုဖြစ်စေ၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကိုဖြစ်စေ ‘အဝေး၌ဖြစ်စေ’ဟု

ဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုပြီးလျှင် တစ်ဖန် ယင်းပါဒကဏ္ဍကို ဝင်စားကာ ထိုဈာန်မှထ၍ 'အဝေး၌ဖြစ်စေ'ဟု အဓိဋ္ဌာန်လိုက်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် ထိုအရာဝတ္ထု၊ လူပုဂ္ဂိုလ် တို့သည် အဝေး၌ ဖြစ်ပေါ်ကုန်၏။

မြတ်စွာဘုရားရှင် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် မိမိနှင့် အင်္ဂုလိမာလတို့၏အလယ် အကြားအရပ်၌ အနီးကို အဝေးဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းတော်မူထား သောကြောင့် ဘုရားရှင်နှင့် မိခင်ကို အင်္ဂုလိမာလ လိုက်၍ မမီခြင်း ဖြစ်သည်။

(၃) အများကို အနည်းဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ပါဒကဏ္ဍကို ဝင်စားပြီး၊ ပါဒကဏ္ဍမှထ၍ များသောအရာဝတ္ထုကို 'အနည်းဖြစ်စေ'ဟု ဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုပြီးလျှင် တစ်ဖန် ယင်းပါဒကဏ္ဍကို ဝင်စားကာ ထိုဈာန်မှထ၍ 'အနည်းဖြစ်စေ'ဟု အဓိဋ္ဌာန်လိုက် သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် ထိုအရာဝတ္ထုသည် အနည်းဖြစ်သွား၏။

အရှင်မဟာကဿပ ရာဇဂြိုဟ်မြို့မှ လုံမပျိုငါးရာတို့သည် နက္ခတ်ပွဲသဘင်နေ့၌ လမုန့်များကို ယူဆောင်၍ ပွဲတော်သို့ သွားကြစဉ် လမ်းခရီး အကြား၌ မြတ်စွာဘုရားကို တွေ့မြင်သော်လည်း မြတ်စွာ ဘုရားရှင်အား မုန့်တစ်ခုတစ်လေကိုမျှ မလှူဒါန်းကြဘဲ နောက်မှကြွလာသည့် အရှင်မဟာကဿပထေရ်အားသာ 'ငါတို့၏မထေရ်'ဟူသော အမှတ်သညာဖြင့် မုန့်အားလုံးကို လောင်းလှူကြကုန်၏။ မထေရ်သည် တန်ခိုးတော်ဖြင့် မုန့် အားလုံးကို သပိတ်ပြည့်ရုံမျှ ပြုတော်မူ၍ ရှေ့၌စောင့်ဆိုင်း နေသော မြတ်စွာဘုရားရှင်အား ကပ်လှူပူဇော်လေသည်။

(၄) အနည်းကို အများဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ပါဒကဏ္ဍကို ဝင်စားပြီး၊ ပါဒကဏ္ဍမှထ၍ နည်းသောအရာဝတ္ထုကို 'အများဖြစ်စေ'ဟု ဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုပြီးလျှင် တစ်ဖန် ယင်းပါဒကဏ္ဍကို ဝင်စားကာ ထိုဈာန်မှထ၍ 'အများ ဖြစ်စေ'ဟု အဓိဋ္ဌာန် လိုက်သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် ထိုအရာဝတ္ထုသည် အများဖြစ်သွား၏။

အရှင်မောဂ္ဂလာန် မထေရ်မြတ်သည် မစ္ဆရိယကောသိယ သူဌေးကြီးလှူဒါန်း သည့် မုန့်တို့ကို အများဖြစ်အောင်တန်ခိုးတော်ဖြင့် ဖန်ဆင်းကာ ရာဇဂြိုဟ်မြို့ သက္ကာရနိဂုံးမှ ၄၅-ယူဇနာဝေးသည့် သာဝတ္ထိမြို့

သို့ ဆောင်ယူလာခဲ့၏။ သူဌေးဇနီးမောင်နှံတို့ကိုပါ ဆောင်ယူ လာခဲ့ပြီး ဘုရားအမျိုးရှိသော သံဃာတော်တို့အား လောင်းလှူ စေခြင်း၊ အလိုရှိတိုင်း စားသောက်စေခြင်း၊ ကြွင်းကျန်သော မုန့်တို့ကို စားကြွင်းစားတို့အား ပေးကမ်းစေခြင်းတို့ကို ပြုလုပ် သည့်တိုင်အောင် မကုန်နိုင်ဖြစ်နေ၏။ နောက်ဆုံး မြတ်စွာ ဘုရား မိန့်တော်မူသည့်အတိုင်း ဇေတဝန်ကျောင်းတိုက်၏ တံခါးဝမှခွဲ၌ စွန့်ပစ်ကြရကုန်၏။

မြတ်စွာဘုရားရှင်

အရှင်မဟာကဿပထေရ်သည် နိရောဓသမာပတ်ဝင်စားပြီး ယင်းသမာပတ်မှထတော်မူကာ ကာကဝလိယအမည်ရှိသော သူဆင်းရဲအား ချီးမြှောက်လိုသောကြောင့် ၄င်း၏အိမ် တံခါးဝ၌ ဆွမ်းရပ်တော်မူ၏။ ကာကဝလိယ၏ ဇနီးသည် မထေရ်ကိုမြင်သောအခါ ခင်ပွန်းအတွက် ချက်ထားသော ဆားမပါသည့် ဟင်းစပ်ယာဂကို သပိတ်အတွင်းသို့ အနည်း ငယ် လောင်းလှူလိုက်၏။ မထေရ်မြတ်သည် ယင်းယာဂ အနည်းငယ်ကို မြတ်စွာဘုရားရှင်အား ကပ်လှူလေ၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် အနည်းငယ်သောယာဂကို များစွာ သော ရဟန်းသံဃာတော်တို့အား လောက်အောင် တန်ခိုး တော်ဖြင့် အများဖြစ်အောင်ဖန်ဆင်းတော်မူလေသည်။ သပိတ် တစ်လုံးတည်းဖြင့်ဆောင်ယူခဲ့သော အနည်းငယ်သော ယာဂ သည်ပင် သံဃာအားလုံးတို့အား လုံလောက်လေသည်။

ထို့ပြင် အနည်းကိုသာ အများဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းနိုင်သည် မဟုတ်သေး။ မချီသည်ကို ချို့အောင်စသည်ဖြင့် အလိုရှိရာအလုံးစုံတို့ကိုလည်း ဖန်ဆင်းနိုင်သေး၏။ သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော်-

မဟာအနုဋ္ဌအမည်ရှိသော မထေရ်တစ်ပါးသည် များစွာသောရဟန်း အပေါင်းတို့သည် ဟင်းမပါသည့် ဆွမ်းချည်းသက်သက်ကိုသာ ရရှိလာပြီး ဂင်္ဂါမြစ် ကမ်းပါး၌တိုင်လျက် ဘုဉ်းပေးသုံးဆောင်နေသည်ကို တွေ့မြင်ရသောအခါ ဂင်္ဂါမြစ် ရေကို ထောပတ်ကြည်ရည် ဖြစ်စေ-ဟု အဓိဋ္ဌာန်ပြီး သာမဏေတို့အား ထောပတ်ကို မြင်သာအောင် အမှတ်သညာပေး၍ ခွက်ငယ်တို့ဖြင့် ဆောင်ယူစေပြီး ရဟန်းတော် တို့အား ကပ်လှူစေ၏။ အားလုံးသော ရဟန်းသာမဏေတို့သည် အလွန်ချိုမြိန် ကောင်းမြတ်သော ထောပတ်ကြည်နှင့်တကွ ဆွမ်းဘုဉ်းပေးသုံးဆောင်ကြရကုန်၏။

(၅) ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် ဗြဟ္မာတို့၏အဆင်းကိုမြင်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် လူ့ပြည်၌တည်၍ အာလောကကသိုဏ်းကို ပွားများ၍ ပါဒကဏ္ဍာန်ဝင်စားပြီးလျှင် ပရိကံပြုဆင်ခြင်၍ ဗြဟ္မာတို့၏အဆင်းကို မြင်နိုင်စေသတည်း-ဟု အဓိဋ္ဌာန်လျှင် ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် ဗြဟ္မာတို့၏အဆင်းကို မြင်နိုင်၏။

(၆) ဒိဗ္ဗသောတဖြင့် ဗြဟ္မာတို့၏အသံကိုကြားအောင် ဖန်ဆင်းခြင်း

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် လူ့ပြည်၌တည်၍ ပါဒကဏ္ဍာန်ဝင်စားပြီးလျှင် ပရိကံပြုဆင်ခြင်၍ ဗြဟ္မာတို့၏အသံကို ကြားနိုင်စေသတည်း-ဟု အဓိဋ္ဌာန်လျှင် ဒိဗ္ဗသောတဖြင့် ဗြဟ္မာတို့၏အသံကို ကြားနိုင်၏။

(၇) ထင်ရှားမြင်ရသောကိုယ်ဖြင့် ဗြဟ္မာလောကသို့ သွားခြင်း

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ကိုယ်၏အစွမ်းအားဖြင့် စိတ်ကို ညွတ်စေ၊ ပြောင်းလဲစေ၍ ကိုယ်၏အစွမ်းအားဖြင့် စိတ်ကို အဓိဋ္ဌာန်၏။ ထိုသို့ အဓိဋ္ဌာန်ပြီးလျှင် သုခသညာကိုလည်းကောင်း၊ လဟုသညာကိုလည်းကောင်း သက်ရောက်စေ၍ ထင်ရှားမြင်ရသောကိုယ်ဖြင့် ဗြဟ္မာပြည်သို့ သွားရောက်နိုင်၏။ ထိုတွင်-

“ကိုယ်၏အစွမ်းဖြင့် စိတ်ကို ညွတ်စေခြင်း”ဟူသည်မှာ ကရုဏေကိုယ်၏ အစွမ်းဖြင့် စိတ်ကိုညွတ်စေခြင်း၊ ပြောင်းလဲစေခြင်းကို ဆိုလို၏။ ပါဒကဏ္ဍာန်စိတ်ကိုယူ၍ ကိုယ်၌တင်ပြီး ယင်းပါဒကဏ္ဍာန်စိတ်ကို ရုပ်ကိုယ်နှင့်အလားတူ နှေးသွားအောင်ပြုလုပ်ခြင်း ဖြစ်၏။

“သုခသညာကိုလည်းကောင်း၊ လဟုသညာကိုလည်းကောင်း သက်ရောက်စေ၍”ဟူသည်ကား ပါဒကဏ္ဍာန်လျှင်အာရုံရှိသော တန်ခိုးဖန်ဆင်းသည့်စိတ်နှင့် အတူတကွဖြစ်သော သုခသညာကိုလည်းကောင်း၊ လဟုသညာကိုလည်းကောင်း သက်ရောက်ခြင်း၊ ဝင်ခြင်း၊ တွေ့ထိခြင်း၊ ကောင်းစွာရောက်ခြင်းကို ဆိုလို၏။

သုခသညာ သုခသညာ-ဟူသည်မှာ ဥပေက္ခာနှင့်ယှဉ်သော သညာကို ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ မှန်၏။ ငြိမ်သက်သောကြောင့် ဥပေက္ခာကို သုခဟု ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

လဟုသညာ လဟုသညာ-ဟူသည်မှာ ထိုသုခသညာကိုပင် ဆန့်ကျင်ဘက် ဖြစ်သော နီဝရဏတရားတို့မှလည်းကောင်း၊ ဝိတက်စသည်တို့မှ လည်းကောင်း လွတ်မြောက်ခြင်းကြောင့် ‘လဟုသညာ’ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

(စည်၊ ၃၇-၉၈)

ဤတန်ခိုးရှင်သည် လဲမှို့ကို လေဖြင့်မှုတ်လိုက်သောအခါ လဲမှို့သည် ပေါ့ပါးစွာ လွင့်ပျံတက်သွားသကဲ့သို့ ထိုအတူ တန်ခိုးရှင်၏ ကရုဏေကိုယ်သည်လည်း လဟုသညာသို့ သက်ရောက်ခြင်းကြောင့် လဲမှို့ကဲ့သို့ အလွန်ပေါ့ပါးပြီး ထင်ရှားမြင်နေရသည့်ကိုယ်ဖြင့် ဗြဟ္မာပြည်သို့တိုင်အောင် သွားနိုင်လေ၏။ ထို့ပြင် အလိုရှိပါမူ ပထဝီကသိုဏ်းဈာန်၏အစွမ်းဖြင့် ကောင်းကင်တွင် လမ်းဖန်ဆင်းပြီးလည်း သွားနိုင်၏။ ဝါယောကသိုဏ်းဈာန်၏ အစွမ်းဖြင့် အဓိဋ္ဌာန်အဟုန်နှင့် လျင်မြန်စွာလည်း ရွှေ့သွားနိုင်၏။ မဃာပြုရလျှင်- လေးသမားပစ်လွှတ်လိုက်သော မြားကဲ့သို့ လေအဟုန်ဖြင့် လျင်မြန်စွာသွားခြင်းမျိုးကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

(၈) မထင်ရှားမမြင်ရသောကိုယ်ဖြင့် ဗြဟ္မာလောကသို့ သွားခြင်း

တန်ခိုးရှင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် စိတ်၏အစွမ်းဖြင့် ကိုယ်ကိုညွတ်စေ၊ ပြောင်းလဲစေပြီးလျှင် စိတ်၏အစွမ်းဖြင့် ကိုယ်ကို အဓိဋ္ဌာန်၏။ ထိုသို့အဓိဋ္ဌာန်ပြီးလျှင် သုခသညာကိုလည်းကောင်း၊ လဟုသညာကိုလည်းကောင်း သက်ရောက်စေ၍ မထင်ရှားမမြင်ရသောကိုယ်ဖြင့် ဗြဟ္မာလောကသို့လည်း သွားနိုင်၏။ ထိုတွင် -

“စိတ်၏အစွမ်းဖြင့် ကိုယ်ကို ညွတ်ခြင်း”ဟူသည်မှာ-အာရုံပြုသည်၏ အစွမ်းဖြင့် ကရုဏေကိုယ်ကို ပရိကံစိတ်ဖြင့်ယူ၍ စိတ်၌တင်ခြင်းကို ဆိုလို၏။ ဆိုလိုသည်မှာ-ရုပ်ကို စိတ်ကဲ့သို့ လျင်မြန်စွာသွားနိုင်အောင် ပြုခြင်းဖြစ်သည်။ (လောက၌ ပြောဆိုနေကြသည့် “စိတ်သွားတိုင်း ကိုယ်ပါ”ဟူသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။)

“သုခသညာကိုလည်းကောင်း၊ လဟုသညာကိုလည်းကောင်း ကပ်ရောက်ခြင်း”ဟူသည်မှာ- ကရုဏေကိုယ်လျှင် အာရုံရှိသော တန်ခိုးဖန်ဆင်းသည့် စိတ်နှင့်အတူတကွဖြစ်သော သုခသညာကိုလည်းကောင်း၊ လဟုသညာကိုလည်းကောင်း သက်ရောက်ခြင်း၊ ဝင်ခြင်း၊ တွေ့ထိခြင်း၊ ကောင်းစွာရောက်ခြင်းကို ဆိုလို၏။ မှတ်ချက်။ ကြွင်းသောအဖွင့်များကိုလည်း အထက်ပါအတိုင်း မှတ်ပါ။

ဤတန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုနှင့် ပတ်သက်၍ အဓိဋ္ဌာန်စိတ်၏ ဥပါဒ်၊ ဋီ၊ ဘင် ခဏသုံးပါးလုံး၌ ‘သွားခြင်း’ဖြစ်၏-ဟူ၍လည်း မထေရ်တစ်ပါးက မှတ်ချက်ပြုထား၏။ ကိုယ်တိုင်သွားခြင်းလော? နိမ္မိတရုပ်ပွားက သွားခြင်းလော? ဟု မေးလာလျှင်မူ တန်ခိုးရှင်အလိုရှိရာ သွား၏-ဟုသာ ဖြေရမည်။ သို့သော် ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်အရ- တန်ခိုးရှင် ကိုယ်တိုင်သွားခြင်း ဖြစ်၏-ဟုဖြေပါက ပို၍သင့်လျော်၏။

မနောမယ-ဟူသည်

“မနောမယ=စိတ်ဖြင့်ပြီးစီးခြင်း”ဟူသည်မှာ- အဓိဋ္ဌာန်သော အဘိညာဉ် စိတ်ဖြင့် ဖန်ဆင်းအပ်သည်၏အဖြစ်ကြောင့် တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှုပြီးစီးခြင်းကို ဆိုလိုသည်။

ဣန္ဒြေမယုတ်လျော့ခြင်း-ဟူသည်

“ဣန္ဒြေမယုတ်လျော့ခြင်း”ဟူသည်မှာ- ဖန်ဆင်းထားသည့် နိမ္မိတရုပ်ပွား ဌာပနာ၊ နှာစသည်ဣန္ဒြေများ ပုံသဏ္ဌာန်အလိုအားဖြင့် မချို့တဲ့ခြင်းကို ဆိုလို ၏။ သို့သော် ဖန်ဆင်းထားသည့် နိမ္မိတရုပ်ပွား၌ ပသာဒ မရှိပေ။

သာဝကနိမ္မိတနှင့် ဗုဒ္ဓနိမ္မိတ ထူးခြားချက်

“အကယ်၍ တန်ခိုးရှင်သည် စကြာသွားငြားအံ့၊ ဖန်ဆင်းသည့် နိမ္မိတရုပ်ပွား လည်း စကြာသွား၏”ဟူသော ဤစကားရပ်သည် သာဝကနိမ္မိတရုပ်ပွားကို ရည်ရွယ်၍ဆိုခြင်း ဖြစ်၏-ဟု ဆိုထားသဖြင့် သာဝကနိမ္မိတသည် တန်ခိုးရှင် ပြုလုပ်သည့်အတိုင်း တစ်သွေမတိမ်း ပြုလုပ်၏-ဟု သိရသည်။ ဗုဒ္ဓနိမ္မိတသည် ကား မြတ်စွာဘုရားပြုလုပ်သည့်အတိုင်းလည်း ပြုလုပ်၏။ မြတ်စွာဘုရား အလို တော်၏အစွမ်းဖြင့် အခြားအမှုတို့ကိုလည်း ပြုလုပ်၏။ ဤသို့ ထူးခြားပါသည်။

ကိုယ်ဖြင့် အလိုသို့လိုက်စေခြင်း

“ကိုယ်ဖြင့် အလိုသို့လိုက်စေခြင်း”ဟူသည်မှာ- ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် ဗြဟ္မာ၏ အဆင်းစသည်တို့ကို မြင်ခြင်းစသည် တန်ခိုးဖန်ဆင်းမှု ပြီးစီးရုံမျှဖြင့် ကိုယ်ဖြင့် အလိုသို့လိုက်ခြင်း(စိတ်အလို ကိုယ်ပါခြင်း)မည်သည် မဖြစ်သေးပေ။ ဗြဟ္မာ၏ ရှေ့မှောက်သို့ ရုပ်ကိုယ်ကိုဖန်ဆင်းခြင်း အစီအရင်သို့ရောက်မှသာ ကိုယ်ဖြင့်အလိုသို့ လိုက်ခြင်း(စိတ်အလို ကိုယ်ပါခြင်း)မည်သည် ဖြစ်လေတော့၏။ (ဧညါ၊ ၁၀၁)

ဝိကုဗ္ဗနုဏ္ဏိ နှင့် မနောမယဏ္ဏိ
ထူးခြားချက်

ဝိကုဗ္ဗနုဏ္ဏိ

ပကတိအသွင်ကို ပယ်စွန့်၍ သူငယ်အသွင်စသည်ဖြင့် အသွင်အမျိုးမျိုး၊ သဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုးကို ဖန်ဆင်းခြင်းသည် ဝိကုဗ္ဗနုဏ္ဏိ-မည်၏။ ဥပမာ သူငယ်အသွင် ဖန်ဆင်းရာ၌- ပထဝီကသိုဏ်းစသည့် တစ်မျိုးမျိုးလျှင်အာရုံရှိသော ပါဒကဗျာကို ရှေးဦးစွာ ဝင်စားရမည်။ ယင်းပါဒကဗျာမှထ၍ သူငယ်အသွင်ကို ဆင်ခြင်၍ ပရိကံပြုရမည်။ ထို့နောက် ပါဒကဗျာကို ပြန်ဝင်စားပြီးလျှင် ယင်းဗျာန်မှထကာ

“သူငယ်ဖြစ်စေ” ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။ အဓိဋ္ဌာန်စိတ်ဖြစ်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် သူငယ်ဖြစ်လေ၏။ ဥပမာ-အရှင်ဒေဝဒတ်သည် အဇာတသတ်မင်းသားထံသို့ သွားခါနီး၌ မင်းသားငယ်အသွင်ဖန်ဆင်း၍ သွားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

မှတ်ချက်။ ဤဝိကုဗ္ဗနုဏ္ဏိသည် အဓိဋ္ဌာန်နိဗ္ဗာန်နှင့် ရောနှိုင်း၏။ အဓိဋ္ဌာန်နိဗ္ဗာန်သည် ပကတိအသွင်သဏ္ဌာန်ကို မစွန့်ဘဲ အဓိဋ္ဌာန်၏အစွမ်းဖြင့် အသွင် သဏ္ဌာန်တစ်မျိုးဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း ဖြစ်သည်။

ဝိကုဗ္ဗနုဏ္ဏိသည် ပကတိအသွင်ကိုစွန့်၍ မိမိကိုယ်ကို အသွင် သဏ္ဌာန်တစ်မျိုးဖြစ်အောင် ဖန်ဆင်းခြင်း ဖြစ်၏-ဟု ပဋိသန္တိဒါမဂ် အဋ္ဌကထာ၌ စိစစ်၍ ဖွင့်ဆိုထားသည်။

မနောမယဏ္ဏိ

မနောမယဏ္ဏိကို ပြုရာ၌-ပထဝီကသိုဏ်းစသည့် တစ်မျိုးမျိုးလျှင်အာရုံ ရှိသော ပါဒကဗျာကို ဝင်စားရမည်။ ယင်းပါဒကဗျာမှထ၍ မိမိကိုယ်ကို ဆင်ခြင်ပြီး ပရိကံပြုရမည်။ ထို့နောက် ယင်းပါဒကဗျာကိုပင် ပြန်ဝင်စားပြီး ဗျာန်မှထကာ မိမိကိုယ်ကို ‘အခေါင်းဖြစ်စေ’ဟု အဓိဋ္ဌာန်ရမည်။ အဓိဋ္ဌာန်စိတ် ဖြစ်သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် တစ်ကိုယ်လုံး အခေါင်းအတိ ဖြစ်သွား၏။ ထိုအခါမှ အခေါင်းဖြစ်သွားသည့်ကိုယ်ထဲ၌ အခြားအလိုရှိရာကိုယ်တစ်ခုကို ဆင်ခြင်၍ ပရိကံ ပြုပြီး အဓိဋ္ဌာန်လိုက်သည်နှင့် နိမ္မိတရုပ်ပွားတစ်ခု ပေါ်လာ၍ အပြင်သို့ထွက် လာ၏။

ဥပမာ-ဖြူဆံမြက်မှ ဖြူဆံအရိုးတံကို ထုတ်လိုက် သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ဓားအိမ်မှဓားကို ထုတ်လိုက်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ မြွေ၏အရေခွံမှ မြွေကိုယ်ကို ချွတ်ခွာဘိသကဲ့သို့လည်းကောင်း ဖြစ်ပေ၏။ ဖြူဆံအရိုးတံစသည်တို့သည် ဖြူဆံ မြက်စသည်တို့နှင့် တစ်ထပ်တည်းတူညီကုန်သကဲ့သို့ ထိုအတူ ဖန်ဆင်းထားသည့် နိမ္မိတရုပ်ပွားသည်လည်း တန်ခိုးရှင်၏ရုပ်ကိုယ်နှင့် တစ်ထပ်တည်းတူညီလေ၏။ ဤသည်ကား မနောမယဏ္ဏိ=အဓိဋ္ဌာန်အဘိညာဉ်စိတ်ဖြင့် ပြီးစီးသောတန်ခိုး ဖန်ဆင်းမှု ဖြစ်ပါသည်။

ဣဒ္ဓိဝိမ နိဒ္ဒေသ
ပြီး၏။

အဘိညာ နိဇ္ဈေသ

၁။ ဒိဗ္ဗသောတ အဘိညာဉ် အကြောင်း

သော ဧဝံ သမာဟိတေ စိတ္တေ ပရိသုဒ္ဓေ ပရိယောဒါတေ အနင်္ဂဏေ
ဝိဂတူပက္ကိလေသေ မုဒုဘူတေ ကမ္မနိယေ ဌိတေ အာနုပ္ပတ္တေ ဒိဗ္ဗာယ
သောတဓာတုယာ စိတ္တံ အဘိနိဟရတိ အဘိနိန္ဒာမေတိ။

* သော ဒိဗ္ဗာယ သောတဓာတုယာ ဝိသုဒ္ဓါယ အတိက္ကန္တမာနုသိကာယ
ဥဘော သဒ္ဓေ သုဏာတိ ဒိဗ္ဗေ စ မာနသေ စ ယေ ဒူရေ သန္တိကေ စ။

(ဒီ၊ ၁။ ၇၃)

* ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် စင်ကြယ်သော လူတို့၏နားကိုကျော်လွန်သော
(ဝါ) လူတို့၏နားထက်သာလွန်သော ဒိဗ္ဗသောတဓာတ်ဖြင့် နတ်ပြည်၌ဖြစ်သော
အသံတို့ကိုလည်းကောင်း၊ လူ့ပြည်၌ဖြစ်သော အသံတို့ကိုလည်းကောင်း၊ ဝေးသော
အသံတို့ကိုလည်းကောင်း၊ နီးသောအသံတို့ကိုလည်းကောင်း ကြားရ၏။

ဒိဗ္ဗာယ သောတဓာတုယာ
ပုဒ်အဖွင့်

ဒိဗ္ဗ-မည်ပုံ

နတ်တို့၏ နားနှင့်တူသောကြောင့် 'ဒိဗ္ဗ'မည်၏။
(ဒိဗ္ဗသဒိသတ္တာ ဒိဗ္ဗာ။)

နတ်နားနှင့်တူပုံ နတ်တို့၏ သောတပသာဒဓာတ်ခေါ် နားသည် ယုံကြည်မှုသဒ္ဓါ အဖြစ်များခြင်း၊ စင်ကြယ်သောအယူရှိခြင်း၊ အကျိုးအာနိသင်ကို မြင်ခြင်းစသော သုစရိုက်ကောင်းမှုကံတို့ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် နတ်တို့၏ သောတပသာဒဓာတ် နား၌ သည်းခြေ၊ သလိပ်စသည်တို့က ပိတ်ပင်နှောင့်ယှက်မှု ကင်းသောကြောင့် အဝေးမှအသံများကို ကြားနိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဝီရိယဖြင့် ပွားစေ အပ်သော သမာဓိခွန်အားကြောင့်ဖြစ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ အဘိညာဉ်သောတဓာတ်သည်လည်း နတ်တို့၏ နားနှင့်တူစွာ အဝေးမှ အသံတို့ကို ကြားနိုင်၏။ ထို့ကြောင့် နတ်တို့၏ နားနှင့်တူ သောကြောင့် ‘ဒိဗ္ဗ’မည်၏-ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

တစ်နည်း ဒိဗ္ဗမည်ပုံ
တစ်နည်းအားဖြင့် ဒိဗ္ဗဝိဟာရ၏အစွမ်းအားဖြင့် ရအပ်သောကြောင့်လည်း ကောင်း၊ မိမိကိုယ်တိုင်လည်း ဒိဗ္ဗဝိဟာရကို မှီသောကြောင့်လည်းကောင်း ‘ဒိဗ္ဗ’မည် ပါသည်။ (အပိ စ ဒိဗ္ဗဝိဟာရဝသေန ပဋိလဒ္ဓတ္တာ အတ္တနာ စ ဒိဗ္ဗဝိဟာရသန္နိသိ-တတ္တာပိ ဒိဗ္ဗ။)

သောတဓာတ်မည်ပုံ
ကြားခြင်း(သဝန)အနက်သဘောကြောင့် ‘သောတ’မည်ပါသည်။ အသက် မရှိ(နိဇ္ဈိဝ)အနက်သဘောကြောင့် ‘ဓာတ်’မည်ပါသည်။ ဤအမည်နှစ်ပါးကို ပေါင်း၍ ‘သောတဓာတ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (သဝနဋ္ဌေန နိဇ္ဈိဝဋ္ဌေန သောတဓာတု။)
တစ်နည်းအားဖြင့် သောတဓာတ်ခေါ် နား၏ကြားခြင်း သဝနကိစ္စကို ပြုသဖြင့် သောတဓာတ်နှင့်တူသောကြောင့်လည်း ‘သောတဓာတ်’မည်ပါသည်။ (သောတဓာတုကိစ္စကရဏေန စ သောတဓာတုဝိယာတိပိ သောတဓာတု။)

ဒိဗ္ဗသောတဓာတ်မည်ပုံ
နတ်တို့၏နားနှင့်တူသော အဘိညာဉ်သောတဓာတ်ဖြစ်သောကြောင့် ‘ဒိဗ္ဗသောတဓာတ်’ မည်ပါသည်။

ဝိသုဒ္ဓါယ-ပုဒ်အဖွင့်

ဝိသုဒ္ဓါယ-ဟူသည်မှာ ထက်ဝန်းကျင်စင်ကြယ်သော အညစ်အကြေးကင်း သော-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရ၏။ (ဝိသုဒ္ဓါယာတိ ပရိသုဒ္ဓါယ နိရပက္ကကိလေသာယ။)

အတိက္ကန္တမာနုသိကာယ-ပုဒ်အဖွင့်

အတိက္ကန္တမာနုသိကာယ-ဟူသည်မှာ လူတို့၏ဥပစာနယ်ပယ်ကို ကျော်လွန်ပြီး အသံကြားရခြင်းဖြင့် လူ၌ဖြစ်သော မိသောတဓာတ်ခေါ် ပကတိနားထက် သာလွန်သော၊ ကျော်၍တည်သော-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ (အတိက္ကန္တမာနုသိ-ကာယာတိ မနုဿူပစာရံ အတိက္ကမိတ္တာ သဒ္ဓဝသေန မာနုသိကံ မိသောတဓာတု အတိက္ကန္တယ ဝီတိဝတ္တိတ္တာ ဌိတာယ။)

ဥဘော သဒ္ဓေ သုဏာတိ-ပုဒ်အဖွင့်

ဥဘော သဒ္ဓေ သုဏာတိ-ဟူသည်မှာ အသံနှစ်မျိုးကို ကြားနိုင်၏-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ အသံနှစ်မျိုးမှာ နတ်တို့၏အသံ(ဒိဗ္ဗသဒ္ဓ)နှင့် လူတို့၏အသံ (မာနုသိကသဒ္ဓ) တို့ဖြစ်သည်။

ယေ ဒူရေ သန္တိကေ စ-ပုဒ်အဖွင့်

ယေ ဒူရေ သန္တိကေ စ-ဟူသည်ကား အဝေးမှအသံ(ဒူရေသဒ္ဓ)နှင့် အနီးမှအသံ(သန္တိကေသဒ္ဓ)တို့ကို ကြားနိုင်၏-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။
အဝေးမှအသံကို ကြားရာ၌ အခြားစကြဝဠာ၌ ဖြစ်ပေါ်သောအသံကိုပင် ကြားနိုင်၏။ အနီးမှအသံကို ကြားရာ၌ မိမိခန္ဓာကိုယ်အတွင်းရှိ ပိုးကောင်လေးများ၏ အသံကိုလည်း ကြားနိုင်၏-ဟုဆိုလိုသည်။ ထို့ပြင် “ယေ ဒူရေ သန္တိကေ စ” ဟူသော ဤစကားရပ်ဖြင့် အသံအားလုံးကို ကြားနိုင်၏-ဟုလည်း ဖော်ပြသည်။
(စည်၊ ၃။ ၁၀၇-၁၀၈)

ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ် ဖြစ်ပုံ

- ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်ကို ဖြစ်စေလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် -
- အဘိညာပါဒကဗျာန်ကို ရှေးဦးစွာ ဝင်စားရမည်။
 - ဗျာန်မှထ၍ ပရိကံသမာဓိစိတ်ဖြင့် ပကတိနားဖြင့် ကြားနိုင်လောက်သော အဝေး အရပ်ရှိ ခြင်္သေ့ဟောက်သံစသော ကြမ်းတမ်းကျယ်လောင်သည့်အသံ (ဩဠာရိကသဒ္ဓ)ကို ရှေးဦးစွာ ဆင်ခြင်ရမည်။
 - ထို့နောက် ကျောင်းရှိခေါင်းလောင်းသံ၊ စည်သံ၊ ခရသင်းသံ၊ ကျောင်းသား သာမဏေ၊ ရဟန်းငယ်တို့၏ ကျယ်လောင်စွာ ရွတ်ဖတ်နေသည့် စာအံစာဖတ်သံ၊ အချင်းချင်း ပကတိစကားပြောသံ၊ ငှက်သံ၊ လေသံ၊ ခြေနှင်းသံ၊ ရေစီးသံ၊

နေပူထဲရှိ ထန်းရွက်တို့၏ ဘုရားဖြစ်မြည်သံ၊ ပုရွက်ဆိတ် ခြကောင်တို့၏ မြည်သံများ(သုခုမသဒ္ဒ)တို့ကို နှလုံးသွင်းရမည်။

- ဤသို့လျှင် အကျယ်ဆုံးအသံမှ တိုးညှင်းသောအသံအထိ အသံတို့ကို အစဉ်အတိုင်း နှလုံးသွင်းလာပြီးလျှင် အရှေ့အရပ်ရှိအသံတို့၏ သဒ္ဒနိမိတ်ကို နှလုံးသွင်းရမည်။ ထို့အတူ အနောက်အရပ်စသည့် အရပ်ရှစ်မျက်နှာရှိအသံတို့၏ သဒ္ဒနိမိတ်များကို နှလုံးသွင်းရမည်။

ဤသို့ နှလုံးသွင်းသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ပကတိစိတ်၌လည်း အသံတို့သည် ထင်ရှားကုန်၏။ ပရိကံပြုသော သမာဓိစိတ်၌မူ ပို၍ထင်ရှားလာပါသည်။ ဒိဗ္ဗသောတဓာတ်ဖြစ်မည့်အချိန်တွင် အဆိုပါအသံတို့တွင် အသံနိမိတ်တစ်မျိုးမျိုးကို အာရုံပြု၍ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ်၊ ထို့နောင် ပရိကံ၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ၊ ဂေါတြဘူဟူသော ကာမာဝစရဇောသုံးကြိမ်၊ လေးကြိမ်စောပြီးနောက် လေးကြိမ်မြောက်၊ သို့မဟုတ် ငါးကြိမ်မြောက်တွင် ရူပါဝစရတုတ္ထဈာန် အပ္ပနာစိတ်ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ယင်းအပ္ပနာစိတ်နှင့် အတူတကွဖြစ်သောဉာဏ်ကို “ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်”ဟု ခေါ်သည်။ ထို့နောက် ဉာဏ်အယဉ်၌ ကျလေတော့၏။

ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်အားကောင်းအောင် ပြုလုပ်ခြင်း

ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်ကို အားကောင်းသထက်ကောင်းအောင် ပြုလုပ်လိုလျှင် -

- ဤအရပ်အတွင်းရှိ အသံကို ကြားလို၏-ဟု လက်တစ်သစ်မျှ ပိုင်းခြား၍ ပွားရမည်။
- ထို့နောက် လက်နှစ်သစ်၊ လေးသစ်၊ ရှစ်သစ်၊ တစ်ထွာ၊ တစ်တောင်၊ တိုက်ခန်းအတွင်း၊ ကျောင်းဦးမျက်နှာစာ၊ ပြဿဒိ၊ ပရိဝုဏ်၊ သံဃာအာရာမ၊ ဆွမ်းခံရွာ၊ နေပုဒ်စသည်ဖြင့် စကြဝဠာအဆုံးအထိဖြစ်စေ၊ ထို့ထက်လွန်၍ဖြစ်စေ အသီးအသီး ပိုင်းခြား၍ ပွားသွားရမည်။

စင်စစ်၊ ဤဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်ရသော ပုဂ္ဂိုလ်သည် ပါဒကဈာန်၏ အာရုံနိမိတ် ထိတွေ့ရာအရပ်အတွင်းရှိ အသံအားလုံးကို ပါဒကဈာန်ကို နောက်တစ်ဖန် ပြန်ဝင်စားရန်မလိုဘဲ ကြားနိုင်၏။ ထိုသို့ကြားရာတွင်လည်း ဗြဟ္မာ့ပြည်တိုင်အောင် အသံပေါင်းစုံ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ဆူပွက်နေစေကာမူ အလိုရှိရာအသံကို ရွေးချယ်၍ ကြားနိုင်စွမ်းရှိ၏။ (စည်သူ။ ၁၁၀-၁၁၁)

၂။ စေတောပရိယ အဘိညာဉ် အကြောင်း

သော ဧဝံ သမာဟိတေ စိတ္တေ ပရိသုဒ္ဓေ ပရိယောဒါတေ အနင်္ဂဏေ ဝိဂတူပက္ကိလေသေ မုဒုဘူတေ ကမ္မနိယေ ဌိတေ အာနန္တပ္ပတ္တေ စေတောပရိယအဘိညာယ အဘိနိဟရတိ အဘိနိန္ဒာမေတိ။

* သော ပရသတ္တန္တံ ပရပုဂ္ဂလာနံ စေတသာ စေတော ပရိစ္စ ပဇာနာတိ သရာဂံ ဝါ စိတ္တံ သရာဂံ စိတ္တန္တိ ပဇာနာတိ၊ ဝီတရာဂံ ဝါ စိတ္တံ ဝီတရာဂံ စိတ္တန္တိ ပဇာနာတိ၊(ပ).....။ (ဒီ၊ ၁။ ၇၄)

* ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိစိတ်ဖြင့် အခြားသောသတ္တဝါ၊ အခြားသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ စိတ်ကို ပိုင်းခြား၍ အပြားအားဖြင့်သိ၏။ ရာဂနှင့်တကွဖြစ်သော စိတ်ကိုမူလည်း ရာဂနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်ဟူ၍ အပြားအားဖြင့် သိ၏။ ရာဂကင်းသောစိတ်ကိုမူလည်း ရာဂကင်းသောစိတ်ဟူ၍ အပြားအားဖြင့်သိ၏။ ... (ပ)။

စေတောပရိယဉာဏာယ-ပုဒ်အဖွင့်

<u>ပရိယ</u>	ပိုင်းခြားတတ်သောကြောင့် ‘ပရိယ’မည်ပါသည်။ (ပရိယာတီတိ ပရိယံ။)
<u>စေတောပရိယ</u>	ပရိယ = ပိုင်းခြားခြင်း (ပရိစ္စိန္န) စိတ်ကို ပိုင်းခြားတတ်သောကြောင့် ‘စေတောပရိယ’မည်ပါသည်။ (စေတသော ပရိယံ စေတောပရိယံ။)
<u>စေတောပရိယ-ဉာဏ</u>	စိတ်ကို ပိုင်းခြား၍ သိတတ်သောကြောင့် ‘စေတောပရိယဉာဏ’မည်ပါသည်။ (စေတောပရိယဉ္ဇ တံ ဉာဏဉ္ဇာတိ စေတောပရိယဉာဏံ။)

ပရသတ္တနံ ပရပုဂ္ဂလာနံ-ပုဒ်အဖွင့်

ပရသတ္တနံ ပရပုဂ္ဂလာနံ-ဟူသည်မှာ မိမိကို ခြွင်းချန်၍ ကြွင်းသော သတ္တဝါတို့ကို 'ပရသတ္တ=အခြားသောသတ္တဝါ' ဟုခေါ်သည်။ ထို့အတူ မိမိကို ခြွင်းချန်၍ အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်ကို 'ပရပုဂ္ဂလ=အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်' ဟုခေါ်သည်။ (ပရသတ္တ=မိမိမှတစ်ပါး အခြားသတ္တဝါများ၊ ပရပုဂ္ဂလ=မိမိမှတစ်ပါး အခြား ပုဂ္ဂိုလ်များ)

စေတသာ စေတော-ပုဒ်အဖွင့်

စေတသာ-အရ မိမိ၏စိတ်ကို ယူရမည်။

စေတော-အရ မိမိမှတစ်ပါး အခြားသောသတ္တဝါ၊ အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ စိတ်ကို ယူရမည်။
“ဤကြောင့် ‘စေတသာ= မိမိစိတ်ဖြင့်၊ စေတော= မိမိမှတစ်ပါး အခြားသောသတ္တဝါ၊ အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ စိတ်ကို’” ဟု အနက်ဖော်ရမည်။

ပရိစ္စ ပဇာနာတိ-ပုဒ်အဖွင့်

“ပရိစ္စ ပဇာနာတိ=ပိုင်းခြား၍ အပြားအားဖြင့်သိ၏” ဟူသည်မှာ- ရာဂနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်ကို ရာဂနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်-ဟူ၍ အပြားအားဖြင့် (အမျိုးမျိုးအဖုံဖုံ)သိ၏။ ထို့အတူ ရာဂကင်းသောစိတ်ကိုလည်း ရာဂကင်းသော စိတ်၊ ဒေါသနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်ကိုလည်း ဒေါသနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်၊ ဒေါသ ကင်းသောစိတ်ကိုလည်း ဒေါသကင်းသောစိတ်-ဟူ၍လည်း အပြားအားဖြင့် (အမျိုးမျိုးအဖုံဖုံ) သိ၏။ ဤသို့စသည်ဖြင့် သိခြင်းကို ဆိုလိုသည်။

စေတောပရိယအဘိညာဉ် ဖြစ်ပုံ

စေတောပရိယအဘိညာဉ်သည် ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်ဖြင့် ပြီးစီးပြည့်စုံသော အဘိညာဉ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် စေတောပရိယအဘိညာဉ်ကို ဖြစ်စေလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်ကို ပရိကံပြုသည့်အနေဖြင့် ကြိုတင်ဖြစ်စေ ရမည်။ ထို့ကြောင့် -

(က) ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်ဖြစ်ရန်အတွက် အာလောကကသိုဏ်းကို ပွားများပြီး ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်ဖြစ်အောင် ကြိုတင်ပြုလုပ်ရမည်။

- (ခ) ထို့နောက် ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်ဖြင့် သူတစ်ပါးတို့၏ ဟဒယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ ဖြစ်သော နှလုံးသွေးအရောင်အဆင်းကို ကြည့်ရှု၍ စိတ်အခြေအနေကို ရှာဖွေရမည်။ သွေးအရောင်နှင့် စိတ်အခြေအနေတို့မှာ -
 - သောမနဿစိတ်ဖြစ်ရာအခါ၌ နှလုံးသွေးအရောင်သည် အနီရောင်ရှိ၏။ ညောင်သီးမှည့်အဆင်းနှင့် တူ၏။
 - ဒေါမနဿစိတ်ဖြစ်ရာအခါ၌ နှလုံးသွေးအရောင်သည် မည်းနက်သော အရောင်ရှိ၏။ သပြေသီးမှည့်အဆင်းနှင့် တူ၏။
 - ဥပေက္ခာစိတ်ဖြစ်ရာအခါ၌ နှလုံးသွေးအရောင်သည် ကြည်လင်သော အရောင်ရှိ၏။ နှမ်းဆီအဆင်းနှင့် တူ၏။
- (ဂ) ဤသို့ နှလုံးသွေးအရောင်ကို ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်ဖြင့် ကြည့်ရှုပြီးလျှင် မည်သည့်စိတ်ဖြစ်နေသည်ကို ရှာဖွေလျက် စေတောပရိယဉာဏ်ကို အားရှိလာအောင် ပြုလုပ်ရမည်။
- (ဃ) ဉာဏ်အားရှိလာသောအခါ နှလုံးသွေးရုပ်ကို ကြည့်ရှုစရာမလိုတော့ဘဲ စိတ်တစ်ခုမှ စိတ်တစ်ခုသို့ပြောင်းလျက် ကာမာဝစရစိတ်၊ ရူပါဝစရစိတ်၊ အရူပါဝစရစိတ်-ဟူသော စိတ်အားလုံးကို သိနိုင်လေတော့၏။

အရူပဘုံသားတို့၏ စိတ်ကို သိနိုင်ပုံ

အရူပဘုံသားတို့၏ စိတ်ကို စေတောပရိယအဘိညာဉ်ဖြင့် သိလိုလျှင် ဟဒယရုပ်ကို ကြည့်စရာမလို၊ ဣန္ဒြေဖောက်ပြန်ပုံကိုလည်း ကြည့်စရာမလိုပေ။ အမှတ်မထား တစ်ပါးပါးသောဘုံ၌ ဖြစ်သည့်စိတ်ကို ဆင်ခြင်ပြီးလျှင် စိတ်အမျိုး အစား ၁၆-ပါးတို့ကို သိအောင်အားထုတ်ရန်သာ လိုအပ်၏။

၁၆-မျိုးသောစိတ်တို့၏ အရကောက်

- ၁။ သရာဂစိတ် - လောဘမူစိတ် ၈-ပါး၊
- ၂။ ဝီတရာဂစိတ် - ကြွင်းသောကုသိုလ်၊ အဗျာကတ(ဝိ+ကြိ)စိတ်များ၊
ဒေါသမူစိတ်၂-ပါး၊ မောဟမူစိတ်၂-ပါးတို့သည် သရာဂ စိတ်လည်းမဟုတ်၊ ဝီတရာဂစိတ်လည်း မဟုတ်ပေ။
(ဝီတရာဂစိတ်မမည်ခြင်းမှာ ရာဂ၏ ဆန့်ကျင်ဘက် မဟုတ်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။)
- ၃။ သဒေါသစိတ် - ဒေါသမူစိတ် ၂-ပါး၊

- ၄။ ဝိတဒေါသစိတ် - ကြွင်းသောကုသိုလ်၊ အဗျာကတ(ဝိ+ကြိ)စိတ်များ၊
ဒေါသမူစိတ် ၂-ပါးမှကြွင်းသော အကုသိုလ်စိတ် ၁၀ပါး
(လော ၈ + မော ၂)သည် သဒေါသစိတ်လည်းမဟုတ်၊
ဝိတဒေါသစိတ်လည်း မဟုတ်ပေ။
- ၅။ သမောဟစိတ် - မောဟနှင့်အတူတကွဖြစ်သော အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၊
မောဟမူစိတ် ၂-ပါးသာ သမောဟစိတ်မည်သော်လည်း
မောဟသည် အကုသိုလ်စိတ်အားလုံးနှင့်ယှဉ်သောကြောင့်
အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါးလုံးကို အရကောက်ရ၏။
- ၆။ ဝိတမောဟစိတ် - ကုသိုလ်၊ အဗျာကတစိတ်များ၊
- ၇။ သံခိတ္တစိတ် - ထိနု၊မိဒ္ဓသို့ အစဉ်လိုက်သော ကျူးသောစိတ်၊ တွန့်ဆုတ်
သောစိတ်များ၊
- ၈။ ဝိက္ခိတ္တစိတ် - ဥဒ္ဓစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော ပျံ့လွင့်သောစိတ်၊
- ၉။ မဟဂ္ဂုတ်စိတ် - ရူပါဝစရစိတ် ၁၅-ပါး၊ အရူပါဝစရစိတ် ၁၂-ပါး၊
- ၁၀။ အမဟဂ္ဂုတ်စိတ် - ကာမာဝစရစိတ် ၅၄-ပါး၊ လောကုတ္တရာစိတ် ၈-ပါး၊
- ၁၁။ သဥတ္တရစိတ် - သူထက်လွန်မြတ်မှုရှိသော စိတ်များ၊
ကာမာဝစရစိတ် ၅၄-ပါး၊ ရူပါဝစရစိတ် ၁၅-ပါး၊
အရူပါဝစရစိတ် ၁၂-ပါး၊
- ၁၂။ အနုတ္တရစိတ် - သူထက်လွန်မြတ်မှု မရှိတော့သည့်စိတ်၊
လောကုတ္တရာစိတ် ၈-ပါး၊
- ၁၃။ သမာဟိတစိတ် - ဥပစာ၊ အပ္ပနာသို့ရောက်သော တည်ကြည်သောစိတ်များ၊
- ၁၄။ အသမာဟိတစိတ် - ဥပစာ၊အပ္ပနာသို့မရောက်သော မတည်ကြည်သော
စိတ်များ၊
- ၁၅။ ဝိမုတ္တစိတ် - တဒင်္ဂပဟာန်၊ ဝိက္ခမ္ဘနပဟာန်၊ သမုစ္ဆေဒပဟာန်၊
ပဋိပဿဒ္ဓိပဟာန်၊ နိဿရဏပဟာန်တို့ဖြင့် ကိလေသာမှ
လွတ်မြောက်သောစိတ်များ၊
- ၁၆။ အဝိမုတ္တစိတ် - တဒင်္ဂပဟာန်၊ ဝိက္ခမ္ဘနပဟာန်၊ သမုစ္ဆေဒပဟာန်၊
ပဋိပဿဒ္ဓိပဟာန်၊ နိဿရဏပဟာန်တို့ဖြင့် ကိလေသာမှ
မလွတ်မြောက်သောစိတ်များ၊ (စည်၊ ၃။ ၁၁၅)

၃။ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ် အကြောင်း

သော ဧဝံ သမာဟိတေ စိတ္တေ ပရိသုဒ္ဓေ ပရိယောဒါတေ အနင်္ဂဏေ
ဝိဂတူပက္ကိလေသေ မုဒုဘူတေ ကမ္မနိယေ ဌိတေ အာနန္ဒပုတ္တေ ပုဗ္ဗေနိဝါသာ-
နုဿတိဉာဏာယ အဘိနီဟရတိ အဘိနိန္ဒာမေတိ။

* သော အနေကဝိဟိတံ ပုဗ္ဗေနိဝါသံ အနုဿရတိ။ (ဒီ၊ ၁။ ၇၄)

* ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် များသောအပြားရှိသော ရှေး၌နေခဲ့၊ဖြစ်ခဲ့ဖူးသော
ခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့၏။

ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏာယ ပုဒ်အဖွင့်

- နိဝါသ - မိမိကိုယ်၏အဖြစ်ဖြင့် သိမ်းပိုက်၍ အာရုံပြုဖူး၊ ခံစားဖူးသော
တရားများ၊ ထိုစဉ်အခါက မိမိသန္တာန်၌ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ဖူးသော
တရားများကို ‘နိဝါသ’ဟုခေါ်သည်။
- ပုဗ္ဗေနိဝါသ - ရှေးအတိတ်ဘဝတို့၌ နေခဲ့၊ဖြစ်ခဲ့ဖူးသော ခန္ဓာတို့သည်
‘ပုဗ္ဗေနိဝါသ’မည်၏။ (ပုဗ္ဗေ အတိတ်ဇာတိသု နိပုတ္တခန္ဓာ။)
- ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ - ရှေးအတိတ်ဘဝတို့၌ နေခဲ့၊ဖြစ်ခဲ့ဖူးသော ခန္ဓာတို့ကို အောက်
မေ့မှု၊ အမှတ်ရမှုသတိကို ‘ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ’ ဟုခေါ်
သည်။ (ယာယ သတိယာ ပုဗ္ဗေနိဝါသံ အနုဿတိ၊ သာ
ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ။)
- ပုဗ္ဗေနိဝါသာ-
နုဿတိဉာဏ် - ရှေးအတိတ်ဘဝတို့၌ နေခဲ့၊ဖြစ်ခဲ့ဖူးသော ခန္ဓာတို့ကို
အောက်မေ့မှု၊အမှတ်ရမှု သတိနှင့်ယှဉ်သော အဘိညာဉ်
(ဉာဏ်)ကို ‘ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏ်’ ဟုခေါ်သည်။

အနေကဝိဟိတံ-ပုဒ်အဖွင့်

အနေကဝိဟိတံ-ဟူသည်မှာ များသောအပြားရှိသော၊ တစ်နည်းအားဖြင့် များသောအပြားတို့ဖြင့် ဖြစ်စေအပ်၊ ချဲ့အပ်သော-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ပုဗ္ဗေနိဝါသံ-ပုဒ်အဖွင့်

ပုဗ္ဗေနိဝါသံ-ဟူသည်မှာ အခြားမဲ့ အတိတ်ဘဝမှစ၍ ထိုထိုရှေးဘဝတို့၌ နေခဲ့ဖူး၊ ဖြစ်ခဲ့ဖူးသော ခန္ဓာအစဉ်-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

အနုဿရတိ-ပုဒ်အဖွင့်

အနုဿရတိ(အောက်မေ့၏)ဟူသည်မှာ- ခန္ဓာအစဉ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊ စုတိ၊ ပဋိသန္ဓေအားဖြင့်လည်းကောင်း အစဉ်လိုက်၍လိုက်၍ အောက်မေ့၏၊ အမှတ်ရ၏-ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။
(အနုဿရတိတိ ခန္ဓပဋိပါဒိဝသေန စုတိပဋိသန္ဓိဝသေန ဝါ အနုဂန္တာ အနုဂန္တာ သရတိ။)

ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့နိုင်သော ပုဂ္ဂိုလ် (၆)မျိုး

ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့နိုင်သောပုဂ္ဂိုလ်တို့မှာ -

- (၁) သာသနာပတိတ္ထိများ၊
- (၂) ပကတိသာဝကများ
- (၃) မဟာသာဝကများ
- (၄) အဂ္ဂသာဝကများ
- (၅) ပစ္စေကဗုဒ္ဓများ
- (၆) သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဘုရားရှင် တို့ဖြစ်သည်။

ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့နိုင်သော အချိန်ကာလ

သာသနာပတိတ္ထိ - ကမ္ဘာပေါင်းလေးဆယ် အထိသာ အောက်မေ့နိုင်၏။
နာမ်ရုပ်ကို ပိုင်းခြားတတ်သော ဉာဏ်ကင်းသဖြင့် ပညာ အားနည်းသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ပကတိသာဝကများ - ကမ္ဘာပေါင်းတစ်ရာမှ တစ်ထောင်အထိ အောက်မေ့နိုင်၏။
နာမ်ရုပ်ကို ပိုင်းခြားတတ်သော ဉာဏ်ရှိသဖြင့် ပညာ အားကောင်းသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

မဟာသာဝကများ - ကမ္ဘာပေါင်းတစ်သိန်းအထိ အောက်မေ့နိုင်၏။

အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါး - ကမ္ဘာပေါင်း တစ်သင်္ချေနှင့်တစ်သိန်းအထိ အောက်မေ့နိုင်၏။

ပစ္စေကဗုဒ္ဓများ - ကမ္ဘာပေါင်း နှစ်သင်္ချေနှင့်တစ်သိန်းအထိ အောက်မေ့နိုင်၏။
မဟာသာဝက၊ အဂ္ဂသာဝက၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓတို့သည် ပါရမီ ဖြည့်ကျင့်ခဲ့သော ဘဝအားလျော်စွာ ပိုင်းခြားထားသော ကြောင့် ဖြစ်သည်။

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ - အလိုရှိတော်မူသည့်အတိုင်း ကမ္ဘာအပိုင်းအခြားမရှိ အောက်မေ့နိုင်၏။

ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့နိုင်ပုံ အခြင်းအရာ

သာသနာပတိတ္ထိ

ခန္ဓာအစဉ်ကိုသာ အောက်မေ့နိုင်၏။ ခန္ဓာအစဉ်ကို လွှတ်၍ စုတိပဋိသန္ဓေ အစွမ်းဖြင့် မအောက်မေ့နိုင်ပေ။

ဥပမာ-သူကန်းသည် မိမိတစ်ယောက်တည်း လိုရာအရပ်ကို မသွားနိုင် သကဲ့သို့ ထို့အတူ သာသနာပတိတ္ထိတို့သည်လည်း အလိုရှိရာခန္ဓာကို ခုန်ကျော်၍ မအောက်မေ့နိုင်ပေ။ သူကန်းတို့သည် တုတ်၊တောင်ဝှေးစသည်တို့ကို လက်က မလွှတ်ဘဲသာလျှင် သွားရသကဲ့သို့ ထို့အတူ သာသနာပတိတ္ထိတို့သည်လည်း ခန္ဓာ အစဉ်ကို မလွှတ်မှသာလျှင် အောက်မေ့နိုင်၏။

ပကတိသာဝကနှင့် မဟာသာဝကများ

ပကတိသာဝကနှင့် မဟာသာဝကတို့သည် ခန္ဓာအစဉ်ကိုလည်း အောက်မေ့ နိုင်၏။ စုတိပဋိသန္ဓေ၏အစွမ်းအားဖြင့်လည်း ပြောင်းရွှေ့၍ အောက်မေ့နိုင်၏။

အဂ္ဂသာဝကနှင့် ပစ္စေကဗုဒ္ဓများ

အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါးနှင့် ပစ္စေကဗုဒ္ဓအရှင်သူမြတ်တို့သည် ခန္ဓာအစဉ်ဖြင့် ပြုဖွယ်မလိုပြီ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဘဝတစ်ခု၏ စုတိကိုမြင်လျှင် ပဋိသန္ဓေ ကိုလည်း မြင်တော်မူကြ၏။ တစ်ဖန် အခြားဘဝတစ်ခု၏ စုတိကိုမြင်လျှင် ပဋိသန္ဓေ ကိုလည်း မြင်တော်မူ၏။ ဤသို့လျှင် စုတိပဋိသန္ဓေကို ပြောင်းရွှေ့၍ မြင်တော်မူ ကြသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်တို့သည် ခန္ဓာအစဉ်ဖြင့် ပြုဖွယ်ကိစ္စ မလိုပြီ။ စုတိပဋိသန္ဓေအလိုအားဖြင့် ပြောင်းရွှေ့၍ ဆင်ခြင်ဖွယ်လည်း မရှိပြီ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်-ဘုရားရှင်တို့အား ကမ္ဘာပေါင်းများစွာတို့၌ အထက်၊အောက် အလိုရှိရာဌာနမှန်သမျှ ထင်ရှားသည်သာလျှင်ဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်၏။

ဥပမာ- ပေယျာလ(ပ) မြှုပ်ထားသောပါဠိကို ချဲ့၍ကြည့်သကဲ့သို့ ထိုအတူ ကမ္ဘာပေါင်းများစွာကို ချဲ့၍ ကြည့်နိုင်တော်မူကြ၏။ အလိုရှိရာကမ္ဘာ၊ အလိုရှိရာဘဝတို့ကိုလည်း ခြင်္သေ့သည် ခုန်ကျော်၍ ခုန်ကျော်၍ သွားသကဲ့သို့ ခုန်ကျော်၍ အောက်မေ့တော်မူနိုင်၏။ ထိုသို့ အောက်မေ့ဆင်ခြင်ရာ၌လည်း သရဘင်္ဂဘုရားအလောင်းလေးဆရာ ပစ်လွှတ်လိုက်သောမြွားကဲ့သို့ မည်သည့်သစ်ခက်၊ နွယ်၊ သစ်ပင်စသည်တို့ကိုမျှ မထိ-မငြိဘဲ၊ ပစ်မှတ်ကို ချော်လွဲခြင်းမရှိဘဲ လိုရာပစ်မှတ်ကိုသာ တိုက်ရိုက်ထိမှန်သကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။

**ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့ရာ၌
မြင်ပုံ အလင်းရောင်ဥပမာ**

- သာသနာပတိတ္ထိ - သာသနာပတိတ္ထိတို့သည် ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ရာ၌ ပိုးစုန်းကြူးအရောင်နှင့်တူစွာ မထင်မရှား မသဲကွဲသာ ထင်မြင်ကြ၏။
- ပကတိသာဝကများ - ပကတိသာဝကများသည် ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ရာ၌ ဆီမီးရောင်နှင့်တူစွာ ထင်မြင်ကြ၏။
- မဟာသာဝကများ - မဟာသာဝကများသည် ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ရာ၌ မီးရှူးတန်ဆောင်အရောင်နှင့်တူစွာ ထင်မြင်ကြ၏။
- အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါး - အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါးသည် ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ရာ၌ သောက်ရှူးကြယ်ရောင်နှင့်တူစွာ ထင်မြင်ကြ၏။
- ပစ္စေကဗုဒ္ဓများ - ပစ္စေကဗုဒ္ဓအရှင်မြတ်များသည် ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ရာ၌ လရောင်နှင့်တူစွာ ထင်မြင်ကြ၏။

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ

- သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်တော်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်တော်မူရာ၌ ရောင်ခြည်တစ်ထောင် အလင်းဆောင်သည့် သရဒဉတု၌ ထွက်ပေါ်လာသည့် နေဝန်း၏အရောင်နှင့် တူစွာ ထင်မြင်တော်မူ၏။ (စည်၊ ၃။ ၁၂၁)

**ရှေးဘဝခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့ရာ၌
နှိုင်းယှဉ်မြင်ပုံ ဥပမာ**

- သာသနာပတိတ္ထိ - သာသနာပတိတ္ထိတို့၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ပုံသည် သူကန်းတစ်ယောက် တောင်ငှေးကိုစွဲကိုင်၍ စမ်းတဝါးဝါး သွားနေသည်နှင့် တူ၏။
- ပကတိသာဝကများ - ပကတိသာဝကတို့၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ပုံသည် သစ်လုံးတစ်ခုတည်းသာ ခင်းထားသော ချောင်းဖြတ်တံတားငယ်ပေါ်၌ သွားနေသည်နှင့် တူ၏။
- မဟာသာဝကများ - မဟာသာဝကတို့၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ပုံသည် လူလေး၊ငါးယောက်သာ သွားလောက်သည့် ပျဉ်ချပ်များခင်းထားသော ပျဉ်ခင်းတံတားပေါ်၌ သွားနေသည်နှင့် တူ၏။
- အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါး - အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါး၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ပုံသည် လှည်းတစ်စီးသာ ဖြတ်သွားလောက်သည့် လှည်းလမ်းတံတားပေါ်၌ သွားနေသည်နှင့် တူ၏။
- ပစ္စေကဗုဒ္ဓများ - ပစ္စေကဗုဒ္ဓအရှင်မြတ်တို့၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ အဘိညာဉ်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်ပုံသည် လူအများသွားလာရာ လူသွားလမ်းမကြီးပေါ်၌ သွားနေသည်နှင့် တူ၏။
- သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ - သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓမြတ်စွာဘုရားရှင်၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်တော်ဖြင့် ရှေးဘဝအတိတ်ခန္ဓာအစဉ်ကို မြင်

တော်မူပုံသည် လှည်းအစီးနှစ်ဆယ်၊ သုံးဆယ်ခန့် တစ်ပြိုင်
နက်သွားလောက်သည့် လှည်းသွားလမ်းမကြီးပေါ်၌ သွား
နေသည်နှင့် တူတော်မူ၏။ (စည်း ၃။ ၁၂၂)

အနုဿရတိ-အရ ယူရမည့်ပုဂ္ဂိုလ်

အမျိုးအစား

‘အနုဿရတိ’ အရ- ခန္ဓာအစဉ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊ စုတိပဋိသန္ဓေ
အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း အစဉ်လိုက်၍လိုက်၍ အောက်မေ့ခြင်း-ဟု ဖွင့်ဆို
ထားသဖြင့် ပကတိသာဝကပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုယူပြီး၊ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာ-
နုဿတိအဘိညာဉ်ကို အရကောက်ရမည်။

**ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်
ဖြစ်ပုံ**

ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ကို ဖြစ်စေလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်
အာဒိကမ္မိကပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါက ဆွမ်းစားပြီးနောက် ဆိတ်ငြိမ်ရာအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်ပြီး
လျှင် ပြင်ပအာရုံများမှ ဖဲခွါကာ ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံ၌သာ စိတ်စိုက်ထားပြီး ရူပါဝစရ
ဈာန်တို့ကို အစဉ်အတိုင်းဝင်စား၍ အခြေခံပါဒကဈာန်ကို ဖြစ်စေရပါမည်။

- (က) ယင်းအခြေခံပါဒကဈာန်မှ ထမြောက်ပြီးလျှင် ဈာန်မဝင်စားမီအချိန်က နောက်
ဆုံးထိုင်ခဲ့ခြင်းကို နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရမည်။
- (ခ) ထို့နောက် ထိုင်ရန်အတွက်နေရာခင်းခဲ့ပုံ၊ ကျောင်းခန်းအတွင်းသို့ ဝင်ခဲ့ပုံ၊
သပိတ်၊ သင်္ကန်းတို့ကို သိုမှီးသိမ်းဆည်းခဲ့ပုံ၊ ဆွမ်းခံသွားပုံ၊ ဆွမ်းခံလှည့်လည်
ခဲ့ပုံ၊ ဆွမ်းခံရွာတွင်းသို့ စတင်ဝင်ရောက်ခဲ့ပုံ၊ ကျောင်းမှ စတင်ထွက်ခွါခဲ့ပုံ၊
စေတီတော်၊ ဗောဓိပင်တို့ကို ရှိခိုးဦးချခဲ့ပုံ၊ သပိတ်ရေကျင်း၍ သပိတ်ဆေးခဲ့ပုံ၊
သပိတ်ယူသည်မှစ၍ မျက်နှာသစ်ခဲ့ပုံ၊ မိုးသောက်ယာမိ၌ပြုလုပ်ခဲ့သော
လုပ်ငန်းကိစ္စများ၊ သန်းခေါင်ယာမိ၌ ပြုလုပ်ခဲ့သောလုပ်ငန်းကိစ္စများ၊ ညဉ့်ဦး
ယာမိ၌ ပြုလုပ်ခဲ့သောလုပ်ငန်းကိစ္စများကို နောက်ပြန်အစဉ်အတိုင်း အသေး
စိတ် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရမည်။
ဤမျှ နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်မှုသည် သာမန်ပကတိစိတ်ရှိသူအားပင် ပေါ်လွင်
ထင်ရှားနိုင်ပါသည်။ ပရိတ်သမာဓိစိတ်ရှိသူအားမူ ပို၍ပေါ်လွင်ထင်ရှား၏။
- (ဂ) အကယ်၍ နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရာ၌ ကိစ္စအချို့ မပေါ်လွင်မထင်ရှားဘဲ ဖြစ်နေ
ပါက ပါဒကဈာန်ကိုပြန်ဝင်စား၊ ဈာန်မှထ၍ ပြန်လည် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်

ရမည်။ ထိုအခါ အမှောင်၌ မီးထွန်းလိုက်သကဲ့သို့ ထင်ရှားပေါ်လွင်လာပါ
လိမ့်မည်။

- (ဃ) ဤသို့ ပထမနေ့အတွက် အသေးစိတ် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ဒုတိယနေ့၊
တတိယနေ့စသည်၊ ၁၀-ရက်၊ ၁၅-ရက်၊ ၂၀-ရက်၊ ၁-လ၊ ၁-နှစ်တိုင်
အောင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့်ကိစ္စများကိုလည်း နောက်ပြန်အစဉ်အတိုင်း အသေးစိတ်
ဆင်ခြင်သွားရမည်။
ဤနည်းဖြင့် ၁၀-နှစ်၊ နှစ်-၂၀ စသည်ဖြင့် လက်ရှိဘဝ၏ ပဋိသန္ဓေကာလ
တိုင်အောင် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ပြီးလျှင် ပဋိသန္ဓေကိုကျော်၍ ရှေးဘဝ
စုတိခဏ၌ ဖြစ်ခဲ့သောနာမ်ရုပ်တို့ကို နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရမည်။

ပညာထက်မြက်သော ယောဂီ

ပညာထက်မြက်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါက ဤပထမတစ်ကြိမ်
တည်းဖြင့်ပင် ပဋိသန္ဓေကိုကျော်လွန်၍ စုတိခဏ၌ဖြစ်ခဲ့သော နာမ်ရုပ်ကို
အာရုံပြုနိုင်စွမ်း ရှိ၏။

ပညာအားနည်းသော ယောဂီ

ပညာအားနည်းသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ပါက အတိတ်ဘဝစုတိစိတ်
ဖြစ်ရာဌာနသည် ထူထဲစွာ ပိတ်ဖုံးထားသည့်နေရာကဲ့သို့ မှောင်အတိတ်နေပြီး
မမြင်ရဘဲရှိတတ်၏။ အကြောင်းမှာ- ရှေးဘဝ၌ဖြစ်ခဲ့သော နာမ်ရုပ်တို့သည်
အကြွင်းမဲ့ ချုပ်ပျောက်သွားပြီးဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကံအသစ်
ကြောင့်ဖြစ်သော အခြားနာမ်ရုပ်များ ဆက်လက်၍ ဖြစ်ပေါ်နေသောကြောင့်
လည်းကောင်း ဖြစ်ပါသည်။

ထိုအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အနေဖြင့် လက်လျှော့ဝန်ချခြင်းမျိုးကို မလုပ်
သင့်ပေ။ ပါဒကဈာန်ကို ပြန်ဝင်စား၊ ဈာန်မှထ၊ နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်မှုကို
အကြိမ်ကြိမ် အဖန်ဖန် ပြုလုပ်နေရမည်။ ဤသို့ နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရာ၌
လည်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားပြီးကိစ္စတိုင်းကို ပြန်လည်နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ရန်
မလိုတော့ပေ။ ထင်ရှားသည်တို့ကို ကျော်လွန်၍ မထင်ရှားသည်တို့ကိုသာ
နှလုံးသွင်း ဆင်ခြင်သွားရမည်။ ဤနည်းဖြင့် နောက်ဆုံးတွင် ပဋိသန္ဓေကို
သာ ဆင်ခြင်ရသည်အထိ ဖြစ်လာလိမ့်မည်။ ပဋိသန္ဓေကို ဆင်ခြင်ရင်းဖြင့်
များမကြာမီ ယင်းပဋိသန္ဓေကို ကျော်၍ အတိတ်ဘဝ စုတိခဏ၌ဖြစ်ခဲ့သော
နာမ်ရုပ်ကို အာရုံပြုနိုင်သည်အထိ ဖြစ်လာလိမ့်မည်။

ဥပမာအားဖြင့်- အိမ်ဆောက်ရန်အတွက် သစ်ခုတ်သော ယောက်ျား တစ်ယောက်သည် အလွန်ကြီးမားသော သစ်ပင်ကြီးတစ်ပင်ကို ခုတ်ဖြတ် နေသည်ဆိုပါစို့...။ အကိုင်အခက်အချို့ကို ခုတ်ဖြတ်နေစဉ် ပုဆိန်ပျက်စီး သွားသဖြင့် စိတ်ပျက်အားလျှော့ခြင်းမျိုး မဖြစ်သင့်ပေ။ သစ်ခုတ်လုပ်ငန်း ပြီးစီးရေးအတွက် 'ပန်းဘဲသိုသိုသွား၍ ပုဆိန်ကို ပြင်ဆင်ပြီး ဆက်လက်၍ ခုတ်ဖြတ်ရမည်သာ ဖြစ်၏။' ခုတ်ဖြတ်နေစဉ်အတွင်း ပုဆိန်ပျက်စီးသွားတိုင်း ပြန်လည်ပြုပြင်၍ မပြတ်မချင်း ဆက်လက်၍ ခုတ်ဖြတ်နေရမည်သာ ဖြစ်၏။ သို့သော် ခုတ်ဖြတ်ပြီးသား အကိုင်အခက်တို့ကိုမူ နောက်ထပ်ခုတ်ဖြတ်စရာ မလိုတော့ပေ။ မခုတ်မဖြတ်ရသေးသော အကိုင်အခက်တို့ကိုသာ ဆက်လက် ၍ ခုတ်ဖြတ်သွားရမည်။ ဤသို့သော ခုတ်ဖြတ်လုပ်ငန်း ခုတ်ဖြတ်သည်ရှိသော် နောက်ဆုံးတွင် အလွန်ကြီးမားသည့် သစ်ပင်ကြီးသည် လဲပြိုကျပြီး အလိုရှိရာ သစ်ကို ရရှိသွားသကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။

(ထင်းခွဲသူဥပမာ၊ ခေါင်းရိတ်သူဥပမာတို့ကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း မှတ်ရမည်။)

ပရိကံသမာဓိဉာဏ်

နောက်ဆုံးထိုင်နေပုံကို နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်သည်မှစ၍ ပဋိသန္ဓေ အထိဖြစ်ခဲ့သော နာမ်ရုပ်ကိုအာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသောဉာဏ်ကို 'ပုဗ္ဗေ- နိဝါသဉာဏ်' ဟု မခေါ်သေးပေ။ ထိုအချိန်၌ ပရိကံသမာဓိနှင့်ယှဉ်သောဉာဏ် (ပရိကံသမာဓိဉာဏ်) သာ ဖြစ်နေသေး၏။ ကေစိဆရာတို့က ယင်းကို 'အတိတ်သဉာဏ်' ဟုလည်း ခေါ်ကြ၏။ ဤအဆိုသည် ရူပါဝစရဉာဏ်ကို ရည်ရွယ်ပါက မသင့်ပေ။

- (င) ဤသို့ဖြင့် ပဋိသန္ဓေကိုကျော်လွန်၍ အတိတ်ဘဝ စုတိခဏ၌ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော နာမ်ရုပ်ကို အာရုံပြု၍ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ (ပရိကံ)၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ၊ ဂေါတြဘူ ဟူသော ဥပစာရဇောများစောပြီး လေးကြိမ်မြောက် (သို့မဟုတ်) ငါးကြိမ် မြောက်တွင် ရူပါဝစရတုတ္ထဈာန် အပ္ပနာစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုအပ္ပနာစိတ် နှင့်တကွဖြစ်သောဉာဏ်သည် 'ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏ်' မည်၏။ ထိုဉာဏ်နှင့်အတူ ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက်ဖြစ်သော သတိသည် 'ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ' မည်ပါ သည်။
- ဤကား ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်ဖြစ်ပုံ ဖြစ်ပါသည်။

ခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့ပုံ

ဘဝတစ်ခုကို အောက်မေ့ခြင်း၊ ဘဝနှစ်ခု၊ ဘဝသုံးခုစသည်၊ ဘဝတစ်ဆယ်၊ ဘဝနှစ်ဆယ်စသည်၊ ဘဝတစ်ထောင်၊ ဘဝတစ်သိန်း၊ သံဝဇ္ဇကပ်များစွာ၊ ဝိဝဇ္ဇ ကပ်များစွာ၊ သံဝဇ္ဇ-ဝိဝဇ္ဇကပ်များစွာတို့ကို အောက်မေ့ဆင်ခြင်ရမည်။ ထိုသို့ အောက်မေ့ဆင်ခြင်ရာ၌လည်း-

“ဤမည်သောဘဝ၌ ငါသည် ဤအမည်ရှိသူ ဖြစ်၏။ ဤအမျိုးအနွယ်၌ ဖြစ်၏။ ဤသို့သော အဆင်းအရောင် ရှိ၏။ ဤသို့သော အစာအာဟာရများ ရှိခဲ့၏။ ချမ်းသာ၊ ဆင်းရဲကို ခံစားခဲ့ရ၏။ ဤအသက်အပိုင်းအခြား ရှိခဲ့၏။ ငါသည် ယင်းဘဝမှ စုတေခဲ့ပြီးနောက် ဤမည်သောဘဝ၌ ဖြစ်ခဲ့ပြန်၏။ ထိုဘဝ၌လည်း ဤသို့သောအမည်၊ အမျိုးအနွယ်၊ အဆင်းအရောင်၊ အစာ အာဟာရ၊ ချမ်းသာဆင်းရဲ၊ အသက်အပိုင်းအခြားတို့ ရှိခဲ့၏။”

စသည်ဖြင့် ညွှန်ပြစရာအခြင်းအရာတို့နှင့်တကွ ဘဝများစွာ၌ ဖြစ်ခဲ့နေခဲ့ဖူးသော ခန္ဓာအစဉ်ကို အစဉ်မပြတ် အောက်မေ့ဆင်ခြင်မှုကို “ခန္ဓာအစဉ်ကို အောက်မေ့ခြင်း” ဟု ခေါ်သည်။

မဟာကပ်

- မဟာကပ်တစ်ခု၌ သံဝဇ္ဇစသည်အသင်္ချေယျကပ် ၄-ပါးရှိ၏။ ယင်းတို့မှာ-
- (၁) သံဝဇ္ဇကပ် = ဆုတ်ယုတ်ပျက်စီးနေဆဲကာလ၊
 - (၂) ဝိဝဇ္ဇကပ် = ဖြစ်ထွန်းတည်ထောင်ဆဲကာလ၊
 - (၃) သံဝဇ္ဇဌာယိကပ် = သံဝဇ္ဇကပ်ဖြင့် ပျက်စီးပြီးနောက် တစ်စုံတစ်ခုမျှ ဖြစ် ပေါ်မှုမရှိသေးဘဲ အပျက်အတိုင်းရှိနေသေးသောကာလ၊ (ဤကပ်သည် သံဝဇ္ဇကပ်လျှင် အကြောင်းရင်းဖြစ်၏။)
 - (၄) ဝိဝဇ္ဇဌာယိကပ် = ဖြစ်ထွန်းတည်ထောင်ပြီးသောကာလ၊

သံဝဇ္ဇကပ် သုံးမျိုး

- သံဝဇ္ဇကပ်(ကမ္ဘာပျက်ပုံ) သုံးမျိုးရှိ၏။ ယင်းတို့မှာ -
- (၁) မီးကြောင့်ပျက်သော တေဇောသံဝဇ္ဇကပ်၊
 - ကမ္ဘာသည် မီးကြောင့်ပျက်စီးသောအခါ၌ အာဘဿရာဘုံမှ အောက်ဘက်ရှိ ပထမဈာန်သုံးဘုံအထိ မီးလောင်၍ ပျက်စီး၏။

(၂) ရေကြောင့်ပျက်သော အာပေါသံဝဋ်ကပ်၊
ကမ္ဘာသည် ရေကြောင့်ပျက်စီးသောအခါ၌ သုဘကိဏှာဘုံမှ အောက်ဘက်ရှိ
ဒုတိယဈာန်သုံးဘုံအထိ ရေတိုက်စား၍ ပျက်စီး၏။

(၃) လေကြောင့်ပျက်သော ဝါယောသံဝဋ်ကပ်၊
ကမ္ဘာသည် လေကြောင့်ပျက်စီးသောအခါ၌ ဝေဟပျိုလ်ဘုံမှ အောက်ဘက်ရှိ
တတိယဈာန်သုံးဘုံအထိ လေတိုက်၍ ကြေမွပျက်စီး၏။

ဤသို့လျှင် မီး၊ ရေ၊ လေတို့ကြောင့် ကမ္ဘာပျက်တိုင်းပျက်တိုင်း ဘေး
ပတ်ဝန်းကျင် အကျယ်အပြန့်အားဖြင့် စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်း-ဟုဆိုအပ်သော
ဗုဒ္ဓခေတ်တစ်ခုလုံးပင် ပျက်စီးလေသည်။

ဗုဒ္ဓခေတ်

ဗုဒ္ဓခေတ်-ဆိုသည်မှာ ဇာတိခေတ်၊ အာဏာခေတ်၊ ဝိသယခေတ်သုံးပါးကို
ခေါ်ခြင်းဖြစ်၏။ ထိုတွင်-

(၁) စကြဝဠာတစ်သောင်းကို ဇာတိခေတ်-ဟု ပိုင်းခြားသတ်မှတ်၏။
ဘုရားအလောင်းတော်များ ပဋိသန္ဓေယူစဉ်အခါ၌ ဤဇာတိခေတ်တစ်ခုလုံး
ဘုန်လှုပ်၏။

(၂) စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းကို အာဏာခေတ်-ဟု ပိုင်းခြားသတ်မှတ်၏။
ရတနသုတ်၊ ခန္ဓပရိတ်၊ မောရပရိတ်၊ ဓဇဂ္ဂပရိတ်၊ အာဠာနာဠိယပရိတ်တို့၏
အာနုဘော်သည် ဤအာဏာခေတ်တစ်ခုလုံးသို့ ပြန့်နှံ့၏။

(၃) ဝိသယခေတ်သည် အပိုင်းအခြားပမာဏ မရှိပေ။
ယင်းဝိသယခေတ်၌ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် အလိုရှိရာကို သိတော်မူနိုင်၏။

ဤဗုဒ္ဓခေတ်သုံးမျိုးတို့တွင် အာဏာခေတ် ပျက်စီးသည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက်
ဇာတိခေတ်လည်း ပျက်စီးတော့၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဇာတိခေတ်
အပိုင်းအခြားသည် အာဏာခေတ်အပိုင်းအခြား၌ အကျုံးဝင်ပြီးဖြစ်သောကြောင့်
ဖြစ်၏။ အာဏာခေတ်နှင့်ဇာတိခေတ်တို့သည် ပျက်စီးလျှင်လည်း တစ်ပြိုင်နက်
ပျက်စီးကြ၏။ တည်လျှင်လည်း တစ်ပြိုင်နက်တည်ကြ၏။ ဤသဘောကို
ကမ္ဘာပျက်ပုံ၊ ကမ္ဘာတည်ပုံကို လေ့လာကြည့်လျှင် ပိုမိုနားလည်နိုင်၏။

**မီးကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ပုံနှင့်
ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံ**

ကမ္ဘာပျက်ပုံ

မီးကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ခါနီးအချိန်တွင် စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းတိုင်အောင်
တစ်ဆက်တစ်စပ်တည်း ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီးသည် သည်းထန်စွာ ရွာသွန်းလေ၏။
လူတို့သည် မိုးရွာသွန်းသဖြင့် ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်ကာ မျိုးစပါးတို့ကို ထုတ်ကာ
စိုက်ပျိုးကြကုန်၏။ သို့သော် ကောက်ပင်တို့သည် နွားစားလောက်ရုံမျှ ရှင်သန်လာ
ချိန်တွင်မူ ကောင်းကင်၌ ထစ်ချွန်းမြည်ဟည်းလျက် မိုးပေါက်တစ်ပေါက်မျှ မရွာချ
တော့ပေ။ မိုးခေါင်မှုသည် နှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာရှည်လေ၏။ မိုးကိုအမှီပြု၍
နေထိုင်ရသော သတ္တဝါတို့သည် အများအပြား သေကြေပျက်စီးကုန်ပြီး ဗြဟ္မာပြည်
သို့ ရောက်ကြကုန်၏။

ဤနေရာ၌ အချို့သောသတ္တဝါတို့သည် ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရကပ်စသည်ကြောင့်
သေကြေပျက်စီးခြင်းဖြစ်ရာ ဈာန်မရပါဘဲလျက် အဘယ်သို့လျှင် ဗြဟ္မာပြည်သို့
ရောက်ကြရသနည်း? ဟု မေးမြန်းဖွယ်ရှိလာ၏။

မှန်၏။ “ဈာန် ဝိနာ နတ္ထိ ဗြဟ္မလောကေ နိဗ္ဗတ္တိ” ဟူသည်နှင့်အညီ
ဈာန်မရပါဘဲလျက် ဗြဟ္မာပြည်၌ ဖြစ်ခြင်းမည်သည် မရှိပေ။ သို့သော်လည်း
နတ်ပြည်၌ဖြစ်သော ဈာန်၏အစွမ်းကြောင့် ဗြဟ္မာပြည်သို့ရောက်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

နတ်ပြည်၌ ဈာန်ရ၍ ဗြဟ္မာပြည်သို့ ရောက်ပုံ

ကမ္ဘာပျက်ခါနီးအချိန်တွင် လောကဗျူဟာနတ်တို့သည် ကမ္ဘာမပျက်မီ
အနှစ်တစ်သိန်းခန့်ကတည်းက ကမ္ဘာပျက်တော့မည်အကြောင်း ကြွေးကြော်ကာ
ကုသိုလ်ကောင်းမှုပြုလုပ်ကြရန် တိုက်တွန်းနှိုးဆော်ကြကုန်၏။ များသောအားဖြင့်
လူ့ဘုမ္မဇီဝ်နတ်စသည်တို့သည် လောကဗျူဟာနတ်တို့၏ ကြွေးကြော်သံကြောင့်
သံဝေဂစိတ်များဖြစ်ပေါ်ကာ နူးညံ့သိမ်မွေ့လာကြပြီး ဗြဟ္မစိုရ်တရားပွားများခြင်း၊
မိဘတို့ကို ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း၊ အသက်သိက္ခာဂုဏ်ဝါကြီးမားသူတို့ကို ရိုသေ
လေးစားခြင်း စသည့်ကောင်းမှုတို့ကို ပြုလုပ်အားထုတ်ပြီး သေလွန်သောအခါ
နတ်ပြည်၌ ဖြစ်ကြကုန်၏။ နတ်ပြည်၌ နတ်၌ဖြစ်သောဘောဇဉ်တို့ကို စားသောက်ပြီး
ဝါယောကသိုဏ်းကို ပရိတ်ပြု၍ ဈာန်ရကာ ထိုဈာန်ဖြင့် ဗြဟ္မာပြည်သို့ ရောက်
ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

လူ, ဘုမ္မဇိဝ်းစသည်တို့မှ ကြွင်းသော အခြားသောသတ္တဝါတို့သည်လည်း သေကြေပျက်စီးပြီးနောက် အပရာပရိယဝေဒနီယကံကြောင့် နတ်ပြည်၌ဖြစ်ကာ ဈာန်ရပြီး ဗြဟ္မာပြည်သို့ရောက်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ မှန်၏။ သံသရာ၌ ကျင်လည် နေရသောသတ္တဝါတို့တွင် အပရာပရိယဝေဒနီယကံမှကင်းသော သတ္တဝါမည်သည် မရှိပေ။ ဤနည်းဖြင့် သတ္တဝါတို့သည် ကမ္ဘာပျက်သောအခါတွင် ဗြဟ္မာပြည် သို့ရောက်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

နေခုနစ်စင်း ထွက်ပုံ

- ပထမနေ - ပကတိနေတစ်စင်းသာ ရှိနေသေး၏။
- ဒုတိယနေ - ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ရွာသွန်းပြီးနောက် အချိန်ကာလအတော်ကြာ သောအခါမှ နောက်ထပ် ဒုတိယမြောက်နေတစ်စင်း ထွက်လာ၏။ ထိုနေ၌ နေနတ်သား မရှိပေ။ ယင်းအချိန်၌ နေနှစ်စင်းရှိနေပြီ ဖြစ်သဖြင့် နေတစ်စင်းဝင်သွားလျှင် နေတစ်စင်း ပြန်ထွက်လာ၏။ နေနှင့်ည-ဟူ၍ မရှိတော့ပြီ။ အလွန်ပူပြင်းလှ၏။ သာမန် နေတစ်စင်း သာ ရှိစဉ်ကမူ ကောင်းကင်၌ တိမ်တောင်တိမ်လိပ်များ ရှိနေ သေး၏။ နေနှစ်စင်း ထွက်ပေါ်လာသောအချိန်၌မူ မည်သည့် တိမ်တောင်တိမ်လိပ်မျှ မရှိတော့ဘဲ ကောင်းကင်သည် ကြေးမုံပြင် အလား ကြည်လင်နေ၏။ ထိုအချိန်၌ မြစ်ကြီးငါးသွယ်မှတစ်ပါး မြစ်ငယ်ချောင်းငယ်များရှိ ရေများအားလုံး ခန်းခြောက်ကုန်၏။
- တတိယနေ - နောက် အချိန်ကာလ အတော်ကြာသောအခါ တတိယမြောက် နေတစ်စင်း ထွက်လာပြန်၏။ နေသုံးစင်းဖြစ်လာသောအခါ ဂင်္ဂါ၊ ယမုံနာ၊ အစိရဝတီ၊ မဟီ၊ သရဘူ-ဟူသော မြစ်ကြီးငါးသွယ် ရှိ ရေများအားလုံး ခန်းခြောက်ကုန်၏။
- စတုတ္ထနေ - နောက်တစ်ဖန် နှစ်များစွာကြာပြီးနောက် စတုတ္ထမြောက် နေတစ်စင်း ထွက်လာပြန်၏။ နေ လေးစင်းထွက်သောအခါ မြစ်ကြီးငါးသွယ်တို့ မြစ်ဖျားခံရာ သီဟပပါတအိုင်၊ ဟံသပါတန အိုင်၊ ကဏ္ဍမုဏ္ဍကအိုင်၊ ရထကာရဒဟအိုင်၊ အနောတတ္တဒဟ အိုင်၊ ဆဒ္ဒန္တဒဟအိုင်၊ ကုဏာလဒဟအိုင်- ဟူသော ရေအိုင်ကြီး ခုနစ်အိုင်ရှိ ရေများအားလုံး ခန်းခြောက်ကုန်၏။
- ပဉ္စမနေ - နောက် အချိန်ကာလ အတော်ကြာသောအခါ ပဉ္စမမြောက် နေ တစ်စင်း ထွက်လာပြန်၏။ နေငါးစင်း ဖြစ်လာသောအခါ

သမုဒ္ဒရာရှိရေများ တဖြည်းဖြည်း ခန်းခြောက်ကုန်၏။ အနည်းငယ် မျှပင် မရှိတော့အောင် ခန်းခြောက်လေ၏။

- ဆဋ္ဌနေ - နောက်တစ်ဖန် နှစ်များစွာ ကြာပြီးနောက် ဆဋ္ဌမြောက်နေတစ်စင်း ထွက်လာပြန်၏။ နေခြောက်စင်းထွက်သောအခါ ဤစကြဝဠာ တစ်ခုလုံး အပူခိုး, အပူငွေ့များဖြင့် ပြည့်နှက်နေကာ အစိုဓာတ်များ ခန်းခြောက်ကုန်၏။ အခြားသော စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းတို့ လည်း ဤစကြဝဠာနည်းတူ ဖြစ်ကုန်၏။
- သတ္တမနေ - နောက်ဆုံး သတ္တမမြောက် နေထွက်၍ နေခုနစ်စင်းတစ်ပြိုင်နက် ဖြစ်သောအခါ၌ စကြဝဠာ ကုဋေတစ်သိန်းတို့သည် တစ်ဆက် တစ်စပ်တည်း မီးလျှံများဖြင့် လောင်ကျွမ်းကုန်၏။

ကမ္ဘာမီးလောင်ပုံ

ဤသို့ နေခုနစ်စင်းထွက်၍ ကမ္ဘာမီးလောင်ပျက်စီးရာ၌ ယူဇနာတစ်ရာ ရှိသော မြင်းမိုရ်တောင်ကြီးသည်လည်း တောင်ထွတ်များ ကြေမွပျက်စီးလွင့်စင်ကာ ကောင်းကင်၌ပင် ပျောက်ကွယ်သွားလေ၏။ မီးညွန့်မီးလျှံများတက်၍ စာတု မဟာရာဇ်ဘုံ၊ တာဝတိံသာဘုံစသည်ဖြင့် ပထမဈာန်သုံးဘုံ ဗြဟ္မာ့ပြည်တိုင်အောင် လောင်ကျွမ်းပျက်စီးကုန်၏။ အာဘဿရာဘုံ အပိုင်းအခြားရှိသည့် ဒုတိယဈာန်ဘုံ အနီးအထိပင် ဆိုက်ရောက်လေ၏။ မီးညွန့်မီးလျှံတို့သည် အဏုမြူမျှသေးငယ်လှ သည့် လောင်ကျွမ်းစရာ ရုပ်ရှိသေးလျှင်ပင် မငြိမ်းသေးပေ။ ရုပ်သင်္ခါရ အားလုံး ကုန်မှ ထောပတ်ဆီကို မီးလောင်သည့်ပမာ ပြာအကြွင်းကျန်မျှမရှိဘဲ ငြိမ်းသွား လေ၏။ ထိုအခါ အထက်ကောင်းကင်နှင့် အောက်ကောင်းကင်သည် တစ်စပ် တစ်ပြင်တည်းဖြစ်လျက် အမိုက်အမှောင်အတိ ဖြစ်နေလေ၏။ (စဉ်၊ ၃၁၂၊ ၁၃၁-၁၃၃)

ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံ

ကမ္ဘာမီးလောင်ပြီးနောက် အချိန်အတော်ကြာသောအခါ မိုးတိမ်တိုက်ကြီး တစ်ခု ပေါ်ထွန်းလာပြီး ရှေးဦးစွာ မိုးဖွဲလေးများ ရွာသွန်းလေ၏။ ထို့နောက် တဖြည်းဖြည်းချင်း မိုးပေါက်များကြီးလာရာ ကုမုဒြာကြာရီးခန့်, ကျည်ပွေ့ခန့်, ထန်းလုံးခန့်ပမာဏရှိသော မိုးပေါက်ကြီးများ ရွာချလေ၏။ ယင်းကို 'ကမ္ဘာပြုမိုး' ဟုခေါ်သည်။ မိုးရေတို့သည် စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်း မီးလောင်ထားရာအရပ်များကို ပြည့်လျှံသွားစေ၏။ အောက်ထက်ဝန်းကျင်ပတ်လည်၌ လေထုကြီးများပေါ်ပေါက် လာပြီး မိုးရေတို့ကို ရေထုဖြစ်စေကာ အထက်အာဘဿရာဗြဟ္မာဘုံ၏ အနီးအထိ ဆိုက်ရောက်လျက် ပြည့်လျှံနေ၏။ လေထုကြောင့် ရေထုသည် တဖြည်းဖြည်း

အေးခဲနေပြီး မိုးရွာသွန်းမှု ရပ်သွားသောအခါ ထိုရေထုရေခဲကို လေထုက အကြား အပေါက်ပေးသဖြင့် ရေများတဖြည်းဖြည်း လျော့နည်းလာပြီး ပထမချန်မြဲဟောဘုံ များ ပေါ်လာ၏။ ထို့နောက် ယာမာနတ်ဘုံသည်ဖြင့် အထက်နတ်ဘုံများ ထင်ရှား ပြန်ပေါ်လာ၏။

မြေဆီမြေဩဇာဖြစ်ပုံ

ရေထုသည် တဖြည်းဖြည်းလျော့နည်းလာရာ ရှေးက ကမ္ဘာမြေတည်ရာ ဌာနသို့ရောက်သောအခါ အားကြီးသောအောက်ခံလေထုက ဓမ္မကရိုဏ်ရေစပ်မာ ပိတ်ဆို့ခံပေးထား၏။ ချိုမြိန်သောရေများ ကုန်ခန်းလာသောအခါ မြေအပေါ်ယံ ၌ ရသပထဝီခေါ် အဆင်း၊အနံ့၊အရသာတို့နှင့် ပြည့်စုံသည့် အလွန်ကောင်းမြတ် သော မြေဆီမြေဩဇာများ ပေါ်ပေါက်လာ၏။

ကမ္ဘာဦးလူသားများ

ထိုအခါ အာသာသရာဗြဟ္မာပြည်မှ ရှေးဦးစွာဖြစ်ကြသည့် ဗြဟ္မာများသည် အသက်၊ကံတို့ကုန်ပြီး စုတိစိတ်ကျကာ ဤလူ့ပြည်၌ လာဖြစ်ကြ၏။ ယင်းတို့ကို ‘ကမ္ဘာဦးလူသားများ’ ဟု ဆိုစမှတ်ပြုကြသည်။ ကမ္ဘာဦးလူသားတို့သည် အစပထမ တွင် မိမိတို့၏ ကိုယ်ရောင်ကိုယ်ဝါများဖြင့် ထွန်းလင်းတောက်ပလျက် သွားလာ နေထိုင်ကြကုန်၏။ ကောင်းကင်၌လည်း သွားလာနိုင်ကြ၏။ နောက်ပိုင်းတွင် မြေဆီ အရသာကို မြည်းစမ်းကြည့်ရာမှ အရသာရှိမှန်းသိသဖြင့် အရသာ၌တပ်မက်မှု ဖြစ်လျက် အလုပ်အလေ့ပြု၍ စားသုံးသည့်အချိန်မှစပြီး ကိုယ်ရောင်ကိုယ်ဝါများ ကွယ်ပျောက်ကုန်၏။

နေ့လစသည်တို့ ပေါ်ပေါက်လာပုံ

ကိုယ်ရောင်ကိုယ်ဝါများ ကွယ်ပျောက်ပြီး အမှောင်အတိဖြစ်သောအခါ ကြောက်လန့်စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်လာကြ၏။ ထိုအခါ ကြောက်လန့်စိတ်များကို ပယ်ဖျောက်ပေးမည့် နေဝန်း ထွက်ပေါ်လာ၏။ ယင်းနေကို ကမ္ဘာဦးလူသားတို့ တွေ့မြင်ရရာ ကြောက်လန့်စိတ်များ ပပျောက်ကုန်ပြီး ရဲရင့်ခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်လာ သဖြင့် ရဲရင့်မှုကိုပေးသောကြောင့် နေကို “သူရိယ”ဟု ခေါ်ကြသည်။

နေ့ကုန်၍ ညသို့ရောက်သောအခါ နေအလင်းရောင်ကွယ်ပျောက်ပြီး အမှောင်ထုဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုအခါ၌ ကမ္ဘာဦးသားတို့သည် ကြောက်လန့်စိတ်များ တစ်ဖန်ဖြစ်ပေါ်လာကာ အခြားအလင်းရောင်တစ်ခု ပေါ်ထွက်လာလျှင် ကောင်းလေစွ ဟု လိုလားတောင့်တကြပြန်၏။ ကမ္ဘာဦးသားတို့၏ အလိုဆန္ဒအတိုင်း အေးမြသည့်

အရောင်ကိုဖြစ်စေသည့် လဝန်းတစ်ခု ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ကမ္ဘာဦးသားတို့သည် လ ထွက်ပေါ်လာသောအခါ အလိုဆန္ဒအတိုင်း ဖြစ်လာသည့်အတွက် ယင်းလဝန်းကို “စန္ဒ”ဟု အမည်ပေးကြ၏။

နေ့လတို့နှင့်အတူ နက္ခတ်ကြယ်တာရာများလည်း ပေါ်ပေါက်လာ၏။ ထို့နောက် ညဉ့်နေ့များ ပုံမှန်ဖြစ်ပေါ်လာကာ လ၊ပက္ခ၊ဥတု၊နှစ်စသည်ဖြင့် ရာသီစက်ဝန်းများ ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ နေ့လတို့ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသောနေ့၌ပင် မြင်းမိုရ်တောင်၊ စကြဝဠာတောင်၊ ဟိမဝန္တာတောင်စသည်တို့လည်း ထင်ရှားဖြစ် ပေါ်လာ၏။ ကုန်းမြင့်အရပ်များ၊ ချိုင့်ဝှမ်းအရပ်များလည်း ဖြစ်ပေါ်လာ၍ ကုန်းမြေ၊ ကျွန်း၊ ပင်လယ်သမုဒ္ဒရာများ တဖြည်းဖြည်းချင်း ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသည်။

သလေးဆန် ပေါ်ပေါက်လာပုံ

ကမ္ဘာဦးလူသားတို့တွင် အချို့က အဆင်းလှ၏။ အချို့က အဆင်းမလှပေ။ အဆင်းလှသူတို့က အဆင်းမလှသူတို့ကို မထိမဲ့မြင်ပြုကြကုန်၏။ အလွန်မာန်တက်၍ မထိမဲ့မြင်ပြုခြင်းဟူသောအကြောင်းကြောင့် ကမ္ဘာဦးသားတို့ စားနေသော မြေဆီဩဇာအရသာများ ကွယ်ပျောက်ကုန်၏။

မြေဆီဩဇာအရသာများ ကွယ်ပျောက်သွားပြီးနောက် မြေဆီမြေလွှာများ ပေါ်ပေါက်လာပြန်၏။ တစ်ဖန် ကမ္ဘာဦးသားတို့၏ အဆင်းလှခြင်း၊ မလှခြင်း၊ မာန်မူတက်ကြွခြင်းစသည်တို့ကြောင့် မြေဆီမြေလွှာများလည်း ကွယ်ပျောက်ကုန်၏။

မြေဆီမြေလွှာများ ကွယ်ပျောက်သွားပြီးနောက် ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးစရာ မလိုဘဲ ဖွဲနု၊ဖွဲကြမ်းမပါသည့် အလွန်သန့်ရှင်းမွှေးကြိုင်သော သလေးဆန်များ အလိုအလျောက် ပေါ်ပေါက်လာ၏။ ထိုစဉ်အခါက ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော သလေး ဆန်ဟူသည် ကမ္ဘာဦးသားတို့ စားလိုသည့်အချိန်၌ အချိန်မရွေး ဆွတ်ခူးရယူနိုင်ပြီး အိုးထဲထည့်၍ ကျောက်ဖျာပေါ် တင်ထားလိုက်သည်နှင့် အလိုအလျောက် မီးလျှံများ တက်လာကာ ချက်ပြီး၊ကျက်ပြီး ဖြစ်လေ၏။ သလေးဆန်ကို ချက်ထားသည့် သလေးထမင်းတို့သည် မြတ်လေးပန်းငုံသဖွယ် အလွန်တင့်တယ်ဖြူစင်၏။ ဟင်းလျာ အကူအညီမလိုဘဲ အချို၊အဆိမ့်စသည် စားလိုသောအရသာများ ပေါ်ထွက် လာသောဆန်မျိုး ဖြစ်သည်။

အိမ်ရာတည်ထောင်ကြပုံ

ကမ္ဘာဦးလူသားတို့သည် သလေးဆန်များကို ချက်ထားသည့် သလေး ထမင်းတို့ကို စားသောက်ကြသဖြင့် ကျင်ကြီး၊ကျင်ငယ်များ ဖြစ်ပေါ်လာ၍ ယင်းတို့ ကို စွန့်ထုတ်ရန် ကျင်ကြီးပေါက်၊ကျင်ငယ်ပေါက်များ ဖြစ်ပေါ်လာကာ ယောက်ျား၊

မိန်းမအသွင်သဏ္ဌာန်များလည်း ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုအချိန်မှစ၍ ယောက်ျား၊ မိန်းမဟူ၍ ကွဲပြားခြားနားလာသည်။ ထို့နောက် ယောက်ျား၊ မိန်းမတို့သည် ရာဂ စိတ်များ ထကြွဖြစ်ပေါ်လာပြီး မေထုန်အမှုကို ပြုကြကုန်၏။ ထိုသူတို့ကို ပညာရှိ သူတော်ကောင်းများက ပြာများ၊ အမှိုက်များဖြင့် ပစ်ပေါက်ကြပြီး မသူတော်- ဟုပြောဆို၍ ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချကြကုန်၏။ မေထုန်အမှုပြုကြသူတို့သည် မိမိတို့၏ မသူတော်အမှုကို ဖုံးကွယ်ရန်အတွက် အိမ်ရာများတည်ဆောက်၍ နေထိုင်ကြကုန် ၏။ ဤနည်းဖြင့် အိမ်ရာတည်ထောင်မှုလေ့ ပေါ်ပေါက်လာသည်။

အုပ်ချုပ်သူ ပေါ်ပေါက်လာပုံ

ကမ္ဘာဦးလူသားတို့သည် အိမ်ရာတည်ထောင်၍ နေထိုင်မှုကြာလာသော အခါ ပျင်းရိသူတစ်ဦးကို အတုလိုက်၍ သလေးဆန်များကို စားလိုသည့်အချိန်၌သာ ဆွတ်ယူစားသုံးနေရာမှ တစ်ရက်စာ၊ နှစ်ရက်စာစသည်ဖြင့် အိမ်၌သိုမှီးသိမ်းဆည်း ခြင်းအမှုကို ပြုကြကုန်၏။ ထိုအချိန်မှစ၍ သလေးဆန်တို့သည် ဖွဲနု၊ ဖွဲကြမ်းအခွံ များနှင့်တကွ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ နောက်ပိုင်းတွင် ရိတ်သိမ်းသောအရပ်တို့၌လည်း ပြန်မပေါက်တော့ပေ။ ထို့ကြောင့် သလေးပျိုးခင်းများ ပြုလုပ်ပိုင်းခြား၍ မျိုးစပါးများ နှင့် ပြန်လည်၍ စိုက်ပျိုးလုပ်ကိုင်လာကြရ၏။ အခြားသူတစ်ဦး၏ သလေး စပါးခင်းမှ အခြားသူတစ်ဦးက ယူငင်ခြင်းစသည်တို့ကြောင့် တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး အငြင်းအခုံ ခိုက်ရန်ဖြစ်လာကြ၏။ ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားမှုများလာသောအခါ လူအများ ညီညွတ်စည်းဝေးကြကာ -

“အချင်းတို့...ငါတို့သည် တစ်ဦးတည်းသောသတ္တဝါကို အကြီးအမှူး အဖြစ် သမုတ်ထားကြလျှင် ကောင်းပေလိမ့်မည်။ ယင်းသမုတ်ထားသည့် သတ္တဝါသည် ငါတို့ထဲက သင့်လျော်မှန်ကန်စွာ ရှုတ်ချသင့်သူကို ရှုတ်ချရာ၏။ ကဲ့ရဲ့သင့်သူကို ကဲ့ရဲ့ရာ၏။ နှင်ထုတ်သင့်သူကို နှင်ထုတ်ရာ၏။ ငါတို့ကမူ ထိုအကြီးအမှူးဖြစ်သူအား သလေးစပါးတို့၏ ဆယ်ပုံတစ်ပုံသောအဖို့ကို ပေးဆက်ကုန်အံ့”

ဟု တိုင်ပင်ဆွေးနွေးကြပြီးလျှင် ဘုရားအလောင်းကို တရားဆုံးဖြတ်သူအဖြစ်၊ အုပ်ချုပ်သူအကြီးအကဲအဖြစ် သမုတ်၍ တင်မြှောက်ကြကုန်၏။ ထိုစဉ်အခါက ဘုရားအလောင်းသည် အလွန်အဆင်းလှပပြီး အတင့်တယ်ဆုံးပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သည့်အပြင် ဘုန်းကံကြီးမား၍ အခြံအရံများသူလည်း ဖြစ်၏။ အသိဉာဏ်နှင့်ပြည့်စုံ၍ နှိမ်ချမှု၊ ချီးမြှောက်မှုကိုပြုရန် စွမ်းနိုင်သောသူလည်း ဖြစ်၏။ ထိုအချိန်မှစ၍ “မဟာ- သမ္မတ၊ ခတ္တိယ၊ ရာဇာ” ဟူသော အုပ်ချုပ်သူအကြီးအကဲများ ပေါ်ပေါက်လာသည်။

- မှတ်ချက်။
- လူအများက သမုတ်သောကြောင့် ‘မဟာသမ္မတ’မည်၏။ (မဟာဇနေန သမ္မတောတိ မဟာသမ္မတော။)
 - လယ်တို့၏ အရှင်သခင်ဖြစ်သောကြောင့် ‘ခတ္တိယ’မည်၏။ (ခတ္တိယာနံ အဓိပတိတိ ခတ္တိယော။)
 - တရားနှင့်အညီ တိုင်းသားပြည်သူတို့ကို ချမ်းသာနှစ်သိမ့်စေတတ် သောကြောင့် ‘ရာဇာ’မည်၏။ (ဓမ္မေန သမေန ပရေ ရုဇ္ဈေတိတိ ရာဇာ။)

သံဝဇ္ဇစသည် ပိုင်းခြားပုံ

မီးကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ပြီး ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံကို အသင်္ချေယျကပ်လေးပါးနှင့် ပိုင်းခြားပြရသည်ရှိသော်-

- (၁) ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ရွာသွန်းသည်မှစ၍ မီးလျှံပြတ်စဲသည်အထိကို သံဝဇ္ဇ- အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၂) မီးလျှံပြတ်စဲသည်မှ စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းကို ပြည့်လျှံစေသည့် ကမ္ဘာပြု မိုးကြီး ရွာသွန်းသည်အထိကို သံဝဇ္ဇဌာယီအသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၃) ကမ္ဘာပြုမိုးရွာသွန်းသည်မှစ၍ နေ၊ လတို့ ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသည်အထိကို ဝိဝဇ္ဇအသင်္ချေယျကပ် ဟုပိုင်းခြား၏။
- (၄) နေ၊ လတို့ ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသည်မှစ၍ နောက်ထပ် ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ပြန်လည်ရွာသွန်းသည်အထိကို ဝိဝဇ္ဇဌာယီအသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။

ရေကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ပုံနှင့်
ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံ

ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ရွာသွန်းခြင်း၊ မိုးခေါင်ခြင်း၊ အစာရေစာ ငတ်မွတ် ခေါင်းပါးခြင်း၊ သတ္တဝါတို့သေကြေပျက်စီးခြင်း၊ ဗြဟ္မာပြည်၌ ဖြစ်ကြခြင်းတို့သည် မီးကြောင့်ကမ္ဘာပျက်ပုံ ရှေ့ပိုင်း၌ ပြဆိုခဲ့သည်များနှင့် တူညီ၏။ ထူးခြားချက်မှာ မီးကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ရာ၌ နေခုနစ်စင်းထွက်၍ မီးလောင်သောကြောင့် ကမ္ဘာ ပျက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤနေရာ၌ ရေငန်မိုးများ ရွာသွန်းသောကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ရေငန်မိုးများရွာသွန်း၍ ကမ္ဘာပျက်ပုံ

ရေငန်မိုးများရွာသွန်းရာ၌ အစ ပထမတွင် မိုးသေးမိုးဖွဲလေးများသာ ရွာ သွန်းနေ၏။ နောက်ပိုင်းတွင် မိုးရေပေါက်များ တဖြည်းဖြည်းချင်း ကြီးလာပြီး မိုးသီးမိုးပေါက် ရေငန်အယဉ်တို့သည် သဲကြီးမဲကြီး ရွာသွန်းလေတော့၏။ ရေငန် တို့သည် ခဏချင်း စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းကို ပြည့်လျှံသွား၏။ ရေငန်တို့ထိတွေ့ ရာ မြေကြီး၊ တောင်ထွတ်စသည်တို့သည် ကြေမွပျက်စီးကုန်၏။ ရေငန်များသည် ဒုတိယဈာန်ဗြဟ္မာဘုံအထိ တက်ရောက်မြုပ်၍ ကြေမွပျက်စီးကုန်၏။ သုဘကိဏှာ ဘုံ အပိုင်းအခြားရှိသည့် တတိယဈာန်ဘုံအနီးထိပင် ဆိုက်ရောက်လေသည်။

ရေငန်မိုးရေတို့သည် အဏုမြူမျှ သေးငယ်လှသည့် ရုပ်သင်္ခါရမှန်သမျှ ကိုပင် ကြေမွပျက်စီးစေ၏။ ရုပ်သင်္ခါရအားလုံး ကုန်သွားမှသာလျှင် ရုတ်ချည်း ခန်းခြောက်သွား၏။ ထိုအချိန်တွင် အထက်၊ အောက် ကောင်းကင်နှစ်ပြင်သည် တစ်ဆက်တစ်စပ်တည်းဖြစ်ကာ မှောင်အတိ ဖြစ်သွားလေတော့သည်။

မှတ်ချက်။ ကမ္ဘာပြုမိုး ရွာသွန်းသည်မှစ၍ ကမ္ဘာပြန်လည်တည်ပုံများသည် ရှေ့ပိုင်းနှင့် အားလုံးတူညီ၏။

အထူးမှတ်ရန်မှာ- ကမ္ဘာပြုမိုး ရွာသွန်းပြီးပြီး ရေများတဖြည်းဖြည်း လျော့ကျသွားသောအခါ ဒုတိယဈာန်ဗြဟ္မာဘုံ အာဘဿရာမှစ၍ ထင်ရှားပြန်ပေါ်လာ၏။ သုဘကိဏှာဘုံမှ စုတေသောသတ္တဝါ တို့သည် အာဘဿရာဘုံစသည်တို့၌ ဖြစ်ကုန်၏။

သံဝဋ္ဌစသည် ပိုင်းခြားပုံ

ရေကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ပြီး ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံကို အသင်္ချေယျကပ်လေးပါးနှင့် ပိုင်းခြားပြရသည်ရှိသော်-

- (၁) ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ရွာသွန်းသည်မှစ၍ ရေငန်မိုးပြတ်စဲသည်အထိကို သံဝဋ္ဌ- အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၂) ရေငန်မိုးပြတ်စဲသည်မှစ၍ စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းကို ပြည့်လျှံစေသည့် ကမ္ဘာပြုမိုးကြီး ရွာသွန်းသည်အထိကို သံဝဋ္ဌဌာယီ အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၃) ကမ္ဘာပြုမိုး ရွာသွန်းသည်မှစ၍ နေ၊ လတို့ ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသည်အထိကို ဝိဝဋ္ဌ အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၄) နေ၊ လတို့ ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသည်မှစ၍ နောက်ထပ် ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ပြန်လည်ရွာသွန်းသည်အထိကို ဝိဝဋ္ဌဌာယီ အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။

(စဉ်း၊ ၁၄၁-၁၄၃)

လေကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ပုံနှင့်
ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံ

ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ရွာသွန်းခြင်း၊ မိုးခေါင်ခြင်း၊ အစာရေစာ ငတ်မွတ် ခေါင်းပါးခြင်း၊ သတ္တဝါတို့သေကြေပျက်စီးခြင်း၊ ဗြဟ္မာပြည်၌ ဖြစ်ကြခြင်းတို့သည် မီးကြောင့်ကမ္ဘာပျက်ပုံ ရှေ့ပိုင်း၌ ပြဆိုခဲ့သည်များနှင့် တူညီ၏။ ထူးခြားချက်မှာ- မီးကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ရာ၌ နေခုနစ်စင်းထွက်၍ မီးလောင်သောကြောင့် ကမ္ဘာပျက် ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤနေရာ၌ လေများ ပြင်းထန်စွာ တိုက်ခတ်သောကြောင့် ကမ္ဘာ ပျက်ခြင်း ဖြစ်သည်။

လေပြင်းများတိုက်ခတ်၍ ကမ္ဘာပျက်ပုံ

ကမ္ဘာကိုပျက်ဆီးမည့် လေပြင်းများတိုက်ခတ်ရာ၌ အစ ပထမတွင် ကြမ်းတမ်းသည့် မြူမှုန်များ ထရုံလောက်သာ တိုက်ခတ်သေး၏။ နောက်ပိုင်းတွင် တဖြည်းဖြည်းချင်း နူးညံ့သည့် သဲမှုန်သဲမွှားများ၊ ကြမ်းတမ်းသည့် သဲလုံးများ၊

ကျောက်စရစ်,ကျောက်ခဲ,ကျောက်တုံးငယ်လေးများ၊ အိမ်အတွက်မျှ အလွန်ကြီးမားသည့် ကျောက်တုံးကြီးများပါ ကောင်းကင်၌ လွင့်ပျံသွားအောင် ပြင်းထန်စွာ တိုက်ခတ်လာ၏။ ချောက်ကမ်းပါးပြတ်, အနိမ့်အမြင့်အရပ်တို့၌ ပေါက်ရောက်နေသော သစ်ပင်ကြီးငယ် အသွယ်သွယ်တို့ကိုလည်း အမြစ်ပါကျွတ်ထွက် လွင့်ပျံသွားအောင် တိုက်ခတ်လာ၏။ လေတိုက်ခတ်ရာ အရာဝတ္ထုပစ္စည်းမှန်သမျှတို့သည် လွင့်ပျံပြီး အချင်းချင်းထိခိုက်ကာ ကောင်းကင်၌ပင် ကြေမှုပျက်စီးသွားကြသည်။

ထို့ပြင် မြေကိုပင်ဆောင်ထားသည့် လေထုတို့ကလည်း မြေသားမြေပြင်ကို အထက်,အောက် တပြောင်းပြောင်း တပြန်ပြန်လှန်၍ ပြင်းထန်စွာ တိုက်ခတ်ကြ၏။ မြေသားမြေစိုင် အကြီးအငယ်ဟူသမျှတို့သည် ကောင်းကင်သို့ လွင့်စင်ကာ ကောင်းကင်၌ပင် အမှုန်မှုန်အမွှားမွှား ကြေမှုပျက်စီးသွားကြသည်။ မြင်းမိုရ်တောင်, စကြဝဠာတောင်တို့သည်လည်း ပြင်းထန်သောလေတို့ကြောင့် ကွဲအက်ကြေမှုလွင့်ထွက်ကာ အမှုန်အမွှားများဖြစ်ပြီး ပျက်စီးသွား၏။

စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းတို့သည်လည်း အချင်းချင်းထိခိုက်မိကာ ကြေမှုပျက်စီးကုန်၏။ မြေပြင်မှစ၍ အထက်နတ်ပြည်ခြောက်ထပ်၊ ပထမဈာန်ဗြဟ္မာ့ဘုံသုံးခု၊ ဒုတိယဈာန်ဗြဟ္မာ့ဘုံသုံးခု၊ တတိယဈာန်ဗြဟ္မာ့ဘုံသုံးခုအထိ ပျက်စီးကုန်၏။ လေပြင်းတိုက်ခတ်မှုသည် ဝေဟပ္ပါယ်ဘုံအနီးအထိပင် ဆိုက်ရောက်လေသည်။ မြေပြင်,ကောင်းကင် ရှိရှိသမျှ အရာဝတ္ထုအားလုံးတို့သည် ပြင်းထန်သည့်လေတို့၏ တိုက်ခတ်မှုကြောင့် အစိတ်စိတ်အမွှာမွှာ ကြေမှုပျက်စီးကုန်၏။ လေပြင်းတို့သည် တိုက်ခတ်ဖျက်ဆီးစရာ ရုပ်သင်္ခါရ အဏုမြူမျှရှိလျှင်ပင် ကုန်စင်အောင် တိုက်ခတ်ဖျက်ဆီးပြီးမှ အလိုအလျောက် ငြိမ်သက်၍ ပျောက်ကွယ်သွားသည်။ ထိုအချိန်တွင် အထက်,အောက် ကောင်းကင်နှစ်ခွင် ဟင်းလင်းပြင်သည် တစ်ဆက်တစ်စပ်တည်းဖြစ်ကာ အမှိုက်အမှောင်အတိ ဖြစ်လေတော့၏။

မှတ်ချက်။ ကမ္ဘာပြုမိုး ရွာသွန်းသည်မှစ၍ ကမ္ဘာပြန်လည်တည်ပုံတို့သည် ရှေ့ပိုင်းနှင့် အားလုံးတူညီ၏။ အထူးမှတ်ရန်မှာ- ကမ္ဘာပြုမိုး ရွာသွန်းပြီးပြီး ရေများတဖြည်းဖြည်း လျော့ကျသွားသောအခါ တတိယဈာန်ဗြဟ္မာ့ဘုံ သုဘကိဏ္ဍာမှစ၍ ထင်ရှားပြန်ပေါ်လာ၏။ ဝေဟပ္ပါယ်ဘုံမှစတင်သော သတ္တဝါတို့သည် သုဘကိဏ္ဍာဘုံစသည်တို့၌ ဖြစ်ကုန်၏။

သံဝဋ္ဌစသည် ပိုင်းခြားပုံ

လေကြောင့် ကမ္ဘာပျက်ပြီး ကမ္ဘာပြန်တည်ပုံကို အသင်္ချေယျကပ်လေးပါးနှင့် ပိုင်းခြားပြရသည်ရှိသော် -

- (၁) ကမ္ဘာပျက်ပြီးပြီး ရွာသွန်းသည်မှစ၍ လေတိုက်ခတ်မှု ငြိမ်သက်သည်အထိကို သံဝဋ္ဌ အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၂) လေတိုက်ခတ်မှု ငြိမ်သက်သည်မှစ၍ စကြဝဠာကုဋေတစ်သိန်းကို ပြည့်လျှံစေသည့် ကမ္ဘာပြုမိုးကြီး ရွာသွန်းသည်အထိကို သံဝဋ္ဌဌာယီ အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၃) ကမ္ဘာပြုမိုးရွာသွန်းသည်မှစ၍ နေ,လတို့ ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသည်အထိကို ဝိဝဋ္ဌ အသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။
- (၄) နေ,လတို့ ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်လာသည်မှစ၍ နောက်ထပ် ကမ္ဘာပျက်မိုးကြီး ပြန်လည်ရွာသွန်းသည်အထိကို ဝိဝဋ္ဌဌာယီအသင်္ချေယျကပ်ဟု ပိုင်းခြား၏။

ကမ္ဘာပျက်ခြင်းအကြောင်း

သတ္တဝါတို့သန္တာန်၌ လောဘ,ဒေါသ,မောဟ အကုသိုလ်မူလသုံးပါး အလွန်အဖြစ်များလျှင် ကမ္ဘာပျက်၏-ဟု ဖွင့်ဆိုသည်။ ထိုတွင်-

- တပ်စွဲမှုရာဂ(လောဘ) အလွန်အဖြစ်များသောအခါ၌ ကမ္ဘာသည် မီးကြောင့်ပျက်စီး၏။
 - ဒေါသ အလွန်အဖြစ်များသောအခါ၌ ကမ္ဘာသည် ရေကြောင့် ပျက်စီး၏။
 - မောဟ အလွန်အဖြစ်များသောအခါ၌ ကမ္ဘာသည် လေကြောင့် ပျက်စီး၏။
- မှတ်ချက်။ ကေစိဆရာတို့က ဒေါသအဖြစ်များလျှင် မီးကြောင့်ပျက်စီး၏၊ ရာဂတပ်စွဲမှုအဖြစ်များလျှင် ရေကြောင့်ပျက်စီး၏-ဟုလည်း ဆိုကြသေး၏။ (စည်၊၃။ ၁၄၃-၁၄၅)

သုဘကိဏ္ဍာဘုံ ပျက်စီးပုံ

ကမ္ဘာပျက်ရာ၌ မီးကြောင့်(၇)ကြိမ်တိုင်တိုင် ပျက်စီးပြီးလျှင် ရှစ်ကြိမ်မြောက်၌ ရေကြောင့်(၁)ကြိမ် ပျက်၏။ တစ်ဖန် မီးကြောင့်(၇)ကြိမ်ပျက်ပြီး ရှစ်ကြိမ်မြောက်တွင် ရေကြောင့်(၁)ကြိမ် ပျက်စီးပြန်၏။ ဤနည်းဖြင့် ရှစ်ကြိမ်မြောက်, ရှစ်ကြိမ်မြောက်၌ ရေကြောင့်ပျက်သည့် အကြိမ်ပေါင်း(၇)ကြိမ် ပြည့်သောအခါ ကမ္ဘာပျက်သည့် အကြိမ်ပေါင်း ၅၆-ကြိမ် ဖြစ်လေ၏။ (မီး ၄၉-ကြိမ် + ရေ ၇-ကြိမ်)

နောက်တစ်ဖန် မီးကြောင့်(၇)ကြိမ်တိုင်တိုင် ပျက်စီးပြန်၏။ ထိုအခါ ကမ္ဘာပျက်သည့် အကြိမ်ပေါင်း ၆၃-ကြိမ် ဖြစ်လေ၏။ မီးကြောင့်(၇)ကြိမ်ပျက်ပြီး တိုင်း ရှစ်ကြိမ်မြောက်တွင် ရေကြောင့်တစ်ကြိမ် ပျက်ရမည်ဖြစ်ရာ ရေကြောင့် မပျက်တော့ဘဲ လေကြောင့်ပျက်ရမည့် အခွင့်အခါဖြစ်သဖြင့် လေကြောင့်(၁)ကြိမ် ပျက်၏။ လေကြောင့်ပျက်သည့် အကြိမ်သည် ကမ္ဘာပျက်ကိန်း ၆၄-ကြိမ်မြောက် ဖြစ်၏။ ဤအကြိမ်တွင် (တတိယချာန်)သုဘကိဏှာဘုံအထိ ပျက်စီး၏။ ဆိုလို သည်မှာ- မီး,ရေကြောင့် ကမ္ဘာပျက်သည့်အကြိမ်ပေါင်း ၆၃-ကြိမ်လွန်၍ လေ ကြောင့်ပျက်သည့် ၆၄-ကြိမ်မြောက် ကမ္ဘာပျက်ကိန်းကြီးမှ သုဘကိဏှာဘုံ ပျက်၏- ဟု ဆိုလိုသည်။

မီးကြောင့်		ရေကြောင့်	လေကြောင့်
၁။	၇-ကြိမ်	၁-ကြိမ်	
၂။	၇-ကြိမ်	၁-ကြိမ်	
၃။	၇-ကြိမ်	၁-ကြိမ်	
၄။	၇-ကြိမ်	၁-ကြိမ်	
၅။	၇-ကြိမ်	၁-ကြိမ်	
၆။	၇-ကြိမ်	၁-ကြိမ်	
၇။	၇-ကြိမ်(၄၉-ကြိမ်)	၁-ကြိမ် (၇-ကြိမ်)	
၈။	၇-ကြိမ် (၅၆-ကြိမ်)	-	၁-ကြိမ်

(စဉ်း၁။ ၁၄၅)

၄။ စုတူပပါတ အဘိညာဉ် အကြောင်း

သော ဧဝံ သမာဟိတေ စိတ္တေ ပရိသုဒ္ဓေ ပရိယောဒါတေ အနဂါဏေ ဝိဂတူပက္ခိလေသေ မုဒုဘူတေ ကမ္မနိယေ ဌိတေ အာနန္ဒပုတ္တေ စုတူပပါတ အဘိညာယ အဘိနိဟရတိ အဘိနိန္နာမေတိ။

* သော ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ ဝိသုဒ္ဓေန အတိက္ကန္တမာနသကေန သတ္တေ ပဿတိ စဝမာနေ ဥပပဇ္ဇမာနေ ဟိနေ ပဏီတေ သုဝဏ္ဏေ ဒုဗ္ဗဏ္ဏေ သုဂတေ ဒုဂ္ဂတေ၊ ယထာကမ္မုပဂေ သတ္တေ ပဇာနာတိ “ဣမေ ဝတ ဘောန္တော သတ္တာ ကာယဒုစ္စရိတေန သမန္နာဂတာ ဝစီဒုစ္စရိတေန သမန္နာဂတာ မနောဒုစ္စရိတေန သမန္နာဂတာ အရိယာနံ ဥပဝါဒကာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကမ္မသမာဒါနာ တေ ကာယဿ ဘေဒါ ပရံ မရဏာ အပါယံ ဒုဂ္ဂတိ ဝိနိပါတံ နိရယံ ဥပပန္နာ။ ဣမေဝါ ပန ဘောန္တော သတ္တာ ကာယသုစရိတေန သမန္နာဂတာ ဝစီသုစရိတေန သမန္နာဂတာ မနောသုစရိတေန သမန္နာဂတာ အရိယာနံ အနုပဝါဒကာ သမ္မာဒိဋ္ဌိကာ သမ္မာဒိဋ္ဌိကမ္မသမာဒါနာ တေ ကာယဿ ဘေဒါ ပရံ မရဏာ သုဂတိ သဂ္ဂံ လောကံ ဥပပန္နာ”တိ။ ဣတိ ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ ဝိသုဒ္ဓေန ... (ပ) ... သတ္တေ ပဇာနာတိ။

* စုတူပပါတအဘိညာဉ်သို့ စိတ်ညွတ်ထားသော ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် အထူးစင်ကြယ်သော လူမျက်စိထက်သာလွန်သော ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် သတ္တဝါတို့ကို မြင်၏။ အဘယ်သတ္တဝါတို့ကို မြင်သနည်းဟူမူ? စုတေဆဲသတ္တဝါ၊ ပဋိသန္ဓေနေဆဲ သတ္တဝါ၊ ယုတ်ညံ့သောသတ္တဝါ၊ မြင့်မြတ်သောသတ္တဝါ၊ အဆင်းလှသောသတ္တဝါ၊ အဆင်းမလှသောသတ္တဝါ၊ သုဂတိသို့ရောက်သောသတ္တဝါ၊ ဒုဂ္ဂတိသို့ရောက်သော သတ္တဝါ၊ ကံအားလျော်စွာ ဘဝသစ်သို့ရောက်သောသတ္တဝါတို့ကို သိ၏။ သိပုံမှာ-

“အချင်းတို့...ဤသတ္တဝါတို့သည် ကာယဒုစရိန်နှင့် ပြည့်စုံကုန်၏။ ဝစီဒုစရိန်နှင့် ပြည့်စုံကုန်၏။ မနောဒုစရိန်နှင့် ပြည့်စုံကုန်၏။ အရိယာတို့ကို စွပ်စွဲတတ်ကုန်၏။ မှားသောအယူရှိကုန်၏။ မှားသောအယူဖြင့် ပြုလုပ်ထား

သော အမှုကံရှိကုန်၏။ ထိုသတ္တဝါတို့သည် ခန္ဓာကိုယ်ပျက်စီး၍ သေသည်မှ နောက်၌ အပါယ်ဘုံ၊ ဒုဂ္ဂတိဘုံ၊ ဝိနိပါတာဘုံ၊ ငရဲဘုံသို့ ကပ်ရောက်၍ ဖြစ်ကြ ကုန်၏။”

“အချင်းတို့...ဤသတ္တဝါတို့သည် ကာယသုစရိုက်နှင့် ပြည့်စုံကုန်၏။ ဝစီသုစရိုက်နှင့် ပြည့်စုံကုန်၏။ မနောသုစရိုက်နှင့် ပြည့်စုံကုန်၏။ အရိယာတို့ကို မစွပ်စွဲတတ်ကုန်။ မှန်သောအယူရှိကုန်၏။ မှန်သောအယူဖြင့် ပြုလုပ်ထားသည့် အမှုကံရှိကုန်၏။ ထိုသတ္တဝါတို့သည် ခန္ဓာကိုယ်ပျက်စီး၍ သေသည်မှနောက်၌ သုဂတိဘုံ၊ နတ်ပြည်လောကသို့ ကပ်ရောက်၍ ဖြစ်ကြကုန်၏။”ဟုသိ၏။ ဤဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း စင်ကြယ်သော ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် ... (ပ) ... သတ္တဝါတို့ကို သိ၏။

စုတူပပါတဉာဏာယ-အဖွင့်

စုတူပပါတဉာဏ

- သတ္တဝါတို့၏ ဘဝဟောင်းမှ ရွေ့လျော့ခြင်းစုတိနှင့် ဘဝသစ်သို့ ကပ်ရောက်ခြင်းပဋိသန္ဓေကို သိသောဉာဏ်ကို ‘စုတူပပါတဉာဏ်’ဟု ခေါ်ပါသည်။
(စုတိ + ဥပပါတ = စုတူပပါတ)

ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ-အဖွင့်

ဒိဗ္ဗမည်ပုံ

- နတ်တို့၏မျက်စိနှင့်တူသောကြောင့် ‘ဒိဗ္ဗ’မည်ပါသည်။

နတ်မျက်စိနှင့်တူပုံ

- နတ်တို့၏ ဒိဗ္ဗမည်သော စက္ခုပသာဒရုပ်သည် သုစရိုက် ကောင်းမှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းဖြစ်သဖြင့် သည်းခြေ၊ သလိပ်စသည်တို့က ပိတ်ပင်နှောင့်ယှက်မှု ကင်းသောကြောင့် အဝေးမှအာရုံများကို မြင်နိုင်စွမ်းရှိ၏။ ဝီရိယဖြင့် ပွားစေအပ် သော သမာဓိခွန်အားကြောင့်ဖြစ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ဒိဗ္ဗ-စက္ခုခေါ် ဉာဏ်မျက်စိသည်လည်း နတ်တို့၏မျက်စိနှင့်တူစွာ အဝေးမှအာရုံများကို မြင်နိုင်၏။ ထို့ကြောင့် နတ်တို့၏မျက်စိ နှင့်တူသောကြောင့် ဒိဗ္ဗ-ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

တစ်နည်းဒိဗ္ဗမည်ပုံ

- ဒိဗ္ဗဝိဟာရခေါ် ဈာန်၏အစွမ်းဖြင့် ရအပ်သောကြောင့်လည်း ကောင်း၊ မိမိကိုယ်တိုင်ကလည်း ဒိဗ္ဗဝိဟာရကို မှီသောကြောင့် လည်းကောင်း၊ အာလောကကသိုဏ်းဖြင့် ကြီးကျယ်သော အရောင်အလင်းရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ နံရံတစ်ဘက်

စသည်တို့၌ ရှိသောအဆင်းကို မြင်သဖြင့် အံ့သြဖွယ်သွား ခြင်း၊ ဖြစ်ခြင်းရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း ‘ဒိဗ္ဗ’မည်ပါ သည်။

စက္ခုမည်ပုံ

- မြင်တတ်သောအနက်သဘောကြောင့် ‘စက္ခု’မည်ပါသည်။

ဒိဗ္ဗစက္ခုမည်ပုံ

- နတ်တို့၏မျက်စိနှင့်တူသော ဉာဏ်မျက်စိဖြင့် မြင်တတ်သော ကြောင့် ‘ဒိဗ္ဗစက္ခု’မည်ပါသည်။ (စည်၊ ၃။ ၁၄၉-၁၅၁)

ဝိသုဒ္ဓေန-အဖွင့်

ဝိသုဒ္ဓမည်ပုံ

- သေခြင်း(စုတိ)နှင့် ပဋိသန္ဓေနေခြင်း(ဥပပါတ)ကို မြင်လျှင် အယူစင်ကြယ်နိုင်၏။ ဤသို့ အယူစင်ကြယ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်သည် ဝိသုဒ္ဓ= အထူးစင်ကြယ်သောဉာဏ် မည်ပါသည်။

အယူစင်ကြယ်မှု

- သေခြင်း(စုတိ)ကိုသာ မြင်၍ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း(ဥပပါတ)ကို မမြင်လျှင် သေလျှင်ပြတ်၏-ဟုယူဆမှု(ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိ)ဖြစ် တတ်၏။

ပဋိသန္ဓေနေခြင်း(ဥပပါတ)ကိုသာ မြင်၍ သေခြင်း(စုတိ)ကို မမြင်လျှင် သတ္တဝါအသစ် ဖြစ်ပေါ်၏-ဟု ထင်မြင်ယူဆမှု (နဝတ္ထပါတဘာဝဒိဋ္ဌိ) ဖြစ်တတ်၏။

သေခြင်း(စုတိ)နှင့် ပဋိသန္ဓေနေခြင်း(ဥပပါတ) နှစ်ပါးလုံးကို မြင်လျှင် အဆိုပါ မိစ္ဆာအယူနှစ်မျိုးလုံးကို လွန်မြောက်နိုင်၏။ ထို့ကြောင့် ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်အမြင်သည် အယူစင်ကြယ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်၏-ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

အတိက္ကန္တမာနသကေန သတ္တေ ပဿတိ အဖွင့်

လူ့မျက်စိထက်သာလွန်သော မျက်စိ

သာမန်လူတို့ မြင်နိုင်လောက်သည့် အရပ်ဒေသထက် ကျော်လွန်၍လည်း ကောင်း၊ သာမန်လူတို့ မြင်နိုင်ကောင်းသော ရုပ်ကြမ်းများကို ကျော်လွန်၍ လည်းကောင်း အလွန်ဝေးသောအဆင်းများ၊ ဖုံးလွှမ်းခြားကွယ်နေသော အဆင်းများ၊ အလွန်သိမ်မွေ့နူးညံ့သော အဆင်းများကို မြင်နိုင်သောကြောင့် ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်

အမြင်သည် အတိက္ကန္တမာနသက=လူမျက်စိထက်သာလွန်သောမျက်စိ ဖြစ်ပါသည်။ လူတို့၏ ပကတိသာမန် မိသကွဖြင့် သတ္တဝါတို့ကို မြင်သကဲ့သို့ အလွန်စင်ကြယ်၍ လူမျက်စိထက်သာလွန်သော ထိုဉာဏစက္ခုဖြင့် သတ္တဝါတို့ကို မြင်နိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (စည်၊ ၁၅၂)

ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် မြင်နိုင်ကောင်းသော သတ္တဝါများ

ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် မြင်နိုင်ကောင်းသော သတ္တဝါတို့မှာ-

- (၁) စဝမာနသတ္တ = စုတေဆဲ သတ္တဝါ
- (၂) ဥပပဇ္ဇမာနသတ္တ = ပဋိသန္ဓေနေဆဲ သတ္တဝါ
- (၃) ဟိနသတ္တ = ယုတ်ညံ့သော သတ္တဝါ
- (၄) ပဏီတသတ္တ = မြင့်မြတ်သော သတ္တဝါ
- (၅) သုဝဏ္ဏသတ္တ = အဆင်းလှသော သတ္တဝါ
- (၆) ဒုဗ္ဗဏ္ဏသတ္တ = အဆင်းမလှသော သတ္တဝါ
- (၇) သုဂတိသတ္တ = သုဂတိသို့ရောက်သော သတ္တဝါ
- (၈) ဒုဂ္ဂတိသတ္တ = ဒုဂ္ဂတိသို့ရောက်သော သတ္တဝါ
- (၉) ယထာကမ္မပဂသတ္တ = ကံအားလျော်စွာ ဘဝသစ်သို့ ကပ်ရောက်သော သတ္တဝါ တို့ဖြစ်ပါသည်။

စုတေဆဲ, ပဋိသန္ဓေနေဆဲ သတ္တဝါတို့ကို မြင်ပုံ

စုတိစိတ်ခဏနှင့် ပဋိသန္ဓေစိတ်ခဏကို ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် မမြင်နိုင်ပေ။ သို့သော်လည်း သေခါနီးသတ္တဝါ၊ ယခုချက်ချင်း သေမည့်သတ္တဝါတို့ကိုပင် စဝမာန-ဟုဆိုသဖြင့် ထိုစဝမာနဖြစ်သည့် သေခါနီးသတ္တဝါ၊ ယခုချက်ချင်းသေမည့်သတ္တဝါတို့ကို မြင်ခြင်းကိုပင် “စုတေဆဲသတ္တဝါတို့ကို မြင်ခြင်း”ဟု ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့အတူ ပဋိသန္ဓေယူပြီးသောသတ္တဝါ၊ ယခုချက်ချင်းပင် ပဋိသန္ဓေယူပြီးခါစ သတ္တဝါတို့ကို ဥပပဇ္ဇမာန-ဟုဆိုသဖြင့် ထိုဥပပဇ္ဇမာနဖြစ်သည့် ပဋိသန္ဓေယူပြီးသည့်သတ္တဝါ၊ ယခုချက်ချင်းပင် ပဋိသန္ဓေယူပြီးခါစ သတ္တဝါတို့ကို မြင်ခြင်းကိုပင် “ပဋိသန္ဓေနေဆဲ သတ္တဝါတို့ကို မြင်ခြင်း”ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

ဟိနသတ္တဝါ၊ ပဏီတသတ္တဝါစသည်တို့၏ အဖွင့်

ယုတ်ညံ့သောသတ္တဝါ

မောဟ၏ အကျိုးဆက်ကြောင့် အမျိုး၊ အနွယ်၊ စည်းစိမ်ဥစ္စာစသည်အားဖြင့် ရှုတ်ချခံရသည့် သတ္တဝါတို့ကို ယုတ်ညံ့သောသတ္တဝါ-ဟု ခေါ်ပါသည်။

မြင့်မြတ်သောသတ္တဝါ

အမောဟ၏ အကျိုးဆက်ကြောင့် အမျိုး၊ အနွယ်၊ စည်းစိမ်ဥစ္စာစသည်အားဖြင့် ချီးမွမ်းခံရသည့် သတ္တဝါတို့ကို မြင့်မြတ်သောသတ္တဝါ-ဟု ခေါ်ပါသည်။

အဆင်းလှသောသတ္တဝါ

အဒေါသ၏ အကျိုးဆက်ကြောင့် နှစ်လိုဖွယ်ရုပ်ရည် အဆင်းနှင့် ပြည့်စုံသောသတ္တဝါတို့ကို အဆင်းလှသော သတ္တဝါ-ဟု ခေါ်ပါသည်။

အဆင်းမလှသောသတ္တဝါ

ဒေါသ၏ အကျိုးဆက်ကြောင့် နှစ်သက်စဖွယ် မကောင်းသော ရုပ်ရည်အဆင်းရှိသော သတ္တဝါတို့ကို အဆင်းမလှသောသတ္တဝါ-ဟု ခေါ်ပါသည်။

သုဂတိသို့ရောက်သောသတ္တဝါ

အလောဘ၏ အကျိုးဆက်ကြောင့် စည်းစိမ်ဥစ္စာ ကြွယ်ဝချမ်းသာသော သတ္တဝါတို့ကို သုဂတိသို့ရောက်သောသတ္တဝါ-ဟု ခေါ်ပါသည်။

ဒုဂ္ဂတိသို့ရောက်သောသတ္တဝါ

လောဘ၏ အကျိုးဆက်ကြောင့် ဆင်းရဲနွမ်းပါး စားသောက်ဖွယ်ရှားပါးသော သတ္တဝါတို့ကို ဒုဂ္ဂတိသို့ ရောက်သောသတ္တဝါ-ဟု ခေါ်ပါသည်။

ကံအားလျော်စွာ ဘဝသစ်သို့ ကပ်ရောက်သောသတ္တဝါ

မိမိပြုလုပ်ဆည်းပူးခဲ့သည့် ကံအားလျော်စွာ ဘဝသစ်သို့ ရောက်ရှိသော သတ္တဝါတို့ကို ကံအားလျော်စွာ ဘဝသစ်သို့ကပ်ရောက်သောသတ္တဝါ-ဟုခေါ်ပါသည်။

ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ် နှင့် ယထာကမ္မပဂဉာဏ်တို့၏ ထူးခြားချက်

ငရဲဘုံ၌ ကြီးစွာသော ဆင်းရဲဒုက္ခကို ခံစားနေရသည့် ငရဲသတ္တဝါတို့ကို ရှုမြင်ခြင်းသည် ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်၏ကိစ္စ ဖြစ်၏။ ငရဲ၌ ဒုက္ခခံနေရသော သတ္တဝါသည် အဘယ်အကုသိုလ်ကြောင့် ဤသို့သောဆင်းရဲမျိုးကို ခံနေရပါသနည်း-ဟု

နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်သောအခါ ထိုငရဲသား ပြုလုပ်ခဲ့သည့် ကံသည် ဉာဏ်၌ထင်ပေါ်လာခြင်းသည် ယထာကမ္မပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၏ကိစ္စ ဖြစ်၏။

ထို့အတူ အထက်နတ်ပြည်၌ နန္ဒဝန်ဥယျာဉ်၊ မိဿကဥယျာဉ်၊ ဖရသကဥယျာဉ်တို့ကို မြင်ခြင်းသည်လည်းကောင်း၊ ကြီးစွာသော နတ်စည်းစိမ်တို့ကို ခံစားနေရသည့်နတ်တို့ကို မြင်ခြင်းသည်လည်းကောင်း ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်၏ကိစ္စ ဖြစ်၏။ ထိုနတ်တို့ပြုလုပ်ခဲ့သည့် ကံကိုသိလို၍ ဆင်ခြင်နှလုံးသွင်းသောအခါ နတ်တို့ပြုလုပ်ခဲ့သည့်ကံသည် ဉာဏ်၌ထင်ပေါ်လာခြင်းသည် ယထာကမ္မပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၏ကိစ္စ ဖြစ်သည်။ ဤသို့လျှင် ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်နှင့် ယထာကမ္မပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်တို့သည် ထူးခြားကြပါသည်။

(စည်းရ။ ၁၅၃-၁၅၄)

ကာယဒုစရိတေန-အဖွင့်

ဒုစရိုက်မည်ပုံ

- မကောင်းသောအကျင့်သည် ဒုစရိုက် မည်ပါသည်။ (ဒုဋ္ဌ၊ စရိတ် ဒုစရိတ်။)
- ကိလေသာအပုပ်နံ့ရှိသောကြောင့် ပျက်စီးသောအကျင့်သည် ဒုစရိုက် မည်ပါသည်။ (ဒုဋ္ဌ၊ စရိတ် ကိလေသာပူတိကတ္တာတိ ဒုစရိတ်။)

ကာယဒုစရိုက်မည်ပုံ

- ကိုယ်ဖြင့်ပြုလုပ်သော ဒုစရိုက်သည် ကာယဒုစရိုက် မည်ပါသည်။
- တစ်နည်းအားဖြင့် ကာယဒွါရမှ ဖြစ်ပေါ်လာသော ဒုစရိုက်သည် ကာယဒုစရိုက် မည်ပါသည်။ (မှတ်ချက်) ဝစီဒုစရိုက်၊ မနောဒုစရိုက်၊ ကာယသုစရိုက်၊ ဝစီသုစရိုက်၊ မနောသုစရိုက်တို့ကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း မှတ်ပါ။

အရိယာနံ ဥပပါဒကာ

အဖွင့်

အရိယူပပါဒကံ

- ဘုရား၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓနှင့် တပည့်သာဝက အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုလည်းကောင်း၊ အောက်ဆုံး သောတာပန်လူဝတ်ကြောင်ပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း “ဤသူမှာ ရဟန်းတရား မရှိ၊ ဤသူသည် ရဟန်းမဟုတ်” စသည်ဖြင့် သီလပျက်စီးကြောင်းအမှု(အန္တိမဝတ္ထု)ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ အကျိုးစီးပွားပျက်စီးဆုတ်ယုတ်စေလိုသဖြင့် “ဤသူမှာ ဈာန်တရား၊

ဝိမောက္ခတရား၊ မဂ်တရား၊ ဖိုလ်တရားများ မရှိ” စသည်ဖြင့် ဈာန်တရားစသည်တို့၏ ဂုဏ်ကိုဖျက်ဆီးခြင်း (ဂုဏပရိခံသန) ဖြင့်ဖြစ်စေ စွပ်စွဲခြင်း၊ ဆဲရေးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချခြင်း အမှုတို့သည် “အရိယူပပါဒကံ” ထိုက်သောအမှုများ ဖြစ်ပါသည်။

အရိယာပုဂ္ဂိုလ်မှန်း သိသည်ဖြစ်စေ၊ မသိသည်ဖြစ်စေ စွပ်စွဲကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချခြင်းအမှုကို ပြုလုပ်မိပါက ဤကံထိုက်သည်သာ ဖြစ်၏။ ထိုအရိယူပပါဒကံသည် အနန္တရိယကံနှင့် အလားတူသည့် အလွန်ဝန်လေးသောကံမျိုး ဖြစ်သည်။ နတ်ပြည်ကိုလည်း တားမြစ်တတ်၏။ အရိယာမဂ်ကိုလည်း တားမြစ်တတ်၏။ ထို့ကြောင့် အထူးရှောင်ကြဉ်သင့်၏။

အကယ်၍ ဤကံမျိုးကို ကျူးလွန်မိပါက အပြစ်ဖော်ပြ၍ ဝန်ချကန်တော့တောင်းပန်လျှင် ပျောက်ကင်းနိုင်၏။ ဤသည်ကို အရိယူပပါဒကံကုစားသည်-ဟုလည်း ခေါ်၏။

သာကေအဖြစ်ဖော်ပြရသော်-

မထေရ်ကြီးတစ်ပါးနှင့် ရဟန်းငယ်တစ်ပါးသည် ရွာတစ်ရွာသို့ အတူတကွ ဆွမ်းခံထွက်ကြကုန်၏။ ရဟန်းနှစ်ပါးတို့သည် ပထမဦးဆုံးအိမ်မှပင် ယာဂုပ္ပူနွေးနွေးကို အလှူခံရရှိကြသည်။ မထေရ်ကြီးသည် အလွန်ဆာလောင်မွတ်သိပ်လှသဖြင့် လမ်းဘေးရှိသစ်တုံးတစ်ခုပေါ်တွင် ထိုင်လျက်ဘုဉ်းပေးသုံးဆောင်တော်မူ၏။ ထိုအခြင်းအရာကို ရဟန်းငယ်က မြင်တွေ့သောအခါ “ဤကိုယ်တော်ကြီးသည် ဣန္ဒြေ မရှိ၊ ဆာလောင်မွတ်သိပ်မှု အားကြီးလွန်းသည်၊ ရှက်ဖွယ်အမှုကို ပြုဘိ၏” စသည်ဖြင့် ပြောဆိုရှုတ်ချလေ၏။

သို့နှင့် ရဟန်းနှစ်ပါးတို့ ဆွမ်းခံမှုကိစ္စပြီးဆုံးသောအခါ မထေရ်ကြီးက ရဟန်းငယ်လေးကို “ငါ့ရှင်.. သင်သည် ဤသာသနာတော်၌ ထောက်ရာတည်ရာ မှီခိုရာကို ရရှိထားပြီးပြီလား?” ဟု မေးမြန်းလေ၏။ ရဟန်းငယ်လေးလည်း မိမိသည် သောတာပန်ဖြစ်ကြောင်း ပြန်လည်လျှောက်ထား၏။ ထိုအခါ မထေရ်ကြီးက “ငါ့ရှင် သင်သည် အထက်မဂ်ကိုရရန်အတွက် အားမထုတ်ပါနှင့်တော့၊ သင်သည် ရဟန္တာကိုပြစ်မှားသည့် အရိယူပပါဒကံ ထိုက်သွားပြီ” ဟု မိန့်တော်မူလေ၏။ ရဟန်းငယ်သည် ချက်ချင်းပင် သတိတရားဝင်လာကာ မထေရ်ကြီးအား အပြစ်မှ သည်းခံခွင့်လွှတ်တော်မူပါရန် တောင်းပန်လျှောက်ထားသဖြင့် အရိယူပပါဒကံသည် အပြစ်မရှိဘဲ ပုံမှန်အတိုင်း ပြန်ဖြစ်လေ၏။

အရိယူပဝါဒကံ ကုစားနည်း

- မထေရ်ကြီး - မိမိထက်ငယ်သည့် ရဟန်းငယ်အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ကို စွပ်စွဲမိသည့် မထေရ်ကြီးဖြစ်ပါက ရဟန်းငယ်ထံသွား၍ ဆောင့်ကြောင့် ထိုင်ပြီးလျှင် “ငါသည် အရှင်ဘုရားကို ဤသို့သော စကားမျိုးကို ပြောဆိုမိပါ၏။ ငါ့အား ထိုအပြစ်ကို သည်းခံပါလော့” ဟုဆို၍ တောင်းပန်ရမည်။
- ရဟန်းငယ် - မိမိထက်ဝါကြီးသည့် မထေရ်အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ကို စွပ်စွဲမိသည့် ရဟန်းငယ်ဖြစ်ပါက မထေရ်ကြီးထံသို့သွားပြီး ဆောင့်ကြောင့် ထိုင်လျက် လက်အုပ်ချီးပြီးလျှင် “အရှင်ဘုရား...၊ တပည့်တော် သည် အရှင်ဘုရားကို ဤသို့သောစကားမျိုးကို ပြောဆို ပြစ်မှားခဲ့ပါ၏။ တပည့်တော်အား ထိုအပြစ်ကို သည်းခံခွင့်လွှတ် တော်မူပါဘုရား” ဟု ပြောဆိုလျှောက်ထား၍ ရှိခိုးကန်တော့ပြီး တောင်းပန်ရမည်။
- တစ်နေရာသို့ကြွ - မိမိပြစ်မှားထားသည့် အရိယာပုဂ္ဂိုလ် အခြားတစ်နေရာရာသို့ ကြွသွားပါက ကိုယ်တိုင်သွား၍ဖြစ်စေ၊ အတူနေတပည့် စသည်တို့ကို စေလွှတ်၍ဖြစ်စေ တောင်းပန်လျှောက်ထား ရမည်။
- အကယ်၍ ကိုယ်တိုင်လည်း မသွားနိုင်၊ အတူနေတပည့် စသည် တို့ကိုလည်း မလွှတ်နိုင်ပါက ထိုအရိယာပုဂ္ဂိုလ် အမြဲနေထိုင်ခဲ့ သောကျောင်းရှိ ရဟန်းတစ်ပါးပါးထံသို့ သွား၍ မိမိထက် ဝါကြီးသည့်ရဟန်းဖြစ်ပါက ရှိခိုးကန်တော့၍လည်းကောင်း၊ မိမိထက် ဝါငယ်သောရဟန်းဖြစ်ပါက ဆောင့်ကြောင့်ထိုင်၍ လည်းကောင်း အရိယာပုဂ္ဂိုလ်၏အမည်ကို ပြောဆိုအသိပေးပြီး လျှင် အပြစ်မှ ခွင့်လွှတ်သည်ခံပေးပါရန်-မျက်ကွယ်အနေဖြင့် တောင်းပန်ရမည်။

ဧကစာရီအကျင့်ရှိသူ

အကယ်၍ အရိယာပုဂ္ဂိုလ်သည် အတည်တကျ သီတင်းသုံးနေထိုင်သည့် ပုဂ္ဂိုလ်မဟုတ်ပါက (ဝါ) ဧကစာရီအကျင့်ရှိသူဖြစ်ပါက ပညာရှိရဟန်း တစ်ပါးပါး ထံ ချဉ်းကပ်၍ ထိုရဟန်းညွှန်ကြားသည့်အတိုင်း အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ကြွသွားရာ အရပ်ဆီသို့ အာရုံပြု၍ လက်အုပ်ချီးပြီး စိတ်ဖြင့် တောင်းပန်ရမည်။

အကယ်၍ အရိယာပုဂ္ဂိုလ်သည် ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသွားပါက ပရိနိဗ္ဗာန်စံရာ ညောင်စောင်း၊ သင်္ဂြိုဟ်ရာ သုသာန်သို့ သွား၍ တောင်းပန်ရမည်။ ဤသို့ပြုလျှင် အရိယူပဝါဒကံ ငြိမ်း၏။ (စဉ်းစာ ၁၅၅-၁၅၈)

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကမ္မသမာဒါနာ အဖွင့်

- မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ - ဖောက်ပြန်မှားယွင်းသော အမြင်ကို ‘မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ’ ဟုခေါ်သည်။ (မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကာတိ ဝိပရိတဒဿနာ။)
 - မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံ - ဖောက်ပြန်မှားယွင်းသော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအမြင်ဖြင့် ဆောက်တည် ပြုလုပ်သော ကံအမျိုးမျိုးကို ‘မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံ’ ဟုခေါ်သည်။
 - မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံကို ကျူးလွန်သူ - ဖောက်ပြန်မှားယွင်းသော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအမြင်ဖြင့် ဆောက်တည် ပြုလုပ်သည့် ကာယကံအမျိုးမျိုးကို ပြုလုပ်သူကိုလည်းကောင်း၊ ဝစီကံအမျိုးမျိုးကို ပြုလုပ်သူကိုလည်းကောင်း၊ မနောကံအမျိုး မျိုးကို ပြုလုပ်သူကိုလည်းကောင်း ‘မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံကို ကျူးလွန်သူ’ ဟုခေါ်သည်။
- မှတ်ချက်။ ဝစီဒုစ္စရိတေန-ပုဒ်ဖြင့် အရိယူပဝါဒကံသည် ဝစီဒုစ္စရိတ် တွင် ပါဝင်ပြီးဖြစ်၏။
မနောဒုစ္စရိတေန-ပုဒ်ဖြင့် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံသည် မနော ဒုစ္စရိတ်တွင် ပါဝင်ပြီးဖြစ်၏။
သို့သော်လည်း အရိယူပဝါဒကံ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံနှစ်မျိုးကို ဆက်၍ဆိုခြင်းသည် အပြစ်ကြီးကြောင်းကို သိရှိ စေလိုသောကြောင့် ဖြစ်၏။ မှန်၏။ အရိယူပဝါဒကံ သည် အနန္တရိယကံနှင့် အလားတူ၏။

အရိယူပဝါဒကံ အပြစ်ကြီးပုံ

အာဂမယုတ္တိ သာဓက

အရိယာတို့ကို စွပ်စွဲခြင်း အရိယူပဝါဒကံသည် အနန္တရိယကံအလား အပြစ်ကြီးမားပုံကို မြတ်စွာဘုရားရှင်က “သာရိပုတ္တရာ...အရဟတ္တမဂ်သီလ၊ သမာဓိ၊ ပညာနှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန်းသည် မျက်မှောက်ဘဝ၌ပင် အရဟတ္တဖိုလ် ကို ပြီးစေသကဲ့သို့ သာရိပုတ္တရာ...ဤအရိယူပဝါဒကံကို ဤအတူပင် ဖြစ်သည်- ဟု ငါဘုရားဆို၏။ ထိုစွပ်စွဲသောစကားကို မပယ်လျှင်၊ ထိုပြစ်မှားသောစိတ်ကို

မပယ်လျှင်၊ ထိုထင်မှားသောအယူကို မစွန့်လျှင် ဆောင်ယူထားသော ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးကို ချထားလိုက်သကဲ့သို့ ထို့အတူပင် ငရဲ၌ ပစ်ချလေတော့၏” ဟု မိန့်တော်မူ၏။

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံ အပြစ်ကြီးပုံ အာဂမယုတ္တိ

သာဓက

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအယူ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံအပြစ်ကြီးပုံကို မြတ်စွာဘုရားရှင်က “ရဟန်းတို့... ဤမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိသည် အပြစ်ကြီးသကဲ့သို့ ဤအတူ အကြင် အကုသိုလ်ကံသည် အပြစ်ကြီး၏။ ရဟန်းတို့... မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိမှတစ်ပါးသော ဤသို့အပြစ်ကြီးသော အကုသိုလ်တရား တစ်ခုကိုသော်မှလည်း ငါဘုရား မြင်တော်မမူပေ။ ရဟန်းတို့... အပြစ်ဟူသမျှတို့တွင် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအပြစ်သည် အကြီးလေးဆုံးဖြစ်၏” ဟူ၍ မိန့်တော်မူ၏။
(ဧည့်၊ ၃။ ၁၅၉-၁၆၀)

ကာယဿ ဘောဒါ ပရံ မရဏာ

အဖွင့်

ခန္ဓာကိုယ်ပျက်စီး၍ သေပြီးနောက်

ဥပါဒိန္နက ခန္ဓာကိုယ်ကို စွန့်ခြင်း (ဝါ) ဇီဝိတိန္ဒြေခေါ် အသက်ရပ်၏ ပျက်စီးခြင်းကို “ခန္ဓာကိုယ်ပျက်စီးခြင်း” (ကာယဿ ဘောဒါ) ဟု ခေါ်သည်။

ထိုဥပါဒိန္နက ခန္ဓာကိုယ်ကို စွန့်ခြင်း (ဝါ) ဇီဝိတိန္ဒြေခေါ် အသက်ရပ်၏ ပျက်စီးခြင်းမှ အခြားမဲ့ဖြစ်သော ဘဝခန္ဓာအသစ်ကို ယူဆကို(ဝါ) စုတိစိတ်မှ နောက်ပိုင်းကို “သေပြီးနောက်” (ပရံ မရဏာ) ဟု ခေါ်သည်။

အပါယစသည်-အဖွင့်

- အပါယ်မည်ပုံ - နတ်ရွာနိဗ္ဗာန် ရောက်ကြောင်းဖြစ်သော ကောင်းမှုဟူသော ‘အယ’ မှ ကင်းသောကြောင့် ငရဲကို ‘အပါယ်’ ဟုခေါ်သည်။ (နိရယော သဂ္ဂမောက္ခဟေတုဘူတာ ပုညသမ္ပတာ အယာ အပေတတ္တာတိ အပါယော။)
- တစ်နည်းအားဖြင့် ချမ်းသာတို့၏ လာခြင်းဟူသော ‘အာယ’ မရှိသောကြောင့် ငရဲကို ‘အပါယ်’ ဟုခေါ်သည်။ (သုခါနံ အာယဿ အဘာဝါ အပါယာ။)

- ဒုဂ္ဂတိမည်ပုံ - ဆင်းရဲ၏တည်ရာ ဖြစ်သောကြောင့် ‘ဒုဂ္ဂတိ’ မည်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့် များသောအပြစ်ရှိသောကြောင့် အကုသိုလ်

ကံကို ဒုဋ္ဌ-ပျက်စီးသောတရား ဟုခေါ်သည်။ ထိုဒုဋ္ဌမည်သော အကုသိုလ်ကံကြောင့် လားရောက်ရသည့် ဂတိဖြစ်သဖြင့် ‘ဒုဂ္ဂတိ’ မည်ပါသည်။

(ဒုက္ခဿ ဂတိ ပဋိသရဏန္တိ ဒုဂ္ဂတိ၊ ဒေါသဗဟုလတာယ ဝါ ဒုဋ္ဌေန ကမ္မဇ္ဇာ နိဗ္ဗတ္တာ ဂတိတိ ဒုဂ္ဂတိ။)

- ဝိနိပါတမည်ပုံ - မကောင်းမှုပြုသူတို့သည် အလိုမရှိပါဘဲ ဤငရဲ၌ ကျရောက်ရကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ‘ဝိနိပါတ’ မည်ပါသည်။ (ဝိဝဿ နိပတန္တိ ဧတ္ထ ဒုဂ္ဂတကာရိနောတိ ဝိနိပါတော။)
- တစ်နည်းအားဖြင့် ကိုယ်အင်္ဂါကြီးငယ်တို့ ပျက်စီးလျက် ကျရောက်ရာဖြစ်သောကြောင့် ‘ဝိနိပါတ’ မည်၏။ (ဝိနဿန္တော ဝါ ဧတ္ထ ပတန္တိ သံဘိဇ္ဇမာနဂီပစ္စင်္ဂါတိပိ ဝိနိပါတော။)

- နိရယမည်ပုံ - မက်မောသာယာဖွယ် ချမ်းသာဟူသော ‘အယ’ မရှိသောကြောင့် ‘နိရယ’ (ငရဲ) မည်ပါသည်။ (နတ္ထိ ဧတ္ထ အဿာဒသညိတော အယောတိ နိရယော။)

တိရစ္ဆာန်သည် အပါယ်သာမည်၍

ဒုဂ္ဂတိ မမည်ပုံ

တိရစ္ဆာန်ဘုံသည် နတ်၊ လူဟူသော သုဂတိမှကင်းသောကြောင့် အပါယ်ဘုံ မည်၏။ သို့သော် ယင်းတိရစ္ဆာန်ဘုံ၌ တန်ခိုးကြီးမားသည့် နဂါးမင်းစသည်တို့ရှိနေသောကြောင့် ဆင်းရဲ၏တည်ရာ ဒုဂ္ဂတိ-မမည်ပေ။

ပြိတ္တာဘုံသည် အပါယ်၊ ဒုဂ္ဂတိ

မည်ပုံ

ပြိတ္တာဘဝ၊ ပြိတ္တာလောကသည် သုဂတိမှကင်းကွာသောကြောင့် အပါယ်လည်း မည်၏။ ဆင်းရဲ၏တည်ရာဖြစ်သောကြောင့် ဒုဂ္ဂတိလည်း မည်၏။ သို့သော် အသူရကာယ်ကဲ့သို့ ပျက်စီး၍ ကျရာမဟုတ်သောကြောင့် ‘ဝိနိပါတ’ မမည်ပေ။

အသူရကာယ်သည် အပါယ်၊ ဒုဂ္ဂတိ၊ ဝိနိပါတ

မည်ပုံ

အသူရကာယ်သည် နတ်လူဟူသော သုဂတိမှကင်းသောကြောင့် အပါယ်လည်း မည်၏။ ဆင်းရဲ၏တည်ရာဖြစ်သောကြောင့် ဒုဂ္ဂတိလည်း မည်၏။ အလုံးစုံ

သော နတ်, လူစည်းစိမ် ချမ်းသာအပေါင်းမှ ပျက်စီးဆုံးရှုံး၍ ကျရောက်ရာဖြစ်သောကြောင့် ‘ဝိနိပါတ’လည်း မည်၏။

		အပါယ်	ဒုဂ္ဂတိ	ဝိနိပါတ
၁။	ငရဲ	✓	✓	✓
၂။	တိရစ္ဆာန်	✓	✗	✗
၃။	ပြိတ္တာ	✓	✓	✗
၄။	အသုရကာယ်	✓	✓	✓

(စဉ်၊ ၃။ ၁၆၀-၁၆၁)

- သုဂတိ - သုဂတိ သဂ္ဂ လောကံ-အဖွင့်
- သုဂတိ - ကောင်းသော လားရောက်ရာ ဖြစ်သောကြောင့် ‘သုဂတိ’ မည်၏။ သုဂတိ-အရ လူဂတိ, လူဘုံကို ယူရမည်။ (သုန္ဒရာ ဂတိ သုဂတိ။)
- လောက - ပျက်စီးတတ်သောကြောင့် ‘လောက’မည်၏။ (လုဇ္ဈနပလုဇ္ဈနဋ္ဌေန လောကော။)
- သုဂတိလောက - ကောင်းသော လားရောက်ရာဖြစ်သည့် လူဂတိ, လူဘုံသည်ပင် ပျက်စီးတတ်သောကြောင့် ‘သုဂတိလောက’မည်ပါသည်။
- သဂ္ဂမည်ပုံ - ရူပါရုံအစရှိသော အာရုံတို့ဖြင့် ကောင်းသောတည်ရာအဖို့ ဖြစ်သောကြောင့် ‘သဂ္ဂ’မည်ပါသည်။ သဂ္ဂ-အရ နတ်ဂတိ, နတ်ဘုံကို ယူရမည်။ (ရူပါဒီဟိ ဝိသယေဟိ သုဇ္ဈ အဂ္ဂေါတိ သဂ္ဂေါ။)
- သဂ္ဂလောက - ရူပါရုံအစရှိသော အာရုံတို့၏ ကောင်းစွာတည်ရာ ‘သဂ္ဂ’ အမည်ရသည့် ထိုနတ်ဂတိ, နတ်ဘုံသည်ပင် ပျက်စီးတတ်သောကြောင့် ‘သဂ္ဂလောက’မည်ပါသည်။

ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ် ဖြစ်ပုံ

ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်ကိုဖြစ်စေလိုသော အာဒိကမ္ပိယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည်-

- (က) ကသိုဏ်းအာရုံရှိသော အဘိညာဉ်၏ အခြေခံပါဒကဗျာန်ကို ခိုင်ခံ့အောင် ပြုလုပ်ထားရမည်။

- (ခ) ထို့နောက် တေဇောကသိုဏ်း၊ ဩဒါတကသိုဏ်း၊ အာလောကကသိုဏ်း တို့တွင် ကသိုဏ်းတစ်ပါးပါးကို ဥပစာရဗျာန်၏အာရုံအဖြစ် ပွားများလျက် အနီး၌ထားရမည်။ အပ္ပနာဗျာန်ဖြစ်အောင် မပွားရ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အပ္ပနာဗျာန်ဖြစ်အောင် ပွားများလျှင် ပါဒကဗျာန်၏မီရာသာဖြစ်ပြီး ပရိကံ၏ မီရာ မဖြစ်တော့ပေ။ ထို့ကြောင့် ဥပစာရဗျာန်တည်ရုံသာ ပွားရမည်။ ကသိုဏ်းသုံးပါးတို့တွင်လည်း အာလောကကသိုဏ်းသည် အကောင်းဆုံး ဖြစ်၏။
- (ဂ) ကသိုဏ်းပဋိဘာဂနိမိတ် ပွားများဖြန့်ကျက်ထားရာ အရပ်အတွင်း၌သာလျှင် အဆင်းကို ရှုကြည့်ရမည်။ အကယ်၍ အဆင်းကိုရှုကြည့်နေရင်း ပရိကံပြု ရမည့် အလှည့်အကြိမ်ကျော်လွန်သွားပါက ထိုကသိုဏ်းပဋိဘာဂနိမိတ် ပွားများဖြန့်ကျက်ထားရာ အရပ်အတွင်း၌ အလင်းရောင်ကွယ်ပျောက်သွား၏။ ထိုအခါ အဆင်းရူပါရုံကို မမြင်ရတော့ပေ။
- (ဃ) ထိုသို့ဖြစ်လျှင် အခြေခံပါဒကဗျာန်ကို ပြန်ဝင်စားပြီး ထိုဗျာန်မှထကာ အလင်း ရောင်ကို ပြန်ဖြန့်ရမည်။ ဤပုံစံမျိုး အကြိမ်ကြိမ် ပြုလုပ်ပေးနေရမည်။ ဤသို့ စဉ်ဆက်မပြတ် ပြုလုပ်သည်ရှိသော် အလင်းရောင်သည် အားကောင်း လာ၏။ အလင်းရောင်အားကောင်း, အားရှိလာလျှင် ‘ဤနေရာ၌သာ အလင်း ရောင် ဖြစ်ပါစေ’ဟု ပိုင်းခြားပါက ပိုင်းခြားထားသည့်နေရာ၌သာ အလင်း ရောင်သည် တည်နေ၏။ တစ်နေ့လုံးထိုင်လျက် ရှုသည်ရှိသော် တဖြည်းဖြည်း နှင့် အဆင်းရူပါရုံသည် ထင်ရှားပေါ်လွင်လာ၏။

မြက်မီးရှူး ဥပမာ

ခရီးသွားယောက်ျားတစ်ယောက်သည် ညအခါ မြက်မီးရှူးအလင်း ရောင်ဖြင့် ခရီးသွားလေ၏။ မြက်မီးရှူးငြိမ်းသွားသောအခါ ထိုခရီးသွားသည် မြေပြင်၏ ညီညွတ်မှု, မညီညွတ်မှုကို ကောင်းစွာမြင်နိုင်မည် မဟုတ်တော့ ပေ။ ခရီးသွားယောက်ျားသည် မီးရှူးကို မြေပြင်၌ ပွတ်တိုက်သဖြင့် မီးပြန် တောက်လောင်သောအခါ အလင်းရောင်သည် ပထမအလင်းရောင်ထက် ပိုတောက်လာ၏။ ဤနည်းဖြင့် မီးငြိမ်းတိုင်း မြေပြင်၌ပွတ်တိုက်၍ မီးပြန် တောက်စေပြီး ခရီးဆက်သွားသဖြင့် နောက်ဆုံး၌ နေထွက်လာသောအခါ မီးအလင်းရောင် မလိုအပ်တော့သဖြင့် မီးရှူးကိုစွန့်ပစ်ပြီး တစ်နေ့လုံး ခရီးဆက် သွားသကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။

ဥပမာ၊ ဥပမေယျ နှိုင်းယှဉ်ချက်

- မြက်မီးရှူးအရောင်၊	- ပရိကံပြုစဉ် ကသိုဏ်းအရောင်၊
- မီးရှူးငြိမ်းသောအခါ မြေပြင်၏ ညီညွတ်မှု၊မညီညွတ်မှုကို မမြင်နိုင်ခြင်း၊	- အဆင်းကိုရှုကြည့်နေရင်း ပရိကံပြု ရမည့် အလှည့်အကြိမ် လွန်သွားသော အခါ အလင်းရောင်ကွယ်ပျောက်သွား သဖြင့် အဆင်းကို မမြင်ရခြင်း၊
- ရိုးရှူးကို အကြိမ်ကြိမ် ပွတ်တိုက်ခြင်း၊	- ဥပစာရဈာန်ကို အဖန်ဖန်ဝင်စားခြင်း၊
- ယခင်အလင်းရောင်ထက် ပို၍ အလင်းရောင် အားကောင်းလာခြင်း၊	- တစ်ဖန် ပရိကံပြုသဖြင့် ပို၍အားကြီးသော အလင်းရောင် ပြန့်နှံ့ခြင်း၊
- နေထွက်လာခြင်း၊	- အားကောင်းသော အလင်းရောင်သည် ပိုင်းခြားထားသည့်အတိုင်း တည်နေခြင်း၊
- မြက်မီးရှူးကို စွန့်ပစ်ပြီး တစ်နေ့လုံး ခရီးသွားခြင်း၊	- သေးငယ်သော အလင်းရောင်ကို စွန့်၍ အားကြီးသောအလင်းရောင်ဖြင့် တစ်နေ့လုံးသော်လည်း အဆင်းရူပါရုံကို မြင်နိုင်ခြင်း၊

(စဉ်၊ ၃၊ ၁၆၃-၁၆၄)

ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် အဆင်းကိုမြင်ပုံ

ထိုအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား မိမိသစ္စာဖြင့် မမြင်မတွေ့နိုင်သည့် ခန္ဓာ ကိုယ်၏အတွင်းရှိ ကိုယ်အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းများ၊ မြေအောက်ရှိအရာဝတ္ထုများ၊ နံရံ၏ အခြားတစ်ဖက်၊တောင်၏အခြားတစ်ဖက်၊ တံတိုင်း၏အခြားတစ်ဖက်ရှိ ပစ္စည်း များ၊ အခြားစကြဝဠာရှိ ပစ္စည်းများကို ပကတိမိသစ္စာဖြင့် မြင်ရသကဲ့သို့ ဒိဗ္ဗစက္ခု ခေါ် ဉာဏ်မျက်စိဖြင့် မြင်ရလေတော့၏။ သို့သော်လည်း ဤနေရာ၌ မှတ်သား ထားသင့်သည်မှာ ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်သည်သာလျှင် အဆင်းရူပါရုံကို မြင်နိုင်၏။ အာဝဇ္ဇန်း၊ ပရိကံစသော ဝိထိစဉ်ရှေ့ပိုင်းစိတ်တို့သည် အဆင်းရူပါရုံကို မမြင်နိုင်ပေ။

ဒိဗ္ဗစက္ခုသည် ပုထုဇဉ်အတွက် အန္တရာယ်ရှိနိုင်

ဒိဗ္ဗစက္ခုသည် ပုထုဇဉ်အတွက် ဘေးအန္တရာယ်ဖြစ်တတ်၏။ အဘယ် ကြောင့်ဆိုသော် ပုထုဇဉ်သည် အလိုရှိရာအရပ်ကို အရောင်အလင်းဖြစ်စေသတည်း- ဟု အဓိဋ္ဌာန်ပြုလိုက်သည်နှင့် အဓိဋ္ဌာန်ပြုရာ မြေ၊သမုဒ္ဒရာ၊တောင်စသည်တို့ကို ဖောက်ထွင်း၍ တစ်ဆက်တည်း အလင်းရောင်ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုအခါ ကြောက် မက်ဖွယ်ကောင်းသော ဘီလူး၊ရက္ခိသ်စသည်တို့၏ ကြမ်းတမ်းသည့် အဆင်းပုံ သဏ္ဌာန်ကို ရုတ်တရက် တွေ့မြင်ပြီး ကြောက်စိတ်များဖြစ်ပေါ်လာကာ စိတ်ပျံ့လွင့် ပြီး ဈာန်လျှော့တတ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ပုထုဇဉ်တို့သည် ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့်ရှုမြင်ရာ၌ မမေ့မလျော့သော သတိတရားဖြင့် ရှုမြင်ရသည်။

ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်လာပုံအစဉ်

အလင်းရောင်ဖြင့်မြင်ရသည့် အဆင်းရူပါရုံကို အာရုံပြု၍ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုစိတ်ချုပ်ပြီးနောက် အဆင်းရူပါရုံကိုပင် အာရုံပြု၍ ပရိကံ စသောဇောတို့သည် လေးကြိမ်၊ ငါးကြိမ်စော၏။ ထိုဇောတို့တွင် မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်းနှင့် အတူတကွဖြစ်သော ရှေ့ဇောသုံးကြိမ်၊လေးကြိမ်သည် ဝိတက်၊ဝိစာရရှိသော ကာမာဝစရဇောများဖြစ်ပြီး၊ လေးကြိမ်မြောက် (သို့) ငါးကြိမ်မြောက်ဇောသည် မြင်ခြင်းကိစ္စကို ပြီးမြောက်စေသော စတုတ္ထဈာန်ရူပါဝစရဇော ဖြစ်၏။ ထိုဈာန် စိတ်နှင့်ယှဉ်သောဉာဏ်ကို ‘စုတူပပါတဉာဏ်’ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်’ ဟူ၍လည်းကောင်း ခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။

(စဉ်၊ ၃။ ၁၆၅။)

၅။ အထွေထွေ မှတ်သားဖွယ်

ပရိဘောဇာဉာဏ် နှစ်ပါး

အနာဂတ်သဘာဝနှင့် ယထာကမ္မပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်၏ အခြေအရံဖြစ်သည့် ပရိဘောဇာဉာဏ်များ ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် အဘိညာဉ်တို့သည်-

- (၁) ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်
- (၂) ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်
- (၃) စေတောပရိယအဘိညာဉ်
- (၄) ပုဗ္ဗနိဝါသအဘိညာဉ်
- (၅) ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်
- (၆) အနာဂတ်သဘာဝအဘိညာဉ်
- (၇) ယထာကမ္မပုဂ္ဂိုလ်အဘိညာဉ် တို့ဖြစ်သည်။

ဣဒ္ဓိဝိဓ အဘိညာဉ်၏ အာရုံများ

ကာမအာရုံ -ရုပ်ကိုယ်ကို စိတ်၌မှီ၍ မထင်ရှားသောကိုယ်ဖြင့် သွားလိုသော အခါ၌ စိတ်၏အစွမ်းဖြင့် ရုပ်ကိုယ်ကို ညွတ်စေ၏။ မဟဂ္ဂုတ် စိတ်၌ ပေါင်း၏။ ကောင်းစွာတင်၏။ ထိုအခါ ရုပ်ကိုယ်သည် အာရုံပြုခံတရား ဖြစ်လာ၏။ ဤသို့ ရုပ်ကိုယ်လျှင် အာရုံရှိသည်၏ အဖြစ်ကြောင့် ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်သည် ကာမတရား(ပရိတ္တတရား) ကို အာရုံပြု၏။

မဟဂ္ဂုတ်အာရုံ -စိတ်ကို ရုပ်ကိုယ်၌မှီ၍ ထင်ရှားသောကိုယ်ဖြင့် သွားလိုသောအခါ၌ ရုပ်ကိုယ်၏အစွမ်းဖြင့် စိတ်ကို ညွတ်စေ၏။ ပါဒကဗျာန်စိတ်ကို ရုပ်ကိုယ်၌ ပေါင်းပေး၏။ ကောင်းစွာတင်၏။ ထိုအခါ ဗျာန်စိတ်

သည် အာရုံပြုခံတရား ဖြစ်လာ၏။ ဤသို့လျှင် ဗျာန်စိတ်လျှင် အာရုံရှိသည်၏အဖြစ်ကြောင့် ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်သည် မဟဂ္ဂုတ် တရားကို အာရုံပြု၏။

အတိတ်အာရုံ -ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်သည် ချုပ်လေပြီးသော အတိတ်ဖြစ်သည့် ပါဒကဗျာန်စိတ်ကိုပင်လျှင် အာရုံပြုသောကြောင့် အတိတ်တရား ကို အာရုံပြု၏။

အနာဂတ်အာရုံ -ဓာတ်တော်တို့ကို အကြီးအကျယ် ဌာပနာပြုရာအခါ၌ အရှင်မဟာ ကဿပထေရ်သည်တို့၏ အဓိဋ္ဌာန်ခြင်းကဲ့သို့ အနာဂတ်ကို အဓိဋ္ဌာန်ပြုသူတို့၏ ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်သည် အနာဂတ်တရားကို အာရုံပြု၏။

-အရှင်မဟာကဿပထေရ်သည် ဓာတ်တော်တို့ကို ဌာပနာသော အခါ “နောင် ၂၁၈-နှစ်တို့ကာလပတ်လုံး ဤနံ့သာတို့သည် မသွေ့မခြောက်ပါစေကုန်လင့်၊ ဤပန်းတို့သည် မညှိုးနွမ်းပါ စေကုန်လင့်၊ ဤဆီမီးတို့သည်လည်း မငြိမ်းပါစေကုန်လင့်” ဟု အဓိဋ္ဌာန်တော်မူရာ အဓိဋ္ဌာန်သည့်အတိုင်းပင် ဖြစ်လေ၏။

-ထို့ပြင် အဿဂုတ္တထေရ်သည် ဝတ္တနိယကျောင်း၌ ဆွမ်းဟင်း မပါဘဲ ဆွမ်းသက်သက်ချည်း ဘုဉ်းပေးနေရရှာသော ရဟန်းတော် တို့ကို တွေ့မြင်သဖြင့် “ကျောက်ရေကန်သည် နေ့စဉ်နေ့တိုင်း နံနက်ပိုင်း၌ နို့ဓမ္မအရသာ ရှိပါစေသတည်း” ဟု အဓိဋ္ဌာန်တော် မူရာ အဓိဋ္ဌာန်သည့်အတိုင်း နံနက်ပိုင်း၌ခပ်ယူလျှင် နို့ဓမ္မဖြစ်၍ ညနေပိုင်း၌ခပ်ယူလျှင် ပကတိရေ ဖြစ်နေ၏။

ပစ္စုပ္ပန်အာရုံ -ရုပ်ကိုယ်ကို စိတ်၌မှီ၍ မထင်ရှားသောကိုယ်ဖြင့် သွားသောကာလ ၌ ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်သည် ပစ္စုပ္ပန်တရားကို အာရုံပြု၏။

အဇ္ဈတ္တအာရုံ -ရုပ်ကိုယ်၏အစွမ်းဖြင့် စိတ်ကို, စိတ်၏အစွမ်းဖြင့် ရုပ်ကိုယ်ကို ညွတ်စေသောကာလ၌လည်းကောင်း၊ မိမိကိုယ်ကို သူငယ်အသွင် သဏ္ဌာန်စသည်ဖြင့် ဖန်ဆင်းသောကာလ၌လည်းကောင်း မိမိ၏ ရုပ်ကိုယ်,စိတ်တို့ကို အာရုံပြုခြင်းကြောင့် ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်သည် အဇ္ဈတ္တတရားကို အာရုံပြု၏။

ဗဟိဒ္ဓအာရုံ -အပြင်ပ၌ ဆင်ရပ်,မြင်းရပ်စသည်တို့ကို ဖန်ဆင်း၍ ပြသောကာလ ၌ ဣဒ္ဓိဝိဓအဘိညာဉ်သည် ဗဟိဒ္ဓတရားကို အာရုံပြု၏။

ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်နှင့် ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်၏ အာရုံများ

အာရုံ	ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်	ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်
ကာမအာရုံ	အသံသဒ္ဓါရုံကို အာရုံပြုသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ယင်းအသံသည် ကာမတရားဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ကာမတရားကို အာရုံပြု၏။	အဆင်းရူပါရုံကို အာရုံပြုသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ယင်းရူပါရုံသည် ကာမတရားဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ကာမတရားကို အာရုံပြု၏။
ပစ္စုပ္ပန်အာရုံ	ထင်ရှားရှိသော အသံသဒ္ဓါရုံကို အာရုံပြုသောကြောင့် ပစ္စုပ္ပန်တရားကို အာရုံပြု၏။	ထင်ရှားရှိသော အဆင်းရူပါရုံကို အာရုံပြုသောကြောင့် ပစ္စုပ္ပန်တရားကို အာရုံပြု၏။
အဇ္ဈတ္တအာရုံ	မိမိ၏ဝမ်းထဲရှိ အသံသဒ္ဓါရုံကို ကြားသောအခါ၌ အဇ္ဈတ္တတရားကို အာရုံပြု၏။	မိမိ၏ဝမ်းစသည်၌ရှိသော အဆင်းရူပါရုံကို မြင်သောအခါ၌ အဇ္ဈတ္တတရားကို အာရုံပြု၏။
ဗဟိဒ္ဓအာရုံ	သူတစ်ပါးတို့၏ အသံသဒ္ဓါရုံကို ကြားသောအခါ၌ ဗဟိဒ္ဓတရားကို အာရုံပြု၏။	သူတစ်ပါးတို့၏ အဆင်းရူပါရုံကို မြင်သောအခါ၌ ဗဟိဒ္ဓတရားကို အာရုံပြု၏။

စေတောပရိယ အဘိညာဉ်၏ အာရုံများ

- ကာမအာရုံ - သူတစ်ပါးတို့၏ ကာမာဝစရစိတ်ကို သိသောအခါ၌ ကာမတရားကို အာရုံပြု၏။
- မဟဂ္ဂုတ်အာရုံ - သူတစ်ပါးတို့၏ ရူပါဝစရစိတ်, အရူပါဝစရစိတ်ကို သိသောအခါ၌ မဟဂ္ဂုတ်တရားကို အာရုံပြု၏။
- အပ္ပမာဏအာရုံ - သူတစ်ပါးတို့၏ မဂ်, ဖိုလ်တို့ကို သိသောအခါ၌ အပ္ပမာဏတရားကို အာရုံပြု၏။ ပုထုဇဉ်သည် သောတာပန်ပုဂ္ဂိုလ်၏ မဂ်, ဖိုလ်စိတ်ကို မသိနိုင်။ ထို့အတူ သောတာပန်ပုဂ္ဂိုလ်သည် သကဒါဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်၏ မဂ်, ဖိုလ်စိတ်ကို မသိနိုင်။ သကဒါဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်သည်

အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်၏ မဂ်, ဖိုလ်စိတ်ကို မသိနိုင်။ အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်၏ မဂ်, ဖိုလ်စိတ်ကို မသိနိုင်။ ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်သည်ကား အားလုံး၏စိတ်ကို သိနိုင်၏။ အထက်ထက်ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် အောက်အောက်ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ စိတ်ကို သိနိုင်၏။

- မဂ်အာရုံ - သူတစ်ပါးတို့၏ မဂ်စိတ်ကို သိသောအခါ၌ မဂ်တရားကို အာရုံပြု၏။
- အတိတ်အာရုံ - အတိတ်ခုနစ်ရက်အတွင်း၌ သူတစ်ပါးတို့၏စိတ်ကို သိသော အခါ၌ အတိတ်တရားကို အာရုံပြု၏။
- အနာဂတ်အာရုံ - အနာဂတ်ခုနစ်ရက်အတွင်း၌ သူတစ်ပါးတို့၏စိတ်ကို သိသော အခါ၌ အနာဂတ်တရားကို အာရုံပြု၏။
- ပစ္စုပ္ပန်အာရုံ - သန္တတိပစ္စုပ္ပန်စိတ်နှင့် အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန်စိတ်သည် စေတောပရိယအဘိညာဉ်၏ ပစ္စုပ္ပန်အာရုံများ ဖြစ်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့် သန္တတိပစ္စုပ္ပန်စိတ်သည် အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန်စိတ်၌ အကျုံးဝင်ပြီးဖြစ်သောကြောင့် အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန်သည် စေတောပရိယအဘိညာဉ်၏ ပစ္စုပ္ပန်အာရုံ ဖြစ်၏။
- ဗဟိဒ္ဓအာရုံ - သူတစ်ပါး၏စိတ်ကို အာရုံပြုသောကြောင့် စေတောပရိယအဘိညာဉ်သည် ဗဟိဒ္ဓတရားလျှင် အာရုံရှိ၏။

ပစ္စုပ္ပန်သုံးမျိုး

- ပစ္စုပ္ပန်သည် ခဏပစ္စုပ္ပန်၊ သန္တတိပစ္စုပ္ပန်၊ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန်ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။
- ထိုတွင် -
- ၁။ ဥပါဒ်ခဏ၊ ဌီခဏ၊ ဘင်ခဏသို့ ရောက်ဆဲဖြစ်သောတရားသည် ခဏပစ္စုပ္ပန်မည်၏။
- ၂။ ရုပ်ဖြစ်စဉ် တစ်ခု, နှစ်ခုအတွင်း၌ အကျုံးဝင်သောတရားသည် သန္တတိပစ္စုပ္ပန်မည်၏။ သန္တတိပစ္စုပ္ပန်နှင့်ပတ်သက်၍ မဇ္ဈိမနိကာယ်ဆရာတို့က ရုပ်သန္တတိဖြစ်ပုံသုံးမျိုး ထုတ်ပြ၏။ ယင်းတို့မှာ -
- (က) အမှောင်၌ အနေကြပြီးမှ အလင်းရှိရာအရပ်သို့ ရုတ်တရက်သွားသော သူအား အာရုံမထင်ရှား မသဲမကွဲဖြစ်နေသည်မှ အာရုံထင်ရှား ပေါ်လွင်လာသည်အထိကို ရုပ်ဖြစ်စဉ်သန္တတိတစ်ခု, နှစ်ခုဟု မှတ်ရမည်။

- (ခ) အလင်းရောင်ရှိသောနေရာ၌ အနေကြာပြီးမှ အမှောင်တိုက်ခန်းအတွင်းသို့ ရုတ်တရက် ဝင်ရောက်သောသူအား အာရုံမထင်ရှား မသဲမကွဲဖြစ်နေသည်မှ အာရုံထင်ရှား ပေါ်လွင်လာသည်အထိကို ရုပ်ဖြစ်စဉ် သန္တတိတစ်ခု၊ နှစ်ခုဟု မှတ်ရမည်။
- (ဂ) အလွန်ဝေးသောအရပ်ရှိ ခဝါသည်တို့၏ လက်အမှုအရာများ၊ ခေါင်းလောင်းတီးခတ်နေသောသူတို့၏ လက်အမှုအရာများကို မြင်ပြီးမှ အသံပီပြင် ပြတ်သားလာသည်အထိကို ရုပ်ဖြစ်စဉ် သန္တတိတစ်ခု၊ နှစ်ခုဟု မှတ်ရမည်။

ထို့ပြင် သန္တတိပစ္စုပ္ပန်ကို သံယုတ္တနိကာယ်ဆောင် ဆရာတို့က ရုပ်သန္တတိ၊ နာမ်သန္တတိ နှစ်မျိုးရှိ၏-ဟူ၍လည်း ဆိုကြသေး၏။ ယင်းတို့မှာ -

(က) ရေကိုနင်း၍ သွားသောသူ၏ ကမ်းစပ်၌နင်းခဲ့သော ရေလှိုင်းလေးများ မငြိမ်သက်သေးမီကာလသည်လည်းကောင်း၊ ခရီးဝေးဝေးမှ လာခဲ့သော သူ၏ ခန္ဓာကိုယ်အပူငွေ့များ မငြိမ်းသေးမီကာလသည်လည်းကောင်း၊ နေပူထဲမှလာ၍ တိုက်ခန်းအတွင်းသို့ ဝင်သောသူအား အမှောင်မကင်း ပျောက်သေးမီကာလအတွင်းသည်လည်းကောင်း၊ အခန်းထဲ၌ နေလည်နေခင်းအချိန် ကမ္မဋ္ဌာန်းနှလုံးသွင်းပြီး ပြုတင်းပေါက်ကိုဖွင့်၍ ကြည့်သောအခါ မျက်စိတို့ရီဝေဝေဖြစ်ခြင်း မငြိမ်းသေးမီကာလသည်လည်းကောင်း ‘ရုပ်သန္တတိ’ မည်၏။

(ခ) ဇဝနဝါရဋ္ဌိ ဇောဝီထိ နှစ်ခု၊ သုံးခုသည် ‘နာမ်သန္တတိ’ မည်၏။

၃။ ပဋိသန္ဓေအစ စုတိအဆုံး ပိုင်းခြားထားသည့် ဘဝတစ်ခုကာလသည် အဒ္ဓါ-ပစ္စုပ္ပန် မည်၏။ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန်ကို ရည်ရွယ်၍ ဘဒ္ဒေကရတ္တသုတ်၌ ဖော်ပြထားသည်မှာ -

“ငါ့ရှင်တို့...မနမည်သောစိတ်နှင့် အာရုံသဘောတရား ဤနှစ်ပါးကို ပစ္စုပ္ပန်တရား-ဟုဆို၏။ ထိုပစ္စုပ္ပန်တရား၌ အာရုံကိုသိမှု စိတ်ဝိညာဏ်သည် လိုချင်တပ်မက်မှု ဆန္ဒရာဂဖြင့် အကယ်၍ ဖွဲ့ချည်ခံရငြားအံ့၊ စိတ်ဝိညာဏ်ကို ဆန္ဒရာဂဖွဲ့ချည်ထားခြင်းကြောင့် ထိုပစ္စုပ္ပန်တရားကို နှစ်သက်၏၊ ပစ္စုပ္ပန်တရားကို နှစ်သက်သောသူသည် ထိုပစ္စုပ္ပန်တရားတို့၌ တဏှာ၊ ဒိဋ္ဌိဖြင့် အဆွဲငင်ခံရ၏။”

ဟူ၍ ဟောတော်မူထားပါသည်။ (ဧည့်၊ ၁၁၆၉-၁၇၀)

ခဏပစ္စုပ္ပန်စိတ်နှင့် ပတ်သက်၍ ကေစိဆရာတို့၏ ယူဆချက်

ကေစိဆရာတို့က ခဏပစ္စုပ္ပန်စိတ်သည် စေတောပရိယအဘိညာဉ်၏ အာရုံဖြစ်၏-ဟု ဆိုကြ၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် တန်ခိုးရှင်၏စိတ်နှင့် အခြားသူ၏ စိတ်သည် ခဏတစ်ခု၌ တစ်ပြိုင်နက် အတူတကွဖြစ်သောကြောင့်-ဟု အကြောင်းပြကြ၏။ ဥပမာဖြင့် ဖော်ပြရာ၌လည်း ပန်းတစ်ဆုပ်ကို ကောင်းကင်သို့ ပစ်တင်လိုက်လျှင် ပန်းတစ်ပွင့်၏အညှာသည် အခြားပန်းတစ်ပွင့်၏အညှာနှင့် ဧကန်ပင်စွပ်မိရာသကဲ့သို့ ဤအတူပင် “သူတစ်ပါး၏ စိတ်ကို သိအံ့” ဟု စိတ်အစု၏အစွမ်းအားဖြင့် လူအပေါင်း၏စိတ်ကို နှလုံးသွင်းလိုက်လျှင် တစ်စုံတစ်ယောက်၏ စိတ်ကို စိတ်တစ်ခုဖြင့် ဥပါဒ်ခဏ၌ဖြစ်စေ၊ ဌီခဏ၌ဖြစ်စေ၊ ဘင်ခဏ၌ဖြစ်စေ မချွတ်ဧကန်ပင် ထိုးထွင်း၍သိရာ၏-ဟု ကေစိဆရာတို့က ဆိုကြသည်။

ကေစိဆရာတို့၏ ယူဆချက်ကို ရှေးအဋ္ဌကထာဆရာတို့က ပယ်ဖျက်ထားပုံ

အဆိုပါ ကေစိဆရာတို့၏ ယူဆချက် မသင့်ပုံကို ရှေးအဋ္ဌကထာတို့၌ ပယ်ဖျက်ထား၏။ အနှစ်တစ်ရာပတ်လုံး၊ အနှစ်တစ်ထောင်ပတ်လုံး နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်သောသူသည် အာဝဇ္ဇန်းစိတ်ဖြင့် နှလုံးသွင်း၏။ အဘိညာဉ်ဇောစိတ်ဖြင့် သိ၏။ ထိုအာဝဇ္ဇန်းစိတ်နှင့် အဘိညာဉ်ဇောစိတ်တို့သည် အတူတကွ တစ်ပေါင်းတည်း မတည်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ အာဝဇ္ဇန်းစိတ်နှင့်ဇောစိတ်တို့သည် မဂ်၊ ဖိုလ်ဝီထိမှတစ်ပါး အလိုမရှိသောအရာ၌ အာရုံကွဲပြားခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း တန်ခိုးရှင်၏စိတ်နှင့် အခြားသူ၏စိတ်သည် ခဏတစ်ခု၌ တစ်ပြိုင်နက် အတူတကွ ဖြစ်၏-ဟုဆိုခြင်းသည် မသင့်-ဟု ပယ်မြစ်ထားလေသည်။

မှတ်ချက်။ မဂ္ဂဝီထိ၌ အာဝဇ္ဇန်းနှင့် ပရိကံ၊ ဥပစာ၊ အနုလုံဇောတို့သည် လောကီ နာမ်ရုပ်ကို အာရုံပြု၏။ ဂေါတြဘူနှင့် မဂ်၊ ဖိုလ်ဇောတို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြု၏။

ဖလဝီထိ၌ အာဝဇ္ဇန်းနှင့် ပရိကံဇောတို့သည် လောကီနာမ်ရုပ်ကို အာရုံပြု၏။ ဖိုလ်ဇောတို့က နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြု၏။

ဤသို့ မဂ္ဂဝီထိ၊ ဖလဝီထိ၌သာ အာဝဇ္ဇန်း၊ အခြေခံဇောတို့နှင့် မဂ်ဇော၊ ဖိုလ်ဇောတို့သည် အာရုံကွဲပြားမှု ရှိသည်။ အခြားသောဝီထိတို့၌ အာရုံကွဲပြားရိုးထုံးစံ မရှိပေ။

မဆန့်ကျင်အောင် ယူပုံ

စေတောပရိယအဘိညာဉ် တန်ခိုးရှင်သည် သူတစ်ပါး၏စိတ်ကို သိလိုသဖြင့် နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်သောအခါ ဆင်ခြင်မှုအာဝဇ္ဇန်းစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုအာဝဇ္ဇန်း စိတ်သည် သူတစ်ပါးသန္တာန်၌ဖြစ်ဆဲ ခဏပစ္စုပ္ပန်စိတ်ကို အာရုံပြုပြီး ထိုခဏပစ္စုပ္ပန် စိတ်နှင့် ပြိုင်တူချုပ်၏။ ထို့နောက် (ပရိကံ)၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ၊ ဂေါတြဘူ၊ ရူပါဝစရ စတုတ္ထဈာန်ဖြစ်သော စေတောပရိယအဘိညာဉ်စေတိတ် ဖြစ်ပေါ်လာသည်။

ဤစေတိတ်သည် အာဝဇ္ဇန်းနှင့်အတူ ပြိုင်၍ချုပ်သော ခဏပစ္စုပ္ပန်စိတ်ကိုပင် အာရုံပြုကြ၏။ သို့ဖြစ်၍ အာဝဇ္ဇန်းနှင့်စေတိတ်သည် ကာလအားဖြင့် ပစ္စုပ္ပန်အာရုံ ရှိသောကြောင့် အာရုံကွဲပြားမှု မရှိကြပေ။ အာရုံတစ်ခုတည်းသာ ဖြစ်၏။ ထိုသို့ အာရုံတစ်ခုတည်းဖြစ်သော်လည်း နောက်ဆုံးဖြစ်သည့် ရူပါဝစရစတုတ္ထဈာန် အဘိညာဉ်စိတ်သည်သာ သူတစ်ပါး၏စိတ်ကို သိနိုင်၏။ အာဝဇ္ဇန်းနှင့် ပရိကံစသော ကာမာဝစရဇောများသည် သူတစ်ပါး၏စိတ်ကို မသိနိုင်ကြကုန်။ ဥပမာ- စက္ခုဒြါရ ဝိထိ၌ စက္ခုဝိညာဏ်စိတ်သည်သာ အဆင်းရူပါရုံကို မြင်နိုင်ပြီး အခြားစိတ်များက အဆင်းရူပါရုံကို မမြင်နိုင်သကဲ့သို့ မှတ်ရပါမည်။ (စည်း၊ ၁၇၃)

ပုဗ္ဗေနိဝါသအဘိညာဉ် နှင့် အနာဂတံသအဘိညာဉ် တို့၏ အာရုံများ

အာရုံ	ပုဗ္ဗေနိဝါသအဘိညာဉ်	အနာဂတံသအဘိညာဉ်
ကာမအာရုံ	ကာမာဝစရဇောတို့ကို အောက်မေ့သောအခါ၌ ကာမတရားကို အာရုံပြု၏။	‘ဤသူသည် နောင်အခါ၌ ကာမာဝစရဘုံမှာဖြစ်လိမ့်မည်’ဟု သိသောအခါ၌ကာမတရားကို အာရုံပြု၏။
မဟဂ္ဂုတ်	ရူပါဝစရ၊ အရူပါဝစရဇောတို့ကို အောက်မေ့သောအခါ၌ မဟဂ္ဂုတ်တရားကို အာရုံပြု၏။	‘ဤသူသည် နောင်အခါ၌ ရူပါဝစရဘုံ၊ အရူပါဝစရဘုံမှာ ဖြစ်လိမ့်မည်’ဟု သိသောအခါ၌ မဟဂ္ဂုတ်ကို အာရုံပြု၏။
အပ္ပမာဏအာရုံ	အတိတ်ကာလ၌ မိမိ၊ သူတစ်ပါးတို့ ပွားစေအပ်သော မဂ်ကိုလည်းကောင်း၊ မျက်မှောက်ပြုအပ်သော ဖိုလ်ကို လည်းကောင်း အောက်မေ့သောကာလ ၌ အပ္ပမာဏတရားကို အာရုံပြု၏။	‘မဂ်ကို ပွားစေလိမ့်မည်၊ ဖိုလ်ကို မျက်မှောက်ပြုလိမ့်မည်’ဟု သိသောအခါ ၌ အပ္ပမာဏတရားကို အာရုံပြု၏။

မဂ်အာရုံ	ပွားစေအပ်ပြီးသော မဂ်ကိုသာလျှင် အောက်မေ့သောအခါ၌ မဂ်တရား ကို အာရုံပြု၏။	‘မဂ်ကို ပွားစေလိမ့်မည်’ဟူ၍သိသော အခါ၌ မဂ်တရားကို အာရုံပြု၏။
ကာလ	ကျိန်းသေ အတိတ်တရားကို သာလျှင် အာရုံပြု၏။	ကျိန်းသေ အနာဂတ်တရားကိုသာလျှင် အာရုံပြု၏။
အာရုံ အဇ္ဈတ္တ	မိမိခန္ဓာကို အောက်မေ့သော အခါ၌ အဇ္ဈတ္တတရားကို အာရုံပြု၏။	‘ငါသည် ဤမည်သောဘဝ၌ ဖြစ်ရအံ့’ ဟု သိသောအခါ၌ အဇ္ဈတ္တတရားကို အာရုံပြု၏။
ပဟိဒ္ဓအာရုံ	သူတစ်ပါးတို့၏ ခန္ဓာကို အောက်မေ့သောအခါ၌ ဗဟိဒ္ဓတရားကို အာရုံပြု၏။	‘ဤမည်သောသူသည် ဤမည်သော ဘဝ၌ ဖြစ်လိမ့်မည်’ဟု သိသောအခါ၌ ဗဟိဒ္ဓတရားကို အာရုံပြု၏။
နာမအာရုံ	‘အတိတ်ကာလ၌ ဝိပဿီမည်သော မြတ်စွာဘုရားသည် ပွင့်တော်မူခဲ့လေပြီ၊ ထိုဘုရားရှင်၏ မယ်တော်သည် ဗန္ဓုမတီ မည်၏။ ခမည်းတော်သည် ဗန္ဓုမာ မည်၏’စသည်ဖြင့် အမည်၊ အနွယ်၊ ပထဝီကသိုဏ်း နိမိတ် စသည်ကို အောက်မေ့သောအခါ၌ နဝတ္ထဗ္ဗတရားကို အာရုံပြု၏။	‘နောင်အခါ၌ မေတ္တေယျမည်သော မြတ်စွာဘုရားသည် ပွင့်တော်မူလတ္တံ့၊ မယ်တော်သည် ဗြဟ္မဝတီအမည်ရှိလတ္တံ့၊ ခမည်းတော်သည် သုဗြဟ္မာအမည်ရှိလတ္တံ့၊ စသည်ဖြင့် အမည်၊ အနွယ်တို့ကို အောက်မေ့သောအခါ၌ နဝတ္ထဗ္ဗတရားကို အာရုံပြု၏။

ယထာကမ္မုပဂ အဘိညာဉ်၏ အာရုံများ

- ကာမအာရုံ - ကာမာဝစရကုသိုလ်ကံ၊ အကုသိုလ်ကံတို့ကို သိသောအခါ၌ ကာမတရားကို အာရုံပြု၏။
- မဟဂ္ဂုတ်အာရုံ - ရူပါဝစရကုသိုလ်ကံ၊ အရူပါဝစရကုသိုလ်ကံတို့ကို သိသော အခါ၌ မဟဂ္ဂုတ်တရားကို အာရုံပြု၏။
- အတိတ်အာရုံ - အတိတ်တရားကိုသာလျှင် သိတတ်သောကြောင့် အတိတ်တရား ကိုသာ အာရုံပြု၏။
- အဇ္ဈတ္တအာရုံ - မိမိ၏ ကုသိုလ်ကံ၊ အကုသိုလ်ကံတို့ကို သိသောအခါ၌ အဇ္ဈတ္တ တရားကို အာရုံပြု၏။

ဗဟိဒ္ဓအာရုံ - သူတစ်ပါးတို့၏ ကုသိုလ်ကံ၊ အကုသိုလ်ကံတို့ကို သိသောအခါ၌ ဗဟိဒ္ဓတရားကို အာရုံပြု၏။

စေတောပရိယ၊ ယထာကမ္မပဂ၊ ပုဗ္ဗေနိဝါသ
အဘိညာဉ်သုံးပါးတို့၏
ထူးခြားချက်

- (၁) စေတောပရိယအဘိညာဉ်သည် ခုနစ်ရက်အတွင်း အတိတ်ကာလ၌ဖြစ်ခဲ့သော စိတ်ကိုသာ အာရုံပြုနိုင်၏။ စိတ်မှတစ်ပါးသော ခန္ဓာတို့ကိုလည်းကောင်း၊ ခန္ဓာတို့နှင့်စပ်သော တရားတို့ကိုလည်းကောင်း မသိနိုင်ပေ။ ထို့ပြင် မဂ်နှင့် ယှဉ်သောစိတ်ကို အာရုံပြုသောကြောင့် ပရိယာယ်အားဖြင့် မဂ်လျှင် အာရုံရှိ၏ ဟူ၍လည်း ဆိုအပ်၏။
- (၂) ယထာကမ္မပဂအဘိညာဉ်သည် အတိတ်စေတနာမျှကိုသာ အာရုံပြုနိုင်၏။
- (၃) ပုဗ္ဗေနိဝါသအဘိညာဉ်သည် အတိတ်ခန္ဓာတို့ကိုလည်းကောင်း၊ အတိတ်ခန္ဓာတို့နှင့်စပ်သော တရားတို့ကိုလည်းကောင်း အာရုံပြုနိုင်၏။ ပုဗ္ဗေနိဝါသအဘိညာဉ် အာရုံမပြုနိုင်သည့် တရားမည်သည် မရှိပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်- ပုဗ္ဗေနိဝါသအဘိညာဉ်သည် သဗ္ဗညုတဉာဏ်နှင့် အလားတူသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဤထူးခြားချက်သည် အဋ္ဌကထာနည်း ဖြစ်သည်။

ပါဠိတော်နည်းအရ ထူးခြားချက်လည်း ရှိသေး၏။ ပဋ္ဌာန်းပါဠိတော်တွင် “ကုသလာ ခန္ဓာ ဣဒ္ဓိဝိဓဉာဏဿ စေတောပရိယဉာဏဿ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနဿတိ-ဉာဏဿ ယထာကမ္မပဂဉာဏဿ အနာဂတံသဉာဏဿ အာရမ္မဏပစ္စယေန ပစ္စယော=ကုသိုလ်ခန္ဓာတို့သည် ဣဒ္ဓိဝိဓဉာဏ်၊ စေတောပရိယဉာဏ်၊ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနဿတိဉာဏ်၊ ယထာကမ္မပဂဉာဏ်၊ အနာဂတံသဉာဏ်တို့အား အာရမ္မဏပစ္စည်းဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။” ဟု ဟောတော်မူထားသောကြောင့် ခန္ဓာလေးပါးတို့သည်လည်း စေတောပရိယအဘိညာဉ်၊ ယထာကမ္မပဂအဘိညာဉ်တို့၏ အာရုံများ ဖြစ်သည်။ ထိုခန္ဓာတို့တွင်လည်း ယထာကမ္မပဂအဘိညာဉ်၏အာရုံမှာ ကုသိုလ်ခန္ဓာနှင့် အကုသိုလ်ခန္ဓာတို့ ဖြစ်ပါသည်။ ။

(ဧည့်၊ ၁။ ၁၇၄-၁၇၅)

အဘိညာ နိဒ္ဒေသ
ပြီး၏။

ခန္ဓ နိဒ္ဒေသ

၁။ ပညာအကြောင်း

ပညာဟူသည်

ပညာသည် ကုသိုလ်ပညာစသည်ဖြင့် အများအပြား ရှိ၏။ သုတမယပညာ စသည်ဖြင့်လည်း အသေးစိတ်အမျိုးမျိုး ရှိပြန်၏။ သို့ဖြစ်၍ “ပညာဟူသည် အဘယ်နည်း?” ဟူသော အမေးပုစ္ဆာကို အပြည့်အစုံဖြေဆိုနေရလျှင် လိုရင်းမရောက်ဘဲ မဆိုင်ရာသို့ရောက်၍ အသိဉာဏ်ဝေဝါးသွားနိုင်သဖြင့် ဤနေရာ၌ ပဓာနလိုရင်းဖြစ်သော ပညာကိုသာလျှင် ထုတ်ပြထား၏။ ထို့ကြောင့် ပညာဟူသည်- ကုသိုလ်စိတ်နှင့်ယှဉ်သော ဝိပဿနာဉာဏ်ကို ‘ပညာ’ ဟုဆိုလိုကြောင်း အကျဉ်းချုပ် မှတ်သားထားရပါမည်။ (ကုသလစိတ္တသမ္ပယုတ္တံ ဝိပဿနာဉာဏံ ပညာ။)

ပညာမည်ပုံ

“ပဇာနနဋ္ဌေန ပညာ” ဟူသည်နှင့်အညီ အပြားအားဖြင့် သိတတ်သောကြောင့် ပညာ-မည်ပါသည်။ (ပညာသည် ပဇာနန အနက်ရှိ၏-ဟူလို။) “အပြားအားဖြင့် သိခြင်း” ဆိုသည်မှာ- အမှတ်ပြု၍သိခြင်း(သညာသိ)၊ အထူးသိခြင်း(ဝိညာဏ်သိ)မှတစ်ပါး အထူးထူးအပြားပြား(အမျိုးမျိုးအဖုံဖုံ) ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာ၍သိသော ထူးခြားသည့်သိမှုဆိုင်ရာကို ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်၏။ ဤနေရာ၌ အလျဉ်းသင့်၍ အသိသုံးမျိုးတို့၏ မတူကွဲပြား ခြားနားပုံကိုလည်း မှတ်သားထားသင့်ပါသည်။

သညာသိ၊ ဝိညာဏ်သိ၊ ပညာသိ
ထူးခြားချက်

သညာသိ

သညာသည် အညှိုးရောင်၊အဝါရောင်စသည်ဖြင့် အာရုံကိုမှတ်သားရုံမျှသာ သိ၏။ ဥပမာ-ရာဇာတ်ပွဲမင်း၏ စားပွဲပေါ်၌တင်ထားသော ငွေအသပြာအပုံကိုကြည့်၍ အသိဉာဏ်မပြည့်စုံသေးသည့် ကလေးသူငယ်တစ်ယောက်၏ သိပုံမျိုးနှင့်တူ၏။ အသိဉာဏ်မပြည့်စုံသေးသည့် ကလေးသူငယ်ဆိုသည်မှာ အသပြာတို့၏ အရောင်နှင့် ပုံသဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုးကိုသာ သိ၏။ လူတို့အတွက် ရတနာထိုက်သော ပစ္စည်းမှန်း မသိပေ။ ဤသို့သိခြင်းမျိုးကို ‘သညာသိ’ ဟုခေါ်သည်။

ဝိညာဏ်သိ

ဝိညာဏ်သည် အညှိုးရောင်၊အဝါရောင်စသည်ဖြင့် အာရုံကိုလည်း သိ၏။ လက္ခဏာရေးသုံးပါးကိုလည်း ထိုးထွင်း၍ သိ၏။ သို့သော် အဆင့်ဆင့်တက်၍ အရိယာမဂ်သို့ရောက်အောင်ကား မသိနိုင်ပေ။ ဥပမာ-ရာဇာတ်ပွဲမင်း၏ စားပွဲပေါ်၌တင်ထားသော ငွေအသပြာအပုံကို ကြည့်၍ တောသားတစ်ယောက်၏ သိခြင်းမျိုးနှင့်တူ၏။ တောသားသည် အသပြာတို့၏အရောင်နှင့် ပုံသဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုးကိုလည်း သိ၏။ လူတို့အတွက် ရတနာထိုက်သော ပစ္စည်းမှန်းလည်း သိ၏။ သို့သော် ငွေသားအစစ်၊ငွေသားအတု၊ ငွေသားမည်မျှ ရောနှောထားသည်ကိုကား ခွဲခြား၍ မသိပေ။ ဤသို့သိခြင်းမျိုးကို ‘ဝိညာဏ်သိ’ဟုခေါ်သည်။

ပညာသိ

ပညာသည် အညှိုးရောင်၊အဝါရောင်စသည်ဖြင့် အာရုံကိုလည်း သိ၏။ လက္ခဏာရေးသုံးပါးကိုလည်း ထိုးထွင်း၍ သိ၏။ အဆင့်ဆင့်တက်၍ အရိယာမဂ်သို့ရောက်အောင်လည်း သိနိုင်၏။ ဥပမာ-ရာဇာတ်ပွဲမင်း၏ စားပွဲပေါ်၌တင်ထားသော ငွေအသပြာအပုံကို ကြည့်၍ ရာဇာတ်ပွဲမင်းကိုယ်တိုင် သိခြင်းမျိုးနှင့်တူ၏။ ရာဇာတ်ပွဲမင်းသည် မိမိ၏ စားပွဲပေါ်၌တင်ထားသော ငွေအသပြာတို့၏ အရောင်၊ပုံသဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုးကိုလည်း သိ၏။ လူတို့အတွက် ရတနာထိုက်သော ပစ္စည်းမှန်းလည်း သိ၏။ ငွေသားအစစ်၊ငွေသားအတု၊ငွေသားမည်မျှ ရောနှောထားသည်ကိုလည်း အမျိုးမျိုးသောနည်းတို့ဖြင့် စစ်ဆေး၍သိ၏။

သိအောင်အားထုတ်ပုံမှာ- ငွေသားတို့ကို တီးခေါက်၍ အသံကို နားထောင်ခြင်း၊ အနံ့ကို နှမ်းကြည့်ခြင်း၊ အရသာကို လျက်၍ကြည့်ခြင်း၊ လက်ဖြင့်ချိန်ဆ၍

ကြည့်ခြင်းစသည်ဖြင့် ငွေသားအစစ်၊ငွေသားအတုမှန်း ခွဲခြား၍သိ၏။ အခြားသတ္တုမည်မျှ ရောနှောထားသည်ကိုလည်း သိ၏။ မည်သည့်အရပ်ဒေသမှ ထွက်၍ မည်သို့သော ငွေပန်းတိမ်ဆရာပြုလုပ်သည့် လက်ရာဖြစ်ကြောင်းကိုလည်း သိ၏။ ဤသို့ နည်းအမျိုးမျိုးဖြင့် အထူးထူးအပြားပြား ခွဲခြားသိခြင်းကိုပင် “ပဇာနန=အပြားအားဖြင့်သိခြင်း”(ပညာသိ)ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

ပညာသည် သညာ၊ဝိညာဏ်ရှိတိုင်း ရှိချင်မှရှိမည်။ သို့သော် ပညာဖြစ်သောအခါ၌ သညာ၊ဝိညာဏ်တို့မှ ပညာကို သီးသန့်ခွဲထုတ်၍ မရနိုင်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ပညာသည် အလွန်သိမ်မွေ့၍ မြင်နိုင်ခဲသောတရားဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် မိလိန္ဒပဉ္စာ၌ အရှင်နာဂသိန်က မိလိန္ဒမင်းကြီးအား -

“မြတ်သောမင်းကြီး... အာရုံတစ်ခုတည်းရှိသည့် ရုပ်မဟုတ်သော စိတ်၊ စေတသိက် နာမ်တရားတို့၏ ကွဲပြားခြားနားမှုကို ‘ဤကား ဗဿတည်း၊ ဤကား ဝေဒနာတည်း၊ ဤကား သညာတည်း’စသည်ဖြင့် ဟောကြားတော်မူခဲ့၏။ ဤသို့သော ခဲယဉ်းသည့်အမှုကို မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် ပြုတော်မူခဲ့ပေ၏။”

ဟူ၍ မိန့်တော်မူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ (စဉ်၊ ၃။ ၁၈၂-၁၈၃)

ပညာ၏ လက္ခဏာစသည်

ပညာသည်-

- (က) ရုပ်နာမ်တရားတို့၏ သဘောသဘာဝကို ထိုးထွင်း၍သိခြင်း(ပဋိဝေဓ)လက္ခဏာရှိ၏။
- (ခ) ရုပ်နာမ်တရားတို့၏ သဘောသဘာဝလက္ခဏာကို ဖုံးလွှမ်းတတ်သော မောဟအမှောင်ကို ဖျက်ဆီးခြင်း(ဝိဒ္ဓိသန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ရုပ်နာမ်တို့၏ သဘာဝလက္ခဏာကို မတွေ့မဝေသိခြင်း(အသမ္မောဟ)လျှင် ဉာဏ်အားရေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) “သမာဟိတော ယထာဘူတံ ဇာနာတိ ပဿတိ= စိတ်တည်ကြည်သောသူသည် ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ သိမြင်၏” ဟု ဟောတော်မူသောကြောင့် သမာဓိသည် ပညာ၏ နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် မည်၏။

ပညာအမျိုးအစားများ

ဒုကပညာ (၁၀)ပါး

- ၁။ လောကီပညာ - လောကီမဂ်နှင့်ယှဉ်သော ပညာသည် လောကီပညာ မည်၏။
 လောကုတ္တရာပညာ - လောကုတ္တရာမဂ်နှင့်ယှဉ်သော ပညာသည် လောကုတ္တရာ ပညာ မည်၏။
- ၂။ သာသဝပညာ - အာသဝေါတရားတို့၏ အာရုံဖြစ်သောပညာသည် သာသဝပညာ မည်၏။
 အနာသဝပညာ - အာသဝေါတရားတို့၏ အာရုံမဟုတ်သောပညာသည် အနာသဝပညာ မည်၏။
- ၃။ နာမဝတ္ထာနပညာ - ဝိပဿနာကို အားထုတ်လိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ နာမက္ခန္ဓာလေးပါးကို ပိုင်းခြားသိသောပညာသည် နာမဝတ္ထာနပညာ မည်၏။
 ရူပဝတ္ထာနပညာ - ဝိပဿနာကို အားထုတ်လိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ရူပက္ခန္ဓာကို ပိုင်းခြားသိသောပညာသည် ရူပဝတ္ထာန ပညာ မည်၏။
- ၄။ သော-သဟဂုတ်ပညာ-မဟာကုသိုလ် သောမနဿသဟဂုတ် ၂-ပါး၊ ပဉ္စက နည်းအရ စတုတ္ထဈာန်အထိ သောမနဿသဟဂုတ် ၁၆-ပါးတို့၌ယှဉ်သောပညာသည် သောမနဿသဟဂုတ် ပညာ မည်၏။
 ၂-သဟဂုတ်ပညာ - မဟာကုသိုလ် ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ၂-ပါး၊ ပဉ္စကနည်း အရ ပဉ္စမဈာန်ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ၄-ပါးတို့၌ယှဉ်သော ပညာသည် ဥပေက္ခာသဟဂုတ်ပညာ မည်၏။
- ၅။ ဒဿနဘူမိပညာ - ပထမမဂ်၌ရှိသော ပညာသည် ဒဿနဘူမိပညာ (နိဗ္ဗာန်ကိုမြင်သောဘုံပညာ) မည်၏။
 ဘာဝနာဘူမိပညာ - ကြွင်းသော မဂ်သုံးပါးအပေါင်း၌ရှိသော ပညာသည် ဘာဝနာဘူမိပညာ(ပွားစေအပ်သောဘုံပညာ) မည်၏။

(စည်၊ ၁၈၅-၁၈၆)

တိကပညာ (၁၂)ပါး

- ၁။ စိန္တာမယပညာ - သူတစ်ပါးထံမှ ကြားနာရမှုမရှိဘဲ မိမိ၏ကြံစည်မှုဖြင့် ပြီးမြောက်သောပညာသည် စိန္တာမယပညာ မည်၏။
 သုတမယပညာ - သူတစ်ပါးထံမှ ကြားနာရပြီး ကြားနာမှု၏အစွမ်းဖြင့် ပြီးမြောက်သောပညာသည် သုတမယပညာ မည်၏။
 ဘာဝနာမယပညာ - သူတစ်ပါးထံမှ ကြားနာရသည်ဖြစ်စေ၊ မကြားမနာရ သည်ဖြစ်စေ ပွားများအားထုတ်မှု ဘာဝနာ၏အစွမ်းဖြင့် ပြီးမြောက်သောပညာသည် ဘာဝနာမယပညာ မည်၏။
- ၂။ ပရိတ္တာရမ္မဏပညာ - ကာမာဝစရတရားတို့ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ပညာ သည် ပရိတ္တာရမ္မဏပညာ မည်၏။
 မဟဂ္ဂတာရမ္မဏပညာ - ရူပါဝစရ၊ အရူပါဝစရတရားတို့ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ပညာသည် မဟဂ္ဂတာရမ္မဏပညာ မည်၏။
 အပ္ပမာဏာရမ္မဏပညာ - နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ပညာသည် အပ္ပမာဏာ- ရမ္မဏပညာ မည်၏။
- ၃။ အာယကောသလ္လဉာဏ် - ကြီးပွားခြင်းကို ‘အာယ’ဟုခေါ်သည်။ ထိုအာယ သည် အနတ္တဟာနိယ=အကျိုးမဲ့ ဆုတ်ယုတ်ခြင်းနှင့် အတ္တပ္ပတ္တိ=အကျိုးစီးပွား၏ဖြစ်ခြင်း-ဟူ၍နှစ်မျိုး ရှိ၏။ ထိုနှစ်မျိုးသောကြီးပွားမှု အာယ၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာ သောအသိဉာဏ်ကို “အာယကောသလ္လဉာဏ်”ဟု ခေါ်ပါသည်။
 အပါယကောသလ္လဉာဏ် - မကြီးပွားခြင်း၊ ပျက်စီးခြင်းသည် ‘အပါယ’မည်၏။ ထိုအပါယသည် အတ္တဟာနိယ=အကျိုးစီးပွား ဆုတ် ယုတ်ခြင်းနှင့် အနတ္တပ္ပတ္တိ=အကျိုးမဲ့၏ ဖြစ်ပေါ်ခြင်း ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ ထိုနှစ်မျိုးသောပျက်စီးခြင်း အပါယ ၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်ကို “အပါယ ကောသလ္လဉာဏ်”ဟုခေါ်သည်။
 ဥပါယကောသလ္လဉာဏ် - အလုံးစုံသောကိစ္စတို့၌ အကျိုးစီးပွားဖြစ်ကြောင်း နည်းလမ်းကို ‘ဥပါယ’ဟုခေါ်သည်။ ဥပါယ-မည် သောနည်းလမ်း၏ ခဏချက်ချင်း ဖြစ်ပေါ်လာသည့်

ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်ကို “ဥပါယ-
ကောသလ္လဉာဏ်” ဟုခေါ်သည်။

၄။ အဇ္ဈတ္တဘိနိဝေသဉာဏ် - မိမိခန္ဓာကိုယ်ကို ရှုလျက် အားထုတ်သော ဝိပဿနာ
ပညာသည် “အဇ္ဈတ္တဘိနိဝေသဉာဏ်” မည်၏။

ဗဟိဒ္ဓါဘိနိဝေသဉာဏ် - သူတစ်ပါးခန္ဓာကိုယ်ကိုလည်းကောင်း၊ ခန္ဓာမှအပ
ဖြစ်သော ဣန္ဒြေနှင့်မစပ်သော အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓရုပ်ကို
လည်းကောင်းရှုလျက် အားထုတ်သော ဝိပဿနာ
ပညာသည် “ဗဟိဒ္ဓါဘိနိဝေသဉာဏ်” မည်ပါသည်။

အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါဘိ- - အဇ္ဈတ္တ, ဗဟိဒ္ဓ နှစ်ပါးစုံကို ရှုလျက် အားထုတ်သော
နိဝေသဉာဏ် ဝိပဿနာပညာသည် “အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါဘိနိဝေသဉာဏ်”
မည်ပါသည်။ (စည်၃။ ၃၈၆-၁၈၉)

စတုတ္ထပညာ (၈)ပါး

၁။ ဒုက္ခဉာဏ် - ဒုက္ခသစ္စာကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ဉာဏ်သည်
“ဒုက္ခဉာဏ်” မည်ပါသည်။

ဒုက္ခသမုဒယဉာဏ် - ဒုက္ခသမုဒယသစ္စာကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ဉာဏ်
သည် “ဒုက္ခသမုဒယဉာဏ်” မည်ပါသည်။

ဒုက္ခနိရောဓဉာဏ် - ဒုက္ခနိရောဓသစ္စာကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ဉာဏ်သည်
“ဒုက္ခနိရောဓဉာဏ်” မည်ပါသည်။

ဒုက္ခနိရောဓဂါမိနီ- - ဒုက္ခနိရောဓသို့ ဆိုက်ရောက်ကြောင်း အကျင့်ဖြစ်
ပဋိပဒါဉာဏ် သည့် မဂ္ဂသစ္စာကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ဉာဏ်သည်
“ဒုက္ခနိရောဓဂါမိနီပဋိပဒါဉာဏ်” မည်ပါသည်။

၂။ အတ္တပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ် - အကြောင်း၏အကျိုး(ဟောတုဖလ)ကို အတ္တ-ဟု
ခေါ်သည်။ ထိုအတ္တသည် -
(၁) အကြောင်းကြောင့်ဖြစ်သော အကျိုးတရား
(၂) နိဗ္ဗာန်
(၃) ဟောအပ်သောပါဠိ၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်
(၄) ဝိပါက်
(၅) ကိရိယာ-ဟူ၍ ငါးမျိုးရှိ၏။

ဤအကျိုးတရား အတ္တငါးမျိုးကို ဆင်ခြင်သော ပုဂ္ဂိုလ်
အား ထိုအကျိုးအတ္တတို့၌ အထူးထူးအပြားပြား
သိသောဉာဏ်သည် “အတ္တပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်”
မည်၏။

ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ် - အကျိုးကိုဖြစ်စေတတ်, ရောက်စေတတ်သော အကြောင်း
(ဟောတု)ကို ဓမ္မ-ဟု ခေါ်သည်။

ထိုဓမ္မသည် -

(၁) အကျိုးကိုဖြစ်စေတတ်သော အကြောင်းတရား

(၂) အရိယမဂ်

(၃) ဟောဆိုသော ပါဠိ

(၄) ကုသိုလ်

(၅) အကုသိုလ်-ဟူ၍ ငါးမျိုးရှိ၏။

ဤအကြောင်းတရား ဓမ္မငါးမျိုးကို ဆင်ခြင်သော
ပုဂ္ဂိုလ်အား ထိုအကြောင်းဓမ္မတို့၌ အထူးထူးအပြားပြား
သိသောဉာဏ်သည် “ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်” မည်၏။

ဝိဘင်းပါဠိတော်လာ

အတ္တပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ် နှင့် ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်

ခွဲခြားချက်

ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်	အတ္တပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်
- ဒုက္ခသမုဒယကို သိသောဉာဏ်	- ဒုက္ခကို သိသောဉာဏ်
- အကြောင်းကို သိသောဉာဏ်	- အကြောင်း၏အကျိုးကို သိသောဉာဏ်
- ဇရာ, မရဏဖြစ်ကြောင်း ဇာတိကို သိသောဉာဏ်	- ဇရာ, မရဏကို သိသောဉာဏ်
- သင်္ခါရတို့ချုပ်ခြင်းသို့ ဆိုက်ရောက်ရာ အကျင့်ကို သိသောဉာဏ်	- သင်္ခါရတို့ချုပ်ခြင်းကို သိသောဉာဏ်
- ဓမ္မ, သုတ္တ, ဂေယျစသော တရားတော်၏ အင်္ဂါတို့ကို သိသောဉာဏ်	- ထိုထိုဟောအပ်သော တရားတော် တို့၏ ဆိုလိုရင်းအနက်အဓိပ္ပါယ်ကို သိသောဉာဏ်
- ကုသိုလ်တရားတို့ကို သိသောဉာဏ်	- အကျိုးဝိပါက်ကို သိသောဉာဏ်

နိရုတ္တိပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်

-အနက်အဓိပ္ပါယ် အတ္တ၌ဖြစ်စေ၊ ဘာသာပါဠိ အကြောင်း ဓမ္မ၌ဖြစ်စေ သဘာဝနိရုတ္တိခေါ် မှန်ကန်သည့်ဝေါဟာရ သဒ္ဒါသဘောတရား ရှိနေ၏။ အတ္တ (သို့မဟုတ်)ဓမ္မကို ပြောဆိုရွတ်ဖတ်သည်ကို ကြားရသောအခါ မူလ ဘာသာဖြစ်သည့် မာဂဓဘာသာ၏ သဘာဝနိရုတ္တိ ဟုတ်/မဟုတ် ခွဲခြား၍သိနိုင်စွမ်းသော ဉာဏ်ကို “နိရုတ္တိပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်” ဟုခေါ်သည်။

မှတ်ချက်။ ‘ဖဿော ဝေဒနာ’ဟု ပြောသံကြားလျှင် သဒ္ဒါမှန်ကြောင်းကို ချက်ချင်းသိ၏။ ‘ဖဿာ ဝေဒနော’ဟု ပြောသံကြားလျှင် သဒ္ဒါမှားယွင်းနေကြောင်းကို ချက်ချင်း သိ၏။ ဤသို့သိခြင်းကို နိရုတ္တိသိခြင်း (သဒ္ဒါအသိ)ဟု ခေါ်သည်။

ပဋိဘာနပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်

-အကျိုးကိုသိသော အတ္တပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်၊ အကြောင်းကို သိသော ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်၊ သဒ္ဒါကိုသိသော နိရုတ္တိ ပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်တို့ကို အာရုံပြု၍ ဆင်ခြင်သောဉာဏ် သည် “ပဋိဘာနပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်” မည်၏။

သေက္ခပဋိသမ္ဘိဒါ နှင့် အသေက္ခပဋိသမ္ဘိဒါ

အရှင်အာနန္ဒာ၊ စိတ္တသူကြွယ်၊ ဓမ္မိကဥပါသကာ၊ ဥပါလိသူကြွယ်၊ ခုဇ္ဈတ္တရာ ဥပါသိကာမစသည်တို့အား သေက္ခဘုံအဆင့်၌ ထိုးထွင်း၍သိခြင်းကြောင့် ယင်းတို့၏ ပဋိသမ္ဘိဒါကို သေက္ခဘူမိပဋိသမ္ဘိဒါ-ဟု မှတ်ရမည်။

အဂ္ဂသာဝက၊ မဟာသာဝကတို့အား အသေက္ခဘုံအဆင့်၌ ထိုးထွင်း၍ သိခြင်းကြောင့် ယင်းတို့၏ပဋိသမ္ဘိဒါကို အသေက္ခဘူမိပဋိသမ္ဘိဒါ-ဟုမှတ်ရမည်။

ပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ် ထက်မြက်သန့်ရှင်းခြင်း

အကြောင်း ၅-ပါး

- (၁) အဓိဂမ = တရားထူးရခြင်း၊
အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ဆိုက်ရောက်ခြင်း-ဟူသော တရားထူးရခြင်း၊
- (၂) ပရိယတ္တိ = သင်ယူခြင်း၊
မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ တရားတော်ကို သင်ယူဖူးခြင်း၊

- (၃) သဝန = ကြားနာခြင်း၊
သူတော်ကောင်းတရားကို စီးပွားကဲ့သို့ ရိုသေစွာ နာကြားခြင်း၊
- (၄) ပရိပုစ္ဆာ = အဖန်ဖန်မေးမြန်းခြင်း၊
ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌကထာစသည်တို့၌ အနက်ခက်ခဲသည့် ဂဏ္ဍိပုဒ်၊ အဓိပ္ပါယ်ခက်ခဲသည့် အတ္ထပုဒ်တို့၏ အဓိပ္ပာယ်အဆုံးအဖြတ် တို့ကို မေးမြန်းခြင်း၊
- (၅) ပုဗ္ဗယောဂ = ရှေး၌ အားထုတ်ခဲ့ဖူးခြင်း၊
ရှေးရှေး၌ပွင့်တော်မူခဲ့ပြီးသော ဘုရားရှင်တို့၏ သာသနာတော်၌ ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာ အားထုတ်၍ ဂေါတြဘူအနီး အနုလောမဉာဏ် တိုင်အောင် ဝိပဿနာဉာဏ်ရှိခဲ့ဖူးခြင်း တို့ဖြစ်သည်။

အပရေဝါဒအရ ပဋိသမ္ဘိဒါရခြင်း
အကြောင်း ၈-ပါး

- (၁) ပုဗ္ဗယောဂ = ရှေး၌အားထုတ်ခဲ့ဖူးခြင်း၊
- (၂) ဗာဟုသစ္စ = အကြားအမြင်များခြင်း၊
ကျမ်းဂန်အမျိုးမျိုးတို့၌ဖြစ်စေ၊ အတတ်ပညာအမျိုးမျိုးတို့၌ ဖြစ်စေ တတ်ကျွမ်းနားလည်အောင် သင်ယူလေ့လာခြင်း၊
- (၃) ဒေသဘာသာ = ဒေသသုံး၊ အရပ်သုံး ဒေသယိစကားကို နားလည်ခြင်း၊
တစ်ရာတစ်ပါးသော ဘာသာစကားတို့ကို တတ်ကျွမ်းခြင်း၊
အထူးသဖြင့် မာဂဓဘာသာဖြစ်သည့် ပါဠိဘာသာကို တတ် ကျွမ်း နားလည်ရခြင်း၊
- (၄) အာဂမ = ဘုရားဟောတရားတော်ကို နှုတ်တက်အာဂုံရခြင်း၊
အနည်းဆုံး ဩပဗ္ဗဝဂ် (ဓမ္မပဒ၊ ယမကဝဂ်)မျှလောက်ကို အလွတ်နှုတ်တက်အာဂုံရခြင်း၊
- (၅) ပရိပုစ္ဆာ = အဖန်ဖန်မေးမြန်းခြင်း၊
ဂါထာတစ်ပုဒ်၏ အနက်အဓိပ္ပါယ် အဆုံးအဖြတ် အတ္ထဝိနိစ္ဆယ ကို မေးမြန်းခြင်းစသည်ဖြင့် အဖန်ဖန်မေးမြန်းခြင်း၊
- (၆) အဓိဂမ = တရားထူးရခြင်း၊
သောတာပန်ဖြစ်ခြင်း၊(၁).... ရဟန္တာဖြစ်ခြင်း၊
- (၇) ဂရုသန္နိဿယ = ဆရာကောင်းထံ မှီဝဲဆည်းကပ်ခြင်း၊
အကြားအမြင် ဗဟုသုတများသော သုတပဋိဘာနရှိသည့် ဆရာကောင်းတို့၏အထံ၌ ဆည်းကပ်၍ သင်ယူလေ့လာခြင်း၊

(၈) မိတ္တသမ္ပတ္တိ = ကလျာဏမိတ်ဆွေနှင့် ပြည့်စုံခြင်း၊
 အကြားအမြင် ဗဟုသုတများသော သုတပဋိဘာန်ရှိသည့်
 မိတ်ကောင်းဆွေကောင်းပုဂ္ဂိုလ်တို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်း၊

ပဋိသန္တိဒါဏ်နှင့်စပ်၍ မှတ်သားဖွယ်

မြတ်စွာဘုရားရှင်နှင့် ပစ္စေကဗုဒ္ဓတို့သည် ပုဗ္ဗယောဂနှင့် အဓိဂမအကြောင်း
 တို့ကြောင့် ပဋိသန္တိဒါဏ်ရတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ ကြွင်းသော တပည့်သာဝက
 တို့သည် ဖော်ပြခဲ့သည့်အကြောင်းအားလုံးတို့နှင့် ပြည့်စုံသဖြင့် ပဋိသန္တိဒါဏ်
 ရခြင်း ဖြစ်သည်။

ပဋိသန္တိဒါဏ်ရရန်အတွက် ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာ အသီးအခြား အားထုတ်ရ
 ခြင်းမည်သည် မရှိပေ။ သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်တို့အား သေက္ခနှင့်ဆိုင်သော ဖိုလ်ကိုရသည်နှင့်
 သေက္ခဘူမိပဋိသန္တိဒါဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့အား အရဟတ္တဖိုလ်
 ရသည်နှင့် အသေက္ခဘူမိပဋိသန္တိဒါဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင်တို့အား
 အရဟတ္တဖိုလ်ရသည်နှင့် ပဋိသန္တိဒါဏ်အပါအဝင် ဒသဗလဉာဏ်တော်ဆယ်ပါး
 ပြည့်စုံလေ၏။

(စည်၃။ ၁၈၉-၁၉၆)

ပညာ၏ ဘူမိ၊ မူလ၊ သရီရ

- ပညာဘူမိ - ခန္ဓာ၊ အာယတန၊ ဓာတ်၊ ဣန္ဒြေ၊ သစ္စာ၊ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်စသော
 တရားတို့သည် ဝိပဿနာပညာဖြစ်ပေါ်ရာ အာရုံတရားများဖြစ်
 သောကြောင့် ‘ပညာဘူမိ’မည်၏။
- ပညာမူလ - သီလဝိသုဒ္ဓိ(သီလ)၊ စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ(သမာဓိ) တရားနှစ်ပါးသည်
 ဝိပဿနာပညာ ဖြစ်ပေါ်ခြင်း၏ အခြေခံတရားများဖြစ်သောကြောင့်
 ‘ပညာမူလ’မည်၏။
- ပညာသရီရ - ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ၊ ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိ၊ မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ၊
 ပဋိပဒါဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ၊ ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ ဝိသုဒ္ဓိငါးပါး
 တို့သည် ဝိပဿနာပညာ၏ အထည်ကိုယ်တရားများ ဖြစ်သော
 ကြောင့် ‘ပညာသရီရ’ မည်၏။

(စည်၃။ ၁၉၇-၁၉၈)

၂။ ရူပက္ခန္ဓာ အကြောင်း

ရူပက္ခန္ဓာ ဟူသည်

ရုပ်တရားမှန်သမျှ အအေး၊အပူစသည်တို့ကြောင့် ဖောက်ပြန်တတ်သော
 သဘောလက္ခဏာ ရှိ၏။ ဤသို့ ဖောက်ပြန်တတ်သည့် လက္ခဏာရှိသော ရုပ်တရား
 အားလုံးကို ဉာဏ်ဖြင့်ပေါင်း၍ ‘ရူပက္ခန္ဓာ’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုရူပက္ခန္ဓာ
 သည် လက္ခဏာအားဖြင့်တစ်ပါးသာရှိသော်လည်း ဘူတရုပ်၊ ဥပါဒါရုပ်-ဟူ၍
 နှစ်မျိုးနှစ်စား ရှိပြန်၏။

မှတ်ချက်။ မဟာဘုတ်လေးပါးတို့၏ လက္ခဏာ၊ ရသစသည်တို့ကို စတုဓာတု
 ဝဝတ္ထာန်ကမ္မဋ္ဌာန်း၌ ပြန်ကြည့်ရမည်။ ထူးခြားချက်မှာ- ဓာတ်
 တစ်ခုခု ကြွင်းသောဓာတ်များသည် ဓာတ်တစ်ခု၏ ပဒဋ္ဌာန်ဖြစ်
 သည်။ ဥပမာ-ပထဝီဓာတ်၏ ပဒဋ္ဌာန်မှာ ပထဝီဓာတ်မှကြွင်းသော
 ဓာတ်သုံးပါး ဖြစ်၏။

ပသာဒရုပ်တို့၏ လက္ခဏာစသည်

- စက္ခုပသာဒ (က) အဆင်းထင်ထိုက်သည့် ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာ
 နှင့် မြင်လိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော ကမ္မဇ
 ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) အဆင်းရူပါရုံများဆီသို့ ဆွဲပို့ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) စက္ခုဝိညာဏ်ခေါ် မြင်သိစိတ်၏ တည်ရာ၏အဖြစ်လျှင် ဉာဏ်
 အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။
- (ဃ) မြင်လိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရှိသော ကံကြောင့်ဖြစ်
 ကုန်သော ဘူတရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန်ရှိ၏။

သောတပသာဒ(က) အသံထင်ထိုက်သည့် ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာ နှင့် ကြားလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော ကမ္မဇ ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

- (ခ) အသံသဒ္ဓါရုံများဆီသို့ ဆွဲပို့ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) သောတဝိညာဏ်ခေါ် ကြားသိမိတ်၏ တည်ရာ၏အဖြစ်လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန်ရှိ၏။
- (ဃ) ကြားလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရှိသော ကံကြောင့်ဖြစ် ကုန်သော ဘူတရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန်ရှိ၏။

ဃာနပသာဒ (က) အနံ့ထင်ထိုက်သည့် ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာနှင့် နံလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော ကမ္မဇဘူတရုပ် တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

- (ခ) အနံ့ဂန္ဓာရုံများဆီသို့ ဆွဲပို့ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ဃာနဝိညာဏ်ခေါ် နံသိမိတ်၏ တည်ရာ၏အဖြစ်လျှင် ဉာဏ် အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန်ရှိ၏။
- (ဃ) နံလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရှိသော ကံကြောင့်ဖြစ် ကုန်သော ဘူတရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန်ရှိ၏။

ဇိဝှာပသာဒ (က) အရသာထင်ထိုက်သည့် ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်း လက္ခဏာ နှင့် အရသာခံစားလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော ကမ္မဇဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

- (ခ) အရသာ အာရုံများဆီသို့ ဆွဲပို့ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ဇိဝှာဝိညာဏ်ခေါ် စားသိမိတ်၏ တည်ရာ၏အဖြစ်လျှင် ဉာဏ် အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန်ရှိ၏။
- (ဃ) အရသာခံစားလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရှိသော ကံကြောင့် ဖြစ်ကုန်သော ဘူတရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန်ရှိ၏။

ကာယပသာဒ(က) တွေ့ထိစရာထင်ထိုက်သည့် ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်း လက္ခဏာနှင့် တွေ့ထိလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော ကမ္မဇဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

- (ခ) တွေ့ထိစရာ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံများဆီသို့ ဆွဲပို့ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ကာယဝိညာဏ်ခေါ် အတွေ့သိမိတ်၏ တည်ရာ၏အဖြစ်လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန်ရှိ၏။

(ဃ) တွေ့ထိလိုသည့်တဏှာလျှင် အကြောင်းရှိသော ကံကြောင့်ဖြစ် ကုန်သော ဘူတရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန်ရှိ၏။

(စည်၃။ ၁၉၉ -၂၀၆)

ကေစိဆရာတို့၏ ယူဆချက်

ကေစိဆရာတို့က -

- တေဇောဓာတ်လွန်ကဲသော ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းသဘောသည် စက္ခု ပသာဒ မည်၏။
- ဝါယောဓာတ်လွန်ကဲသော ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းသဘောသည် သောတပသာဒ မည်၏။
- ပထဝီဓာတ်လွန်ကဲသော ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းသဘောသည် ဃာန ပသာဒ မည်၏။
- အာပေါဓာတ်လွန်ကဲသော ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းသဘောသည် ဇိဝှာ ပသာဒ မည်၏။
- ဓာတ်လေးပါးလုံး ညီမျှ၍ ဘူတရုပ်အားလုံးတို့၏ ကြည်လင်ခြင်းသဘောသည် ကာယပသာဒ မည်၏- ဟုဆိုကြသည်။

အပရေဆရာတို့၏ ယူဆချက်

အပရေဆရာတို့ကမူ -

- တေဇောဓာတ်လွန်ကဲသော ဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းသဘောသည် စက္ခု ပသာဒ မည်၏။
- အာကာသ၊ ဝါယောဓာတ်၊ အာပေါဓာတ်၊ ပထဝီဓာတ်လွန်ကဲသော ဘူတရုပ် တို့၏ ကြည်လင်ခြင်းသဘောသည် သောတပသာဒ၊ ဃာနပသာဒ၊ ဇိဝှာပသာဒ၊ ကာယပသာဒတို့ မည်၏-ဟု ဆိုကြသည်။

ပယ်ဖျက်ချက်

ထိုကေစိဆရာ၊ အပရေဆရာတို့၏ ယူဆချက်ကို သာဓကပြပါဆိုလျှင် ပြစရာရှိမည် မဟုတ်ပေ။ ထို့ကြောင့် ကေစိဆရာ၊ အပရေဆရာတို့၏ ယူဆချက် သည် မသင့်ပေ။

အချို့ကလည်း “တေဇာဒိနံ ဂုဏေဟိ ရူပါဒိဟိ အနုဂယုဘာဝတော= တေဇောဓာတ်စသည်တို့၏ ဂုဏ်ဖြစ်ကုန်သော အလင်းရောင်အဆင်းစသည်တို့က

ထောက်ပံ့ကျေးဇူးပြုခြင်းကြောင့်”ဟု အကြောင်းပြကြသည်။ ထိုသို့အကြောင်းပြပါက “အလင်းရောင်စသည် အဆင်းရူပါရုံတို့ကို တေဇောစသည်တို့၏ ဂုဏ်ဖြစ်သည်”ဟု မည်သူဆိုထားသနည်း? ဟု ပြန်လည်၍ အမေးပုစ္ဆာထုတ်ရမည်။ မှန်၏။ ခွဲခြမ်းမရသည့် အဝိနိဗ္ဗာနရုပ်ဖြစ်သည့် ဘူတရုပ်လေးပါးကို “ဤအရာသည် ဤမည်သောဓာတ်၏ ဂုဏ်ဖြစ်၏”စသည်ဖြင့် ခွဲခြားဆို၍ မဖြစ်နိုင်ပေ။ ထို့ကြောင့် ကေစိဆရာ၊ အပရေဆရာတို့၏ ယူဆချက်သည် မသင့်-ဟုဆိုရခြင်း ဖြစ်သည်။

နောက်ထပ် စောဒနာချက်

“ထိုထို သာသမ္ဘာရရုပ်အစဉ်တို့၌ ထိုထိုပထဝီဓာတ်စသော ဘူတရုပ်၏ လွန်ကဲခြင်းကြောင့် ပထဝီစသည်တို့၏ အတူတကွဖြစ်ဖက်ရုပ်တို့ကို ကောင်းစွာ ဆောင်ထားခြင်းစသော ကိစ္စတို့ကို သင်အဋ္ဌကထာဆရာတို့သည် အလိုရှိကြကုန်သကဲ့သို့ ထိုအတူ တေဇောစသည်လွန်ကဲသော သာသမ္ဘာရရုပ်အစဉ်တို့၌ အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့၏ လွန်ကဲသည်၏အဖြစ်ကို မြင်တွေ့ရခြင်းကြောင့် အလင်းရောင်အဆင်းစသည်တို့သည် တေဇောစသည်တို့၏ဂုဏ်များ ဖြစ်၏-ဟု သင်အဋ္ဌကထာဆရာတို့ လက်ခံသင့်၏”ဟုလည်း စောဒနာကြပြန်၏။

ပြန်လည်ချေပချက်

အာပေါဓာတ်လွန်ကဲသော အရက်နံ့ထက် ပထဝီဓာတ်လွန်ကဲသော ဝါဂွမ်းအနံ့က ပို၍သာလွန်လျှင်၊ သို့မဟုတ် တေဇောဓာတ်လွန်ကဲသော ရေနွေး၏အရောင်အောက် ရေအေး၏အရောင်က ယုတ်လျော့လျှင် သင် ကေစိဆရာတို့၏ စကားကို လက်ခံပါမည်။ သို့သော် ဝါဂွမ်းအနံ့က သာလွန်ခြင်း၊ ရေအေး၏အဆင်းက ယုတ်လျော့ခြင်း ဤနှစ်မျိုးလုံးပင် မရှိကြချေ။ ထို့ကြောင့် မှီရာဘူတရုပ်၏ လွန်ကဲထူးခြားမှုရှိလေဟန် ကြံဆ၍ ပြောဆိုသောအယူဝါဒသည် မသင့်ပေ။

ယူသင့်သည်မှာ- ရုပ်ကလာပ်တစ်ခုအတွင်း၌ ဘူတရုပ်တို့၏ ထူးခြားမှုမရှိသော်လည်း အဆင်းရူပါရုံ၊ အရသာ ရသာရုံစသည်တို့၏ အချင်းချင်းမတူဘဲ ထူးခြားကွဲပြားမှုရှိနေသကဲ့သို့ ထိုအတူ စက္ခုပသာဒစသည်တို့၏ ထူးခြားမှုမရှိသော်လည်း အချင်းချင်းမဆက်ဆံသော သီးသန့်အကြောင်း ထူးခြားမှုရှိပုံကို မှတ်သားထားသင့်သည်။

(စည်၊ ၂၀၇-၂၁၀)

အချင်းချင်း မဆက်ဆံသော သီးသန့်အကြောင်း
(အညမည အသာဓာရဏ)

စက္ခုပသာဒစသည်တို့၏ ထူးခြားသောအကြောင်းမှာ ‘ကံတရား’သာ ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ကံ၏ထူးခြားမှုကြောင့် စက္ခုပသာဒစသည်တို့၏ ထူးခြားခြင်းဖြစ်၏။ ဘူတရုပ်တို့၏ လွန်ကဲသောထူးခြားမှုကြောင့် မဟုတ်ပေ။ ဘူတရုပ်တို့ထူးခြားလျှင် ကြည်လင်မှုသည်ပင် မဖြစ်နိုင်ပေ။ ထို့ကြောင့် ရှေးဆရာတို့က “ပသာဒရုပ်သည် သမာနဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်မှု ဖြစ်၏။ ဝိသမာနဘူတရုပ်တို့၏ ကြည်လင်မှု မဟုတ်”ဟု မိန့်ဆိုကြခြင်း ဖြစ်သည်။

အသမ္ပတ္တ ဝိသယဂါဟကရုပ် ၂-ပါး

ပသာဒရုပ်၅-ပါးတို့တွင် စက္ခုပသာဒရုပ်နှင့် သောတပသာဒရုပ်တို့သည် မိမိ၏မှီရာမဟာဘုတ်ကို ငြိကပ်မှုမရှိသည့် မှီရာအာရုံ၌သာ ဝိညာဏ်ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် မိမိထံသို့မရောက်လာသောအာရုံကို ယူတတ်ကုန်၏။ (ဝါ)အသမ္ပတ္တဝိသယဂါဟကရုပ်များ ဖြစ်၏။

သမ္ပတ္တ ဝိသယဂါဟကရုပ် ၃-ပါး

ဃာနပသာဒ၊ ဇိဝှာပသာဒ၊ ကာယပသာဒရုပ်တို့သည် မှီရာမဟာဘုတ်တို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗရုပ်ကိုယ်တိုင်လည်းကောင်း၊ နှာခေါင်း၊ လျှာ၊ ကိုယ်ထည်ဟူသော မိမိ၏မှီရာ မဟာဘုတ်ကို ငြိကပ်မှုရှိသည့်အာရုံ၌ ဝိညာဏ်ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် မိမိထံသို့ရောက်လာသောအာရုံကို ယူတတ်ကုန်၏။ (ဝါ)သမ္ပတ္တဝိသယဂါဟကရုပ်များ ဖြစ်၏။

စက္ခုပသာဒ ဟူသည်

မျက်တောင်မွေးအညိုတို့ဖြင့် ပတ်ဝန်းကျင်၌ ဝန်းရံထားသော မျက်နက်ဝန်း၊ မျက်ဖြူဝန်းတို့ဖြင့် ဆန်းကြယ်သော ကြာညိုပွင့်ချပ်နှင့်တူသည့် အသားစိုင်လေးကို “သသမ္ဘာရစက္ခု”ဟုခေါ်သည်။

ထိုသသမ္ဘာရစက္ခု၏ မျက်နက်ဝန်း၏အလယ် ရှေ့တည့်တည့်ရှိ အရပ်ထင်ပေါ်ရာအရပ်၌ မျက်လွှာခုနစ်လွှာ ရှိ၏။ စက္ခုပသာဒသည် ထိုမျက်လွှာခုနစ်လွှာကို ပြန့်နှံ့လျက်တည်နေ၏။ ဥပမာ- ဝါဂွမ်းလွှာ ခုနစ်ခုအတွင်းသို့ သွန်းလောင်းထည့်လိုက်သောဆီသည် ယင်းဝါဂွမ်းလွှာ ခုနစ်ခုအတွင်း၌ ပြန့်နှံ့လျက်တည်နေသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ထိုပြင် ချိပိုးခြင်း၊ ရေချိုးပေးခြင်း၊ တန်ဆာဆင်ပေးခြင်း၊ ယပ်လေခပ် ပေးခြင်းစသော အထိန်းတော်လေးယောက်တို့၏ ပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်းကို ခံရသော မင်းသားငယ်လေးပမာ ယင်းစက္ခုပသာဒကို ပထဝီဓာတ်က အောက်ခံအနေဖြင့် ဆောင်ပေးထား၏။ အာပေါဓာတ်က စွတ်စိုအောင် ပြုလုပ်ပေးထား၏။ တေဇောဓာတ်က ရင့်ကျက်စေ၏။ ဝါယောဓာတ်က လှုပ်ရှားခြင်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ပေးထားသည်။ ဥတု၊စိတ်၊အာဟာရတို့ကလည်း ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ အသက်ရုပ် ကလည်း အမြဲမပြတ် စောင့်ရှောက်ပေးထားပြန်သည်။ ဝဏ္ဏ၊ဂန္ဓ၊ရသစသော ရုပ်တို့ကလည်း ဝန်းရံပေးထား၏။

ယင်းစက္ခုပသာဒလေးသည် ပမာဏအားဖြင့် သန်းဦးခေါင်းပမာဏမျှသာ ရှိပြီး စက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့၏ ဝတ္ထုအဖြစ်၊ ဒွါရအဖြစ်ကိုပြီးစေလျက် ထိုက် သည့်အားလျော်စွာ တည်ရှိနေပါသည်။ ထို့ကြောင့် အရှင်သာရိပုတ္တရာထေရ်က-
“ယေန စက္ခုပသာဒေန ရူပါနိ မနုပဿတိ၊ ပရိတ္တံ သုခမံ ဇတံ၊
ဦကာသိရသမူပမံ= အကြင် မျက်စိအကြည်ဖြင့် အဆင်းရူပါရုံတို့ကို လူသည် မြင်၏။ သေးငယ်သိမ်မွေ့လှသည့် ဤမျက်စိအကြည်ရုပ်သည် သန်း၏ ဦးခေါင်းနှင့်တူညီသောဥပမာ ရှိပေ၏”
ဟု မိန့်တော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

သောတပသာဒ ဟူသည်

နားအကြည်ခေါ် သောတပသာဒရုပ်သည် သသမ္ဘာရသောတမည်သော နားပေါက်အတွင်း အနီရောင်ရှိသော အမွှေးနုများ စီရံပေါက်ရောက်ရာဖြစ်သော လက်စွပ်ကွင်းသဏ္ဌာန်ရှိသောအရပ်၌ တည်ရှိနေ၏။

ယင်းသောတပသာဒကို ပထဝီဓာတ်က အောက်ခံအနေဖြင့် ဆောင်ပေး ထား၏။ အာပေါဓာတ်က စွတ်စိုအောင် ပြုလုပ်ပေးထား၏။ တေဇောဓာတ်က ရင့်ကျက်စေ၏။ ဝါယောဓာတ်က လှုပ်ရှားခြင်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ပေးထားသည်။ ဥတု၊စိတ်၊အာဟာရတို့ကလည်း ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ အသက်ရုပ်ကလည်း အမြဲ မပြတ် စောင့်ရှောက်ပေးထားပြန်သည်။ ဝဏ္ဏ၊ဂန္ဓ၊ရသစသောရုပ်တို့ကလည်း ဝန်းရံပေးထား၏။ သောတဝိညာဏ်စသည်တို့၏ ဝတ္ထုအဖြစ်၊ ဒွါရအဖြစ်ကို ပြီးစေ လျက် ထိုက်သည့်အားလျော်စွာ တည်ရှိနေပါသည်။

ဃာနပသာဒ ဟူသည်

နာခေါင်းအကြည်ခေါ် ဃာနပသာဒရုပ်သည် သသမ္ဘာရဃာနမည်သော နာခေါင်းပေါက်အတွင်း၌ ဆိတ်ခွါသဏ္ဌာန်ရှိသောအရပ်၌ တည်ရှိနေ၏။

ယင်းဃာနပသာဒကို ပထဝီဓာတ်က အောက်ခံအနေဖြင့် ဆောင်ပေး ထား၏။ အာပေါဓာတ်က စွတ်စိုအောင် ပြုလုပ်ပေးထား၏။ တေဇောဓာတ်က ရင့်ကျက်စေ၏။ ဝါယောဓာတ်က လှုပ်ရှားခြင်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ပေးထားသည်။ ဥတု၊စိတ်၊အာဟာရတို့ကလည်း ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ အသက်ရုပ်ကလည်း အမြဲမပြတ် စောင့်ရှောက်ပေးထားပြန်သည်။ ဝဏ္ဏ၊ဂန္ဓ၊ရသစသောရုပ်တို့ကလည်း ဝန်းရံပေးထား၏။ ဃာနဝိညာဏ်စသည်တို့၏ ဝတ္ထုအဖြစ်၊ ဒွါရအဖြစ်ကို ပြီးစေ လျက် ထိုက်သည့်အားလျော်စွာ တည်ရှိနေပါသည်။

ဇိဝှာပသာဒ ဟူသည်

လျှာအကြည်ခေါ် ဇိဝှာပသာဒသည် သသမ္ဘာရမည်သော လျှာအလယ်၏ အထက်အပေါ်ယံတွင် ကြာပွင့်ချပ်၏ အဖျားပိုင်းသဏ္ဌာန်ရှိသောအရပ်၌ တည်ရှိ နေ၏။

ယင်းဇိဝှာပသာဒကို ပထဝီဓာတ်က အောက်ခံအနေဖြင့် ဆောင်ပေး ထား၏။ အာပေါဓာတ်က စွတ်စိုအောင် ပြုလုပ်ပေးထား၏။ တေဇောဓာတ်က ရင့်ကျက်စေ၏။ ဝါယောဓာတ်က လှုပ်ရှားခြင်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ပေးထားသည်။ ဥတု၊စိတ်၊အာဟာရတို့ကလည်း ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ အသက်ရုပ်ကလည်း အမြဲ မပြတ် စောင့်ရှောက်ပေးထားပြန်သည်။ ဝဏ္ဏ၊ဂန္ဓ၊ရသစသောရုပ်တို့ကလည်း ဝန်းရံပေးထား၏။ ဇိဝှာဝိညာဏ်စသည်တို့၏ ဝတ္ထုအဖြစ်၊ ဒွါရအဖြစ်ကို ပြီးစေ လျက် ထိုက်သည့်အားလျော်စွာ တည်ရှိနေပါသည်။

ကာယပသာဒ ဟူသည်

ကိုယ်အကြည်ခေါ် ကာယပသာဒသည် ဥပါဒိန္ဒြိယမည်သော ကမ္မဇရုပ်ရှိရာ အရပ်အားလုံး၌ ဝါဂွမ်းလွှာကို ဆီပြန့်နံ့၍ တည်နေသကဲ့သို့ ပြန့်နှံ့လျက်တည် ရှိနေပါသည်။

ယင်းကာယပသာဒကို ပထဝီဓာတ်က အောက်ခံအနေဖြင့် ဆောင်ပေး ထား၏။ အာပေါဓာတ်က စွတ်စိုအောင် ပြုလုပ်ပေးထား၏။ တေဇောဓာတ်က ရင့်ကျက်စေ၏။ ဝါယောဓာတ်က လှုပ်ရှားခြင်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ပေးထားသည်။ ဥတု၊စိတ်၊အာဟာရတို့ကလည်း ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ အသက်ရုပ်ကလည်း အမြဲမပြတ် စောင့်ရှောက်ပေးထားပြန်သည်။ ဝဏ္ဏ၊ဂန္ဓ၊ရသစသောရုပ်တို့ကလည်း ဝန်းရံပေးထား၏။ ကာယဝိညာဏ်စသည်တို့၏ ဝတ္ထုအဖြစ်၊ ဒွါရအဖြစ်ကို ပြီးစေ လျက် ထိုက်သည့်အားလျော်စွာ တည်ရှိနေပါသည်။

ဤပသာဒရုပ် ၅-ပါးတို့သည် အဆင်းရူပါရုံစသည့် မိမိတို့၏ကျက်စားရာ အာရုံများဆီသို့ ညွှတ်ကိုင်သောသဘော ရှိကြကုန်၏။ ဥပမာအားဖြင့်- မြေသည် တောင်ပို့ခေါင်းသို့လည်းကောင်း၊ မိကျောင်းသည် ရေနက်ရာသို့လည်းကောင်း၊ ငှက်သည် ကောင်းကင်သို့လည်းကောင်း၊ ခွေးသည် ရွာသို့လည်းကောင်း၊ မြေခွေးသည် သုသာန်သို့လည်းကောင်း အသီးအသီး မိမိတို့ကျက်စားရာ အရပ်ဒေသ များဆီသို့သာ ညွှတ်ကိုင်ကြသကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။ (စည်၃။ ၂၁၃-၂၁၆)

ရူပါရုံ၊ သဒ္ဓါရုံ၊ ဂန္ဓာရုံ၊ ရသာရုံတို့၏ လက္ခဏာစသည်

- ရူပါရုံ** (က) မျက်စိအကြည်၌ ထိခိုက်ထင်ပေါ်ခြင်း(စက္ခုပဋိဟနန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
 (ခ) မြင်သိမှု စက္ခုဝိညာဏ်၏ အာရုံအဖြစ်(ဝိသယဘာဝ)ကိစ္စ ရှိ၏။
 (ဂ) စက္ခုဝိညာဏ်၏ပင်လျှင် ကျက်စားရာအာရုံ(ဂေါစရ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 (ဃ) မဟာဘုတ်လေးပါးဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
 (င) အညိုရောင်၊ အနီရောင်စသည်တို့၏ အစွမ်းဖြင့် များသောအပြား ရှိ၏။
- သဒ္ဓါရုံ** (က) နားအကြည်၌ ထိခိုက်ထင်ပေါ်ခြင်း(သောတပဋိဟနန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
 (ခ) ကြားသိမှု သောတဝိညာဏ်၏ အာရုံအဖြစ်(ဝိသယဘာဝ)ကိစ္စ ရှိ၏။
 (ဂ) သောတဝိညာဏ်၏ပင်လျှင် ကျက်စားရာအာရုံ(ဂေါစရ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 (ဃ) မဟာဘုတ်လေးပါးဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
 (င) စည်သံ၊ မရိုးစည်သံ စသည်တို့၏အစွမ်းဖြင့် များသောအပြား ရှိ၏။
- ဂန္ဓာရုံ** (က) နှာခေါင်းအကြည်၌ ထိခိုက်ထင်ပေါ်ခြင်း(ဃာနပဋိဟနန) လက္ခဏာ ရှိ၏။
 (ခ) နံသိမှု ဃာနဝိညာဏ်၏ အာရုံအဖြစ်(ဝိသယဘာဝ)ကိစ္စ ရှိ၏။
 (ဂ) ဃာနဝိညာဏ်၏ပင်လျှင် ကျက်စားရာအာရုံ(ဂေါစရ)လျှင် ဉာဏ် အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

- (ဃ) မဟာဘုတ်လေးပါးဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
 (င) အမြစ်နံ့၊ အနှစ်နံ့စသည်တို့၏ အစွမ်းဖြင့် များသောအပြားရှိ၏။

- ရသာရုံ** (က) လျှာအကြည်၌ ထိခိုက်ထင်ပေါ်ခြင်း(ဇိဝှာပဋိဟနန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
 (ခ) အရသာသိမှု ဇိဝှာဝိညာဏ်၏ အာရုံအဖြစ်(ဝိသယဘာဝ)ကိစ္စ ရှိ၏။
 (ဂ) ဇိဝှာဝိညာဏ်၏ပင်လျှင် ကျက်စားရာအာရုံ(ဂေါစရ)လျှင် ဉာဏ် အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 (ဃ) မဟာဘုတ်လေးပါးဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
 (င) အမြစ်အရသာ၊ ပင်စည်အရသာစသည်တို့၏အစွမ်းဖြင့် များသော အပြားရှိ၏။ (စည်၃။ ၂၁၆-၂၁၇)

ဘာဝရုပ်၂-ပါး၏ လက္ခဏာစသည်

- ဣတ္ထိ** (က) မိန်းမဖြစ်ကြောင်း ဣတ္ထိဘာဝလက္ခဏာ ရှိ၏။
 (ခ) မိန်းမဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားပြခြင်း ဣတ္ထိပကာသနကိစ္စ ရှိ၏။
 (ဂ) ဣတ္ထိလိင်္ဂ၊ ဣတ္ထိနိမိတ္တ၊ ဣတ္ထိကုတ္တ၊ ဣတ္ထိအာကပ္ပတို့၏ အကြောင်းအဖြစ်လျှင် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 (ဃ) မဟာဘုတ်လေးပါးဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပုရိသ** (က) ယောက်ျားဖြစ်ကြောင်း ပုရိသဘာဝလက္ခဏာ ရှိ၏။
 (ခ) ယောက်ျားဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားပြခြင်း ပုရိသပကာသနကိစ္စ ရှိ၏။
 (ဂ) ပုရိသလိင်္ဂ၊ ပုရိသနိမိတ္တ၊ ပုရိသကုတ္တ၊ ပုရိသအာကပ္ပတို့၏ အကြောင်းအဖြစ်လျှင် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 (င) မဟာဘုတ်လေးပါးဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဇီဝိတိန္ဒြေ၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) အတူဖြစ်ဖက် ကမ္မဇရုပ်တို့ကို စောင့်ရှောက်ခြင်း (သဟဇရူပါ-နုပါလန) လက္ခဏာ ရှိ၏။
 (ခ) အတူဖြစ်ဖက် ကမ္မဇရုပ်တို့ကို ဖြစ်မြဲတိုင်းဖြစ်စေခြင်း၊ မျှတစေခြင်း ကိစ္စရှိ၏။

- (ဂ) အတူဖြစ်ဖက် ကမ္မဇရပ်တို့ကိုပင်လျှင် တည်မြဲတိုင်းတည်စေသည့်အနေအား ဖြင့်ဖြစ်ခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) သွားစေအပ်၊မျှစေအပ်သော မဟာဘုတ်လေးပါးဟူသော နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဇီဝိတိန္ဒြေသည် -

- (၁) စောင့်ရှောက်ခြင်းအစရှိသော အစီအရင်ရှိသော်လည်း ရှိဆဲခဏ၌သာ အတူဖြစ်ဖက် ကမ္မဇရပ်တို့ကို စောင့်ရှောက်ပေးတတ်၏။ ဥပမာ-ရေသည် ကြာစသည်တို့ကို စောင့်ရှောက်ပေးသကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။
- (၂) ဆိုင်ရာဆိုင်ရာ အကြောင်းကံ၏ အကျိုးဖြစ်ငြားသော်လည်း ယင်းအကျိုး ရုပ်တရားတို့ကို စောင့်ရှောက်ပေးတတ်သော သဘောရှိ၏။ ဥပမာ-အထိန်း တော်သည် သူငယ်ကို စောင့်ရှောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။
- (၃) မိမိက ဖြစ်မြဲတိုင်းဖြစ်စေခြင်း၊ သွားမြဲတိုင်းသွားစေခြင်း၊ မျှတစေသည့် ရုပ်တရားတို့နှင့် ဆက်စပ်သဖြင့်သာလျှင် ဖြစ်မြဲဖြစ်စေ၊ သွားမြဲသွားစေ၊ မျှတစေသော သဘောရှိ၏။ ဥပမာ-လှေသူကြီးသည် မိမိလှော်ခတ်သည့် လှေနှင့်အတူ သွားနေသကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။
- (၄) ဘင်ခဏမှနောက်၌ကား ဖြစ်မှု၊မျှတမှုမည်သည် မရှိတော့ပေ။ အဘယ် ကြောင့်ဆိုသော် မိမိရော၊ မိမိနှင့်အတူဖြစ်ဖက် ရုပ်တရားများရောပါ မရှိ တော့သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။
ထို့အတူ ဘင်ခဏ၌လည်း အတူဖြစ်ဖက်ရုပ်တို့ကို မတည်စေနိုင်ပေ။ အဘယ် ကြောင့်ဆိုသော် မိမိကိုယ်တိုင်ပင် ပျက်တတ်သောသဘောရှိသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာ- ကုန်ဆဲဖြစ်သော မီးစာနှင့်ဆီသည် မီးလျှံကို မဖြစ်စေ နိုင်တော့သကဲ့သို့ ဖြစ်ပါသည်။

ဟဒယဝတ္ထုရုပ်၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) မနောဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်တို့၏ ဗိုရာ(နိဿယ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) မနောဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်တို့၏ပင် တည်ရာ(အာဓာရဏ) ကိစ္စရှိ၏။
- (ဂ) အဆိုပါဓာတ်နှစ်ပါးကို ထမ်းရွက်ခြင်း(ဥပ္ပဟန)လျှင် ဉာဏ်အားရေးရှု ထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

ဟဒယဝတ္ထုရုပ်သည် နှလုံးသား၏အတွင်း၌ သွေးကိုမှီ၍ ခံလျက်ဆောင် ထားခြင်းစသောကိစ္စရှိကြသည့် ဘူတရုပ်တို့က ကျေးဇူးပြုခြင်းကို ခံရ၏။ ဥတု၊ စိတ်၊အာဟာရတို့က ထောက်ပံ့ပေးထား၏။ အသက်ရုပ်ကလည်း အမြဲမပြတ် စောင့်ရှောက်ပေးထား၏။ မနောဓာတ်၊မနောဝိညာဏဓာတ်နှင့် ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက် စေတသိက်တရားတို့၏ တည်ရာဝတ္ထုကို ပြီးစေလျက် တည်ရှိနေပါသည်။

ကာယဝိညတ်၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) ရှေ့သို့သွားခြင်းစသည်တို့ကို ဖြစ်စေတတ်သော စိတ္တဇဝါယောဓာတ်၏ အတူ ဖြစ်ဖက်ရုပ်အပေါင်း ကိုယ်ကို တောင့်တင်းစေခြင်း၊ ကောင်းစွာတည်စေခြင်း၊ လှုပ်ရှားစေခြင်းစသည်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုသောအခြင်းအရာဟူသော (အာကာရ-ဝိကာရ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ပြုသူပုဂ္ဂိုလ်၏ အလိုဆန္ဒကို ဖော်ပြခြင်း(ပကာသန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ခန္ဓာကိုယ်လှုပ်ရှားခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရေးရှုထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) စိတ္တဇဝါယောဓာတ်ဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ကာယဝိညတ်သည် ခန္ဓာကိုယ်၏လှုပ်ရှားခြင်းဖြင့် အလိုဆန္ဒကို သိစေ တတ်သည့် အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဝိညတ်ရုပ်ဟူသော မိမိ ကိုယ်တိုင်ကိုလည်း ခန္ဓာကိုယ်၏လှုပ်ရှားခြင်းဟုဆိုအပ်သော ထိုကာယဖြင့် သိအပ် သောကြောင့်လည်းကောင်း အမူအရာအထူး(အာကာရဝိကာရ)ကို ကာယဝိညတ်- ဟုခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။

ထိုကာယဝိညတ်က လှုပ်ရှားစေအပ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့နှင့် ဆက်စပ်ကုန် သော ဥတုဇရုပ်စသည်တို့လည်း လှုပ်ရှားကြကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ရှေ့သို့သွားခြင်း၊ နောက်သို့ဆုတ်ခြင်းစသော အမူအရာအထူးများ မပြတ်ဆက်၍ ဖြစ်ပေါ်နေခြင်း ဖြစ်သည်။

ဝစီဝိညတ်၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) နှုတ်မြွက်ပြောဆိုခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော စိတ္တဇပထဝီဓာတ်က ကမ္မဇ ပထဝီဓာတ်ကို ထိခိုက်မှုဟူသော အမူအရာအထူး(အာကာရဝိကာရ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ပြောဆိုသောပုဂ္ဂိုလ်၏ အလိုဆန္ဒကိုဖော်ပြခြင်း(ပကာသန)ကိစ္စ ရှိ၏။

- (ဂ) နှုတ်မြွက်ပြောဆိုသံ၏အကြောင်း(ဝစီဃောသဟောတု)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) စိတ္တဇပထဝီဓာတ်ဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဝစီဝိညတ်သည် နှုတ်မြွက်ပြောဆိုသော စကားသံဖြင့် အလိုဆန္ဒကို သိစေတတ်သည့် အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဝိညတ်ရုပ်ဟူသော မိမိကိုယ်တိုင်ကိုလည်း နှုတ်မြွက်သံဟုဆိုအပ်သော စကားသံဖြင့် သိစေအပ်သောကြောင့်လည်းကောင်း အမူအရာအထူး(အာကာရဝိကာရ)ကို ဝစီဝိညတ်-ဟုခေါ်ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

ဥပမာ-တောအရပ်၌ ရေရှိကြောင်းအမှတ်အသားအဖြစ် တိုင်စိုက်၍ နွားခေါင်းရိုးစသည်တို့ကို ဖွဲ့ချည်ထားသည်ကို မြင်တွေ့ပြီး ဤအရပ်၌ ရေရှိသည်ဟု သိရသကဲ့သို့ ထို့အတူ ကိုယ်၏လှုပ်ရှားခြင်း(ကာယဝိပဋ္ဌန္န)ကို အကြောင်းပြု၍ 'ကာယဝိညတ်'ဟု သိရသည်။ နှုတ်မြွက်ပြောဆိုခြင်း(ဝစီဃောသ)ကို အကြောင်းပြု၍ 'ဝစီဝိညတ်'ဟု သိရသည်။

(စည်၊ ၂၁၇-၂၂၂)

အာကာသဓာတ်၏ လက္ခဏာစသည်

- (က) ရုပ်တို့ကို ပိုင်းခြားခြင်း(ရူပပရိစ္ဆေဒ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ကလာပ်ရုပ်တို့၏ အစွန်အဖျားကို ပိုင်းခြားဖော်ပြခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ကလာပ်ရုပ်တို့၏ နယ်ဆုံးအပိုင်းအခြားအဖြစ်ဖြင့် မတွေ့မထိအပ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အပေါက်အကြားလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) ပိုင်းခြားအပ်သော ကလာပ်ရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

အာကာသဓာတ်ခေါ် ပရိစ္ဆေဒရုပ်ဖြင့် ပိုင်းခြားထားလျှင်-“ဤကလာပ်ရုပ်သည် ဤကလာပ်ရုပ်၏ အထက်တွင် ရှိသည်၊ ဤကလာပ်ရုပ်မှ အောက်၌ ဤကလာပ်ရုပ် ရှိသည်၊ ဤကလာပ်ရုပ်၏ ရှေ့၊နောက်၊ဝဲ၊ယာ၊ဖိလာ၌ ဤကလာပ်ရုပ် ရှိသည်” စသည်ဖြင့် ကလာပ်ရုပ်များအပိုင်းအခြား ထင်ရှားပေါ်လွင်ခြင်း အကျိုးရှိ၏။

လဟုတာ၊ မုဒုတာ၊ ကမ္မညတာတို့၏ လက္ခဏာစသည်

- လဟုတာ (က) ပေါ့ခြင်း၊ လျင်မြန်ခြင်း(အဒန္တတာ)လက္ခဏာ ရှိ၏။

- (ခ) နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ လေးသည်၏အဖြစ်ကို ပျောက်ကင်းစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) လျင်မြန်သောအပြောင်းအလဲ(လဟုပရိဝတ္တန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) ပေါ့ပါးသော နိပ္ပန္နရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

မုဒုတာ

- (က) ကြမ်းတမ်းခက်ထရော်မှု မရှိ၊ နူးညံ့သည့်(အထဒ္ဓ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ကြမ်းတမ်းခက်ထရော်မှုကို ပျောက်ကင်းစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) အလုံးစုံသော အမူအရာတို့နှင့် မဆန့်ကျင်ခြင်း(အဝိရောဓိ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) နူးညံ့သော နိပ္ပန္နရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ကမ္မညတာ

- (က) ခန္ဓာကိုယ်ပြုလုပ်သည့် လုပ်ငန်းအားလျော်စွာ လုပ်ငန်းအောင်မြင်ပြီးမြောက်မှု အမှု၌ခန့်ကျန်းခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) အမှု၌မခွဲကျန်းခြင်းကို ပျောက်ကင်းစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) အားမနည်းခြင်း(အဒုဗ္ဗလ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) အမှု၌ခန့်ကျန်းသည့် နိပ္ပန္နရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

လဟုတာ၊ မုဒုတာ၊ ကမ္မညတာတို့သည် အချင်းချင်း တစ်ခုနှင့်တစ်ခုကို စွန့်လွှတ်မှုမရှိဘဲ တစ်ပေါင်းတည်း အတူတကွ ယှဉ်တွဲဖြစ်သော်လည်း ရောဂါမရှိပကတိကျန်းမာသောသူ၏ ကိုယ်လက်ပေါ့ပါးခြင်းကဲ့သို့ ပေါ့ပါးသည်၏အဖြစ်၊ မလေးသည်၏အဖြစ်၊ လျင်မြန်စွာပြောင်းရွှေ့လွယ်သည်အဖြစ်၊ ရုပ်တို့ကို လေးလံအောင်ပြုတတ်သည့် ဓာတ်ချောက်ချားခြင်း၏ ဆန့်ကျင်ဘက်အကြောင်းဖြစ်သော ရုပ်အမူအရာထူးရှိသည့် နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ပေါ့ပါးမှုသဘောသည် လဟုတာရုပ်၏ သဘောများ ဖြစ်ပါသည်။

ကောင်းစွာနယ်ထားသော သားရေ၏ နူးညံ့ခြင်းကဲ့သို့ အလုံးစုံသော ကိုယ်အမူအရာအထူးတို့၌ အလိုအတိုင်းဖြစ်ခြင်း၊ နူးညံ့ခြင်း၊ ရုပ်တို့ကို ကြမ်းတမ်းခက်မာအောင်ပြုတတ်သည့် ဓာတ်ချောက်ချားခြင်း၏ ဆန့်ကျင်ဘက်အကြောင်းဖြစ်သော

ရုပ်တို့၏အမူအရာအထူးရှိသည့် နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ နူးညံ့မှုသဘောသည် မုဒုတာရုပ်၏ သဘောများ ဖြစ်ပါသည်။

ကောင်းစွာလျော်ပြီးဦးပြီးသော ရွှေစင်ကဲ့သို့ အလိုရှိရာကိုပြုလုပ်နိုင်ရန် ခံကျန်းခြင်း(အသင့်ဖြစ်နေခြင်း)ကဲ့သို့ ရုပ်တို့၏ ခံကျန်းခြင်း၊ သင့်လျော်ခြင်းဟူသော ကိုယ်အမူအရာများ၊ ကိုယ်အမူအရာအား မသင့်မလျော်အောင်ပြုတတ်သည့် ဓာတ် ချောက်ချားခြင်း၏ ဆန့်ကျင်ဘက်အကြောင်းဖြစ်သော ရုပ်အမူအရာအထူးရှိသည့် နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ အမှု၌ခံကျန်းခြင်းသဘောသည် ကမ္မညတာရုပ်၏သဘောများ ဖြစ်ပါသည်။

(ဧည့်၊ ၂၂၃-၂၂၆)

ဥပစယရုပ် နှင့် သန္တတိရုပ်တို့၏ လက္ခဏာစသည်

- ဥပစယ (က) ရှေးဦးစွာဖြစ်ခြင်း(အာစယ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) မဖြစ်ပေါ်လာသေးမီ ရှေးအစို့၊ နောက်အစို့မှ ရုပ်တို့ကို ဖြစ်ပေါ် လာစေသကဲ့သို့ ဖြစ်ခြင်း(ဥဗ္ဗုဇ္ဈာပန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) အပ်နှင်းဘိသကဲ့သို့ ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) ဖြစ်ပွားသော ဥပစိရုပ်ဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

- သန္တတိ (က) အဆက်မပြတ်ဖြစ်ခြင်း(ပဝတ္တိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ရှေးနောက်မပြတ် ဆက်စပ်စေခြင်း(အနုပန္နန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ရှေ့နှင့်နောက်ဆက်စပ်ပေးခြင်း(အနုပစ္ဆေဒက)လျှင် ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) ရှေ့နောက်မပြတ် ဆက်စပ်မှုအပေါင်းဟူသော (အနုပန္နကရုပ်) လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဥပစယ၊ သန္တတိဟု ခွဲ၍ဟောရခြင်း အကြောင်း

ဥပစယနှင့်သန္တတိရုပ်တို့သည် ဇာတိရုပ်တစ်ခုတည်း၏ ပရိယာယ်အမည် များ ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာ ကွဲပြားသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဝေနေယျတို့၏ အလိုအဇ္ဈာသယကြောင့်လည်းကောင်း ဥပစယရုပ်နှင့် သန္တတိရုပ်

ဟူ၍ ခွဲခြားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်၌ -

“ယော အာယတနာနံ အာစယော၊ သော ရူပဿ ဥပစယော။

ယော ရူပဿ ဥပစယော၊ သော ရူပဿ သန္တတိ။”

“ရုပ်အာယတနတို့၏ အာစယ(ရှေးဦးစွာဖြစ်ခြင်း)သည် ရှိ၏၊ ထိုအာစယ သည် နိပ္ပန္နရုပ်၏ ဥပစယတည်း။ နိပ္ပန္နရုပ်၏ ဥပစယသည် ရှိ၏၊ ထို ဥပစယသည် နိပ္ပန္နရုပ်၏ သန္တတိ ဖြစ်၏။”

ဟူ၍ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

အာစယ၊ ဥပစယ၊ သန္တတိ ထူးခြားချက်

- (၁) အာစယဟူသည်မှာ ရှေးဦးစွာဖြစ်ခြင်း(နိဗ္ဗတ္တိ)ကို ခေါ်၏။
ဥပမာ-မြစ်ကမ်းပါးသောင်ပြင်အရပ်၌ လက်ဖြင့်ယက်၍တူးသောအခါ လက်ယက်တွင်းငယ်မှ ရှေးဦးစွာ ရေများထွက်ပေါ်လာသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။
- (၂) ဥပစယဟူသည်မှာ တိုးပွားခြင်း(ဝဓိ)ကို ခေါ်၏။
ဥပမာ-အဆိုပါ လက်ယက်တွင်းငယ်၌ ရေများပြည့်လာသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။
- (၃) သန္တတိဟူသည်မှာ အဆက်မပြတ်ဖြစ်ခြင်း(ပဝတ္တိ)ကို ခေါ်၏။
ဥပမာ-အဆိုပါ လက်ယက်တွင်းငယ်မှ ရေများ ပြည့်လျှံကျသွားသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- (၁) နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ရှေးဦးစွာဖြစ်ခြင်း(ပဌမာဘိနိပ္ပတ္တိ)သည် အာစယမည်၏။
- (၂) ထိုအာစယတို့၏ နောက်၌ဖြစ်ပေါ်လာသည့် အခြားသောရုပ်တို့၏ ဖြစ်ပေါ် မှုသည် တိုးပွားသောအခြင်းအရာအားဖြင့် ထင်လာသောကြောင့် ဥပစယ မည်၏။
- (၃) ထိုဥပစယတို့၏နောက်၌ အဖန်ဖန်ထပ်၍ဖြစ်ပေါ်လာသော အခြားသော ရုပ်တို့၏ ဖြစ်ပေါ်မှုသည် အဆက်မပြတ်ဆက်စပ်သော အခြင်းအရာအားဖြင့် ထင်လာသောကြောင့် သန္တတိ မည်၏။

(ဧည့်၊ ၂၂၇-၂၂၈)

ဇေတတာနှင့် အနိစ္စတာရုပ်တို့၏ လက္ခဏာစသည်

- ဇေတတာ (က) နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ရင့်ကျက်ခြင်း(ပရိပါက)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ပျက်ခြင်းဘင်္ဂဏသို့ ပို့ဆောင်ခြင်း(ဥပနယန)ကိစ္စ ရှိ၏။

(ဂ) ခက်မာခြင်းသဘောစသည် မကင်းသေးသော်လည်း အသစ် ဖြစ်မှု ကင်းကွာခြင်းအနေဖြင့် စပါး၏ဟောင်းနွမ်းခြင်းကဲ့သို့ ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

(ဃ) ရင့်ဆဲရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

အနိစ္စတာ (က) နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ လုံးဝပျက်ခြင်း(ပရိဘောဒ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
(ခ) နစ်မြုပ်သွားသကဲ့သို့ ကွယ်ပျောက်ခြင်း(သံသီဒန)ကိစ္စ ရှိ၏။
(ဂ) ကုန်သွားသည်၊ ပျောက်ကွယ်သွားသည်ဟု ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်းပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
(ဃ) ပျက်ဆဲရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဧရာ ၃-မျိုး

(၁) သွားကျိုးခြင်း၊ ဆံဖြူခြင်းစသည်တို့သည် ဖောက်ပြန်ခြင်းသဘောကို မြင်ရ သဖြင့် ထင်ရှားသောကြောင့် ‘ပါကဋ္ဌဧရာ’မည်၏။
(ဧရတာအရ ဤပါကဋ္ဌဧရာကို ယူရမည်။)
(၂) နာမ်တရားတို့သည် သွားကျိုးခြင်းစသည်တို့ကဲ့သို့ ဖောက်ပြန်ခြင်းသဘော မထင်ရှားဘဲ ဖုံးလွှမ်းသောသဘောရှိသောကြောင့် ‘ပဋိစ္ဆန္ဓဧရာ’မည်၏။
(၃) ကမ္ဘာမြေ၊ ရေ၊ တောင်၊ နေ၊ လစသည်တို့သည် အပိုင်းအခြားမရှိသောကြောင့် ‘အဝီစိဧရာ’မည်၏။

အာဟာရရုပ်၏ လက္ခဏာစသည်

(က) အဆီအနှစ်ဟူသော(ဩဇာ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
(ခ) အာဟာရရုပ်ကို ဆောင်ခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
(ဂ) ရုပ်ကိုယ်ကို ထောက်ပံ့ခြင်း(ဥပတ္တမ္ဘန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
(ဃ) အလုပ်အလေ့ပြု၍ စားမြုံ့အပ်သောဝတ္ထုလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

မဟာအဋ္ဌကထာ၌ ဖော်ပြထားသောရုပ်များ

မဟာအဋ္ဌကထာ၌ အဆိုပါရုပ်များအပြင် ဗလရုပ်၊ သမ္ဘဝရုပ်၊ ဇာတိရုပ်၊ ရောဂရုပ်များလည်း ရှိသေးကြောင်း ဖော်ပြထား၏။ စင်စစ် ဖော်ပြခဲ့ပြီးသော ရုပ်တို့တွင်-

- ဧရတာ၊ အနိစ္စတာရုပ်ကို ယူခြင်းဖြင့် ရောဂရုပ်ကို ယူပြီးဖြစ်လေတော့၏။
- ဥပစယ၊ သန္တတိရုပ်ကိုယူခြင်းဖြင့် ဇာတိရုပ်ကို ယူပြီးဖြစ်လေတော့၏။
- အာပေါဓာတ်ကို ယူခြင်းဖြင့် သမ္ဘဝရုပ်(သုက်သွေးရုပ်)ကို ယူပြီးဖြစ်လေ တော့၏။
- ဝါယောဓာတ်ကို ယူခြင်းဖြင့် ဗလရုပ်ကို ယူပြီးဖြစ်လေတော့၏။

ကေစိဆရာတို့၏ မိဒ္ဓရုပ်

အချို့သော(ကေစိ)ဆရာတို့ကလည်း မိဒ္ဓရုပ်ဟူ၍လည်းရှိသေးကြောင်း ဖော်ပြကြ၏။ ထိုမိဒ္ဓရုပ်ကို “အဒ္ဓါ မုနီသိ သမ္မုဒ္ဓေါ၊ နတ္ထိ နီဝရဏာ တဝ” (အရှင်ဘုရားသည် ကိုယ်တိုင်ပင်သိသော ကိလေသာငြိမ်းသူ ရဟန်းအစစ်အမှန် ဖြစ်ပေ၏။ အရှင်ဘုရားမှာ နီဝရဏတို့ မရှိကုန်)အစရှိသော ပါဠိတော်စကားကို ထောက်၍ မိဒ္ဓရုပ်ဟူသည် မရှိပေ-ဟု ပယ်မြစ်ရမည်။

ဤသို့လျှင် ရုပ်တို့သည် မဟာဘုတ်လေးပါး၊ ဥပါဒါရုပ် ၂၄-ပါးအားဖြင့် ၂၈-ပါးတို့ ဖြစ်ကုန်၏။ ထို၂၈-ပါးထက် ပိုလွန်ခြင်း၊ ယုတ်လျော့ခြင်း မရှိတော့ပေ။

(စည်၊ ၃၊ ၂၂၈-၂၃၀)

ကေဝိဓရုပ်များ

ရုပ် ၂၈-ပါးလုံးပင် -

- နဟေတု = ဟိတ်မမည်ပေ၊
- အဟေတုက = ဟိတ်မရှိပေ၊
- ဟေတုဝိပ္ပယုတ္တ = ဟိတ်နှင့်မယှဉ်ပေ၊
- သပ္ပစ္စယ = ကံစသောအကြောင်းရှိ၏။
- လောကီယ = လောကီတရားသာ ဖြစ်၏။
- သာသဝ = အာသဝေါတရားတို့၏ အာရုံသာ ဖြစ်၏။

ဒုတိယရုပ်များ

ရုပ် ၂၈-ပါးလုံးတို့ကို ဒုတိယအားဖြင့် ခွဲဝေသော်- အဇ္ဈတ္တိကရုပ်၊ ဗာဟိရရုပ်၊
ဩဠာရိကရုပ်၊ သုခုမရုပ်၊ ဒုရေရုပ်၊ သန္တိကေရုပ်၊ နိပ္ပန္နရုပ်၊ အနိပ္ပန္နရုပ်၊ ပဿာဒရုပ်၊
နပဿာဒရုပ်၊ ဣန္ဒြိယရုပ်၊ အနိန္ဒြိယရုပ်၊ ဥပါဒိန္နရုပ်၊ အနုပါဒိန္နရုပ်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။

(၁) အဇ္ဈတ္တိကရုပ်၊ ဗာဟိရရုပ်

စက္ခုပဿာဒစသော ပဿာဒရုပ်၅-ပါးတို့သည် ခန္ဓာကိုယ်အတ္တဘောကို
စွဲမှီ၍ဖြစ်သောကြောင့် အဇ္ဈတ္တိကရုပ်များ ဖြစ်သည်။

ကြွင်းသော ၂၃-ပါးသောရုပ်တို့သည် အပဖြစ်သောကြောင့် ဗာဟိရရုပ်များ
ဖြစ်ပါသည်။

(၂) ဩဠာရိကရုပ်၊ သုခုမရုပ်

ပဿာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ရူပါရုံ၊ သဒ္ဓါရုံ၊ ဂန္ဓာရုံ၊ ရသာရုံနှင့် ပထဝီ၊ တေဇော၊
ဝါယောဟူသော ၁၂-ပါးသော ရုပ်တို့သည် စက္ခုပဿာဒနှင့် ရူပါရုံစသည်တို့၏
အချင်းချင်းထိခိုက်ပေါင်းဆုံခြင်းဖြင့် ယူအပ်၊ သိအပ်သောကြောင့် ဩဠာရိကရုပ်များ
ဖြစ်ပါသည်။

ကြွင်းသော အာပေါ၊ ဘာဝရုပ်နှစ်ပါး၊ ဟဒယရုပ်၊ ဇီဝိတရုပ်၊ အာဟာရ
ရုပ်၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ်၊ ဝိညာတ်ရုပ်နှစ်ပါး၊ လဟုတာ၊ မုဒုတာ၊ ကမ္မညတာ၊ လက္ခဏာရုပ်
လေးပါးဟူသော ၁၆-ပါးသောရုပ်တို့သည် အသိခက်သောကြောင့် သုခုမရုပ်များ
ဖြစ်ပါသည်။

(၃) ဒုရေရုပ်၊ သန္တိကေရုပ်

သုခုမရုပ် ၁၆-ပါးတို့သည် သိနိုင်ခဲသည့်သဘောရှိသောကြောင့် ဒုရေ=
ဝေးသောရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

ကြွင်းသော ဩဠာရိကရုပ် ၁၂-ပါးတို့သည် သိလွယ်သည့်သဘောရှိ
သောကြောင့် သန္တိကေ=နီးသောရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

(၄) နိပ္ပန္နရုပ်၊ အနိပ္ပန္နရုပ်

ဓာတ်၄-ပါး၊ ပဿာဒရုပ်၅-ပါး၊ ရူပါရုံ၊ သဒ္ဓါရုံ၊ ဂန္ဓာရုံ၊ ရသာရုံ၊ ဘာဝရုပ်
၂-ပါး၊ ဇီဝိတရုပ်၊ ဟဒယရုပ်၊ အာဟာရရုပ်ဟူသော ၁၈-ပါးသောရုပ်တို့သည်
အခြားသောရုပ်တို့၏ အပိုင်းအခြားမျှ၊ အမှုအရာအထူးမျှ၊ မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ
မျှကို လွန်မြောက်၍ မိမိ၏ခက်မာခြင်းသဘောစသည်အားဖြင့်ပင် ဉာဏ်ဖြင့်ပိုင်း
ခြား၍ သိအပ်သောကြောင့် နိပ္ပန္န(မိမိသဘောဖြင့်ပြီးစီးသော)ရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

ကြွင်းသော ရုပ်၁၀-ပါး(ဝိညာတ်ရုပ်နှစ်ပါး၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁-ပါး၊ လဟုတာ၊
မုဒုတာ၊ ကမ္မညတာ ၃-ပါး၊ လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါး)တို့သည် ထိုမှ အပြန်အားဖြင့်
မိမိသဘောဖြင့်မပြီးသောကြောင့် အနိပ္ပန္နရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

(၅) ပဿာဒရုပ်၊ နပဿာဒရုပ်

စက္ခုပဿာဒစသော ပဿာဒရုပ် ၅-ပါးတို့သည် အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့ကို
ယူရာ၌ အထောက်အပံ့အဖြစ်ဖြင့် ကြေးမုံပြင်ကဲ့သို့ ကြည်လင်သောသဘောရှိသော
ကြောင့် ပဿာဒရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

ကြွင်းသော ၂၃-ပါးသောရုပ်တို့သည် ထိုမှအပြန်အားဖြင့် မကြည်လင်
သောကြောင့် နပဿာဒရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

(၆) ဣန္ဒြိယရုပ်၊ အနိန္ဒြိယရုပ်

ပဿာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ဘာဝရုပ် ၂-ပါး၊ ဇီဝိတရုပ် ၁-ပါးအားဖြင့်၈-ပါး
သောရုပ်တို့သည် မိမိတို့ဆိုင်ရာ၌ အသီးအသီး အကြီးအမှူးဖြစ်ခြင်း၊ အစိုးရခြင်း
အနက်သဘောကြောင့် ဣန္ဒြိယရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

ကြွင်းသော ၂၀-သောရုပ်တို့သည် ထိုမှအပြန်အားဖြင့် အစိုးမရသော
ကြောင့် အနိန္ဒြိယရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

(၇) ဥပါဒိန္နရုပ်၊ အနုပါဒိန္နရုပ်

ကမ္မဇရုပ်တို့သည် တဏှာ၊ ဒိဋ္ဌိတို့သည် ကပ်အပ်၊ အာရုံပြုအပ်သည့်အပြင်
လောကီကံကလည်း သူ၏အကျိုးအဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သောကြောင့် ဥပါဒိန္နရုပ်-
မည်ပါသည်။

ကြွင်းသောရုပ်သုံးမျိုး(စိတ္တဇ၊ ဥတုဇ၊ အာဟာရဇ)တို့သည် ထိုမှ အပြန်အား
ဖြင့် အနုပါဒိန္နရုပ်-မည်ပါသည်။ (စညီ၊ ၂၃၀-၂၃၃)

တိတိဓရုပ်များ

**(၁) သနိဒဿန-သပ္ပဋိဃရုပ်၊ အနိဒဿနရုပ်-သပ္ပဋိဃရုပ်၊
အနိဒဿန-အပ္ပဋိဃရုပ်**

သနိဒဿန၊ သပ္ပဋိဃရုပ် - အဆင်းရူပါရုံသည် မြင်လည်းမြင်နိုင်၊ ထိခိုက်၍လည်း
ရနိုင်သောကြောင့် သနိဒဿန-သပ္ပဋိဃရုပ် ဖြစ်ပါ
သည်။

- အနိဒဿန၊သပ္ပဋိဃရုပ် - ရူပါရုံကြည်သော သြဋ္ဌာရိကရုပ် ၁၁-ပါးတို့သည် မမြင်နိုင်သော်လည်း ထိခိုက်၍ရနိုင်သောကြောင့် အနိဒဿန-သပ္ပဋိဃရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
- အနိဒဿန၊အပ္ပဋိဃရုပ် - သုခုမရုပ် ၁၆-ပါးတို့သည် မြင်လည်းမမြင်နိုင် ထိခိုက်၍လည်းမရနိုင်သောကြောင့် အနိဒဿန-အပ္ပဋိဃရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။

(၂) ကမ္မဇရုပ်၊ အကမ္မဇရုပ်၊ နေဝကမ္မဇ-နာကမ္မဇရုပ်

- ကမ္မဇရုပ် - ဟဒယရုပ် ၁-ပါး၊ ဣန္ဒြိယရုပ် ၈-ပါး၊ အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ အာကာသရုပ် ၁-ပါးအားဖြင့် ၁၈-ပါးသောရုပ်တို့သည် ကံကြောင့်ဖြစ်သဖြင့် ကမ္မဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
- အကမ္မဇရုပ် - ကံမှတစ်ပါး စိတ်၊ဥတု၊အာဟာရတို့ကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်တို့သည် အကမ္မဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ- သဒ္ဓရုပ် ၁-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ လဟုတာစသောရုပ် ၃-ပါးတို့ ဖြစ်ပါသည်။
- နေဝကမ္မဇ၊နာကမ္မဇရုပ် - ကံကြောင့်လည်းမဖြစ်၊စိတ်-ဥတု-အာဟာရတို့ကြောင့်လည်း မဖြစ်သောရုပ်တို့သည် နေဝကမ္မဇ-နာကမ္မဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ- လက္ခဏရုပ် ၄-ပါး ဖြစ်၏။ နကုတောစိရုပ်-ဟုလည်း ခေါ်၏။

(၃) စိတ္တဇရုပ်၊ အစိတ္တဇရုပ်၊ နေဝစိတ္တဇ-နာစိတ္တဇရုပ်

- စိတ္တဇရုပ် - သဒ္ဓရုပ်၁-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ လဟုတာစသောရုပ် ၃-ပါး၊ အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ အာကာသရုပ် ၁-ပါးအားဖြင့် ၁၅-ပါးသောရုပ်တို့သည် စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ်များဖြစ်သဖြင့် စိတ္တဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
- အစိတ္တဇရုပ် - စိတ်မှတစ်ပါးသော ကံ၊ဥတု၊အာဟာရတို့ကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်တို့သည် အစိတ္တဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ- ဟဒယရုပ်၁-ပါး၊ ဣန္ဒြိယရုပ် ၈-ပါးတို့ ဖြစ်ပါသည်။

- နေဝစိတ္တဇ၊နာစိတ္တဇရုပ် - စိတ်ကြောင့်လည်းမဖြစ်၊ကံ-ဥတု-အာဟာရတို့ကြောင့်လည်းမဖြစ်သော ရုပ်တို့သည် နေဝစိတ္တဇ-နာစိတ္တဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ-လက္ခဏရုပ် ၄-ပါး ဖြစ်၏။ နကုတောစိရုပ်-ဟုလည်း ခေါ်၏။

(၄) အာဟာရဇရုပ်၊ အနာဟာရဇရုပ်၊ နေဝအာဟာရဇ-နအနာဟာရဇရုပ်

- အာဟာရဇရုပ် - လဟုတာစသောရုပ် ၃-ပါး၊ အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ အာကာသရုပ်၁-ပါးအားဖြင့် ၁၂-ပါးသော ရုပ်တို့သည် အာဟာရကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ်များဖြစ်သဖြင့် အာဟာရဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
- အနာဟာရဇရုပ် - အာဟာရမှတစ်ပါးသော ကံ၊စိတ်၊ဥတုတို့ကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်တို့သည် အနာဟာရဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ-ဟဒယရုပ်၁-ပါး၊ ဣန္ဒြိယရုပ် ၈-ပါး၊ သဒ္ဓရုပ် ၁-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါးတို့ ဖြစ်သည်။
- နေဝအာဟာရဇ-နအနာဟာရဇရုပ် - အာဟာရကြောင့်လည်း မဖြစ်၊ ကံ-စိတ်-ဥတုတို့ကြောင့်လည်း မဖြစ်သောရုပ်တို့သည် နေဝအာဟာရဇ-နအနာဟာရဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ လက္ခဏရုပ် ၄-ပါး ဖြစ်၏။ နကုတောစိရုပ်-ဟုလည်း ခေါ်၏။

(၅) ဥတုဇရုပ်၊ အနုတုဇရုပ်၊ နေဝဥတုဇ-နအနုတုဇရုပ်

- ဥတုဇရုပ် - သဒ္ဓရုပ် ၁-ပါး၊ လဟုတာစသည်ရုပ် ၃-ပါး၊ အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး၊ အာကာသရုပ် ၁-ပါးအားဖြင့် ၁၃-ပါးသောရုပ်တို့သည် ဥတုကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်များဖြစ်သဖြင့် ဥတုဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
- အနုတုဇရုပ် - ဥတုမှတစ်ပါး ကံ၊စိတ်၊အာဟာရတို့ကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ်တို့သည် အနုတုဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ- ဟဒယရုပ် ၁-ပါး၊ ဣန္ဒြိယရုပ် ၈-ပါး၊ ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါးတို့ ဖြစ်၏။

နေဝဠတုဇ၊နအနုတုဇရုပ်- မည်သည့်အကြောင်းကြောင့်မျှ မဖြစ်သောရုပ်တို့သည်
 နေဝဠတုဇ-နအနုတုဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
 ယင်းတို့မှာ-လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါး ဖြစ်၏။ နကုတောစိ
 ရုပ်ဟုလည်း ခေါ်၏။ (စည်၊၃။ ၂၃၃-၂၃၄)

စတုဗ္ဗိရုပ်များ

(၁) ဒိဋ္ဌရုပ်၊ သုတရုပ်၊ မုတရုပ်၊ ဝိညာတရုပ်

ဒိဋ္ဌရုပ် - ရူပါယတနခေါ် အဆင်းရုပ်သည် မြင်ခြင်း၏အာရုံတရား
 ဖြစ်သောကြောင့် ဒိဋ္ဌရုပ်မည်၏။
 သုတရုပ် - သဒ္ဓါယတနခေါ် အသံရုပ်သည် ကြားခြင်း၏အာရုံတရား
 ဖြစ်သောကြောင့် သုတရုပ်မည်၏။
 မုတရုပ် - ဂန္ဓာယတနခေါ် အနံ့၊ ရသာ၊ ပတနခေါ် အရသာ၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာ
 ယတနခေါ် အတွေ့တို့သည် ရောက်လာသောအာရုံကို
 ယူတတ်သည့်ဣန္ဒြေတို့၏ အာရုံရုပ်များဖြစ်သောကြောင့်
 မုတရုပ်များ မည်ပါသည်။
 ဝိညာတရုပ် - ကြွင်းသော ၂၁-ပါးသောရုပ်တို့သည် မနောဝိညာဏ်၏သာ
 လျှင် အာရုံများဖြစ်သောကြောင့် ဝိညာတ(ကြံသိအပ်သော)
 ရုပ်များ မည်ပါသည်။

(၂) ရူပရုပ်၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ်၊ ဝိကာရရုပ်၊ လက္ခဏာရုပ်

ရူပရုပ် - နိပ္ပန္နရုပ် ၁၈-ပါးတို့သည် ရုပ်အစစ်များဖြစ်သောကြောင့်
 ရူပရုပ်များ မည်ပါသည်။
 ပရိစ္ဆေဒရုပ် - အာကာသဓာတ်သည် ပိုင်းခြားကြောင်းရုပ်ဖြစ်သောကြောင့်
 ပရိစ္ဆေဒရုပ် မည်ပါသည်။
 ဝိကာရရုပ် - ဝိညာတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ လဟုတာစသောရုပ် ၃-ပါးတို့သည်
 ဝိကာရရုပ်များ မည်ပါသည်။
 လက္ခဏာရုပ် - ဥပစယ၊သန္တတိ(ဇာတိရုပ်နှစ်ပါး)၊ဇေတုတာ၊အနိစ္စတာ
 အားဖြင့် ရုပ်လေးပါးတို့သည် လက္ခဏာရုပ် မည်ပါသည်။

(၃) ဝတ္ထုအဒ္ဓါရရုပ်၊ ဒွါရအဝတ္ထုရုပ်၊ ဝတ္ထုဒွါရရုပ်၊ အဝတ္ထု-အဒ္ဓါရရုပ်

ဝတ္ထုအဒ္ဓါရရုပ် - ဟဒယရုပ်သည် ဝတ္ထုသာ မည်၏။ ဒွါရမမည်သောကြောင့်
 ဝတ္ထုအဒ္ဓါရရုပ် မည်ပါသည်။

ဒွါရအဝတ္ထုရုပ် - ဝိညာတ်ရုပ် ၂-ပါးသည် ဒွါရသာ မည်၏။ ဝတ္ထုမမည်သော
 ကြောင့် ဒွါရအဝတ္ထုရုပ် မည်ပါသည်။
 ဝတ္ထုဒွါရရုပ် - ပသာဒရုပ် ၅-ပါးသည် ဝတ္ထုလည်း မည်၏။ ဒွါရလည်း
 မည်သောကြောင့် ဝတ္ထုဒွါရရုပ် မည်ပါသည်။
 အဝတ္ထုအဒ္ဓါရရုပ် - ကြွင်းသောရုပ် ၂၀-တို့သည် ဝတ္ထုလည်းမမည်၊ဒွါရ လည်း
 မမည်သောကြောင့် အဝတ္ထု-အဒ္ဓါရရုပ် မည်ပါသည်။

(စည်၊၃။ ၂၃၅-၂၃၇)

ပဉ္စဝိရုပ်များ

ဧကဇရုပ်၊ ဒွိဇရုပ်၊ တိဇရုပ်၊ စတုဇရုပ်၊ နကုတောစိရုပ်

ဧကဇရုပ် - ကံကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်များ၊ စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ်များ
 သည် အကြောင်းတစ်မျိုးကြောင့်သာဖြစ်သဖြင့် ဧကဇရုပ်
 များ ဖြစ်ပါသည်။
 ဒွိဇရုပ် - သဒ္ဓရုပ်သည် စိတ်နှင့်ဥတုဟူသော အကြောင်းနှစ်ပါး
 ကြောင့်ဖြစ်သဖြင့် ဒွိဇရုပ် ဖြစ်ပါသည်။
 တိဇရုပ် - လဟုတာ၊မုဒုတာ၊ကမ္မညတာ ရုပ်သုံးပါးတို့သည် စိတ်၊
 ဥတု၊အာဟာရဟူသော အကြောင်းသုံးပါးတို့ကြောင့်
 ဖြစ်သဖြင့် တိဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
 စတုဇရုပ် - မဟာဘုတ်လေးပါး၊ အဆင်း၊ အနံ့၊ အရသာ၊ ဩဇာရုပ်၊
 အာကာသဓာတ်အားဖြင့် ၉-ပါးသောရုပ်တို့သည် ကံ၊စိတ်၊
 ဥတု၊အာဟာရဟူသော အကြောင်းလေးပါးတို့ကြောင့်
 ဖြစ်သဖြင့် စတုဇရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
 နကုတောစိရုပ် - လက္ခဏာရုပ်လေးပါးတို့သည် မည်သည့်အကြောင်းကြောင့်
 မျှမဖြစ်သောကြောင့် နကုတောစိရုပ်များ ဖြစ်ပါသည်။
 မှတ်ချက်။ - နကုတောစိရုပ်တို့တွင် ဥပစယ၊သန္တတိနှစ်ပါးသည် ဥပါဒ်
 ခဏ၊ ဇေတုတာသည် ဌီခဏ၊ အနိစ္စတာသည် ဘင်ခဏမျှ
 သာ ရှိ၏။
 ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်၌ ဥပစယနှင့်သန္တတိ နှစ်ပါးကို စိတ်
 ကြောင့်ဖြစ်သည်ဟု ဟောတော်မူထား၏။
 (ဟောတော်မူပုံကို စည်၊၃။ ၂၃၈-၂၃၉ ၌ ကြည့်ပါ။)

ဤသို့ ဟောတော်မူရခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ ရုပ်ဖြစ်ခြင်း အကြောင်းတို့၏ ကိစ္စစွမ်းရည်ရှိဆဲဓဇာ(ကိစ္စာနာဘာဝဓဇာ) ကို တွေ့မြင်တော်မူသောကြောင့် ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

၃။ ဝိညာဏက္ခန္ဓာ အကြောင်း

ဝိညာဏက္ခန္ဓာ ဟူသည်

အာရုံကို အထူးသိခြင်း(ဝိဇ္ဇာနု)လက္ခဏာရှိသော သဘောတရားအားလုံးကို ဉာဏ်ဖြင့် တစ်ပေါင်းတည်းပြု၍ ဝိညာဏက္ခန္ဓာ (ဝိညာဏ်အဖို့အစု) ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဝိညာဏက္ခန္ဓာကို ရှေးဦးစွာ ဆိုရခြင်း အကြောင်း

နာမက္ခန္ဓာလေးပါးတို့တွင် ဝိညာဏက္ခန္ဓာကို သိနားလည်လျှင် အခြားသော နာမ်ခန္ဓာတို့ကိုလည်း လွယ်ကူစွာ သိနားလည်နိုင်သောကြောင့် ဝိညာဏက္ခန္ဓာကို ရှေးဦးစွာ ဖွင့်ဆိုရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဝိညာဏ်စိတ် အမျိုးအစား ၃-မျိုး

“ဝိညာဏ်၊ စိတ်၊ မနော”ဟူသောအမည်တို့သည် အနက်အဓိပ္ပာယ် တစ်မျိုးတည်း ဖြစ်၏။ ထိုဝိညာဏ်သည် အထူးသိခြင်းလက္ခဏာအားဖြင့် တစ်ပါး သာဖြစ်သော်လည်း ဇာတိဘေးဒအားဖြင့် ကုသိုလ်စိတ်၊ အကုသိုလ်စိတ်၊ အဗျာကတ စိတ်ဟူ၍ ၃-မျိုးရှိ၏။

ကုသိုလ်စိတ်များ

ကုသိုလ်စိတ်သည် ဘူမိဘေးဒအားဖြင့် (၁)ကာမာဝစရကုသိုလ်စိတ်၊ (၂) ရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ်၊ (၃) အရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ်၊ (၄)လောကုတ္တရာကုသိုလ် စိတ်ဟူ၍ ၄-မျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် ကာမာဝစရကုသိုလ်စိတ်သည် သောမနဿ၊ ဥပေက္ခာ၊ ဉာဏ၊ သင်္ခါရဘေးဒအားဖြင့် ၈-ပါးအပြား ရှိ၏။

ကာမာဝစရကုသိုလ်စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်ပုံ

သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိကစိတ်

လှူဖွယ်ဝတ္ထု၊ အလှူခံပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ပြည့်စုံမှုကြောင့်ဖြစ်စေ၊ အခြား သောမနဿဖြစ်ကြောင်း တစ်မျိုးမျိုးကြောင့်ဖြစ်စေ ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်လျက် “ပေးလှူခြင်းသည် အကျိုးရှိ၏” ဟုစသည်ဖြင့် ကမ္မဿကတာသမ္မာဒိဋ္ဌိ ဦးဆောင်၍ ဆုတ်နစ်ခြင်းမရှိ၊ သူတစ်ပါးတို့က တိုက်တွန်းနှိုးဆော်ခြင်းလည်း မပြုရဘဲ ဒါနကုသိုလ်ပြုခြင်းစသော ကောင်းမှုတို့ကို ပြုရာအခါ၌ သောမနဿ သဟဂုတ်၊ ဉာဏသမ္ပယုတ်၊ အသင်္ခါရိက ကာမာဝစရကုသိုလ်စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် သသင်္ခါရိကစိတ်

ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာဖြစ်လျက် သမ္မာဒိဋ္ဌိရှေ့သွားပြု၍ လွတ်လွတ်မစွန့်နိုင် ခြင်းစသည်၏အစွမ်းဖြင့် ဆုတ်နစ်၍ဖြစ်စေ၊ သူတစ်ပါးက တိုက်တွန်းနှိုးဆော် သောကြောင့်ဖြစ်စေ ဒါနကုသိုလ်ပြုခြင်းစသော ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ပြုရာ အခါ၌ သောမနဿသဟဂုတ်၊ ဉာဏသမ္ပယုတ်၊ သသင်္ခါရိက ကာမာဝစရကုသိုလ် စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

ဤနေရာ၌ သင်္ခါရ-ဟူသည် မိမိကိုယ်တိုင်ကဖြစ်စေ၊ သူတစ်ပါးတို့က ဖြစ်စေ ရှေးဦးမဆွက အားပေးတိုက်တွန်းမှုဟူသော “ပုဗ္ဗပယောဂ” အမည်ကို ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏဝိပွယုတ် အသင်္ခါရိကစိတ်

ရဟန်းသံဃာကို မြင်ပြီး မိဘဆွေမျိုးတို့ကို အတုလိုက်၍ ကလေးသူငယ် တစ်ယောက်၏ ရွှင်လန်းဝမ်းမြောက်စွာ လက်အုပ်ချီ၍ ရှိခိုးခြင်းအမှုကို ပြုရာအခါ၌ သောမနဿသဟဂုတ်၊ ဉာဏဝိပွယုတ်၊ အသင်္ခါရိက ကာမာဝစရကုသိုလ်စိတ် ဖြစ် ပေါ်လာ၏။

သောမနဿသဟဂုတ်, ဉာဏဝိပ္ပယုတ်, သသင်္ခါရိကစိတ်

ဆွေမျိုးတို့က တိုက်တွန်းသဖြင့် လက်အုပ်ချီ၍ ရှိခိုးခြင်းစသည်ကိုပြုရာ အခါ၌ သောမနဿသဟဂုတ်, ဉာဏဝိပ္ပယုတ်, သသင်္ခါရိက ကာမာဝစရကုသိုလ် စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

မှတ်ချက်။ ဤသောမနဿကုသိုလ်ဖြစ်ပုံ ၄-ချက်အတိုင်း ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဖြစ်ပုံ ၄-ချက်ကိုလည်း မှတ်ရမည်။ ဤသို့လျှင် ကာမာဝစရ ကုသိုလ်စိတ်သည် ၈-ပါးအပြား ရှိ၏။

ရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်ပုံ

ဝိတက်, ဝိစာရ, ပီတိ, သုခ, ဧကဂ္ဂတာဟူသော ဈာန်အင်္ဂါငါးပါးရှိသော ပထမဈာန်စိတ် ၁-ပါး၊(ပ).... သုခချုပ်ကင်းလျက် ဥပေက္ခာ, ဧကဂ္ဂတာ ဟူသော ဈာန်အင်္ဂါနှစ်ပါးရှိသော ပဉ္စမဈာန်စိတ် ၁-ပါးဟူ၍ ဈာန်ဘေးအားဖြင့် ရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ် ၅-ပါး ရှိပါသည်။

အရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်ပုံ

အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်နှင့်ယှဉ်သော ပထမအရူပါဝစရဈာန်စိတ် ၁-ပါး၊(ပ)..... စတုတ္ထအရူပါဝစရဈာန်စိတ် ၁-ပါးဟူ၍ ဈာန်ဘေးအားဖြင့် အရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ် ၄-ပါး ရှိပါသည်။ (စည်ရ ၂၄၀-၂၄၄)

လောကုတ္တရာကုသိုလ်စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်ပုံ

လောကုတ္တရာကုသိုလ်စိတ်သည် မဂ်လေးပါးနှင့်ယှဉ်ခြင်းကြောင့် ၄-ပါး အပြား ရှိပါသည်။

အကုသိုလ်စိတ်များ

အကုသိုလ်စိတ်သည် ဘူမိဘေးအားဖြင့် ကာမာဝစရစိတ်တစ်မျိုးသာ ဖြစ်၏။ မူလဘေးအားဖြင့် လောဘမူစိတ်၊ ဒေါသမူစိတ်၊ မောဟမူစိတ်-ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။

လောဘမူစိတ် ၈-ပါး

ထိုတွင် လောဘမူစိတ်သည် သောမနဿ, ဥပေက္ခာ, ဒိဋ္ဌိ, သင်္ခါရအပြား အားဖြင့် ၈-ပါး ရှိ၏။ ယင်းတို့မှာ- သောမနဿသဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်

အသင်္ခါရိကစိတ် ၁-ပါး၊(ပ).... သသင်္ခါရိကစိတ် ၁-ပါးအားဖြင့် ၈-ပါး အပြား ရှိပါသည်။

ယင်းစိတ်တို့ ဖြစ်ပေါ်ပုံမှာ -

- “ကာမဂုဏ်တို့၌ အပြစ်မရှိ” စသည်ဖြင့် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဦးဆောင်၍ ဝမ်းမြောက် ရွှင်လန်းစွာ တိုက်တွန်းပေးရခြင်းမရှိဘဲ သူ့အလိုလိုပင် ထက်သန်သောစိတ်ဖြင့် ကာမဂုဏ်တို့ကို မှီဝဲသုံးဆောင်ခြင်း၊ ဒိဋ္ဌမင်္ဂလာစသည်တို့ကိုလည်း အနှစ်သာရ အစစ်အမှန်ဖြင့် ယုံကြည်ခြင်းဖြစ်ရာအခါ၌ ပထမစိတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
- ထက်သန်မှုမရှိသဖြင့် တိုက်တွန်းပေးရသောစိတ်ဖြင့် ကာမဂုဏ်တို့ကို သုံးဆောင်ခြင်း၊ ဒိဋ္ဌမင်္ဂလာစသည်တို့ကို ယုံကြည်ခြင်းဖြစ်ရာအခါ၌ ဒုတိယ စိတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
- မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဦးဆောင်မှုမရှိဘဲ ဝမ်းမြောက်ရွှင်လန်းစွာ တိုက်တွန်းပေးရခြင်း မရှိဘဲ သူ့အလိုလိုပင် ထက်သန်သောစိတ်ဖြင့် မေထုန်မှီဝဲခြင်း၊ သူတစ်ပါးစည်းစိမ် ကို ရလိုသဖြင့် ရှေးရှုကြခြင်း၊ သူတစ်ပါးဥစ္စာကို ခိုးယူခြင်းတို့ဖြစ်ရာအခါ၌ တတိယစိတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
- ထက်သန်မှုမရှိသဖြင့် တိုက်တွန်းပေးရသောစိတ်ဖြင့် မေထုန်မှီဝဲခြင်း၊ သူ တစ်ပါးစည်းစိမ်ကို ရလိုသဖြင့် ရှေးရှုကြခြင်း၊ သူတစ်ပါးဥစ္စာကို ခိုးယူခြင်းတို့ ဖြစ်ရာအခါ၌ စတုတ္ထစိတ် ဖြစ်ပေါ်၏။

မှတ်ချက်။ ကြွင်းသော ဥပေက္ခာ ၄-ချက်တို့၌လည်း ဤနည်းအတိုင်း မှတ်ပါ။

ဒေါသမူစိတ် ၂-ပါး

ဒေါသမူစိတ်သည် ဒေါမနဿသဟဂုတ်(နှလုံးမသာမယာမှုနှင့်တကွ ဖြစ်သော) ပဋိဗသမ္ပယုတ်(ဒေါသနှင့်ယှဉ်သော) အသင်္ခါရိကစိတ်တစ်ပါး၊ သသင်္ခါရိကစိတ်တစ်ပါးဟူ၍ ၂-ပါးရှိ၏။ ယင်းစိတ်နှစ်ပါးတို့၏ ဖြစ်ပေါ်ပုံသည် သတ္တဝါကို သတ်ဖြတ်ခြင်းစသည်တို့၌ ထက်သန်မှု, မထက်သန်မှု ဖြစ်ပေါ်ရာအခါ ၌ ထင်ရှား၏။

မောဟမူစိတ် ၂-ပါး

မောဟမူစိတ်သည် ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဝိစိကိစ္ဆာနှင့်ယှဉ်သောစိတ် တစ် ပါး၊ ဥဒ္ဓစ္စနှင့်ယှဉ်သောစိတ်တစ်ပါး ဟူ၍ ၂-ပါးရှိ၏။ ယင်းစိတ်တို့ဖြစ်ပေါ်ပုံမှာ- အာရုံကိုမဆုံးဖြတ်နိုင်သောအခါ၌ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ ပျံ့လွင့်သောအခါ၌ ဥဒ္ဓစ္စဖြစ်ပေါ် သည်ကို မှတ်သားရမည်။ (စည်ရ ၂၄၅-၂၄၇)

ဝိပါကံ၊ ကိရိယာ အဗျာကတစိတ်များ

အဗျာကတစိတ်သည် ဇာတိဘေးဒအားဖြင့် ဝိပါကံစိတ်နှင့် ကိရိယာစိတ်-ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။

ထိုတွင် ဝိပါကံစိတ်သည် ဘူမိဘေးဒအားဖြင့် ကာမာဝစရစိတ်၊ ရူပါဝစရစိတ်၊ အရူပါဝစရစိတ်၊ လောကုတ္တရာစိတ်ဟူ၍ လေးမျိုးရှိ၏။ ကာမာဝစရဝိပါကံစိတ်သည် ကုသလဝိပါကံစိတ်နှင့် အကုသလဝိပါကံစိတ်ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် ကုသလဝိပါကံစိတ်သည် အဟိတ်ကုသလဝိပါကံစိတ်နှင့် သဟိတ်ကုသလဝိပါကံစိတ်ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသည်။

အဟိတ်ကုသလဝိပါကံစိတ် ၈-ပါး

အဟိတ်ကုသလဝိပါကံစိတ်သည် -

- (၁) ဒဿနကိစ္စတပ်သော စက္ခုဝိညာဏ်စိတ် ၁-ပါး၊
- (၂) သဝနကိစ္စတပ်သော သောတဝိညာဏ်စိတ် ၁-ပါး၊
- (၃) ဃာယနကိစ္စတပ်သော ဃာနဝိညာဏ်စိတ် ၁-ပါး၊
- (၄) သာယနကိစ္စတပ်သော ဇိဝှာဝိညာဏ်စိတ် ၁-ပါး၊
- (၅) ဖုသနကိစ္စတပ်သော ကာယဝိညာဏ်စိတ် ၁-ပါး၊
- (၆) သမ္ပဋိဉ္စိုင်းကိစ္စတပ်သော မနောဓာတ်ခေါ် သမ္ပဋိဉ္စိုင်းစိတ် ၁-ပါး၊
- (၇) သန္တီရဏကိစ္စစသည်တပ်သော မနောဝိညာဏဓာတ်ခေါ် သန္တီရဏစိတ် ၂-ပါးဟူ၍ ၈-ပါးရှိ၏။

နိယတ၊ အနိယတ နှစ်မျိုး

ဤစိတ် ၈-ပါးတို့သည် မြဲသောနိယတအာရုံစိတ်နှင့် မမြဲသောအနိယတအာရုံစိတ်ဟူ၍ ၂-မျိုး ရှိ၏။ ပဉ္စဝိညာဏ်စိတ် ၅-ပါးသည် ရူပါရုံစသည်တို့၌ အာရုံမြဲသောကြောင့် နိယတအာရုံစိတ်များ ဖြစ်၏။ ကြွင်းသောဝိညာဏ်စိတ် ၃-ပါးသည် မမြဲသောအာရုံရှိသောကြောင့် အနိယတအာရုံစိတ်များ ဖြစ်၏။

အနိယတစိတ်တွင် မနောဓာတ်ခေါ် သမ္ပဋိဉ္စိုင်းစိတ်သည် အာရုံငါးပါးလုံး၌ ဖြစ်၏။ မနောဝိညာဏဓာတ်ခေါ် သန္တီရဏစိတ်နှစ်ပါးသည် အာရုံခြောက်ပါးလုံး၌ ဖြစ်၏။

ဝေဒနာသုံးမျိုး

ထိုပြင် ဥပေက္ခာ၊ သုခ၊ သောမနဿတို့နှင့် ယှဉ်သောအားဖြင့် ၃-မျိုး ရှိ၏။ ထိုတွင် ကာယဝိညာဏ်စိတ် ၁-ပါးသည် သုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏။ သန္တီရဏဌာန၊

ကဒါရုံဌာနနှစ်ပါး၌ဖြစ်သော မနောဝိညာဏဓာတ်ခေါ် သန္တီရဏ စိတ်၁-ပါးသည် သောမနဿဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏။ ကြွင်းသောစိတ် ၆-ပါးသည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏။

မနောဝိညာဏဓာတ် ၂-ပါး

ထူးခြားချက်

မနောဝိညာဏဓာတ်ခေါ် သန္တီရဏ ၂-ပါးတို့တွင် မနောဝိညာဏဓာတ် သန္တီရဏတစ်ပါးသည် ဣဋ္ဌာရုံအစစ်၌သာ ဖြစ်ခြင်းရှိသောကြောင့် သောမနဿဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏။ ပဉ္စဒွါရ၌ စုံစမ်းခြင်း သန္တီရဏကိစ္စ၊ ဇော၏အဆုံး၌ ဇော၏အာရုံကိုယူခြင်း တဒါရုံကိစ္စရှိသောကြောင့် နှစ်ကိစ္စ၊ နှစ်ဌာန၌ ဖြစ်သည်။

အခြားသော မနောဝိညာဏဓာတ် သန္တီရဏတစ်ပါးသည် ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရုံခေါ် သာမန်ဣဋ္ဌာရုံ၌ ဖြစ်ခြင်းရှိသောကြောင့် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏။ သန္တီရဏကိစ္စ၊ တဒါရုံကိစ္စ၊ ပဋိသန္ဓေကိစ္စ၊ ဘဝင်ကိစ္စ၊ စုတိကိစ္စအလိုအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ငါးကိစ္စ၊ ငါးဌာန၌ ဖြစ်သည်။ ဤသို့ ထူးခြားပါသည်။

လက္ခဏာစသည်

စက္ခုဝိညာဏ်

- (က) စက္ခုပသာဒကို မှီ၍ ရူပါရုံကိုမြင်ခြင်း(စက္ခုသန္နိသိတ-ရူပဝိဇ္ဇာနန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
 - (ခ) ရူပါရုံအဆင်းမျှကိုသာ အာရုံပြုခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
 - (ဂ) ရူပါရုံအဆင်းဆီသို့ ရှေးရှုခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။
 - (ဃ) အဆင်းရူပါရုံလျှင် အာရုံရှိသော ကိရိယာမနောဓာတ်ခေါ် ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ်၏ ချုပ်ခြင်းလျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- မှတ်ချက်။ သောတဝိညာဏ်စသည်တို့ကိုလည်း နည်းမှီ၍ သိလေ။

မနောဓာတ် (သမ္ပဋိဉ္စိုင်း)

- (က) စက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့၏ အခြားမဲ့၌ အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့ကို သိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့ကို လက်ခံခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့ကို လက်ခံသည့်အဖြစ်လျှင် ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။

(ဃ) စက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့၏ ကင်းခြင်းလျှင် နီးသော အကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

မနောဝိညာဏဓာတ် (က) ခြောက်ပါးသောအာရုံတို့ကို သိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
(သန္တိရဏနှစ်ပါး) (ခ) အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့ကို စုံစမ်းခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
(ဂ) အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့ကို စုံစမ်းသည့်အဖြစ်လျှင် ပစ္စုပ္ပန်ရှိ၏။
(ဃ) ဟဒယဝတ္ထုရုပ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

(စဉ်းစာ။ ၂၄၈-၂၅၁)

မှတ်ချက်။ အဟိတ်အကုသလဝိပါက်စိတ် ၇-ပါးကိုလည်း အဟိတ်ကုသလ ဝိပါက်စိတ်အတိုင်း နည်းမှီ၍ သိပါလေ။ ကာယဝိညာဏ်သည် ဒုက္ခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်၏။ ကြွင်းသောစိတ် ၆-ပါးတို့သည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်ယှဉ်၏။

ကုသလဝိပါက်စိတ်နှင့် အကုသလဝိပါက်စိတ် ထူးခြားချက်

ကုသလဝိပါက်စိတ်တို့သည် ဣဋ္ဌာရုံနှင့် ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရုံကို အာရုံပြု၏။ အကုသလဝိပါက်စိတ်တို့သည် အနိဋ္ဌာရုံနှင့် အနိဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရုံကို အာရုံပြု၏။ ထို့ပြင် ကုသလဝိပါက်စိတ်၌ ဥပေက္ခာ၊ သုခ၊ သောမနဿဝေဒနာတို့ ယှဉ်၏။ အကုသလ ဝိပါက်စိတ်၌ ဥပေက္ခာ၊ ဒုက္ခဝေဒနာတို့သာ ယှဉ်၏။ ဤသို့ ထူးခြားပါသည်။

သဟိတ်ကုသလဝိပါက်စိတ် ၈-ပါး

အလောဘစသော ဟိတ်တို့နှင့်ယှဉ်သော ဝိပါက်စိတ်သည် ‘သဟိတ် ကုသလဝိပါက်စိတ်’မည်ပါသည်။ ယင်းစိတ်သည်လည်း သောမနဿစသည်ဖြင့် ၈-ပါး ရှိ၏။ ကာမာဝစရကုသိုလ်စိတ် ၈-ပါးနှင့် တူ၏။ ထူးခြားချက်မှာ- ကုသိုလ်စိတ်ကဲ့သို့ ဒါနစသည်အစွမ်းအားဖြင့် အာရုံခြောက်ပါး၌ ဖြစ်ခြင်းမျိုး မဟုတ်ပေ။ စင်စစ်၊ ဤဝိပါက်စိတ်သည် ပဋိသန္ဓေ၊ ဘဝင်၊ စုတိ၊ တဒါရုံကိစ္စတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် ကာမတရားတို့၌အကျိုးဝင်သော အာရုံခြောက်ပါးတို့၌ ဖြစ်ပေါ်ခြင်း ဖြစ်၏။

ဝိပါက် နှင့် ကုသိုလ် ထူးခြားချက်

ကြေးမုံပြင်၌ထင်နေသော မျက်နှာရိပ်ကဲ့သို့ အားထုတ်မှုမရှိခြင်း (နိရုဿာဟ)သည် ဝိပါက်၏သဘော ဖြစ်၏။ ပြင်ပရှိ မျက်နှာရိပ်ပိုင်ရှင်ကဲ့သို့ အားထုတ်မှုရှိခြင်း(ဥဿာဟ)သည် ကုသိုလ်၏သဘော ဖြစ်၏။ ဤသို့ ထူးခြား ပါသည်။

ရူပါဝစရဝိပါက်စိတ် ၅-ပါး

ရူပါဝစရဝိပါက်စိတ်သည်လည်း ရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ်ကဲ့သို့ ၅-ပါး ရှိ၏။ ထူးခြားချက်မှာ- ရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ်တို့သည် သမာပတ်အလိုအားဖြင့် ဇောဝီထိ၌ ဖြစ်၏။ ရူပါဝစရဝိပါက်စိတ်သည်ကား ကပ်ရောက်၍ဖြစ်ရာ ရူပဘဝ၌ ပဋိသန္ဓေ၊ ဘဝင်၊ စုတိတို့၏ အလိုအားဖြင့် ဖြစ်ပေါ်ကြ၏။

အရူပါဝစရဝိပါက်စိတ် ၄-ပါး

အရူပါဝစရဝိပါက်စိတ်သည်လည်း အရူပကုသိုလ်စိတ်ကဲ့သို့ ၄-ပါးရှိ၏။ ဖြစ်ပေါ်ပုံမှာ ရူပဝိပါက်စိတ် ဖြစ်ပေါ်ပုံအတိုင်း ဖြစ်သည်။

လောကုတ္တရာဝိပါက်စိတ် ၄-ပါး

လောကုတ္တရာဝိပါက်စိတ်သည် မဂ်စိတ်လေးပါး၏ အကျိုးဖြစ်သောကြောင့် မဂ်စိတ်ကဲ့သို့ပင် ၄-ပါး ရှိ၏။ မဂ်၏အကျိုးဖြစ်သောကြောင့် ဖိုလ်စိတ်ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ယင်းစိတ်သည် မဂ္ဂဝီထိ၏အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ သမာပတ်၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း နှစ်ပါးရှိ၏။

ဤသို့လျှင် ဘုံလေးပါး၌အကျိုးဝင်သော ဝိပါက်စိတ်တို့သည် ၃၆-ပါး ရှိပါသည်။ (စဉ်းစာ။ ၂၅၂-၂၅၅)

ကိရိယာစိတ်များ

ကိရိယာစိတ်သည် ဘူမိဘောဒအားဖြင့် ကာမာဝစရစိတ်၊ ရူပါဝစရစိတ်၊ အရူပါဝစရစိတ်ဟူ၍ ၃-ပါး ရှိ၏။ ထိုတွင် ကာမာဝစရကိရိယာစိတ်သည် သဟိတ်စိတ်နှင့် အဟိတ်စိတ်ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။

အဟိတ် ကိရိယာစိတ် ၃-ပါး

ထိုတွင် အလောဘအစရှိသော ကိရိယာဟိတ်ကင်းသောစိတ်သည် အဟိတ် ကိရိယာစိတ် မည်၏။ ယင်းစိတ်သည် မနောဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်ဟူ၍ ၂-မျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ်သည် မနောဓာတ် မည်၏။ မနောဝိညာဏ

ဓာတ်သည် သာဓာရဏစိတ်နှင့် အသာဓာရဏစိတ်ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ သာဓာရဏစိတ်သည် မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ် ဖြစ်၏။ အသာဓာရဏစိတ်သည် ဟသိတုပ္ပါဒ်စိတ် ဖြစ်၏။

လက္ခဏာစသည်

- ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း (က) စက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့၏ ရှေ့သွားဖြစ်၍ အဆင်းရူပါရုံ စသည်တို့ကို သိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) အဆင်းရူပါရုံစသည်သို့ ရှေးရှုခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) ဘဝင်စိတ်၏ ပြတ်စဲခြင်းလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- သာဓာရဏစိတ် (က) အာရုံခြောက်ပါးတို့ကို သိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ပဉ္စဒွါရ၌ ဝုဋ္ဌောကိစ္စ၊ မနောဒွါရ၌ အာဝဇ္ဇန်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ဝုဋ္ဌောကိစ္စ၊ အာဝဇ္ဇန်းကိစ္စလျှင် ရှေးရှုခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) သန္တိရဏနှင့် ဘဝင်တို့တွင် တစ်ပါးပါးချုပ်ခြင်းလျှင် နီးသော အကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- အသာဓာရဏစိတ် (က) အာရုံခြောက်ပါးတို့ကို သိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ရဟန္တာတို့အား မရန်ရင်းသောအာရုံဝတ္ထုတို့၌ ပြုံးရွှင်စေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ထိုသို့ဖြစ်စေခြင်း တထာဘာဝလျှင် ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) ဟဒယဝတ္ထုလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

သဟိတ် ကာမာဝစရကိရိယာစိတ် ၈-ပါး

သဟိတ် ကာမာဝစရကိရိယာစိတ်သည် သောမနဿစသည်ဖြင့် ကုသိုလ်စိတ်ကဲ့သို့ ၈-ပါး ရှိ၏။ ကုသိုလ်စိတ်နှင့် ကိရိယာစိတ် ထူးခြားချက်မှာ- ကုသိုလ်စိတ်သည် သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်တို့အား ဖြစ်၏။ ကိရိယာစိတ်သည် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့အားသာ ဖြစ်၏။

ရူပါဝစရ၊ အရူပါဝစရကိရိယာစိတ်

ရူပါဝစရကိရိယာစိတ်သည်လည်း ရူပကုသိုလ်စိတ်ကဲ့သို့ပင် ၅-ပါး ရှိ၏။ အရူပါဝစရကိရိယာစိတ်သည်လည်း ထို့အတူ အရူပကုသိုလ်စိတ်ကဲ့သို့ပင် ၄-ပါး

ရှိ၏။ ထူးခြားချက်မှာ- ဤစိတ်တို့သည် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့အားသာ ဖြစ်၏။ ဤသို့လျှင် ဘုံသုံးပါး၌အကျုံးဝင်သော ကိရိယာစိတ်တို့သည် ၂၀-ပါး ရှိ၏။

စိတ်အားလုံး ဆိုင်ရာလုပ်ငန်းကိုယ်စီ ဆောင်ရွက်ကြပုံ

ဤသို့လျှင် ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး၊ အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၊ ဝိပါကိစိတ် ၃၆-ပါး၊ ကိရိယာစိတ် ၂၀-ပါးအားဖြင့် ၈၉-ပါးသောစိတ်တို့သည် -

- (၁) ပဋိသန္ဓေကိစ္စ = ဘဝဟောင်းနှင့်ဘဝသစ် ဆက်စပ်ပေးခြင်းလုပ်ငန်း
- (၂) ဘဝင်ကိစ္စ = ဘဝ၏အစိတ်အပိုင်းလုပ်ငန်း
- (၃) အာဝဇ္ဇန်းကိစ္စ = နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်ခြင်းလုပ်ငန်း
- (၄) ဒဿနကိစ္စ = မြင်သိခြင်းလုပ်ငန်း
- (၅) သဝနကိစ္စ = ကြားသိခြင်းလုပ်ငန်း
- (၆) ဃာယနကိစ္စ = နံသိခြင်းလုပ်ငန်း
- (၇) သာယနကိစ္စ = လျက်သိခြင်းလုပ်ငန်း
- (၈) ဖုဿနကိစ္စ = ထိသိခြင်းလုပ်ငန်း
- (၉) သမ္ပဋိစ္ဆနကိစ္စ = လက်ခံခြင်းလုပ်ငန်း
- (၁၀) သန္တိရဏကိစ္စ = စုံစမ်းခြင်းလုပ်ငန်း
- (၁၁) ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနကိစ္စ = ဆုံးဖြတ်ခြင်းလုပ်ငန်း
- (၁၂) ဇေနကိစ္စ = လျင်သောအဟုန်ဖြစ်ခြင်းဟူသော ဇောလုပ်ငန်း
- (၁၃) တဒါရမ္မဏကိစ္စ = ဇော၏အာရုံကို ဆက်လက်ယူခြင်း တဒါရုံလုပ်ငန်း
- (၁၄) စုတိကိစ္စ = စုတေရွေ့လျော့ခြင်းစုတိလုပ်ငန်းကို ကိုယ်စီဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာကြပါသည်။

ပဋိသန္ဓေလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ကာမကုသိုလ်၏ အစွမ်းအာနုဘော်ကြောင့် နတ်၊ လူဖြစ်မည့် သတ္တဝါတို့အား သေခါနီးအချိန်၌ ထင်ပေါ်လာသော ကံ၊ ကမ္မနိမိတ်၊ ဂတိနိမိတ်တို့တွင် တစ်ပါးပါးကိုအာရုံပြု၍ သဟိတ်ကာမဝိပါကိစိတ် ၈-ပါးတို့သည်လည်းကောင်း၊ လူလောက၌ ပဏ္ဍာန်စသည်အဖြစ်သို့ ရောက်မည့်ပုဂ္ဂိုလ်အား အားနည်းသော ဒွိဟိတ်ကုသိုလ်ကြောင့်ဖြစ်သည့် ဥပေက္ခာသန္တိရဏ အဟိတ်ဝိပါကိ မနောဝိညာဏ ဓာတ် (သန္တိရဏစိတ်)သည်လည်းကောင်း ဤ ၉-ပါးသော ဝိပါကိစိတ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေလုပ်ငန်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာကြပါသည်။

ရူပကုသိုလ်၊ အရူပကုသိုလ်၏ အစွမ်းအာနုဘော်ကြောင့် ရူပဗြဟ္မာ၊ အရူပဗြဟ္မာဖြစ်မည့် သတ္တဝါတို့အား သေခါနီးအချိန်၌ ထင်ပေါ်လာသော ကမ္မ နိမိတ်ကိုသာလျှင် အာရုံပြု၍ ရူပဝိပါက်စိတ် ၅-ပါး၊ အရူပဝိပါက်စိတ် ၄-ပါး တို့သည် ပဋိသန္ဓေလုပ်ငန်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာကြပါသည်။

အကုသိုလ်၏အစွမ်းကြောင့် အပါယ်ဘုံ၌ဖြစ်မည့် သတ္တဝါတို့အား သေခါ နီးအချိန်၌ ထင်ပေါ်လာသော ကံ၊ ကမ္မနိမိတ်၊ ဂတိနိမိတ်တို့တွင် တစ်ပါးပါးကို အာရုံပြု၍ အကုသလဝိပါက် အဟိတ်မနောဝိညာဏဓာတ်(သန္တီရဏစိတ်)သည် ပဋိသန္ဓေလုပ်ငန်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။

ဘဝင်လုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ထိုပဋိသန္ဓေကိစ္စကို ဆောင်ရွက်ပြီးသွားသောစိတ်တို့သည် ချုပ်သွားပြီးလျှင် ပဋိသန္ဓေစိတ်သို့ အစဉ်လိုက်လျက် ပဋိသန္ဓေကိုဖြစ်စေသည်ကံ၏ အကျိုး ဖြစ် သော၊ ပဋိသန္ဓေ၏အာရုံကိုပင်အာရုံပြုသော၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်နှင့်တူညီသည့် စိတ်များ သည် ဘဝ၏အစိတ်အပိုင်းလုပ်ငန်းများကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ယင်းကို ‘ဘဝင်စိတ်’ဟုခေါ်သည်။ ဘဝင်စိတ်အစဉ်ကို ပြတ်စဲစေသော အခြားစိတ် များမဖြစ်ပေါ်သေးလျှင် ယင်းဘဝင်စိတ်တို့သည် မြစ်ရေအယဉ်ကဲ့သို့ မပြတ်မစဲ ဖြစ်နေကြ၏။ အိပ်မောကျနေသောအချိန်စသည်တို့၌ မရေမတွက်နိုင်အောင် ဘဝင်စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်နေကြသည်။ ဤဘဝင်စိတ်သည်လည်း ပဋိသန္ဓေစိတ်ကဲ့သို့ ပင် ၁၉-ပါး ရှိ၏။

အာဝဇ္ဇန်းလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ဤသို့ ဘဝင်စိတ်များဖြစ်နေစဉ် မျက်စိစသည်တို့သည် အာရုံခံယူရန် သင့်တော်လျောက်ပတ်သောအခါ၌ စက္ခုပသာဒစသည်တို့နှင့် ရူပါရုံစသည်တို့ ထိခိုက်ခြင်းကြောင့် ဘဝင်အစဉ်သည် လှုပ်ခါသွား၏။ ယင်းကို ဘဝင်စလေန ဟုခေါ်သည်။ ထို့နောက် ဘဝင်သည် ချုပ်သွား၏။ ယင်းကို ဘဝင်ပစ္ဆေဒ ဟုခေါ်၏။ ထိုသို့ ဘဝင်အစဉ် ပြတ်စဲချုပ်ပျောက်သွားသည်ရှိသော် အဆင်းရူပါရုံ စသည်ကို နှလုံးသွင်းဆင်ခြင်မည့် ကိရိယာမနောဓာတ်ခေါ် ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ်သည် အာဝဇ္ဇနကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ သောတဒွါရစသည်တို့၌လည်း ဤနည်းအတိုင်း ဖြစ်၏။ မနောဒွါရ၌မူ အဟိတ်ကိရိယာ မနောဝိညာဏဓာတ်ခေါ် မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ်သည် ဆင်ခြင်ခြင်းအာဝဇ္ဇနကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ် လာပါသည်။

ပဉ္စဝိညာဏ်တို့၏ လုပ်ငန်းကိစ္စ အသီးသီးဆောင်ရွက်ပုံ

ထို့နောက် စက္ခုဒွါရ၌ မြင်ခြင်းဒဿနကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် စက္ခု ဝတ္ထုကိုအမှီပြုကာ စက္ခုဝိညာဏ်စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ သောတဒွါရ၌ ကြားခြင်း ဒဿနကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် သောတဝတ္ထုကိုအမှီပြုကာ သောတဝိညာဏ်စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ဃာနဒွါရ၌ နံခြင်းဃာယနကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဃာနဝတ္ထုကို အမှီပြုကာ ဃာနဝိညာဏ်စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ဇိရာဒွါရ၌ လျက်ခြင်းသာယန ကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဇိရာဝတ္ထုကိုအမှီပြုကာ ဇိရာဝိညာဏ်စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ကာယဒွါရ၌ တွေ့ထိခြင်းဖုသနကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ကာယဝတ္ထုကိုအမှီ ပြုကာ ကာယဝိညာဏ်စိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ဤသို့ဖြစ်ရာ၌ ကုသလဝိပါက် ဝိညာဏ်စိတ်တို့သည် ဣဋ္ဌာရုံ၊ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာပြီး၊ အကုသလဝိပါက်ဝိညာဏ်စိတ်တို့သည် အနိဋ္ဌာရုံ၊ အနိဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရုံတို့ကို အာရုံပြုကာ ဖြစ်ပေါ်လာကြပါသည်။

သမ္ပဋိမျှိုင်းလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ထိုဝိညာဏ်စိတ်တို့အားလျော်စွာ “စိတ်၊မနော၊မာနသ” အမည်ရသည့် ကုသလဝိပါက်ဝိညာဏ်၏ နောက်၌ ကုသလဝိပါက်မနောဓာတ်၊ အကုသလ ဝိပါက်ဝိညာဏ်၏ နောက်၌ အကုသလဝိပါက်မနောဓာတ် အမည်ရသော သမ္ပဋိမျှိုင်းစိတ်သည် လက်ခံခြင်းလုပ်ငန်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာ ပါသည်။

သန္တီရဏလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ထို့နောက် “စိတ်၊မနော၊မာနသ” အမည်ရသည့် မနောဓာတ်က လက်ခံ ထားသည့်အာရုံကိုပင်စုံစမ်းသော မနောဝိညာဏဓာတ်အမည်ရသည့် သန္တီရဏ စိတ်သည် စုံစမ်းခြင်းလုပ်ငန်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။ ထိုသို့ဖြစ်ရာ၌ အကုသလဝိပါက် မနောဓာတ်၏နောက်၌ အကုသလဝိပါက် အဟိတ် မနောဝိညာဏဓာတ်ဖြစ်သည့် သန္တီရဏစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ကုသလဝိပါက် မနောဓာတ်၏ နောက်၌ ဣဋ္ဌာရုံဖြစ်လျှင် ကုသလဝိပါက် အဟိတ်မနောဝိညာဏ ဓာတ်ဖြစ်သည့် သောမနဿသဟဂုတ်သန္တီရဏစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရုံ ဖြစ်လျှင် ကုသလဝိပါက် အဟိတ်မနောဝိညာဏဓာတ်ဖြစ်သည့် ဥပေက္ခာသဟဂုတ် သန္တီရဏစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

ဂုဠောလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ထို့နောက် အာရုံကိုပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်သည့် ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ကိရိယာ အဟိတ်မနောဝိညာဏဓာတ် (မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ်)သည် ပိုင်းခြားဆုံးဖြတ်ကြောင်း ဂုဠောကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။

ဇောလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ထို့နောက် ပဉ္စဒွါရ၌ အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့သည် မဟန္တာရုံဖြစ်ငြားအံ့။ ထိုပိုင်းခြားထားသောအာရုံ၌ပင် ကာမကုသိုလ်စိတ် ၈-ပါး၊ အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၊ ကာမကိရိယာစိတ် ၉-ပါးဟူသော ၂၉-ပါးသော ကာမာဝစရဇောစိတ်တို့သည် ၆-ကြိမ်၊ ၇-ကြိမ်သော ဇောအဟုန်လုပ်ငန်းကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

မနောဒွါရ၌မူ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ်၏ နောက်၌ ယင်းကာမဇောစိတ် ၂၉-ပါးတို့သည်ပင် ဇောအဟုန်လုပ်ငန်းကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာကြ၏။ ဂေါတြဘူမိစိတ်၏ နောက်၌မူ ရူပကုသိုလ်ဇောစိတ် ၅-ပါး၊ ရူပကိရိယာဇောစိတ် ၅-ပါး၊ အရူပကုသိုလ်ဇောစိတ် ၄-ပါး၊ အရူပကိရိယာဇောစိတ် ၄-ပါး၊ မဂ်၊ ဖိုလ်ဇောစိတ် ၈-ပါးအားဖြင့် ၂၆-ပါးသော အပ္ပနာဇောစိတ်တို့သည် ဇော အဟုန် လုပ်ငန်းကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာကြ၏။ ဤသို့လျှင် ကာမဇော စိတ် ၂၉-ပါး၊ အပ္ပနာဇောစိတ် ၂၆-ပါးအားဖြင့် ၅၅-ပါးသောစိတ်တို့သည် ဇော အဟုန်လုပ်ငန်းကိစ္စ ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာကြပါသည်။

တဒါရုံလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ထိုဇောတို့၏အဆုံးတွင် ပဉ္စဒွါရ၌ အတိမဟန္တာရုံ၊ မနောဒွါရ၌ ဝိဘူတာရုံ ဖြစ်လျှင် ကာမသတ္တဝါတို့အား ကာမဇော၏အဆုံး၌ ဣဋ္ဌာရုံစသည်တို့၏အစွမ်း အားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ရှေးကံနှင့်ဇောစိတ်စသည်တို့၏ အစွမ်းအားဖြင့်လည်း ကောင်း သဟိတ်ကာမဝိပါက်စိတ် ၈-ပါး၊ အဟိတ်ဝိပါက် မနောဝိညာဏဓာတ် ခေါ် သန္တီရဏစိတ် ၃-ပါးအားဖြင့် ၁၁-ပါးသောစိတ်တို့သည် တဒါရုံကိစ္စကို ဆောင်ရွက်လျက် ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။

ဤနေရာ၌ တဒါရုံဆိုသည်မှာ ရေဆန်သွားသော လှေ၏နောက်သို့ ရေ အနည်းငယ်သည် အစဉ်လိုက်သကဲ့သို့ ထိုအတူ ဤ ၁၁-ပါးသောစိတ်တို့သည် ဘဝင်၏အာရုံမှတစ်ပါး အခြားသောအာရုံ၌ လျင်မြန်သောအဟုန်ဖြင့်သွားသော ဇောနောက်သို့ အစဉ်လိုက်ပါလျက် နှစ်ကြိမ်၊ သို့မဟုတ် တစ်ကြိမ် ဖြစ်ပေါ်လေ၏။

ထိုသို့ ဇောနောက်၌ဖြစ်သော်လည်း ဘဝင်၏အာရုံ၌သာ ဖြစ်သင့်ပါလျက် မဖြစ်ဘဲ ဇောတို့ကအာရုံပြုသည့် ထိုအာရုံကိုသာ အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသောကြောင့် ယင်း စိတ်တို့ကို ‘တဒါရုံ’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

စုတိလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ပုံ

ထိုတဒါရုံတို့၏နောက်၌ ဘဝင်စိတ်များသာ အဆက်မပြတ်ဖြစ်သွား၏။ ထို့နောက် ဘဝင်စိတ်အစဉ်ပြတ်ပြီး အာဝဇ္ဇန်းစိတ်စသော ဝီထိစိတ်များ ဖြစ်ပေါ် ပြန်၏။ ဤသို့လျှင် စိတ္တနိယာမဖြစ်စဉ်အတိုင်း ဘဝတစ်ခု၏ စုတေခါနီးတိုင်အောင် ဘဝင်စိတ်၊ ဝီထိစိတ်တို့သည် အဖန်ဖန်အထပ်ထပ် ဖြစ်ပေါ်နေကြ၏။ ဘဝ၏ နောက်ဆုံးဘဝင်စိတ်ကို လက်ရှိဘဝမှ ရွေ့လျော့ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ‘စုတိစိတ်’ ဟုခေါ်သဖြင့် ယင်းနောက်ဆုံး ဘဝင်စိတ်သည် စုတေခြင်းလုပ်ငန်းကို ဆောင်ရွက် လျက် ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။ စုတိစိတ်သည်လည်း ဘဝင်စိတ်ကဲ့သို့ ၁၉-ပါး ရှိ၏။

ဤသို့လျှင် စုတိပြီးနောက် ပဋိသန္ဓေ၊ ပဋိသန္ဓေပြီးနောက် ဘဝင်၊ ဘဝင်ပြတ်ပြီး ဝီထိစိတ်များ၊ တစ်ဖန် စုတိစိတ်စသည်ဖြင့် ဘဝသုံးပါးတို့၌ စိတ် အစဉ်မပြတ်သေးသမျှ ကာလပတ်လုံး တပြောင်းပြောင်းတပြန်ပြန် ကျင်လည်နေ ကြရပေသည်။ အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ရောက်သောပုဂ္ဂိုလ်မှာမူ စုတိစိတ်ချုပ်ပြီးလျှင် စိတ်အစဉ်ချုပ်ပြတ်၍ ဘဝခန္ဓာဇာတ်သိမ်းလေတော့၏။ (စည်ရဲ။ ၂၅၈-၂၆၉)

၄။ ဝေဒနာကုဋ္ဌာ အကြောင်း

ဝေဒနာကုဋ္ဌာ ဟူသည်

ခံစားခြင်း(ဝေဒယိတ)လက္ခဏာရှိသော တရားအားလုံးကို ဉာဏ်ဖြင့် စုပေါင်း၍ ဝေဒနာကုဋ္ဌာ(ဝေဒနာအဖို့အစု)ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ “ဝေဒယတိ ဝေဒယတီတိ ခေါ အာဂုသော၊ တဿ ဝေဒနာတိ ဂုစ္စတိ= ငါ့ရှင် ခံစားတတ်၏။ ခံစားတတ်၏။ ထို့ကြောင့် ဝေဒနာဟု ခေါ်ဆိုအပ်၏”ဟူသည်နှင့်အညီ ခံစားခြင်း လက္ခဏာဆိုသည်မှာလည်း ဝေဒနာစေတသိက်ပင် ဖြစ်၏။

ဝေဒနာ သုံးမျိုး

ထိုဝေဒနာသည် ခံစားခြင်းလက္ခဏာအားဖြင့် တစ်ပါးသာဖြစ်သော်လည်း ဇာတိဘေဒအားဖြင့် ကုသိုလ်ဝေဒနာ၊ အကုသိုလ်ဝေဒနာ၊ အဗျာကတဝေဒနာ အားဖြင့် သုံးမျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် -

- (၁) ကုသိုလ်စိတ်၂၁-ပါးနှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် ‘ကုသိုလ်ဝေဒနာ’ မည်၏။ ထို့ကြောင့် ကုသိုလ်ဝေဒနာပေါင်း ၂၁-ပါး ဖြစ်၏။
- (၂) အကုသိုလ်စိတ်၂၁-ပါးနှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာသည် ‘အကုသိုလ်ဝေဒနာ’ မည်၏။ ထို့ကြောင့် အကုသိုလ်ဝေဒနာပေါင်း ၁၂-ပါး ဖြစ်၏။
- (၃) ဝိပါကစိတ် ၃၆-ပါး၊ ကြိယာစိတ်၂၀-ပါးအားဖြင့် အဗျာကတစိတ်ပေါင်း ၅၆-ပါးနှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာသည် ‘အဗျာကတဝေဒနာ’ မည်၏။ ထို့ကြောင့် အဗျာကတဝေဒနာပေါင်း ၅၆-ပါး ဖြစ်၏။

ဝေဒနာ ငါးမျိုး

ထိုဝေဒနာ ၈၉-ပါးတို့သည် သဘာဝဘေဒအားဖြင့် သုခ၊ ဒုက္ခ၊ သောမနဿ၊ ဒေါမနဿ၊ ဥပေက္ခာဟူ၍ ငါးမျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် -

- (၁) ကုသလဝိပါက ကာယဝိညာဏ်နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် သုခ မည်၏။
- (၂) အကုသလဝိပါက ကာယဝိညာဏ်နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် ဒုက္ခ မည်၏။

- (၃) ကာမသောမနဿသဟဂုတ်စိတ် ၁၈-ပါး၊ ရူပသောမနဿသဟဂုတ်စိတ် ၁၂-ပါး၊ လောကုတ္တရာ သောမနဿသဟဂုတ်စိတ် ၃၂-ပါးအားဖြင့် ၆၂-ပါးသောစိတ်တို့နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် သောမနဿ မည်၏။
- (၄) ဒေါသမူစိတ်၂-ပါးနှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် ဒေါမနဿ မည်၏။
- (၅) ကာမဥပေက္ခာသဟဂုတ်စိတ် ၃၂-ပါး၊ ရူပ-အရူပ ပဉ္စမဈာန်ဥပေက္ခာ သဟဂုတ်စိတ် ၁၅-ပါး၊ လောကုတ္တရာ ဥပေက္ခာသဟဂုတ်စိတ် ၈-ပါး အားဖြင့် ၅၅-ပါးသောစိတ်တို့နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် ဥပေက္ခာ မည်၏။

လက္ခဏာစသည်

သုခဝေဒနာ

- (က) ဣဋ္ဌဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံခေါ် ကောင်းသောအတွေ့ကို ခံစားခြင်း လက္ခဏာရှိ၏။
- (ခ) ယှဉ်ဖက်သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို တိုးပွားစေခြင်း၊ သန့်စွမ်းဖွံ့ထွားစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ကိုယ်၌ဖြစ်၍ သာယာအပ်သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ် အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) ကိုယ်အကြည်ရပ်ဟူသော ကာယိန္ဒြေလျှင် နီးသော အကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဒုက္ခဝေဒနာ

- (က) အနိဋ္ဌဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံခေါ် မကောင်းသောအတွေ့ကို ခံစားခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ယှဉ်ဖက်သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ညှိုးနွမ်းအားလျော့စေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ကိုယ်၌ဖြစ်၍ နှိပ်စက်တတ်သည့်အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- (ဃ) ကိုယ်အကြည်ရပ်ဟူသော ကာယိန္ဒြေလျှင် နီးသော အကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

သောမနဿဝေဒနာ

- (က) ဣဋ္ဌာရုံခေါ် အလိုရှိအပ်သောအာရုံကောင်းကို ခံစားခြင်း လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ဟုတ်သည်ဖြစ်စေ၊ မဟုတ်သည်ဖြစ်စေ အလိုရှိအပ်သောအခြင်းအရာ၊ ကောင်းသောအခြင်းအရာအားဖြင့် သုံးဆောင်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။

- (ဂ) စိတ်၌ဖြစ်၍ သာယာအပ်သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) ကိုယ်၊စိတ်၏ ငြိမ်းအေးမှုပဿဒွိလျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဒေါမနဿဝေဒနာ

- (က) အနိဋ္ဌာရုံခေါ် အလိုမရှိအပ်သောအာရုံကို ခံစားခြင်း လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ဟုတ်သည်ဖြစ်စေ၊ မဟုတ်သည်ဖြစ်စေ အလိုမရှိအပ်သောအခြင်းအရာ၊ မကောင်းသောအခြင်းအရာအားဖြင့် သုံးဆောင်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) စိတ်၌ဖြစ်လျက် နှိပ်စက်တတ်သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) ဟဒယဝတ္ထုလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဥပေက္ခာဝေဒနာ

- (က) မကောင်း၊မဆိုး အလယ်အလတ်သဘောရှိသော အာရုံကို ခံစားခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ယှဉ်ဖက်သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို မရွှင်မညှိုးစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) ငြိမ်သက်သောအဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) ပီတိကင်းသောစိတ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

(စဉ်းစား ၂၇၁-၂၇၂)

၅။ သညာက္ခန္ဓာ အကြောင်း

သညာက္ခန္ဓာ ဟူသည်

မှတ်သားခြင်း(သဉ္ဇာနန)လက္ခဏာရှိသော တရားအားလုံးကို ဉာဏ်ဖြင့် စုပေါင်း၍ သညာက္ခန္ဓာ(သညာအဖို့အစု)ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ “သဉ္ဇာနာတိ သဉ္ဇာနာတိတိ ခေါ အာရသော၊ တသ္မာ သညာတိ ဂုစ္စတိ= ငါ့ရှင် မှတ်သားတတ်၏။ မှတ်သားတတ်၏။ ထို့ကြောင့် သညာဟု ခေါ်ဆိုအပ်၏”ဟူသည်နှင့်အညီ မှတ်သားခြင်းလက္ခဏာဆိုသည်မှာလည်း သညာစေတသိက်ပင် ဖြစ်၏။

သညာ သုံးမျိုး

ထိုသညာသည် မှတ်သားခြင်းလက္ခဏာအားဖြင့် တစ်ပါးသာဖြစ်သော်လည်း ဇာတိဘေဒအားဖြင့် ကုသိုလ်သညာ၊ အကုသိုလ်သညာ၊ အဗျာကတသညာအားဖြင့် သုံးမျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် -

- (၁) ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး၌ရှိသော သညာသည် ‘ကုသိုလ်သညာ’ မည်၏။
- (၂) အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၌ရှိသော သညာသည် ‘အကုသိုလ်သညာ’ မည်၏။
- (၃) အဗျာကတစိတ် ၅၆-ပါး၌ရှိသော သညာသည် ‘အဗျာကတသညာ’ မည်၏။

လက္ခဏာစသည်

- (က) အာရုံကို မှတ်သားခြင်း လက္ခဏာရှိ၏။
 - (ခ) “ဤအရာသည် ယခင်က တွေ့ဖူးသောအရာ”ဟု တစ်ဖန်မှတ်မိခြင်း၏ အကြောင်းနိမိတ်ကိုပြုခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ဥပမာ-သစ်တုံးစသည်တို့ကို ရွှေ့ရုတ်သောသူတို့သည် သစ်တုံးစသည်တို့၌ အမှတ်အသားနိမိတ်ကို ပြုသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

- (ဂ) မှတ်ယူမိတိုင်းသော နိမိတ်၏အစွမ်းအားဖြင့် မြဲမြံစွာပြုသည့်အနေဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။ ဥပမာ- ဆင်ရုပ်ကိုပြသော သူကန်းကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။
- (ဃ) ထင်ပေါ်လာတိုင်းသော အာရုံလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။ ဥပမာ- မြက်ဖြင့်ပြုလုပ်ထားသော လူရုပ်ကို သမင်တို့သည် လူ-ဟုမှတ်ထင်ခြင်းကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ (စည်ဇ၊ ၂၇၃-၂၇၄)

၆။ သင်္ခါရက္ခန္ဓာ အကြောင်း

သင်္ခါရက္ခန္ဓာ ဟူသည်

ပြုလုပ်ခြင်း၊ ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း (အဘိသင်္ခရဏ) လက္ခဏာရှိသော တရားအားလုံးကို ဉာဏ်ဖြင့်စုပေါင်း၍ သင်္ခါရက္ခန္ဓာ (သင်္ခါရအဖို့အစု) ဟုခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ “သင်္ခတမဘိသင်္ခတကရောန္တိတိ ခေါ ဘိက္ခဝေ၊ တဿှာ သင်္ခါရတိ ဝုစ္စတိ= ရဟန်းတို့... အညီအညွတ်ပေါင်းစု၍ ပြုအပ်သောတရားကို စုပေါင်း၍ ပြုတတ်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် သင်္ခါရတို့ဟူ၍ ခေါ်ဆိုအပ်၏” ဟူသည်နှင့်အညီ ပြုလုပ်ခြင်း၊ ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း လက္ခဏာဆိုသည်မှာလည်း အစုပြုခြင်း၊ ပေါင်းစုပေးခြင်း (ရာသိကရဏလက္ခဏာ) ပင် ဖြစ်၏။ ထိုရာသိကရဏလက္ခဏာဆိုသည်မှာလည်း သင်္ခါရတို့ပင် ဖြစ်လေ၏။

လက္ခဏာစသည်

- (က) ပြုလုပ်ခြင်း (အဘိသင်္ခရဏ)၊ စုပေါင်းပေးခြင်း (ရာသိကရဏ) လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) စုပေါင်းအားထုတ်ခြင်း (အာယူဟန) ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) လှုပ်လှုပ်ရွရွ ကြောင့်ကြပြုသည့်အနေဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- (ဃ) ကြွင်းသော ခန္ဓာသုံးပါးအပေါင်းလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

သင်္ခါရ သုံးမျိုး

ထိုသင်္ခါရတို့သည် လက္ခဏာအားဖြင့် တစ်ပါးသာဖြစ်သော်လည်း ဇာတိဘေဒအားဖြင့် ကုသိုလ်သင်္ခါရ၊ အကုသိုလ်သင်္ခါရ၊ အဗျာကတသင်္ခါရအားဖြင့် သုံးမျိုးရှိ၏။ ထိုတွင်-

- (၁) ကုသိုလ်စိတ်၂၁-ပါး၌ရှိသော သင်္ခါရတို့သည် ‘ကုသိုလ်သင်္ခါရ’ မည်၏။
- (၂) အကုသိုလ်စိတ်၂၁-ပါး၌ရှိသော သင်္ခါရတို့သည် ‘အကုသိုလ်သင်္ခါရ’ မည်၏။
- (၃) အဗျာကတစိတ်၅၆-ပါး၌ရှိသော သင်္ခါရတို့သည် ‘အဗျာကတသင်္ခါရ’ မည်၏။

ကာမာဝစရ ပထမကုသိုလ်

သင်္ခါရ ၂-မျိုး

ကာမာဝစရ ပထမကုသိုလ်စိတ်၌ နိယတသင်္ခါရနှင့် အနိယတသင်္ခါရဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။

နိယတသင်္ခါရ ၃၁-ပါး

ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်၌ သရူပဘေဒအားဖြင့် ရေတွက်ထားသော သင်္ခါရ ၂၇-ပါး၊ ယေ ဝါ ပနက-မည်သော နိယတသင်္ခါရ ၄-ပါးအားဖြင့် ၃၁-ပါးသော သင်္ခါရတို့သည် မြဲသောကြောင့် နိယတသင်္ခါရတို့ မည်ပါသည်။

၂၇-ပါးတို့မှာ- ဖဿ၊ စေတနာ၊ ဝိတက်၊ ဝိစာရ၊ ဝီတိ၊ ဝီရိယ၊ ဇီဝိတ၊ သမာဓိ၊ သဒ္ဓါ၊ သတိ၊ ဟိရိ၊ ဩတ္တပ္ပ၊ အလောဘ၊ အဒေါသ၊ အမောဟ၊ ကာယပဿဒ္ဓိ၊ စိတ္တပဿဒ္ဓိ၊ ကာယလဟုတာ၊ စိတ္တလဟုတာ၊ ကာယမုဒုတာ၊ စိတ္တမုဒုတာ၊ ကာယကမ္မညတာ၊ စိတ္တကမ္မညတာ၊ ကာယပါဂုညတာ၊ စိတ္တပါဂုညတာ၊ ကာယုဇကတာ၊ စိတ္တုဇကတာ တို့ဖြစ်သည်။

၄-ပါးတို့မှာ ဆန္ဒ၊ အဓိမောက္ခ၊ မနသိကာရ၊ တတြဓမ္မတ္တတာ တို့ဖြစ်သည်။

အနိယတသင်္ခါရ ၅-ပါး

ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ ကာယဒုစ္စရိတ ဝိရတီ၊ ဝစီဒုစ္စရိတ ဝိရတီ၊ မိစ္ဆာဇီဝ ဝိရတီ တို့ဖြစ်သည်။ ဤ၅-ပါးသော အနိယတသင်္ခါရတို့သည် တစ်ရံတစ်ခါ၌သာ ဖြစ်ကုန်၏။ ဖြစ်လျှင်လည်း တစ်ပေါင်းတည်း အတူတကွ မဖြစ်ကြပေ။ တစ်ပါးချင်းစီသာ ဖြစ်ပေါ်လေ့ရှိ၏။

မှတ်ချက်။ အခြားသောကုသိုလ်စိတ်တို့၌လည်း မယှဉ်သင့်သောစေတသိက်တို့ကို နှုတ်ခြင်းဖြင့် အနိယတ၊ နိယတသင်္ခါရတို့ကို သိနိုင်သည်။

သင်္ခါရတို့၏ လက္ခဏာစသည်

ဖဿ

- မည်ပုံ - တွေ့ထိတတ်သောကြောင့် ဖဿ မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - တွေ့ထိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
ဖဿသည် ရုပ်တရားမဟုတ်၊ နာမ်တရားသာ ဖြစ်၏။ သို့သော် လည်း အာရုံ၌တွေ့ထိသော အခြင်းအရာအားဖြင့်သာလျှင် ဖြစ်ပေါ်၏။
- ကိစ္စ - ထိခိုက်တိုက်ဆိုင်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအားဖြင့် ထိငြိမ့်မှုမရှိသော်လည်း ရူပါရုံသည် စက္ခုပသာဒနှင့် ထိခိုက်မိခြင်းစသည်ကဲ့သို့ စိတ်နှင့်အာရုံကို ထိခိုက်တတ်၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - ဒွါရ၊အာရုံ၊ဝိညာဏ်ဟူသော သုံးပါးတို့ပေါင်းဆုံမိသည့်အနေဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
ဒွါရ၊အာရုံ၊ဝိညာဏ်သုံးပါးအပေါင်း၌ ပေါင်းဆုံမိခြင်းဟု ဆိုအပ်သော မိမိအကြောင်း၏အစွမ်းဖြင့် သိစေအပ်သည်၏အဖြစ်ကြောင့် ဒွါရ၊အာရုံ၊ဝိညာဏ်ဟူသော သုံးပါးအပေါင်း၏ ပေါင်းဆုံမိသည့် အနေဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ဖြစ်သည်။
- ပဒဋ္ဌာန် - ထင်ပေါ်သောအာရုံလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
ဖဿနှင့်သင့်လျော်သော နှလုံးသွင်းမှု(အာဝဇ္ဇန်း)နှင့် စက္ခုန္ဓြေ စသည်တို့က ပြုပြင်ပေးသောအာရုံ၌ အန္တရာယ်မရှိဘဲ ဧကန်ပင် ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ထင်ပေါ်လာသောအာရုံလျှင် နီးသောအကြောင်း ဖြစ်ရပါသည်။
- ဥပမာ - ဝေဒနာ၏တည်ရာဖြစ်သောကြောင့် အရေမရှိသောနွားနှင့် တူ၏။

စေတနာ

- မည်ပုံ - တိုက်တွန်းပေးတတ်သောကြောင့် စေတနာ မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - စေ့ဆော်တိုက်တွန်းခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - အားထုတ်ခြင်း၊ကြောင့်ကြပြုခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - စီမံသည့်အနေဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ဥပမာ - စေတနာသည် ကိုယ်တိုင်ကြောင့်ကြမှုရှိသည့် တပည့်ကြီးကဲ့သို့

မိမိကိစ္စ၊ သူတစ်ပါးကိစ္စတို့ကို ပြီးစီးအောင်ပြုလုပ်ပေးတတ်သည့် တပည့်ကြီး၊ လက်သမားဆရာကြီးတို့နှင့်တူ၏။
ထို့ပြင် အဆောတလျင် ပြုလုပ်သင့်သည့် လုပ်ငန်းကိစ္စတို့ကို အောက်မေ့ဆင်ခြင်ခြင်းစသည်တို့၌ ဤစေတနာသည် အတူဖြစ်ဖက် သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို အားထုတ်ပေးသည်၏အဖြစ်ဖြင့် မပြတ် ဖြစ်နေ၏။

ဝီရိယ

- မည်ပုံ - ရဲရင့်သည်၏အဖြစ်ကြောင့် ဝီရိယ မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - အားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - အတူဖြစ်ဖက်တရားတို့အား ထောက်ပံ့ပေးခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - မဆုတ်မနစ်သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - သံဝေဂ၊ ဝီရိယာရမ္မဝတ္ထုလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
မှတ်ချက်။ နည်းမှန်လမ်းမှန် အားထုတ်မှု လုံ့လဝီရိယသည် ပြီးပြည့်စုံခြင်းအားလုံးတို့၏ အခြေခံအကြောင်းရင်း ဖြစ်၏။ (သမ္မာ အာရဒ္ဓံ သဗ္ဗသမ္ပတ္တိနံ မူလံ ဟောတိ။)

ဇီဝိတ

- မည်ပုံ - ယှဉ်ဖက်တရားတို့၏ အသက်ရှင်ကြောင်းသဘောသည် ဇီဝိတ မည်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့် အသက်ရှင်တတ်သောသဘောသည် ဇီဝိတ မည်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့် အသက်ရှင်ခြင်းမျှသဘောသည်ပင် ဇီဝိတ မည်ပါသည်။
- မှတ်ချက်။ ဇီဝိတ၏ လက္ခဏာစသည်တို့ကို ရုပ်ဇီဝိတအတိုင်း မှတ်ပါ။ ဤဇီဝိတကား နာမ်ဇီဝိတ ဖြစ်၏။ ဤမျှသာ ထူးခြားပါသည်။

သမာဓိ

- မည်ပုံ - အာရုံ၌ စိတ်ကိုကောင်းစွာထားတတ်သော သဘောသည် သမာဓိမည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - အာရုံတစ်ပါးသို့ မရွေ့လျားခြင်း၊ မပျံ့လွင့်ခြင်း၊ ယှဉ်ဖက်တရားတို့ကို မပျံ့လွင့်စေခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ရေသည် ဆပ်ပြာမှုန့်ကို ပေါင်းစုလုံးခဲစေသကဲ့သို့ အတူဖြစ်ဖက်တရားတို့ကို ပေါင်းစုစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - ငြိမ်သက်သည့်အနေအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - သုခလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဥပမာ - လေငြိမ်ရာအရပ်၌ရှိသော မီးနှင့် တူ၏။

သဒ္ဓါ

- မည်ပုံ - ယှဉ်ဖက်တရားတို့၏ ကြည်လင်ကြောင်းဖြစ်သောတရားသည် သဒ္ဓါမည်ပါသည်။
တစ်နည်းအားဖြင့် ကြည်လင်တတ်၊ ယုံကြည်တတ်သောတရား သည် သဒ္ဓါမည်ပါသည်။
တစ်နည်းအားဖြင့် ကြည်လင်ခြင်း၊ ယုံကြည်ခြင်းမျှသည်ပင် သဒ္ဓါမည်၏။
- လက္ခဏာ - ရတနာသုံးတန်နှင့် ကံ၊ ကံ၏အကျိုးကို ယုံကြည်ခြင်း၊ သက်ဝင်၍ ကြံစည်ခြင်း၊ ယုံကြည်ဆုံးဖြတ်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ရေကိုကြည်လင်စေတတ်သော ပတ္တမြားရတနာကဲ့သို့ပင် ယှဉ်ဖက်တရားတို့ကို ကြည်လင်စေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် ရေကူးတတ်သူကဲ့သို့ပင် ယုံကြည်ဖွယ်၌ ပြေးဝင်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - မနောက်ကျသည့်အနေအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။
တစ်နည်းကား ယုံကြည်ဆုံးဖြတ်သည့်အနေအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - ယုံကြည်ဖွယ်ဝတ္ထုလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် သူတော်ကောင်းတရားကို နာရခြင်းအစရှိသော သောတာပတ္တိယင်္ဂလေးပါးလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

- ဥပမာ - လက်၊ ဥစ္စာ၊ မျိုးစေ့တို့နှင့် တူ၏။

သတိ

- မည်ပုံ - ယှဉ်ဖက်တရားတို့ကို အောက်မေ့ကြောင်း၊ အမှတ်ရကြောင်းသဘောသည် သတိမည်ပါသည်။
တစ်နည်းအားဖြင့် အမှတ်ရတတ်သောသဘောသည် သတိ မည်၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် အမှတ်ရခြင်းမျှသဘောသည် သတိ မည်၏။
- လက္ခဏာ - မိမိ၏အာရုံအဖြစ်မှ မပေါ်မထွက်စေခြင်း(အပိလာပန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - မမေ့စေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - အစောင့်အရှောက်အနေဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန်ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် အာရုံဆီသို့ ရှေးရှုပြုနေသည့်အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်းပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - ခိုင်မြဲသောအမှတ်သညာလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် ကာယအစရှိသော သတိပဋ္ဌာန်အာရုံလျှင် နီးသော အကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဥပမာ - တံခါးတိုင်ကြီး၊ တံခါးစောင့်နှင့် တူ၏။

ဟိရီ

- မည်ပုံ - ကာယဒုစရိုက်စသည်တို့မှ ရှက်တတ်သောကြောင့် ဟိရီ မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - မကောင်းမှုမှ စက်ဆုပ်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ရှက်တတ်သောအခြင်းအရာအားဖြင့် မကောင်းမှုတို့ကို မပြုခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - ရှက်တတ်သောအခြင်းအရာအားဖြင့် မကောင်းမှုတို့မှ တွန့်ဆုတ်သော အားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - မိမိကိုယ်ကို အလေးဂရုပြုခြင်းလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဥပမာ - အမျိုးကောင်းသမီးချွေးမနှင့် တူ၏။

ဩတ္တပ္ပ

- မည်ပုံ - ကာယဒုစရိုက်စသည်တို့မှ ကြောက်လန့်တတ်သောကြောင့် ဩတ္တပ္ပမည်၏။

- လက္ခဏာ - မကောင်းမှုမှ ကြောက်လန့်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကြောက်လန့်တတ်သောအခြင်းအရာအားဖြင့် မကောင်းမှုတို့ကို မပြုခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - ကြောက်လန့်တတ်သောအခြင်းအရာအားဖြင့် မကောင်းမှုတို့မှ တွန့်ဆုတ်သောအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - သူတစ်ပါးကို အလေးဂရုပြုခြင်းလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဥပမာ - ပြည့်တန်ဆာမနှင့် တူ၏။

အလောဘ

- မည်ပုံ - ယှဉ်ဖက်တရားတို့၏ မလိုချင်၊မမက်မောခြင်းသဘောသည် အလောဘ မည်ပါသည်။
တစ်နည်းအားဖြင့် မလိုချင်တတ်၊မမက်မောတတ်သောသဘောသည် အလောဘ မည်၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် မလိုချင်၊မမက်မောခြင်းသဘောမျှသည် အလောဘ မည်၏။
- လက္ခဏာ - အာရုံ၌ စိတ်၏ မလိုချင်၊မမက်မောခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် ကြာရွက်၌ ရေပေါက်သည် မကပ်ငြိသကဲ့သို့ မကပ်ငြိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကိလေသာမှလွတ်သော ရဟန္တာကဲ့သို့ ငါ့ဥစ္စာဟု စွဲလမ်းသော အားဖြင့် မသိမ်းပိုက်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - မငြိမတွယ်သည်၏အဖြစ်အားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဥပမာ - မစင်တွင်း၌ကျသောသူသည် မစင်၌မငြိမကပ်သကဲ့သို့ ဖြစ်၏။

အဒေါသ

- လက္ခဏာ - မကြမ်းတမ်းခြင်း၊ နူးညံ့ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် သူ့အလိုသို့လိုက်သော မိတ်ဆွေကဲ့သို့ မဆန့်ကျင် ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ရန်ငြိုးကိုပယ်ဖျောက်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် စန္ဒကူးသည် အပူကိုငြိမ်းစေသကဲ့သို့ ဒေါသအပူ ကို ငြိမ်းစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။

- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - လပြည့်ဝန်းကဲ့သို့ အေးချမ်းသည်၏အဖြစ်အားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်းပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

အမောဟ

- လက္ခဏာ - သဘောမှန်အတိုင်း ထိုးထွင်း၍သိခြင်း လက္ခဏာရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် ကျွမ်းကျင်သောလေးသမားက ပစ်လိုက်သော မြား၏ တည့်မတ်ခြင်းကဲ့သို့ မချွတ်မလွဲ ထိုးထွင်း၍သိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ဆီမီးကဲ့သို့ အာရုံကိုထင်လင်းစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - တောကျွမ်းသောလမ်းပြကဲ့သို့ တွေ့ဝေမှုကင်းသောအားဖြင့် ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။ (စည်၊ ၂၇၈-၂၈၅)

ပဿဒ္ဓိ

- မည်ပုံ - စေတသိက်အပေါင်းကိုယ်၏ ငြိမ်းအေးခြင်းသည် ကာယပဿဒ္ဓိ မည်၏။
ကာယ-ဟူသည်မှာ ဝေဒနာအစရှိသော နာမ်ခန္ဓာသုံးပါးအပေါင်းကို ခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။
- စိတ်၏ငြိမ်းအေးခြင်းသည် စိတ္တပဿဒ္ဓိ မည်၏။
- လက္ခဏာ - ဤစေတသိက်နှစ်ပါးအပေါင်းသည် ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ပူပန်ခြင်းကို ငြိမ်းအေးစေခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ပူပန်ခြင်းကို နှိမ်နင်းဖျက်ဆီးခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ပူပန်တုန်လှုပ်ခြင်းကင်း၍ အေးချမ်းသည်၏ အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်းပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - အေးငြိမ်းသောကိုယ်နှင့်စိတ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဆန့်ကျင် - ဥဒ္ဓစ္စအစရှိသော ကိလေသာတို့၏ဆန့်ကျင်ဘက် ဖြစ်သည်။

လဟုတာ

- မည်ပုံ - ကိုယ်၏ပေါ့သည်၏အဖြစ်သည် ကာယလဟုတာ မည်၏။ စိတ်၏ ပေါ့သည်၏အဖြစ်သည် စိတ္တလဟုတာ မည်၏။
- လက္ခဏာ - ဤစေတသိက်နှစ်ပါးအပေါင်းသည် ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ လေးလံ ထိုင်းမှိုင်းခြင်းကို ငြိမ်းစေခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

- ကိစ္စ - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ လေးလံထိုင်းမှိုင်းခြင်းကို နှိမ်နင်းဖျက်ဆီးခြင်း ကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ မန့်နွေးသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - ပေါ့ပါးသောကိုယ်နှင့်စိတ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဆန့်ကျင် - ထိနပ်၊မိဒ္ဓအစရှိသော ကိလေသာတို့၏ဆန့်ကျင်ဘက် ဖြစ်သည်။

မုဒုတာ

- မည်ပုံ - ကိုယ်၏နူးညံ့သည်၏အဖြစ်သည် ကာယမုဒုတာ မည်၏။
- စိတ်၏နူးညံ့သည်၏အဖြစ်သည် စိတ္တမုဒုတာ မည်၏။
- လက္ခဏာ - ဤစေတသိက်နှစ်ပါးအပေါင်းသည် ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ခက်ထန် တောင့်တင်းခြင်းကို ငြိမ်းစေခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ခက်ထန်တောင့်တင်းခြင်းကို နှိမ်နင်းဖျက်ဆီးခြင်း ကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - တစ်စုံတစ်ခုသောအာရုံ၌ မထိပါးသောအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - နူးညံ့သောကိုယ်နှင့်စိတ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဆန့်ကျင် - ဒိဋ္ဌိ၊မာနအစရှိသော ကိလေသာတို့၏ဆန့်ကျင်ဘက် ဖြစ်သည်။

ကမ္မညတာ

- မည်ပုံ - ကိုယ်၏အမှု၌ကောင်းသည်၏အဖြစ်၊ လျော်သည်၏အဖြစ်သည် ကာယကမ္မညတာ မည်၏။
- စိတ်၏အမှု၌ကောင်းသည်၏အဖြစ်၊ လျော်သည်၏အဖြစ်သည် စိတ္တ- ကမ္မညတာ မည်၏။
- လက္ခဏာ - ဤစေတသိက်နှစ်ပါးအပေါင်းသည် ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ အမှု၌ မကောင်းခြင်း၊ မလျော်ခြင်းကိုငြိမ်းစေခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ အမှု၌မကောင်းခြင်း၊မလျော်ခြင်းကို နှိမ်နင်း ဖျက်ဆီးခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ အာရုံပြုမှုပြည့်စုံခြင်း၊ကောင်းခြင်းကို ရှေးရှုဖြစ် စေတတ်ကုန်၏။

- ပဒဋ္ဌာန် - အမှု၌ကောင်းသော၊လျော်သောကိုယ်နှင့်စိတ်လျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဆန့်ကျင် - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏အမှု၌ မကောင်းခြင်း၊မလျော်ခြင်းကိုပြုတတ်သော ဆိုခဲ့ပြီးသည်မှကြွင်းသော နီဝရဏအစရှိသော အကုသိုလ် တရားများ ၏ဆန့်ကျင်ဘက် ဖြစ်သည်။

ပါဂုညတာ

- မည်ပုံ - ကိုယ်၏လေ့လာသန်စွမ်းခြင်း၊ ခံကျန်းခြင်းသည် ကာယပါဂုညတာ မည်၏။
- စိတ်၏လေ့လာသန်စွမ်းခြင်း၊ ခံကျန်းခြင်းသည် စိတ္တပါဂုညတာ မည်၏။
- လက္ခဏာ - ဤစေတသိက်နှစ်ပါးအပေါင်းသည် ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ကျန်းမာခြင်း လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ မကျန်းမာခြင်းကို နှိမ်နင်းဖျက်ဆီးခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - မကျန်းမာခြင်းဟူသော အပြစ်ကင်းသောအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်းပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - ကျန်းမာသန်စွမ်းသောကိုယ်နှင့်စိတ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဆန့်ကျင် - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ မကျန်းမာခြင်းကိုပြုတတ်သော မယုံကြည်ခြင်း အစရှိကုန်သော အကုသိုလ်တရားတို့၏ဆန့်ကျင်ဘက် ဖြစ်သည်။

ဥဇုကတာ

- မည်ပုံ - ကိုယ်၏ဖြောင့်မတ်သည်၏အဖြစ်သည် ကာယဥဇုကတာ မည်၏။
- စိတ်၏ဖြောင့်မတ်သည်၏အဖြစ်သည် စိတ္တဥဇုကတာ မည်၏။
- လက္ခဏာ - ဤစေတသိက်နှစ်ပါးအပေါင်းသည် ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ဖြောင့်မတ် ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ကောက်ကျစ်ခြင်းကို နှိမ်နင်းဖျက်ဆီးခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပဋ္ဌာန် - အကောက်အကျစ်ကင်းသောအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ပဒဋ္ဌာန် - ပြောမတ်သောကိုယ်နှင့်စိတ်လျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
 ဆန့်ကျင် - ကိုယ်နှင့်စိတ်တို့၏ ကောက်ကျစ်ခြင်းကိုပြုတတ်သော မာယာ၊
 သာဠေယျအစရှိသော အကုသိုလ်တရားတို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်
 ဖြစ်သည်။

ဆန္ဒ

လက္ခဏာ - ပြုလိုခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
 ကိစ္စ - အာရုံကို ရှာဖွေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
 ပစ္စုပ္ပန် - အာရုံကို အလိုရှိသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း
 ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 ပဒဋ္ဌာန် - အလိုရှိသောအာရုံလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
 ဥပမာ - လက်ဆန်ခြင်းနှင့် တူ၏။

အဓိမောက္ခ

မည်ပုံ - အာရုံကိုဆုံးဖြတ်ခြင်းသည် အဓိမောက္ခ မည်၏။
 လက္ခဏာ - အာရုံကိုဆုံးဖြတ်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
 ကိစ္စ - မဆုံးဖြတ်နိုင်ခြင်း၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ကိစ္စ ရှိ၏။
 ပစ္စုပ္ပန် - ဆုံးဖြတ်သောတရားဟု ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 ပဒဋ္ဌာန် - ဆုံးဖြတ်အပ်သောအာရုံတရားလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
 ဥပမာ - တံခါးတိုင်နှင့်တူ၏။

မနသိကာရ

မည်ပုံ - စိတ်၌ပြုခြင်း၊ စိတ်၌ထားခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်းသည် မနသိကာရ
 မည်၏။
 လက္ခဏာ - ယှဉ်ဖက်တရားတို့ကို အာရုံဆီသို့ သွားစေခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
 ကိစ္စ - ယှဉ်ဖက်တရားတို့ကို အာရုံ၌ယှဉ်စေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
 ပစ္စုပ္ပန် - အာရုံသို့ရှေးရှုပြုနေသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း
 ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 ပဒဋ္ဌာန် - အာရုံလျှင် နီးသောအကြောင်း ပဒဋ္ဌာန်ရှိ၏။
 ဥပမာ - ရထားထိန်းနှင့် တူ၏။

ပဋိပါဒကသုံးမျိုး

(၁) အာရမ္မဏပဋိပါဒက = အာရုံကိုစီရင်တတ်၊ သွားစေတတ်သော မနသိကာရ၊
 အာရမ္မဏပဋိပါဒကအရ မနသိကာရစေတသိက်
 ကို အရကောက်ရမည်။
 (၂) ဝီထိပဋိပါဒက = ဝီထိစိတ်အစဉ်ကို စီရင်တတ်၊ ဖြစ်စေတတ်သော
 မနသိကာရ၊
 ဝီထိပဋိပါဒကအရ ပဉ္စဒွါရာပဇ္ဇန်းကို အရကောက်
 ရမည်။
 (၃) ဇေနပဋိပါဒက = ဇောကိုစီရင်တတ်၊ ဖြစ်စေတတ်သော မနသိကာရ၊
 ဇေနပဋိပါဒကအရ မနောဒွါရာပဇ္ဇန်းကို အရကောက်
 ရမည်။
 မှတ်ချက်။ ဤနေရာ၌ အာရမ္မဏပဋိပါဒကခေါ်
 မနသိကာရစေတသိက်ကိုသာ အလို
 ရှိအပ်၏။

တတြမဇ္ဈတ္တတာ

မည်ပုံ - ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက် စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့၌ အလယ်အလတ်
 သဘောရှိသည်၏အဖြစ်သည် တတြမဇ္ဈတ္တတာ မည်၏။
 လက္ခဏာ - စိတ်၊ စေတသိက်တို့ကို ညီညီမျှမျှဖြစ်စေခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
 ကိစ္စ - အယုတ်၊ အလွန်ကိုတားမြစ်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
 တစ်နည်းအားဖြင့် တစ်ဖက်သတ်လိုက်ခြင်းကို တားမြစ်ခြင်းကိစ္စ
 ရှိ၏။
 ပစ္စုပ္ပန် - အလယ်အလတ်သဘောရှိသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း
 ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
 ဥပမာ - စိတ်၊ စေတသိက်တို့ကို လျစ်လျူရှုသည်၏အဖြစ်ဖြင့် အညီအမျှသွား
 နေသော အာဇာနည်မြင်းတို့ကို လျစ်လျူရှုနေသော ရထားထိန်း
 နှင့်တူ၏။ (စည်၊ ၂၈၆-၂၉၂)

ကရုဏာနှင့်မုဒိတာ မှတ်ဖွယ်

ကရုဏာနှင့်မုဒိတာတို့၏ လက္ခဏာစသည်ကို ဗြဟ္မဝိဟာရနိဒ္ဒေသ၌ ဆိုခဲ့
 သည့်အတိုင်း မှတ်ရမည်။ ဗြဟ္မဝိဟာရနိဒ္ဒေသ၌ဆိုခဲ့သော ကရုဏာနှင့်မုဒိတာ

တို့သည် အပ္ပနာဈာန်သို့ရောက်ပုံကို ရည်ရွယ်၍ဆိုသော ရူပါဝစရတရားများ ဖြစ်၏။
ဤဓန္တန်ဒေသ၌ဆိုသော ကရုဏာနှင့်မုဒိတာတို့သည် ကာမာဝစရတရားများ ဖြစ်၏။
ဤမျှသာ ထူးခြားပါသည်။

မေတ္တာနှင့်ဥပေက္ခာတို့ကို အနိယတသင်္ခါရ၌
မထည့်သင့်ပုံ

အချို့သောကေစိဆရာတို့က မေတ္တာနှင့်ဥပေက္ခာကို အနိယတသင်္ခါရ
(စေတသိက်)ဟု ဆိုကြ၏။ ထိုအဆိုသည် မသင့်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်
မေတ္တာအရ အဒေါသစေတသိက်ကို အရကောက်ပြီး ဥပေက္ခာအရ တဩမဇ္ဈတ္တတာ
စေတသိက်ကို အရကောက်ထားပြီးဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ (ဧည့်၊ ၂၉၂)

ဝိရတိသုံးပါး

- လက္ခဏာ - ကာယဒုစရိုက်အစရှိသော ဝတ္ထုတို့ကို မလွန်ကျူးခြင်း(အဝီတိက္ကမ)
လက္ခဏာ ရှိ၏။
အဝီတိက္ကမ=မလွန်ကျူးခြင်းဟူသည် အမဒ္ဒန=မနင်းနယ်ခြင်းကို
ဆိုလို၏။
- ကိစ္စ - ကာယဒုစရိုက်အစရှိသောဝတ္ထုမှ တွန့်ဆုတ်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - ဒုစရိုက်တို့ကို မပြုခြင်းသဘောဟု ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန်
ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - သဒ္ဓါ၊ သတိ၊ ဟိရီ၊ ဩတ္တပ္ပ၊ အပ္ပိစ္ဆတာ အစရှိသောဂုဏ်တို့လျှင် နီး
သောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။ (မကောင်းမှုကို ပြုလုပ်ခြင်းမှ စိတ်
၏ မျက်နှာလွဲခြင်းသဘောများ ဖြစ်ကြသည်ဟု မှတ်အပ်၏။)
(ဧည့်၊ ၂၉၃)

လောဘမူ ပထမအကုသိုလ်စိတ်၌ယှဉ်သော
သင်္ခါရ ၁၇-ပါး

လောဘမူ ပထမအကုသိုလ်စိတ်၌ ယှဉ်သောသင်္ခါရတို့မှာ ဓမ္မသင်္ဂဏီ
ပါဠိတော်၌ သရူပဘောဒအားဖြင့် ရေတွက်ထားသောသင်္ခါရ ၁၃-ပါးနှင့် ယေ
ဝါ ပနက အမည်ရသောသင်္ခါရ ၄-ပါးအားဖြင့် သင်္ခါရ ၁၇-ပါး ဖြစ်ပါသည်။

နိယတသင်္ခါရ ၁၃-ပါး ဖဿ၊ စေတနာ၊ ဝိတက်၊ ဝိစာရ၊ ဝီတိ၊ ဝီရိယ၊
ဇီဝိတ၊ သမာဓိ၊ အဟိရိက၊ အနောတ္တပ္ပ၊ လောဘ၊
မောဟ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ တို့ဖြစ်သည်။

ယေ ဝါ ပနက သင်္ခါရ ၄-ပါး ဆန္ဒ၊ အဓိမောက္ခ၊ ဥဒ္ဓစ္စ၊ မနသိကာရ တို့ဖြစ်သည်။

မှတ်ချက်။ လောဘမူ ဒုတိယစိတ်စသည်တို့ကိုလည်း စေတသိက်ပိုင်း
သင်္ဂဟနည်း စေတသိက်ယှဉ်အတိုင်း ယှဉ်သွားပါ။

ဒေါသမူ ပထမအကုသိုလ်စိတ်၌ယှဉ်သော
သင်္ခါရ ၁၈-ပါး

ဒေါသမူ ပထမအကုသိုလ်စိတ်၌ ယှဉ်သောသင်္ခါရတို့မှာ ဓမ္မသင်္ဂဏီ
ပါဠိတော်၌ သရူပဘောဒအားဖြင့် ရေတွက်ထားသောသင်္ခါရ ၁၁-ပါးနှင့် ယေ
ဝါ ပနက အမည်ရသောသင်္ခါရ ၄-ပါး၊ အနိယတသင်္ခါရ ၃-ပါးအားဖြင့် သင်္ခါရ
၁၈-ပါး ဖြစ်ပါသည်။

နိယတသင်္ခါရ ၁၁-ပါး ဖဿ၊ စေတနာ၊ ဝိတက်၊ ဝိစာရ၊ ဝီရိယ၊
ဇီဝိတ၊ သမာဓိ၊ အဟိရိက၊ အနောတ္တပ္ပ၊
ဒေါသ၊ မောဟ တို့ဖြစ်သည်။

ယေ ဝါ ပနက သင်္ခါရ ၄-ပါး ဆန္ဒ၊ အဓိမောက္ခ၊ ဥဒ္ဓစ္စ၊ မနသိကာရ တို့ဖြစ်သည်။
အနိယတသင်္ခါရ ၃-ပါး ဣဿာ၊ မစ္ဆရိယ၊ ကုက္ကစ္စ တို့ဖြစ်သည်။

မှတ်ချက်။ ဒေါသမူ ဒုတိယစိတ်ကိုလည်း စေတသိက်ပိုင်း သင်္ဂဟနည်း
စေတသိက်ယှဉ်အတိုင်း ထိနု၊ မိဒ္ဓန္တရပါးကိုထည့်၍ ရေတွက်ပါ။

မောဟမူ ပထမအကုသိုလ်စိတ်၌ယှဉ်သော
သင်္ခါရ ၁၃-ပါး

မောဟမူ ပထမအကုသိုလ်စိတ်(ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂုတ်)၌ယှဉ်သော သင်္ခါရ
တို့မှာ ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်၌ သရူပဘောဒအားဖြင့် ရေတွက်ထားသောသင်္ခါရ
၁၁-ပါးနှင့် ယေ ဝါ ပနက အမည်ရသောသင်္ခါရ ၂-ပါးအားဖြင့် သင်္ခါရ ၁၃-
ပါး ဖြစ်ပါသည်။

နိယတသင်္ခါရ ၁၁-ပါး ဖဿ၊ စေတနာ၊ ဝိတက်၊ ဝိစာရ၊ ဝီရိယ၊
ဇီဝိတ၊ စိတ္တဋ္ဌိတိ၊ အဟိရိက၊ အနောတ္တပ္ပ၊
မောဟ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ တို့ဖြစ်သည်။

ယေ ဝါ ပနကသင်္ခါရ ၂-ပါး ဥဒ္ဓစ္စ၊ မနသိကာရ တို့ဖြစ်သည်။

မှတ်ချက်။ -မောဟမူ ဒုတိယစိတ်(ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်)၌ နိယတသင်္ခါရတို့တွင်
ဝိစိကိစ္ဆာအစား အဓိမောက္ခကိုထည့်၍ ၁၃-ပါးပင် ဖြစ်၏။
-မောဟမူ ပထမစိတ်၌ ဝိစိကိစ္ဆာရှိနေ၍ သမာဓိသည် အားနည်း
သဖြင့် စိတ္တဋ္ဌိတိ(အားနည်းသောသမာဓိ)ဟုဆိုထားခြင်း ဖြစ်၏။
ဒုတိယစိတ်၌ ဝိစိကိစ္ဆာမရှိတော့သဖြင့် အဓိမောက္ခကို အဖော်ရ
သောကြောင့် သမာဓိသည် ပြန်လည်၍ အားကောင်းလာ၏။
ထို့ကြောင့် သမာဓိ(အားကောင်းသောသမာဓိ)ကို ပြန်ထည့်ပါ။

အကုသိုလ်သင်္ခါရတို့၏ လက္ခဏာစသည်

အဟိရိက

မည်ပုံ - မရှက်တတ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ ဖြစ်ကြောင်းသဘောသည် အဟိရိက
မည်ပါသည်။
လက္ခဏာ - ကာယဒုစရိုက်စသည်တို့ကို မစက်ဆုပ်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် မရှက်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

အနောတ္တပ္ပ

မည်ပုံ - မကြောက်တတ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ ဖြစ်ကြောင်းသဘောသည် အနောတ္တပ္ပ
မည်ပါသည်။
လက္ခဏာ - ကာယဒုစရိုက်စသည်တို့ကို မကြောက်ရွံ့ခြင်း(အသာရစ္ဆ)လက္ခဏာ
ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် မထိတ်လန့်ခြင်း(အနုတ္တာသ)လက္ခဏာ ရှိ၏။

မှတ်ချက်။ အဟိရိကနှင့်အနောတ္တပ္ပတို့၏ ကြွင်းသောကိစ္စစသည်တို့ကို ဟိရိ၊
ဩတ္တပ္ပ၏ ကိစ္စစသည်ကဲ့သို့ အပြန်အားဖြင့် မှတ်သားရမည်။

လောဘ

မည်ပုံ - လိုချင်မက်မောကြောင်းသဘောတရားသည် လောဘမည်၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် မိမိကိုယ်တိုင် လိုချင်မက်မောတတ်သောကြောင့်
လောဘ မည်ပါသည်။
တစ်နည်းအားဖြင့် လိုချင်မက်မောခြင်းသဘောမျှသည်ပင် လောဘ
မည်ပါသည်။

လက္ခဏာ - မျောက်နှံစေးကဲ့သို့ အာရုံကို သိမ်းယူခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
ကိစ္စ - အိုးကင်းပူ၌ ပစ်ချအပ်သောသားတစ်ကဲ့သို့ အာရုံ၌ ရှေးရှုကပ်ငြိခြင်း
ကိစ္စ ရှိ၏။

ပစ္စုပ္ပန် - ဆီ၊မင်စသည်စွန်းပေသကဲ့သို့ သံယောဇဉ်ချည်တိုင်ဟုဆိုအပ်သော
အာရုံတို့၌ သာယာဖွယ်ဟု မှတ်ထင်လျက် မစွန့်မလွှတ်မြဲမြဲစွာ
စွဲယူခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

ပဒဋ္ဌာန် - တဏှာမြစ်ရေအယဉ်အဖြစ် တိုးပွားလာသော မြစ်ရေအယဉ်သည်
မဟာသမုဒ္ဒရာသို့ ဆောင်ယူသွားသကဲ့သို့ အပါယ်သို့သာလျှင်
ဆောင်ယူသွားခြင်းဟူသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
(ရေစီးသန်သော မြစ်ရေအယဉ်အပေါ်သို့ ကျရောက်လာသောအရာ
ဝတ္ထုမှန်သမျှသည် သမုဒ္ဒရာသို့သာ ရောက်သွားသကဲ့သို့ ထို့အတူ
တဏှာမြစ်ရေအယဉ်ဖြင့် တိုက်စားခံရသော သတ္တဝါတို့သည်လည်း
အပါယ်သို့သာ ရောက်သွား၏-ဟုမှတ်ရမည်။)

မောဟ

မည်ပုံ - တွေဝေကြောင်းသဘောတရားသည် မောဟမည်၏။ တစ်နည်း
မိမိကိုယ်တိုင် တွေဝေတတ်သောကြောင့် မောဟ မည်၏။ တစ်နည်း
တွေဝေခြင်းသဘောမျှသည်ပင် မောဟ မည်၏။

လက္ခဏာ - စိတ်၏ ဉာဏ်အမြင်ကန်းခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် အမှန်ကိုမသိခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

ကိစ္စ - ထိုးထွင်း၍မသိစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။ တစ်နည်းအားဖြင့် အာရုံ၏သဘော
မှန်ကို ဖုံးကွယ်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။

ပစ္စုပ္ပန် - အမှန်မသိ မှားသောအားဖြင့်သိခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်း

ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် ဉာဏ်အမြင်ကန်းအောင်ပြုခြင်းလျှင် ဉာဏ်အား
ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

- ပဒဋ္ဌာန် - အယောနိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- မူလ - အကုသိုလ်တရားမှန်သမျှ၏ ဖြစ်ကြောင်းအရင်းမူလ ဖြစ်၏။
(အကုသိုလ်တရားအားလုံး၏ အခြေခံအမြစ်-ဟု မှတ်ရမည်။)

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ

- မည်ပုံ - မှားမှားယွင်းယွင်း ရှုမြင်ခြင်းသဘောတရားသည် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ မည်၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် မိမိကိုယ်တိုင် မှားယွင်းစွာမြင်တတ်သောကြောင့်
မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ မည်ပါသည်။
တစ်နည်းအားဖြင့် မှားယွင်းစွာ ရှုမြင်ခြင်းသဘောမျှသည်ပင် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ
မည်ပါသည်။

- လက္ခဏာ - မသင့်သောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - မှားယွင်းစွာသုံးသပ်ခြင်း အပရာမာသကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - မှားသောအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း
ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - အရိယာတို့ကို မဖူးမမြင်လိုခြင်းစသော နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန်
ရှိ၏။ (အကြီးဆုံးအပြစ်ဟု မှတ်ရမည်။)

ဥဒ္ဓစ္စ

- မည်ပုံ - အာရုံ၌ စမ္ပုဒ်စိုက်နိုင်ဘဲ တုန်လှုပ်တတ်သည်၏အဖြစ်သည် ဥဒ္ဓစ္စ
မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - လေတိုက်ခတ်သောကြောင့် လှုပ်နေသောရေကဲ့သို့ မငြိမ်မသက်
ဖြစ်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - လေတိုက်သောတံခွန်ကဲ့သို့ လှုပ်ရှားခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - ကျောက်ခဲဖြင့် ပုတ်ခတ်အပ်သောကြောင့် ဝန်းကျင်အနှံ့ပျံ့တက်သော
ပြာကဲ့သို့ ထက်ဝန်းကျင်လည်သည်၏အဖြစ်လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှု
ထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - စိတ်၏ မငြိမ်သက်သောအားဖြင့် မသင့်မလျော်နှလုံးသွင်းခြင်း အယော-
နိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
(စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းသဘော-ဟု မှတ်ရမည်။) (စဉ်း ၁၇၊ ၂၉၆-၂၉၉)

ထိန

- မည်ပုံ - တွန့်ဆုတ်ခြင်း၊ ပျင်းရိခြင်းသဘောသည် ထိန မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - အားထုတ်မှုကင်းခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - လုံ့လဝီရိယကို ပယ်ဖျောက်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - တွန့်ဆုတ်ခြင်းသဘောဟု ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - အယောနိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

မိဒ္ဓ

- မည်ပုံ - မစွမ်းနိုင်ခြင်း၊ ပင်ပန်းခြင်းအလိုအားဖြင့် ထိုင်းမှိုင်းခြင်း၊ ငေးငိုင်ခြင်း
သဘောသည် မိဒ္ဓ မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - အမှု၌မစွေ့မကောင်းခြင်း၊ မလျော်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ဝိညာဏ်ဒွါရတို့ကို ပိတ်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - တွန့်ဆုတ်သည်၏အဖြစ်လျှင် ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် မှိုနိုးခြင်း၊ ငိုက်ခြင်းကိုဖြစ်စေခြင်း ပစ္စုပ္ပန်ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - အယောနိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ထိန၊ မိဒ္ဓ ထူးခြားချက်

အားထုတ်ခြင်းမရှိဘဲ တွန့်ဆုတ်ခြင်း၊ ပျင်းရိခြင်းသဘောသည် ထိန၏
သဘော ဖြစ်၏။ စွမ်းဆောင်နိုင်မှုကင်းလျက် ပင်ပန်းခြင်းသဘောသည် မိဒ္ဓ၏
သဘော ဖြစ်၏။ ဤသို့ထူးပါသည်။

ထိန၊ မိဒ္ဓနှစ်ပါးလုံးပင် ကုသိုလ်ရေးအလုပ်၌ မပျော်ရွှင်ခြင်း၊ ကိုယ်လက်
တို့ကို တဆန့်တငင်ငင်ရှိခြင်းစသည်၌ တူညီ၏။ မသင့်မတင့်နှလုံးသွင်းခြင်းဟု
ဆိုအပ်သော အယောနိသောမနသိကာရသည် ထိန၊ မိဒ္ဓဖြစ်ခြင်း၏ နီးကပ်သော
အကြောင်းတရားဖြစ်၏။

မာန

- လက္ခဏာ - ထောင်လွှားတက်ကြွခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ကိုယ့်ကိုယ်ကို ချီးမြှောက်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - အလံတံခွန်ကဲ့သို့ မြင့်တက်ပလွှားလိုသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်အား
ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - ဒိဋ္ဌိဝိပုယုတ်လောဘလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
(ရူးသွပ်ခြင်းကဲ့သို့၊ သူရူးနှင့်တူ၏ဟု မှတ်ရမည်။)

ဒေါသ

- မည်ပုံ - ဖျက်ဆီးကြောင်းသဘောသည် ဒေါသ မည်၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် မိမိကိုယ်တိုင် ဖျက်ဆီးတတ်သောကြောင့် ဒေါသ မည်၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ပြစ်မှားခြင်းသဘောမျှသည်ပင်လျှင် ဒေါသ မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - ထိပ်ပုတ်ခံရသော မြွေဆိုးမြွေဟောက်ကဲ့သို့ အမျက်ထွက်ခြင်း၊ ကြမ်းတမ်းခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - မိမိဖြစ်ပုံအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အနိဋ္ဌရုပ်ကိုဖြစ်စေသောအားဖြင့် လည်းကောင်း ဖောက်ပြန်၍ပျံ့နှံ့စေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။ အဆိပ်မိ၍ အဆိပ်ပျံ့နှံ့ခြင်းနှင့်တူ၏။
တစ်နည်းအားဖြင့် တောမီးလောင်သကဲ့သို့ မိမိ၏မိရာရုပ်ကို လောင်ကျွမ်းစေခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - မိမိကိုလည်းကောင်း၊ သူတစ်ပါးကိုလည်းကောင်း ဖျက်ဆီးတတ်သည့်အနေအားဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - အခွင့်အရေးရသော ရန်သူပမာ ရန်ငြိုးဖွဲ့ကြောင်း အာသာတဝတ္ထုလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။
- ဥပမာ - အဆိပ်နှင့်ရောထားသော ကျင်ငယ်ရေပုပ်နှင့် တူ၏။

ဣဿာ

- မည်ပုံ - ငြူစူခြင်းသည် ဣဿာ မည်၏။
- လက္ခဏာ - သူတစ်ပါး၏ စည်းစိမ်ချမ်းသာကို ငြူစူခြင်း၊ မနာလိုခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - သူတစ်ပါးစည်းစိမ်ချမ်းသာတို့၌ မပျော်ရွှင်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - သူတစ်ပါးစည်းစိမ်ချမ်းသာတို့မှ မျက်နှာလွှဲသောအားဖြင့် ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - သူတစ်ပါးစည်းစိမ်ချမ်းသာလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။ (သံယောဇဉ်ကြိုးတစ်ချောင်းဟု မှတ်ရမည်။)

မစ္ဆရိယ

- မည်ပုံ - ဝန်တိုခြင်းသည် မစ္ဆရိယ မည်၏။

- လက္ခဏာ - ရပြီးသောစည်းစိမ်ဥစ္စာကိုဖြစ်စေ၊ ရလတ္တံ့သောစည်းစိမ်ဥစ္စာကို ဖြစ်စေ လျှို့ဝှက်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - မိမိစည်းစိမ်တို့နှင့်ပတ်သက်၍ သူတစ်ပါးနှင့်ဆက်စပ်လာမှုကို သည်းမခံနိုင်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - မိမိ၏စည်းစိမ်တို့ကို သူတစ်ပါးနှင့်ဆက်စပ်ခြင်းကို မနှစ်သက်သော အားဖြင့် တွန့်တိုခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။ တစ်နည်းအားဖြင့် ခါးစပ်သောအခြင်းအရာဖြစ်ခြင်းလျှင် ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - မိမိ၏ စည်းစိမ်ချမ်းသာလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။ (စိတ်၏မလှပပ ဖောက်ပြန်ခြင်းသဘော၊ စိတ်ထားညံ့ခြင်းသဘော ဟု မှတ်ရမည်။)

ကုက္ကစ္စ

- မည်ပုံ - ကု + ကတ = ကုကတ (ကု=စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သော + ကတ= ပြုလုပ်အပ်သောအမှု၊ ကုကတ=စက်ဆုပ်ဖွယ်ပြုလုပ်အပ်သောအမှု)
- ပြုလုပ်ပြီးသော ဒုစရိုက်၊ မပြုလုပ်မိလိုက်သော သုစရိုက်ဟုဆိုအပ်သောအမှုတို့ကို အာရုံပြု၍ ရွံရှာစက်ဆုပ်သဖြင့် နှလုံးမသာမယာသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၏ဖြစ်ခြင်း(နောင်တရခြင်း)သည် ကုက္ကစ္စ မည်ပါသည်။
- လက္ခဏာ - နောင်တ တစ်ဖန်ပူပန်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။
- ကိစ္စ - ပြုလုပ်ပြီးသော ဒုစရိုက်မကောင်းမှု၊ မပြုလုပ်မိလိုက်သော သုစရိုက်ကောင်းမှုလုပ်ငန်းတို့ကို ပြန်လည်အောက်မေ့လျက် စိုးရိမ်ပူပန်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။
- ပစ္စုပ္ပန် - နှလုံးမသာမယာသည့်အနေဖြင့် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်းပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။
- ပဒဋ္ဌာန် - ပြုလုပ်ပြီးသောမကောင်းမှု၊ မပြုလုပ်မိလိုက်သောကောင်းမှုလျှင် နီးသော အကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။ (ကျွန်၏အဖြစ်ကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။)

ဝိစိကိစ္ဆာ

- မည်ပုံ - ဝိ + စိကိစ္ဆာ=ဝိစိကိစ္ဆာ (ဝိ=ကင်းသော+စိကိစ္ဆာ=ကုစားခြင်း) ကင်းသော ကုစားခြင်းရှိသောသဘောသည် (ဝါ)ကုစားရန်

ခဲယဉ်းသောသဘောသည် ဝိစိကိစ္ဆာ မည်ပါသည်။

လက္ခဏာ - ဘုရားအစရှိသည်တို့၌ ယုံမှားခြင်းလက္ခဏာ ရှိ၏။

ကိစ္စ - တုန်လှုပ်ခြင်းကိစ္စ ရှိ၏။

ပစ္စုပဋ္ဌာန် - မဆုံးဖြတ်နိုင်ခြင်း၊ နှလုံးနှစ်ခွဖြစ်ခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် အာရုံ၌ စကန်မဟုတ်သည့်သဘောကို ယူခြင်းလျှင် ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ပဒဋ္ဌာန် - ယုံမှားသံသယကို ဖြစ်စေတတ်သော မသင့်မတင့်သောအားဖြင့် နှလုံး သွင်းခြင်း အယောနိသောမနသိကာရလျှင် နီးသောအကြောင်းပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။

(အကျင့်ပဋိပတ်၏ အန္တရာယ်ကို ဖြစ်စေတတ်သောတရားဟု မှတ်အပ်၏။) (စဉ်းစာ ၃၀၀-၃၀၅)

၇။ ခန္ဓာငါးပါးကို အတိတ်စသည်ဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

မြတ်ဗုဒ္ဓ အကျယ်ဟောတော်မူပုံ

- ၁။ “ယံကိဉ္စိ ရူပံ အတိတာနာဂတပစ္စုပ္ပန် အဇ္ဈတ္တံ ဝါ ဗဟိဒ္ဓါ ဝါ ဩဠာရိကံ ဝါ သုခုမံ ဝါ ဟိနံ ဝါ ပဏီတံ ဝါ ဒူရေ ဝါ သန္တိကေ ဝါ၊ တဒေကဇ္ဈံ အဘိသံယူဟိတွာ အဘိသမ္ဘိပိတွာ အယံ ဂုစ္စတိ ရူပက္ခန္ဓော။”
- “အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဩဠာရိက၊ သုခုမ၊ ဟိန၊ ပဏီတ၊ ဒူရေ၊ သန္တိကေလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောရုပ်သည် ရှိ၏။ ထို အလုံးစုံသောရုပ်ကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍ ဤရုပ်အပေါင်းကို ရူပက္ခန္ဓာ ဟု ဆိုအပ်၏။”
- ၂။ “ယာ ကာစိ ဝေဒနာ ... (ပ) ... အယံ ဂုစ္စတိ ဝေဒနက္ခန္ဓော။”
- “အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဩဠာရိက၊ သုခုမ၊ ဟိန၊ ပဏီတ၊ ဒူရေ၊ သန္တိကေလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောဝေဒနာသည် ရှိ၏။ ထို အလုံးစုံသောဝေဒနာကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍ ဤဝေဒနာအပေါင်းကို ဝေဒနက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။”
- ၃။ “ယာ ကာစိ သညာ ... (ပ) ... အယံ ဂုစ္စတိ သညာက္ခန္ဓော။”
- “အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဩဠာရိက၊ သုခုမ၊ ဟိန၊ ပဏီတ၊ ဒူရေ၊ သန္တိကေလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောသညာသည် ရှိ၏။ ထို အလုံးစုံသောသညာကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍ ဤသညာအပေါင်းကို သညာက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။”

၄။ “ယေ ကေစိ သင်္ခါရာ ... (ပ) ... အယံ ဂုစ္စတိ သင်္ခါရက္ခန္ဓော။”
 “အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဩဠာရိက၊ သုခုမ၊ ဟိန၊ ပဏီတ၊ ဒူရေ၊ သန္တိကေလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောသင်္ခါရတို့သည် ရှိ၏။ ထို အလုံးစုံသောသင်္ခါရတို့ကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍ ဤသင်္ခါရအပေါင်းကို သင်္ခါရက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။”

၅။ “ယံ ကိဉ္စိ ဝိညာဏံ ... (ပ) ... အယံ ဂုစ္စတိ ဝိညာဏက္ခန္ဓော။”
 “အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဩဠာရိက၊ သုခုမ၊ ဟိန၊ ပဏီတ၊ ဒူရေ၊ သန္တိကေလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောဝိညာဏ်စိတ်သည် ရှိ၏။ ထို အလုံးစုံသောဝိညာဏ်စိတ်ကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍ ဤဝိညာဏ်စိတ်အပေါင်းကို ဝိညာဏက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။” (စဉ်း၃။ ၃၀၈-၃၀၉)

ရူပက္ခန္ဓာကို အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်ဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

ရုပ်သည် အဒ္ဓါ(အခွန်)၊ သန္တတိ(အစဉ်)၊ သမယ(အချိန်)၊ ခဏ(အခွင့်) တို့၏အလိုအားဖြင့် အတိတ်ရုပ်၊ အနာဂတ်ရုပ်၊ ပစ္စုပ္ပန်ရုပ်ဟူ၍ အမည်ရ၏။

အဒ္ဓါအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ ဘဝတစ်ခု၏ ပဋိသန္ဓေရှေ့ပိုင်းရုပ်များသည် အတိတ်ရုပ် မည်၏။
- ၂။ ဘဝတစ်ခု၏ စုတိနောက်ပိုင်းရုပ်များသည် အနာဂတ်ရုပ် မည်၏။
- ၃။ ဘဝတစ်ခု၏ ပဋိသန္ဓေနှင့်စုတိအကြားရှိ ရုပ်များသည် ပစ္စုပ္ပန်ရုပ် မည်၏။

သန္တတိအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ သဘောတူသည့်ဥတုကြောင့်ဖြစ်သော သဘာဂဥတုသမုဋ္ဌာန်ရုပ်နှင့် တစ်ခုသော အာဟာရကြောင့်ဖြစ်သော ဧကအာဟာရသမုဋ္ဌာန်ရုပ်တို့သည် ရှေ့နောက်ကျသည့်အလိုအားဖြင့်ဖြစ်သော်လည်း ပစ္စုပ္ပန်ရုပ် မည်၏။
- ၂။ ဝိသဘာဂဥတုသမုဋ္ဌာန်ရုပ်နှင့် ဝိသဘာဂအာဟာရသမုဋ္ဌာန်ရုပ်တို့သည် အတိတ်ရုပ် မည်၏။
- ၃။ ပစ္စုပ္ပန်မှ နောက်ပိုင်းရုပ်များသည် အနာဂတ်ရုပ် မည်၏။

စိတ္တဇရုပ်တို့တွင် -

- ၁။ ပဉ္စဒွါရဝိသိစဉ်တစ်ခု၊ မနောဒွါရဇောအစဉ်တစ်ခု၊ သမာပတ်တစ်ခုကြောင့် ဖြစ်သော ဖြစ်ဆဲစိတ္တဇရုပ်များသည် ပစ္စုပ္ပန်ရုပ် မည်၏။
- ၂။ ထိုမှ ရှေ့၌ဖြစ်ခဲ့ပြီးသောရုပ်များသည် အတိတ်ရုပ် မည်၏။
- ၃။ ထိုမှ နောက်ပိုင်းဖြစ်လတ္တံ့သောရုပ်များသည် အနာဂတ်ရုပ် မည်၏။

မှတ်ချက်။ ကမ္မဇရုပ်သည် သန္တတိအလိုအားဖြင့် သီးသန့်အတိတ်စသည် ကွဲပြားမှု မရှိပေ။ သို့သော်လည်း ထိုကမ္မဇရုပ်သည် ဥတုဇ၊ အာဟာရဇ၊ စိတ္တဇရုပ်တို့၏ အထောက်အပံ့အလိုအားဖြင့်မူ အတိတ်စသည် ကွဲပြားနိုင်၏။

သမယအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ တစ်မူဟုတ်အချိန်၊ တစ်နံနက်အချိန်၊ တစ်ညနေခင်းအချိန်၊ တစ်ညအချိန်၊ တစ်နေ့အချိန်အစရှိသည်ဖြင့် အချိန်အခါသမယတစ်ခုအတွင်း၌ အစဉ်မပြတ် ဖြစ်နေဆဲရုပ်များသည် ပစ္စုပ္ပန်ရုပ် မည်၏။
- ၂။ ထိုဖြစ်နေဆဲရုပ်မှ ရှေ့ဖြစ်ခဲ့၊ ချုပ်ခဲ့ပြီးသောရုပ်များသည် အတိတ်ရုပ် မည်၏။
- ၃။ ထိုဖြစ်နေဆဲရုပ်မှ နောက်ပိုင်းဖြစ်လတ္တံ့သောရုပ်များသည် အနာဂတ်ရုပ် မည်၏။

ခဏအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ ဥပါဒ်၊ ဋီ၊ ဘင် ခဏသုံးပါး၌ အကျုံးဝင်သောရုပ်များသည် ပစ္စုပ္ပန်ရုပ် မည်၏။
- ၂။ ဖြစ်ဆဲခဏသုံးပါးသို့ မရောက်သေးသောရုပ်များသည် အနာဂတ်ရုပ် မည်၏။
- ၃။ ဖြစ်ဆဲခဏသုံးပါးကို လွန်ပြီးသောရုပ်များသည် အတိတ်ရုပ် မည်၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- ၁။ ဖြစ်စေတတ်သည့် ဟေတုအကြောင်းကိစ္စ(ဟေတုကိစ္စ)၊ ထောက်ပံ့တတ်သည့် ပစ္စယအကြောင်းကိစ္စ(ပစ္စယကိစ္စ)တို့ကို လွန်မြောက်ပြီးသောရုပ်များသည် အတိတ်ရုပ် မည်၏။
- ၂။ ဟေတုကိစ္စသာပြီးစီး၍ ပစ္စယကိစ္စမပြီးဆုံးသေးသော ရုပ်များသည် ပစ္စုပ္ပန်ရုပ် မည်၏။
- ၃။ ကိစ္စနှစ်ပါးလုံး အပြီးအဆုံးသို့ မရောက်သေးသောရုပ်များသည် အနာဂတ်ရုပ် မည်၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- ၁။ မိမိကိစ္စကို ပြုဆဲခဏ၌ဖြစ်သောရုပ်များသည် ပစ္စုပ္ပန်ရုပ် မည်၏။
- ၂။ ပြုဆဲခဏမှ ရှေ့ပိုင်းဖြစ်လတ္တံ့သောရုပ်များသည် အနာဂတ်ရုပ် မည်၏။
- ၃။ ပြုဆဲခဏမှ နောက်ပိုင်း ဖြစ်ခဲ့၊ချုပ်ခဲ့ပြီးသောရုပ်များသည် အတိတ်ရုပ် မည်၏။

**ရူပက္ခန္ဓာကို အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓဖြင့်
ဝေဖန်ပုံ**

- ၁။ နိယကဇ္ဈတ္တခေါ် ပုဂ္ဂိုလ်အသီးအသီး၏ သန္တာန်၌ဖြစ်သော ရုပ်ဟူသမျှသည် အဇ္ဈတ္တရုပ် မည်၏။
 - ၂။ အခြားသူတို့၏ သန္တာန်၌ဖြစ်သော ရုပ်ဟူသမျှသည် ဗဟိဒ္ဓရုပ် မည်၏။
မှတ်ချက်။ အဇ္ဈတ္တရုပ်၊ ဗဟိဒ္ဓရုပ်ရေတွက်ပိုင်းခြားပုံကို ဤစာအုပ် စာမျက်နှာ (၂၈၀)၌ ကြည့်ပါ။
- ဩဠာရိက၊ သုခုမဝေဖန်ပုံကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း မှတ်ပါ။

**ရူပက္ခန္ဓာကို ဟိန၊ ပဏီတဖြင့်
ဝေဖန်ပုံ**

- ရူပက္ခန္ဓာကို ဟိန၊ ပဏီတအားဖြင့် ဝေဖန်ရာ၌ ပရိယာယ်နည်း၊ မုချနည်း အားဖြင့် ဝေဖန်နိုင်၏။ ပရိယာယ်နည်းဖြင့်မူ -
- ၁။ သုဒဿီဗြဟ္မာတို့၏ရုပ်သည် အကနိဋ္ဌဗြဟ္မာတို့၏ရုပ်နှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ယုတ်ညံ့ သောသဘောရှိသောကြောင့် ဟိနရုပ် မည်၏။
 - ၂။ ယင်းသုဒဿီဗြဟ္မာတို့၏ရုပ်သည်ပင် သုဒဿာဗြဟ္မာတို့၏ရုပ်နှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကောင်းမြတ်သောသဘောရှိသောကြောင့် ပဏီတရုပ် မည်၏။
- မှတ်ချက်။ ဤနည်းအတိုင်း ငရဲသတ္တဝါတိုင်အောင် ဟိနရုပ်၊ ပဏီတရုပ် တို့ကို ခွဲခြားပါ။

မုချနည်းဖြင့်မူ -

- ၁။ အကုသလဝိပါက်စိတ် အာရုံပြု၍ဖြစ်သောရုပ်သည် ဟိနရုပ် မည်၏။
 - ၂။ ကုသလဝိပါက်စိတ် အာရုံပြု၍ဖြစ်သောရုပ်သည် ပဏီတရုပ် မည်၏။
- မှတ်ချက်။ ဒူရေရုပ်၊ သန္တိကေရုပ်တို့ကိုလည်း ဤကဲ့သို့ အချင်းချင်း ထောက်ဆ၍ သိပါလေ။ (စည်း၃။ ၃၁၀-၃၁၃)

**ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်ဖြင့်
ဝေဖန်ပုံ**

ဝေဒနာသည် သန္တတိအလိုအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ခဏစသည်အလို အားဖြင့်လည်းကောင်း အတိတ်ဝေဒနာ၊ အနာဂတ်ဝေဒနာ၊ ပစ္စုပ္ပန်ဝေဒနာဟူ၍ အမည်ရ၏။

သန္တတိအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ ပဉ္စဒွါရဝီထိစဉ်တစ်ခု၊ မနောဒွါရဇောအစဉ်တစ်ခု၊ သမာပတ်တစ်ခု၌ အကျုံး ဝင်သောဝေဒနာသည်လည်းကောင်း၊ အာရုံတစ်ခုတည်း၌ ကောင်းစွာယှဉ်သော ဝေဒနာသည်လည်းကောင်း ပစ္စုပ္ပန်ဝေဒနာ မည်၏။
- ၂။ ထိုမှ ရှေ့ဖြစ်ခဲ့၊ချုပ်ခဲ့ပြီးသောဝေဒနာသည် အတိတ်ဝေဒနာ မည်၏။
- ၃။ ထိုမှ နောက်ပိုင်း၌ ဖြစ်လတ္တံ့သောဝေဒနာသည် အနာဂတ်ဝေဒနာ မည်၏။

ခဏစသည်အလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ ခဏသုံးပါးအပေါင်း၌ အကျုံးဝင်သော ရှေ့နောက်တို့၏အလယ်၌တည်၍ မိမိ ကိစ္စကိုပြုဆဲဖြစ်သောဝေဒနာသည် ပစ္စုပ္ပန်ဝေဒနာ မည်၏။
- ၂။ ထိုမှရှေ့၌ ဖြစ်လတ္တံ့သော ခဏသုံးပါးသို့မရောက်သေးသော ဝေဒနာသည် အနာဂတ်ဝေဒနာ မည်၏။
- ၃။ ထိုမှနောက်၌ ခဏသုံးပါးသို့ရောက်ပြီး၍ မိမိကိစ္စကိုပြုပြီးသောဝေဒနာသည် အတိတ်ဝေဒနာ မည်၏။

**ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓဖြင့်
ဝေဖန်ပုံ**

- ၁။ နိယကဇ္ဈတ္တခေါ် ပုဂ္ဂိုလ်အသီးအသီး၏ သန္တာန်၌ဖြစ်သော ဝေဒနာဟူသမျှသည် အဇ္ဈတ္တဝေဒနာ မည်၏။
- ၂။ အခြားသူတို့၏ သန္တာန်၌ဖြစ်သော ဝေဒနာဟူသမျှသည် ဗဟိဒ္ဓဝေဒနာ မည်၏။

**ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို ဩဠာရိက၊ သုခုမဖြင့်
ဝေဖန်ပုံ**

ဇာတ်အလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ အကုသိုလ်ဝေဒနာသည် အပြစ်ရှိသည့်အမှုကိုပြုခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော ကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကိလေသာအပူရှိခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း မငြိမ်သက်

မအေးချမ်းသောသဘော ရှိ၏။ သို့ဖြစ်၍ အကုသိုလ်ဝေဒနာသည် ကုသိုလ်ဝေဒနာနှင့်နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာမည်၏။ (ကုသိုလ်ဝေဒနာသည် အပြန်အားဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

၂။ အကုသိုလ်ဝေဒနာသည် ကြောင့်ကြဗျာပါရရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အားထုတ်မှုရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အကျိုးဝိပါက်ကိုဖြစ်စေတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကိလေသာအပူရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အပြစ်ရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဝိပါက်အဗျာကတဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ (ဝိပါက်အဗျာကတဝေဒနာသည် အပြန်အားဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

၃။ အကုသိုလ်ဝေဒနာသည် အကျိုးဝိပါက်ကို ဖြစ်စေတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကိလေသာအပူရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကိလေသာဆင်းရဲမှုကြောင့်လည်းကောင်း၊ အပြစ်ရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကိရိယာအဗျာကတဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ (ကိရိယာအဗျာကတဝေဒနာသည် အပြန်အားဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

၄။ ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်ဝေဒနာသည် ကြောင့်ကြဗျာပါရရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အားထုတ်မှုရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အကျိုးဝိပါက်ကိုဖြစ်စေတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဝိပါက်၊ ကိရိယာအဗျာကတဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ (ဝိပါက်၊ ကိရိယာအဗျာကတဝေဒနာသည် အပြန်အားဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

သာဘဝအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

၁။ ဒုက္ခဝေဒနာသည် သာယာဖွယ်ကင်းသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ လှုပ်လှုပ်ရွရွထကြွခြင်းသဘောရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ချောက်ချားခြင်းကို ပြုတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ထိတ်လန့်ဖွယ်ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ လွှမ်းမိုးနှိပ်စက်တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း သုခဝေဒနာ၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာတို့နှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။

၂။ သုခဝေဒနာ၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာတို့သည် သာယာဖွယ်ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ငြိမ်သက်သောသဘောရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မွန်မြတ်သော

ကြောင့်လည်းကောင်း၊ စိတ်နှလုံးကိုပွားစေတတ်သော(မြတ်နိုးဖွယ်ဖြစ်သော)ကြောင့်လည်းကောင်း၊ အလယ်အလတ်သဘောရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဒုက္ခဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် နူးညံ့သောသဘောရှိသဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။

၃။ သုခဝေဒနာ၊ ဒုက္ခဝေဒနာတို့သည် လှုပ်လှုပ်ရွရွ ထကြွခြင်းသဘောရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ချောက်ချားခြင်းကို ပြုတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ထင်ရှားသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ (ဥပေက္ခာဝေဒနာကား အပြန်အားဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

ပုဂ္ဂိုလ်အလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

၁။ သမာပတ်မဝင်စားသော အသမာပန္နပုဂ္ဂိုလ်၏ဝေဒနာသည် အာရုံအမျိုးမျိုးတို့၌ ပျံ့လွင့်သောသဘောရှိသောကြောင့် သမာပတ်ဝင်စားသော သမာပန္နပုဂ္ဂိုလ်၏ဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။

၂။ သမာပတ်ဝင်စားသော သမာပန္နပုဂ္ဂိုလ်၏ဝေဒနာသည် အာရုံအမျိုးမျိုးတို့၌ ပျံ့လွင့်မှုမရှိသောကြောင့် သမာပတ်မဝင်စားသော အသမာပန္နပုဂ္ဂိုလ်၏ဝေဒနာနှင့်နှိုင်းယှဉ်သော် နူးညံ့သောသဘောရှိသဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။

လောကီ၊ လောကုတ္တရာအလိုအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

၁။ အာသဝေါတရားတို့၏အာရုံဖြစ်သော သာသဝမည်သောဝေဒနာသည် လောကီဝေဒနာ မည်၏။ အာသဝေါတရားတို့၏ အာရုံမဟုတ်သော အနာသဝမည်သောဝေဒနာသည် လောကုတ္တရာဝေဒနာ မည်၏။ ထိုတွင်- လောကီဝေဒနာသည် အာသဝေါတရားတို့ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သြဗ၊ ယောဂ၊ ဂန္ထ၊ နီဝရဏ၊ ဥပါဒါန်၊ သံကိလေသတရားတို့၏အာရုံဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ပုထုဇဉ်နှင့်ဆက်ဆံသောကြောင့်လည်းကောင်း အနာသဝမည်သော လောကုတ္တရာဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။

၂။ အနာသဝမည်သော လောကုတ္တရာဝေဒနာသည် အပြန်အားဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။
(ဧည့်၊ ၃။ ၃၁၄-၃၁၇)

ဝေဒနာတို့ကို ဩဠာရိက၊ သုခုမခွဲခြားရာ၌
ရောနှောခြင်းကို ရှောင်သင့်ပုံ

ဝေဒနာတို့ကို ဩဠာရိက၊ သုခုမအားဖြင့် ခွဲခြားဝေဖန်ရာ၌ ဇာတ်အလိုအားဖြင့် ရောနှောခြင်းကို ရှောင်သင့်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်- အကုသလဝိပါက် ကာယဝိညာဏ်နှင့်ယှဉ်သော ဒုက္ခဝေဒနာသည် ဇာတ်အလိုအားဖြင့် အဗျာကတ ဖြစ်သောကြောင့် သုခုမဝေဒနာ ဖြစ်၏။ သို့သော် သဘာဝစသည်အလိုအားဖြင့်မူ ဩဠာရိကဝေဒနာ ဖြစ်နေသောကြောင့် ဖြစ်၏။ အာဂမယုတ္တိဖြင့် ဖော်ပြရသော်-

“အဗျာကတာ ဝေဒနာ သုခုမာ၊ ဒုက္ခာ ဝေဒနာ ဩဠာရိကာ။

သမာပန္နဿ ဝေဒနာ သုခုမာ၊ အသမာပန္နဿ ဝေဒနာ ဩဠာရိကာ။

သာသဝါ ဝေဒနာ ဩဠာရိကာ၊ အနာသဝါ ဝေဒနာ သုခုမာ။”

ဟူ၍ ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူထား၏။

ထို့ပြင် ဒုက္ခဝေဒနာကဲ့သို့ပင် သုခဝေဒနာစသည်တို့သည်လည်း ဇာတ်အလိုအားဖြင့် ဩဠာရိကဝေဒနာဖြစ်သော်လည်း သဘာဝစသည်အလိုအားဖြင့်မူ သုခုမဝေဒနာ ဖြစ်နေ၏။ ထို့ကြောင့် ဝေဒနာတို့ကို ဩဠာရိက၊ သုခုမအားဖြင့် ခွဲခြားဝေဖန်ရာ၌ ဇာတ်အလိုအားဖြင့် ရောနှောခြင်းကို ရှောင်ရှားသင့်ပါသည်။

သို့ဖြစ်၍ ဇာတ်အလိုအားဖြင့် ရောနှောခြင်းမဖြစ်ရလေအောင် ဝေဒနာတို့၏ ဩဠာရိက၊ သုခုမအဖြစ်ကို အကြမ်းဖျင်း သိမှတ်ထားရပါမည်။ သိသင့်ပုံမှာ- အဗျာကတဝေဒနာကို ဒုက္ခဝေဒနာ၊ သုခဝေဒနာ၊ သမာပန္နဝေဒနာ၊ အသမာပန္နဝေဒနာ၊ သာသဝေဒနာ၊ အနာသဝေဒနာစသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးအဖုံဖုံ ခွဲခြားသုံးသပ်ခြင်းကိုမပြုဘဲ ဇာတ်သဘောသက်သက်ဖြင့်သာ ခွဲခြားရမည်။ ဥပမာ- အဗျာကတဝေဒနာသည် ကုသိုလ်ဝေဒနာ၊ အကုသိုလ်ဝေဒနာတို့နှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် သိမ်မွေ့သောသဘောရှိသဖြင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။ ဤသို့စသည်ဖြင့် အခြားသော ခွဲခြားပုံတို့နှင့် မရောယှက်ဘဲ ဇာတ်သဘောနည်းဖြင့် အကြမ်းဖျင်းသက်သက် သိမှတ်ထားလျှင် ရောနှောခြင်း မဖြစ်တော့ပေ။ (ဧည့်၊ ၃။ ၃၁၈)

ဝေဒနာကွဉ်ကို ဩဠာရိက၊ သုခုမ
ဝေဖန်ပုံ နောက်တစ်နည်း

အကုသိုလ်ဝေဒနာတို့ကို ဝေဖန်ပုံ

၁။ အကုသိုလ်ဝေဒနာတို့တွင် ဒေါသမူဝေဒနာသည် မိမိ၏ဓီရာကို ပူလောင်စေတတ်သည့်သဘောရှိသောကြောင့် လောဘမူဝေဒနာနှင့်နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် ဩဠာရိကဝေဒနာ မည်၏။

(လောဘမူဝေဒနာကား ဒေါသမူဝေဒနာနှင့်နှိုင်းယှဉ်သော် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

၂။ ဒေါသမူဝေဒနာတို့တွင်လည်း အာနန္တရိယကံနှင့်ယှဉ်သော နိယတဒေါသမူဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် ဩဠာရိကဝေဒနာ မည်၏။ (အနိယတဒေါသမူဝေဒနာသည် နိယတဒေါသမူဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် နူးညံ့သည့်သဘောရှိသောကြောင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

၃။ နိယတဒေါသမူဝေဒနာတွင်လည်း တစ်ကမ္ဘာလုံး အဝီစိ၌တည်စေနိုင်သောကံနှင့်ယှဉ်သော နိယတကပ္ပဋ္ဌိတိဒေါသမူဝေဒနာသည် ကပ္ပဋ္ဌိတိမဟုတ်သော နိယတဒေါသမူဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် ဩဠာရိကဝေဒနာ မည်၏။

(နိယတအကပ္ပဋ္ဌိတိဒေါသမူဝေဒနာသည် နိယတကပ္ပဋ္ဌိတိဒေါသမူဝေဒနာနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

၄။ နိယတကပ္ပဋ္ဌိတိဒေါသမူဝေဒနာတို့တွင်လည်း အသင်္ခါရိကဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသောကြောင့် ဩဠာရိကဝေဒနာ မည်၏။ (သသင်္ခါရိကဝေဒနာသည် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။)

၅။ လောဘမူဝေဒနာသည် ဒိဋ္ဌိနှင့်ယှဉ်လျှင် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသောကြောင့် ဩဠာရိကဝေဒနာ မည်၏။ ဒိဋ္ဌိနှင့်မယှဉ်လျှင် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခုမဝေဒနာ မည်၏။

အကုသိုလ်ဝေဒနာတို့ကို သာမညအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

၁။ သာမည(သာမန်)အားဖြင့်မူ အကုသိုလ်ဝေဒနာအားလုံးသည် အကျိုးဝိပါက်များလျှင် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသောကြောင့် ဩဠာရိကဝေဒနာ မည်၏။

၂။ အကုသိုလ်ဝေဒနာအားလုံးသည် အကျိုးဝိပါက်နည်းလျှင် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

ကုသိုလ်ဝေဒနာတို့ကို သာမညအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

၁။ သာမညအားဖြင့် ကုသိုလ်ဝေဒနာအားလုံးသည် အကျိုးဝိပါက်နည်းလျှင် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသောကြောင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။

၂။ အကုသိုလ်ဝေဒနာအားလုံးသည် အကျိုးဝိပါက်များလျှင် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။ (စည်း၃။ ၃၁၉)

ထောက်ဆယူပုံ နောက်တစ်နည်း

၁။ ကုသိုလ်ဝေဒနာတို့တွင် ကာမာဝစရကုသိုလ်ဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ ယင်းကိုထောက်ဆ၍ ရူပါဝစရကုသိုလ်ဝေဒနာသည် သိမ်မွေ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။ ထို့ထက် အရူပါဝစရကုသိုလ်ဝေဒနာကား ပို၍သိမ်မွေ့သောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။ ထို့ထက် လောကုတ္တရာကုသိုလ်ဝေဒနာကား ပို၍ပို၍သိမ်မွေ့သောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

၂။ ကာမာဝစရကုသိုလ်ဝေဒနာတို့တွင်လည်း ဒါနမယကုသိုလ်ဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ ယင်းကိုထောက်ဆ၍ သီလမယကုသိုလ်ဝေဒနာသည် သိမ်မွေ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။ ထို့ထက် ဘာဝနာမယကုသိုလ်ဝေဒနာကား ပို၍သိမ်မွေ့သောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

၃။ ဘာဝနာမယကုသိုလ်ဝေဒနာတို့တွင်လည်း ဒွိဟိတ်ဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ တိဟိတ်ဝေဒနာကား နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

၄။ တိဟိတ်ဝေဒနာတို့တွင်လည်း သသင်္ခါရိကဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ အသင်္ခါရိကဝေဒနာသည် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

၅။ ရူပါဝစရကုသိုလ်ဝေဒနာတို့တွင်လည်း ပထမဈာန်နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ ထို့ထက်..(ပ).. ပဉ္စမဈာန်နှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာသည် ပို၍ပို၍ သိမ်မွေ့သောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

၆။ အရူပါဝစရကုသိုလ်ဝေဒနာတို့တွင်လည်း အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်နှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ ထို့ထက်...(ပ)... နေဝသညာနာသညာယတနဈာန်နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာသည် ပို၍ပို၍သိမ်မွေ့သောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

၇။ လောကုတ္တရာကုသိုလ်ဝေဒနာတို့တွင်လည်း သောတာပတ္တိမဂ်နှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ ထို့ထက်...(ပ)...အရဟတ္တမဂ်နှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာသည် ပို၍ပို၍သိမ်မွေ့သောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

မှတ်ချက်။ ဤနည်းအတိုင်း ထိုထိုဘုံဆိုင်ရာ ဝိပါက်ဝေဒနာ၊ ကိရိယာဝေဒနာ၊ အသမာပန္နဝေဒနာ၊ သမာပန္နဝေဒနာစသည်တို့ကိုလည်း ခွဲခြားဝေဖန်ပါ။ (စည်း ၃။ ၃၁၈-၃၁၉)

တည်ရာဩကာသအလိုဖြင့် ဝေဒနာကွဉ်ကို သြဋ္ဌာရိက၊ သုခမ ဝေဖန်ပုံ

တည်ရာဩကာသအလိုအားဖြင့် ဝေဒနာတို့ကို သြဋ္ဌာရိက၊ သုခမအားဖြင့် ခွဲခြားဝေဖန်သည်ရှိသော် ငရဲဘုံ၌ရှိသောဒုက္ခဝေဒနာသည် တိရစ္ဆာန်ဘုံ၌ရှိသောဒုက္ခဝေဒနာနှင့်နှိုင်းယှဉ်သော် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ တိရစ္ဆာန်ဘုံ၌ရှိသော ဒုက္ခဝေဒနာသည် ငရဲဘုံ၌ရှိသော ဒုက္ခဝေဒနာနှင့်နှိုင်းယှဉ်သော် နူးညံ့သည့်သဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

မှတ်ချက်။ ဤနည်းအတိုင်း ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တိနတ်ဘုံတိုင်အောင် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ၊ သုခမဝေဒနာတို့ကို ခွဲခြားသွားပါ။
ထို့အတူပင် သုခဝေဒနာကိုလည်း အလုံးစုံသောတည်ရာဌာနတို့၌ ထိုက်သည်အားလျော်စွာ ခွဲခြားသွားပါ။

အာရုံပြု၍ဖြစ်ရာ ဝတ္ထုအလိုဖြင့် ဝေဒနာကွဉ်ကို သြဋ္ဌာရိက၊ သုခမ ဝေဖန်ပုံ

ယုတ်ညံ့သော ဟိနဝတ္ထုသဘောရှိသော အမှတ်မထားတစ်ပါးပါးသော ဝေဒနာသည် ကြမ်းတမ်းသောသဘောရှိသဖြင့် သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာ မည်၏။ ကောင်းမြတ်သော ပဏီတဝတ္ထုသဘောရှိသော ဝေဒနာသည် နူးညံ့သောသဘောရှိသောကြောင့် သုခမဝေဒနာ မည်၏။

ဤနေရာ၌ “ယာ သြဋ္ဌာရိကာ၊ သာ ဟိနာ” ဟူသည်နှင့်အညီ ကြမ်းတမ်းသော သြဋ္ဌာရိကဝေဒနာကို ယုတ်ညံ့သော ‘ဟိနဝေဒနာ’ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ “ယာ စ သုခုမာ၊ သာ ပဏီတာ” ဟူသည်နှင့်အညီ သိမ်မွေ့သော သုခုမဝေဒနာကို ကောင်းမြတ်သော ‘ပဏီတဝေဒနာ’ ဟူ၍လည်းကောင်း ပရိယာယ်အားဖြင့် မှတ်သားထားနိုင်ပါသည်။ (စည်၊ ၃။ ၃၂၀)

ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို ဒူရေ၊ သန္တိကေအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

ဒူရေပုဒ်ကို “အကုသလာ ဝေဒနာ ကုသလာဗျာကတာဟိ ဝေဒနာဟိ ဒူရေ” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သန္တိကေပုဒ်ကို “အကုသလာ ဝေဒနာ အကုသလာယ ဝေဒနာယ သန္တိကေ” ဟူ၍လည်းကောင်း ဝိဘင်းပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူထားသောကြောင့် -

၁။ အကုသိုလ်ဝေဒနာသည် ကွဲပြားသောအဖို့ရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မရောနှောသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မတူသောကြောင့်လည်းကောင်း ကုသိုလ်၊ အဗျာကတဝေဒနာတို့မှ ဝေးသောသဘောရှိသဖြင့် ဒူရေဝေဒနာ မည်၏။ ထို့အတူ ကုသိုလ်ဝေဒနာ၊ အဗျာကတဝေဒနာတို့သည်လည်း အကုသိုလ်ဝေဒနာမှ ဝေးသောသဘောရှိသောကြောင့် ဒူရေဝေဒနာ မည်၏။

၂။ အကုသိုလ်ဝေဒနာသည် တူသောအဖို့ရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ တူသောကြောင့်လည်းကောင်း အကုသိုလ်ဝေဒနာအချင်းချင်းနှင့် နီးသောသဘောရှိသဖြင့် သန္တိကေဝေဒနာ မည်၏။ (အကုသိုလ်ဝေဒနာအချင်းချင်း နီးစပ်၏။)

မှတ်ချက်။ ထိုထိုဝေဒနာတို့နှင့်ယှဉ်ကုန်သော သညာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်တို့၏ ကြမ်းတမ်းခြင်း၊ သိမ်မွေ့ခြင်းတို့ကိုလည်း ဤဝေဒနာနည်းတူပင် မှတ်အပ်၏။

၈။ ကမ(အစဉ်)စသည်ဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ

ခန္ဓာငါးပါးတို့၏ အဆုံးအဖြတ်ကို -

- (က) ကမတော = အစဉ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (ခ) ဝိသေသတော = ထူးခြားချက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (ဂ) အနုနာဓိကတော = အယုတ်၊ အလွန်မရှိသောအားဖြင့် လည်းကောင်း၊
- (ဃ) ဥပမာတော = ဥပမာအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- (င) ဒဋ္ဌဗ္ဗတော = ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့်လည်းကောင်း ဖော်ပြထားပါသည်။

(က) အစဉ်အားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ (ကမတော)

ကမ(အစဉ်) ၅-မျိုး

၁။ ဥပ္ပတ္တိက္ကမ = ဖြစ်စဉ်
ရှေးဦးစွာ ကလလရေကြည် ဖြစ်၏။ ထို့နောက် အဗ္ဗုဒ္ဓေါအမြှုပ် ဖြစ်၏။ စသည်ဖြင့် သန္ဓေသားလောင်းဖြစ်ပုံ အစီအစဉ်ကို ပြဆိုခြင်းသည် ဥပ္ပတ္တိက္ကမ (ဖြစ်စဉ်) မည်၏။

၂။ ပဟာနက္ကမ = ပယ်စဉ်
ဒဿနခေါ် သောတာပတ္တိမဂ်ဖြင့် ပယ်အပ်သောတရားများ၊ ဘာဝနာခေါ် အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းဖြင့် ပယ်အပ်သောတရားများ-စသည်ဖြင့် ကိလေသာတို့ကို ပယ်သတ်ပုံအစီအစဉ်သည် ပဟာနက္ကမ(ပယ်စဉ်) မည်၏။

- ၃။ ပဋိပတ္တိက္ကမ = ကျင့်စဉ်
သီလစင်ကြယ်ခြင်း သီလဝိသုဒ္ဓိ၊ စိတ်စင်ကြယ်ခြင်း စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ-စသည်ဖြင့်
ကျင့်ပုံအစီအစဉ်ကို ပြဆိုခြင်းသည် ပဋိပတ္တိက္ကမ(ကျင့်စဉ်) မည်၏။
- ၄။ ဘူမိက္ကမ = ဘုံစဉ်
ကာမာဝစရတရားများ၊ ရူပါဝစရတရားများ-စသည်ဖြင့် ဘုံအစီအစဉ်အတိုင်း
ပြဆိုခြင်းသည် ဘူမိက္ကမ(ဘုံစဉ်) မည်၏။
- ၅။ ဒေသနာက္ကမ = ဟောစဉ်
သတိပဋ္ဌာန်လေးပါး၊ သမ္မပ္ပဓာန်လေးပါးစသည်ဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဒါနကထာ၊
သီလကထာစသည်ဖြင့်လည်းကောင်း ဟောတော်မူအပ်သော အစီအစဉ်သည်
ဒေသနာက္ကမ(ဟောစဉ်) မည်၏။

ခန္ဓာငါးပါးအစဉ်သည် ဒေသနာက္ကမ(ဟောစဉ်)ဖြစ်ပုံ

ဖော်ပြပါ ကမ(အစဉ်)၅-မျိုးတို့တွင် ခန္ဓာငါးပါးအစဉ်သည် ကလလ
ရေကြည်စသည်တို့ကဲ့သို့ ခန္ဓာတို့၏ ရှေ့နောက်အပိုင်းအခြားအားဖြင့် မဖြစ်ခြင်း
ကြောင့် ဥပ္ပတ္တိက္ကမ(ဖြစ်စဉ်)လည်း မဟုတ်၊ ကုသိုလ်ခန္ဓာ၊ အဗျာကတခန္ဓာတို့သည်
ပယ်အပ်သောခန္ဓာများ မဟုတ်သောကြောင့် ပဟာနက္ကမ(ပယ်စဉ်)လည်း မဟုတ်၊
အကုသိုလ်ခန္ဓာတို့ကို မကျင့်အပ်သောကြောင့် ပဋိပတ္တိက္ကမ(ကျင့်စဉ်)လည်း မဟုတ်၊
ဝေဒနာစသည်တို့သည် ဘုံလေးပါးလုံး၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် ဘူမိက္ကမ(ဘုံစဉ်)
လည်း မဟုတ်ပေ။ ထို့ကြောင့် ခန္ဓာငါးပါးအစဉ်သည် ဒေသနာက္ကမ(ဟောစဉ်)
သာ ဖြစ်ပါသည်။

ခန္ဓာငါးပါးဟောစဉ်

ခန္ဓာငါးပါးကို မကွဲမပြား တစ်ပေါင်းတည်းယူသဖြင့် အတ္တဟုအမှတ်မှား
နေကြသည့် ဝေနေယျသတ္တဝါအပေါင်းအား တစ်လုံးတစ်ခဲတည်း၊ တစ်ယောက်
တည်းဟုထင်ရသော သမူဟဗနပညတ်ကြီး၏ ရုပ်နာမ်အနေဖြင့် အသီးအသီး
ကွဲပြားခြားနားမှုကို ထင်ရှားပြတော်မူ၍ အတ္တအစွဲမှလွတ်မြောက်စေလိုတော်မူသော
မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် -

- ၁။ ထိုထိုသတ္တဝါအပေါင်း၏ အလွယ်တကူ မှတ်သားနိုင်စေခြင်းအကျိုးငှာ မျက်စိ
စသည်တို့၏ အာရုံဖြစ်၍ဖြစ်သော ကြမ်းတမ်းထင်ရှားသည့် (ဝါ)မျက်စိဖြင့်
အလွယ်တကူမြင်နိုင်သော ထင်ရှားသော ရူပက္ခန္ဓာကို ရှေးဦးစွာ ဟောတော်
မူ၏။

- ၂။ ထို့နောက် ဣဋ္ဌရုပ်၊ အနိဋ္ဌရုပ်ကို ခံစားတတ်သောသဘောရှိသော ဝေဒနာက္ခန္ဓာ
ကို ဟောတော်မူ၏။
- ၃။ ထို့နောက် “ခံစားတတ်သောအာရုံကို ကောင်းစွာမှတ်သား၏” ဟူသည့်နှင့်
အညီ ခံစားတတ်သောအာရုံ၏အခြင်းအရာကို ယူတတ်၊ မှတ်တတ်သော
သဘောရှိသည့် သညာက္ခန္ဓာကို ဟောတော်မူ၏။
- ၄။ ထို့နောက် အမှတ်သညာ၏အစွမ်းဖြင့် သင်္ခါရက္ခန္ဓာတို့ကို ပြခြင်းအကျိုးငှာ
သင်္ခါရက္ခန္ဓာကို ဟောတော်မူ၏။
- ၅။ ထို့နောက် ဝေဒနာစသည်တို့၏ မှီရာဖြစ်သော၊ အကြီးအမှူးလည်းဖြစ်သော
ဝိညာဏက္ခန္ဓာကို ဟောတော်မူ၏။

(ခ) ထူးခြားချက်အားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ
(ဝိသေသတော)

ခန္ဓာနှင့်ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ဟောပုံထူးခြားချက်

ခန္ဓာတို့ကို သာမညအားဖြင့် ဟောတော်မူ၏။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ကို
အာသဝေါတရားတို့၏အာရုံ(သာသဝ)အဖြစ်၊ ဥပါဒါနတို့၏အာရုံ(ဥပါဒါနိယ)အဖြစ်
ဖြင့် အထူးပြု၍ ဟောတော်မူ၏။ ဤသို့ ထူးခြားပါသည်။ အထူးပြု၍ ဟောတော်
မူပုံမှာ-

“ရဟန်းတို့...ငါးပါးသောခန္ဓာတို့ကိုလည်းကောင်း၊ ငါးပါးသော
ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ကိုလည်းကောင်း သင်တို့အား ငါဘုရားဟောပေအံ့၊
ထိုတရားကို ကောင်းစွာ နာယူကြကုန်လော့။”

“ရဟန်းတို့... ငါးပါးသောခန္ဓာတို့ဟူသည် အဘယ်နည်းဟူမူကား? -

(၁)အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဩဠာရိက၊ သုဓမ္မ၊
ဟိန၊ ပဏီတ၊ ဒူရေ၊ သန္တိကေလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောရုပ်သည် ရှိ၏။
ထိုအလုံးစုံသောရုပ်ကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍ ဤရုပ်အပေါင်းကို
ရူပက္ခန္ဓာ-ဟုဆိုအပ်၏။

(၂)အတိတ်၊ထိုအလုံးစုံသောဝေဒနာကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍
ဤဝေဒနာအပေါင်းကို ဝေဒနာက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။

(၃)အတိတ်၊ထိုအလုံးစုံသောသညာကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍
ဤသညာအပေါင်းကို သညာက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။

(၄)အတိတ်၊ ထိုအလုံးစုံသောသင်္ခါရတို့ကို တစ်ပေါင်းတည်းစု၍၊ ချုံး၍ ဤသင်္ခါရအပေါင်းကို သင်္ခါရက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။

(၅)အတိတ်၊ထိုအလုံးစုံသောဝိညာဏ်စိတ်ကို တစ်ပေါင်းတည်း စု၍၊ ချုံး၍ ဤဝိညာဏ်စိတ်အပေါင်းကို ဝိညာဏက္ခန္ဓာ-ဟုဆိုအပ်၏။ ဤတရားတို့ကို ငါးပါးကုန်သော ခန္ဓာတို့ဟူ၍ ဆိုအပ်ကုန်၏။”

“ရဟန်းတို့... ငါးပါးကုန်သော ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ဟူသည် အဘယ်နည်း ဟူမူကား?

(၁)အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဩဠာရိက၊ သုခုမ၊ ဟိန၊ ပဏီတ၊ ဒူရေ၊ သန္တိကေလည်းဖြစ်သော သာသဝ၊ ဥပါဒါနိယလည်း ဖြစ်သော အလုံးစုံသောရုပ်သည် ရှိ၏။ ထိုအလုံးစုံသောရုပ်ကို တစ်ပေါင်းတည်း စု၍၊ ချုံး၍ ဤရုပ်အပေါင်းကို ရူပက္ခန္ဓာ-ဟုဆိုအပ်၏။

(၂)အတိတ်၊သာသဝ၊ ဥပါဒါနိယလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောဝေဒနာသည် ရှိ၏။ ဝေဒနာက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။

(၃)အတိတ်၊သာသဝ၊ ဥပါဒါနိယလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောသညာသည် ရှိ၏။ ဤသညာအပေါင်းကို သညာက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။

(၄)အတိတ်၊သာသဝ၊ ဥပါဒါနိယလည်းဖြစ်သော ထိုအလုံးစုံသော သင်္ခါရတို့သည် ရှိကုန်၏။ ဤသင်္ခါရအပေါင်းကို သင်္ခါရက္ခန္ဓာ-ဟု ဆိုအပ်၏။

(၅)အတိတ်၊သာသဝ၊ ဥပါဒါနိယလည်းဖြစ်သော အလုံးစုံသောဝိညာဏ်စိတ်သည် ရှိ၏။ ဤဝိညာဏ်စိတ်အပေါင်းကို ဝိညာဏက္ခန္ဓာ-ဟုဆိုအပ်၏။ ဤတရားတို့ကို ငါးပါးကုန်သော ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ဟူ၍ ဆိုအပ်ကုန်၏။”

(စည်၃၊ ၃၂၄-၃၂၄)

ရုပ်ကို ခန္ဓာ၌ဟောခြင်းအကြောင်း

ဝေဒနာ၊ သညာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်တို့သည် အနာသဝ(အာသဝေါတရားတို့၏အာရုံမဟုတ်သော)တရားရှိသော်လည်း ရုပ်သည်ကား အနာသဝတရားမည်သည် မရှိ။ သို့သော်လည်း ထိုရုပ်သည် အစုအပုံ(ရာသီ)အနက်အားဖြင့် ခန္ဓာဖြစ်သင့်သောကြောင့် ရုပ်ကို ခန္ဓာတို့၌ ထည့်၍ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (ရုပ်သည် အာသဝတရားသာ ဖြစ်၏။)

ရုပ်ကို ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၌ ဟောခြင်းအကြောင်း

ထို့ပြင် ရုပ်သည် အစုအပုံ(ရာသီ)အနက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အာသဝေါတရားတို့၏အာရုံ(သာသဝ)အနက်အားဖြင့်လည်းကောင်း ဥပါဒါနက္ခန္ဓာဖြစ်သင့်သောကြောင့် ရုပ်ကို ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့၌ ထည့်၍ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဝေဒနာစသည်တို့ကို ခန္ဓာ၌ဟောပုံ

ဝေဒနာ၊ သညာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်တို့ကိုမူ အနာသဝ(အာသဝေါတရားတို့၏အာရုံမဟုတ်သော)တရားအနေဖြင့်သာလျှင် ခန္ဓာတို့၌ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

ဝေဒနာစသည်တို့ကို ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၌ဟောပုံ

ဝေဒနာ၊ သညာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်တို့ကို သာသဝ(အာသဝေါတရားတို့၏အာရုံ)တရားအနေဖြင့် ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့၌ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

- မှတ်ချက်။ - အနာသဝဖြစ်သော ဝေဒနာစသည်တို့ကို ခန္ဓာ၌ ဟော၏။ သာသဝဖြစ်သော ဝေဒနာစသည်တို့ကို ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၌ ဟော၏-ဟု အကျဉ်းချုပ် မှတ်သားရမည်။
- ဥပါဒါနက္ခန္ဓာဆိုသည်မှာ ဥပါဒါနိတို့၏အာရုံ(ဥပါဒါနဂေါစရ) ဖြစ်သော ခန္ဓာကို ဆိုလိုခြင်းဖြစ်သည်။
- ဤခန္ဓနိဒ္ဓေသ၌ သာသဝ၊ အနာသဝတရားအားလုံးကို ပေါင်း၍ ခန္ဓာဟု ဆိုလို၏။ (စည်၃၊ ၃၂၄)

(ဂ) အယုတ်၊ အလွန်မရှိသောအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ (အနုနာဓိကတော)

ခန္ဓာ ၅-ပါးသာ ဟောခြင်းအကြောင်း

သင်္ခါတတရားအားလုံးကို သဘောတူရာ ပေါင်းယူခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ငါ-ဟုစွဲယူတတ်သောဒိဋ္ဌိ(အတ္တအစွဲ)၊ ငါ၏ဥစ္စာ-ဟုစွဲယူအပ်သောတဏှာ(အတ္တနိယအစွဲ)၏တည်ရာ အကြောင်းဝတ္ထုအနေဖြင့် တရားငါးပါးသာ အလွန်ဆုံးအတိုင်းအရှည်ရှိသည်၏အဖြစ်ကြောင့်လည်းကောင်း၊ သီလက္ခန္ဓာစသော အခြားသော ခန္ဓာတို့သည် ခန္ဓာငါးပါး၌သာ အကျုံးဝင်သောကြောင့်လည်းကောင်း ခန္ဓာတို့ကို ငါးပါးအောက် ဦးနု=ယုတ်လျော့၍ဖြစ်စေ၊ ငါးပါးအထက် အဓိက= ပိုလွန်၍ဖြစ်စေ ဟောတော်မူမူဘဲ အနုနု=မယုတ်၊ အနာဓိက=မလွန်သောအားဖြင့် ခန္ဓာတို့ကို ငါးပါးသာ ရှိ၏-ဟုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

(၁) ထိုတွင် သဘောတူရာ ပေါင်းယူခြင်းအားဖြင့် ခန္ဓာငါးပါးသာ ဖြစ်ပုံမှာ-
 များပြားလှစွာသော သင်္ခတတရားမှန်သမျှကို သဘောတူရာ ပေါင်းယူသည်
 ရှိသော် ရုပ်မှန်သမျှသည် ဖောက်ပြန်ခြင်းသဘောလက္ခဏာရှိသောကြောင့်
 ရုပ်မှန်သမျှကို ဖောက်ပြန်ခြင်း ရုပ္ပနသဘောလက္ခဏာအားဖြင့် သဘောတူရာ
 ပေါင်းယူလျှင် ရူပက္ခန္ဓာဟူသော ခန္ဓာတစ်ပါးသာ ဖြစ်၏။ ဝေဒနာမှန်သမျှကို
 ခံစားခြင်း ဝေဒယိတသဘောလက္ခဏာအားဖြင့် သဘောတူရာ ပေါင်းယူလျှင်
 ဝေဒနာက္ခန္ဓာဟူသော ခန္ဓာတစ်ပါးသာ ဖြစ်၏။ ထို့အတူ သညာ၊ သင်္ခါရ၊
 ဝိညာဏ်တို့ကိုလည်း ဆိုင်ရာသဘောလက္ခဏာအားဖြင့် သဘောတူရာ
 ပေါင်းယူလျှင် ခန္ဓာတစ်ပါးစီသာ ဖြစ်၏။ ဤသို့လျှင် သဘောတူရာ ပေါင်းယူ
 သောအားဖြင့် ခန္ဓာတို့သည် ငါးပါးသာရှိနေခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

(၂) အတ္တအစွဲ၊ အတ္တနိယအစွဲ၏ တည်ရာအကြောင်းဝတ္ထုအနေဖြင့် တရားငါးပါး
 သာ အလွန်ဆုံးအတိုင်းအရှည်ရှိသောကြောင့် ခန္ဓာငါးပါးသာ ဖြစ်ပုံမှာ-
 “ရဟန်းတို့...ရုပ်ရှိလျှင် ရုပ်ကို အစွဲပြု၍ ရုပ်ကို နှလုံးသွင်း၍ ‘ဤရုပ်သည်
 ငါ၏ဥစ္စာတည်း၊ ဤရုပ်သည် ငါဖြစ်၏။ ဤရုပ်သည် ငါ၏အတ္တတည်း’ဟု
 ဤသို့သော အယူမှားမှုသည် ဖြစ်၏။ ဝေဒနာရှိလျှင်၊ သညာရှိလျှင်....၊
 သင်္ခါရရှိလျှင်....၊ ဝိညာဏ်ရှိလျှင်....(၁)....အယူမှားမှု ဖြစ်၏”ဟု မြတ်စွာ
 ဘုရားဟောတော်မူသဖြင့် အတ္တအစွဲ၊ အတ္တနိယအစွဲ၏တည်ရာ အကြောင်းဝတ္ထု
 အနေအားဖြင့် ရုပ်၊ ဝေဒနာ၊ သညာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်ဟူသော ဤတရားငါးပါး
 သာလျှင် အလွန်ဆုံးအတိုင်းအရှည်ရှိသည်၏အဖြစ်ကြောင့် ခန္ဓာတို့သည် ငါးပါး
 သာရှိနေခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

(၃) သီလက္ခန္ဓာစသည်တို့သည် ခန္ဓာငါးပါး၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် ခန္ဓာငါးပါးသာ
 ဖြစ်ပုံမှာ-အခြားသော သီလက္ခန္ဓာ၊ သမာဓိက္ခန္ဓာ၊ ပညာက္ခန္ဓာ၊ ဝိမုတ္တိခန္ဓာ၊
 ဝိမုတ္တိဉာဏဒဿနခန္ဓာတို့သည်လည်း ရှိနေသေး၏။ ထိုသီလက္ခန္ဓာစသည်
 တို့သည် သင်္ခါရက္ခန္ဓာ၌အတွင်းဝင်သဖြင့် ခန္ဓာငါးပါး၌သာ အကျုံးဝင်ပြီးဖြစ်
 သောကြောင့် ခန္ဓာတို့သည် ငါးပါးသာရှိနေခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (၃၂၄-၃၂၅)

(ဃ) ဥပမာအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ
 (ဥပမာတော)

(၁) ရူပပါဒါနက္ခန္ဓာသည် ဆေးရုံနှင့် တူ၏။
 အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်-လူနာနှင့်တူသော ဝိညာဏုပါဒါနက္ခန္ဓာ၏ ဝတ္ထု၊
 ဒွါရ၊ အာရုံ၏အစွမ်းဖြင့် နေရာဌာနဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

(၂) ဝေဒနုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် အနာရောဂါနှင့်တူ၏။
 အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်-ဒုက္ခဒုက္ခ(တကယ်ဆင်းရဲ)၊ ဝိပရိဏာမဒုက္ခ(ဖောက်
 ပြန်ဆင်းရဲ)၊ သင်္ခါရဒုက္ခ(ပြုပြင်ဆင်းရဲ)၏အစွမ်းဖြင့် ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်တတ်
 သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

(၃) သညုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် သလိပ်၊ သည်းခြေ၊ လေစသော အနာရောဂါဖြစ်ခြင်း
 ၏အကြောင်းနှင့် တူ၏။
 အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်- ကာမသညာအစရှိသည်၏အစွမ်းဖြင့် ရာဂစသည်
 နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာဖြစ်သင့်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

(၄) သင်္ခါရုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် မသင့်မလျော်သော ဥတု၊ ဘောဇဉ်စသည်ကို မှီဝဲ
 စားသောက်ခြင်းနှင့် တူ၏။
 အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်-ဝေဒနာဟူသော အနာရောဂါဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း
 ဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ထိုစကားမှန်ကန်ကြောင်းကို အာဂမယုတ္တိဖြင့်
 ဖော်ပြရသော်-

“ဝေဒနံ ဝေဒနာတ္တယ အဘိသင်္ခရေန္တိ=ခံစားမှုဝေဒနာကို ခံစားမှုဝေဒနာ
 အကျိုးငှာ (သင်္ခါရတို့က) ပြုပြင်စီမံတတ်ကုန်၏”ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ထို့ပြင်
 “အကုသလဿ ကမ္မဿ ကတတ္တာ ဥပစိတတ္တာ ဝိပါကံ ကာယဝိညာဏံ
 ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ ဒုက္ခသဟဂတံ= အကုသိုလ်ကံကို ပြုအပ်ပြီး၊ ဆည်းပူးအပ်
 ပြီးသည်၏အဖြစ်ကြောင့် အကျိုးဖြစ်သော ဒုက္ခသဟဂတံကာယဝိညာဏံသည်
 ဖြစ်ပေါ်လာ၏”ဟူ၍လည်းကောင်း မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူ၏။

(၅) ဝိညာဏုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် လူနာနှင့် တူ၏။
 အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်-ဝေဒနာဟူသော အနာရောဂါမှ မလွတ်ကင်းသော
 ကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- (၁) ရူပပါဒါနက္ခန္ဓာသည် နောင်အိမ်၊ ထောင်(စာရက)နှင့် တူ၏။
- (၂) ဝေဒနုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် သုံးဆယ့်နှစ်မျိုးသော ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှု ကံကြမ္မာ
 (ကာရဏ)နှင့် တူ၏။
- (၃) သညုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်သူ အာဏာပါးကွက်သား(ကာရဏ
 ကာရက)နှင့် တူ၏။
- (၄) သင်္ခါရုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် ကျူးလွန်သည့်ပြစ်မှု(အပရာဓ)နှင့် တူ၏။
- (၅) ဝိညာဏုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် ပြစ်မှုကျူးလွန်သူ အကျဉ်းသား(အပရာဓိက)နှင့်
 တူ၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- (၁) ရူပပါဒါနက္ခန္ဓာသည် စားခွက်(ဘာဇေ)နှင့် တူ၏။
- (၂) ဝေဒနပါဒါနက္ခန္ဓာသည် ဘောဇဉ်အစားအစာ(ဘောဇေ)နှင့် တူ၏။
- (၃) သညုပါဒါနက္ခန္ဓာသည် ဟင်းလျာ(ဗျဉ္ဇန)နှင့် တူ၏။
- (၄) သင်္ခါရပါဒါနက္ခန္ဓာသည် ကျွေးမွေးညှော်ခံသူ(ပရိဝေသက)နှင့် တူ၏။
- (၅) ဝိညာဏပါဒါနက္ခန္ဓာသည် သုံးဆောင်စားသောက်သူ(ဘုဉ္ဇက)နှင့် တူ၏။

(ဇော်ဇော် ၃၂၅-၃၂၆)

(င) ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ
(ဒဋ္ဌဗ္ဗတော)

ခန္ဓာတို့ကို ရှုမှတ်ရာ၌ အကျဉ်း(သင်္ခေပ)အားဖြင့် ရှုမှတ်ပုံနှင့် အကျယ် (ဝိတ္ထာရ)အားဖြင့် ရှုမှတ်ပုံဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။

အကျဉ်း ရှုမှတ်ပုံ

ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ကို အကျဉ်းရှုမှတ်ရာ၌-အာသီဝိသောပမသုတ်၌ ဟောတော်မူထားသောနည်းအရ သန်လျက်ဓားကို ချိန်ရွယ်၍ ခုတ်သတ်ရန် ရှေးရှုလာနေသော ရန်သူအနေအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဘာရသုတ်၌ဟောတော်မူထားသောနည်းအရ အလွန်လေးလံသော ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးအနေအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဓမ္မနီယဒေသနာနည်းအရ အသားစားမည့် ဘီလူးအနေအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ယမကသုတ်၌ဟောတော်မူထားသောနည်းအရ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးကို အနိစ္စအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဒုက္ခအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အနတ္တအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ သင်္ခတအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ သူသတ်သမားအနေအားဖြင့်လည်းကောင်း ရှုမှတ်ရပါမည်။

အကျယ် ရှုမှတ်ပုံ

- (၁) ရုပ်ကို အနှိပ်အနယ်မခံသောကြောင့် ရေမြုပ်စိုင့်ကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (၂) ဝေဒနာကို တစ်ခဏတာမျှ ပွေလျော်ဖွယ်ရှိသောကြောင့် ရေပွက်(ရေပူဖောင်း)ကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (၃) သညာကို အမှားမှား အယွင်းယွင်းပြောဆိုတတ်သောကြောင့် တံလျှပ်ကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

- (၄) သင်္ခါရတို့ကို အနှစ်သာရမရှိသောကြောင့် ငှက်ပျောတုံးကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (၅) ဝိညာဏ်ကို လှည့်စားတတ်သည့်သဘောရှိသောကြောင့် မျက်လှည့်ကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

ရရှိနိုင်သည့်အကျိုးထူး

ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ကို အကျဉ်းအားဖြင့်ရှုမှတ်လျှင် ခန္ဓာတို့ကြောင့် မပင်ပန်းရခြင်းအကျိုးနှင့် အကျယ်အားဖြင့်ရှုမှတ်လျှင် အနှစ်သာရမရှိသောခန္ဓာတို့၌ အနှစ်သာရရှိသည်-ဟု မှတ်ထင်မှုမရှိတော့ခြင်းအကျိုးတို့ကို ရရှိနိုင်ပါသည်။

အထူး ရှုမှတ်ပုံ

- (၁) အလွန်ကောင်းမြတ်သော်လည်း အဇ္ဈတ္တိကရုပ်ကို 'အသုဘ'ဟု ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (၂) ဒုက္ခဒုက္ခ၊ ဝိပရိဏာမဒုက္ခ၊ သင်္ခါရဒုက္ခဟူသော ဒုက္ခသုံးမျိုးတို့မှ မလွတ်သောကြောင့် ဝေဒနာကို 'ဒုက္ခ'ဟု ရှုမှတ်ရမည်။
- (၃) မစီမံ၊မခန့်ခွဲနိုင်သောကြောင့် သညာနှင့်သင်္ခါရတို့ကို 'အနတ္တ'ဟု ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (၄) ဖြစ်ခြင်း၊ပျက်ခြင်းသဘောရှိသောကြောင့် ဝိညာဏ်ကို 'အနိစ္စ'ဟု ရှုမှတ်ရပါမည်။

ခန္ဓာအသီးအသီး၌ ရရှိနိုင်သည့်အကျိုးထူး

- (၁) အဇ္ဈတ္တိကရုပ်ကို အသုဘဟု ရှုမှတ်သောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ကဗဠိကာရအာဟာရကို ပိုင်းခြား၍သိနိုင်ခြင်း၊ အသုဘကို သုဘ-ဟုမှတ်ထင်မှု ဝိပလ္လာသကိုပယ်နိုင်ခြင်း၊ ကာမောဃမှ လွန်မြောက်နိုင်ခြင်း၊ ကာမယောဂနှင့် မယှဉ်ခြင်း၊ ကာမာသဝမှကင်းခြင်း၊ အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထကို ဖျက်ဆီးနိုင်ခြင်း၊ ကာမုပါဒါန်ဖြင့် မစွဲလမ်းတော့ခြင်း အကျိုးထူးတို့ကို ရရှိနိုင်ပါသည်။
- (၂) ဝေဒနာကို ဒုက္ခဟု ရှုမှတ်သောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖဿအာဟာရကို ပိုင်းခြား၍သိနိုင်ခြင်း၊ ဒုက္ခကို သုခ-ဟုမှတ်ထင်မှု ဝိပလ္လာသကိုပယ်နိုင်ခြင်း၊ ဘဝေါဃမှ လွန်မြောက်နိုင်ခြင်း၊ ဘဝယောဂနှင့် မယှဉ်ခြင်း၊ ဘဝါသဝမှ ကင်းခြင်း၊ ဗျာပါဒကာယဂန္ထကို ဖျက်ဆီးနိုင်ခြင်း၊ သီလဗ္ဗတုပါဒါန်ဖြင့် မစွဲလမ်းတော့ခြင်း အကျိုးထူးတို့ကို ရရှိနိုင်ပါသည်။

(၃) သညာနှင့်သင်္ခါရတို့ကို အနတ္တဟု ရှုမှတ်သောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် မနော-
သဉ္ဇေတနာအာဟာရကို ပိုင်းခြား၍သိနိုင်ခြင်း၊ အနတ္တကို အတ္တ-ဟု မှတ်ထင်မှု
ဝိပလ္လာသကိုပယ်နိုင်ခြင်း၊ ဒိဋ္ဌာယမှလွန်မြောက်နိုင်ခြင်း၊ ဒိဋ္ဌိယောဂနှင့်
မယှဉ်ခြင်း၊ ဒိဋ္ဌာသဝမှကင်းခြင်း၊ ဣဒံသစ္စာဘိနိဝေသကာယဂန္ထကို ဖျက်ဆီး
နိုင်ခြင်း၊ အတ္တဝါဒုပါဒါန်ဖြင့် မစွဲလမ်းတော့ခြင်း အကျိုးထူးတို့ကို ရရှိနိုင်
ပါသည်။

(၄) ဝိညာဏ်ကို အနိစ္စဟု ရှုမှတ်သောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဝိညာဏ အာဟာရကို
ပိုင်းခြား၍သိနိုင်ခြင်း၊ အနိစ္စကို နိစ္စ-ဟုမှတ်ထင်မှု ဝိပလ္လာသကိုပယ်နိုင်ခြင်း၊
အဝိဇ္ဇောယမှလွန်မြောက်နိုင်ခြင်း၊ အဝိဇ္ဇောနှင့်မယှဉ်ခြင်း၊ အဝိဇ္ဇာသဝမှ
ကင်းခြင်း၊ သီလဗ္ဗတပရာမာသကာယဂန္ထကို ဖျက်ဆီးနိုင်ခြင်း၊ ဒိဋ္ဌပါဒါန်ဖြင့်
မစွဲလမ်းတော့ခြင်း အကျိုးထူးတို့ကို ရရှိနိုင်ပါသည်။

ခန္ဓနိဋ္ဌေသ
ပြီး၏။

အာယတန ဓာတု နိဋ္ဌေသ

အာယတန နိဋ္ဌေသ

အာယတန ၁၂-ပါး

အဇ္ဈတ္တိကာယတန ၆-ပါး	ဗာဟိရာယတန ၆-ပါး
၁။ စက္ခုယတန	ရူပါယတန
၂။ သောတာယတန	သဒ္ဓါယတန
၃။ ဃာနာယတန	ဂန္ဓာယတန
၄။ ဇိဝှာယတန	ရသာယတန
၅။ ကာယာယတန	ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတန
၆။ မနာယတန	ဓမ္မာယတန

အာယတန ၁၂-ပါးကို ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

အာယတန ၁၂-ပါးတို့၏ အဆုံးအဖြတ်ကို-

၁။ အတ္တတော	=	သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
၂။ လက္ခဏတော	=	လက္ခဏာအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
၃။ တာဝတွတော	=	၁၂-ပါးမျှသာရှိခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
၄။ ကမတော	=	အစဉ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
၅။ သင်္ခေပတော	=	အကျဉ်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
၆။ ဝိတ္ထာရတော	=	အကျယ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
၇။ ဒဗ္ဗဗ္ဗတော	=	ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့်လည်းကောင်း ဝေဖန်ထား၏။

၁။ သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

အာယတနတို့ကို သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ရာ၌ ဝိသေသနှင့် အဝိသေသဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် ဝိသေသဆိုသည်မှာ စက္ခုစသည် သဒ္ဓါတစ်ပုဒ် ချင်းစီ၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်ထူးခြားမှုကို ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ အဝိသေသ ဆိုသည်မှာ စက္ခုစသည် ၁၂-ပါးလုံးနှင့်ဆိုင်သော အာယတန-သဒ္ဓါ၏ အနက် အဓိပ္ပာယ်ကို သာမညဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

စက္ခုစသည် မည်ပုံ

- စက္ခု - အဆင်းရူပါရုံကို သာယာတတ်သောကြောင့် (ဝါ) ထင်ရှားပြတတ်သောကြောင့် စက္ခု(မျက်စိ) မည်၏။ (စက္ခုတိတိ စက္ခု၊ ရူပံ အဿာဒေတိ ဝိဘာဝေတိစာတိ အတ္ထော။)
- ရူပ - ပြတတ်သောကြောင့် ရူပ(အဆင်း) မည်၏။ အဆင်းသည် ရှင်ခြင်း၊ ညှိုးခြင်းစသည်ဖြင့် ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ရောက်လျက် နှလုံး၌တည်သော စိတ်အလိုကို ထင်ရှားပြတတ်ခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ (ရူပယတိတိ ရူပံ၊ ဝဏ္ဏဝိကာရံ အာပဇ္ဇမာနံ ဟဒယဂီတဘာဝံ ပကာသေတိတိ အတ္ထော။)
- သောတ - ကြားတတ်သောကြောင့် သောတ(နား) မည်၏။ (သုဏ္ဍာတိတိ သောတံ။)
- သဒ္ဓ - မြွက်ဆိုအပ်သောကြောင့် သဒ္ဓ(အသံ) မည်၏။ (သပ္ပတိတိ သဒ္ဓေါ၊ ဥဒါဟရိယတိတိ အတ္ထော။)
- ဃာန - နမ်းရှူတတ်သောကြောင့် ဃာန(နှာခေါင်း) မည်၏။ (ဃာယတိတိ ဃာနံ။)
- ဂန္ဓ - ပြတတ်သောကြောင့် ဂန္ဓ(အနံ့) မည်၏။ မိမိ၏ တည်ရာဝတ္ထုကို သိအောင် ထင်ရှားပြတတ်ခြင်းကို ဆိုလို၏။ (ဂန္ဓယတိတိ ဂန္ဓော၊ အတ္တနော ဝတ္ထု သူစယတိတိ အတ္ထော။)
- ဇိဝှာ - အသက်ကို ခေါ်သကဲ့သို့ဖြစ်တတ်သောကြောင့် ဇိဝှာ(လျှာ) မည်၏။ (ဇီဝိတံ အဝှယတိတိ ဇိဝှာ။)
- ရသ - သတ္တဝါတို့သည် သာယာအပ်သော အာရုံဖြစ်သောကြောင့် ရသ(အရသာ) မည်၏။ (ရသန္တိ တံ သတ္တာတိ ရသော။)

- ကာယ - စက်ဆုပ်ဖွယ် အာသဝတရားတို့၏ ဖြစ်ရာအရပ်ဖြစ်သောကြောင့် ကာယ(ကိုယ်) မည်၏။ (ကုစ္ဆိတာနံ အာသဝဓမ္မာနံ အယောတိ ကာယော။)
- ဖောဋ္ဌဗ္ဗ - တွေ့ထိအပ်သောကြောင့် ဖောဋ္ဌဗ္ဗ(အတွေ့) မည်၏။ (ဖုသတိတိ ဖောဋ္ဌဗ္ဗော။)
- မန - သိတတ်သောကြောင့် မန(စိတ်) မည်၏။ (မုနာတိတိ မနော။)
- ဓမ္မ - မိမိ၏ သဘောလက္ခဏာကို ဆောင်တတ်သောကြောင့် ဓမ္မ(သဘောအာရုံ) မည်၏။ (အတ္တနော လက္ခဏံ ဓာရေတိတိ ဓမ္မော။)

အာယတနမည်ပုံ ၃-မျိုး

- (၁) အားထုတ်ရာဖြစ်သောကြောင့် အာယတန မည်၏။ (အာယတနတော အာယတနံ။) မှန်၏။ စက္ခုစသည်တို့၌ ထိုထိုဒွါရ၊ အာရုံတို့နှင့် သက်ဆိုင်ကုန်သော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့သည် ခံစားခြင်းအနာဝနကိစ္စစသော မိမိ၊ မိမိတို့၏ ဆိုင်ရာကိစ္စဖြင့် လွန်စွာအားထုတ်ကုန်၏။ တက်တက်ကြွကြွ ဖြစ်ကုန်၏။ စေ့ဆော်ကြိုးကုတ်ကုန်၏။ လုံ့လစိုက်ထုတ်ကုန်၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည်တို့သည် စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့၏ အားထုတ်ရာဖြစ်သောကြောင့် “အာယတန” မည်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဤအဖွင့်အရ “အာယတန” ဟု ရွတ်ဆိုရမည်။)
- (၂) အာယမည်သောတရားတို့ကို ချဲ့ထွင်တတ်သောကြောင့် အာယတန မည်၏။ (အာယာနံ တနနတော အာယတနံ။) မှန်၏။ စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့ကို ဒွါရ၊ အာရုံတို့၌ ဖြစ်ပေါ်လာသောတရားများဖြစ်သောကြောင့် ‘အာယ’ ဟုခေါ်သည်။ ထိုအာယအမည်ရသော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့ကို စက္ခုစသည်တို့က ကျယ်ပြန့်ကြီးပွားအောင် ချဲ့ထွင်တတ်ကုန်၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည်တို့သည် စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့ကို ချဲ့ထွင်တတ်သောကြောင့် “အာယတန” မည်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဤအဖွင့်အရ “အာယ+တန” ဟု ရွတ်ဆိုရမည်။)

(၃) ရှည်လျားလှစွာသော သံသရာဆင်းရဲကို ဆောင်တတ်သောကြောင့် အာယတန မည်၏။ (အာယတဿ နယနတော အာယတနံ။) မှန်၏။ စက္ခုစသည်တို့သည် အနုမတဂ္ဂသံသရာ၌ အလွန်ရှည်လျားလှသည့် အာယတမည်သော သံသရာဆင်းရဲကို မဆုတ်မနစ် မရပ်စဲသေးသမျှကာလ ပတ်လုံး ဆောင်တတ်၊ ဖြစ်စေတတ်ကုန်၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည်တို့သည် ရှည်လျားလှစွာသော သံသရာဆင်းရဲကို ဆောင်တတ်သောကြောင့် “အာယတန” မည်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (ဤအဖွင့်အရ “အာယတန” ဟု ရွတ်ဆိုရမည်။)

ဤသို့လျှင် အားထုတ်ရာဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အာယမည်သော တရားတို့ကို ချဲ့တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ရှည်လျားလှစွာသော သံသရာ ဆင်းရဲကို ဆောင်တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း အာယတန မည်ပါသည်။
(ဗည့်ဇ။ ၃၃၁-၃၃၂)

တစ်နည်း အာယတနမည်ပုံ ၅-မျိုး

- (၁) -နိဝါသဌာန=နေရာဌာနဟူသော အနက်သဘောကြောင့် အာယတန မည်၏။
-သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော် “ဣဿရာယတန=အစိုးရသူတို့၏နေရာဌာန၊ ဝါသုဒေဝါယတန=ဝါသုဒေဝနတ်တို့၏နေရာဌာန” အစရှိသောစကားရပ် တို့၌ အာယတန-သဒ္ဒါသည် နေရာဌာနဟူသောအနက်ကို ဟောသကဲ့သို့ ဖြစ်၏။
-ထို့အတူ စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့သည် စက္ခု စသည်တို့နှင့်စပ်၍ဖြစ်သောကြောင့် စက္ခုစသည်တို့၌ နေသကဲ့သို့ ဖြစ်နေ၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည်တို့သည် စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရား တို့၏ နေရာဌာန(နိဝါသဌာန)ဖြစ်သောကြောင့် “အာယတန” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။
- (၂) -အာကရ=ရောပြွမ်းရာ၊ တည်ရာဟူသော အနက်သဘောကြောင့် အာယတန မည်၏။
-သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော် “သုဝဏ္ဏာယတန=ရွှေရောပြွမ်းရာ၊ ရွှေတည်ရာ၊ ရတနာယတန=ငွေရောပြွမ်းရာ၊ ငွေတည်ရာ” အစရှိသောစကားရပ်တို့၌ အာယတန-သဒ္ဒါသည် ရောပြွမ်းရာ၊ တည်ရာဟူသောအနက်ကို ဟောသကဲ့ သို့ ဖြစ်၏။

-ထို့အတူ စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့သည် စက္ခုစသည် တို့ကို မှီသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အဆင်းရူပါရုံစသည်တို့ကို အာရုံပြုသော ကြောင့်လည်းကောင်း စက္ခုစသည်တို့နှင့် ရောပြွမ်းလျက် တည်ရှိနေ၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည်တို့သည် စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရား တို့၏ ရောပြွမ်းရာ၊ တည်ရာ(အာကရ)ဖြစ်သောကြောင့် “အာယတန” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

- (၃) -သမောသရဏဌာန= စုဝေးရာအရပ်ဟူသော အနက်သဘောကြောင့် အာယတန မည်၏။
-သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော် “မနောရဓမ္မ အာယတန ဓေဝန္တိ နံ ဝိဟင်္ဂမာ=နှလုံးဓမ္မလျော် ပျော်ရွှင်ဖွယ်ကောင်းသော စုဝေးရာအကိုင်း၊ အခက်၊ အရွက်၊ အသီးနှင့်ပြည့်စုံသော ထိုပညောင်ပင်ကြီးကို ငှက်တို့သည် မှီဝဲ နေထိုင်ကြကုန်၏” အစရှိသော အဆုံးအမ သာသနာစကားရပ်၌ အာယတန သဒ္ဒါသည် စုဝေးရာဟူသောအနက်ကို ဟောသကဲ့သို့ ဖြစ်၏။
-ထို့အတူ စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့သည် ထိုထိုစက္ခု စသည်တို့၌ ဝတ္ထု၊ ဒွါရ၊ အာရုံအနေဖြင့် စုဝေးနေကြ၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခု အစရှိသည်တို့သည် စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့၏ စုဝေးရာ(သမောသရဏဌာန)ဖြစ်သောကြောင့် “အာယတန” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။
- (၄) -သဉ္စာတိဒေသ=ကောင်းစွာဖြစ်ရာအရပ်ဟူသော အနက်သဘောကြောင့် အာယတန မည်၏။
-သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော် “ဒက္ခိဏပထော ဂုန္နံ အာယတနံ= ဒက္ခိဏာ ပထတိုင်းသည် နွားတို့၏ ကောင်းစွာပေါက်ဖွားရာအရပ်တည်း” အစရှိသော စကားရပ်တို့၌ အာယတန-သဒ္ဒါသည် ကောင်းစွာဖြစ်ရာအရပ်ဟူသော အနက်ကို ဟောသကဲ့သို့ ဖြစ်၏။
-ထို့အတူ စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့သည် မှီရာ-အာရုံ၏ အဖြစ်ဖြင့် စက္ခုစသည်တို့၌ ကောင်းစွာဖြစ်နေကြ၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည် တို့သည် စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်၊ စေတသိက်တရားတို့၏ ကောင်းစွာဖြစ်ရာ အရပ်(သဉ္စာတိဒေသ)ဖြစ်သောကြောင့် “အာယတန” အမည်ရခြင်း ဖြစ် ပါသည်။

- (၅) - ကာရဏ=အကြောင်းဟူသော အနက်သဘောကြောင့် အာယတန မည်၏။
 - သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော် “တတြ တတြေဝ သက္ခိဘဗ္ဗတံ ပါပဏာတိ သတိ သတိအာယတန= အကြောင်းရှိတိုင်း ရှိတိုင်း ထိုထိုတရား၌ပင်လျှင် မျက်မြင်ကိုယ်တွေ့အဖြစ်သို့ ရောက်၏” အစရှိသောစကားရပ်တို့၌ အာယတန သဒ္ဓါသည် အကြောင်းဟူသောအနက်ကို ဟောသကဲ့သို့ ဖြစ်၏။
 - ထို့အတူ စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်, စေတသိက်တရားတို့သည် မှီရာ-အာရုံ၏ အဖြစ်ဖြင့် စက္ခုစသောအကြောင်းများကြောင့် ဖြစ်ပေါ်နေကြ၏။ ထို စက္ခုစသောအကြောင်းများ မရှိလျှင် စက္ခုဝိညာဏ်စသော စိတ်, စေတသိက် တရားများ မည်သို့မျှမဖြစ်နိုင်ပေ။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည်တို့သည် စက္ခု ဝိညာဏ်စသော စိတ်, စေတသိက်တရားတို့ ဖြစ်ပေါ်ခြင်း၏အကြောင်း (ကာရဏ)ဖြစ်သောကြောင့် “အာယတန” အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဤသို့လျှင် နေရာဌာန(နိဝါသဌာန)ဟူသော အနက်သဘောကြောင့်လည်း ကောင်း၊ ရောဂြိုမ်းရာ, တည်ရာ(အာကရ)ဟူသော အနက်သဘောကြောင့်လည်း ကောင်း၊ စုဝေးရာအရပ်(သမောသရဏဌာန)ဟူသော အနက်သဘောကြောင့်လည်း ကောင်း၊ ကောင်းစွာဖြစ်ရာအရပ်(သဉ္ဇာတိဒေသ)ဟူသော အနက်သဘောကြောင့် လည်းကောင်း၊ အကြောင်း(ကာရဏ)ဟူသော အနက်သဘောကြောင့်လည်း ကောင်း “အာယတန” မည်ပါသည်။ (စည်ဇ။ ၃၃၂-၃၃၄)

၂။ လက္ခဏာအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

စက္ခုစသည်တို့၏ လက္ခဏာ၊ ကိစ္စ၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ ပဋိဋ္ဌာန်တို့ကို ခန္ဓနိဒ္ဒေသ ၌ ပြဆိုခဲ့ပြီးသည့်အတိုင်း မှတ်ရမည်။

၃။ ၁၂-ပါးမျှသာရှိခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

တာဝတွတော= ထို၁၂-ပါးမျှသာရှိခြင်းအားဖြင့် ဆိုသည်မှာ အာယတန တို့သည် ၁၂-ပါးအောက် ယုတ်လျော့၍လည်း မရှိ၊ ၁၂-ပါးအထက် ပိုလွန်၍လည်း မရှိပေ။ ၁၂-ပါးမျှသာ(၁၂-ပါးတိတိ)ရှိ၏-ဟု ဆိုလိုပါသည်။

စောဒနာ နှင့် ဖြေရှင်းချက်

စောဒနာ

စက္ခုစသည်တို့သည်လည်း သဘာဝဓမ္မတို့ချည်းသာ ဖြစ်သော ကြောင့် ဓမ္မာယတန-ဟုသာ ဟောသင့်သည်မဟုတ်ပါလော ? အဘယ်ကြောင့် ဓမ္မာယတန-ဟုမဟောဘဲ အာယတန ၁၂-ပါးဟု ဟောရပါသနည်း ?

ဖြေရှင်းချက် ဝိညာဏကာယ ၆-ပါးတို့၏ဖြစ်ရာ ဒွါရနှင့်အာရုံတို့ကို ပိုင်းခြား၍ ပြတော်မူလိုသောကြောင့် အာယတန ၁၂-ပါးဟုဟောခြင်း ဖြစ်၏။ အကျယ်ချဲ့၍ ရှင်းပြရသော်-

- (၁) စက္ခုဝိညာဏဝီထိ၌ အကျုံးဝင်သော စက္ခုဝိညာဏကာယ၏ ဖြစ်ရာဒွါရသည် စက္ခုာယတနသာ ဖြစ်၏။ အာရုံသည်လည်း ရူပါယတနသာ ဖြစ်၏။
- (၂) သောတဝိညာဏဝီထိ၌ အကျုံးဝင်သော သောတဝိညာဏကာယ၏ ဖြစ်ရာ ဒွါရသည် သောတာယတနသာ ဖြစ်၏။ အာရုံသည်လည်း သဒ္ဓါယတနသာ ဖြစ်၏။
- (၃) ဃာနဝိညာဏဝီထိ၌ အကျုံးဝင်သော ဃာနဝိညာဏကာယ၏ ဖြစ်ရာဒွါရသည် ဃာနာယတနသာ ဖြစ်၏။ အာရုံသည်လည်း ဂန္ဓာယတနသာ ဖြစ်၏။
- (၄) ဇိဝှာဝိညာဏဝီထိ၌ အကျုံးဝင်သော ဇိဝှာဝိညာဏကာယ၏ ဖြစ်ရာဒွါရသည် ဇိဝှာယတနသာ ဖြစ်၏။ အာရုံသည်လည်း ရသာယတနသာ ဖြစ်၏။
- (၅) ကာယဝိညာဏဝီထိ၌ အကျုံးဝင်သော ကာယဝိညာဏကာယ၏ ဖြစ်ရာ ဒွါရသည် ကာယာယတနသာ ဖြစ်၏။ အာရုံသည်လည်း ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတနသာ ဖြစ်၏။
- (၆) မနောဝိညာဏဝီထိ၌ အကျုံးဝင်သော ခြောက်ခုမြောက် မနောဝိညာဏ ကာယ၏ ဖြစ်ရာဒွါရသည် ဘဝင်စိတ်ဟုဆိုအပ်သော မနာယတန တစ်စိတ် တစ်ဒေသသာ ဖြစ်၏။ အာရုံသည်လည်း စက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့နှင့် မဆက်ဆံသော ဓမ္မာယတန ဖြစ်၏။

ဤသို့လျှင် ဝိညာဏကာယ ၆-ပါးတို့၏ ဖြစ်ရာဒွါရနှင့်အာရုံကို ပိုင်းခြား၍ ပြတော်မူလိုသောကြောင့် ဓမ္မာယတန-ဟုသာမဟောဘဲ အာယတန ၁၂-ပါးဟု ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စည်ဇ။ ၃၃၅)

၄။ အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

အာယတန ၁၂-ပါးအစဉ်သည် ဥပ္ပတ္တိက္ကမစသော အစဉ်ငါးမျိုးတို့တွင် ဒေသနာက္ကမ(ဟောစဉ်) ဖြစ်ပါသည်။

အာယတနဟောစဉ်

- အဇ္ဈတ္တိကာယတန၊ ဗာဟိရာယတနတို့တွင် အဇ္ဈတ္တိကာယတနကို ရှေးဦးစွာ ဟောတော်မူ၏။
- အဇ္ဈတ္တိကာယတနတို့တွင်လည်း စက္ခုာယတနသည် မြင်ခြင်း, ထိပါးခြင်းနှင့်တကွ

(သနိဒဿနသပ္ပဋိဃ)ဖြစ်သော ရူပါရုံလျှင်အာရုံရှိသည်၏အဖြစ်ကြောင့် ထင်ရှား ပေါ်လွင်၏။ ထို့ကြောင့် စက္ခယတနကို နှေးဦးစွာ ဟောတော်မူ၏။

- ထို့နောက် မြင်ခြင်းကားမရှိ၊ထိပါးခြင်းနှင့်သာတကွ(အနိဒဿနသပ္ပဋိဃ)ဖြစ် သော သဒ္ဓါရုံစသည်လျှင်အာရုံရှိသော သောတာယတနစသည်တို့ကို ဟောတော် မူ၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- အမြတ်ဆုံးမြင်ခြင်း(ဒဿနာနုတ္တရိယတရား)၊ အမြတ်ဆုံးကြားခြင်း(သဝနာ- နုတ္တရိယတရား)တို့၏ အကြောင်းဖြစ်၍ လွန်စွာကျေးဇူးများသောကြောင့် အဇ္ဈတ္တိကာယတနတို့တွင် စက္ခယတနနှင့်သောတာယတနကို ရှေးဦးစွာ ဟော တော်မူခြင်း ဖြစ်၏။
- ထို့နောက် အစဉ်အတိုင်း ဃာနာယတနစသော အာယတနသုံးပါးကို ဟောတော် မူ၏။
- စက္ခယတနစသော အာယတနငါးပါးလုံး၏ ကျက်စားရာအာရုံရှိသောကြောင့် နောက်ဆုံးမှ မနာယတနကို ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

ဝိညာဏ်ခြောက်ပါးတို့၏ ဖြစ်ပေါ်ပုံကို ပိုင်းခြားသောအားဖြင့်လည်း အာယတန ၁၂-ပါးဟောစဉ်ကို မှတ်သားထားနိုင်ပါသည်။ ဘုရားဟောဖော် အာဂမ- ယုတ္တိစကားတော်ဖြင့် ဖော်ပြရသော်-

“မျက်စိနှင့်အဆင်းတို့ကို စွဲမှီ၍ စက္ခဝိညာဏ်သည် ဖြစ်၏။
 နားနှင့်အသံတို့ကို စွဲမှီ၍ သောတဝိညာဏ်သည် ဖြစ်၏။
 နှာခေါင်းနှင့်အနံ့တို့ကို စွဲမှီ၍ ဃာနဝိညာဏ်သည် ဖြစ်၏။
 လျှာနှင့်အရသာတို့ကို စွဲမှီ၍ ဇိဝှာဝိညာဏ်သည် ဖြစ်၏။
 ကိုယ်နှင့်အတွေ့တို့ကို စွဲမှီ၍ ကာယဝိညာဏ်သည် ဖြစ်၏။
 မနနှင့်ဓမ္မသဘာဝတို့ကို စွဲမှီ၍ မနောဝိညာဏ်သည် ဖြစ်၏။”

ဟူ၍ ဖြစ်၏။ ဤသို့လျှင် ဝိညာဏ်ခြောက်ပါး ဖြစ်ပေါ်ပုံကို ပိုင်းခြားသောအားဖြင့် လည်း အာယတန ၁၂-ပါးကို အစဉ်အတိုင်း ဟောတော်မူထားပါသည်။ (၃၃၆)

၅။ အကျဉ်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

အာယတန ၁၂-ပါးတို့ကို အကျဉ်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်လျှင် မနာယတန (စိတ်)နှင့် ဓမ္မာယတနတစ်စိတ်တစ်ဒေသ(စေတသိက်)တို့ကို ‘နာမ’ဟူ၍လည်း

ကောင်း၊ ကြွင်းသောအာယတနတို့ကို ‘ရုပ်’ဟူ၍လည်းကောင်း ပေါင်းယူနိုင်သော ကြောင့် အာယတန ၁၂-ပါးလုံးသည် နာမ်နှင့်ရုပ် နှစ်ပါးသာရှိပါသည်။

၆။ အကျယ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

- စက္ခယတနသည် အမျိုးဇာတ်အလိုအားဖြင့် စက္ခယသဘာဝတစ်ပါးသာ ရှိ၏။ သို့သော် အကြောင်း၊ဂတိ၊နိကာယ၊ပုဂ္ဂိုလ်တို့ဖြင့် ခွဲခြားလျှင် အဆုံးအပိုင်းအခြား မရှိပေ။
- ထို့အတူ သောတာယတန၊ ဃာနာယတန၊ ဇိဝှာယတန၊ ကာယာယတနတို့သည် လည်း စက္ခယတနအတိုင်းပင် ဖြစ်၏။
- မနာယတနသည် ကုသိုလ်၊အကုသိုလ်၊ဝိပါက်၊ကိရိယာတို့ဖြင့် ခွဲခြားလျှင် ၈၉- ပါး၊ တစ်နည်းအားဖြင့် ၁၂၁-ပါးရှိ၏။ သို့သော် စက္ခဝိညာဏ်၊ ဒုက္ခပဋိပဒါစသည်တို့ဖြင့် ခွဲခြားလျှင်မူ အဆုံး အပိုင်းအခြား မရှိပေ။
- ရူပါယတန၊ သဒ္ဓါယတန၊ ဂန္ဓာယတန၊ ရသာယတနတို့သည် ဝိသဘာဝ၊ကံ စသောအကြောင်းတို့ဖြင့် ခွဲခြားလျှင် အဆုံးအပိုင်းအခြား မရှိပေ။
- ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတနသည် ပထဝီ၊တေဇော၊ဝါယောတို့၏အလိုအားဖြင့် ၃-ပါးရှိ၏။ သို့သော် အကြောင်းစသည်တို့ဖြင့် ခွဲခြားလျှင် အဆုံးအပိုင်းအခြား မရှိပေ။
- ဓမ္မာယတနသည် ဝေဒနာ၊သညာ၊သင်္ခါရက္ခန္ဓာ၊သုခမရုပ်၊နိဗ္ဗာန်တို့၏ သဘော အားဖြင့်ခွဲခြားခြင်း(သဘာဝဘေဒ)၊ ထူးခြားမှုဖြင့်ခွဲခြားခြင်း(နာနတ္ထဘေဒ)တို့ ဖြင့် ခွဲခြားလျှင် အဆုံးအပိုင်းအခြား မရှိပေ။ (စည်၊၃။ ၃၃၇-၃၃၈)

၇။ ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

မလာ၊မသွားသောအားဖြင့် ရှုပုံ

သင်္ခတအမည်ရသော အာယတနမှန်သမျှတို့ကို အနာဂမနတော=မလာ သောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အနိဂ္ဂမနတော=မသွားသောအားဖြင့်လည်းကောင်း ရှုမှတ်ရပါမည်။

အာယတနတို့သည် ဥပါဒ်ခဏရှေ့ပိုင်း အခြားအရပ်ဒေသ တစ်ခုခုဆီမှ ဆိုက်ရောက်လာကြသည် မဟုတ်။ ထို့အတူ ဘင်ခဏနောက်ပိုင်း အခြားအရပ်ဒေသ တစ်ခုခုဆီသို့ ထွက်သွားကြသည်လည်း မဟုတ်ပေ။ အမှန်စင်စစ်၊ အာယတနတို့ သည် ဥပါဒ်ခဏရှေ့ပိုင်းနှင့် ဘင်ခဏနောက်ပိုင်း ဤနှစ်ခုတို့၏အလယ်၌သာ အကြောင်းအားလျော်စွာ ဖြစ်ပေါ်လာရသောကြောင့် မည်သည့်ပုဂ္ဂိုလ် တစ်ဦး

တစ်ယောက်၏ အလိုဆန္ဒကိုမျှ လိုက်လျောမှုမရှိဘဲ ဖြစ်ပေါ်လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤသို့လျှင် အာယတနတို့ကို မလာ၊မသွားသောအားဖြင့် ရှုမှတ်ဆင်ခြင်ရပါမည်။

အားထုတ်မှု၊ကြောင့်ကြဗျာပါရ ကင်းသောအားဖြင့် ရှုပုံ

တစ်နည်းအားဖြင့် အာယတနတို့ကို နိရိုဟကတော=အားထုတ်မှုကင်းသော အားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အဗျာပါရတော=ကြောင့်ကြဗျာပါရကင်းသောအားဖြင့် လည်းကောင်း ရှုမှတ်ရပါမည်။

စက္ခုနှင့်ရူပါရုံစသည်တို့သည် “ငါတို့ အညီအညွတ်ဆုံမိလျှင် ဝိညာဏ် ဖြစ်ပါမူကား ကောင်းလေစွ” ဟုအကြံအစည် မဖြစ်ပေ။ စက္ခုနှင့်ရူပါရုံစသော ထိုအာယတနတို့သည် ဒွါရအနေဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဝတ္ထုအနေဖြင့်လည်းကောင်း၊ အာရုံအနေဖြင့်လည်းကောင်း ဝိညာဏ်ဖြစ်ပေါ်ရန်အတွက် အားထုတ်မှုလည်း မရှိကြ ကုန်၊ ကြောင့်ကြဗျာပါရလည်း မရှိကြကုန်။ စင်စစ်၊ စက္ခုနှင့်ရူပါရုံစသည်တို့ အညီအညွတ်ပေါင်းဆုံမိလျှင် စက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့ ဖြစ်ပေါ်လာကြ၏။ ဤသို့ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းသည် ဖြစ်မြဲရိုးရာဓမ္မတာ သဘောသဘာဝသာ ဖြစ်ချေ၏။ ဤသို့လျှင် အာယတနတို့ကို အားထုတ်မှု၊ကြောင့်ကြဗျာပါရကင်းသောအားဖြင့် လည်း ရှုမှတ်ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဥပမာအားဖြင့် ရှုပုံ

အဇ္ဈတ္တိကာယတနခြောက်ပါးတို့ကို ခိုင်မြဲခြင်း-ခုဝ၊ တင့်တယ်ခြင်း- သုဘ၊ ချမ်းသာခြင်း-သုခ၊ ငါဟူသောအတ္တမှ ကင်းဆိတ်သောကြောင့် လူမနေ သောရွာပျက်ကြီးကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ဆင်ခြင်ရပါမည်။

ဗာဟိရာယတနခြောက်ပါးတို့ကိုမူ အဇ္ဈတ္တိကာယတနတို့ကို ထိပါးတိုက် ခိုက်တတ်သောကြောင့် ရွာကိုလုယက်ဖျက်ဆီးတတ်သော ခိုးသားတို့ကဲ့သို့ သဘော ထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

အဇ္ဈတ္တိကာယတနခြောက်ပါးကို မြွေ၊မိကျောင်း၊ငှက်၊ခွေး၊မြေခွေး၊ မျောက်ဟူသော သတ္တဝါခြောက်ကောင်ကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရမည်။ ဗာဟိရာယတနခြောက်ပါးတို့ကိုမူ ယင်းသတ္တဝါတို့၏ ကျက်စားရာကဲ့သို့ သဘော ထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။ (ဧည့်၊ ၃၃၉-၃၄၀)

ဓာတုနိဒ္ဒေသ

ဓာတ် ၁၈-ပါး

ဒွါရဓာတ် ၆-ပါး	အာရုံဓာတ် ၆-ပါး	ဝိညာဏ်ဓာတ် ၆-ပါး
၁။ စက္ခုဓာတ်	ရူပဓာတ်	စက္ခုဝိညာဏ်ဓာတ်
၂။ သောတဓာတ်	သဒ္ဓဓာတ်	သောတဝိညာဏ်ဓာတ်
၃။ ဃာနဓာတ်	ဂန္ဓဓာတ်	ဃာနဝိညာဏ်ဓာတ်
၄။ ဇီဝှာဓာတ်	ရသဓာတ်	ဇီဝှာဝိညာဏ်ဓာတ်
၅။ ကာယဓာတ်	ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်	ကာယဝိညာဏ်ဓာတ်
၆။ မနောဓာတ်	ဓမ္မဓာတ်	မနောဝိညာဏ်ဓာတ်

ဓာတ် ၁၈-ပါးကို ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့၏ အဆုံးအဖြတ်ကို-

- ၁။ အတ္တတော = သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၂။ လက္ခဏာဒီတော = လက္ခဏာအစရှိသည်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၃။ ကမတော = အစဉ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၄။ တာဝတွတော = ၁၈-ပါးမျှသာရှိခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၅။ သင်္ခတော = ရေတွက်ခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၆။ ပစ္စယတော = ကျေးဇူးပြုခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၇။ ဒဠဗ္ဗတော = ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့်လည်းကောင်း ဝေဖန်ထား၏။

၁။ သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဓာတ်မည်ပုံ ၅-မျိုး

၁။ စီရင်တတ်သောကြောင့် ဓာတ်-မည်၏။ (ဝိဒဟတီတိ ဓာတု)

ရွှေဓာတ်၊ငွေဓာတ်စသည်တို့သည် ရွှေ၊ငွေစသည်တို့ကို စီရင်တတ်၊ဖြစ်စေ

တတ်သကဲ့သို့ ထို့အတူ လောကီဓာတ်တို့သည်လည်း အကြောင်းတရားအနေဖြင့် သီးသန့်တည်ရှိလျက် များပြားလှစွာသော သံသရာဒုက္ခမှန်သမျှကို စီရင်တတ်၊ ဖြစ်စေတတ်ကုန်၏။ ဤသို့ သံသရာဒုက္ခကို စီရင်တတ်သောကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို ‘ဓာတ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

၂။ ဆောင်အပ်သောကြောင့် ဓာတ်-မည်၏။ (ဝိယတေတိ ဓာတု) ဝန်ထမ်းသမားတို့သည် ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးကို ထမ်းဆောင်ကြကုန်သကဲ့သို့ ထို့အတူ သတ္တဝါတို့သည်လည်း စက္ခုစသောဓာတ်တို့ကို ထမ်းဆောင်ကြကုန်၏။ ဤသို့လျှင် စက္ခုစသည်တို့သည် သတ္တဝါတို့၏ ထမ်းဆောင်အပ်သောတရားများ ဖြစ်သောကြောင့် (ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးပမာ ထမ်းဆောင်ခံရသည့်တရားများဖြစ်သောကြောင့်) စက္ခုစသည်တို့ကို ‘ဓာတ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

၃။ စီရင်ခြင်းသဘောမျှသည် ဓာတ်-မည်၏။ (ဝိဓာနံ ဓာတု) စက္ခုစသည်တို့သည် သတ္တဝါတို့၏ အလိုဆန္ဒအတိုင်း မလိုက်လျောတတ်သောကြောင့် စီရင်ခြင်းသဘောမျှသာ ဖြစ်၏။ သို့ဖြစ်၍ စက္ခုစသည်တို့ကို စီရင်ခြင်းသဘောမျှသာဖြစ်သောကြောင့် ‘ဓာတ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

၄။ စီရင်ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ဓာတ်-မည်၏။ (ဝိမိယတေ ဧတယာတိ ဓာတု) သတ္တဝါတို့သည် ဤစက္ခုစသော ဓာတ်သဘောတို့ဖြင့် သံသရာဒုက္ခမှန်သမျှကို စီရင်အပ်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် စက္ခုစသောဓာတ်သဘောတို့က အကြောင်းတရားအနေဖြင့်ရှိနေပြီး သံသရာဒုက္ခမှန်သမျှက အကျိုးတရားအနေဖြင့် ရှိနေ၏။ ဤသို့လျှင် စက္ခုစသည်တို့သည် သံသရာဒုက္ခကို စီရင်ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို ‘ဓာတ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

၅။ ထားရာဖြစ်သောကြောင့် ဓာတ်-မည်၏။ (ဝိယတိ ဧတ္ထာတိ ဓာတု) သတ္တဝါတို့သည် မိမိတို့အသီးအသီး စီရင်အပ်ပြီးသော သံသရာဒုက္ခမှန်သမျှကို ဤစက္ခုစသော ဓာတ်သဘောတို့၌သာ ပြန်လည်ထားကြကုန်၏။ ဤသို့လျှင် စက္ခုစသည်တို့သည် သံသရာဒုက္ခ၏ ထားရာဖြစ်သောကြောင့် ယင်းစက္ခုစသည်တို့ကို ‘ဓာတ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဤသို့လျှင် စက္ခုစသည်တို့သည် စီရင်တတ်သောတရားဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဆောင်အပ်သောတရားဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ စီရင်ခြင်းသဘောမျှဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ စီရင်ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ထားရာဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ‘ဓာတ်’မည်ပါသည်။

(စည်၊ ၃။ ၃၄၁-၃၄၂)
မြန်မာကျမ်းပင် "သာသနာပါလ" မှ စတုတ္ထမြန်မာပြန်ချုပ်

တစ်နည်း ဓာတ်မည်ပုံ

“အတ္တနော သဘာဝံ ဓာရေတီတိ ဓာတု” ဟူသည်နှင့်အညီ မိမိ၏သဘောကို ဆောင်တတ်သောကြောင့် ဓာတ်-မည်ပါသည်။

မှန်၏။ သာသနာပ တိတ္ထိတို့ကြံဆအပ်သော အတ္တ၌ အထည်ကိုယ်သဘောတရားမရှိသော်လည်း ဤဓာတ်တို့၌ အဆင်းကိုပြခြင်းသဘော၊ အဆင်းထင်အောင်ကြည်လင်ခြင်းသဘောစသော ကိုယ်ပိုင်သဘောလက္ခဏာ အသီးအသီး ရှိကြ၏။ စက္ခုစသည်တို့သည် ထိုမိမိတို့၏ ကိုယ်ပိုင်သဘောလက္ခဏာ အသီးအသီးကို ဆောင်တတ်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို ‘ဓာတ်’ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

တစ်နည်း ဓာတ်မည်ပုံ

“ဓာတုဝိယာတိ ဓာတု” ဟူသည်နှင့်အညီ ကျောက်ဓာတ်သဘောနှင့်တူသောကြောင့် ဓာတ်-မည်ပါသည်။

လောက၌ ဆေးဒန်း၊ မြင်းသီလာစသော ထူးခြားဆန်းကြယ်သည့် ကျောက်၏ အစိတ်အပိုင်းကို ဓာတ်-ဟုခေါ်သကဲ့သို့ ထို့အတူ စက္ခုစသည်တို့သည်လည်း ကျောက်ဓာတ်နှင့်တူသောကြောင့် ဓာတ်အမည်ရခြင်း ဖြစ်သည်။ မှန်၏။ စက္ခုစသောဓာတ်သဘောတို့သည် ဉာဏ်ဖြင့်ပိုင်းခြား၍သိအပ်သော ညေယျတရားတို့၏ အစိတ်အပိုင်းများဖြစ်သောကြောင့် ဆေးဒန်း၊ မြင်းသီလာစသော ကျောက်ဓာတ်ကဲ့သို့ ထူးခြားဆန်းကြယ်သောသဘော ရှိ၏။ ထို့ကြောင့် ကျောက်ဓာတ်နှင့်တူခြင်း ဖြစ်သည်။

တစ်နည်း ဓာတ်မည်ပုံ

“ဓာတုသမညာတိ ဓာတု” ဟူသည်နှင့်အညီ ဓာတ်အမည်သတ်မှတ်၍ ခေါ်ဝေါ်အပ်သောကြောင့် ဓာတ်-မည်ပါသည်။

ခန္ဓာကိုယ်အတ္တဘော၌ ဝိသဘာဂလက္ခဏာအားဖြင့် အသီးအသီး ခွဲခြားထားသော အဆီ၊ အရည်၊ သွေးစသည်တို့ကို အဆီဓာတ်၊ အရည်ဓာတ်၊ သွေးဓာတ်စသည်ဖြင့် ဓာတ်အမည်သတ်မှတ်၍ ခေါ်ဝေါ်ကြသကဲ့သို့ ထို့အတူ ခန္ဓာငါးပါးအပေါင်း၌ အချင်းချင်း ဝိသဘာဂလက္ခဏာအားဖြင့် ပိုင်းခြားထားသည့် စက္ခု၊ သောတစသည်တို့ကိုလည်း စက္ခုဓာတ်၊ သောတဓာတ်စသည်ဖြင့် ဓာတ်အမည်သတ်မှတ်၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း ဖြစ်၏။ ဤသို့လျှင် ဓာတ်အမည်သတ်မှတ်၍ ခေါ်ဝေါ်အပ်သောကြောင့် ‘ဓာတ်’အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

တစ်နည်း ဓာတ်မည်ပုံ

“ဓာတုတိ နိဇ္ဈိမတ္ထံ” ဟူသည်နှင့်အညီ သက်မဲ့သဘောတရားမျှကို ဓာတ်ဟုခေါ်၏။

ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က “ဆ ဓာတုယော အယံ ဘိက္ခု ပုရိသော= ပုတ္တုသာတိရဟန်း...ဤယောကျ်ားသည် ဓာတ်ခြောက်ပါးမျှသာ ရှိပေ၏” စသည်ဖြင့် အသက်၊ လိပ်ပြာ၊ ဝိညာဏ်ကောင်ဟု မှတ်ထင်မှု ဇီဝသညာကို ပယ်နှုတ်ခြင်း အကျိုးငှာ ဓာတုဒေသနာကိုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ (စည်၊ ၃။ ၃၄၃-၃၄၄)

၂။ လက္ခဏာစသည်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

စက္ခုဓာတ်အစရှိသည်တို့၏ လက္ခဏာ၊ ကိစ္စ၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ ပဒဋ္ဌာန်တို့ကို ခန္ဓနိဒ္ဒေသ၌ ပြဆိုခဲ့ပြီးသည့်အတိုင်း မှတ်ရမည်။

၃။ အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဓာတ်၁၈-ပါးအစဉ်သည် ဥပ္ပတ္တိက္ကမစသော အစဉ်၅-မျိုးတို့တွင် ဒေသနာက္ကမ(ဟောစဉ်) ဖြစ်ပါသည်။ ဤဓာတ်၁၈-ပါး ဟောစဉ်ကိုလည်း အကြောင်းအကျိုးကို အစဉ်အတိုင်း ပိုင်းခြားပြသောပုံစံဖြင့် ဟောတော်မူထားခြင်း ဖြစ်၏။ ဥပမာ-စက္ခုဓာတ်နှင့်ရူပဓာတ် နှစ်ပါးသည် အကြောင်း(ဟောတုဓာတ်) ဖြစ်၏။ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်သည် အကျိုး(ဖလဓာတ်) ဖြစ်၏။ မှတ်ချက်။ ကြွင်းသောဓာတ်တို့ကိုလည်း ဤနည်းအတိုင်း အကြောင်းဓာတ်၊ အကျိုးဓာတ် ခွဲပါ။

၄။ ၁၈-ပါးမျှသာ ရှိခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ပါဠိတော်လာ ဓာတ်အမျိုးအစားများ

- (၁) အာဘာဓာတ်၊ သုဘဓာတ်၊ အာကာသာနဉ္စာယတနဓာတ်၊ ဝိညာဏနဉ္စာယတနဓာတ်၊ အာကိဉ္စညာယတနဓာတ်၊ နေဝသညာနာသညာယတနဓာတ်၊ သညာ-ဝေဒယိတနိရောဓဓာတ်၊
- (၂) ကာမဓာတ်၊ ဗျာပါဒဓာတ်၊ ဝိဟိသာဓာတ်၊ နေက္ခမ္မဓာတ်၊ အဗျာပါဒဓာတ်၊ အဝိဟိသာဓာတ်၊

- (၃) သုခဓာတ်၊ ဒုက္ခဓာတ်၊ သောမနဿဓာတ်၊ ဒေါမနဿဓာတ်၊ ဥပေက္ခာဓာတ်၊ အဝိဇ္ဇာဓာတ်၊
- (၄) အာရမ္ဘဓာတ်၊ နိက္ကမဓာတ်၊ ပရက္ကမဓာတ်၊
- (၅) ဟီနဓာတ်၊ မဇ္ဈိမဓာတ်၊ ပဏီတဓာတ်၊
- (၆) ပထဝီဓာတ်၊ အာပေါဓာတ်၊ တေဇောဓာတ်၊ ဝါယောဓာတ်၊
- (၇) အာကာသဓာတ်၊ ဝိညာဏဓာတ်၊
- (၈) သင်္ခတဓာတ်၊ အသင်္ခတဓာတ်၊
- (၉) လောကအနေကဓာတ် (များသောဓာတ်ရှိသောလောက)၊ လောကနာနာဓာတ် (ဓာတ်အမျိုးမျိုးရှိသောလောက)၊

စောဒနာ နှင့် ဖြေရှင်းချက်

စောဒနာ သုတ္တန်၊ အဘိဓမ္မာပါဠိတော်တို့၌ ဓာတ်အမျိုးမျိုးရှိပါလျက် ယင်းဓာတ်တို့ကို မဟောဘဲ အဘယ်ကြောင့် စက္ခုစသောဓာတ် ၁၈-ပါးကိုသာ ဟောတော်မူပါသနည်း ?

ဖြေရှင်းချက် ပရမတ္ထသဘောအားဖြင့် ထင်ရှားရှိသည့် ဓာတ်မှန်သမျှတို့သည် စက္ခုစသောဓာတ်၁၈-ပါးတို့၌ အကျုံးဝင်ပြီးဖြစ်သောကြောင့် ဓာတ်၁၈-ပါးသာ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။

ဓာတ်၁၈-ပါးတို့၌ အကျုံးဝင်ပုံ

- (က) အာဘာဓာတ်သည် ရူပဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။
- (ခ) သုဘဓာတ်သည် ရူပဓာတ်နှင့်ဆက်စပ်မှုရှိသဖြင့် ရူပဓာတ်စသည်၌ အကျုံးဝင်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရာဂစသည်ဖြစ်ကြောင်း သုဘနိမိတ်ဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ မှန်၏။ သုဘနိမိတ်ကို သုဘဓာတ်-ဟု ခေါ်လေ့ရှိ၏။ ယင်းသုဘနိမိတ်သည်လည်း ရူပဓာတ်စသည်မှ လွတ်သည်ဟူ၍ မရှိပေ။ တစ်နည်းအားဖြင့်- ကုသလဝိပါက်၏အာရုံဖြစ်သော ဣန္ဒြေရူပါရုံစသည်တို့သည် သုဘဓာတ်များဖြစ်သောကြောင့် ယင်းသုဘဓာတ်တို့သည်လည်း ရူပဓာတ်၊ သဒ္ဓဓာတ်စသည်တို့၌သာ အကျုံးဝင်၏။
- (ဂ) အာကာသာနဉ္စာယတနစသော ဓာတ်လေးပါးတို့သည် စိတ်များဖြစ်သောကြောင့် မနောဝိညာဏဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။ ယင်းတို့နှင့်ယှဉ်သော စေတသိက်တို့သည် ဓမ္မဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။

(ဃ) သညာဝေဒနာတို့ချုပ်ရာဖြစ်သော သညာဝေဒယိတနိရောဓဓာတ်သည် ပရမတ္ထသဘောအားဖြင့် ထင်ရှားမရှိပေ။ ဤဓာတ်သည် မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်ဟူသော ဓာတ်နှစ်ပါး၏ချုပ်ခြင်းမျှသာ ဖြစ်၏။

(င) ကာမဓာတ်သည် ဓမ္မဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။
သာဓကမှာ- “တတ္ထ ကတမော ကာမဓာတု၊ ကာမပဋိသံယုတ္တော တက္ကောဝိတက္ကော မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပေ=ထိုတွင် ကာမဓာတ်ဟူသည် အဘယ်နည်း၊ ကာမအာရုံကို လိုချင်နှစ်သက်မှုနှင့်ယှဉ်သော ကြံစည်ခြင်း၊ အထူးထူးကြံစည်ခြင်း၊ မှားယွင်းသောကြံစည်ခြင်းတည်း”ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူသော စကားရပ် ဖြစ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် ဓာတ်၁၈-ပါးတို့သည်လည်း ဓမ္မဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။
သာဓကမှာ- [“ဟေဋ္ဌတော အဝီစိန်ရယ် ပရိယန္တံ ကရိတွာ ဥပရိတော ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တိ ဒေဝေ အန္တောကရိတွာ ယံ ဧတသ္မိ အန္တရေ ဧတ္တာဝတာ ဧတ္ထ ပရိယာပန္နာ ခန္ဓဓာတုအာယတနာ ရူပါ ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရာ ဝိညာဏံ၊ အယံ ဝုစ္ဆတိ ကာမဓာတု။”]

“အောက်၌ အဝီစိန်ရဲတိုင်အောင် အထက်၌ ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တိနတ်ပြည်တိုင်အောင် ပိုင်းခြား၍ ဤကာမဘုံအတွင်း၌ အကျုံးဝင်ကုန်သော ခန္ဓာ၊ အာယတန၊ ဓာတ်တို့ကိုလည်းကောင်း၊ ရုပ်၊ဝေဒနာ၊သညာ၊သင်္ခါရ၊ဝိညာဏ်တို့ကိုလည်းကောင်း ကာမဓာတ်-ဟု ဆိုအပ်၏။”ဟု မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူသောစကားရပ် ဖြစ်ပါသည်။

(စ) နေက္ခမ္မဓာတ်သည် ဓမ္မဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။
ထို့ပြင် “သဗ္ဗေပိ ကုသလာ ဓမ္မာ နေက္ခမ္မဓာတု= အလုံးစုံကုန်သော ကုသိုလ်တရားတို့သည်လည်း နေက္ခမ္မဓာတ် မည်၏”ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူသောကြောင့် နေက္ခမ္မဓာတ်သည် မနောဝိညာဏဓာတ်၌လည်း အကျုံးဝင်၏-ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

(ဆ) ဗျာပါဒဓာတ်၊ ဝိဟိသာဓာတ်၊ အဗျာပါဒဓာတ်၊ အဝိဟိသာဓာတ်၊ သုခဓာတ်၊ ဒုက္ခဓာတ်၊ သောမနဿဓာတ်၊ ဒေါမနဿဓာတ်၊ ဥပေက္ခာဓာတ်၊ အဝိဇ္ဇာဓာတ်၊ အာရမ္ဘဓာတ်၊ နိက္ကမဓာတ်၊ ပရက္ကမဓာတ်တို့သည် ဓမ္မဓာတ်၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။

(ဇ) ဟီနဓာတ်၊ မဇ္ဈိမဓာတ်၊ ပဏီတဓာတ်တို့သည် ဓာတ်၁၈-ပါးလုံး၌ အကျုံးဝင်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်- ဟီနဖြစ်သော စက္ခုစသည်တို့သည် ဟီန

ဓာတ်မည်၏။ မဇ္ဈိမဖြစ်သော စက္ခုစသည်တို့သည် မဇ္ဈိမဓာတ်မည်၏။ ပဏီတဖြစ်သော စက္ခုစသည်တို့သည် ပဏီတဓာတ်မည်၏။ ထို့ကြောင့် ဟီနဓာတ်စသောတို့သည် ဓာတ်၁၈-ပါးလုံး၌ အကျုံးဝင်၏-ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

တစ်နည်းအားဖြင့် မုချတိုက်ရိုက်ဆိုရသော် -

- အကုသိုလ်ဓမ္မဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဟီနဓာတ် မည်၏။ (ထို့ကြောင့် ဟီနဓာတ်သည် အကုသိုလ်ဓမ္မဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။)

- လောကီကုသိုလ်၊အဗျာကတ ဓမ္မဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်သည်လည်းကောင်း၊ စက္ခုစသည်တို့သည်လည်းကောင်း မဇ္ဈိမဓာတ် မည်၏။ (ထို့ကြောင့် မဇ္ဈိမဓာတ်သည် လောကီကုသိုလ်၊အဗျာကတ ဓမ္မဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်၌လည်းကောင်း၊ စက္ခုစသောမဇ္ဈိမဓာတ်တို့သည် စက္ခုဓာတ်စသည်တို့၌လည်းကောင်း အကျုံးဝင်၏။)

- လောကုတ္တရာဖြစ်သော ဓမ္မဓာတ်နှင့်မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ပဏီတဓာတ်မည်၏။ (ထို့ကြောင့် ပဏီတဓာတ်သည် လောကုတ္တရာဓမ္မဓာတ်နှင့် မနောဝိညာဏဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။)

(ဈ) ပထဝီဓာတ်၊ တေဇောဓာတ်၊ ဝါယောဓာတ်တို့သည် ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။ အာပေါဓာတ်နှင့် အာကာသဓာတ်သည် ဓမ္မဓာတ်၌ အကျုံးဝင်၏။

(ည) ဝိညာဏဓာတ်သည် စက္ခုဝိညာဏဓာတ်စသော ဝိညာဏဓာတ်ခုနစ်ပါးကို အကျဉ်းချုံးထားခြင်းဖြစ်သောကြောင့် စက္ခုဝိညာဏဓာတ်စသည် ခုနစ်ပါး၌ အကျုံးဝင်၏။

(ဋ) သင်္ခတဓာတ်သည် ဓမ္မဓာတ်ကြဉ်သော ဓာတ်၁၇-ပါးနှင့် နိဗ္ဗာန်ကြဉ်သော ဓမ္မဓာတ်တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း၌ အကျုံးဝင်၏။ နိဗ္ဗာန်ဖြစ်သော အသင်္ခတဓာတ်သည် ဓမ္မဓာတ်တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း၌ အကျုံးဝင်၏။

(ဌ) လောကအနေကဓာတ်နှင့် လောကနာနာဓာတ်တို့သည် ဓာတ်၁၈-ပါးလုံး၌ အကျုံးဝင်ပါသည်။

ဤသို့လျှင် ပရမတ္ထသဘောအားဖြင့် ထင်ရှားရှိသော ဓာတ်မှန်သမျှတို့သည် ဤဓာတ်၁၈-ပါး၌သာ အကျုံးဝင်ကုန်သည်၏အဖြစ်ကြောင့် ဓာတ်တို့ကို၁၈-ပါးမျှသာ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။
(စည်၊၃။ ၃၄၇-၃၅၈)

တစ်နည်း ဓာတ်၁၈-ပါးဟောရခြင်း အကြောင်း

တစ်နည်းအားဖြင့် အာရမ္မဏဝိဇ္ဇာနုလက္ခဏာရှိသော ဝိညာဏ်(စိတ်)ကို ဇီဝသညာဖြင့် အမှတ်မှားနေသော သတ္တဝါတို့အား ယင်းဇီဝသညာကို ပယ်နုတ်ခြင်း အကျိုးငှာ ဓာတ်၁၈-ပါးကိုသာ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။

မှန်၏။ အာရမ္မဏဝိဇ္ဇာနုလက္ခဏာ (အာရုံကိုသိတတ်သောသဘော)ရှိသော ဝိညာဏ်(စိတ်)ကို အသက်၊လိပ်ပြာ၊အတ္တကောင်၊သတ္တဝါကောင်ဟု ဇီဝသညာဖြင့် အမှတ်မှားနေသော သတ္တဝါများ ဤလောက၌ ရှိနေကြ၏။ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ထို သတ္တဝါတို့အား ဝိညာဏ်ဟူသည် တစ်ခုတည်းမဟုတ်ဘဲ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်၊ သောတဝိညာဏဓာတ်စသည်ဖြင့် ဝိညာဏ်အများအပြားရှိနေသည်ကိုလည်းကောင်း၊ ယင်းဝိညာဏ်သည် စက္ခုနှင့်ရူပါရုံစသော အကြောင်းတို့နှင့်ဆက်စပ်၍ ဖြစ်ပေါ် လာသောကြောင့် မမြဲသောအနိစ္စတရားဖြစ်သည်ကိုလည်းကောင်း ထင်ရှားပြ တော်မူ၍ သတ္တဝါတို့သန္တာန်၌ ကာလရှည်ကြာစွာ ကိန်းအောင်းလာခဲ့သော ယင်း ဇီဝသညာကို ပယ်နုတ်တော်မူလိုသောကြောင့် ဓာတ်၁၈-ပါးတို့ကို ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့ပြင် မကျဉ်းမကျယ်နည်းဖြစ်သော ဤဓာတုဒေသနာတော်ဖြင့် ဆုံးမ ထိုက်သော ဝေနေယျသတ္တဝါများလည်း ဤလောက၌ ရှိနေသေး၏။ ထိုဆုံးမထိုက် သော ဝေနေယျသတ္တဝါတို့၏ အလိုအရွာသယ၏အစွမ်းဖြင့်လည်း ဓာတ်၁၈- ပါးတို့ကို ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စည်၊၃။ ၃၅၀-၃၅၁)

၅။ ရေတွက်ခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ရေတွက်ခြင်းဟူသည် ဓာတ်တစ်ပါးချင်းစီ၏ တရားကိုယ်အရကောက်များ ကို ဖော်ပြပြီး ဓာတ်၁၈-ပါးကို ရေတွက်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဓာတ်၁၈- ပါးအရကောက်ကို အောက်ပါအတိုင်း မှတ်သားရမည်။

ဓာတ်၁၈-ပါး အရကောက်

စဉ်	ဓာတ်အမည်	အရကောက်တရား	မှတ်ချက်
၁။	စက္ခုဓာတ်	စက္ခုပသာဒရုပ်	
၂။	သောတဓာတ်	သောတပသာဒရုပ်	
၃။	ဃာနဓာတ်	ဃာနပသာဒရုပ်	

၄။	ဇိဝှာဓာတ်	ဇိဝှာပသာဒရုပ်	
၅။	ကာယဓာတ်	ကာယပသာဒရုပ်	ပသာဒရုပ် ၅-ပါး
၆။	ရူပဓာတ်	ရူပါရုံ	
၇။	သဒ္ဓဓာတ်	သဒ္ဓါရုံ	
၈။	ဂန္ဓဓာတ်	ဂန္ဓဝရုံ	
၉။	ရသဓာတ်	ရသာရုံ	
၁၀။	ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်	ပထဝီ၊တေဇော၊ဝါယော	ဂေါစရရုပ် ၇-ပါး
၁၁။	စက္ခုဝိညာဏဓာတ်	စက္ခုဝိညာဏ်ဒွေး	
၁၂။	သောတဝိညာဏဓာတ်	သောတဝိညာဏ်ဒွေး	
၁၃။	ဃာနဝိညာဏဓာတ်	ဃာနဝိညာဏ်ဒွေး	
၁၄။	ဇိဝှာဝိညာဏဓာတ်	ဇိဝှာဝိညာဏ်ဒွေး	
၁၅။	ကာယဝိညာဏဓာတ်	ကာယဝိညာဏ်ဒွေး	ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်၁၀
၁၆။	မနောဓာတ်	ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း+သမိဒွေး	မနောဓာတ်၃-ပါး
၁၇။	မနောဝိညာဏဓာတ်	အကု-၁၂၊ ကု-၂၁၊ ဝိ-၂၄၊ ကြိ-၁၉	မနောဝိညာဏဓာတ် ၇၆-ပါး
၁၈။	ဓမ္မဓာတ်	စေ-၅၂၊ သုခုမရုပ်-၁၆၊ နိဗ္ဗာန်	ဓမ္မဓာတ် ၂၀/၆၉-ပါး

(စည်၊၃။ ၃၅၁-၃၅၂)

- မှတ်ချက်။ - ပသာဒရုပ် ၅-ပါး နှင့် ဂေါစရရုပ် ၇-ပါးတို့ ဩဠာရိကရုပ် ၁၂-ပါး ဟုခေါ်၏။ ဩဠာရိကဓာတ်၁၀-ပါးဟုလည်း ခေါ်သည်။
- ပဉ္စဝိညာဏ်ဓာတ်၊ မနောဓာတ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ်တို့တို့ ဝိညာဏ ဓာတ် ၇-ပါးဟု ခေါ်၏။ စိတ် ၈၉-ပါးကို ရေတွက်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။
- သုခုမရုပ် ၁၆-ပါးမှာ အာပေါ၊ ဣတ္ထိန္ဒြေ၊ ပုရိသိန္ဒြေ၊ ဟဒယရုပ်၊ ဇီဝိတရုပ်၊ အာဟာရရုပ်၊ ပရိစ္ဆေဒရုပ်၊ ကာယဝိညတ်၊ဝစီဝိညတ်၊ ရူပဿ-လဟုတာ၊မုဒုတာ၊ကမ္မညတာ၊ ဥပစယ၊သန္တတိ၊ ဇေတတာ၊ အနိစ္စတာရုပ် တို့ဖြစ်သည်။
- ဓမ္မဓာတ် ၂၀-ဟုရေတွက်သော် စေတသိက် ၅၂-ပါးကို ဝေဒနာ- ကုန္ဒာ၊ သညာကုန္ဒာ၊ သင်္ခါရကုန္ဒာဟု ခန္ဓာ ၃-ပါးဖွဲ့၍ ရေတွက်ပါ။

၆။ ကျေးဇူးပြုခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ပဉ္စဒွါရ၌ ဓာတ်အချင်းချင်း ကျေးဇူးပြုပုံ

စဉ်	အကြောင်းဓာတ်	အကျိုးဓာတ်	ပစ္စယသတ္တိ
၁။	စက္ခုဓာတ် (သောတဓာတ်စသည်)	စက္ခုဝိညာဏဓာတ်	ပုရေဇာတ၊ ဣန္ဒြိယ၊ ဝိပ္ပယုတ္တ နိဿယ၊ အတ္တိ၊ အဝိဂတ(၆)
၂။	ရူပဓာတ်	။	အာရမ္မဏ၊ ပုရေ၊ အတ္တိ၊ အဝိ(၄)
၃။	မနောဓာတ် (ပဉ္စဒွါရဝဇ္ဇန်း)	ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်	အနန္တ၊ သနန္တ၊ နတ္ထိ၊ ဝိဂတ၊ အနန္တရူပနိဿယ (၅)
၄။	ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်	မနောဓာတ် (သမ္ပဋိစိုင်း)	။
၅။	မနောဓာတ် (သမ္ပဋိစိုင်း)	မနောဝိညာဏဓာတ် (သန္တိရဏ)	။
၆။	မနောဝိညာဏဓာတ် (သန္တိရဏ)	မနောဝိညာဏဓာတ် (ပုဋ္ဌော)	။
၇။	မနောဝိညာဏဓာတ် (ပုဋ္ဌော)	မနောဝိညာဏဓာတ် (ဇော)	။
၈။	မနောဝိညာဏဓာတ် (ဇော)	မနောဝိညာဏဓာတ် (အခြားမဲ့-ဇော)	အနန္တ၊ သနန္တ၊ နတ္ထိ၊ ဝိဂတ အနန္တရူပနိဿယ၊ အာသေဝန(၆)

မနောဒွါရ၌ ဓာတ်အချင်းချင်း ကျေးဇူးပြုပုံ

စဉ်	အကြောင်းဓာတ်	အကျိုးဓာတ်	ပစ္စယသတ္တိ
၁။	မနောဝိညာဏဓာတ် (ဘဝင်)	မနောဝိညာဏဓာတ် (မနောဒွါရဝဇ္ဇန်း)	အနန္တ၊ သနန္တ၊ နတ္ထိ၊ ဝိဂတ၊ အနန္တရူပနိဿယ (၅)
၂။	မနောဝိညာဏဓာတ် (မနောဒွါရဝဇ္ဇန်း)	မနောဝိညာဏဓာတ် (ဇော)	။
၃။	ဓမ္မဓာတ် (စေတသိက်)	ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး	အညမည၊ သမ္ပယုတ္တ၊ သဟ၊ နိဿ၊ အတ္တိ၊ အဝိ (၆)
၄။	စက္ခုဓာတ်စသည်နှင့် အချို့ဓမ္မဓာတ်(ရုပ်၊နိ)	အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်	အာရမ္မဏစသည်

ရှေးဆရာတို့အဆို ဝိညာဏဓာတ်ဖြစ်ပုံ

- (၁) စက္ခုပဿာဒ၊ ရူပါရုံ၊ အလင်းရောင်၊ မနသိကာရတို့ကို အကြောင်းပြု၍ စက္ခုဝိညာဏဓာတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
 - (၂) သောတပဿာဒ၊ သဒ္ဓါရုံ၊ အပေါက်အကြား၊ မနသိကာရတို့ကို အကြောင်းပြု၍ သောတဝိညာဏဓာတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
 - (၃) ဃာနပဿာဒ၊ ဂန္ဓာရုံ၊ ဝါယော၊ မနသိကာရတို့ကို အကြောင်းပြု၍ ဃာနဝိညာဏဓာတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
 - (၄) ဇိဝှာပဿာဒ၊ ရသာရုံ၊ အာပေါ၊ မနသိကာရတို့ကို အကြောင်းပြု၍ ဇိဝှာဝိညာဏဓာတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
 - (၅) ကာယပဿာဒ၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ၊ ပထဝီ၊ မနသိကာရတို့ကို အကြောင်းပြု၍ ကာယဝိညာဏဓာတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
 - (၆) ဘဝင်၊ ဓမ္မာရုံ၊ မနသိကာရတို့ကို အကြောင်းပြု၍ မနောဝိညာဏဓာတ် ဖြစ်ပေါ်၏။
- မှတ်ချက်။ ဤနည်းကို သုတ္တန်နည်းအရ ဓာတ်အချင်းချင်း ကျေးဇူးပြုပုံ ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ပစ္စယသတ္တိမှာ ဥပနိဿယတစ်ပစ္စည်းသာ ဖြစ်၏။ (စည်၊ ၃၅၃-၃၅၄)

၇။ ရှုမှတ်ပုံအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

သင်္ခတဓာတ်မှန်သမျှတို့ကို ခဏသုံးပါးမှ ရှေ့အဖို့၊ နောက်အဖို့တို့၌ ကင်းဆိတ်သောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ခိုင်မြဲခြင်း၊ တင့်တယ်ခြင်း၊ ချမ်းသာခြင်း၊ အတ္တအဖြစ်တို့မှ ဆိတ်သုဉ်းခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ကံသောအကြောင်းတို့နှင့် စပ်သောဖြစ်ခြင်းရှိသောအားဖြင့်လည်းကောင်း ရှုမှတ်ဆင်ခြင်ရပါမည်။

စက္ခုဓာတ်စသည်တို့ကို ရှုမှတ်ပုံ

- စက္ခုဓာတ်ကို စည်မျက်နှာပြင်၊ ရူပဓာတ်ကို တီးခေါက်စရာတုတ်၊ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်ကို ထွက်ပေါ်လာသောစည်သံကဲ့သို့လည်းကောင်း၊
- စက္ခုဓာတ်ကို မှန်မျက်နှာပြင်၊ ရူပဓာတ်ကို မျက်နှာ၊ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်ကို မှန်၌ထင်ပေါ်နေသော မျက်နှာရိပ်ကဲ့သို့လည်းကောင်း၊
- စက္ခုဓာတ်ကို ကြံများ(နှမ်းစေ့များ)၊ ရူပဓာတ်ကို ကြံညစ်စက်(ဆီကြိတ်ဆုံ)၊ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်ကို ကြံရည်(ဆီ)ကဲ့သို့လည်းကောင်း၊

- စက္ခုဓာတ်ကို မီးပွတ်ခုံ၊ ရူပဓာတ်ကို မီးပွတ်တံ၊ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်ကို မီးကဲ့သို့ လည်းကောင်း သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။ (သောတဓာတ်စသည်တို့ကို လည်း ဤနည်းအတိုင်း ရှုမှတ်ရမည်။)

မနောဓာတ်ကို ရှုမှတ်ပုံ

မနောဓာတ်ကို ဖြစ်သင့်သည်အားလျော်စွာ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်စသည် တို့၏ ရှေ့သွားနောက်လိုက်ကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ရှုမှတ်ပုံ

မနောဝိညာဏဓာတ်ကို အာရုံတို့၌ တည်တည်တံ့တံ့ ပိုင်းခြားမှုမရှိသော ကြောင့် တောမျောက်ကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ဆုံးမရန်ခက်ခဲသောကြောင့် မြင်းရိုင်း ကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ အလိုရှိရာအာရုံ၌ ကျရောက်တတ်သောကြောင့် ကောင်းကင် သို့ ပစ်တင်အပ်သော တုတ်ပျံကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ လောဘ၊ ဒေါသစသော ကိလေသာအမျိုးမျိုးတို့နှင့် ယှဉ်တွဲနေခြင်းကြောင့် ပွဲသဘင်၌ အသွင်အမျိုးမျိုး ပြောင်းလဲ၍ ကပြအသုံးတော်ခံနေသည့် ကချေသည်ကဲ့သို့လည်းကောင်း သဘော ထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

ဓမ္မဓာတ်ကို ရှုမှတ်ပုံ

- (က) - စေတသိက်နာမ်ခန္ဓာသုံးပါးတို့တွင် ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို မြားတံ၊ တံကျင်ကဲ့သို့ လည်းကောင်း၊ သညာက္ခန္ဓာနှင့်သင်္ခါရက္ခန္ဓာတို့ကို မြားထိမှန်သူ၊ တံကျင် လျှိုခံထားရသူကဲ့သို့လည်းကောင်း သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။
- တစ်နည်းအားဖြင့် ပုထုဇဉ်တို့၏ သညာကို မရနိုင်သည်ကို လိုလား တောင့်တခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော ဆင်းရဲကိုဖြစ်စေတတ်သဖြင့် အချည်းနှီး သော လက်ဆုပ်ကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ မဟုတ်မမှန်သော အာရုံနိမိတ်ကို ယူတတ်သောကြောင့် တောသမင်ကဲ့သို့လည်းကောင်း ရှုမှတ်ရပါမည်။
- သင်္ခါရတို့ကို ပဋိသန္ဓေ၌ပစ်ချတတ်သောကြောင့် မီးကျိုးတွင်း၌ ပစ်ချတတ် သည့် ယောက်ျားကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ဇာတိဒုက္ခအစဉ်လိုက်ပါသော ကြောင့် ရဲလိုက်၍ ပြေးနေရသောခိုးသူ(ဝရမ်းပြေး)ကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ အကျိုးမဲ့ဟူသမျှကို ဆောင်လာတတ်သည့် ခန္ဓာအစဉ်၏အကြောင်းဖြစ် သောကြောင့် အဆိပ်ပင်၏မျိုးစေ့ကဲ့သို့လည်းကောင်း သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။

- (ခ) သုခုမရုပ်ကို ကပ်၍နှိပ်စက်တတ်သည့် အမျိုးမျိုးသော ဥပဒ္ဒဝေါတို့၏ အကြောင်းနိမိတ်ဖြစ်သောကြောင့် အသွားထက်သည့် သင်တုန်းစက်ကဲ့သို့ သဘောထား၍ ရှုမှတ်ရပါမည်။
- (ဂ) အသင်္ခါတဓာတ်ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်ကို သေခြင်းကင်းရာအားဖြင့်လည်းကောင်း (အမတတော)၊ ငြိမ်းအေးရာအားဖြင့်လည်းကောင်း (သန္တတော)၊ ဘေးကင်းရာ အားဖြင့်လည်းကောင်း(ခေမတော) ရှုမှတ်ရပါမည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အကျိုးမဲ့မှန်သမျှကို ဖြစ်စေတတ်သော သင်္ခါတဒုက္ခ၊ ကိလေသာဒုက္ခတို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

(စည်၊ ၃။ ၃၅၅-၃၅၇)

အာယတနဓာတု နိဒ္ဒေသ
ပြီး၏။

ဣန္ဒြိယသစ္စ နိဗ္ဗေသ

ဣန္ဒြိယ နိဗ္ဗေသ

ဣန္ဒြ ၂၂-ပါး

- ၁။ စက္ခုဇ္ဈိန္ဒြ
- ၂။ သောတိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၃။ ဃာနိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၄။ ဇိဝိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၅။ ကာယိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၆။ မနိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၇။ ဣတ္ထိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၈။ ပုရိသိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၉။ ဇီဝိတိဇ္ဈိန္ဒြ

- ၁။ သုခိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၂။ ဒုက္ခိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၃။ သောမနသိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၄။ ဒေါမနသိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၅။ ဥပေက္ခိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၆။ သဒ္ဓိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၇။ ဝီရိယိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၈။ သတိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၉။ သမာဓိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၁၀။ ပညိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၁၁။ အနုညာတညဿာမိတိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၁၂။ အညိဇ္ဈိန္ဒြ
- ၁၃။ အညာတာဝိဇ္ဈိန္ဒြ

ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါးကို ဝေဖန်
ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါးတို့၏ အဆုံးအဖြတ်ကို-

- ၁။ အတ္တတော = သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၂။ လက္ခဏာဒီတော = လက္ခဏာအစရှိသောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၃။ ကမတော = အစဉ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၄။ ဘောဒါဘောဒတော = မျိုးကွဲပြားမှုရှိ-မရှိအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၅။ ကိစ္စတော = ကိစ္စအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၆။ ဘူမိတော = ဘုံအားဖြင့်လည်းကောင်း ဝေဖန်ထား၏။

၁။ သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

အနုညာတညဿာမီတိန္ဒြေ မည်ပုံ

အရိယာမဂ်၏ရှေ့အဖို့၌ မသိမမြင်ရသေးသဖြင့် အနုညာတ-အမည်ရသည့် အမြိုက်နိဗ္ဗာန်ကို (ဝါ) သစ္စာလေးပါးတရားကို သိပေလိမ့်မည်ဟု ရည်ရွယ်၍ ကျင့်သောပုဂ္ဂိုလ်အား ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အစိုးရခြင်းအနက်ဖြစ်သင့်သောကြောင့်လည်းကောင်း “အနုညာတညဿာမီတိန္ဒြေ” မည်ပါသည်။

အနုညာတညဿာမီတိန္ဒြေ = အနုညတာ + ဥဿာမီတိ + ဣန္ဒြေ

အနုညတာ = မသိရသေးသောတရား (နိဗ္ဗာန်/သစ္စာလေးပါး)

ဥဿာမီတိ = သိပေလိမ့်မည်ဟု

ဣန္ဒြေ = အစိုးရခြင်း

= မသိရသေးသောတရားကို သိပေလိမ့်မည်ဟု ရည်ရွယ်၍ကျင့်သောသူအား ဖြစ်သောဣန္ဒြေကို အနုညာတညဿာမီတိန္ဒြေ-ဟုခေါ်၏။

အညိန္ဒြေ မည်ပုံ

သောတာပတ္တိမဂ်ဖြင့်သိပြီးသော အပိုင်းအခြားဖြင့် သိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အစိုးရခြင်းအနက်ဖြစ်သင့်သောကြောင့်လည်းကောင်း “အညိန္ဒြေ” မည်ပါသည်။

အညိန္ဒြေ = အာ + ဉာ + ဣန္ဒြေ

အာ = သိပြီးသောအပိုင်းအခြားဖြင့်

ဉာ = သိသော

ဣန္ဒြေ = အစိုးရခြင်း

= သိပြီးအပိုင်းအခြားဖြင့် သိသောဣန္ဒြေကို အညိန္ဒြေ-ဟုခေါ်၏။

အညာတာဝိန္ဒြေ မည်ပုံ

သစ္စာလေးပါးကို သိမြင်ခြင်းကိစ္စ ပြီးမြောက်ပြီးဖြစ်သောကြောင့် အညာတာဝိ-အမည်ရသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်အားသာ ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အစိုးရခြင်းအနက် ဖြစ်သင့်သောကြောင့်လည်းကောင်း “အညာတာဝိန္ဒြေ” မည်ပါသည်။

အညာတာဝိန္ဒြေ = အညာတာဝိ + ဣန္ဒြေ

အညာတာဝိ = သစ္စာလေးပါးကို သိပြီးသောပုဂ္ဂိုလ်

ဣန္ဒြေ = အစိုးရခြင်း

= သစ္စာလေးပါးကိုသိပြီးသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်၏ ဣန္ဒြေကို အညာတာဝိန္ဒြေ-ဟုခေါ်၏။

ဣန္ဒ နှစ်မျိုး

- သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ မြတ်စွာဘုရားရှင်ကို ဣန္ဒ (အစိုးရသူ) ဟုခေါ်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် မိမိ၏ ကိုယ်တော်နှင့်စိတ်တော်ကို အလွန်အကဲ အစိုးရတော်မူသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။
- ကုသိုလ်ကံ, အကုသိုလ်ကံကိုလည်း ဣန္ဒ (အစိုးရသောတရား) ဟုခေါ်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ကံကို မည်သူတစ်ဦးတစ်ယောက်မျှ စိုးမိုးခြယ်လှယ် နိုင်ခြင်းမရှိသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

ဣန္ဒြေမည်ပုံ ၅-မျိုး

- (၁) ဣန္ဒမည်သောကံကို ပြတတ်သောကြောင့် ဣန္ဒြေ-မည်၏။ (ဣန္ဒလိင်္ဂ) စက္ခုအစရှိသော ကမ္မဇရုပ်တို့သည် မိမိတို့၏အကြောင်းဖြစ်သော ကုသိုလ်ကံ, အကုသိုလ်ကံကို ပြတတ်ကုန်၏။ ဤသို့လျှင် ဣန္ဒမည်သောကံကို ပြတတ်သောကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို “ဣန္ဒြေ”(ဣန္ဒြိယ)ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

- (၂) ဣန္ဒမည်သောကံသည် ဖြစ်စေအပ်သောကြောင့် ဣန္ဒြေ-မည်၏။ (ဣန္ဒသိဋ္ဌ)
စက္ခုအစရှိသော ကမ္မရုပ်တို့ကို ယင်းတို့၏အကြောင်းဖြစ်သော ဣန္ဒမည်သော
ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်ကံက ဖြစ်စေအပ်ကုန်၏။ (ကံက စက္ခုစသည်ကို ဖြစ်
အောင် ပြုလုပ်ပေး၏။) ဤသို့လျှင် ဣန္ဒမည်သောကံက ဖြစ်စေအပ်သော
ကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို “ဣန္ဒြေ”(ဣန္ဒြိယ)ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။
မှတ်ချက်။ အမှတ်(၁)နှင့်(၂)တို့၏ ဣန္ဒြေမည်ပုံသည် ရုပ်ဣန္ဒြေတို့ကို
ရည်ရွယ်ခြင်း ဖြစ်သည်။
- (၃) ဣန္ဒမည်သော မြတ်စွာဘုရားသည် ဟောပြတော်မူအပ်သောကြောင့် ဣန္ဒြေ-
မည်၏။ (ဣန္ဒဒေသိတ)
စက္ခုစသော ဣန္ဒြေမည်ထိုက်သောတရားအားလုံးကို ဣန္ဒ-မည်သော မြတ်စွာ
ဘုရားရှင်သည် ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ ဟောဖော်ညွှန်ပြတော်မူအပ်ပါပေ၏။
ဤသို့လျှင် ဣန္ဒ-မည်သောမြတ်စွာဘုရားသည် ဟောဖော်ညွှန်ပြတော်
မူအပ်သော တရားများဖြစ်သောကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို “ဣန္ဒြေ”
(ဣန္ဒြိယ)ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။
- (၄) ဣန္ဒမည်သော မြတ်စွာဘုရားသည် သိမြင်တော်မူအပ်ပြီး ဖြစ်သောကြောင့်
ဣန္ဒြေ-မည်၏။ (ဣန္ဒဒိဋ္ဌ)
စက္ခုစသော ဣန္ဒြေမည်ထိုက်သောတရားအားလုံးကို ဣန္ဒ-မည်သော မြတ်စွာ
ဘုရားရှင်သည် ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ ထိုးထွင်း၍ သိမြင်တော်မူအပ်ပြီး ဖြစ်ပါ
ပေ၏။ ဤသို့လျှင် ဣန္ဒ-မည်သော မြတ်စွာဘုရားသည် သိမြင်တော်မူ
အပ်ပြီးသော တရားများဖြစ်သောကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို “ဣန္ဒြေ”
(ဣန္ဒြိယ)ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။
- (၅) ဣန္ဒမည်သော မြတ်စွာဘုရားသည် မှီဝဲအပ်သောကြောင့် ဣန္ဒြေ-မည်၏။
(ဣန္ဒဇဋ္ဌ)
မှန်ဣန္ဒမည်သော ထိုမြတ်စွာဘုရားသည်ပင် အချို့သောဣန္ဒြေတို့ကို အာရုံပြု
သောအားဖြင့် မှီဝဲတော်မူ၏။ အချို့သောဣန္ဒြေတို့ကို ပွားများသောအားဖြင့်
မှီဝဲတော်မူ၏။ ဤသို့လျှင် ဣန္ဒ-မည်သော မြတ်စွာဘုရားသည် မှီဝဲအပ်သော
တရားများဖြစ်သောကြောင့် စက္ခုစသည်တို့ကို “ဣန္ဒြေ”(ဣန္ဒြိယ)ဟု
ခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။
- မှတ်ချက်။ ဣန္ဒြေအနက်၅-မျိုးဟုဆိုသော်- ဣန္ဒလိင်္ဂအနက်၊ ဣန္ဒသိဋ္ဌအနက်၊
ဣန္ဒဒေသိတအနက်၊ ဣန္ဒဒိဋ္ဌအနက်၊ ဣန္ဒဇဋ္ဌအနက်ဟု မှတ်ပါ။

တစ်နည်း ဣန္ဒြေမည်ပုံ

တစ်နည်းအားဖြင့် အကြီးအမှူး အဓိပတိဟူသော အစိုးရခြင်း(ဣဿရိယ)
အနက်သဘောကြောင့်လည်း ဣန္ဒြေ-မည်၏။

မှန်၏။ စက္ခုဝိညာဏ်စိတ်စသည်တို့ ဖြစ်ပေါ်ရာ၌ စက္ခုစသည်တို့၏ အကြီး
အမှူး အစိုးရခြင်းသဘောသည် ထင်ရှားပေါ်လွင်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်
မျက်စိစသည်တို့ ထက်မြက်အားကောင်းလျှင် မြင်သိမှုစသည်တို့ကလည်း ထက်မြက်
အားကောင်းသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မျက်စိစသည်တို့ နံ့ညံ့အားနည်းလျှင်
မြင်သိမှုစသည်တို့ကလည်း နံ့ညံ့အားနည်းသောကြောင့်လည်းကောင်း ဖြစ်ပါသည်။
ထို့ကြောင့် မြင်သိမှုစက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့ ဖြစ်ပေါ်ရာ၌ စက္ခုစသည်တို့သည်
အကြီးအမှူး အဓိပတိဟူသော အစိုးရခြင်းသဘောရှိသောကြောင့် “ဣန္ဒြေ”
(ဣန္ဒြိယ)အမည်ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (စည်၊ ၃။ ၃၅၉-၃၆၂)

၂။ လက္ခဏာစသည်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

စက္ခုမြေစသည်တို့၏ လက္ခဏာ၊ ကိစ္စ၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ ပဒဋ္ဌာန်တို့ကို ခန္ဓ-
နိဒ္ဒေသ၌ ဆိုခဲ့ပြီးသည့်အတိုင်း မှတ်ရမည်။ တရားကိုယ်အရကောကံကိုလည်း
ခန္ဓနိဒ္ဒေသအတိုင်း မှတ်ရမည်။ ထူးခြားချက်မှာ- ပညာနှင့်ပတ်သက်သည့် ဣန္ဒြေ
လေးပါးတို့၏ တရားကိုယ်အရကောကံသည် ‘အမောဟစေတသိက်’ပင် ဖြစ်၏။

၃။ အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါးတို့၏အစဉ်သည် ဥပ္ပတ္တိက္ကမစသော အစဉ်ငါးမျိုးတို့တွင်
ဒေသနာက္ကမ(ဟောစဉ်)သာ ဖြစ်ပါသည်။

ဣန္ဒြေဟောစဉ်

- အဇ္ဈတ္တတရားတို့ကို ပိုင်းခြား၍သိလျှင် အရိယာဘုံအဆင့်ဖြစ်သော အရဟတ္တဖိုလ်
တိုင်အောင် ဆိုက်ရောက်နိုင်သောကြောင့် ခန္ဓကိုယ်အတ္တဘော၌ အကျုံးဝင်သော
စက္ခုမြေစသည်တို့ကို ရှေးဦးစွာ ဟောတော်မူ၏။
- ခန္ဓာကိုယ်အတ္တဘောကို အကြောင်းပြု၍ မိန်းမ၊ ယောက်ျားဟု ခေါ်ဝေါ်ပညတ်
နေသောကြောင့် မိန်းမ၊ ယောက်ျားဖြစ်ကြောင်း ဘာဝရုပ်ကို ပြခြင်းအကျိုးငှာ
စက္ခုမြေစသည်တို့၏နောက်၌ ဣတ္ထိန္ဒြေ၊ ပုရိသိန္ဒြေတို့ကို ဟောတော်မူ၏။

- ဘာဝရုပ်နှစ်ပါးသည်လည်း ဇီဝိတိန္ဒြေနှင့်စပ်၍ဖြစ်ရသည်ဟု သိစေခြင်းအကျိုးငှာ ဣတ္ထိန္ဒြေ၊ ပုရိသိန္ဒြေတို့၏နောက်၌ ဇီဝိတိန္ဒြေကို ဟောတော်မူ၏။
- ခံစားမှုဝေဒနာသည် ဇီဝိတိန္ဒြေ မပြတ်ဖြစ်နေသမျှကာလပတ်လုံး (အသက်ရှင်နေသမျှကာလပတ်လုံး) ဆုတ်နစ်ရပ်ဆိုင်းသွားခြင်းမည်သည် မရှိပေ။ ထိုခံစားမှုဝေဒနာမှန်သမျှသည်လည်း ဒုက္ခသာဖြစ်ချေ၏-ဟု သိစေခြင်းအကျိုးငှာ ဇီဝိတိန္ဒြေ၏နောက်၌ သုခိန္ဒြေစသည်တို့ကို ဟောတော်မူ၏။
- ခံစားမှုဝေဒနာ ချုပ်ငြိမ်းရန်အတွက် သဒ္ဓါစသောတရားများကို တိုးပွားအောင် ကျင့်ရမည်ဟု အကျင့်ပဋိပတ်ကို ပြခြင်းအကျိုးငှာ သုခိန္ဒြေစသည်တို့၏နောက်၌ သဒ္ဓါစသည်တို့ကို ဟောတော်မူ၏။
- သဒ္ဓါစသည်တို့ကို တိုးပွားအောင်ကျင့်ခြင်းစသော အကျင့်ပဋိပတ်ကြောင့် မိမိ၌ ရှေးဦးစွာ ဤမဂ်ဉာဏ်သည် ထင်ရှားဖြစ်နိုင်ပေ၏-ဟု အကျင့်ပဋိပတ်၏ အချည်းအနှီးမဟုတ်ကြောင်းကို ထင်ရှားပြခြင်းအကျိုးငှာ သဒ္ဓါစသည်တို့၏နောက်၌ အနုညာတညဿာမိတိန္ဒြေကို ဟောတော်မူ၏။
- ယင်း အနုညာတညဿာမိတိန္ဒြေ၏ အကျိုးဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ယင်း ဣန္ဒြေ၏နောက်၌ ဆက်လက်ပွားများထိုက်သော ဣန္ဒြေဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း အနုညာတညဿာမိတိန္ဒြေ၏နောက်၌ အညိန္ဒြေကို ဟောတော်မူ၏။
- ဝိပဿနာဘာဝနာကို ပွားများ၍ နောက်ဆုံးပန်းတိုင်ဖြစ်သည့် အညာတာဝိန္ဒြေကိုရလျှင် ထိုဣန္ဒြေထက် ကျော်လွန်၍ ပြုဖွယ်ကိစ္စ တစ်စုံတစ်ခုမျှ မရှိတော့ပြီ ဖြစ်ကြောင်းကို သိစေခြင်းအကျိုးငှာ အမြတ်ဆုံး၊ သက်သာရာဖြစ်သော အညာ-တာဝိန္ဒြေကို နောက်ဆုံးမှ ဟောတော်မူ၏။ (စည်၃။ ၃၆၃-၃၆၄)

၄။ မျိုးကွဲပြားမှုရှိ-မရှိအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါးတို့တွင် ဇီဝိတိန္ဒြေသည် ရုပ်ဇီဝိတိန္ဒြေ၊ နာမ်ဇီဝိတိန္ဒြေ ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသဖြင့် မျိုးကွဲပြားမှုရှိသောကြောင့် ဘောဒဣန္ဒြေ-မည်၏။ ကြွင်းသော ဣန္ဒြေတို့သည် မျိုးကွဲပြားမှုမရှိသောကြောင့် အဘောဒဣန္ဒြေတို့-မည်၏။

၅။ ကိစ္စဒားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

စက္ခုန္ဒြေ၏ကိစ္စ

“စက္ခာယတနံ စက္ခုဝိညာဏဓာတုယာ တံသမ္ပယုတ္တကာနဉ္စ ဓမ္မာနံ ဣန္ဒြိယပစ္စယေန ပစ္စယော” ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူသောကြောင့် စက္ခုန္ဒြေသည် မိမိ၏အားကောင်းမှု၊ အားနည်းမှုအတိုင်း စက္ခုဝိညာဏ်စသည်တို့ကိုလည်း အားကောင်းအောင်၊ အားနည်းအောင်ပြုခြင်းဟူသော မိမိ၏အခြင်းအရာသို့ အစဉ်လိုက်စေခြင်း (မိမိပုံစံအတိုင်း ပြုလုပ်ခြင်း)လုပ်ငန်း (အတ္တာကာရ-အနုဝတ္ထာပနကိစ္စ)ကို ဆောင်ရွက်၏။

မှတ်ချက်။ သောတိန္ဒြေ၊ ဃာနိန္ဒြေ၊ ဇိဝိန္ဒြေ၊ ကာယိန္ဒြေတို့၏ လုပ်ငန်းကိစ္စသည်လည်း ထိုအတူပင် ဖြစ်၏။

မနိန္ဒြေ၏ကိစ္စ

မနိန္ဒြေသည် အတူဖြစ်ဖက် သဟဇာတ်တရားတို့ကို မိမိအလိုသို့လိုက်စေခြင်းလုပ်ငန်း(ဝသဝတ္ထာပနကိစ္စ)ကို ဆောင်ရွက်၏။

ဇီဝိတိန္ဒြေ၏ကိစ္စ

ဇီဝိတိန္ဒြေသည် အတူဖြစ်ဖက် သဟဇာတ်တရားတို့ကို စောင့်ရှောက်ခြင်းလုပ်ငန်း(အနုပါလနကိစ္စ)ကို ဆောင်ရွက်၏။

ဣတ္ထိန္ဒြေ၊ ပုရိသိန္ဒြေတို့၏ ကိစ္စ

ဣတ္ထိန္ဒြေ၊ ပုရိသိန္ဒြေတို့သည် မိန်းမသဏ္ဌာန်၊ ယောက်ျားသဏ္ဌာန်(လိင်)၊ မိန်းမဟုသိကြောင်း၊ ယောက်ျားဟုသိကြောင်း(နိမိတ္တ)၊ မိန်းမအပြုအမူ၊ ယောက်ျားအပြုအမူ(ကုတ္တ)၊ မိန်းမအသွင်အပြင်၊ ယောက်ျားအသွင်အပြင်(အာကပ္ပ)၊ မိန်းမအခြင်းအရာ၊ ယောက်ျားအခြင်းအရာ(အာကာရ)တို့ကို ပြုစီမံခြင်းလုပ်ငန်း (အနု-ဝိဓာနကိစ္စ)ကို ဆောင်ရွက်၏။

သုခိန္ဒြေ၊ ဒုက္ခိန္ဒြေ၊ သောမနဿိန္ဒြေ၊ ဒေါမနဿိန္ဒြေတို့၏ ကိစ္စ

သုခိန္ဒြေ၊ ဒုက္ခိန္ဒြေ၊ သောမနဿိန္ဒြေ၊ ဒေါမနဿိန္ဒြေတို့သည် အတူဖြစ်ဖက် သဟဇာတ်တရားတို့ကို လွှမ်းမိုး၍ မိမိနှင့်ဆိုင်သော ရန်ရင်းကြမ်းတမ်းသောအခြင်းအရာသို့ ရောက်စေခြင်းလုပ်ငန်း (ဩဠာရိက-အာကာရ-အနုပါလနကိစ္စ)ကို ဆောင်ရွက်၏။

ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ကိစ္စ

ဥပေက္ခိန္ဒြေသည် ငြိမ်သက်ကောင်းမြတ်သည့် အလယ်အလတ်သဘော ရှိသော အခြင်းအရာသို့ရောက်စေခြင်းလုပ်ငန်း (သန္တပဏိတမဇ္ဈတ္တ-အာကာရ-အနုပါပနကိစ္စ)ကို ဆောင်ရွက်၏။

သဒ္ဓါစသောဣန္ဒြေတို့၏ ကိစ္စ

သဒ္ဓါစသောဣန္ဒြေတို့သည် ဆန့်ကျင်ဘက်တရားတို့ကို လွှမ်းမိုးခြင်း လုပ်ငန်း(ပဋိပက္ခ-အဘိဘဝနကိစ္စ)ကိုလည်းကောင်း၊ ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက်တရား တို့ကို ကြည်လင်စေခြင်းစသော အခြင်းအရာတို့နှင့်ပြည့်စုံခြင်းလုပ်ငန်း (ပသန္နဒိ-အာကာရ-သမ္မာပနကိစ္စ)ကိုလည်းကောင်း ဆောင်ရွက်ကြ၏။

အနညာတညဿာမီတိန္ဒြေ၏ ကိစ္စ

အနညာတညဿာမီတိန္ဒြေသည် သက္ကာယဒိဋ္ဌိ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ သီလဗ္ဗတ-ပရာမသ သံယောဇဉ်သုံးပါးတို့ကို ပယ်သတ်ခြင်းလုပ်ငန်း(ပဟာနကိစ္စ)ကိုလည်း ကောင်း၊ ယင်းသံယောဇဉ်တို့ကို ပယ်သတ်ရန် ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက်တရားတို့ကို ရှေးရှုဖြစ်အောင် ပြုလုပ်ခြင်းလုပ်ငန်း(အဘိမုခံဘာဝကာရဏကိစ္စ)ကိုလည်းကောင်း ဆောင်ရွက်၏။

အညိန္ဒြေ၏ ကိစ္စ

အညိန္ဒြေသည် ကာမရာဂ၊ ဗျာပါဒသံယောဇဉ်တို့ကို ခေါင်းပါးအောင် ပယ်သတ်ခြင်းလုပ်ငန်း(တနုကရဏ ပဟာနကိစ္စ)ကိုလည်းကောင်း၊ အတူဖြစ်ဖက် သဟဇာတ်တရားတို့ကို မိမိအလိုသို့လိုက်စေခြင်းလုပ်ငန်း(ဝသာနုဝတ္ထာပနကိစ္စ) ကိုလည်းကောင်း ဆောင်ရွက်၏။

အညာတာဝိန္ဒြေ၏ ကိစ္စ

အညာတာဝိန္ဒြေသည် ကြောင့်ကြစိုက်မှုကို ပယ်သတ်ခြင်းလုပ်ငန်း (ဥဿုက္က ပဟာနကိစ္စ)ကိုလည်းကောင်း၊ ယှဉ်ဖော်ယှဉ်ဖက်တရားတို့အား အမြိုက် နိဗ္ဗာန်သို့ ရှေးရှုဖြစ်စေခြင်းအကြောင်းလုပ်ငန်း (အမတ-အဘိမုခံ ဘာဝပစ္စယကိစ္စ) ကိုလည်းကောင်း ဆောင်ရွက်၏။

(စည်၃၊ ၃၆၄-၃၆၆)

၆။ ဘုံအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ကာမာဝစရဘူမိဣန္ဒြေ ၁၀-ပါး

စက္ခုန္ဒြေ၊ သောတိန္ဒြေ၊ ဃာနိန္ဒြေ၊ ဇိဝိန္ဒြေ၊ ကာယိန္ဒြေ၊ ဣတ္ထိန္ဒြေ၊ ပုရိသိန္ဒြေ၊ သုခိန္ဒြေ၊ ဒုက္ခိန္ဒြေ၊ ဒေါမနဿိန္ဒြေဟူသော ဣန္ဒြေ ၁၀-ပါးတို့သည် ကာမာဝစရတရားများဖြစ်သောကြောင့် “ကာမာဝစရဘူမိဣန္ဒြေ”တို့ ဖြစ်ပါသည်။

စတုဘူမိပရိယာပန္နဣန္ဒြေ ၈-ပါး

မနိန္ဒြေ၊ ဇီဝိတိန္ဒြေ၊ ဥပေက္ခိန္ဒြေ၊ သဒ္ဓိန္ဒြေ၊ ဝီရိယိန္ဒြေ၊ သတိန္ဒြေ၊ သမာဓိန္ဒြေ၊ ပညိန္ဒြေဟူသော ဣန္ဒြေ ၈-ပါးတို့သည် ဘုံလေးပါးလုံး၌အကျုံးဝင်သော ဣန္ဒြေများဖြစ်သောကြောင့် “စတုဘူမိပရိယာပန္နဣန္ဒြေ”တို့ဖြစ်ပါသည်။

ဘူမိတ္တယပရိယာပန္နဣန္ဒြေ ၁-ပါး

သောမနဿိန္ဒြေသည် ကာမ၊ ရူပ၊ လောကုတ္တရာ၏အစွမ်းဖြင့် ဘုံသုံးပါး၌ အကျုံးဝင်သည့်ဣန္ဒြေဖြစ်သောကြောင့် “ဘူမိတ္တယပရိယာပန္နဣန္ဒြေ” ဖြစ်ပါ သည်။

လောကုတ္တရာဘူမိဣန္ဒြေ ၃-ပါး

အနညာတညဿာမီတိန္ဒြေ၊ အညိန္ဒြေ၊ အညာတာဝိန္ဒြေဟူသော ဣန္ဒြေ ၃-ပါးတို့သည် လောကီဘုံသုံးပါး၌ အကျုံးမဝင်သည့် လောကုတ္တရာဣန္ဒြေများ ဖြစ်သောကြောင့် “လောကုတ္တရာဘူမိဣန္ဒြေ”တို့ ဖြစ်ပါသည်။ (စည်၃၊ ၃၆၆)

သစ္စ နိဒ္ဒေသ

သစ္စာ ၄-ပါး

- ၁။ ဇာတိဒုက္ခစသောဆင်းရဲဟုဆိုအပ်သော ဒုက္ခအရိယသစ္စာ၊
- ၂။ ဆင်းရဲဒုက္ခဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သော ဒုက္ခသမုဒယအရိယသစ္စာ၊
- ၃။ ဆင်းရဲဒုက္ခ၏ချုပ်ငြိမ်းရာဖြစ်သော ဒုက္ခနိရောဓအရိယသစ္စာ၊
- ၄။ ဒုက္ခချုပ်ငြိမ်းရာနိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်ကြောင်းအကျင့်ဟုဆိုအပ်သော ဒုက္ခနိရောဓ-
ဂါမိနီပဋိပဒါ အရိယသစ္စာ၊

သစ္စာ ၄-ပါးကို ဝေဖန်
ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဒေသနာတော်၏ သက်ရောက်ရာဖြစ်သော သစ္စာဒေသနာကို-

- ၁။ ဝိဘာဂတော = ဝေဖန်သောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၂။ နိဗ္ဗစနတော = သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၃။ လက္ခဏာဒိတော = လက္ခဏာအစရှိသောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၄။ အတ္ထအတ္ထုဒ္ဓါရတော = အနက်၊ အနက်ကိုထုတ်ဆောင်သောအားဖြင့်
လည်းကောင်း၊
- ၅။ အနုနာမိကတော = မယုတ်၊မလွန်သောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၆။ ကမတော = အစဉ်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၇။ နိစ္ဆယတော = ဇာတိအစရှိသည်ကို ဆုံးဖြတ်ခြင်းအားဖြင့်
လည်းကောင်း၊
- ၈။ ဉာဏကိစ္စတော = ဉာဏ်ကိစ္စအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၉။ အန္တောဂဂေပဘေဒတော = အကျုံးဝင်သောတရားတို့၏ အပြားအားဖြင့်
လည်းကောင်း၊
- ၁၀။ ဥပမာတော = ဥပမာအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၁၁။ စတုက္ကတော = လေးချက်စု(စတုက္က)အားဖြင့်လည်းကောင်း၊

- ၁၂။ သုညတော = သုညအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၁၃။ ဧကဝိဓာဒီဟိ = ဧကဝိဓအစရှိသည်တို့ဖြင့်လည်းကောင်း၊
- ၁၄။ သဘာဂဝိသဘာဂတော = သဘာဂ၊ဝိသဘာဂအားဖြင့်လည်းကောင်း၊
ဝေဖန်ထား၏။

၁။ ဝေဖန်သောအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်ပုံ

သစ္စာအနက် ၁၆-ချက်

ဒုက္ခသစ္စာအနက် ၄-ချက်

- (၁) ဝိဋ္ဌနအနက် = နှိပ်စက်ခြင်းသဘော၊
- (၂) သင်္ခတအနက် = ပေါင်းစုပြုခြင်းသဘော၊
- (၃) သန္တာပအနက် = ပူလောင်စေခြင်းသဘော၊
- (၄) ဝိပရိဏာမအနက် = ဖောက်ပြန်ခြင်းသဘော၊

သမုဒယသစ္စာအနက် ၄-ချက်

- (၁) အာယူဟနအနက် = အားထုတ်ခြင်းသဘော၊
- (၂) နိဒါနအနက် = ဆင်းရဲ၏အကြောင်းသဘော၊
- (၃) သံယောဂအနက် = ဆင်းရဲနှင့်ယှဉ်စေခြင်းသဘော၊
- (၄) ပလိဗောဓအနက် = နှောင့်ယှက်တားမြစ်ခြင်းသဘော၊

နိရောဓသစ္စာအနက် ၄-ချက်

- (၁) နိဿရဏအနက် = ထွက်မြောက်ခြင်းသဘော၊
- (၂) ဝိဝေကအနက် = သင်္ခါရတို့မှကင်းဆိတ်ခြင်းသဘော၊
- (၃) အသင်္ခတအနက် = မပြုမပြင်အပ်သောသဘော၊
- (၄) အမတအနက် = မသေခြင်းသဘော၊

မဂ္ဂသစ္စာအနက် ၄-ချက်

- (၁) နိယျာနအနက် = ထွက်မြောက်ကြောင်းသဘော၊
- (၂) ဟေတုအနက် = နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းသဘော၊
- (၃) ဒဿနအနက် = နိဗ္ဗာန်ကိုမျှော်မှောက်ပြုခြင်းသဘော၊
- (၄) အာဓိပတေယျအနက် = အကြီးအမှူးဖြစ်ခြင်းသဘော၊

၂။ သဒ္ဓါအနက်အားဖြင့် ဝေဖန် ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဒုက္ခမည်ပုံ

ဒုက္ခ-ပုဒ်၌ရှိသော ဒု-သဒ္ဓါသည် စက်ဆုပ်ဖွယ်(ကုစ္ဆိတ)အနက်ကို ဟော၏။ ဥပမာ- ဒုပတ္တ=စက်ဆုပ်ဖွယ်သား(စိတ်ပျက်စရာကောင်းသောသား)၌ ရှိသော ဒု-သဒ္ဓါသည် စက်ဆုပ်ဖွယ်အနက်ကိုဟောသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ခံ-သဒ္ဓါသည် အချည်းအနီး(တုစ္ဆ)အနက်ကို ဟော၏။ သာဓကပြရလျှင်- အချည်းအနီးသော ကောင်းကင်ကို 'ခံ'ဟုခေါ်သကဲ့သို့ ဖြစ်၏။

ပထမသစ္စာသည် များစွာသောဥပဒ္ဒေါတို့၏ တည်ရာဖြစ်သောကြောင့် စက်ဆုပ်ဖွယ်ကောင်း၏။ ဗာလပုထုဇေတို့ ကြံဆထားသည့် ခိုင်မြဲခြင်း၊ တင့်တယ်ခြင်း၊ ချမ်းသာခြင်း၊ အတ္တအဖြစ်မှကင်းခြင်းကြောင့် အချည်းအနီးလည်း ဖြစ်၏။ သို့ဖြစ်၍ စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အချည်းအနီးဖြစ်သောကြောင့်လည်း ကောင်း ပထမသစ္စာကို 'ဒုက္ခ'ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ဒုက္ခ = ဒု + ခံ
ဒု = စက်ဆုပ်ဖွယ်
ခံ = အချည်းအနီး
= စက်ဆုပ်ဖွယ်၊ အချည်းအနီးဖြစ်သောကြောင့် ဒုက္ခ-မည်၏။

သမုဒယ မည်ပုံ

သမုဒယ-ပုဒ်၌ရှိသော သံ-သဒ္ဓါသည် ယှဉ်တွဲခြင်း(သံယောဂ)အနက် ကို ဟော၏။ ဥပမာ- "သမာဂမော=တွေ့ဆုံခြင်း၊ သမေတ=တကွဖြစ်ခြင်း" စသည်တို့၌ရှိသော သံ-သဒ္ဓါသည် ယှဉ်တွဲခြင်းအနက်ကိုဟောသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဥ-သဒ္ဓါသည် ဖြစ်ခြင်း(ဥပတ္တိ)အနက်ကို ဟော၏။ ဥပမာ- "ဥပ္ပန္နံ= ဖြစ်သည်၊ ဥဒိတံ=ဖြစ်ပေါ်သည်" စသည်တို့၌ရှိသော ဥ-သဒ္ဓါသည် ဖြစ်ခြင်း အနက်ကိုဟောသကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ အယ-သဒ္ဓါသည် အကြောင်း(ကာရဏ)အနက် ကို ဟော၏။

ဒုတိယသစ္စာသည် တဏှာမှကြွင်းသော အဝိဇ္ဇာအစရှိသောအကြောင်း တို့နှင့် ယှဉ်တွဲပေါင်းစပ်မှုဖြစ်လျှင် ဆင်းရဲဒုက္ခဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း ဖြစ်လာ၏။ သို့ဖြစ်၍ ဒုတိယသစ္စာကို အဝိဇ္ဇာအစရှိသောအကြောင်းတို့နှင့် ယှဉ်တွဲပေါင်းစပ်လတ် သော် ဆင်းရဲဒုက္ခဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် 'သမုဒယ'ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

သမုဒယ = သံ + ဥ + အယ
သံ = ယှဉ်တွဲခြင်း (အခြားအကြောင်းတို့နှင့်..)
ဥ = ဖြစ်ခြင်း (ဒုက္ခသစ္စာ..)
အယ= အကြောင်း
= အခြားအကြောင်းတို့နှင့် ယှဉ်တွဲပေါင်းစပ်လတ်သော် ဒုက္ခဖြစ် ခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် သမုဒယ-မည်၏။

နိရောဓမည်ပုံ ၃-မျိုး

(၁) နိရောဓ-ပုဒ်၌ရှိသော နိ-သဒ္ဓါသည် မရှိခြင်း(အဘာဝ)အနက်ကို ဟော၏။ ရောဓ-သဒ္ဓါသည် နှောင်အိမ်၊ ထောင်(စာရက)အနက်ကို ဟော၏။ နိဗ္ဗာန်၌ ဂတိအားလုံးဆိတ်သုဉ်းနေသောကြောင့် သံသရာဆင်းရဲဟူသော နှောင်အိမ်(ရောဓ) မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် တတိယသစ္စာကို သံသရာနှောင်အိမ် မရှိရာဖြစ်သောကြောင့် 'နိရောဓ'ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

(၂) တစ်နည်းအားဖြင့်- နိဗ္ဗာန်သည် သံသရာနှောင်အိမ်ဟူသော ရောဓ၏ဆန့်ကျင် ဘက်ဖြစ်သောကြောင့် ထိုနိဗ္ဗာန်ကိုရလျှင် သံသရာနှောင်အိမ်ဟူသော ရောဓ မရှိတော့ပေ။ ထို့ကြောင့် တတိယသစ္စာကို 'နိရောဓ'ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

(၃) တစ်နည်းအားဖြင့်-ဒုက္ခမဖြစ်ခြင်း၊ ဒုက္ခချုပ်ခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် တတိယသစ္စာကို 'ဒုက္ခနိရောဓ'ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

နိရောဓ = နိ + ရောဓ
နိ = မရှိ
ရောဓ = နှောင်အိမ်
= သံသရာနှောင်အိမ်မရှိသောကြောင့် နိရောဓ-မည်၏။
(ဤနည်းသည် အမှတ်(၁)နှင့်(၂)၏ နိရောဓမည်ပုံ ဖြစ်၏။)

ဒုက္ခနိရောဓ = ဒုက္ခ + နိရောဓ
ဒုက္ခ = သံသရာဆင်းရဲ
နိရောဓ = ချုပ်ခြင်း
= သံသရာဆင်းရဲ၏ ချုပ်ရာဖြစ်သောကြောင့် ဒုက္ခနိရောဓ-မည်၏။
(ဤနည်းသည် အမှတ်(၃)၏ နိရောဓမည်ပုံ ဖြစ်၏။)

ဒုက္ခနိရောဓဂါမိနီပဋိပဒါ မည်ပုံ

စတုတ္ထသစ္စာသည် ဒုက္ခနိရောဓသို့ ရှေးရှုစိတ်ခြင်းကြောင့် ဒုက္ခချုပ်ငြိမ်းရာ နိဗ္ဗာန်သို့ အာရုံပြုသည့်အလိုအားဖြင့် သွားရောက်တတ်၏။ ထို့ပြင် ဒုက္ခချုပ်ငြိမ်းရာ နိဗ္ဗာန်သို့ရောက်ကြောင်း အကျင့်မြတ်လည်း ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် စတုတ္ထသစ္စာကို 'ဒုက္ခနိရောဓဂါမိနီပဋိပဒါ' ဟုခေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

အရိယသစ္စာမည်ပုံ ၄-မျိုး

(၁) ဤဒုက္ခစသည်တို့ကို ဘုရားအစရှိသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ထိုးထွင်း၍ သိအပ်သောကြောင့် အရိယသစ္စာ-မည်ပါသည်။ (ဧတနိ ဗုဒ္ဓါဒယော အရိယာ ပဋိဝိဇ္ဇန္တိ၊ တသ္မာ အရိယသစ္စာနီတိ ဝုစ္စန္တိ။)

သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော်-

["စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ အရိယသစ္စာနိ၊ ကတမာနိ။ ... (ပ) ... ဣမာနိ ခေါ ဘိက္ခဝေ စတ္တာရိ အရိယသစ္စာနိ။ အရိယာ ဣမိနာ ပဋိဝိဇ္ဇန္တိ၊ တသ္မာ အရိယသစ္စာနီတိ ဝုစ္စန္တိ။"]

"ရဟန်းတို့... အရိယသစ္စာတို့သည် ဤလေးပါးတို့ပေတည်း။ အဘယ် လေးပါးတို့နည်းဟူမူ ... (ပ) ... အရိယသစ္စာတို့သည် ဤလေးပါးတို့ပေ တည်း။ အရိယာတို့သည် ဤသစ္စာတို့ကို ထိုးထွင်း၍ သိကုန်၏။ ထို့ကြောင့် အရိယသစ္စာတို့ဟူ၍ ဆိုအပ်ကုန်၏" ဟူ၍ ဖြစ်၏။

(၂) တစ်နည်းအားဖြင့်-အရိယမည်တော်မူသော မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ သစ္စာတို့ဖြစ် သောကြောင့် အရိယသစ္စာ-မည်ပါသည်။ (အရိယဿ သစ္စာနီတိပိ အရိယသစ္စာနိ။)

သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော်-

["သဒေဝကေ ဘိက္ခဝေ လောကေ ... (ပ) ... မနုဿာယ တထာဂတော အရိယော၊ တသ္မာ အရိယသစ္စာနီတိ ဝုစ္စန္တိ။"]

"ရဟန်းတို့... နတ်နှင့်တကွသောလောက၌ ... (ပ) ... နတ်လူတို့နှင့်တကွ ဖြစ်သော သတ္တဝါအပေါင်း၌ ရှေးဘုရားရှင်တို့နှင့်အလားတူဖြစ်တော်မူသော ငါဘုရားသည် အရိယ-မြတ်သောပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် အရိယသစ္စာ တို့ဟူ၍ ဆိုအပ်ကုန်၏။"

(၃) တစ်နည်းအားဖြင့်-သစ္စာလေးပါးတို့ကို ထိုးထွင်း၍သိသဖြင့် အရိယာအဖြစ်ကို ပြီးမြောက်စေသောကြောင့်လည်း အရိယသစ္စာ-မည်ပါသည်။ (ဧတေသံ အဘိသမ္မဒ္ဓတ္တာ အရိယဘာဝသိဒ္ဓိတော အရိယသစ္စာနိ။)

သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော်-

["ဣမေသံ ခေါ ဘိက္ခဝေ စတုန္တံ အရိယသစ္စာနံ ယထာဘူတံ အဘိ- သမ္မဒ္ဓတ္တာ ဘဂဝတော အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ အရိယောတိ ဝုစ္စတိ။"]

"ရဟန်းတို့... ဤလေးပါးသော အရိယာသစ္စာတို့ကို ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာသိပြီး ဖြစ်သောကြောင့် ပူဇော်အထူးကို ခံယူတော်မူထိုက်သော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဖြစ်တော် မူသောငါဘုရားကို အရိယာ-ဟူ၍ ခေါ်ဆိုအပ်၏။"

(၄) တစ်နည်းအားဖြင့်-မချွတ်မယွင်း မှန်ကန်သောသစ္စာတို့ဖြစ်သောကြောင့် အရိယသစ္စာ-မည်ပါသည်။ (အရိယာနိ သစ္စာနီတိပိ အရိယသစ္စာနိ။ အရိယာနီတိ တထာနိ အဝိတထာနိ အနညထာနိ၊ တသ္မာ အရိယသစ္စာနီတိ ဝုစ္စန္တိ။)

ဤသို့လျှင် သစ္စာလေးပါးတို့သည် အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့ ထိုးထွင်း၍သိအပ်သော တရားဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အရိယ-မည်တော်မူသော မြတ်စွာဘုရားရှင် ၏သစ္စာတို့ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အရိယာအဖြစ်ကို ပြီးမြောက်စေတတ် သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မှန်ကန်သောသစ္စာတို့ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း "အရိယသစ္စာ" ဟူသောအမည်ကိုရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (ဧညိဉ္ဇ ၃၇၃-၃၇၅)

၃။ လက္ခဏာအစရှိသည်အားဖြင့် ဝေဖန် ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဒုက္ခသစ္စာသည် -

- (က) နှိပ်စက်ခြင်း(ဗာဓန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ပူလောင်စေခြင်း(သန္တာပန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) သံသရာဒုက္ခ၏ မပြတ်ဖြစ်ခြင်း(ပဝတ္တိ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

သမုဒယသည် -

- (က) ဆင်းရဲဒုက္ခ၏အစဖြစ်ပေါ်ရာအကြောင်း(ပဘဝ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ဒုက္ခမပြတ်စေအောင်ပြုခြင်း(အနုပစ္ဆေဒကရဏ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) နောင်ယှက်တားမြစ်ခြင်း(ပလိဗောဓ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

နိရောဓသစ္စာသည်-

- (က) ငြိမ်းအေးခြင်း(သန္တိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) မသေခြင်း(အစ္စတိ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) နိမိတ်ကင်းခြင်း(အနိမိတ္တ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

မဂ္ဂသစ္စာသည်-

- (က) ထွက်မြောက်ကြောင်း(နိယျာန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) ကိလေသာတို့ကိုပယ်သတ်ခြင်း(ကိလေသပ္ပဟာန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) သင်္ခါရနိမိတ်,သင်္ခါရပဝတ္တမှ ထမြောက်ခြင်း(ဝုဋ္ဌာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

တစ်နည်း သစ္စာ ၄-ပါးတို့၏ လက္ခဏာများ

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာသည် မပြတ်ဖြစ်ခြင်း(ပဝတ္တိ)လက္ခဏာနှင့် သင်္ခတလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာသည် မပြတ်ဖြစ်စေတတ်ခြင်း(ပဝတ္တန)လက္ခဏာနှင့် တဏှာလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (၃) နိရောဓသစ္စာသည် ဆုတ်နစ်ရပ်စဲခြင်း(နိဝတ္တိ)လက္ခဏာနှင့် အသင်္ခတလက္ခဏာ ရှိ၏။
- (၄) မဂ္ဂသစ္စာသည် ဆုတ်နစ်ရပ်စဲခြင်း(နိဝတ္တန)လက္ခဏာနှင့် နိဗ္ဗာန်ကိုမြင်ခြင်း(ဒဿန)လက္ခဏာ ရှိ၏။

၄။ အနက်၊ အနက်ကိုထုတ်ဆောင်သောအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

သစ္စာအနက် (သစ္စာဟူသည်)

သစ္စာဟူသည်- မျက်လှည့်ကဲ့သို့ ဖောက်ပြန်တတ်သည့်သဘောမျိုးလည်း မဟုတ်၊ တံလှုပ်ကဲ့သို့ ထင်ယောင်ထင်မှားသဘောမျိုးလည်း မဟုတ်၊ တိတ္ထိတို့ ကြံဆထားသည့် အတ္တကောင်ကဲ့သို့ အထည်ကိုယ်မရှိသောသဘောမျိုးလည်း မဟုတ်ပေ။ စင်စစ်၊ နှိပ်စက်ခြင်း(ဗာဓန)၊ အမွန်အစအကြောင်း(ပဘာဝ)၊ ငြိမ်းအေးခြင်း(သန္တိ)၊ ထွက်မြောက်ကြောင်း(နိယျာန)အနေဖြင့် တစ္ဆေမှန်ကန်သော သဘောတရား၊ အဝိပရီတ=မဖောက်ပြန်သောသဘောတရား၊ ဘူတဘာဝ=ထင်ရှား

ရှိသောသဘောတရား ဖြစ်၏။ ထို့ပြင် အရိယာပုဂ္ဂိုလ်၏ ပဋိဝေဓဉာဏ်,ပစ္စဝေက္ခဏာ ဉာဏ်၏ ကျက်စားရာအာရုံတရားလည်း ဖြစ်၏။

သို့ဖြစ်၍ မှန်ကန်သောအနက်သဘော၊ မဖောက်ပြန်သောအနက်သဘော၊ ထင်ရှားရှိသောအနက်သဘောကို ‘သစ္စာ’ဟု မှတ်ရမည်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က “ရဟန်းတို့... ဆင်းရဲတည်းဟူသော ဤသဘောသည် မှန်၏။ ဤသဘောသည် မချွတ်ယွင်း၊ ဤသဘောသည် အခြင်းအရာ မရှိ” ဤသို့စသည်ဖြင့် မိန့်တော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

ဒုက္ခ၏ သစ္စာထိုက်ပုံ

မနှိပ်စက်တတ်သော ဒုက္ခမည်သည် မရှိ၊ ဒုက္ခမှန်သမျှ နှိပ်စက်တတ်၏။ ဒုက္ခမှတစ်ပါး အခြားသောတရားသည် မနှိပ်စက်တတ်၊ ဒုက္ခသည်သာ နှိပ်စက်တတ်၏။ ထို့ကြောင့် ဒုက္ခသည် နှိပ်စက်မှုအနေဖြင့် အမြဲတမ်း မဖောက်မပြန်,မှန်ကန်လျက်,ထင်ရှားနေသောကြောင့် သစ္စာထိုက်ခြင်း ဖြစ်၏။ (ဒုက္ခသည် ဗာဓကတ္တနိယာမ-သဘောအရ သစ္စာမည်၏-ဟူလို။)

တဏှာ၏ သစ္စာထိုက်ပုံ

တဏှာအကြောင်းမှတစ်ပါး အခြားအကြောင်းကြောင့် ဒုက္ခမဖြစ်၊ တဏှာအကြောင်းကြောင့်သာ ဒုက္ခဖြစ်ရ၏။ ထို့ကြောင့် တဏှာသည် ဒုက္ခဖြစ်ရာအကြောင်းတရားအနေဖြင့် အမြဲတမ်း မဖောက်မပြန်,မှန်ကန်လျက်,ထင်ရှားနေသောကြောင့် သစ္စာထိုက်ခြင်း ဖြစ်၏။ (တဏှာသည် ဒုက္ခဟေတုနိယာမ-သဘောအရ သစ္စာမည်၏-ဟူလို။)

နိဗ္ဗာန်၏ သစ္စာထိုက်ပုံ

နိဗ္ဗာန်မှတစ်ပါး အခြားသောငြိမ်းအေးရာတရားမည်သည် မရှိပေ။ နိဗ္ဗာန်သည်သာ ငြိမ်းအေးရာအစစ် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် နိဗ္ဗာန်သည် ငြိမ်းအေးမှုအနေဖြင့် အမြဲတမ်း မဖောက်မပြန်,မှန်ကန်လျက်,ထင်ရှားနေသောကြောင့် သစ္စာထိုက်ခြင်း ဖြစ်၏။ (နိဗ္ဗာန်သည် သန္တဘာဝ နိယာမ-သဘောအရ သစ္စာမည်၏-ဟူလို။)

အရိယမဂ်၏ သစ္စာထိုက်ပုံ

အရိယမဂ်မှတစ်ပါး ထွက်မြောက်ကြောင်းတရားမည်သည် မရှိပေ။ အရိယမဂ်သည်သာ သံသရာမှထွက်မြောက်ကြောင်းတရားအစစ် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် အရိယမဂ်သည် ထွက်မြောက်ကြောင်းတရားအနေဖြင့် အမြဲတမ်း မဖောက်

မပြန်၊မှန်ကန်လျက်၊ထင်ရှားနေသောကြောင့် သစ္စာထိုက်ခြင်း ဖြစ်၏။ (အရိယမဂ် သည် နိယျာနနိယာမ-သဘောအရ သစ္စာမည်၏-ဟူလို။) (ဧည့်ဇန ၃၈၀)

သစ္စ-သဒ္ဓါ၏ ဖြစ်သင့်သော အနက်အဓိပ္ပာယ် (အတ္ထုဒ္ဓါရဏ)

သစ္စ-သဒ္ဓါကို နေရာများစွာတို့၌ အနက်အဓိပ္ပာယ်အမျိုးမျိုးဖြင့် ပြောဆိုသုံးစွဲကြောင်း တွေ့ရ၏။ သာဓကအဖြစ်ဖော်ပြရသော် -

- “သစ္စံ ဘဏေ န ကုဇ္ဈေယျ= မှန်သောစကားကို ပြောဆိုသည်ရှိသော် အမျက်မထွက်ရာ”အစရှိသည်တို့၌ သစ္စသဒ္ဓါကို ဝါစာသစ္စာ(စကားသစ္စာ)ဟူသော အနက်အဓိပ္ပာယ်မျိုး၌ ပြောဆိုသုံးစွဲကြောင်း တွေ့ရ၏။
- “သစ္စေ ဌိတေ သမဏဗြာဟ္မဏာ= သစ္စာ၌ တည်ကြကုန်သော သမဏ၊ ဗြာဟ္မဏတို့သည်”အစရှိသည်တို့၌ သစ္စသဒ္ဓါကို မုသာဝါဒမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း ဝိရတိသစ္စာ-ဟူသော အနက်အဓိပ္ပာယ်မျိုး၌ ပြောဆိုသုံးစွဲကြောင်း တွေ့ရ၏။
- “ကဿွာ န သစ္စနိ ဝဒန္တိ နာနာ ပဝါဒိယာသေ ကုသလာဝဒါနာ=တတ်ကျွမ်းကိုင်ကြပါကုန်သည်ဟု ဝန်ခံပြောဆိုကြသော ဝါဒရှင်တို့သည် အမျိုးမျိုးကွဲပြားသော အမှန်သစ္စာတို့ကို အဘယ်ကြောင့် ပြောဟောကြပါကုန်သနည်း?”အစရှိသည်တို့၌ သစ္စသဒ္ဓါကို ဒိဋ္ဌိသစ္စာ-ဟူသော အနက်အဓိပ္ပာယ်မျိုး၌ ပြောဆိုသုံးစွဲကြောင်း တွေ့ရ၏။
- “ဧကံ ဟိ သစ္စံ န ဒုတိယံ= အမှန်သစ္စာသည် တစ်ပါးသာ ရှိ၏။ နှစ်ပါး မရှိပေ”အစရှိသည်တို့၌ သစ္စသဒ္ဓါကို ပရမတ္ထသစ္စာ၊နိဗ္ဗာန်၊အရိယာမဂ်-ဟူသော အနက်အဓိပ္ပာယ်မျိုး၌ ပြောဆိုသုံးစွဲကြောင်း တွေ့ရ၏။
- “စတုန္တံ အရိယသစ္စာနံ ကတိ ကုသလာ= လေးပါးကုန်သော အရိယသစ္စာတို့တွင် ကုသိုလ်တို့သည် အဘယ်မျှနည်း?”အစရှိသည်တို့၌ သစ္စသဒ္ဓါကို အရိယသစ္စာ-ဟူသော အနက်အဓိပ္ပာယ်မျိုး၌ ပြောဆိုသုံးစွဲကြောင်း တွေ့ရ၏။

ဤသို့လျှင် သစ္စ-သဒ္ဓါကို ဝါစာသစ္စာ၊ ဝိရတိသစ္စာ၊ ဒိဋ္ဌိသစ္စာ၊ ပရမတ္ထ-သစ္စာ၊ နိဗ္ဗာန်၊ အရိယာမဂ်၊ အရိယသစ္စာစသည်ဖြင့် အနက်အဓိပ္ပာယ်အမျိုးမျိုးတို့ကို နေရာဌာနများစွာတို့၌ ပြောဆိုသုံးစွဲနေသော်လည်း ဤသစ္စနိဒ္ဒေသအရာ၌ “အရိယသစ္စာ”ဟူသော အနက်အဓိပ္ပာယ်သည်သာလျှင် ဖြစ်သင့်ပါသည်။

(ဧည့်ဇန ၃၈၁-၃၈၂)

၅။ မယုတ်၊မလွန်သောအားဖြင့် ဝေဖန် ဆုံးဖြတ်ပုံ

သစ္စာ ၄-ပါးသာ ဟောရခြင်းအကြောင်း

သစ္စာလေးပါးမှတစ်ပါး အခြားသောသစ္စာတို့ မဖြစ်သင့်သောကြောင့် လည်းကောင်း၊ သစ္စာလေးပါးတို့တွင် မည်သည့်သစ္စာကိုမျှ မပယ်ထိုက်သောကြောင့် လည်းကောင်း သစ္စာတို့ကို ၄-ပါးသာ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။ အာဂမယုတ္တိဖြင့် ဖော်ပြရသော်-

“ရဟန်းတို့...ဤလောက၌ သမဏဖြစ်စေ၊ ဗြာဟ္မဏဖြစ်စေ တစ်စုံတစ်ယောက်သောသူသည် ‘ဤဇာတိအစရှိသောတရားသည် ဒုက္ခအရိယသစ္စာ မဟုတ်၊ ဒုက္ခအရိယသစ္စာကား တစ်မျိုးတစ်ခြား ဖြစ်၏။ ငါသည် ဤဇာတိ စသော ဒုက္ခအရိယသစ္စာကို ပယ်ထား၍ အခြားသော ဒုက္ခအရိယသစ္စာကို ပညတ်ဟောကြားပေအံ့’ဟု ဤသို့ပြောဆိုခြင်း၏အကြောင်းသည် အလျဉ်း မရှိပေ။”ဟူ၍ မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူ၏။ (ဤကား ပထမအကြောင်း ပြချက်၏ အာဂမယုတ္တိစကား ဖြစ်၏။)

“ရဟန်းတို့...ဤလောက၌ သမဏဖြစ်စေ၊ ဗြာဟ္မဏဖြစ်စေ တစ်စုံတစ်ယောက်သောသူသည် ‘ရဟန်းဂေါတမ ဟောထားသော ဤပထမ ဒုက္ခအရိယသစ္စာကို ပယ်စွန့်၍ အခြားသော ပထမဒုက္ခအရိယသစ္စာကို ပညတ်ဟောကြားပေအံ့’ဟု ဤသို့ပြောဆိုခြင်း၏အကြောင်းသည် အလျဉ်းမရှိပေ။”ဟူ၍ မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူ၏။ (ဤကား ဒုတိယအကြောင်းပြချက်၏ အာဂမယုတ္တိစကား ဖြစ်၏။)

တစ်နည်း သစ္စာ ၄-ပါးသာ ဟောရခြင်းအကြောင်း

တစ်နည်းအားဖြင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် မပြတ်ဖြစ်နေသော သံသရာ ဝဋ်ဒုက္ခ(ပဝတ္တိ)ကို ဟောတော်မူရာ၌ အကြောင်း(ဟေတု-သမုဒယ)နှင့်တကွ ဟောတော်မူ၏။ ထို့အတူ မပြတ်ဖြစ်နေသော သံသရာဝဋ်ဒုက္ခ၏ ဆုတ်နှစ်ပြတ်စဲခြင်း(နိဝတ္တိ)ကို ဟောတော်မူရာ၌လည်း အကြောင်း(ဥပါယ-မဂ္ဂ)နှင့်တကွ ဟောတော်မူ၏။

ဤသို့လျှင် ပဝတ္တိ၊ နိဝတ္တိဟူသော အကျိုးနှစ်မျိုးနှင့် ဟေတု-သမုဒယ၊ ဥပါယ-မဂ္ဂဟူသော အကြောင်းနှစ်မျိုးတို့၏ ကြောင်းကျိုးနှစ်စုံသာ အလွန်ဆုံးရှိသည်ကို ပြတော်မူလိုသောကြောင့် သစ္စာတို့ကို ၄-ပါးသာ ဟောတော်မူရခြင်း ဖြစ်၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- ပရိညေယျ=ပိုင်းခြား၍သိအပ်သောတရားအဖြစ်၊ တဏှာ၏တည်ရာ(တဏှာဝတ္ထု)၊ တွယ်တာစရာ(အာလယ)ကိုလည်းကောင်း၊
- ပဟာတဗ္ဗ=ပယ်အပ်သောတရားအဖြစ်၊ တဏှာ၊ တွယ်တာစရာအာရုံ၌ ပျော်မွေ့ခြင်း(အာလယရာမတာ)ကိုလည်းကောင်း၊
- သစ္စိကာတဗ္ဗ=မျက်မှောက်ပြုအပ်သောတရားအဖြစ်၊ တဏှာချုပ်ရာ(တဏှာ-နိရောဓ)၊ တွယ်တာစရာအာရုံ၏ အကြွင်းမဲ့ချုပ်ငြိမ်းရာ (အာလယသမုပ္ပါတ) ကိုလည်းကောင်း၊
- ဘာဝေတဗ္ဗ=ပွားစေအပ်သောတရားအဖြစ်၊ တဏှာချုပ်ခြင်း၏အကြောင်း (တဏှာနိရောဓ-ဥပါယ)၊ တွယ်တာစရာအာရုံ၏ အကြွင်းမဲ့ချုပ်ငြိမ်းရာဖြစ်သော အကြောင်း (အာလယသမုပ္ပါတ-ဥပါယ)ကိုလည်းကောင်း ပိုင်းခြားပြတော်မူလိုသောကြောင့် သစ္စာတို့ကို ၄-ပါးသာ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။

(စည်၃။ ၃၈၂-၃၈၄)

၆။ အစဉ်အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

သစ္စာ ၄-ပါးအစဉ်သည် ဥပ္ပတ္တိက္ကမစသော အစဉ်၅-မျိုးတို့တွင် ဒေသနာ-က္ကမ(ဟောစဉ်)ဖြစ်ပါသည်။

သစ္စာ ၄-ပါးဟောစဉ်

- (၁) သစ္စာလေးပါးတို့တွင် ဒုက္ခသစ္စာသဘောသည် ကြမ်းတမ်းထင်ရှားသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သတ္တဝါအားလုံးနှင့်သက်ဆိုင်သောကြောင့်လည်းကောင်း ယင်းသစ္စာကို ရှေးဦးစွာ ဟောတော်မူရခြင်း ဖြစ်၏။
- (၂) ထို့နောက် ယင်းဒုက္ခသစ္စာ၏ ဖြစ်ကြောင်းကိုပြခြင်းအကျိုးငှာ သမုဒယသစ္စာကို ဟောတော်မူ၏။
- (၃) အကြောင်းချုပ်မှ အကျိုးချုပ်မည်-ကို သိစေခြင်းအကျိုးငှာ နိရောဓသစ္စာကို ဟောတော်မူ၏။
- (၄) ထိုနိရောဓ၏ ရခြင်းအကြောင်းကို ပြခြင်းအကျိုးငှာ အဆုံး၌ မဂ္ဂသစ္စာကို ဟောတော်မူ၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် -

- (၁) ဘဝချမ်းသာ၌ သာယာမက်မောကြကုန်သောသတ္တဝါတို့အား သံဝေဂဉာဏ်ဖြစ်စေခြင်းအကျိုးငှာ ဒုက္ခသစ္စာကို ရှေးဦးစွာ ဟောတော်မူ၏။
- (၂) ထိုဒုက္ခသည် မိမိက မပြုလုပ်ဘဲ အလိုအလျောက် ရောက်ရှိလာခြင်း မဟုတ်၊ ထာဝရဘုရား၊ ဖန်ဆင်းရှင်တို့၏ ဖန်ဆင်းမှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းလည်း မဟုတ်ပေ။ စင်စစ် တဏှာသမုဒယ အရင်းခံအကြောင်းကြောင့်သာ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းဖြစ်ကြောင်းကို သိစေခြင်းအကျိုးငှာ ဒုက္ခသစ္စာနောက်၌ သမုဒယသစ္စာကို ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။
- (၃) ထို့နောက် တဏှာအကြောင်းနှင့်တကွ ဒုက္ခနှိပ်စက်ခံရသောကြောင့် သံဝေဂဖြစ်လျက် ဒုက္ခမှထွက်မြောက်ရာထွက်မြောက်ကြောင်းကို ရှာမှီးကြကုန်သောသူတော်ကောင်းတို့အား ထွက်မြောက်ရာကို တွေ့မြင်သဖြင့် သက်သာရာကို ရပါစေခြင်းအကျိုးငှာ နိရောဓသစ္စာကို ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။
- (၄) ထိုနိရောဓကို ရရန်အတွက် နိရောဓသို့ဆိုက်ရောက်ကြောင်းအကျင့်ကို ပြခြင်းအကျိုးငှာ မဂ္ဂသစ္စာကို ဟောတော်မူ၏။

(စည်၃။ ၃၈၄)

၇။ ဇာတိအစရှိသည်ကို ဆုံးဖြတ်ခြင်းအားဖြင့် ဝေဖန်ပုံ

ဒုက္ခနိဒ္ဒေသကထာ

ဒုက္ခကို အကျယ်ပြဆိုရာပြဆိုကြောင်းဖြစ်သော ဒုက္ခနိဒ္ဒေသကထာ၌ တရား ၁၂-မျိုးကို ပြဆိုထား၏။ ယင်းတို့မှာ -

(၁) ဇာတိ	(၇) ဒေါမနဿ
(၂) ဇရာ	(၈) ဥပါယာသ
(၃) မရဏ	(၉) အပ္ပိယသမ္ပယောဂ
(၄) သောက	(၁၀) ပိယဝိပ္ပယောဂ
(၅) ပရိဒေဝ	(၁၁) ဣစ္ဆိတာလာဘ
(၆) ဒုက္ခ	(၁၂) သံခိတ္တေန ပဉ္စပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ဖြစ်ပါသည်။

(၁) ဇာတိအကြောင်း

ဇာတိ၏အနက်အဓိပ္ပာယ်များ

ဇာတိ-သဒ္ဒါ၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်တို့သည် အများအပြား ရှိ၏။ သာဓက အဖြစ်ဖော်ပြရသော် -

- “ဧကမ္ပိ ဇာတိ ဒွေပိ ဇာတိယော= ဘဝတစ်ခုကိုလည်းကောင်း၊ ဘဝနှစ်ခု တို့ကိုလည်းကောင်း” ဟူသောစကားရပ်၌ ဇာတိသဒ္ဒါသည် ဘဝ-ဟူသော အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဟော၏။
- “အတ္ထိ ဝိသာခါ နိဂဏ္ဌော နာမ သမဏဇာတိ= ဝိသာခါ... နိဂဏ္ဌမည်သော ရဟန်းမျိုးသည် ရှိ၏” ဟူသောစကားရပ်၌ ဇာတိသဒ္ဒါသည် အပေါင်း(နိကာယ) ဟူသောအနက်ကို ဟော၏။
- “ဇာတိ ဒွိဟိ ခန္ဓေဟိ သင်္ဂဟိတာ= ဇာတိကို ခန္ဓာနှစ်ပါးတို့ဖြင့် ရေတွက်အပ် ၏။” ဟူသောစကားရပ်၌ ဇာတိသဒ္ဒါသည် ဥပါဒ်-ဟူသော သင်္ခတလက္ခဏာ အနက်ကို ဟော၏။
- “ယံ မာတုကဗ္ဘိသ္မိ ပဌမံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ပဌမံ ဝိညာဏံ ပါတုဘူတံ၊ တဒုပါဒါယ သာဝံဿ ဇာတိ= အမိဝမ်း၌ အကြင်စိတ်သည် ရှေးဦးစွာ ဖြစ်၏။ အကြင် ဝိညာဏ်သည် ရှေးဦးစွာ ဖြစ်၏။ ထိုစိတ်၊ ဝိညာဏ်ဖြစ်ပေါ်ခြင်းကို အကြောင်း ပြု၍ ထိုစိတ်၊ ဝိညာဏ်သည်ပင်လျှင် ထိုပုဂ္ဂိုလ်၏ ဇာတိပဋိသန္ဓေပင်တည်း” ဟူသောစကားရပ်၌ ဇာတိသဒ္ဒါသည် ပဋိသန္ဓေ-ဟူသောအနက်ကို ဟော၏။
- “သမ္ပတိဇာတော အာနန္ဒ ဗောဓိသတ္တော= အာနန္ဒာ... ဖွားမြင်ပြီးစဖြစ်သော ဘုရားအလောင်းသည်” ဟူသောစကားရပ်၌ ဇာတိသဒ္ဒါသည် ဖွားမြင်ခြင်း (ပဿတိ)အနက်ကို ဟော၏။
- “အက္ခိတ္တော အနုပက္ခေဋ္ဌာ ဇာတိဝါဒေန= အမျိုးဇာတ်ကိုပြောဆိုခြင်းဖြင့် မပယ်သင့်၊ မရှုတ်ချသင့်” ဟူသောစကားရပ်၌ ဇာတိသဒ္ဒါသည် အမျိုး(ကုလ) ဟူသောအနက်ကို ဟော၏။
- “ယတောဟံ ဘဂိနီ အရိယာယ ဇာတိယာ ဇာတော= နှမ... အကြင်အခါမှ စ၍ ငါသည် အရိယာဇာတ်ဖြင့် ဖြစ်ခဲ့၏” ဟူသောစကားရပ်၌ ဇာတိသဒ္ဒါသည် အရိယသီလ-ဟူသောအနက်ကို ဟော၏။

ဤသို့လျှင် ဇာတိသဒ္ဒါသည် ဘဝအနက်၊ အပေါင်းနိကာယအနက်၊ သင်္ခတလက္ခဏအနက်၊ ပဋိသန္ဓေအနက်၊ ဖွားမြင်ခြင်းပဿတိအနက်၊ အမျိုးကုလ အနက်၊ အရိယသီလအနက်စသော များစွာသောအနက်အဓိပ္ပာယ်တို့ကို ဟော၏။

ဒုက္ခသစ္စာလာ ဇာတိသဒ္ဒါ၏အနက်အဓိပ္ပာယ်

ဒုက္ခသစ္စာလာ ဇာတိသဒ္ဒါသည် ဂမ္ဘသေယျကသတ္တဝါတို့အား ပဋိသန္ဓေ တည်သည်မှစ၍ မွေးဖွားသည့်အချိန်အထိဖြစ်သော ခန္ဓာတို့ကို ဟော၏။ ကြွင်းသော သံသေဒသေတ္တဝါ၊ ဥပါတ်သတ္တဝါတို့အား ရှေးဦးစွာဖြစ်သည့် ရုပ်နာမ်ဟူသော “ဗုဒ္ဓိသန္ဓေခန္ဓာကို ဟော၏။

တိုက်ရိုက်မချနည်းအားဖြင့်မူ- ဘဝထိုထိုတို့၌ ဖြစ်ကြကုန်သော သတ္တဝါ တို့အား ရှေးဦးစွာဖြစ်သောခန္ဓာတို့၏ ဖြစ်ဆဲဥပါဒ်ခဏကိုသာလျှင် ‘ဇာတိ’ဟု ခေါ်သည်။ (စည်၊ ၃၊ ၃၈၇-၃၈၈)

ဇာတိ၏လက္ခဏာစသည်

- (က) ထိုထိုဘဝတို့၌ ရှေးဦးစွာဖြစ်ပေါ်ခြင်း(ပဌမာဘိနိဗ္ဗတ္တိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- (ခ) အပ်နှင်းခြင်း(နိယျာတန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- (ဂ) အတိတ်ဘဝမှ ဤပစ္စုပ္ပန်ဘဝသို့ ပေါ်ထွက်လာခြင်း(ဥဗ္ဗုဒ္ဓေ)လျှင် ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။ တစ်နည်းအားဖြင့်- အမျိုးမျိုးဆန်းကြယ်သော ဒုက္ခအပေါင်း(ဒုက္ခဝိစိတ္တတာ)ဟု ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

ဒုက္ခ ၇-မျိုး

ဘဝအသစ်ဖြစ်ခြင်း ဇာတိသည် ဆင်းရဲဒုက္ခများစွာတို့၏ တည်ရာ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ဒုက္ခ-မည်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဆင်းရဲဒုက္ခများစွာတို့မှာ- ဒုက္ခဒုက္ခ၊ ဝိပရိဏာမဒုက္ခ၊ သင်္ခါရဒုက္ခ၊ ပဋိစ္ဆန္ဒဒုက္ခ၊ အပဋိစ္ဆန္ဒဒုက္ခ၊ ပရိယာယဒုက္ခ၊ နိပ္ပရိယာယဒုက္ခ တို့ဖြစ်သည်။

ဒုက္ခဒုက္ခ ကိုယ်ဆင်းရဲမှု(ကာယိကဒုက္ခ)၊ စိတ်ဆင်းရဲမှု(စေတသိကဒုက္ခ) တို့သည် ခံစားမှုဝေဒနာသဘောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အမည် နာမအားဖြင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခမည်သောကြောင့် “ဒုက္ခဒုက္ခ” မည်ပါသည်။

ဝိပရိဏာမဒုက္ခ သုခဝေဒနာသည် ဖောက်ပြန်ပျောက်ကွယ်ခြင်းဖြင့် ဆင်းရဲခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် “ဝိပရိဏာမဒုက္ခ” မည်ပါသည်။

သင်္ခါရဒုက္ခ ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့် ကြွင်းသော တေဘူမကသင်္ခါရတရား မှန် သမျှတို့သည် ဖြစ်ခြင်း၊ ပျက်ခြင်းဖြင့် အမြဲမပြတ်နှိပ်စက်ခံနေရ သောကြောင့် “သင်္ခါရဒုက္ခ” မည်ပါသည်။

၃၉၄

ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မြန်မာပြန် ပို့ချချက် (ဒုတိယဆင့်)

- ပဋိစ္စနန္ဒဒုက္ခ နားကိုက်၊ သွားနာစသော ခန္ဓာကိုယ်နာကျင်ကိုက်ခဲမှု၊ ရာဂအပူ၊ ဒေါသအပူစသော စိတ်အခဲခက်မှုသဘောတို့သည် မေးမြန်းကြည့်မှ သိနိုင်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ နှိပ်စက်မှုဗျာပါရ၏ မထင်ရှားခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း “ပဋိစ္စနန္ဒဒုက္ခ” မည်ပါသည်။
- အပဋိစ္စနန္ဒဒုက္ခ ကံကြမ္မာသုံးဆယ့်နှစ်ပါးကြောင့်ဖြစ်သော ဆင်းရဲဒုက္ခမှန်သမျှတို့သည် မမေးမြန်းဘဲပင် သိနိုင်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ နှိပ်စက်မှုဗျာပါရ၏ ထင်ရှားခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း “အပဋိစ္စနန္ဒဒုက္ခ” မည်ပါသည်။
- ပရိယာယဒုက္ခ ဒုက္ခဒုက္ခမှကြွင်းသော သစ္စဝိဘင်းလာ ဇာတိစသောဒုက္ခမှန်သမျှသည် ကာယိကဒုက္ခ၊ ဓေတသိကဒုက္ခတို့၏ တည်ရာဖြစ်သောကြောင့် “ပရိယာယဒုက္ခ” (ပရိယာယဆင်းရဲ) မည်ပါသည်။
- နိပ္ပရိယာယဒုက္ခ ဒုက္ခဒုက္ခသည် ပရိယာယမဟုတ်သော ဆင်းရဲဖြစ်သောကြောင့် “နိပ္ပရိယာယဒုက္ခ” (မုချဆင်းရဲ) မည်ပါသည်။

ဇာတိသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

ဇာတိသည် ၎င်းကိုယ်တိုင်က ဒုက္ခ မဟုတ်ပေ။ သို့သော် ယင်းဇာတိသည် အပါယ်ဒုက္ခမျိုးစုံ၊ ဂစ္ဆောက္ကန္တိကမူလကဒုက္ခစသော ဆင်းရဲဒုက္ခတို့၏ တည်ရာဝတ္ထု ဖြစ်သောကြောင့် ဒုက္ခ-အမည်ရ၏။ ထို့ကြောင့် “ဇာတိပိ ဒုက္ခာ” ဟု မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းဇာတိနှင့်ဒုက္ခကို တွဲစပ်၍ “ဇာတိဒုက္ခ” ဟုလည်း ပြောဆိုသုံးစွဲလေ့ရှိသည်။

မှတ်ချက်။ အပါယ်ဆင်းရဲဒုက္ခသည် လွန်စွာများပြား၏။ မြတ်စွာဘုရားရှင် သော်မှ ဟောပြော၍ မကုန်နိုင်ပေ။ ဗာလပဏ္ဍိတသုတ်စသည် တို့၌ အပါယ်ဒုက္ခအကြောင်းကို ဟောတော်မူရာ၌ မီးကျိုးတွင်း ဥပမာစသည်တို့ဖြင့် နှိုင်းယှဉ်၍ ဟောပြောတော်မူရ၏။

(စည်၊ ၃။ ၃၈၉-၃၉၁)

ဇာတိဒုက္ခ ၇-မျိုး

(၁) ဂစ္ဆောက္ကန္တိကမူလကဒုက္ခ

လူလောက အမိဝမ်း၌ ပဋိသန္ဓေနေခြင်းဆိုသည်မှာ- ဥပ္ပလက္ခာ၊ ပဒုမ္မာ ကြာ၊ ပုဏ္ဏရိက်ကြာစသည်တို့၌ ဝင်ခွေနေသကဲ့သို့ တင့်တယ်စွာ နေထိုင်ရခြင်းမျိုး

မဟုတ်ပေ။ စင်စစ်၊ အလွန်ကျဉ်းမြောင်းလှသည့် အမိဝမ်းတွင်း၌ အစာသစ်အိမ်ကို ထိပ်မှာရွက်၍ အစာဟောင်းနှင့်အူမကြီးကို ဖိထိုင်ကာ ဝမ်းဗိုက်ရေနင့်ကျောက်ဆူးရိုး ကြားရှိ စက်ဆုတ်ဖွယ်အနံ့မျိုးစုံလှိုင်နေသော အမှောင်ဖုံးသည့်နေရာ၌ ကျဉ်းကျပ် ပိတ်လှောင်စွာ နေထိုင်ရခြင်းမျိုး ဖြစ်သည်။ ဥပမာ- ငါးအုပ်ကောင်၊ မုန့်အသီး၊ တန်ဖီးအိုင်စသည်တို့၌နေထိုင်ရသော ပိုးလောက်ပမာသာ ဖြစ်ချေ၏။

သန္ဓေသားသည် ထိုမိခင်ဝမ်း၌ ၁၀-လပတ်လုံး ဖက်ထုပ်မုန့်ကျက်ပမာ ဝမ်းတွင်းအပူငွေ့ဖြင့် ပြုတ်ဖျော့ခြင်းခံထားရ၏။ ညောင်းညာသဖြင့် လက်ခြေတို့ကို ကွေးလိုဆန့်လိုသော်လည်း ကွေးခြင်း၊ ဆန့်ခြင်းကိုမျှ မပြုလုပ်နိုင်ဘဲ အလွန်ဆင်းရဲ သည့်ဒုက္ခကို ခံနေရ၏။ ဤသည်ကား အမိဝမ်းတွင်းသို့သက်ဆင်းရခြင်းလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသောဆင်းရဲ(ဂစ္ဆောက္ကန္တိကမူလကဒုက္ခ) ဖြစ်ပါသည်။

(၂) ဂဗ္ဘပရိဟာရဏမူလကဒုက္ခ

မိခင်၏ ရုတ်တရက်ဖြစ်သော ချော်လဲခြင်း၊ သွားခြင်း၊ ထိုင်ခြင်း၊ ထခြင်း၊ ပြန်လှန်ခြင်းစသည်တို့ကို ပြုလုပ်ရာအခါတို့၌ သန္ဓေသားသည် သေသောက်ကြူး လက်သို့ရောက်သည့် သိုးငယ်ပမာ၊ မြွေအလမွှာယံသမားလက်သို့ရောက်သော မြွေငယ်ပမာ ရှေးရှုဆွဲငင်ခံရခြင်း၊ ပတ်လည်ဆွဲငင်ခံရခြင်း၊ အောက်သို့ခါချခြင်း၊ ဘေးသို့ခါချခြင်းစသည်နှင့်တူသော လှုပ်ရှားမှုများဖြင့် အလွန်ဆင်းရဲသည့်ဒုက္ခကို ခံနေရ၏။

ထို့ပြင် မိခင်က အလွန်အေးသည့်ရေကို သောက်မိလျှင် လောကန္တရိုက် ငရဲ၌ ခံနေရသည်ပမာ၊ မိခင်က ယာဂုပ္ပု၊ ထမင်းပူပူစသည်တို့ကို စားသောက် မိလျှင် မီးကျိုးမိုးဖြင့် ရောပြွမ်းခံရသည်ပမာ၊ မိခင်က အငန်၊ အချဉ်စသည်တို့ကို စားမိလျှင် ဓားငယ်ဖြင့် အသားကို ပါးပါးလှီး၍ အငန်ရည်ဖြင့် ပက်ဖျန်းခံရသည့် ပမာ အလွန်ထက်မြက်စူးရှသည့် ဆင်းရဲဒုက္ခကို ခံနေရ၏။ ဤသည်ကား ကိုယ်ဝန် ဆောင်ခြင်းလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသောဆင်းရဲ(ဂဗ္ဘပရိဟာရဏမူလကဒုက္ခ) ဖြစ်ပါ သည်။

(၃) ဂဗ္ဘဝိပ္ပတ္တိမူလကဒုက္ခ

တစ်ခါတစ်ရံ မိခင်၏ ကိုယ်ဝန်ဖောက်ပြန်၍ မီးမဖွားနိုင်ခြင်းကြောင့် ချစ်ချမ်းဝင်ရင်းနှီးသူတို့ပင် မမြင်ဝံ့သည့် သားအိမ်ကိုဖြတ်ခြင်း၊ ခွဲခြင်းစသည် တို့ကိုပြုလုပ်ရာအခါ၌လည်း သန္ဓေသားသည် မိခင်နည်းတူ ကြီးစွာသောဆင်းရဲ ဒုက္ခကို ခံရ၏။ ဤသည်ကား ကိုယ်ဝန်ပျက်ခြင်းလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသောဆင်းရဲ (ဂဗ္ဘဝိပ္ပတ္တိမူလကဒုက္ခ) ဖြစ်ပါသည်။

(၄) ဝိဇာယနမူလကဒုက္ခ

ဖွားမြင်ခါနီးအချိန်တွင် မိခင်၏ကမ္မဇလေတို့ကြောင့် သန္ဓေသားသည် ထက်အောက်ပြောင်းပြန်လှန်၍ ကြောက်မက်ဖွယ်ရာ ချောက်အတွင်းသို့ ဇောက်ထိုး ဆင်းရဲသည့်ပမာ မိခင်ဖြစ်သူ၏ မွေးလမ်းကြောင်းအတွင်းသို့ သက်ဆင်းရပေ၏။ သံချိတ်ကောက်ဖြင့် ချိတ်ဆွဲ၍ ဆွဲထုတ်ခံရသည့် ဆင်ပြောင်ကြီးပမာ၊ တောင်တို့ဖြင့် မှန်မှန်ကြေအောင် ဖိကြိတ်ခံရသည့် သင်္ဃာတငရဲသားပမာ အလွန်ကျဉ်းမြောင်းသည့် အမိ၏မွေးလမ်းကြောင်းမှ ပြင်ပသို့ မချိမဆန့် ဆွဲထုတ်ခြင်း ခံရ၏။ ထိုအချိန်မျိုးတွင် သန္ဓေသားခမျာ အလွန်ကြီးစွာသော ဆင်းရဲဒုက္ခကို ခံစားနေရ၏။ ဤသည်ကား ဖွားမြင်ခြင်းလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသောဆင်းရဲ(ဝိဇာယန-မူလကဒုက္ခ) ဖြစ်ပါသည်။

(၅) ဗဟိနိက္ခမနမူလကဒုက္ခ

မီးဖွားပြီးသောအချိန်၌ မွေးကင်းစကလေးငယ်၏ကိုယ်သည် အသားနုတက်စ အသားပမာ လွန်စွာနူးညံ့လှ၏။ သူတစ်ပါးတို့၏ လက်ဖြင့်ကိုင်တွယ်ခြင်း၊ ရေချိုးပေးခြင်း၊ အညစ်အကြေးများ ဆေးကြောပေးခြင်း၊ အဝတ်ဖြင့်သုတ်ခြင်း စသည်တို့ကို ပြုလုပ်ရာအခါ၌ ကလေးငယ်ကိုယ်အား သင်တန်းစားဖြင့် ထိုးဆွခွဲဖြတ်သည့်ပမာ နာကျင်အခံခက်လှသည့် ဆင်းရဲဒုက္ခများ ဖြစ်ရရှာ၏။ ဤသည်ကား အမိဝမ်းမှ အပြင်သို့ထွက်ခြင်းလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသောဆင်းရဲ (ဗဟိနိက္ခမန-မူလကဒုက္ခ) ဖြစ်ပါသည်။

(၆) အတ္တပက္ကမမူလကဒုက္ခ

ယင်းနောက်ပိုင်း ရှင်သန်နေသမျှအချိန်များတွင် မိမိကိုယ်ကို မိမိနှိပ်စက်သောသူ၊ အဝတ်မဝတ်ခြင်းစသော ပူပန်စေတတ်သည့် အာတာပနအကျင့်၊ အလွန်ပူပန်စေတတ်သည့် ပရိတာပနအကျင့်တို့ကို ကျင့်သောသူ၊ စိတ်ဆိုးအမျက်ထွက်၍ အစာမစားဘဲနေသောသူ၊ ကြိုးဆွဲချ၍သေသောသူစသည်တို့အား ဆင်းရဲဒုက္ခများ ဖြစ်ကြရ၏။ ဤသည်ကား မိမိပယောဂလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသောဆင်းရဲ (အတ္တပက္ကမမူလကဒုက္ခ) ဖြစ်ပါသည်။

(၇) ပရက္ကမမူလကဒုက္ခ

တစ်ခါတစ်ရံ သူတစ်ပါးတို့၏ သတ်ဖြတ်ခံရခြင်း၊ နှိပ်စက်ခံရခြင်းတို့ကြောင့်လည်း ဆင်းရဲဒုက္ခ ခံကြရ၏။ ဤသည်ကား သူတစ်ပါးပယောဂလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသောဆင်းရဲ(ပရက္ကမမူလကဒုက္ခ) ဖြစ်ပါသည်။(စည်၃။ ၃၉၂-၃၉၄)

ဇာတိဒုက္ခနှင့်ပတ်သက်၍ မှတ်သားဖွယ်ရာ
ဂါထာအဓိပ္ပာယ်များ

- ဂါထာ(၁) ငရဲဒုက္ခသည် ငရဲဇာတိကြောင့် ခံရခြင်းဖြစ်၏။ ငရဲဇာတိ မရှိလျှင် ငရဲဒုက္ခဖြစ်စရာအကြောင်း မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် ငရဲဇာတိသည် ငရဲဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်း ဖြစ်၏။
- ဂါထာ(၂) ကြိမ်၊ နှင်တံစသည်တို့ဖြင့် ရိုက်ပုတ်ခံရခြင်းစသော တိရစ္ဆာန်တို့၏ ဒုက္ခသည် တိရစ္ဆာန်ဇာတိကြောင့် ခံရခြင်းဖြစ်၏။ တိရစ္ဆာန်ဇာတိ မဖြစ်လျှင် တိရစ္ဆာန်ဒုက္ခဖြစ်စရာအကြောင်း မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် တိရစ္ဆာန်ဇာတိသည် တိရစ္ဆာန်ဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်း ဖြစ်၏။
- ဂါထာ(၃) ဆာလောင်ခြင်း၊ ရေမွတ်သိပ်ခြင်းစသော ပြိတ္တာတို့၏ဒုက္ခသည် ပြိတ္တာဇာတိကြောင့် ခံရခြင်းဖြစ်၏။ ပြိတ္တာဇာတိမရှိလျှင် ပြိတ္တာဒုက္ခဖြစ်စရာအကြောင်း မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် ပြိတ္တာဇာတိသည် ပြိတ္တာဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်း ဖြစ်၏။
- ဂါထာ(၄) ပိတ်မှောင်၍ အလွန်အေးခဲလှသည့် လောကန္တရိုက်ငရဲ၊ အသူရကာယံဘုံတို့၌ ဆင်းရဲဒုက္ခများ ရှိကြ၏။ ထိုဆင်းရဲဒုက္ခတို့သည်လည်း ယင်းဘုံတို့၌ဖြစ်သောဇာတိကြောင့် ခံစားရခြင်း ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ယင်းဘုံတို့၌ ဖြစ်ခြင်းဇာတိသည်လည်း ဆင်းရဲဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်း ဖြစ်ပေ၏။
- ဂါထာ(၅) အမိဝမ်း၌ ကြာမြင့်စွာ ကိန်းအောင်းရခြင်း၊ အမိဝမ်းမှ ဆင်းရဲပင်ပန်းစွာ ထွက်ရခြင်းစသော ဆင်းရဲဒုက္ခမှန်သမျှသည်လည်း ဂဗ္ဘသေယျကဇာတိနှင့်ကင်း၍ မဖြစ်နိုင်ပေ။ ထို့ကြောင့် ဂဗ္ဘသေယျကဇာတိသည်လည်း ဆင်းရဲဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်း ဖြစ်ပေ၏။
- ဂါထာ(၆) အကျဉ်းချုပ်ဆိုရသော် ၃၁-ဘုံအတွင်း မည်သည့်ဘုံ၌ ဖြစ်သည့်ဇာတိမဆို ဇာတိဖြစ်လျှင် ဆင်းရဲဒုက္ခဖြစ်မည်သာ ဖြစ်၏။ သို့ဖြစ်၍ ဇာတိသည် ဆင်းရဲဒုက္ခတည်ရာဖြစ်သောကြောင့် “ဇာတိပိ ဒုက္ခာ” ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ (စည်၃။ ၃၉၄-၃၉၅)

(၂) ရောအကြောင်း

ရောနှစ်မျိုး

- (၁) ရောသည် တည်ဆဲဦးခဏဟူသော သင်္ခတလက္ခဏာရှိသော ရောအမျိုးအစားနှင့်
- (၂) ဆံဖြူ၊ သွားကျိုးစသည်ဖြင့် သမုတ်အပ်သော ဘဝတစ်ခုအတွင်း ခန္ဓာအစဉ်၌ အကျုံးဝင်သော ရင့်ရော်ဟောင်းနွမ်းခြင်း ပုရာဏလက္ခဏာရှိသော ရောအမျိုးအစားဟူ၍ နှစ်မျိုးနှစ်စား ရှိ၏။

ယူသင့်သောရော

ဤရောနှစ်မျိုးတို့တွင် ဤသစ္စနိဒ္ဒေသ၌ အလိုရှိအပ်သော၊ ယူသင့်သော ရောအမျိုးအစားမှာ ခန္ဓာတို့၏ရင့်ရော်ဟောင်းနွမ်းခြင်း ပုရာဏလက္ခဏာရှိသော ရောအမျိုးအစား ဖြစ်ပါသည်။

ရော၏ လက္ခဏာစသည်

- ရောသည် ခန္ဓာတို့၏ရင့်ရော်ခြင်း(ခန္ဓပရိပါက)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- သေခြင်းဆီသို့ ပို့ဆောင်ခြင်း(မရဏပနယ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- နုပျိုသောအရွယ်၏ ပျက်စီးခြင်း(ယောဗ္ဗနဝိနာသ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ရောသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

ရောသည် ၎င်းကိုယ်တိုင်က ဒုက္ခ မဟုတ်ပေ။ သို့သော်လည်း ယင်းရောသည် သင်္ခါရဒုက္ခဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်းဝတ္ထု ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခ-ဟု အမည်ရခြင်း ဖြစ်၏။

မှန်၏။ အင်္ဂါကြီးငယ်တို့၏ အားနည်းလာခြင်း၊ မျက်စိမှန်ခြင်းစသော နှုတ်တို့၏ဖောက်ပြန်ခြင်း၊ ရုပ်ရည်အဆင်းပျက်စီးခြင်း၊ အရွယ်ကျခြင်း၊ ခွန်အား ဆုတ်ယုတ်လာခြင်း၊ သတိမေ့လျော့ခြင်း၊ သူငယ်ပြန်ခြင်း၊ သူတစ်ပါးတို့က “အဘိုးကြီး၊ အမယ်ကြီး” စသည်ဖြင့် ရှုတ်ချပြောင့်လှောင်ပြောဆိုခံရခြင်း စသည်တို့သည် မိမိသန္တာန်၌ ရောလက္ခဏာများ ထင်ရှားလာခြင်းသဘော ဖြစ်သည်။ ထိုအခါ ကိုယ်ဆင်းရဲခြင်း၊ စိတ်ဆင်းရဲခြင်းများ ဖြစ်ရ၏။ ဤသို့လျှင် အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်း ရောသည် ကိုယ်၊ စိတ်နှစ်ပါးဆင်းရဲခြင်းဒုက္ခ၏ တည်ရာအကြောင်း ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က “ရောပိ ဒုက္ခာ” ဟုဟောတော်မူ၍ ရောကို ဒုက္ခ-ဟု အမည်တပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

(စည်၊ ၃။ ၃၉၆)

(၃) မရဏအကြောင်း

မရဏနှစ်မျိုး

- (၁) မရဏသည် ပျက်ဆဲ ဘင်ခဏဟူသော သင်္ခတလက္ခဏာရှိသော မရဏအမျိုးအစားနှင့် (ဤမရဏအမျိုးအစားကို ရည်ရွယ်၍ “ရောမရဏံ ဒွိဟိ ခန္ဓေဟိ သင်္ဂဟိတံ” ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။)
- (၂) ဘဝတစ်ခုအတွင်း ခန္ဓာအစဉ်၌ အကျုံးဝင်သော ဇီဝိတိန္ဒြေ၏ပြတ်စဲခြင်း ပဗန္ဓဝိစ္ဆေဒလက္ခဏာရှိသော မရဏအမျိုးအစား-ဟူ၍ နှစ်မျိုးနှစ်စား ရှိ၏။ (ဤမရဏအမျိုးအစားကို ရည်ရွယ်၍ “နိစ္စံ မရဏတော ဘယံ” ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။)

ယူသင့်သောမရဏ

ဤမရဏနှစ်မျိုးတို့တွင် ဤသစ္စနိဒ္ဒေသ၌ အလိုရှိအပ်သော၊ ယူသင့်သော မရဏအမျိုးအစားမှာ ဇီဝိတိန္ဒြေ၏ပြတ်စဲခြင်း ပဗန္ဓဝိစ္ဆေဒလက္ခဏာရှိသော မရဏအမျိုးအစား ဖြစ်ပါသည်။

သေခြင်း ၅-ပါး

- (၁) ဇာတိပစ္စယမရဏ (ဇာတိအကြောင်းကြောင့်ဖြစ်သောသေခြင်း)
 - (၂) ဥပက္ကမမရဏ (သေကြောင်းလုံ့လပယောဂကြောင့်ဖြစ်သောသေခြင်း)
 - (၃) သရဿမရဏ (သူ့အလိုလိုသေခြင်း)
 - (၄) အာယုက္ခယမရဏ (သက်တမ်းကုန်၍သေခြင်း)
 - (၅) ပုညက္ခယမရဏ (ကံစွမ်းကုန်၍သေခြင်း)
- မှတ်ချက်။ ဤသေခြင်း ၅-ပါးအမည်တို့ကို ပဗန္ဓဝိစ္ဆေဒသဘောရှိသော သေခြင်း၏ ပရိယာယ်အမည်များဟုလည်း မှတ်ပါ။

မရဏ၏ လက္ခဏာစသည်

- မရဏသည် ဘဝဟောင်းမှ ဘဝသစ်သို့ ရွှေ့လျော့ခြင်း(စုတိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ဆိုင်ရာသတ္တဝါ၊ သင်္ခါရတို့နှင့် ကင်းကွာခြင်း(ဝိယောဂ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- ဖြစ်ဆဲဂတိမှ ကွေကွင်းခြင်း(ဂတိဝိပ္ပယောဂ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

မရဏသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

မရဏသည် ၎င်းကိုယ်တိုင်က ဒုက္ခ မဟုတ်ပေ။ သို့သော်လည်း ယင်း မရဏသည် ဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်းဝတ္ထုဖြစ်သောကြောင့် ဒုက္ခ-ဟုအမည် ရခြင်း ဖြစ်၏။

မှန်၏။ သတ္တဝါတို့သည် သေခါနီးအချိန်၌ ရောဂါဝေဒနာ အပြင်းအထန် နှိပ်စက်ခံရသောကြောင့် သည်းမခံနိုင်လောက်အောင် ကိုယ်ဆင်းရဲခြင်း ဖြစ်ရ၏။ မကောင်းမှု အကုသိုလ်ကံရှိသောသတ္တဝါတို့သည် သေခါနီးအချိန်၌ မိမိပြုထားသော ကံ၊ ယင်းကံကိုပြုစဉ်ကဖြစ်သောအာရုံနိမိတ်၊ ဖြစ်ရမည့်အပါယံဘုံဟူသော ဂတိ နိမိတ်များ ထင်မြင်လာသောကြောင့် စိတ်ဆင်းရဲခြင်း ဖြစ်ရ၏။ ကောင်းမှုကုသိုလ် ကံရှိသော သတ္တဝါတို့သည်လည်း ချစ်သောပုဂ္ဂိုလ်၊ နှစ်သက်တွယ်တာသည့် ပစ္စည်းဝတ္ထုတို့နှင့် ခွဲခွာရတော့မည်ကို စဉ်းစားမိသောကြောင့် စိတ်ဆင်းရဲခြင်း ဖြစ်ရ၏။ ဤသို့သော ကိုယ်၊စိတ်နှစ်ပါး ဆင်းရဲခြင်းများသည် သေခြင်းမရဏကို အကြောင်းပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာရခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် သေခြင်းမရဏသည် ဆင်းရဲဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်းဖြစ်သဖြင့် “မရဏမ္ပိ ဒုက္ခံ” ဟုဟောတော်မူ၍ မရဏကို ဒုက္ခ-ဟုအမည်တပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (စည်သူ၊ ၃၉၇-၃၉၉)

(၄) သောကအကြောင်း

ဆွေမျိုးတို့၏ပျက်စီးခြင်း ဉာတိဗျသန၊ စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့၏ပျက်စီးခြင်း ဘောဂဗျသန၊ ရောဂါဆိုးစွဲကပ်နှိပ်စက်ခြင်း ရောဂဗျသန၊ သီလပျက်စီးခြင်း သီလ ဗျသန၊ အယူဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း ဒိဋ္ဌိဗျသနစသည်တို့ဖြင့် တွေ့ထိနှိပ်စက်ခြင်း ခံရသောသူ၏ စိတ်ပူပန်မှုသဘောသည် သောက-မည်၏။ တရားကိုယ်အရကောက် မှာ ဒေါမနဿ ဖြစ်၏။

သောက၏ လက္ခဏာစသည်

- သောကသည် စိတ်အတွင်း၌ ကြံတွေးလျက်ပူဆွေးခြင်း(နိဇ္ဈန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- စိတ်ကို ထက်ဝန်းကျင်ပူလောင်စေခြင်း(ပရိဇ္ဈန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- ပြန်လည်ဆင်ခြင်၍ အဖန်တလဲလဲ စိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်း(အနုသောစန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

သောကသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

သောကသည် ၎င်းကိုယ်တိုင်က ဒုက္ခ မဟုတ်ပေ။ သို့သော်လည်း ယင်း သောကသည် ဒုက္ခဒုက္ခခေါ် ဆင်းရဲအစစ်ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဆင်းရဲ

အစစ်၏တည်ရာ အကြောင်းဝတ္ထုဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခ-ဟုအမည် ရခြင်း ဖြစ်၏။

မှန်၏။ သောကနှိပ်စက်ခံရသူ၏ စိတ်နှလုံးသည် အဆိပ်လူးမြား၊ မီးရဲရဲ ပူလောင်နေသော စဉ်းသွားမြားတို့ဖြင့် ထိုးဆွခံရသည့်ပမာ လွန်စွာပူလောင်ပြင်းပြ သည့်ဆင်းရဲကို ခံစားရ၏။ ထို့ပြင် သောကသည် အို၊နာ၊သေဟူသော ဆင်းရဲ တို့ကိုလည်း ဆောင်တတ်၊ဖြစ်စေတတ်၏။ ထို့ကြောင့် သောကသည် ဆင်းရဲဒုက္ခ၏ တည်ရာအကြောင်းဖြစ်သဖြင့် ဒုက္ခမည်ခြင်း ဖြစ်သည်။ (စည်သူ၊ ၃၉၉-၄၀၀)

(၅) ပရိဒေဝအကြောင်း

ဆွေမျိုးတို့၏ပျက်စီးခြင်း ဉာတိဗျသနစသည်တို့ဖြင့် တွေ့ထိနှိပ်စက်ခြင်း ခံရသောသူ၏ နှုတ်ဖြင့် ရောက်တက်ရာရာ မြည်တမ်းပြောဆိုခြင်းသည် ပရိဒေဝ မည်၏။

ပရိဒေဝ၏ လက္ခဏာစသည်

- ပရိဒေဝသည် အကြိမ်ကြိမ်အဖန်ဖန် မြည်တမ်းပြောဆိုခြင်း(လာလပ္ပန) လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ဂုဏ်နှင့်အပြစ်ကို ပြောကြားခြင်း(ဂုဏဒေါသကိတ္တန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- ချာချာလည်နေသောစကား(သမ္ဘမ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

ပရိဒေဝသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

ပရိဒေဝသည် ၎င်းကိုယ်တိုင်က ဒုက္ခ မဟုတ်ပေ။ သို့သော်လည်း ယင်း ပရိဒေဝသည် သင်္ခါရဒုက္ခဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဒုက္ခ၏တည်ရာ အကြောင်းဝတ္ထုဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခ-ဟု အမည်ရခြင်း ဖြစ်၏။

မှန်၏။ သောကတည်းဟူသောမြားငြောင့် စူးဝင်အနှိပ်စက်ခံရလျှင် သည်းထန်စွာ ငိုကြွေးမြည်တမ်းတတ်၏။ ထိုအခါ လည်ချောင်း၊နှုတ်ခမ်း၊ အာစောက်ဝန်းကျင်အရပ်တို့၌ ကွဲအက်ခြောက်သွေ့လျက် သည်းမခံနိုင်လောက် အောင် ပြင်းထန်သည့်ဆင်းရဲကို နောက်ထပ် ခံစားရပြန်၏။ ထို့ကြောင့် ပရိဒေဝ သည် ဆင်းရဲဒုက္ခ၏တည်ရာအကြောင်းဖြစ်သဖြင့် ဒုက္ခမည်ခြင်း ဖြစ်သည်။

(စည်သူ၊ ၄၀၁-၄၀၂)

(၆) ဒုက္ခအကြောင်း

ကိုယ်၌ဖြစ်သောဆင်းရဲခြင်း ကာယိကဒုက္ခသည် ဒုက္ခ မည်၏။

ဒုက္ခ၏ လက္ခဏာစသည်

- ဒုက္ခသည် ကိုယ်ကိုနှိပ်စက်ခြင်း(ကာယပိဋန) လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ပညာမဲ့သူတို့အား စိတ်နှလုံးမသာယာခြင်းကိုပြုခြင်း(ဒေါမနဿကရဏ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- ကိုယ်တွင်း၌ဖြစ်သော အနာရောဂါ(ကာယ-အာဗာဓ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ကာယိကဒုက္ခသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

ကာယိကဒုက္ခသည် ဒုက္ခဒုက္ခခေါ် ဆင်းရဲအစစ်ဖြစ်သောကြောင့်လည်း ကောင်း၊ စေတသိကဒုက္ခခေါ် စိတ်ဆင်းရဲမှုကို ဆောင်တတ်၊ဖြစ်စေတတ်သော ကြောင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခ-ဟုအမည်ရခြင်း ဖြစ်၏။

(၇) ဒေါမနဿအကြောင်း

စိတ်၌ဖြစ်သောဆင်းရဲခြင်း စေတသိကဒုက္ခသည် ဒေါမနဿ မည်၏။

ဒေါမနဿ၏ လက္ခဏာစသည်

- ဒေါမနဿသည် စိတ်ကိုနှိပ်စက်ခြင်း(စိတ္တပိဋန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- စိတ်ကိုပင်ပန်းစေခြင်း(မနောဝိယာတ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- စိတ်၌ဖြစ်သောအနာရောဂါ၊စိတ္တဇရောဂါ(မာနသဗျာဓိ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဒေါမနဿသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

စေတသိကဒုက္ခခေါ် ဒေါမနဿသည် ဒုက္ခဒုက္ခခေါ် ဆင်းရဲအစစ် ဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကာယိကဒုက္ခခေါ် ကိုယ်ဆင်းရဲမှုကို ဆောင်တတ်၊ ဖြစ်စေတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခ-ဟုအမည်ရခြင်း ဖြစ်၏။

မှန်၏။ စိတ်ဆင်းရဲမှုဖြစ်နေသောသူတို့သည် ဆံပင်များ ဖွာဆန်ကြွလျက် အော်ဟစ်ငိုကြွေးခြင်း၊ ရင်ကိုထု၍ထု၍ မြည်တမ်းခြင်း၊ မြေပြင်၌ တပြောင်းပြောင်း

တပြန်ပြန် လူးလိမ့်ခြင်း၊ မိမိကိုယ်မိမိ သတ်သေခြင်း၊ အဆိပ်သောက်ခြင်း၊ ကြိုးဆွဲချခြင်း၊ မီးပုံအတွင်းသို့ခုန်ဆင်းခြင်းစသော ကိုယ်ဆင်းရဲစေတတ်သည့် အမှုတို့ကို ပြုလုပ်ကြကုန်၏။ ဤသို့လျှင် စိတ်ဆင်းရဲခြင်းဒေါမနဿကြောင့် အထူးထူးအထွေထွေသော ကိုယ်ဆင်းရဲမှုမျိုးစုံကိုလည်း ခံကြရသဖြင့် ဒေါမနဿ ကင်းတော်မူကြသော ဘုရား၊ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်မြတ်တို့က ဒေါမနဿကို ဒုက္ခ-ဟု မိန့်တော်မူကြခြင်း ဖြစ်သည်။

(စည်ရ။ ၄၀၂-၄၀၄)

(၈) ဥပါယာသအကြောင်း

ဉာတိဗျသနစသည်တို့ဖြင့် တွေ့ထိနှိပ်စက်ခြင်းခံနေရသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့အား လွန်စွာဖြစ်သော စိတ်ဆင်းရဲခြင်းဒေါသကို ‘ဥပါယာသ’ ဟုခေါ်သည်။ ထို ဥပါယာသကို “သင်္ခါရက္ခန္ဓပရိယာပန္နတရားတစ်မျိုး”ဟုလည်း အချို့သောကေစိ ဆရာတို့ မိန့်ဆိုကြ၏။

ဥပါယာသ၏ လက္ခဏာစသည်

- ဥပါယာသသည် စိတ်ကို ထက်ဝန်းကျင်ပူလောင်ခြင်း(စိတ္တပရိဒဟန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ညည်းတွားခြင်း(နိတ္တုန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- ကိုယ်ပင်ပန်းခြင်း၊စိတ်ဓာတ်ကျခြင်း(ဝိသာဒ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဥပါယာသသည် ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

ဥပါယာသသည် သင်္ခါရဒုက္ခဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ စိတ်ကို ပူလောင်စေတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ကိုယ်ပင်ပန်းခြင်း၊ စိတ်ဓာတ်ကျခြင်း ကို ဖြစ်စေတတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခ-ဟုအမည်ရခြင်း ဖြစ်၏။

သောက၊ ပရိဒေဝ၊ ဥပါယာသ

ထူးခြားချက်

- သောကသည် မီးအပူနည်းနည်းဖြင့်ချက်နေသော အိုးအတွင်းရှိ ဆီ၊ထောပတ် စသည်နှင့် တူ၏။
- ပရိဒေဝသည် မီးအပူပြင်းပြင်းဖြင့် ချက်သောကြောင့် အိုးအပြင်ပသို့ ဆူပွက် ဝေတက်လျက် လျှံကျနေသော ဆီ၊ထောပတ်စသည်နှင့် တူ၏။

- ဥပါယာသသည် အိုးအပြင်သို့ လျှံမကျနိုင်တော့ဘဲ အိုးအတွင်း၌သာကြွင်း ကျန်ကာ မီးပြင်းအပူရှိန်ကြောင့် ခဏချက်ချင်း ခန်းခြောက်သွားသော ဆီ၊ ထောပတ်စသည်နှင့် တူ၏။ (စဉ်း၃၊ ၄၀၄)

(၉) အပ္ပိယသမ္ပယောဂ အကြောင်း

မချစ်၊မနှစ်သက်သော သတ္တဝါ၊သင်္ခါရတို့နှင့် အတူတကွ ပေါင်းဆုံ ယှဉ်တွဲနေရခြင်းသည် “အပ္ပိယသမ္ပယောဂ”မည်၏။

လက္ခဏာစသည်

- အလိုမရှိအပ်သော အနိဋ္ဌာရုံတို့နှင့် ပေါင်းဆုံခြင်း(အနိဋ္ဌသမောဓာန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- စိတ်ပင်ပန်းမှုကိုပြုခြင်း(စိတ္တဝိယာတကရဏ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- အကျိုးမဲ့ဖြစ်ခြင်း(အနတ္တဘာဝ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

အပ္ပိယသမ္ပယောဂသည် ဆင်းရဲအစစ်ဒုက္ခ၏တည်ရာ အကြောင်းဝတ္ထုဖြစ် သောကြောင့် ဒုက္ခ-မည်၏။

မှန်၏။ လောက၌ မိမိမချစ်ခင်၊မနှစ်သက်သော ပုဂ္ဂိုလ်၊အာရုံတို့ကို တွေ့ မြင်ရလျှင် ရှေးဦးစွာ စိတ်ထဲ၌ ဆင်းရဲမှုဖြစ်ရ၏။ ထို့နောက် ယင်းပုဂ္ဂိုလ်၊အာရုံ၏ ပယောဂကြောင့်ပင် ကိုယ်ဆင်းရဲမှု ဖြစ်ရပြန်၏။ ထိုသို့ ကိုယ်၊စိတ်နှစ်ပါး ဆင်းရဲ မှုကိုဖြစ်စေတတ်သောကြောင့် အပ္ပိယသမ္ပယောဂသည် ဆင်းရဲခြင်းဒုက္ခ၏တည်ရာ အကြောင်းဝတ္ထုဖြစ်ပြီး ဒုက္ခ-ဟုအမည်ရခြင်း ဖြစ်၏။

(၁၀) ဝိယဝိပ္ပယောဂ အကြောင်း

ချစ်ခင်၊နှစ်သက်အပ်သော သတ္တဝါ၊သင်္ခါရတို့နှင့် ခွဲခွာကွေ့ကွင်းရခြင်း သည် “ဝိယဝိပ္ပယောဂ”မည်၏။

လက္ခဏာစသည်

- အလိုရှိအပ်သော ကုဋ္ဌာရုံတို့နှင့် ကွေ့ကွင်းရခြင်း(ကုဋ္ဌဝတ္ထုဝိပ္ပယောဂ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- သောကကိုဖြစ်စေခြင်း(သောက-ဥပ္ပါဒန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- ပျက်စီးခြင်း(ဗျဿန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

ဝိယဝိပ္ပယောဂသည် စိုးရိမ်ပူဆွေးမှု(သောက)နှင့် ဆင်းရဲမှု(ဒုက္ခ)၏တည်ရာ အကြောင်းဝတ္ထုဖြစ်သောကြောင့် ဒုက္ခ-မည်၏။

မှန်၏။ မသိမလိမ္မာသော လူဗာလတို့သည် ဆွေမျိုး၊စည်းစိမ်စသည်တို့ နှင့်ခွဲခွာကွေ့ကွင်းရလျှင် သောကတည်းဟူသော မြားတံစူးဝင်ထိုးဆွခံရသဖြင့် နာကျင်မှုဒုက္ခများ ဖြစ်ကြရသည်။ ထို့ကြောင့် ဝိယဝိပ္ပယောဂသည် စိုးရိမ်ပူဆွေးမှု (သောက)နှင့် ဆင်းရဲမှု(ဒုက္ခ)၏တည်ရာအကြောင်းဝတ္ထုဖြစ်ပြီး ဒုက္ခ-ဟုအမည် ရခြင်း ဖြစ်၏။

(၁၁) ဣစ္ဆိတာလာဘ အကြောင်း

“ငါတို့အား ဇာတိသဘောတရားများ မရှိကြပါမူ ကောင်းလေစွ”စသည် ဖြင့် မရနိုင်ကောင်းသောဝတ္ထုတို့၌ လိုလားတောင့်တရာ၌ ထိုလိုလားတောင့်တသည့် အတိုင်း မရနိုင်ခြင်းကိုပင် “ယဇ္ဇိန္တံ န လဘာတိ၊ တမ္ပိ ဒုက္ခံ”ဟူ၍ ဒုက္ခ-မည်ပုံကို မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

မှတ်ချက်။ လိုချင်ပါလျက် မရခြင်း (ဝါ) မရနိုင်သည်ကို လိုချင်ခြင်းသည် ‘ဣစ္ဆိတာလာဘ’မည်၏။ မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးအကျင့်တရားကို ကျင့်သုံး ပွားများမှုမရှိပါဘဲလျက် ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၊အိုခြင်း၊နာခြင်း၊သေခြင်း ဘေးတို့မှ လွတ်ကင်းရပါလို၏-ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သောက ကင်းဝေးရပါလို၏-ဟူ၍လည်းကောင်း စသည်ဖြင့် ဆုတောင်းခြင်း၊ လိုလားတောင့်တခြင်းများသည် ဆုတောင်းတိုင်း မပြည့်စုံနိုင်၊ လိုလားတောင့်တတိုင်း မရနိုင်သည့်အရာများ ဖြစ်သည်။ ဤနေရာ ၌ လိုလားတောင့်တရုံမျှဖြင့် မရနိုင်သည့် လောကီအကျိုးစီးပွား မှန်သမျှကိုလည်း ‘ဣစ္ဆိတာလာဘ’၌ ထည့်သွင်းရမည်။

(အဘိ၊ ၄၊ ၂၊ ၁၀၂)

လက္ခဏာစသည်

- အလိုဣစ္ဆာသည် မရနိုင်သည့်အရာဝတ္ထုကို လိုလားတောင့်တခြင်း(ဣစ္ဆန) လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ထိုမရနိုင်သည်ကိုပင် ရှာမှီးခြင်း(တပ္ပရိယေသန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- ထိုမရနိုင်သောအရာဝတ္ထုများကို မရခြင်းလျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

ဒုက္ခမည်ခြင်းအကြောင်း

လိုလားတောင့်တခြင်း ကုက္ကသသည် ဆင်းရဲအစစ်၏တည်ရာအကြောင်း ဝတ္ထုဖြစ်သောကြောင့် ဒုက္ခ-မည်၏။

မှန်၏။ လောက၌ မရနိုင်သော ထိုထိုအရာဝတ္ထုမှန်သမျှကို လိုလားတောင့်တသောပုဂ္ဂိုလ်တို့အား ထိုထိုအရာဝတ္ထုတို့ကို မရသဖြင့် စိတ်ပင်ပန်းခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော ကိုယ်ဆင်းရဲမှုများ ဖြစ်ကြရသည်။ ထိုကိုယ်၊စိတ်နှစ်ပါးဆင်းရဲခြင်း၏အကြောင်းကား မရနိုင်သည်ကို လိုချင်တောင့်တမိသောကြောင့် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က “ယမ္မိန္ဒ န လဘတိ၊ တမ္မိ ဒုက္ခံ” ဟူ၍ ကုက္ကတလာဘကို ဒုက္ခ-ဟုဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

(၁၂) သံခိတ္တေန ပဉ္စပါဒါနက္ခန္ဓာ အကြောင်း

“သံခိတ္တေန ပဉ္စပါဒါနက္ခန္ဓာ” ဟူသည်မှာ အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့သည် ဆင်းရဲဒုက္ခများသာ ဖြစ်ပေ၏-ဟု ဆိုလိုသည်။

ဇာတိစသည်တို့ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာကို နှိပ်စက်၍ ဖြစ်ကြပုံ

မီးသည် မီးလောင်စာကို နှိပ်စက်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ မြားစသော လက်နက်တို့သည် လက်မှန်တိုင်ကို နှိပ်စက်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ မှက်၊ခြင် စသည်တို့သည် နွားအပေါင်းကို နှိပ်စက်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ကောက်ရိတ် သမားတို့သည် လယ်ခင်းကိုရိတ်ဖြတ်၍ နှိပ်စက်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ဓားပြ တို့သည် ရွာကို ဖျက်ဆီးနှိပ်စက်သကဲ့သို့လည်းကောင်း ထို့အတူ ဇာတိစသောတရားတို့သည် ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့ကို အထူးထူးအထွေထွေ နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးကြကုန်၏။ ထိုသို့နှိပ်စက်ကြပြီးလျှင် ထိုဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့၌ပင် ပြန်ဖြစ်ကြကုန်၏။ ဥပမာ- မြက်၊ နွယ်စသည်တို့သည် မြေ၌ပေါက်ကုန်သကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ အပွင့်၊ အသီး၊ အရွက်တို့သည် သစ်ပင်၌ ဖြစ်ကုန်သကဲ့သို့လည်းကောင်း မှတ်ရပါမည်။

သံခိတ္တေန ပဉ္စပါဒါနက္ခန္ဓာဟု ဟောတော်မူရခြင်းအကြောင်း

- ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့၏ အာဒိဒုက္ခခေါ် အစဆင်းရဲသည် ဇာတိပင် ဖြစ်၏။
- ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့၏ မဇ္ဈဒုက္ခခေါ် အလယ်ဆင်းရဲသည် ဇရာပင် ဖြစ်၏။

- ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့၏ ပရိယောသာနဒုက္ခခေါ် အဆုံးဆင်းရဲသည် မရဏပင် ဖြစ်၏။
- မရဏန္တိကဒုက္ခခေါ် သေခါနီးဆင်းရဲတို့၏ နှိပ်စက်ဖိစီးမှုကြောင့်ဖြစ်သော စိတ်ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲသည် သောကပင် ဖြစ်၏။
- ထိုသောကကို သည်းမခံနိုင်ခြင်းကြောင့် အော်ဟစ်မြည်တမ်းခြင်းဆင်းရဲသည် ပရိဒေဝပင် ဖြစ်၏။
- ထိုပရိဒေဝကြောင့်(သို့မဟုတ်) ဓာတ်ချောက်ချားခြင်းဟုဆိုအပ်သော အနိဋ္ဌအတွေ့အာရုံတို့နှင့် တွေ့ဆုံခြင်းကြောင့် ခန္ဓာကိုယ်၏ နာကျင်ကိုက်ခဲမှုဆင်းရဲ (ကာယိကဒုက္ခ)သည် ဒုက္ခပင် ဖြစ်၏။
- ထိုကာယိကဒုက္ခ၌ အမျက်ဒေါသထွက်သောကြောင့် စိတ်၌နာကျင်ခြင်းဆင်းရဲ (စေတသိကဒုက္ခ)သည် ဒေါမနဿပင် ဖြစ်၏။
- သောကစသည်တို့ တိုးပွားဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကြောင့် ကိုယ်ပင်ပန်းခြင်း၊ စိတ်ဓာတ်ကျခြင်းရှိသောသူအား ညဉ့်တွားမြည်တမ်းကြောင်းဆင်းရဲသည် ဥပါယာသပင် ဖြစ်၏။
- စိတ်အလိုပျက်စီးသောပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ စိတ်အလိုပျက်စီးခြင်းဆင်းရဲသည် ကုက္ကတလာဘဒုက္ခပင် ဖြစ်၏။

ဤသို့ အမျိုးမျိုးရှုဆင်ခြင်ကြည့်လျှင် ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးဆိုသည်မှာ ဆင်းရဲခြင်းဒုက္ခ သဘောတရားပင်ဖြစ်ကြောင်း တွေ့မြင်ရပေမည်။ သို့ဖြစ်၍ ယခုပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ဆင်းရဲဒုက္ခမှန်သမျှကို တစ်ခုချင်းစီ ပြဆိုနေပါက ကပ်ကမ္ဘာဆုံးသော်မှ ကုန်နိုင်ဖွယ်ရာ မမြင်ပေ။ ထို့ကြောင့် သမုဒ္ဒရာရေတစ်ပေါက်၏ အရသာသည် သမုဒ္ဒရာရေအားလုံး၏အရသာကို ဖော်ပြရာရောက်သကဲ့သို့ ထို့အတူ အမှတ်မရှိအလုံးစုံသော ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတို့ကို အကျဉ်းချုံး၍ပြခြင်းငှာ “သံခိတ္တေန ပဉ္စပါဒါနက္ခန္ဓာ” ဟု မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

(စည်၊ ၇။ ၄၀၉-၄၁၁)

သမုဒယနိဒ္ဒေသကထာ

သမုဒယသစ္စာအမည်ရသည့် တဏှာသည်-

- တစ်ဖန်ဘဝအသစ်ကို ပြုလေ့ရှိသောကြောင့် “ပေါနောဗ္ဗဝိကာ” ဟူသော အမည်ကို ရ၏။
- တပ်မက်စွဲလမ်းနှစ်သက်ခြင်း(နန္ဒီရာဂ)နှင့်တကွဖြစ်သောကြောင့် “နန္ဒီရာဂ-သဟဂတာ” ဟူသောအမည်ကို ရ၏။
- ဖြစ်ရာဘဝထိုထို၌ နှစ်သက်ပျော်မွေ့လေ့ရှိသောကြောင့် “တတြတတြဘိ-နန္ဒီနီ” ဟူသောအမည်ကို ရ၏။

မှတ်ချက်။ တဏှာအကြောင်းကို ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နိဒ္ဒေသ၌ အကျယ်ပြဆိုထား၏။
 ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ပို့ချချက်(တတိယဆင့်)စာအုပ်၊ စာမျက်နှာ(၁၃၇)၌ ကြည့်ပါ။

ဒုက္ခသမုဒယ အရိယသစ္စာဟု ဟောတော်မူခြင်း
 အကြောင်း

တဏှာသည် ကာမတဏှာ၊ ဘဝတဏှာ၊ ဝိဘဝတဏှာဟူ၍ သုံးမျိုးရှိသော်လည်း ဒုက္ခသစ္စာကိုဖြစ်စေတတ်သော အကြောင်းဟူသောအနက်ဖြင့် တစ်ခုတည်းအဖြစ်ကို ဆောင်ထည့်၍ပြတော်မူလိုသောကြောင့် ဒုက္ခသမုဒယအရိယသစ္စာ (ဒုက္ခသမုဒယော အရိယသစ္စံ)ဟူ၍ ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

နိရောဓနိဒ္ဒေသကထာ

သမုဒယချုပ်သဖြင့် ဒုက္ခချုပ်ခြင်းကိစ္စပြီးစီးကြောင်းကို ပြတော်မူလိုသောကြောင့် “ယော တဿာယေဝ တဏှာယ” အစရှိသောနည်းဖြင့် သမုဒယချုပ်ခြင်းကို ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။ မှန်၏။ သမုဒယချုပ်မှ ဒုက္ခချုပ်မည်။ အခြားအကြောင်းကြောင့် ဒုက္ခချုပ်သည် မဟုတ်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က-
 ယထာ ပိ မူလေ အနုပဒ္ဒေဝ ဒဠေ၊ ဆိန္ဒောပိ ရုက္ခော ပုနဒေဝ ရူဟတိ။
 ဧဝမ္ပိ တဏှာနုသယေ ၊ နိဗ္ဗတ္တတိ ဒုက္ခမိဒံ ပုနပ္ပုနံ ။

မူလေ=အမြစ်သည်၊ အနုပဒ္ဒေဝ=ဖျက်ဆီးခြင်းဘေးရန်မရှိသည်၊ ဒဠေ=ခိုင်မြဲအားရှိသည်၊ သတိ=ဖြစ်လတ်သော်၊ ရုက္ခော=သစ်ပင်သည်၊ ဆိန္ဒောပိ=ဖြတ်ပြီးဖြစ်ပါသော်လည်း၊ ပုန=တစ်ဖန်၊ ရူဟတိဧဝ=အကိုင်းအခက်ပေါက်ရောက်လျက်စည်ပင်ပြန့်ပွားသည်သာလျှင်၊ ဟောတိ ယထာ=ဖြစ်သကဲ့သို့၊ ဧဝမ္ပိ=ဤအတူလည်း၊ တဏှာနုသယေ=အကြောင်းညီညွတ်လျှင်ဖြစ်နိုင်သော တဏှာနုသယကို၊ အနုဟတေ=မပယ်မနုတ်အပ်သေးသည်ရှိသော်၊ ဣဒံ ဒုက္ခံ=ဤရုပ်နာမ်ဆင်းရဲသည်၊ ပုနပ္ပုနံ=အဖန်ဖန်၊ နိဗ္ဗတ္တတိ=ဖြစ်နေသည်သာတည်း။

မြတ်စွာဘုရားရှင်နှင့် တိတ္ထိတို့၏
 အကျင့်ကွဲပြားပုံ

မြတ်စွာဘုရားရှင်တို့သည် ဆင်းရဲဒုက္ခကို ချုပ်ငြိမ်းစေလိုလျှင်လည်းကောင်း၊ ဆင်းရဲချုပ်ခြင်း ဒုက္ခနိရောဓကို ဟောပြောတော်မူလိုလျှင်လည်းကောင်း အကြောင်းတရား၌ ကျင့်တော်မူကြကုန်၏။ အကျိုးတရား၌ မကျင့်ကုန်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်တို့သည် ခြင်္သေ့နှင့်တူသော ပြုကျင့်ခြင်းရှိတော်မူကြ၏။

သာသနာပတိတ္ထိတို့သည် ဆင်းရဲဒုက္ခကို ချုပ်ငြိမ်းစေလိုလျှင်လည်းကောင်း၊ ဆင်းရဲချုပ်ခြင်း ဒုက္ခနိရောဓကို ဟောပြောကြလျှင်လည်းကောင်း အတ္တကိလမထာ-နုယောဂအကျင့်ကို ဟောပြောခြင်းစသည်ဖြင့် အကျိုးတရား၌ ကျင့်ကြကုန်၏။ အကြောင်းတရား၌ မကျင့်ကုန်။ ထို့ကြောင့် သာသနာပတိတ္ထိတို့သည် ခွေးနှင့်တူသောပြုကျင့်ခြင်း ရှိကြကုန်၏။

ပုဒ်အနက်ဖွင့်များ

တဿာယေဝ တဏှာယအဖွင့်

တဿာယေဝ တဏှာယ-ဟူသည်ကား တစ်ဖန်ဘဝသစ်ကိုဖြစ်စေခြင်း (ပေါနောဗ္ဗဝိကာ)စသည်ဖြင့် မိန့်ဆိုထားသည့် ကာမတဏှာစသော တဏှာကို ညွှန်ပြ၏။ ထို့ကြောင့် “တဿာယေဝ တဏှာယ= ကာမတဏှာစသော ထိုတဏှာကိုပင်လျှင်” ဟု အနက်မြန်မာဘာသာပြန်ရမည်။

ဝိရာဂမည်ပုံ

မဂ်ကို ဝိရာဂဟု ဆို၏။ (ဝိရာဂအရ မဂ်ကို အရကောက်ရမည်။) မှန်၏။ “ဝိရာဂါ ဝိမုစ္စတိ=ဝိရာဂကြောင့် လွတ်မြောက်မှု ဖိုလ်ဖြစ်၏” ဟု မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူ၏။

ဝိရာဂနိရောဓမည်ပုံ ဝိရာဂမည်သောမဂ်ဖြင့် ချုပ်ခြင်းသည် ‘ဝိရာဂနိရောဓ’ မည်၏။

အသေသဝိရာဂနိရောဓ အနုသယကို ပယ်နှုတ်ခြင်းကြောင့် အကြွင်းမရှိသော ဝိရာဂမည်သောမဂ်ဖြင့် ချုပ်ခြင်းသည် ‘အသေသဝိရာဂ-နိရောဓ’ မည်၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် ပယ်ခြင်း(ပဟာန်)ကို ဝိရာဂ-ဟုဆို၏။ ထို့ကြောင့် အကြွင်းမရှိသော ပျက်ပြယ်ခြင်း, ပယ်ခြင်း, ကင်းခြင်း(အသေသဝိရာဂ)နှင့် အကြွင်းမရှိသောချုပ်ခြင်း (အသေသနိရောဓ)သည် ‘အသေသဝိရာဂနိရောဓ’ မည်၏။ နိဗ္ဗာန်ကို အရကောက်ရ၏။ (စည်ဇ၊ ၄၁၅)

နိဗ္ဗာန်ကို ဝိရာဂနှင့်နိရောဓဟု ဆိုပုံ

ပရမတ္ထအားဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို ဒုက္ခနိရောဓအရိယသစ္စာ-ဟုဆို၏။ ထိုနိဗ္ဗာန်သို့ အာရုံပြုသောအားဖြင့် မဂ်ဉာဏ်ဖြင့်ရောက်၍ (ဝါ)ရောက်သည်ရှိသော် တဏှာသည် ပျက်လည်းပျက်ပြယ်၏။ ချုပ်လည်းချုပ်၏။ ထို့ကြောင့် နိဗ္ဗာန်ကို ‘ဝိရာဂ’ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘နိရောဓ’ ဟူ၍လည်းကောင်း ဆို၏။

နိဗ္ဗာန်ကို စာဂ၊ ပဋိနိဿဂ္ဂ၊ မုတ္တိ၊ အနာလယ-ဟု ဆိုပုံ

နိဗ္ဗာန်သို့ အာရုံပြုသောအားဖြင့် မဂ်ဉာဏ်ဖြင့်ရောက်၍(ဝါ) ရောက်သည်ရှိသော် တဏှာကိုပယ်စွန့်မှုစသည်တို့ဖြစ်ပေါ်လာသောကြောင့် နိဗ္ဗာန်ကို ‘စာဂ’ (ပယ်စွန့်ရာ)ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘ပဋိနိဿဂ္ဂ’(ဝေးစွာပယ်စွန့်ရာ)ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ထိုနိဗ္ဗာန်သည် ကာမဂုဏ်ဟူသော တွယ်တာစရာ အာလယ၊ တဏှာဟူသော တွယ်တာတတ်သောအာလယတို့၏ လွတ်မြောက်ရာဖြစ်သောကြောင့် ‘မုတ္တိ’ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ထိုနိဗ္ဗာန်၌ မည်သည့်အာလယမျှမရှိတော့သောကြောင့် ‘အနာလယ’ ဟူ၍လည်းကောင်း ဆို၏။

နိဗ္ဗာန်၏ လက္ခဏာစသည်

- ငြိမ်းအေးခြင်း(သန္တိ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- မရွေ့လျော့ခြင်း,မသေခြင်း(အစ္စုတိ)ကိစ္စ ရှိ၏။

တစ်နည်းအားဖြင့် သံသရာဆင်းရဲကို ငြီးငွေ့သောသူအား သက်သာရာရစေခြင်း ကိစ္စ ရှိ၏။

- ပုံသဏ္ဌာန်,အရိပ်နိမိတ်ကင်းခြင်း(အနိမိတ္တ)လျှင် ဉာဏ်အားရှေ့ရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

နိဗ္ဗာန်နှင့်ပတ်သက်၍ လျဉ်းပါးဖွယ်ရာများကို ဖြေရှင်းပြခြင်း

- (၁) “နိဗ္ဗာန်ကို ယုန်ချိုကဲ့သို့ မရနိုင်ကောင်းသောကြောင့် မရှိ”ဟုဆိုငြားအံ့၊ ထိုအဆိုသည် မသင့်လျော်ပေ။
အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် သမ္မာပဋိပတ်အကျင့်မြတ်ဖြင့် ရအပ်,ရနိုင်ကောင်းသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဥပမာ- စေတောပရိယဉာဏ်ဖြင့် လောကုတ္တရာစိတ်ကို သိနိုင်သကဲ့သို့ ထို့အတူ နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်စေနိုင်သော သမ္မာပဋိပတ်အကျင့်မြတ်ကို ပွားများအားထုတ်ခြင်းဖြင့် ထို နိဗ္ဗာန်ကို ရနိုင်,သိနိုင်ပေ၏။ ဗာလပုထုဇဉ်တို့သည် မိမိ မရသေးတိုင်း,မသိသေးတိုင်း မရှိ-ဟု ဆိုတတ်ကြသည်။ ထို့ကြောင့် မရရုံ,မသိရုံမျှဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို မရှိ-ဟု မဆိုသင့်ပေ။
- (၂) တစ်နည်းအားဖြင့်- “နိဗ္ဗာန်ကို မရှိ”ဟု မဆိုသင့်ပေ။
အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် နိဗ္ဗာန်မရှိ-ဟုဆိုလျှင် နိဗ္ဗာန်သို့ရောက်ကြောင်း သမ္မာပဋိပတ်အကျင့်၏ အကျိုးမရှိ, မြဲသည်၏အဖြစ်သို့ ရောက်ခြင်းကြောင့် တည်း။ မှန်၏။ နိဗ္ဗာန်မရှိခဲ့သော် သမ္မာဒိဋ္ဌိရှေ့သွားရှိသော သီလ, သမာဓိ, ပညာဟူသော ခန္ဓာသုံးပါးတို့ဖြင့်ရေတွက်အပ်သည့် နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်း သမ္မာပဋိပတ်အကျင့်မြတ်သည် အကျိုးမရှိဘဲ မြဲခြင်းသို့ရောက်ရာ၏။ စင်စစ်ဤသမ္မာပဋိပတ်အကျင့်မြတ်သည် နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းအကျင့် အစစ်အမှန် ဖြစ်၏။ မည်သည့်နည်းနှင့်မျှ မမြဲနိုင်ပေ။ ထို့ကြောင့် နိဗ္ဗာန်ကို မရှိ-ဟု မဆိုသင့်ပေ။
- (၃) “မရှိခြင်း(အဘာဝ)သို့ရောက်စေတတ်သောကြောင့် သမ္မာပဋိပတ်အကျင့်မြတ်ကတော့ မမြဲပါ”ဟု ဆိုငြားအံ့၊ ထိုအဆိုသည်လည်း မသင့်လျော်ပေ။
အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အတိတ်,အနာဂတ်ခန္ဓာတို့ မရှိခြင်း(အဘာဝ)၌ လည်း နိဗ္ဗာန်သို့ရောက်ခြင်း၏ မရှိခြင်းကြောင့်ပင်တည်း။

(၄) “ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ခန္ဓာတို့၏ မရှိခြင်းကို နိဗ္ဗာန်” ဟုဆိုခြင်းအံ့၊ ထိုအဆိုသည်လည်း မသင့်လျော်ပေ။

အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ခန္ဓာတို့၏ မရှိခြင်းဆိုသည်မှာ- မဖြစ်သင့်သောအရာဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ မရှိ-ဟုဆိုပါမူ ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်မဟုတ်သည့်အဖြစ်သို့ ရောက်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဖြစ်ဆဲခန္ဓာ တို့ကိုမှီသော မဂ်ခဏ၌ သဉ္ဇပါဒိသေသနိဗ္ဗာနဓာတ်သို့ရောက်ခြင်းမရှိ- ဟူသောအပြစ်ရှိသောကြောင့်လည်းကောင်း ဖြစ်ပါသည်။

(၅) “မဂ်ခဏ၌ ကိလေသာတို့၏ဖြစ်ဆဲ မဟုတ်သဖြင့် အပြစ်မရှိ” ဟု ဆိုခြင်းအံ့၊ ထိုအဆိုသည်လည်း မသင့်လျော်ပေ။

အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အရိယာမဂ်၏ အကျိုးမဲ့အဖြစ်သို့ ရောက်ခြင်းကြောင့် တည်း။ မှန်၏။ ဤသို့ ပရဝါဒီပုဂ္ဂိုလ်ဆိုတိုင်း ဟုတ်ပါမူ အရိယာမဂ်ခဏမှ ရှေ့ပိုင်း အနုလုံ၊ဂေါတြဘူတသောခဏ၌လည်း ကိလေသာတို့သည် မရှိကြ ကုန်။ ထို့ကြောင့် အရိယာမဂ်၏ ကိလေသာကိုပယ်ခြင်းသည် အကျိုးမဲ့ အဖြစ်သို့ ရောက်လေရာ၏။

(၆) “ယော ခေါ် အာဂုသော ရာဂက္ခယော=ငါ့ရှင် ဇမ္ဗူခါဒကပရိဗိုဇ်... အကြင် ရာဂ၏ကုန်ခြင်းသည် ရှိ၏။ ဤသဘောကို နိဗ္ဗာန်ဟု ဆိုအပ်၏” ဤသို့ စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူသောကြောင့် “ရာဂစသည်ကုန်ခြင်း(ရာဂက္ခယ)ကို နိဗ္ဗာန်” မည်၏ဟုဆိုခြင်းအံ့၊ ထိုအဆိုသည်လည်း မသင့်လျော်ပေ။

အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အရဟတ္တဖိုလ်သည်လည်း ကုန်ခြင်းမျှဖြစ်သော ကြောင့်တည်း။

ထို့ပြင် နိဗ္ဗာန်သည် ရာဂစသည်ကုန်ခြင်းမျှ ဖြစ်ခဲ့လျှင် နိဗ္ဗာန်၏တိုတောင်း သောကာလရှိခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ သင်္ခတလက္ခဏာအဖြစ်သို့လည်း ကောင်း၊ သမ္မာဝါယာမနှင့်ကင်း၍ ရနိုင်ကောင်းသည်၏အဖြစ်သို့လည်း ကောင်း ရောက်ရာ၏။ ထို့ပြင် သင်္ခတလက္ခဏာရှိသဖြင့် သင်္ခတတရား ၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် ရာဂစသောမီးတို့၏လောင်ကျွမ်းမှုကို ခံရမည်။ ရာဂစသောမီးတို့လောင်ကျွမ်းခံရလျှင် ဒုက္ခမည်သည်သာ ဖြစ်၏။ ဤသို့သော အပြစ်များရှိသောကြောင့် မသင့်ပေ။

(၇) “ကုန်ပြီးလျှင် ဖြစ်ခြင်းမည်သည် မရှိတော့။ ထိုကုန်ခြင်းခယ၏ နိဗ္ဗာန် ဖြစ်ခြင်းကြောင့် အဋ္ဌကထာဆိုသော အပြစ်မရှိ” ဟုဆိုခြင်းအံ့၊ ထိုအဆိုသည် လည်း မသင့်လျော်ပေ။

အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုသို့သဘောရှိသော ကုန်ခြင်း(ခယ)မရှိသော ကြောင့်လည်းကောင်း၊ အကယ်၍ရှိခြင်းအံ့ ထိုကုန်ခြင်းမျှနိဗ္ဗာန်၏ ပြဆိုခဲ့ပြီး သော အပြစ်ဒေါသတို့ကို မလွန်ဆန်နိုင်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အရိယာ မဂ်၏ နိဗ္ဗာန်အဖြစ်သို့ရောက်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း ဖြစ်သည်။

မှန်၏။ အရိယာမဂ်သည် ရာဂစသောအပြစ်တို့ကို ကုန်စေတတ်၏။ ထို့ကြောင့် အရိယာမဂ်ကို ‘ခယ’ဟုဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုခယမည်သော အရိယာမဂ်၏နောက်၌ ရာဂစသောအပြစ်တို့ နောက်ထပ်ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း မရှိတော့ပေ။

နိဗ္ဗာန်ကို ဥပစာနည်းဖြင့် ခယ-ဟု ဟောတော်မူခြင်းအကြောင်း

အရိယာမဂ်၏အစွမ်းကြောင့် ကိလေသာခန္ဓာတို့၏မဖြစ်ခြင်းကို ‘နိရောဓ’ (ချုပ်ခြင်း)ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘ခယ’(ကုန်ခြင်း)ဟူ၍လည်းကောင်း ဆို၏။ ထိုသို့ဆိုရာ၌ ကုန်ခြင်းခယသည် မဂ်၏အစွမ်းဖြင့်ပြီးစီးသကဲ့သို့ မဂ်၏အာရုံဖြစ်သည့် နိဗ္ဗာန်ကြောင့်လည်း ပြီးစီး၏။ ထို့ကြောင့် နိဗ္ဗာန်သည် ထိုခယ၏ ဥပနိဿယ မည်၏။ သို့သော် ဥပနိဿယအစစ်မဟုတ်သဖြင့် ပရိယာယ်အားဖြင့် ရာဂက္ခယော စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။

ဆိုလိုသည်မှာ-နိဗ္ဗာန်သည် ရာဂစသည်ကုန်ခြင်း၏ ဥပနိဿယအကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့် အကျိုးဖြစ်သော ခယ၏အမည်ဖြင့် တင်စား၍ ဖလူပစာရနည်းဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို ‘ရာဂက္ခယော’စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူ၏-ဟုဆိုလိုသည်။

သရုပ်အားဖြင့် ဟောတော်မူခြင်း အကြောင်း

နိဗ္ဗာန်သည် အလွန်သိမ်မွေ့သောကြောင့် သရုပ်အားဖြင့် ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။ မှန်၏။ ထိုနိဗ္ဗာန်၏ အလွန်သိမ်မွေ့သောအဖြစ်သည်လည်း မြတ်စွာ ဘုရားမှာ ကြောင့်ကြမဲ့အဖြစ်ကို ဆောင်တတ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊* အရိယာ မဂ်ဉာဏ်မျက်စိဖြင့်သာ မြင်အပ်သောတရားဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း သရုပ် အားဖြင့် ဟောတော်မူခြင်းဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားသည်။

မှတ်ချက်။ ဘုရားဖြစ်ပြီးနောက် တရားဟောရန် ဆင်ခြင်တော်မူစဉ် တရားတော် ၏ နက်နဲသိမ်မွေ့သည်၏အဖြစ်ကို ဆင်ခြင်မိသဖြင့် တရားဟောရန် ကြောင့်ကြမဲ့အဖြစ်သို့ရောက်ခဲ့ပုံကို ဖော်ပြလိုခြင်း ဖြစ်သည်။

နိဗ္ဗာန်၏ ဂုဏ်ပုဒ်အမည်များ

- နိဗ္ဗာန်သည် အရိယာမဂ်နှင့်ပြည့်စုံသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့သာ ရအပ်,ရောက် အပ်သောတရားဖြစ်သောကြောင့် ‘အသာဓာရဏ’တရား(ပုထုဇဉ်တို့နှင့်မဆိုင်သည့် သီးသန့်တရား) မည်၏။
- မည်သည့်ဘုရားလက်ထက်က စတင်၍ဖြစ်ခဲ့သည်ဟူသော ရှေ့အစွန်းမရှိသောကြောင့် ‘အ-ပဘဝ’တရား(အမွန်အစမရှိသောတရား) မည်၏။ (မဂ်ရှိလျှင် နိဗ္ဗာန်ရှိသောကြောင့် နိဗ္ဗာန်ကို ‘အ-ပဘဝ’တရားမဟုတ်ဟု ဆိုငြားအံ့၊ ထိုအဆိုသည် မသင့်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် နိဗ္ဗာန်သည် မဂ်ကဖြစ်စေအပ်သောတရား မဟုတ်သောကြောင့် ဖြစ်၏။ မှန်၏။ မဂ်သည် နိဗ္ဗာန်သို့သာ ရောက်စေတတ်၏။ နိဗ္ဗာန်ကို မဖြစ်စေတတ်ပေ။)
- နိဗ္ဗာန်သည် အမွန်အစမရှိသည်ဖြစ်သောကြောင့် အိုခြင်း,သေခြင်း မရှိသောတရား(အရောမရဏ) မည်၏။
- နိဗ္ဗာန်သည် စ၍ဖြစ်ခြင်း,အိုခြင်း,သေခြင်းမရှိသောကြောင့် ‘နိစ္စ’ (မြဲသောတရား) မည်၏။
- နိဗ္ဗာန်သည် ရုပ်သဘောကို ကျော်လွန်သောကြောင့် ‘အရူပ’(နာမ်တရား) မည်၏။
- မြတ်စွာဘုရားစသည်တို့၏ ပြီးဆုံးမှုနှင့် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ပြီးဆုံးမှုတို့သည် ထူးခြားကွဲပြားမှု မရှိ၊ တစ်ထပ်တည်းတူညီသောကြောင့် ‘ဧကာမ နိဗ္ဗာ’ (တစ်မျိုးတည်းတူညီသောပြီးဆုံးမှုတရား) မည်၏။
- ဘာဝနာဖြင့် နိဗ္ဗာန်သို့ရောက်သောသူ၏ ကိလေသာငြိမ်းခြင်းကိုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒိမည်သော အကျိုးဝိပါက်ခန္ဓာ အကြွင်းရှိသေးသည်ကိုလည်းကောင်း စွဲ၍ ပညတ်အပ်,သိအပ်သောကြောင့် ‘သဥပါဒိသေသ’တရား မည်၏။
- သမုဒယကို အကြွင်းမဲ့ပယ်သတ်ခြင်းဖြင့် နောင်အခါ၌ ဖြစ်ထိုက်သောကံ၏ အကျိုးကိုပယ်ပြီးသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့အား နောက်ဆုံးပရိနိဗ္ဗာန်ပြုရာ စုတိစိတ်မှနောက်၌ ပဝတ္တိခန္ဓာတို့၏မဖြစ်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုရာ စုတိစိတ်တိုင်အောင် ဖြစ်ပြီးသောခန္ဓာတို့၏ ကွယ်ပျောက်ခြင်း,ချုပ်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း ဥပါဒိမည်သောခန္ဓာ၏ အကြွင်းအကျန်မရှိခြင်းကို စွဲ၍ ပညတ်အပ်,သိအပ်သောကြောင့် ‘အနုပါဒိသေသ’တရား မည်၏။
- တင်းတင်းရင်းရင်း အဆင့်ဆင့်အားထုတ်ခြင်းဖြင့်ပြီးစီးသော ဉာဏ်အထူးဖြင့် သိအပ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သဗ္ဗညုဘုရားရှင်တို့ ဟောတော်မူသော

တရားဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း နိဗ္ဗာန်သည် ပရမတ္ထအားဖြင့် ထင်ရှားရှိသောတရား မည်၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က “အတ္ထိ ဘိက္ခဝေ အဇာတံ အဘူတံ အကတံ အသင်္ခတံ= ရဟန်းတို့... ဖြစ်သည်မဟုတ်သော, မထင်ရှားသည်လည်းမဟုတ်သော, ပြုအပ်သည်လည်းမဟုတ်သော, အသင်္ခတတရားသည် ရှိပေ၏”ဟု ဟောတော်မူခြင်း ဖြစ်သည်။

နိဗ္ဗာန်၏ နိစ္စတရားမည်ပုံနှင့် ပတ်သက်၍ လျှင်းပါးဖွယ်ကို ဖြေရှင်းပြခြင်း

- (၁) “နိဗ္ဗာန်သည်လည်းကောင်း၊ အဏု(ပကတိ၊ ပုရိသ၊ ကာလ)စသည်တို့သည်လည်းကောင်း နိစ္စအဖြစ်သို့ ရောက်၏”ဟုဆိုငြားအံ့၊ ထိုအဆိုသည် မသင့်လျော်ပေ။ (နိဗ္ဗာန်နှင့် အဏုစသည် နိစ္စဖြစ်ပုံချင်း တူ၏-ဟုဆိုလိုသည်။) အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်- အကြောင်းသာဓကဟိတ မရှိသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

မှတ်ချက်။ -ကဏာဒရသေ့၏ဝါဒ၌ အဏုဗြူနှစ်ခု၊ သုံးခုစသည်ကား ပျက်စီး၏။ အသေးဆုံး ပရမာဏုဗြူကား မပျက်စီးဘဲ အမြဲတည်ရှိ၏။ ထို့ကြောင့် နိစ္စအဖြစ်သို့ရောက်၏ဟု ဆိုလိုသည်။
 -ကဝိလရသေ့၏ဝါဒ၌ ပုရိသခေါ်အတ္တနှင့် ပေါင်းစပ်မိသော အခါ ပကတိမှဖြစ်ပွားလာသော ‘မဟာ’စသည်တို့ကား ပျက်စီးတတ်၏။ သတ္တ,ရဇ,တမဟူသော ဂုဏ်ပုဒ်သုံးခုနှင့် ညီမျှဆဲ အခိုက်အတန့်ဖြစ်သော ပကတိကား မြဲ၏။ ထို့ကြောင့် နိစ္စအဖြစ်သို့ရောက်၏ဟု ဆိုလိုသည်။
 -ကာလဝါဒီရသေ့၏ဝါဒ၌ ကာလသည် မြဲ၏။ ထို့ကြောင့် နိစ္စအဖြစ်သို့ရောက်၏ဟု ဆိုလိုသည်။
 (ထိုအဆိုတို့ကို ဗုဒ္ဓသာသနာတော်လာ နိဗ္ဗာန်၏နိစ္စအဖြစ်သို့ ရောက်ပုံနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ လျှင်းပါးလာသည်ကို ဖြေရှင်းပြခြင်း ဖြစ်သည်။)

- (၂) “နိဗ္ဗာန်သည် နိစ္စဖြစ်သောကြောင့် အဏု(ပကတိ,ပုရိသ,ကာလ)စသည်တို့လည်း နိစ္စဖြစ်၏”ဟု ဆိုငြားအံ့၊ ထိုအဆိုသည်လည်း မသင့်လျော်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်- အကြောင်းပြဟိတလက္ခဏာ မသင့်လျော်မပြည့်စုံခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

(၃) “အဏု(ပကတိ,ပုရိသ,ကာလ)စသည်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကဲ့သို့ ဥပါဒ်မရှိသောကြောင့် နိစ္စဖြစ်၏” ဟု ဆိုငြားအံ့။ ထိုအဆိုသည်လည်း မသင့်လျော်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော်-အဏု(ပကတိ,ပုရိသ,ကာလ)စသည်တို့၏ မပြီးစီးမထင်ရှားသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ (ဇနိ ၄၂၂-၄၂၃)

မဂ္ဂနိဒ္ဒေသကထာ

(၁) သမ္မာဒိဋ္ဌိ

သစ္စာလေးပါးကို ထိုးထွင်း၍သိရန် ကျင့်ကြံကြိုးကုတ် အားထုတ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြုလျက် အဝိဇ္ဇာနုဿယကို အကြွင်းမဲ့နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော ပညာမျက်စိသည် ‘သမ္မာဒိဋ္ဌိ’ မည်၏။

ထိုသမ္မာဒိဋ္ဌိသည်-

- မှန်စွာမြင်ခြင်း(ဒဿန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- ဓာတ်သဘောကို ထင်ရှားပြခြင်း (ဝါ)သစ္စာလေးပါးကို ထင်ရှားပြခြင်း (ပကာသန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- အဝိဇ္ဇာအမှိုက်အမှောင်ကို ဖျက်ဆီးခြင်း(ဝိဒ္ဓိသန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

(၂) သမ္မာသင်္ကပ္ပ

အဝိဇ္ဇာနုဿယကို နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော သမ္မာဒိဋ္ဌိနှင့်ပြည့်စုံသော ပုဂ္ဂိုလ်၏ ထိုသမ္မာဒိဋ္ဌိနှင့်ယှဉ်သော, မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပကို အကြွင်းမဲ့ပယ်သတ်တတ်သော, စိတ်ကို နိဗ္ဗာန်အာရုံသို့ ရှေးရှုတင်ပေးတတ်သောသဘောသည် ‘သမ္မာသင်္ကပ္ပ’ မည်၏။

ထိုသမ္မာသင်္ကပ္ပသည်-

- စိတ်ကို အာရုံသို့ မှန်စွာရှေးရှုတင်ပေးခြင်း(အဘိရောပန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- နိဗ္ဗာန်အာရုံသို့ရောက်စေခြင်း(အပ္ပနာ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပကိုပယ်ခြင်း(ပဟာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

(၃) သမ္မာဝါစာ

သမ္မာဒိဋ္ဌိဖြင့် မှန်ကန်စွာမြင်ပြီး၊ သမ္မာသင်္ကပ္ပဖြင့် မှန်ကန်စွာကြံစည်သော ပုဂ္ဂိုလ်၏ ထိုကြံစည်မှုဝိတက်နှင့်ယှဉ်သော, ဝစီဒုစရိုက်ကို အကြွင်းမဲ့နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော, မိစ္ဆာဝါစာမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းသဘောသည် ‘သမ္မာဝါစာ’ မည်၏။

ထိုသမ္မာဝါစာသည်-

- ကြားနာသူနှင့်ယှဉ်ဖက်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းခြင်း(ပရိဂ္ဂဟ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာဝါစာမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း (ဝိရမဏ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာဝါစာကိုပယ်ခြင်း(ပဟာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

(၄) သမ္မာကမ္မန္တ

သမ္မာဝါစာနှင့်ပြည့်စုံသောပုဂ္ဂိုလ်၏ ထိုဝိရတီနှင့်ယှဉ်သော, မိစ္ဆာကမ္မန္တကို အကြွင်းမဲ့ နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော, ပါဏာတိပါတစသည်မှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း သဘောသည် ‘သမ္မာကမ္မန္တ’ မည်၏။

ထိုသမ္မာကမ္မန္တသည်-

- အပြစ်ကင်းသောအမှုကိုဖြစ်စေခြင်း(သမုဋ္ဌာပန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာကမ္မန္တမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း(ဝိရမဏ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာကမ္မန္တကိုပယ်ခြင်း(ပဟာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

(၅) သမ္မာအာဇီဝ

သမ္မာဝါစာ,သမ္မာကမ္မန္တနှင့် ပြည့်စုံသောပုဂ္ဂိုလ်၏ ထိုသမ္မာဝါစာ,သမ္မာကမ္မန္တတို့၏ အထူးစင်ကြယ်ကြောင်းဖြစ်သော, ယင်းတို့နှင့်ယှဉ်သော, အံ့ဩဖွယ်ပြုခြင်းကုဟနအမှုစသည်တို့ကို အကြွင်းမဲ့နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော, မိစ္ဆာဇီဝမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းသဘောသည် ‘သမ္မာအာဇီဝ’ မည်၏။

ထိုသမ္မာအာဇီဝသည်-

- ကိုယ်,နှုတ်တို့ကို စင်ကြယ်စေခြင်း(ဝေါဒါန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- သင့်လျော်သောအသက်မွေးမှုကို ဖြစ်စေခြင်း (ဉာယ-အာဇီဝပဝတ္တိ)ကိစ္စ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာဇီဝကိုပယ်ခြင်း(ပဟာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပ္ပန် ရှိ၏။

(၆) သမ္မာဝါယာမ

သမ္မာဝါစာ,သမ္မာကမ္မန္တ,သမ္မာအာဇီဝဟုဆိုအပ်သော သီလမြေ၌ ကြံ့ကြံ့ခိုင်တည်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ ထိုသမ္မာဝါစာ စသည်အားလျော်သော, ထိုသမ္မာဝါစာ

စသည်နှင့်ယှဉ်သော၊ ပျင်းရိခြင်းကို အကြွင်းမဲ့နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော၊ အားထုတ်မှုလုံလံသောသည် 'သမ္မာဝါယာမ' မည်၏။

ထိုသမ္မာဝါယာမသည်-

- ချီးမြှောက်အားပေးခြင်း(ပဂ္ဂဟ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- မဖြစ်သေးသောအကုသိုလ်တရားတို့ကို မဖြစ်စေခြင်းစသောကိစ္စ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာဝါယာမကိုပယ်ခြင်း(ပဟာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

(၇) သမ္မာသတိ

အားထုတ်မှုလုံလံနှင့်ပြည့်စုံသောပုဂ္ဂိုလ်၏ ထိုသမ္မာဝါယာမနှင့်ပင်ယှဉ်သော၊ မိစ္ဆာသတိကို နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော၊ စိတ်၏မမေ့မလျော့ခြင်းသဘောသည် 'သမ္မာသတိ' မည်၏။

ထိုသမ္မာသတိသည်-

- အာရုံ၌ကပ်၍တည်ခြင်း၊ အာရုံ၌ထင်ခြင်း(ဥပဋ္ဌာန)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- အာရုံကိုမမေ့မပျောက်စေခြင်း (အသမ္မုဿန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာသတိကိုပယ်ခြင်း(ပဟာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

(၈) သမ္မာသမာဓိ

အလွန်အကဲ အမြတ်ဆုံးဖြစ်သောသတိတရားက ကောင်းစွာစောင့်ရှောက် အပ်သောစိတ်ရှိသောပုဂ္ဂိုလ်၏ ထိုသတိနှင့်ယှဉ်သော၊ မိစ္ဆာသမာဓိကို နုတ်ခွာပယ်သတ်တတ်သော၊ စိတ္တေကဂ္ဂတာခေါ် စိတ်တည်ကြည်ခြင်းသဘောသည် 'သမ္မာသမာဓိ' မည်၏။

ထိုသမ္မာသမာဓိသည်-

- စိတ်ကို မပျံ့လွင့်စေခြင်း(အဝိက္ခေပ)လက္ခဏာ ရှိ၏။
- စိတ်ကိုအာရုံ၌ကောင်းစွာထားခြင်း(သမာဓာန)ကိစ္စ ရှိ၏။
- မိစ္ဆာသမာဓိကိုပယ်ခြင်း(ပဟာန)လျှင် ဉာဏ်အားရှေးရှုထင်ခြင်း ပစ္စုပဋ္ဌာန် ရှိ၏။

၈။ ဉာဏ်ကိစ္စအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

သစ္စဉာဏ် ၂-ပါး

သစ္စဉာဏ်သည် အနုဗောဓဉာဏ်နှင့် ပဋိဝေဓဉာဏ်ဟူ၍ ၂-ပါးရှိ၏။ ထိုတွင်-

- (၁) အနုဗောဓဉာဏ်သည် လောကီဉာဏ် ဖြစ်၏။ တစ်ဆင့်ကြားစသည်တို့၏အစွမ်းဖြင့် နိရောဓသစ္စာကိုလည်း သိ၏။ မဂ္ဂသစ္စာကိုလည်း သိ၏။
- (၂) ပဋိဝေဓဉာဏ်သည် လောကုတ္တရာဉာဏ် ဖြစ်၏။ နိဗ္ဗာန်ကိုအာရုံပြု၍ ပိုင်းခြားသိခြင်း၊ ပယ်ခြင်းအစရှိသော ကိစ္စပြီးသောအားဖြင့် လေးပါးသောသစ္စာတို့ကို ထိုးထွင်း၍ သိ၏။
ဤအဆိုနှင့်အညီ ဟောတော်မူသည်မှာ-
“ ရဟန်းတို့... အကြင်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဒုက္ခကို မြင်၏။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် ဒုက္ခသမုဒယကိုလည်း မြင်၏။ ဒုက္ခနိရောဓကိုလည်း မြင်၏။ ဒုက္ခနိရောဓသို့ ဆိုက်ရောက်ကြောင်းအကျင့် မဂ္ဂသစ္စာကိုလည်း မြင်၏။ ”

လောကီသစ္စဉာဏ် ၄-ပါး၏ကိစ္စ

လောကီသစ္စဉာဏ် ၄-ပါးတို့တွင်-

- (၁) ဒုက္ခဉာဏ်=ဒုက္ခကိုသိသောဉာဏ်သည် ထကြွဖြစ်ပေါ်ကာ လွှမ်းမိုးသည့်အလိုအားဖြင့်ဖြစ်သော သက္ကာယဒိဋ္ဌိကို ဆုတ်နစ်စေ၊ ရပ်တန့်စေ၏။
- (၂) သမုဒယဉာဏ်=သမုဒယကိုသိသောဉာဏ်သည် ထကြွဖြစ်ပေါ်ကာ လွှမ်းမိုးသည့်အလိုအားဖြင့်ဖြစ်သော ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိကို ဆုတ်နစ်စေ၊ ရပ်တန့်စေ၏။
- (၃) နိရောဓဉာဏ်=နိရောဓကိုသိသောဉာဏ်သည် ထကြွဖြစ်ပေါ်ကာ လွှမ်းမိုးသည့်အလိုအားဖြင့်ဖြစ်သော သဿတဒိဋ္ဌိကို ဆုတ်နစ်စေ၊ ရပ်တန့်စေ၏။
- (၄) မဂ္ဂဉာဏ်=မဂ်ကိုသိသောဉာဏ်သည် ထကြွဖြစ်ပေါ်ကာ လွှမ်းမိုးသည့်အလိုအားဖြင့်ဖြစ်သော အကိရိယဒိဋ္ဌိကို ဆုတ်နစ်စေ၊ ရပ်တန့်စေ၏။

တစ်နည်းအားဖြင့်-

- (၁) ဒုက္ခဉာဏ်သည် မြဲခြင်း၊ တင့်တယ်ခြင်း၊ ချမ်းသာခြင်း၊ အတ္တအဖြစ်တို့မှ ကင်းသောခန္ဓာတို့၌ မြဲသည်၊ တင့်တယ်သည်၊ ချမ်းသာသည်၊ အတ္တဟု ထင်မှတ်ခြင်းဟုဆိုအပ်သော အကျိုး၌ ဖောက်ပြန်စွာကျင့်ခြင်း၊ အသိမှားခြင်းကို ဆုတ်နစ်စေတတ်၏။

- (၂) သမုဒယဉာဏ်သည် ကုဿရခေါ် ဖန်ဆင်းရှင်၊ ပဓာနခေါ် ပကတိ၊ ကာလ၊ သဘာဝအကြောင်းစသည်တို့ကြောင့် လောကဖြစ်သည်ဟု အကြောင်းမဟုတ် သည်၌ အကြောင်းဟု အမှတ်အသားအားဖြင့်ဖြစ်သော အကြောင်း၌ ဖောက် ပြန်စွာကျင့်ခြင်း၊ အသိမှားခြင်းကို ဆုတ်နစ်စေတတ်၏။
- (၃) နိရောဓဉာဏ်သည် အရူပဘုံလောက၏ အတွတ်ဖြစ်သော အသညသတ်ဘုံ စသည်တို့၌ အပဝဂ္ဂခေါ် ဆင်းရဲကင်းရာ နိဗ္ဗာန်ဖြစ်သည်ဟု စွဲယူခြင်းဟူသော နိရောဓ၌ ဖောက်ပြန်စွာကျင့်ခြင်း၊ အသိမှားခြင်းကို ဆုတ်နစ်စေတတ်၏။
- (၄) မဂ္ဂဉာဏ်သည် ကာမသုခလွှဲကာနုယောဂ၊ အတ္တကိလမထာနုယောဂ အပြား ရှိသော စင်ကြယ်ရာစင်ကြယ်ကြောင်း နိဗ္ဗာန်၏အကျင့်လမ်းမဟုတ်သော အရာ၌ နိဗ္ဗာန်၏အကျင့်လမ်းဖြစ်သည်ဟု စွဲယူသည်၏အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ရောက်ကြောင်း၌ ဖောက်ပြန်စွာကျင့်ခြင်း၊ အသိမှားခြင်းကို ဆုတ်နစ်စေ တတ်၏။

လောကေ လောကပ္ပဘဝေ၊
 လောကတ္ထဂမေ သီဝေ စ တဒုပါယေ။
 သမ္မုယုတိ တာဝ နရော၊
 န ဝိဇာနာတိ ယာဝ သစ္စာနိ။

နရော=သတ္တဝါသည်၊ သစ္စာနိ=သစ္စာတို့ကို၊ ယာဝ=အကြင်မျှလောက် ကာလပတ်လုံး၊ န ဝိဇာနာတိ=မသိသေး၊ တာဝ=ထိုမျှလောက်ကာလပတ်လုံး၊ လောကေ=လောကခေါ် ဒုက္ခသစ္စာ၌လည်းကောင်း၊ လောကပ္ပဘဝေ=လောက၏ အကြောင်းဟုဆိုအပ်သော သမုဒယသစ္စာ၌လည်းကောင်း၊ လောကတ္ထဂမေ= လောက၏ချုပ်ရာဟုဆိုအပ်သော၊ သီဝေ စ=နိဗ္ဗာန်၌လည်းကောင်း၊ တဒုပါယေ= ထိုနိဗ္ဗာန်သို့ရောက်ကြောင်းအကျင့်၌လည်းကောင်း၊ သမ္မုယုတိ=ပြင်းစွာတွေဝေ၏။ မှတ်ချက်။

- လောက = ဒုက္ခသစ္စာ၊
- လောကပ္ပဘဝ = သမုဒယသစ္စာ၊
- လောကတ္ထဂမ = နိရောဓသစ္စာ၊
- တဒုပါယ = မဂ္ဂသစ္စာ၊

(စည်၃၊ ၄၄၁-၄၄၇)

၉။ အကျုံးဝင်သောတရားတို့၏ အပြားအားဖြင့်
 ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဒုက္ခသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်သောတရား

တဏှာနှင့်လောကုတ္တရာတရားတို့ကို ချန်ထား၍ ကြွင်းသောတရား(လောကီ စိတ် ၈၁၊ လောဘကြည်စေတသိက် ၅၁၊ ရုပ်၂၈)တို့သည် ဒုက္ခသစ္စာ၌ အကျုံးဝင် ကုန်၏။

သမုဒယသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်သောတရား

တဏှာဝိစရိုက် ၃၆-ပါးတို့သည် သမုဒယသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။ (အာယတန ၁၂-ပါးတို့၌ ကာမတဏှာ၊ ဘဝတဏှာ၊ ဝိဘဝတဏှာသုံးပါးစီ ရှိသ ဖြင့် တဏှာဝိစရိုက် ၃၆-ပါး ဖြစ်၏။)

နိရောဓသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်သောတရား

နိရောဓသစ္စာသည် အခြားနှင့်ရောနှောခြင်း မရှိ၊ တစ်ပါးတည်းသာ ဖြစ်၏။

မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်သောတရား

- သမ္မာဒိဋ္ဌိကို ရှေ့သွားပြုခြင်းဖြင့် ဝိမံသိဒ္ဓိပါဒ်၊ ပညိန္ဒြေ၊ ပညာဗိုလ်၊ ဓမ္မဝိစယ- သမ္မောဇ္ဈင်တို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။
 - သမ္မာသင်္ကပ္ပကို ညွှန်ပြခြင်းဖြင့် နေက္ခမ္မဝိတက်စသော ဝိတက်သုံးပါးတို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။
 - သမ္မာဝါစာကို ညွှန်ပြခြင်းဖြင့် ဝစီသုစရိုက်လေးပါးတို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။
 - သမ္မာကမ္မန္တကို ညွှန်ပြခြင်းဖြင့် ကာယသုစရိုက်သုံးပါးတို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။
 - သမ္မာအာဇီဝကို အမှူးပြုသဖြင့် အလိုနည်းခြင်း(အပိစ္ဆတာ)၊ ရောင့်ရဲလွယ် ခြင်း(သန္တုဋ္ဌိတာ)တို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။
- တစ်နည်းအားဖြင့် -
- သမ္မာဝါစာ၊ သမ္မာကမ္မန္တ၊ သမ္မာအာဇီဝတို့သည်ပင် အရိယကန္တသီလဖြစ် သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ယင်းသီလကိုလည်း သဒ္ဓါတည်းဟူသောလက် ဖြင့် ခံယူအပ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ထိုသမ္မာဝါစာ၊ သမ္မာကမ္မန္တ၊ သမ္မာအာဇီဝတို့ရှိလျှင် ရှိမြဲဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သဒ္ဓါန္တေ၊ သဒ္ဓါ ဗိုလ်၊ ဆန္ဒိဒ္ဓိပါဒ်တို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။

- သမ္မာဝါယာမကို ညွှန်ပြခြင်းဖြင့် သမ္မပ္ပဓာန်လေးပါး၊ ဝီရိယိန္ဒြေ၊ ဝီရိယဗိုလ်၊ ဝီရိယသမ္မောဇ္ဈင်တို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။
- သမ္မာသတိကို ညွှန်ပြခြင်းဖြင့် သတိပဋ္ဌာန်လေးပါး၊ သတိန္ဒြေ၊ သတိဗိုလ်၊ သတိသမ္မောဇ္ဈင်တို့သည် မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။
- သမ္မာသမာဓိကို ညွှန်ပြခြင်းဖြင့် သဝိတက္ကသဝိစာရသမာဓိ အစရှိကုန်သော သမာဓိသုံးပါးတို့သည်လည်းကောင်း၊ စိတ္တိဒ္ဓိပါဒ်ဆိုင်ရာ စိတ္တသမာဓိ၊ သမာဓိန္ဒြေ၊ သမာဓိဗိုလ်၊ ပီတိသမ္မောဇ္ဈင်၊ ပဿဒ္ဓိ၊ သမာဓိ၊ ဥပေက္ခာ-သမ္မောဇ္ဈင်တို့သည်လည်းကောင်း မဂ္ဂသစ္စာ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏။

(စဉ်း၃။ ၄၄၈-၄၅၀)

၁၀။ ဥပမာအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာကို ဝန်ထုပ်ကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာကို ဝန်ကိုထမ်းဆောင်ခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၃) နိရောဓသစ္စာကို ဝန်ထုပ်ချခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၄) မဂ္ဂသစ္စာကို ဝန်ထုပ်ချကြောင်းနည်းလမ်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

တစ်နည်း-

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာကို ရောဂါကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာကို ရောဂါ၏အကြောင်းရင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

- (၄) မဂ္ဂသစ္စာကို ဆေးကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

တစ်နည်း-

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာကို အစာရှားပါးခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာကို မိုးခေါင်ခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၃) နိရောဓသစ္စာကို အစာရေစာ ဝပြောခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၄) မဂ္ဂသစ္စာကို မိုးကောင်းခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

တစ်နည်း-

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာကို ရန်သူကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာကို ရန်စကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

- (၃) နိရောဓသစ္စာကို ရန်ငြိမ်းခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၄) မဂ္ဂသစ္စာကို ရန်ငြိမ်းကြောင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

တစ်နည်း-

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာကို အဆိပ်ပင်ကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာကို အဆိပ်ပင်၏အမြစ်ကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၃) နိရောဓသစ္စာကို အဆိပ်ပင်၏အမြစ်ပြတ်ခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၄) မဂ္ဂသစ္စာကို အဆိပ်ပင်၏အမြစ်ပြတ်ကြောင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

တစ်နည်း-

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာကို ဘေးကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာကို ဘေး၏အကြောင်းရင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၃) နိရောဓသစ္စာကို ဘေးကင်းခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၄) မဂ္ဂသစ္စာကို ဘေးကင်းခြင်းကိုရကြောင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

တစ်နည်း-

- (၁) ဒုက္ခသစ္စာကို ဤမှာဘက်ကမ်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၂) သမုဒယသစ္စာကို ပြင်းထန်သောရေအယဉ်ကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၃) နိရောဓသစ္စာကို ထိုမှာဘက်ကမ်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။
- (၄) မဂ္ဂသစ္စာကို ထိုမှာဘက်ကမ်းသို့ရောက်ကြောင်းအားထုတ်ခြင်းကဲ့သို့ မှတ်အပ်၏။

(စဉ်း၃။ ၄၄၉-၄၅၀)

၁၁။ လေးချက်စု(စတုက္က)အားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဒုက္ခသစ္စာ၏လေးချက်စု

- (၁) မဂ်နှင့်ယှဉ်သောတရား(မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ် ၂၉-ခု)၊ သာမညဗိုလ်(ပိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ် ၃၇-ခု)တို့သည် “ယဒနိစ္စံ တံ ဒုက္ခံ=အကြင်တရားသည် မမြဲ၊ ထိုတရားသည် ဆင်းရဲတည်း” ဟုဟောတော်မူသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သင်္ခါရဒုက္ခဖြစ်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း ဒုက္ခ(ဆင်းရဲ)သာ မည်၏။ အရိယသစ္စာ မမည်။
- (၂) နိရောဓသည် အရိယသစ္စာသာ မည်၏။ ဒုက္ခ(ဆင်းရဲ)မမည်။ သမုဒယသစ္စာနှင့် မဂ္ဂသစ္စာနှစ်ပါးသည် မမြဲသောကြောင့် ဒုက္ခမည်သည် ဖြစ်နိုင်ရာ၏။ သို့သော် “ယဿ ပရိညာယ ဘာဝတိ ဗြဟ္မစရိယံ ဝဿတိ=

အကြင်ဒုက္ခကို ပိုင်းခြား၍သိရန် မြတ်စွာဘုရား၌ မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်သုံး အပ်၏”ဟူသော ပိုင်းခြားသိအပ်သည့် ပရိညေယျအဖြစ်ဖြင့်ကား ဒုက္ခ မမည်ပေ။

(၃) တဏှာကြည့်သော ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးသည် အခါခပ်သိမ်း ဒုက္ခလည်း မည်၏။ အရိယသစ္စာလည်း မည်၏။

(၄) မဂ်နှင့်ယှဉ်သောတရား၊ သာမညဖိုလ်တို့သည် ပရိညေယျအဖြစ်ဖြင့်ကား ဒုက္ခ လည်း မမည်။ အရိယသစ္စာလည်း မမည်ပေ။

သမုဒယသစ္စာ၏လေးချက်စု

(၁) တဏှာမှကြွင်းသော ကိလေသာစသည်တို့သည် သမုဒယသာ မည်၏။ အရိယ သစ္စာ မမည်ပေ။

(၂) နိရောဓသည် အရိယသစ္စာသာ မည်၏။ သမုဒယ မမည်ပေ။
ဒုက္ခသစ္စာနှင့် မဂ္ဂသစ္စာနှစ်ပါးသည် မိမိအကျိုးအားကျေးဇူးပြုသော အနက် သဘောကြောင့် သမုဒယမည်သည် ဖြစ်နိုင်ရာ၏။ သို့သော် “ယဿ ပဟာနာယ ဘဂဝတိ ဗြဟ္မစရိယံ ဝုဿတိ=အကြင်သမုဒယကို ပယ်သတ်ရန် မြတ်စွာဘုရား၌ အကျင့်မြတ်ကို ကျင့်သုံးအပ်၏”ဟူသော ပယ်သတ်အပ် သည့် ပဟာတဗ္ဗအဖြစ်ဖြင့်ကား သမုဒယ မမည်ပေ။

(၃) တဏှာသည် အခါခပ်သိမ်း သမုဒယလည်း မည်၏။ အရိယသစ္စာလည်း မည်၏။

(၄) မဂ်နှင့်ယှဉ်သောတရား၊ သာမညဖိုလ်တို့သည် ပဟာတဗ္ဗအဖြစ်ဖြင့်ကား သမုဒယလည်း မမည်။ အရိယသစ္စာလည်း မမည်ပေ။

နိရောဓသစ္စာ၏လေးချက်စု

(၁) သင်္ခါရတို့၏ချုပ်ခြင်းနှင့် နိရောဓသမာပတ်သည် နိရောဓသာ မည်၏။ အရိယ သစ္စာ မမည်ပေ။

(၂) သမုဒယသည် အရိယသစ္စာသာ မည်၏။ နိရောဓ မမည်ပေ။
ဒုက္ခသစ္စာနှင့် မဂ္ဂသစ္စာနှစ်ပါးသည် ဘင်ဟူသော ခဏနိရောဓရှိခြင်းကြောင့် နိရောဓမည်သည် ဖြစ်နိုင်ရာ၏။ သို့သော် “ယဿ သစ္စိကိရိယာယ ဘဂဝတိ ဗြဟ္မစရိယံ ဝုဿတိ=အကြင်နိရောဓကို မျက်မှောက်ပြုရန် မြတ်စွာဘုရား၌ အကျင့်မြတ်ကို ကျင့်သုံးအပ်၏”ဟူသော မျက်မှောက်ပြုအပ်သည့် သစ္စိ- ကာတဗ္ဗအဖြစ်ဖြင့်ကား နိရောဓ မမည်ပေ။

(၃) အသင်္ခတဓာတ်သည် အခါခပ်သိမ်း နိရောဓလည်း မည်၏။ အရိယသစ္စာလည်း မည်၏။

(၄) မဂ်နှင့်ယှဉ်သောတရား၊ သာမညဖိုလ်တို့သည် သစ္စိကာတဗ္ဗအဖြစ်ဖြင့်ကား နိရောဓလည်း မမည်။ အရိယသစ္စာလည်း မမည်ပေ။

မဂ္ဂသစ္စာ၏လေးချက်စု

(၁) အရိယာမဂ်မှတစ်ပါးသော မဂ်တို့သည် မဂ္ဂသာ မည်၏။ အရိယသစ္စာ မမည်ပေ။

(၂) နိရောဓသည် အရိယသစ္စာသာ မည်၏။ မဂ္ဂ မမည်ပေ။
ဒုက္ခသစ္စာနှင့် သမုဒယသစ္စာနှစ်ပါးသည် ဘဝသို့ရောက်စေတတ်သည့် အကျင့် ဖြစ်သောကြောင့် မဂ္ဂမည်သည် ဖြစ်နိုင်ရာ၏။ သို့သော် “ယဿ ဘာဝနာယ ဘဂဝတိ ဗြဟ္မစရိယံ ဝုဿတိ=အကြင်မဂ်ကို ဖြစ်ပွားစေရန် မြတ်စွာဘုရား၌ အကျင့်မြတ်ကို ကျင့်သုံးအပ်၏”ဟူသော ဖြစ်ပွားစေအပ်သည့် ဘာဝေတဗ္ဗ အဖြစ်ဖြင့်ကား မဂ္ဂ မမည်ပေ။

(၃) နိရောဓါမိနီပဋိပဒါသည် အခါခပ်သိမ်း မဂ္ဂလည်း မည်၏။ အရိယသစ္စာ လည်း မည်၏။

(၄) မဂ်နှင့်ယှဉ်သောတရား၊ သာမညဖိုလ်တို့သည် ဘာဝေတဗ္ဗအဖြစ်ဖြင့်ကား မဂ္ဂလည်း မမည်။ အရိယသစ္စာလည်း မမည်ပေ။ (စည်း၃။ ၄၅၀-၄၅၁)

၁၂။ သုညအားဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

သစ္စာအားလုံးတို့သည် ပရမတ္ထအားဖြင့် ခံစားသူ(ဝေဒက)၊ ပြုသူ (ကာရက)၊ ငြိမ်းသူ(နိဗ္ဗတ)၊ သွားရောက်သူ(ဂမက)တို့၏ မရှိခြင်းကြောင့် ခံစားသူ စသည်တို့မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ ထို့ကြောင့် သစ္စာတို့၏ ဆိတ်သုဉ်းခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ အောက်ပါဂါထာကို မှတ်အပ်၏။

ဒုက္ခမေဝ ဟိ န ကောစိ ဒုက္ခိတော၊
ကာရကော န ကိရိယာဝ ဝိဇ္ဇတိ။
အတ္ထိ နိဗ္ဗုတိ န နိဗ္ဗုတော ပုမာ-
မဂ္ဂမတ္ထိ ဂမကော န ဝိဇ္ဇတိ။

- ဟိသစ္စ=မှန်၏၊ ဒုက္ခမေဝ=ဆင်းရဲသည်သာလျှင်၊ ဝိဇ္ဇတိ=ရှိ၏၊ ဒုက္ခိတော= ဆင်းရဲသော၊ ကောစိ=တစ်စုံတစ်ယောက်သောသူသည်၊ န ဝိဇ္ဇတိ=မရှိ။

(ဆင်းရဲသာ ရှိ၏။ ဆင်းရဲကိုခံစားသူ မရှိ။)

- ကာရကော=ပြုတတ်သူသည်၊ န ဝိဇ္ဇတိ=မရှိ၊ ကိရိယာဝ=ပြုခြင်းမျှသည်သာလျှင်၊ ဝိဇ္ဇတိ=ရှိ၏။ (ပြုတတ်သူ မရှိ၊ ပြုခြင်းမျှသာ ရှိ၏။)
- နိဗ္ဗုတိ ဝေ=ငြိမ်းအေးခြင်းသည်သာလျှင်၊ အတ္ထိ=ရှိ၏။ နိဗ္ဗုတော ပုမာ=ငြိမ်းအေးသူကား၊ န အတ္ထိ=မရှိ။ (ငြိမ်းအေးသူ မရှိ၊ ငြိမ်းအေးခြင်းသာ ရှိ၏။)
- မဂ္ဂေါ ဝေ=နိဗ္ဗာန်သွားရန်အကျင့်လမ်းသည်သာလျှင်၊ အတ္ထိ= ရှိ၏။ ဂမကော=သွားတတ်သူကား၊ န အတ္ထိ=မရှိ။ (သွားတတ်သူ မရှိ၊ သွားလမ်းသာရှိ၏။)

တစ်နည်းအားဖြင့်-

- ဒုက္ခသစ္စာနှင့် သမုဒယသစ္စာ(ရှေ့သစ္စာနှစ်ပါး)သည် မြဲခြင်း၊ တင့်တယ်ခြင်း၊ ချမ်းသာခြင်း၊ အတ္တအဖြစ်တို့မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။
- နိရောဓသစ္စာသည် အတ္တအဖြစ်မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။
- မဂ္ဂသစ္စာသည် မြဲခြင်း၊ ချမ်းသာခြင်း၊ အတ္တအဖြစ်မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။

တစ်နည်းအားဖြင့်-

- ဒုက္ခသစ္စာ၊ သမုဒယသစ္စာ၊ မဂ္ဂသစ္စာတို့သည် နိရောဓမှ ဆိတ်သုဉ်း၏။
- နိရောဓသစ္စာသည် ဒုက္ခသစ္စာ၊ သမုဒယသစ္စာတို့မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။

တစ်နည်းအားဖြင့်-

- အကြောင်းသစ္စာ(သမုဒယ၊ မဂ္ဂ)နှစ်ပါးသည် အကျိုးသစ္စာ(ဒုက္ခ၊ နိရောဓ)တို့မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် သမုဒယ၌ ဒုက္ခမရှိခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း၊ မဂ္ဂ၌ နိရောဓမရှိခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း ဖြစ်ပါသည်။ မှန်၏။ ပကတိဝါဒီတို့၏ ပကတိကဲ့သို့ အကြောင်းသည် အကျိုးဖြင့် မျိုးရှိသည် မဟုတ်ပေ။
- အကျိုးသစ္စာနှစ်ပါးသည် အကြောင်းသစ္စာနှစ်ပါးတို့မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဒုက္ခနှင့်သမုဒယတို့၏လည်းကောင်း၊ နိရောဓနှင့်မဂ္ဂတို့၏လည်းကောင်း အတူတကွဖြစ်ခြင်းကြောင့်တည်း။ မှန်၏။ အကြောင်းနှင့်အကျိုးတစ်ပေါင်းတည်း အတူတကွ ဖြစ်နေကြသည်ဟု အယူရှိသောသူတို့၏ အဏုမြူနှစ်ခုစုံစသည်တို့ကဲ့သို့ အကြောင်း၏အကျိုးသည် အကြောင်းနှင့်တစ်ပေါင်းတည်း အတူတကွတည်နေသည် မဟုတ်ပေ။ (ဇော်ဝင်း ၄၅၂-၄၅၅)

၁၃။ ကေဝိဓအစရှိသည်တို့ဖြင့် ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်ပုံ

ဒုက္ခသစ္စာ၏ ကေဝိဓစသည်

- ကေဝိဓ - ဒုက္ခသစ္စာသည် မပြတ်ဖြစ်ခြင်းသဘောအားဖြင့် အလုံးစုံပင် တစ်ပါးတည်းသာ ရှိ၏။
- ဒုဝိဓ - နာမ်နှင့်ရုပ်အားဖြင့် နှစ်ပါး ရှိ၏။
- တိဝိဓ - ကာမဥပပတ္တိဘဝ၊ ရူပဥပပတ္တိဘဝ၊ အရူပဥပပတ္တိဘဝအားဖြင့် သုံးပါးရှိ၏။
- စတုဗ္ဗိဓ - အာဟာရလေးပါးအားဖြင့် လေးပါး ရှိ၏။
- ပဉ္စဝိဓ - ဥပါဒါနက္ခန္ဓာအားဖြင့် ငါးပါး ရှိ၏။

သမုဒယသစ္စာ၏ ကေဝိဓစသည်

- ကေဝိဓ - သမုဒယသစ္စာသည် ဖြစ်စေတတ်သောသဘောအားဖြင့် တစ်ပါးတည်းသာ ရှိ၏။
- ဒုဝိဓ - ဒိဋ္ဌိနှင့်ယှဉ်-မယှဉ်သောအားဖြင့် နှစ်ပါး ရှိ၏။
- တိဝိဓ - ကာမတဏှာ၊ ဘဝတဏှာ၊ ဝိဘဝတဏှာအားဖြင့် သုံးပါး ရှိ၏။
- စတုဗ္ဗိဓ - မင်္ဂလေးပါးတို့ဖြင့် ပယ်အပ်သောအားဖြင့် လေးပါး ရှိ၏။
- ပဉ္စဝိဓ - အဆင်းကိုနှစ်သက်ခြင်းစသည်အားဖြင့် ငါးပါး ရှိ၏။
- ဆဗ္ဗိဓ - တဏှာကာယခြောက်ပါး၏အစွမ်းဖြင့် ခြောက်ပါး ရှိ၏။

နိရောဓသစ္စာ၏ ကေဝိဓစသည်

- ကေဝိဓ - နိရောဓသစ္စာသည် အသင်္ခတဓာတ်အားဖြင့် တစ်ပါးတည်းသာ ရှိ၏။
- ဒုဝိဓ - ပရိယာယ်အားဖြင့်မူ သုပ္ပါဒိသေသ၊ အနုပ္ပါဒိသေသအားဖြင့် နှစ်ပါးရှိ၏။
- တိဝိဓ - ဘဝသုံးပါး၏ ငြိမ်းအေးခြင်းအားဖြင့် သုံးပါး ရှိ၏။
- စတုဗ္ဗိဓ - မင်္ဂလေးပါးဖြင့်ရအပ်သောအားဖြင့် လေးပါး ရှိ၏။
- ပဉ္စဝိဓ - အဆင်းကိုနှစ်သက်ခြင်းစသော နှစ်သက်ခြင်းငါးပါးတို့၏ ငြိမ်းအေးခြင်းအားဖြင့် ငါးပါး ရှိ၏။
- ဆဗ္ဗိဓ - ခြောက်ပါးသော တဏှာကာယတို့၏ကုန်ခြင်းအားဖြင့် ခြောက်ပါး ရှိ၏။

မဂ္ဂသစ္စာ၏ ဧကဝိစေသည်

- ဧကဝိစ - မဂ္ဂသစ္စာသည် ပွားစေအပ်သော ဘာဝေတဗ္ဗအလိုအားဖြင့် တစ်ပါးတည်းသာ ရှိ၏။
- ဒုဝိစ - သမထ၊ဝိပဿနာအပြားအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဒဿနမဂ်၊ ဘာဝနာမဂ်အပြားအားဖြင့်လည်းကောင်း နှစ်ပါး ရှိ၏။
- တိဝိစ - သီလက္ခန္ဓာအစရှိသောအားဖြင့် သုံးပါး ရှိ၏။

သီလက္ခန္ဓာသည်ဖြင့် ရေတွက်ရခြင်း အကြောင်း

ဤအရိယာမဂ်သည် လောကုတ္တရာဖြစ်သောကြောင့် လောကီမဂ်များကြွင်းကျန်နေသေးရာ လောကီမဂ်များ အကြွင်းအကျန်မရှိစေလိုသောကြောင့် အကြွင်းမရှိသော သီလစသောခန္ဓာသုံးပါးဖြင့် ရေတွက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဥပမာ- မြို့ကို တိုင်းပြည်ဖြင့် သိမ်းကျုံးရေတွက်သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ဤအဆိုနှင့်အညီ ဟောတော်မူသည်မှာ-

“ဒကာ ဝိသာခ...အင်္ဂါရှစ်ပါးရှိသော အရိယာမဂ်ဖြင့် ခန္ဓာတို့ကို ရေတွက်အပ်သည် မဟုတ်။ ဒကာ ဝိသာခ...စင်စစ်မှာမူ သုံးပါးသောခန္ဓာတို့ဖြင့် အင်္ဂါရှစ်ပါးရှိသော အရိယာမဂ်ကို ရေတွက်အပ်ပေ၏။ ဒကာ ဝိသာခ...အကြင် သမ္မာဝါစာသည်လည်းကောင်း၊ အကြင် သမ္မာကမ္မန္တသည်လည်းကောင်း၊ အကြင် သမ္မာအာဇီဝသည်လည်းကောင်း ရှိ၏။ ဤတရားတို့ကို သီလက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်အပ်ကုန်၏။ အကြင် သမ္မာဝါယာမသည်လည်းကောင်း၊ အကြင် သမ္မာသတိသည်လည်းကောင်း၊ အကြင် သမ္မာသမာဓိသည်လည်းကောင်း ရှိ၏။ ဤတရားတို့ကို သမာဓိက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်အပ်ကုန်၏။ အကြင် သမ္မာဒိဋ္ဌိသည်လည်းကောင်း၊ အကြင် သမ္မာသင်္ကပ္ပသည်လည်းကောင်း ရှိ၏။ ဤတရားတို့ကို ပညာက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်အပ်ကုန်၏။”

ဟူသည်တည်း။ (ဧည့်၊ ၄၅၆-၄၅၈)

သီလက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်ပုံ

မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးတို့တွင် သမ္မာဝါစာ၊ သမ္မာကမ္မန္တ၊ သမ္မာအာဇီဝ မဂ္ဂင်သုံးပါးတို့သည် သီလသဘောများဖြစ်သောကြောင့် ယင်းတို့ကို သီလဇာတ်သဘောအရ သီလက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။

သမာဓိက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်ပုံ

သမ္မာဝါယာမ၊ သမ္မာသတိ၊ သမ္မာသမာဓိ မဂ္ဂင်သုံးပါးတို့တွင် သမာဓိသည် မိမိအလိုအားဖြင့် အာရုံ၌ တစ်ခုတည်းအာရုံပြုသည်၏အဖြစ်ဖြင့် သက်ဝင်ခြင်းငှာ မစွမ်းဆောင်နိုင်ပေ။ ဝီရိယက ပင့်မြှောက်အားပေးခြင်း(ပဂ္ဂဟာကိစ္စ)ကို ပြီးစီးစေ၍ လည်းကောင်း၊ သတိက မပေါ်ထွက်ခြင်း၊မမေ့လျော့ခြင်း(အာလပနကိစ္စ)ကို ပြီးစီးစေ၍လည်းကောင်း ကျေးဇူးပြုမှ၊ ထောက်ပံ့မှသာလျှင် စွမ်းဆောင်နိုင်ပေ၏။

ဥပမာဖြင့် ဖော်ပြပုံ

နက္ခတ်ပွဲသဘင်သို့ ဝင်ရောက်ပျော်ပါးအံ့-ဟူသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ဥယျာဉ်အတွင်း ဝင်ရောက်လာသော သူငယ်ချင်းသုံးယောက် ရှိသည်ဆိုပါစို့...။ ပထမသူငယ်ချင်းတစ်ယောက်သည် ဖူးပွင့်ဝေဆာနေသော စကားပင်ကို တွေ့မြင်ပြီး စကားပန်းတို့ကို ခူးလိုသောကြောင့် လက်ကိုမြှောက်၍ ခူးမည်ပြုရာ လက်လှမ်း၍ မမှီနိုင်ဘဲ ရှိနေ၏။ ထိုအခါ ဒုတိယသူငယ်ချင်းတစ်ယောက်သည် ကျောကုန်း၍ ပေးသဖြင့် ကျောကုန်းပေါ်တက်၍ ခူးသော်လည်း တုန်ခါနေသောကြောင့် မခူးနိုင်ဘဲ ရှိပြန်သည်။ ထိုအဖြစ်ကို တတိယသူငယ်ချင်းက တွေ့မြင်လေရာ ပခုံးစွန်းကို ကိုင်းညွှတ်၍ မိမိပခုံးကိုကိုင်လျက် ခူးစေ၏။ ထိုအခါမှ ပထမ သူငယ်ချင်းသည် သူငယ်ချင်းတစ်ယောက်၏ ကျောကုန်းပေါ်တက်၍ သူငယ်ချင်းတစ်ယောက်၏ ပခုံးစွန်းကိုကိုင်ကာ စကားပန်းတို့ကို အလိုရှိတိုင်း ခူးယူနိုင်ပြီး သူငယ်ချင်းသုံးယောက်စလုံး စကားပန်းတို့ကို ပန်ဆင်ကာ နက္ခတ်ပွဲသဘင်ကို ပျော်ရွှင်စွာ ဝင်ခဲ့ကြသကဲ့သို့ ဖြစ်ပေသည်။

ဥပမာ-ဥပမေယျ နှိုင်းယှဉ်ချက်

- ဥယျာဉ်သို့ တစ်ပေါင်းတည်းဝင်ရောက်လာသော သူငယ်ချင်းသုံးယောက်တို့ကဲ့သို့ သမ္မာဝါယာမစသောတရားသုံးပါးတို့ကို မှတ်အပ်၏။
- ဖူးပွင့်ဝေဆာနေသော စကားပင်ကဲ့သို့ အာရုံကို မှတ်အပ်၏။
- လက်ကိုမြှောက်၍ ခူးသော်လည်း မခူးနိုင်သောသူငယ်ချင်းကဲ့သို့ မိမိအလိုအားဖြင့် အာရုံတစ်ခုတည်းအာရုံပြုသည်၏အဖြစ်ဖြင့် သက်ဝင်ရန် မစွမ်းဆောင်နိုင်သော သမ္မာသမာဓိကို မှတ်အပ်၏။
- ကျောကုန်းပေးသော သူငယ်ချင်းကဲ့သို့ သမ္မာဝါယာမကို မှတ်အပ်၏။
- ပခုံးစွန်းညွှတ်ပေးသော သူငယ်ချင်းကဲ့သို့ သမ္မာသတိကို မှတ်အပ်၏။
- ပထမသူငယ်ချင်းသည် သူငယ်ချင်းတစ်ယောက်၏ ကျောကုန်းပေါ်တက်၍ သူငယ်ချင်းတစ်ယောက်၏ ပခုံးစွန်းကိုကိုင်လျက် စကားပန်းတို့ကို အလိုရှိတိုင်း

ခူးယူနိုင်သကဲ့သို့ ထို့အတူ ဝိရိယက ပင့်မြှောက်အားပေးခြင်းကိစ္စကို ပြီးစေ၍ လည်းကောင်း၊ သတိက မပေါ်ထွက်ခြင်း၊ မမေ့ခြင်းကိစ္စကို ပြီးစေ၍လည်း ကောင်း ကျေးဇူးပြုမှု၊ ထောက်ပံ့မှုကို ရမှသာလျှင် သမာဓိသည် အာရုံတစ်ခု တည်း၌ အာရုံပြုခြင်း၊ သက်ဝင်ခြင်းငှာ စွမ်းနိုင်သည်၏အဖြစ်ကို မှတ်အပ်၏။

ပညာက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်ပုံ

သမ္မာဒိဋ္ဌိနှင့် သမ္မာသင်္ကပ္ပတို့တွင် သမ္မာဒိဋ္ဌိကိုသာလျှင် တူသောပညာဇာတ် အရ ပညာက္ခန္ဓာဖြင့် ရေတွက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ သမ္မာသင်္ကပ္ပကိုမူ ပညာနှင့်တူသော ကိစ္စအရ ရေတွက်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။

သမ္မာဒိဋ္ဌိဟူသော ပညာသည် မိမိအလိုအားဖြင့် အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တဟု အာရုံကိုဆုံးဖြတ်ခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်ပေ။ သမ္မာသင်္ကပ္ပဟူသော ဝိတက်က ထုနှက်သလို ကြံစည်၍ ကြံစည်၍ ပေးမှသာလျှင် စွမ်းနိုင်၏။

ဥပမာဖြင့် ဖော်ပြခြင်း

ရွှေငွေရာပြတ်ပွဲမင်းသည် အသပြာငွေကို လက်ပေါ်တင်၍ နေရာအနှံ့ ကြည့်ရှုရာ၌ မျက်စိဖြင့် လှည့်လည်ကြည့်ရှုခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်။ လက်ချောင်းတို့ဖြင့် တပြောင်းပြောင်း တပြန်ပြန် လှည့်လည်ပေးမှသာလျှင် ကြည့်ရှုခြင်းငှာ စွမ်းနိုင် သကဲ့သို့ ထို့အတူ ပညာသည် မိမိအလိုအားဖြင့် အနိစ္စသည်၏အစွမ်းဖြင့် အာရုံကို ဆုံးဖြတ်ခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်ပေ။ အာရုံသို့ ရှေးရှုတင်ပေးခြင်းလက္ခဏာရှိသည့် ရှေးဦးစွာခေါက်ခြင်း၊ လှည့်ပတ်၍ခေါက်ခြင်းလုပ်ငန်းကိစ္စရှိသော ဝိတက်က စတင် ၍ခေါက်သကဲ့သို့၊ လှည့်ပတ်၍ပေးသကဲ့သို့၊ ကြံစည်သောအားဖြင့် ယူ၍ယူ၍ ပေးသကဲ့သို့သော အာရုံကိုသာလျှင် ဆုံးဖြတ်ခြင်းငှာ စွမ်းနိုင်ပေ၏။

တစ်နည်း သစ္စာ၄-ပါးလုံး၏

ဧကဝိစသည့်

- ဧကဝိစ - သစ္စာအားလုံးတို့သည် မချွတ်မယွင်း မှန်သည်၏အဖြစ်ကြောင့်လည်း ကောင်း၊ ထူးသောဉာဏ်ဖြင့်သိအပ်သော အဘိညေယျတရား၏အဖြစ် ကြောင့်လည်းကောင်း တစ်ပါးတည်းသာ ရှိ၏။
- ဒုဝိစ - လောကီသစ္စာ၊ လောကုတ္တရာသစ္စာအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ သင်္ခတ၊ သစ္စာ၊ အသင်္ခတသစ္စာအားဖြင့်လည်းကောင်း နှစ်ပါး ရှိ၏။
- တိဝိစ - ဒဿနဖြင့်ပယ်အပ်သောတရား၊ ဘာဝနာဖြင့်ပယ်အပ်သောတရား၊ ယင်းနှစ်မျိုးဖြင့် မပယ်အပ်သောတရားအားဖြင့် သုံးပါး ရှိ၏။
- စတုဗ္ဗိစ - ပရိညေယျအစရှိသောအားဖြင့် လေးပါး ရှိ၏။ (စည်၊ ၃၊ ၄၅၆-၄၆၁)။

၁၄။ သဘာဂ၊ ဝိသဘာဂအားဖြင့် ဝေဖန် ဆုံးဖြတ်ပုံ

သစ္စာလေးပါးလုံးကို ခွဲပုံ

သဘာဂ

သစ္စာအားလုံးတို့သည် မချွတ်မယွင်း မှန်သောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အတ္တမှဆိတ်သုဉ်းသောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ထိုးထွင်းသိရန်ခဲယဉ်းသောအားဖြင့် လည်းကောင်း သဘောတူသောအဖို့ ရှိကြ၏။ (သစ္စာလေးပါးလုံး တူညီကြ၏။) ဤအဆိုနှင့်အညီ ဟောတော်မူသည်မှာ-

“အာနန္ဒာ...ထိုအရာကို သင် အဘယ်သို့ မှတ်ထင်သနည်း? အကြင် သူသည် အလွန်ဝေးသောအရပ်မှနေ၍ အလွန်ကျဉ်းမြောင်းသော သံကောက် ပေါက်ဖြင့် မြားကို မချွတ်မယွင်းဘဲ အဆင့်ဆင့် ပစ်လွှတ်ရာ၏။ အကြင်သူ တစ်ယောက်သည်မူလည်း အစိတ်အရာခွဲအပ်ပြီးသော သားမြီးမျှင်၏ အစွန်း တစ်ခုဖြင့် အစွန်းတစ်ခုကို ထိမှန်စေရာ၏။ ဤအလုပ်နှစ်ခုတို့တွင် အဘယ် အလုပ်သည် သာ၍ ပြုလုပ်နိုင်ခဲ့သနည်း?” ဟု မေးတော်မူ၏။

“အရှင်ဘုရား...အကြင်သူသည် အစိတ်အရာခွဲအပ်ပြီးသော သားမြီးမျှင်၏ အစွန်းတစ်ခုဖြင့် အစွန်းတစ်ခုကို ထိမှန်စေရာ၏။ ထိုသူ၏အလုပ်သည် သာ၍ လည်း ပြုလုပ်နိုင်ခဲ့ပါသည်။ သာ၍လည်း ဖြစ်စေနိုင်ခဲ့ပါသည်ဘုရား” ဟု လျှောက်လေ၏။

“အာနန္ဒာ...အကြင်သူတို့သည် ဤသည်ကား ဒုက္ခဟု ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ ထိုးထွင်း၍ သိကုန်၏။ ... (ပ) ...ဤသည်ကား ဒုက္ခနိရောဓဂါမိနိပဋိပဒါဟု ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ ထိုးထွင်း၍ သိကုန်၏။ ထိုသို့သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ထို သားမြီးမျှင် ထိပ်ဖျားချင်း ထိမှန်အောင် ပြုလုပ်နိုင်သည်ထက် သာ၍ ထိုးထွင်း သိနိုင်ခဲ့သည်ကို - ထိုးထွင်း၍ သိကြပေကုန်၏” ဟု မိန့်တော်မူ၏။

ဝိသဘာဂ

ဗာဓနလက္ခဏာအစရှိသော သစ္စာလေးပါးတို့၏ ကိုယ်ပိုင်လက္ခဏာဖြင့် ပိုင်းခြားခြင်းအားဖြင့် သစ္စာတို့သည် ကွဲပြားသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (သစ္စာလေးပါးတို့ မတူညီကြကုန်။)

ရှေ့သစ္စာနှစ်ပါးကို ခွဲပုံ

- သဘာဂ - ရှေ့သစ္စာနှစ်ပါးတို့သည် သက်ဝင်နိုင်ခဲ့သော အနက်သဘောအားဖြင့် နက်နဲသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ လောကီဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ သာသဝဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း တူသောအဖို့ရှိကုန်၏။ (ရှေ့သစ္စာနှစ်ပါးတို့ တူညီကြ၏။)
- ဝိသဘာဂ - အကျိုးနှင့်အကြောင်း ကွဲပြားသောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ပရိညေယျနှင့် ပဟာတဗ္ဗအားဖြင့်လည်းကောင်း ကွဲပြားသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ရှေ့သစ္စာနှစ်ပါးတို့ မတူညီကြကုန်။)

နောက်သစ္စာနှစ်ပါးကို ခွဲပုံ

- သဘာဂ - နောက်သစ္စာနှစ်ပါးတို့သည် နက်နဲသောအနက်သဘောအားဖြင့် သက်ဝင်နိုင်ခဲ့သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ လောကုတ္တရာဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း၊ အနာသဝဖြစ်သောကြောင့်လည်းကောင်း တူသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (နောက်သစ္စာနှစ်ပါးတို့ တူညီကြ၏။)
- ဝိသဘာဂ - အာရုံနှင့်အာရုံပြုသည့်တရား ကွဲပြားသောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ သစ္စိကာတဗ္ဗနှင့် ဘာဝေတဗ္ဗအားဖြင့်လည်းကောင်း ကွဲပြားသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (နောက်သစ္စာနှစ်ပါးတို့ မတူညီကြကုန်။)

ပထမနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးကို ခွဲပုံ

- သဘာဂ - ပထမနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးတို့သည် အကျိုးဟုညွှန်ပြသောအားဖြင့် တူသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ပထမနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ တူညီကြ၏။)
- ဝိသဘာဂ - သင်္ခတ၊ အသင်္ခတအားဖြင့် ကွဲပြားသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ပထမနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ မတူညီကြကုန်။)

ဒုတိယနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးကို ခွဲပုံ

- သဘာဂ - ဒုတိယနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးတို့သည် အကြောင်းဟုညွှန်ပြသောအားဖြင့် တူသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ဒုတိယနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ တူညီကြ၏။)
- ဝိသဘာဂ - ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်အားဖြင့် ကွဲပြားသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ဒုတိယနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ မတူညီကြကုန်။)

ပထမနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးကို ခွဲပုံ

- သဘာဂ - ပထမနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးတို့သည် သင်္ခတအားဖြင့် တူသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ပထမနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ တူညီကြ၏။)
- ဝိသဘာဂ - လောကီ၊ လောကုတ္တရာအားဖြင့် ကွဲပြားသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ပထမနှင့်စတုတ္ထ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ မတူညီကြကုန်။)

ဒုတိယနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးကို ခွဲပုံ

- သဘာဂ - ဒုတိယနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးတို့သည် သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ဥစ္စာလည်းမဟုတ်၊ ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ဥစ္စာလည်းမဟုတ်သည်၏ အဖြစ်အားဖြင့် တူသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ဒုတိယနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ တူညီကြ၏။)
- ဝိသဘာဂ - အာရုံပြုတတ်သည့်တရား၊ အာရုံမပြုတတ်သည့်တရားအားဖြင့် ကွဲပြားသောအဖို့ ရှိကုန်၏။ (ဒုတိယနှင့်တတိယ သစ္စာနှစ်ပါးတို့ မတူညီကြကုန်။)

(စည်းစိမ် ၄၆၁-၄၆၄)

ဣန္ဒြိယသစ္စ နိဒ္ဒေသ
ပြီး၏။

